

**AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU
V BRATISLAVE**
Katedra trestného práva

Veronika Marková, Natália Paulíčková (eds.)

**AKTUÁLNE OTÁZKY
TRESTNÉHO PRÁVA
V TEÓRII A PRAXI**
12. ročník

**Zborník príspevkov z 12. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej
vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou**

konanej

dňa 12. marca 2024

Bratislava 2024

Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi – 12. ročník

Interdisciplinárna celoštátna vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou

12. marec 2024

Katedra trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Konferencia bola organizovaná ako plánovaná úloha katedry v roku 2024 v súlade s celoročným plánom Akadémie PZ v Bratislave.

Vedecký výbor konferencie:

prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.

pplk. doc. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.

doc. JUDr. Miroslava VRÁBLOVÁ, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Organizačný výbor:

mjr. JUDr. Daniela Benedeková, PhD.

npor. Mgr. Sebastián Janko, PhD.

JUDr. Vladimír Baláž

JUDr. Tomáš Benčík

JUDr. Andrej Lipták

Mgr. Marek Matulík

Mgr. Natália Paulíčková

JUDr. Ing. Ľubomír Slovák

Miriám Švircová

Recenzenti:

prof. JUDr. Peter Polák, PhD.

doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.

Zborník zostavili

© pplk. doc. JUDr. Veronika Marková, PhD., Mgr. Natália Paulíčková, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Autor tohto zborníka nezodpovedá za jazykovú a obsahovú stránku príspevkov a prípadné práva tretích osôb.

Rukopis neprešiel jazykovou úpravou.

Vzor citácie:

MARKOVÁ, V., PAULÍČKOVÁ, N., eds. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 12. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2024. ISBN 978-80-8293-020-0. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>

Vzor citácie príspevku:

ADAMKOVIČ, M. Šírenie poplačnej správy a aplikačné problémy v kontexte súčasného smerovania spoločnosti In. MARKOVÁ, V., PAULÍČKOVÁ, N., eds. *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 12. roč. interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 2024, s. 24 – 30. ISBN 978-80-8293-020-0. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/akademia/katedry/katedra-trestneho-prava/vedecko-vyskumna-cinnost>

ISBN 978-80-8293-020-0

EAN 9788082930200

OBSAH

Úvodný príhovor	7
MARKOVÁ, Veronika	
STRUČNÝ EXKURZ K AKTUÁLNYM OTÁZKAM TRESTNÉHO PRÁVA V KONTEXTE ZMIEN Z ROKU 2023	9
TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ	
ADAMKOVIČ, Marek	
ŠÍRENIE POPLAŠNEJ SPRÁVY A APLIKAČNÉ PROBLÉMY V KONTEXTE SÚČASNÉHO SMEROVANIA SPOLOČNOSTI	24
BENEDEKOVÁ, Daniela	
POPIERANIE A SCHVAĽOVANIE HOLOKAUSTU	31
BRIATKOVÁ, Marika	
MOŽNÁ TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ DEDIČOV V DEDIČSKOM KONANÍ VO VZŤAHU K MAJETKOVEJ TRESTNEJ ČINNOSTI.....	38
KIKO, Maximilián	
MATERIÁLNY KOREKTÍV PRI VYBRANÝCH MAJETKOVÝCH TRESTNÝCH ČINOCH	43
KLÚČIKOVÁ, Barbora - VILHANOVÁ, Michaela	
OBCHODOVANIE S ĽUĎMI	52
KORNHAUSER, Juraj	
PREVENCIA TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRI DAŇOVÝCH TRESTNÝCH ČINOCH ..	59
LIPTÁK, Andrej	
VZŤAH VIRTUÁLNYCH MIEN K SKUTKOVÝM PODSTATÁM VYBRANÝCH TRESTNÝCH ČINOV.....	67
MEDELSKÝ, Jozef	
TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB, ÚSKALIA A VÍZIE	83
PAČMAG, Marek	
KOMPARACE PRÁVNÍ ÚPRAVY POJMU DĚTSKÁ PORNOGRAFIE VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH A V ČESKÉ REPUBLICE.....	91
VÁŠKO, Adrián - ČUHA, Róbert	
TRESTNÉ ČINY PROTI BEZPEČNOSTI REPUBLIKY	102
VETEŠNÍK, Pavel	
POSTIH POMLUVY V KONTEXTU ZÁSADY SUBSIDIARITY TRESTNÍ REPRESY.....	108
VOJTUŠ, František	
POMOC NA TRESTNOM ČINE A POSKYTOVANIE PRÁVNÝCH SLUŽIEB ADVOKÁTOM	116

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

BORČEVSKÝ, Pavel

INSTITUT *AMICUS CURIAE* A JEHO UPLATNĚNÍ V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ ... 128

FODOR, Attila

APLIKÁCIA ZÁSADY NEMO TENETUR U OBVINENÉHO..... 135

HOCHMANN, Roland

DOKAZOVANIE PRI TRESTNÝCH ČINOCH KORUPCIE 145

KNIRSCH, Ondrej

OSOBITOSTI PREHLIADOK V TRESTNOM KONANÍ PRI DROGOVEJ KRIMINALITE 151

MULÁK, Jiří

UPLATNĚNÍ ZÁSADY ÚSTNOSTI A ZÁSADY BEZPROSTŘEDNOSTI V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ..... 168

NESVADBA, Antonín

EURÓPSKA PROKURATÚRA AKO SUBJEKT BEZPEČNOSTI V PRIESTORE EURÓPSKEJ ÚNIE 179

PASTIERIKOVÁ, Lenka

VYMEDZENIE POSTAVENIA A ÚLOHY OČTK V PRÍPRAVNOM KONANÍ V KONTEXTE S POSTAVENÍM OBHAJCU VYPLÝVAJÚC Z PRÁV A POVINNOSTÍ OBVINENÉHO V PRÍPRAVNOM KONANÍ..... 185

REMETA, Rastislav

FINANČNÉ VYŠETROVANIE V PODMIENKACH PROKURATÚRY 194

SRHOLEC, Miroslav

ZAISŤOVANIE E-EVIDENCE, PROSTREDNÍCTVOM PROCESNÉHO POSTUPU PODĽA §89a TRESTNÉHO PORIADKU 205

STRÉMY, Tomáš - MIHÁLIK, Stanislav

INŠTITÚT VÄZBY V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY 211

ŠUŠOTA, Ján - SLOVÁK, Ľubomír

UPLATŇOVANIE INŠTITÚTU DOHODY O VINE A TRESTE Z POHLADU APLIKAČNEJ PRAXE..... 219

SÚVISIACE VEDY, VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY

BALGA, Jozef

PERSPEKTÍVY TRESTNÉHO PRÁVA V SYSTÉME ŠTUDIJNÉHO ODBORU BEZPEČNOSTNÉ VEDY 243

FIRSTOVÁ, Jana

POSTAVENÍ VYBRANÝCH SUBJEKTŮ PARTICIPUJÍCICH NA POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ V ČESKÉ REPUBLICE 250

HAŠANOVÁ, Janka

POUŽITIE ZÁSAD UKLADANIA TRESTOV V SPRÁVNOM TRESTANÍ..... 261

HRČKA, Ivan - NÁROŽNÝ, Ľuboš	
PROBLEMATIKA PRIENIKU ZAKÁZANÝCH LÁTOK DO VÄZENSKÝCH ZARIADENÍ	275
KIŠŠOVÁ, Michaela	
FALŠOVANIE LIEKOV VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH	283
ĽORKO, Jakub - TALLOVÁ, Barbora	
HODNOTIACE A PLÁNOVACIE NÁSTROJE V NÁRODNOM PROJEKTE ŠANCA NA NÁVRAT	293
MAJER, Aleš - ZÁMEK, David	
RIZIKA ZNEUŽITÍ UMĚLÉ INTELIGENCE KE GENEROVÁNÍ SEXUÁLNĚ EXPLICITNÍHO OBSAHU	306
ŠANTA, Ján - ŠANTA, Ivo	
VIRTUÁLNE MENY- PRÁVNA ÚPRAVA EURÓPSKEJ ÚNIE A SLOVENSKEJ REPUBLIKY	314
ZÁVERY	329

Úvodný príhovor

Interdisciplinárna celoštátna vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou na tému „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a v praxi“ predstavuje už 12 rokov stálu súčasť činnosti katedry trestného práva Akadémie Policajného zboru v Bratislave v rámci vedecko-výskumnej oblasti. V tomto smere si katedra trestného práva váži všetkých účastníkov konferencie, ktorých už môžeme považovať za jej verných a stálych účastníkov, ale zároveň sme veľmi radi, že si získavame aj ďalších kolegov, bez ktorých by táto konferencia nemala tú správnu atmosféru. Môžeme konštatovať, že len vďaka všetkým účastníkom sa nám podarilo zachovať si túto tradíciu a budeme sa veľmi tešiť, ak naša tradícia bude pokračovať aj v ďalších rokoch.

Posledné roky je trestné právo ako súčasť verejného práva oveľa častejšie pertraktované v priestore, ktorý môžeme označiť v niektorých prípadoch za laický a na problémy trestného práva a jeho vnímanie, sa následne verejnosť pozerá ako na tú oblasť trestného práva, ktorá nefunguje celkom správne, čo naznačuje problémy v súvislosti s vnímaním Slovenskej republiky ako nie celkom právneho štátu. Oblasť trestného práva, ako oblasť represívna, ktorej úlohou je predovšetkým pôsobiť ako ochrana spoločnosti, ochrana záujmov fyzických a právnických osôb, ochrana štátneho zriadenia, či iných chránených záujmov, však nemôže byť vnímaná cez laickú verejnosť a je potrebné, aby k problémom trestného práva zaujala stanovisko odborná verejnosť prostredníctvom svojich odborných diskusií, prípadne aj prostredníctvom konferencií, na ktorých sú následne prezentované odborné prístupy ku vnímaniu trestnoprávných postupov. Zároveň je tiež potrebné trestné právo konfrontovať s novými prístupmi a podrobiť ho skúmaniu, aby bolo možné efektívnejšie využiť všetky jeho možnosti. Bez príslušných diskusií to však nie je možné, preto je potrebné neustále sa o problémoch trestného práva rozprávať a kriticky diskutovať, aby sa aj trestné právo dokázalo posúvať tým správnym smerom. Neustále zmeny trestných kódexov, ktoré sú často prijímané bez hlbšej diskusie a poznania konkrétnych aplikačných nedostatkov, však spôsobuje to, že trestné právo sa stáva neprehľadné nielen pre laickú, ale niekedy aj pre odbornú verejnosť, ktorá si jeho ustanovenia vykladá rôznym spôsobom. Následne je aplikácia hmotnoprávných a procesnoprávných ustanovení roztrieštená a aplikačná prax, ako aj odborná verejnosť začína uvažovať o rekodifikácii trestných kódexov tak, aby boli čo najviac garantované záruky základných ľudských práv a slobôd pre všetky osoby, ktoré môžu prísť do kontaktu s trestným právom.

Už v minulosti bolo za hlavný cieľ konferencie zvolené organizovanie stálej periodickej konferencie, ktorá bude slúžiť predovšetkým na výmenu poznatkov z oblasti trestného práva vo vzťahu k aktuálnym otázkam teórie a praxe, ako aj súvisiacich vedných disciplín a odborov s poukázaním na skúsenosti z predchádzajúcich ročníkov, pričom tento cieľ môžeme stále považovať za primárny. V nadväznosti na to však môžeme vytýčiť aj niekoľko ďalších cieľov, medzi ktoré môžeme zahrnúť:

- Vytvorenie priestoru na prezentovanie aktuálnych otázok a problémov, ktoré je potrebné riešiť, aj vzhľadom na nové spôsoby a metódy páchania trestnej činnosti a inej protispoločenskej činnosti.
- Otvorenie diskusie o problémoch v legislatívnej oblasti so zameraním na aktuálne znenia trestných kódexov po rekodifikácii so zameraním na medzery, ktoré vznikajú v dôsledku neustálych zmien (aj napriek rekodifikácii).
- Výmena poznatkov v oblastiach, ktorým sa, vzhľadom na veľký okruh otázok vznikajúcich, meniacich sa v rámci trestného práva hmotného a procesného, nie je možné dostatočne venovať individuálne.
- Otvorenie priestoru na diskusiu a riešenie problémov v oblastiach súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov, ktorých súvislosť s problémami trestného práva je veľmi úzka a vzniká potreba bezpečnostnej praxe ohľadom ich riešenia.

- Výmena poznatkov a informácií o súčasných vedecko-výskumných projektoch, ktoré vznikajú na úseku trestného práva ako aj súvisiacich vedných odborov.
- Riešenie problémov aplikačnej praxe – nielen z oblasti trestného práva, ale tiež súvisiacich vedných odborov a náčrt nových možností riešenia s dopadmi na aplikačnú prax.
- Výmena informácií a prezentovanie problémov v zahraničných právnych úpravách.

Účastníci konferencie akceptovali ciele, ktoré boli stanovené a vytýčené aj v rámci pozvánky na konferenciu, čomu následne prispôsobili aj svoje príspevky a reagovali prostredníctvom nich na hore uvedené oblasti. Obsah zborníka vychádza z týchto príspevkov, pričom niektoré z nich boli aj súčasťou programu konferencie, čiže boli príslušným spôsobom aj odprezentované.

Za katedru trestného práva, ako aj vedecký a organizačný výbor konferencie, môžem skonštatovať, že nás mimoriadne teší stály a vysoký záujem odborníkov trestného práva z viacerých organizačných súčastí systému trestného konania, ako aj ďalších odborníkov, ktorí sa venujú súvisiacim vedným disciplinám a odborom. Mimoriadne sme poctení aj záujmu príslušníkov PZ, ktorí pracujú ako vyšetrovatelia PZ, prípadne ako poverení príslušníci PZ a ktorí prinášajú na konferenciu svojej vlastné skúsenosti z vyšetrovania, či skráteného vyšetrovania a poukazujú na problémové oblasti. Osobitne sa organizátori konferencie tešia aj záujmu zahraničných kolegov o problémy, ktoré sa vzťahujú k zahraničným právnym úpravám trestných kódexov a ich prípadnej komparácii, vzhľadom na podobnosť niektorých inštitútov.

V mene vedeckého ako aj organizačného výboru by sme chceli vyjadriť poďakovanie všetkým účastníkom konferencie, ktorí sa významnou mierou pričínili o jej realizáciu, pričom osobitne ďakujeme naším zahraničným kolegom, s ktorými si aj prostredníctvom takejto formy spolupráce, dokážeme vymieňať informácie, prezentovať postrehy a názory a diskutovať o vzniknutých problémoch. Veríme, že príspevky v zborníku budú využívané osobami z radov odbornej ako aj laickej verejnosti a prispedia svojím odborným obsahom k riešeniu niektorých problémov z oblastí aktuálnych otázok trestného práva v teórii a praxi.

Do budúcnosti si prajeme, aby sme aj nasledujúcimi ročníkmi dokázali úspešne nadviazať na predchádzajúce ročníky, ako aj na spoluprácu s viacerými subjektmi nielen zo Slovenskej republiky, ale aj s kolegami z Českej republiky prípadne aj s inými zahraničnými subjektami a príslušným spôsobom komunikovať a diskutovať o problémoch týkajúcich sa obsahu konferencie.

Za vedecký a organizačný výbor konferencie:

pplk. doc. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

STRUČNÝ EXKURZ K AKTUÁLNYM OTÁZKAM TRESTNÉHO PRÁVA V KONTEXTE ZMIEN Z ROKU 2023¹

(Úvodný referát ku konferencii)

pplk. doc. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

***Anotácia:** Príspevok je venovaný základným otázkam trestného práva vo vzťahu k prijatiu najnovších zmien trestných kódexov v predchádzajúcom roku 2023, pričom autorka v rámci neho poukazuje na posledné novely Trestného zákona, ako aj Trestného poriadku a ich dopad na základné inštitúty trestného práva hmotného a procesného..*

***Kľúčové slová:** Trestný zákon, Trestný poriadok, trestné právo hmotné, trestné právo procesné, zmeny trestných kódexov.*

***Annotation:** The article is devoted to basic issues of criminal law in relation to the adoption of the latest changes to criminal codes in the previous year 2023, while the author leads to the latest amendments to the Criminal Code and the Criminal Procedure Code and their impact on the basic institute of substantive and procedural criminal law.*

***Keywords:** Criminal law, Criminal procedure, substantive criminal law, criminal procedural law, changes in criminal codes.*

Úvod

Rok 2023 znamenal pre oblasť trestného práva viaceré aktívne posuny, ktoré boli predzvesťou toho, že aktuálne trestné kódexy by mali prejsť výraznejšími zmenami tak, aby sa viaceré ustanovenia prispôbili aktuálnej situácii, ako aj poukázalo na identifikované nedostatky pri aplikácii príslušných právnych noriem. Za účelom zlepšenia viacerých aspektov v oblasti uplatňovania trestného práva bola v marci 2023 predložená do legislatívneho procesu vládna novela Trestného zákona pod gesciou Ministerstva spravodlivosti (tzv. Karasova novela podľa vtedajšieho ministra spravodlivosti), ktorou sa mali meniť a dopĺňať ďalšie zákony. Primárne bola novela nastavená na úpravu viacerých ustanovení Trestného zákona, ale mali sa ňou meniť aj niektoré ustanovenia Trestného poriadku, či iných súvisiacich osobitných právnych predpisov. Na návrhu novely pracovalo niekoľko desiatok odborníkov, pričom príprava sa začala už v roku 2021. Návrh bol predložený aj do medzirezortného pripomienkového konania v dôsledku ktorého bolo identifikovaných niekoľko ďalších nových možností na zmeny, pričom tieto zmeny následne odôvodňovali aj ďalšie pripomienkové konanie, ktoré bolo realizované v roku 2022. Takto realizované pripomienkové konanie vytvorilo príslušný priestor na to, aby všetky argumenty, ktoré k návrhu boli zo strany odborníkov na trestné právo, či niektoré vedné disciplíny, boli prekonzultované a aby sa novelou vedelo reagovať nielen na jeden vzniknutý problém, ale na systém poznatkov zosumarizovaných do jedného celku. Viaceré ustanovenia v tejto novele boli aj reflexiou na projekt ADR², ktorý realizovalo Ministerstvo spravodlivosti SR a ktorého výsledkom bolo zavedenie nových možností v oblasti trestnej mediácie. V rámci predkladaného príspevku však nie je možné sa k uvedenej novele výrazným spôsobom venovať, nakoľko celý legislatívny proces nebol z dôvodu skráteného volebného obdobia v roku 2023, ukončený. Môžeme však uviesť, že jednotlivé ustanovenia prinášali do trestného práva celý systém nových prístupov, ktoré mali za úlohu zefektívniť aplikáciu trestného práva ako aj možností v oblasti trestnej mediácie. V stručnosti si len dovoľím naznačiť niektoré výraznejšie zmeny, ktoré predmetný návrh novely Trestného zákona prinášal:

¹ Tento príspevok vznikol s podporou Agentúry na podporu výskumu a vývoja č. APVV-17-0217 - "Služobné zákroky príslušníkov Policajného zboru a aplikácia zásady primeranosti z trestnoprávneho a aplikácia administratívnoprávneho hľadiska."

² Projekt bol realizovaný v rámci operačného programu Efektívna verejná správa, pričom tento projekt sa dotýkal zvýšenia povedomia o ADR (z anglického Alternative Dispute Resolution) v civilnej a trestnej oblasti zo strany sudcov, prokurátorov, súdnych úradníkov či širšej verejnosti, a zároveň na posilnenie prístupu k aplikovaniu alternatívnych sankcií v praxi.

- Zvýšenie hranice škody zo sumy 266 € na sumu 500 € - uvedená zmena bola v porovnaní so znením novely TZ, ktorá bola v legislatívnom procese na prelome rokov 2023 / 2024 (nová vládna novela TZ) efektívnejším posunom v oblasti zvyšovania hraníc škody, nakoľko nešlo o príliš prudký vzostup, na základe ktorého nebol zvýšený nápad vecí, ktoré by boli presunuté do priestupkov. Následne vyššie hranice škody boli upravené proporčne v zmysle aktuálne účinného znenia – na 10násobok, 100násobok, okrem škody veľkého rozsahu, ktorá bola v dôvodovej správe pôvodne vymedzená ako 150 000€, no do novely sa ešte zvýšila na hranicu 250 000 €. Je zrejmé, že ak by sme zobrali do úvahy rozsah škody, ktorým sa riadil zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon účinný do konca roku 2005, museli by sme sa prikloniť k zmene, ktorá je uvedená v schválenom znení – 700 €, čo lepšie vystihuje situáciu v oblasti minimálnej mzdy, od ktorej sa v minulosti odvádzala škoda nie nepatrná.³ Ak by sme si tieto škody porovnali teda s rokom 2005 a súčasnosťou, kde by sa priebežne zvyšovali hranice výšky škody, tak je zrejmé, že by sme sa na navrhované zmeny výšky škody pozerali úplne iným spôsobom. Je však tiež potrebné podotknúť, že najnovšia novela TZ ide s hranicami výšky škody do ešte väčších čísiel a rozmerov, čo sa však z hľadiska toho skokového posunu javí ako príliš neprimerané. Skôr by sme sa v danom okamihu mali priebežne pozrieť do minulosti a jednotlivých zmien trestných kódexov od roku 2005, že prečo zákonodarcovia priebežne výšku škody neupravovali, aby sa zachovala hlavná zásada trestného práva – *ultima ratio*, aj v tejto oblasti. Ak by tieto zmeny v oblasti výšky škody boli priebežne, prípadne v pravidelných intervaloch, pri zohľadnení viacerých ekonomických ukazovateľov nemusela byť v tejto oblasti taká výrazná diskusia, ako je to v súčasnosti.
- Zavedenie inštitútu hrubej nedbanlivosti – uvedený pojem mal zohľadňovať záujmy týkajúce sa ochrany životného prostredia, s čím súviselo aj precizovanie skutkových podstat týchto trestných činov.
- Preferovanie ukladania trestov nespojených s odňatím slobody pri niektorých menej závažných trestných činoch, pričom sa zdôrazňovala podmienka prísnejšieho probačného dohľadu v týchto situáciách.
- Vyzdvihovali sa restoratívne prístupy k riešeniu trestných vecí, ktoré neboli len cestou alternatívnych trestov, ale intenzívnejšie sa presadzovala trestná mediácia v zmysle už spomínaného projektu ADR v zmysle čoho by mal páchatel' prevziať zodpovednosť za spáchaný trestný čin, čo by sa premietalo do konkrétnych postupov, ktoré by voči páchatel'ovi trestného činu boli uplatňované aj v rámci výkonu trestu.
- Trest povinnej práce sa mal zmeniť na trest verejnoprospešnej práce.
- Zavádzal sa krátkodobý trest odňatia slobody spolu s príslušnými špecializovanými resocializačnými programami v rámci ZVJS.
- Možnosti zlepšenia v oblasti ochranného liečenia a detencie.
- Prehodnocovanie trestných sadzieb v prípadoch majetkovej a hospodárskej trestnej činnosti (hoci nie až v takom rozsahu ako posledná schválená novela TZ).

³ Napr. v roku 2005 bola minimálna mzda stanovená sumou 6900 slovenských korún (cca 229,04€), čo teda bola základná hranica pre vymedzenie škody nie nepatrné (v súčasnosti malá škoda) pričom následné výšky škody boli násobky tejto škody nasledovne: škoda nie malá bola 6-násobkom – cca 1374 €, väčšia škoda bola 20 násobkom – cca 4580 €, značná škoda bola 100násobkom – cca 22 900 € a škoda veľkého rozsahu 500násobok – cca 114 500 €. Ak by sme tento postup zvolili v súčasnosti a postupovali podľa minimálnej mzdy, ktorá je na začiatku roka 2024 stanovená na sumu 750 €, tak by nám jednotlivé škody vyšli nasledovne – škoda nie malá – 4500 €, väčšia škoda – 15 000 €, značná škoda – 75 000 € a škoda veľkého rozsahu - 375 000.

- Zmeny v oblasti postihovania drogovej trestnej činnosti vrátane ukladania neprimerane vysokých trestov odňatia slobody užívateľom drog, ktoré sú v rozpore s požiadavkou primeranosti ukladaných trestov k miere ich závažnosti.
- Stav ťažkej opitosti (nad 2 promile) pri trestnom čine ohrozovania pod vplyvom návykovej látky.
- A mnohé ďalšie.

Tým, že uvedená novela Trestného zákona nebola v rámci legislatívneho procesu ukončená, stratili sa niektoré z jej restoratívnych prvkov a trestné právo zostalo bez zmeny. Následne však nástupom novej vlády boli predstavené iné zmeny v oblasti trestnej politiky, ktoré mali za cieľ tiež uplatňovať prvky restoratívnej justície, ale už v tomto okamihu je zrejmé, že nie je možné touto novelou naplniť restoratívny pohľad rovnakým spôsobom, ako to bolo nastavené v novele z marca roku 2023. Už aj z pohľadu personálneho a organizačného rozmeru vo vzťahu k probačným a mediačným úradníkom, ktorí plnia významnú a nezastupiteľnú úlohu ako pomocné osoby súdov, či orgánov činných v trestnom konaní v rámci realizácie probačného dohľadu, či realizácie mediácie v trestnom konaní. O novele, ktorá by mala byť účinná v roku 2024 je však v tomto okamihu veľmi náročné písať, nakoľko po podaní na Ústavný súd nevieme, akým spôsobom sa bude situácia ďalej vyvíjať. Preto z pohľadu aktuálnych otázok trestného práva som sa zamerala v úvodnej časti môjho príspevku na niektoré situácie, ktoré nastali v predchádzajúcom období v rámci roka 2023 a v ďalšej časti príspevku k aktuálnym otázkam budú sa budem venovať konkrétnej právnej úprave z roku 2023, ktorá prešla legislatívnym procesom a stala sa účinnou.

V roku 2023 teda môžeme hovoriť o nasledovných zmenách, ktoré v trestných kódexoch nastali v zmysle príslušných noviel (ide o jednu novelu Trestného zákona a tiež aj jeden nález Ústavného súdu vo vzťahu k ustanoveniam Trestného zákona a tri novely Trestného poriadku:

- Zákon č. 49/2023 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov / novela Trestného poriadku
- Zákon č. 111/2023 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov / novela Trestného poriadku
- Zákon č. 117/2023 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov / novela Trestného zákona
- Zákon č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov / novela Trestného poriadku
- č. 402/2023 Z. z. – Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. PL. ÚS 1/2021-164 z 27. septembra 2023 vo veci vyslovenia nesúlady ustanovení § 58 ods. 2 a 3 Trestného zákona s čl. 1 ods. 1, čl. 13 ods. 4, čl. 16 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky / nález týkajúci sa Trestného zákona

V rámci zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb to bola jedna novela

- zákon č. 309/2023 Z. z. o premenách obchodných spoločností a družstiev a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zmeny v oblasti Trestného zákona

Zákon č. 117/2023 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov / novela Trestného zákona

Uvedená novela Trestného zákona bola predložená poslancami Národnej rady SR v marci roku 2023, pričom jej cieľom bolo sa zamerať na možnú trestnoprávnú úpravu zodpovednosti fyzických osôb v prípade, že by sa dopustili usmrtienia spoločenského zvierat'a bez primeraného dôvodu, prípadne by ho usmrtili z dôvodu jeho použitia na výroby. Návrhom sa reagovalo aj na

tú skutočnosť, že právna úprava v tejto veci nebola doposiaľ riešená príslušnou právnou normou a nezaručovala riadnu ochranu spoločenským zvieratám. Právna úprava smerovala vždy len k možnému postihu v prípade, že došlo k týraniu, či utýraniu zvierat'a, ale prípady, kedy bolo zviera usmrtené, hoci aj humánnym spôsobom, za účelom spracovania jeho ostatkov, nebolo možné trestnoprávne postihovať. Právna úprava pripúšťala možnosť postihovania len za priestupok v zmysle osobitného zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti. Podľa tohto zákona (§ 22) sa zakazuje sa týranie zvierat'a, ktorým je každé konanie okrem odôvodneného zdravotného a schváleného postupového dôvodu, ktorým sa usmrtí zviera bez primeraného dôvodu.⁴

Už vo vzťahu k viacerým zmenám v tejto oblasti je možné konštatovať, že zviera má v našom právnom poriadku osobitné postavenie, hoci z pohľadu trestného práva je stále vnímané aj ako vec (§ 130 TZ). Pre účely vybraných ustanovení Trestného zákona však má zviera osobitnú ochranu tak ako bolo zavedené novelou TZ v roku 2020 (zákon č. 288/2020 Z. z.), ktorou sa pre účely ustanovení týkajúcich sa týrania zvierat, organizovania zápasov zvierat, či zanedbania starostlivosti o zvierat, zvierat'om rozumie pes, mačka, hospodárske zviera podľa osobitného predpisu a chránený živočích podľa osobitného predpisu držaný v zajatí.

Novou právnou úpravou sa teda sledujú neriešené situácie, resp. riešené formou priestupku podľa osobitného zákona, v zmysle ktorých je potrebné tieto protiprávne konania právne kvalifikovať aj ako trestné činy. Nakladanie s usmrtenými zvieratami za tým účelom, aby boli používané na ďalšie výrobné účely, ako je napr. mäso, masť, kožušina a pod. je nežiadúci spoločenský jav, na ktorý bolo v zmysle dôvodovej správy potrebné reagovať.⁵

Nová právna úprava v kontexte § 305aa je teda nasledovná:

§ 305aa Usmrtenie spoločenského zvierat'a bez primeraného dôvodu

(1) Kto bez primeraného dôvodu ustanoveného osobitným predpisom usmrtí spoločenské zviera alebo z usmrteného spoločenského zvierat'a vyrába produkt živočíšneho pôvodu alebo živočíšny vedľajší produkt, obchoduje s ním alebo ho inak scudzí, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky.

(2) Odňatím slobody na jeden rok až päť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1

- a) na viacerých zvieratách,*
- b) verejne alebo na mieste prístupnom verejnosti,*
- c) z osobitného motívu, alebo*
- d) hoci bol za taký čin v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch odsúdený.*

Pod primeraným dôvodom sa rozumejú prípady, ktoré sú uvedené v poznámke pod čiarou č. 6 a vychádzajú z osobitného zákona, pričom ochrana sa poskytuje spoločenskému zvierat'u, ktoré je v zmysle nového odseku ustanovenia - § 305d (spoločné ustanovenia vo vzťahu k zvieratám, ktorým sa poskytuje osobitná ochrana), **vymedzené ako pes, mačka alebo fretka.**⁶

⁴ Za primeraný dôvod usmrtenia zvierat'a sa považuje napr. prípad nutnej obrany a krajnej núdze, usmrtenie hospodárskeho zvierat'a využívaného na získavanie produktu živočíšneho pôvodu alebo živočíšnych vedľajších produktov, usmrtenie zvierat'a v schválenom postupe, bezbolestné usmrtenie zvierat'a z dôvodu jeho nevyliciteľnej choroby, závažného alebo rozsiahleho poranenia alebo z dôvodu jeho veku, ak je jeho ďalšie prežívanie spojené s nepretržitou bolesťou alebo utrpením; bezbolestné usmrtenie zvierat'a po predchádzajúcom zbavení vedomia môže vykonať len veterinárny lekár okrem skončenia utrpenia zvierat'a v naliehavých prípadoch, ak nemožno rýchlo zabezpečiť pomoc veterinárneho lekára, usmrtenie nechceného zvierat'a veterinárnym lekárom, ak pre zviera nie je možné zabezpečiť náhradnú starostlivosť; to neplatí pre služobné zviera a hospodárske zviera, ulovenie zvierat'a povoleným spôsobom alebo z dôvodu podľa osobitného predpisu, či usmrtenie invázneho nepôvodného druhu zvierat'a podľa osobitného predpisu.

⁵ Dôvodová správa k návrhu zákona č. 117/2026 Z. z. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9046>

⁶ Veľmi neštandardne sa v tomto ustanovení ods. 1 používa spojka a namiesto spojky alebo, ako je to vymedzené v iných obdobných výkladových pojmoch. Takéto nepresnosti môžu byť spôsobené aj nepresnými legislatívnymi pravidlami, prípadne ich nedodržiavaním, či rýchlymi zmenami v oblasti legislatívneho procesu.

Zo znenia skutkovej podstaty teda vyplýva možnosť alternatívneho naplnenia objektívnej stránky niektorým z nasledovných spôsobov:

- usmrtenie spoločenského zvierat'a bez primeraného dôvodu ustanoveného osobitným právnymi predpisom,
- výroba produktu živočíšneho pôvodu alebo živočíšneho vedľajšieho produktu z usmrteného spoločenského zvierat'a,
- obchodovanie s produktom živočíšneho pôvodu alebo živočíšneho vedľajšieho produktu z usmrteného spoločenského zvierat'a,
- v scudzení s produktom živočíšneho pôvodu alebo živočíšneho vedľajšieho produktu z usmrteného spoločenského zvierat'a.

Pod scudzením sa v zmysle dôvodovej správy myslí napr. zámena, či darovanie, či iný prevod vlastníctva na inú osobu. Spravidla ide napr. aj o predaj, ale v zmysle objektívnej stránky je predaj zahrnutý v časti obchodovania s takýmto produktom.

Subjektívna stránka si vyžaduje úmyselné zavinenie.

Okrem novokoncipovanej skutkovej podstaty trestného činu však novela Trestného zákona rozšírila aj ustanovenie v zmysle § 305a – Týranie zvierat, ktoré by sa malo vzťahovať aj na **zvieratá, ktoré sú osobitne chránené zákonom⁷, ako aj na zvieratá používané na liečebné, športové, či rekreačné účely**, pričom ak je trestný čin spáchaný na takomto zvierati, je závažnosť konania vymedzeného v základnej skutkovej podstate vyššia, čiže sa zmenila kvalifikovaná skutková podstata, ktoré sa rozšírila práve o tento bod a páchatel' sa následne postihuje v zmysle prísnejšej skutkovej podstaty. Za tým účelom sa rozšírila aj definícia spoločenského zvierat'a v zmysle § 305d **o koňovité zviera**.

Pri takto koncipovanej skutkovej podstate je však namieste sa zamyslieť, akú úlohu v tomto smere zohráva trestné právo ako *ultima ratio* a či je možné vzhľadom na konkrétne okolnosti každého prípadu uplatniť materiálny korektív, na základe ktorého by sa uplatnila len priestupková zodpovednosť. Zo znenia týchto ustanovení však vyplýva aj určitá nezrelosť používania vhodnej terminológie, ako aj nepresnosť argumentácie používanej v dôvodovej správe pre zavedenie takéhoto trestného činu. Tiež je namieste aj diskusia ohľadom zavedenia pomerne prísnej trestnej sadzby – 3 roky (v kvalifikovanej skutkovej podstate až 5 rokov), pričom závažnosť takto nastavenej skutkovej podstaty nie je možné, podľa môjho názoru, prirovnať k trestnému činu týrania zvierat, ktoré predstavuje závažnejšiu formu konania páchatel'a a ktoré má rovnakú trestnú sadzbu.

Ak by sme sa od mája 2025 pozreli na nápad tohto trestného činu v zmysle policajnej štatistiky tak môžeme konštatovať, že za rok 2023 bolo zistené 7 takýchto trestných činov, z ktorých 3 boli aj objasnené.⁸

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky (PL. ÚS 1/2021-164)

Ešte v roku 2021 bol Ústavnému súdu doručený návrh na začatie konanie vo vzťahu k posúdeniu súladu § 58 ods. 2 a ods. 3 Trestného zákona. § 58 ods. 2 a ods. 3 boli súčasťou pomerne rozsiahlej novely trestných kódexov – zákon č. 312/2020 Z. z. Uvedená novela zaviedla obligatórnu povinnosť pre súd ukladať trest prepadnutia majetku bez zohľadňovania zásad ukladania trestu s ohľadom posudzovania zásady primeranosti a individualizácie trestu. Tak ako to vyplýva aj z príslušného nálezu uvedené skutočnosti uviedol aj Najvyšší súd, či ďalšie vyjadrujúce sa subjekty. Druh a výmera trestu by mali byť vždy predmetom individuálneho posúdenia súdu tak, aby zodpovedali všetkým okolnostiam prípadu. Podľa Slovenskej advokátskej komory je súd v prípade používania obligatórneho trestu prepadnutia majetku v zmysle § 58 ods.

⁷ Zákonodarcia však neuvádza ani v dôvodovej správe, čo sa rozumie zvierat'om osobitne chránenými zákonom, ale len vysvetľuje situáciu v oblasti liečebnej terapie, či rekreačného využívania zvierat.

⁸ Policajná štatistika dostupná z intranetu MVSR.

2 a 3 povinný takýto trest uložiť a prichádza o svoju právomoc rozhodovať o individuálnom uložení trestu, nakoľko ho k uloženiu trestu priamo zaviazal zákonodarca.

Na základe uvedené nálezu teda Ústavný súd rozhodol, že § 58 ods. 2 a ods. 3 nie sú v súlade Ústavou SR. Svoje závery Ústavný súd oprel o stanoviská viacerých inštitúcií, ale aj o komparatívnu analýzu realizovanú v niektorých členských štátoch Európskej únie, z ktorých ani jedna nemá v tomto smere obligatornosť vo vzťahu ku konfiškácii majetku, ktorý by aj pochádzal z príjmov z trestnej činnosti. Vždy je potrebné pre tieto účely splniť aj ďalšie podmienky, predovšetkým príčinnú súvislosť nadobudnutého majetku s trestnou činnosťou. Rovnaké postoje zaujíma aj Európsky súd pre ľudské práva. Na základe viacerých argumentov, ktoré sú predmetom tohto nálezu Ústavný súd konštatuje, že zákonná úprava:

- odporuje princípu primeranosti trestov, keďže požiadavku uloženia trestu, ktorý je v konkrétnych okolnostiach veci primeraný a spravodlivý nahrádza nevyvrátiteľnou domnienkou, že v taxatívne určených prípadoch je primeraným a spravodlivým vždy iba trest prepadnutia majetku (čl. 1 ods. 1 ústavy, čl. 13 ods. 4 ústavy a čl. 16 ods. 2 ústavy),
- vytvára priestor na také zásahy do vlastníckeho práva dotknutých osôb, ktoré sú, resp. môžu byť v konkrétnom prípade neprimerané a odporujúce zásade ochrany legálne nadobudnutého majetku (čl. 20 ods. 1 ústavy).

V tomto smere je namieste spomenúť aj novelu Trestného zákona, ktorá bola v legislatívnom procese (tzv. Karasova novela), v zmysle ktorej sa predmetné napadnuté ustanovenia mali upraviť tak, aby dávali súdu aj inú možnosť nasledovne:

- *§ 58 sa doplní odsekom 4, ktorý znie: „(4) Súd trest prepadnutia majetku podľa odseku 2 alebo odseku 3 neuloží, ak vzhľadom na okolnosti prípadu alebo pomery páchatel'a považuje jeho uloženie za neprimerane prísne.“*

Išlo o potvrdenie požiadavky individualizácie trestu prepadnutia majetku, kde práve obligatorne ukladanie tohto trestu bolo identifikované ako neprimerane prísne, pričom sa malo umožniť súdu s ohľadom na okolnosti prípadu a pomery páchatel'a trest prepadnutia majetku napriek jeho obligatornej forme vyjadrenej v odseku 2 a 3 neuložiť, a to v tých odôvodnených prípadoch, ak jeho uloženie považuje súd za neprimerane prísne.

Je však namieste sa v danom prípade zamyslieť aj nad každým iným druhom trestu, ktorá má súd zo zákona uložiť obligatorne, hlavne či aj tieto ustanovenia by nemali byť napadnuté ako protiústavné, keďže rovnako aj pri nich zákonodarca zaväzuje súd takýto druh trestu ukladať. Ako príklad môže byť trest zákazu činnosti na doživotie v prípade § 61 ods. 5 TZ, kedy sa súdu obligatorne ukladá povinnosť takýto druh trestu a v tejto výmere uložiť. Pri tomto druhu trestu aj vzhľadom na závažnosť a následky, ktoré boli skutkom dotknuté, je však namieste o takomto treste rozhodnúť, čím sa zabezpečuje predovšetkým individuálna, ako aj generálna prevencia tohto trestu.

Zmeny v oblasti Trestného poriadku

Zákon č. 49/2023 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Ustanovenia zákonov, ktoré sú naviazané na Smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú. v. EÚ L 315, 14. 11. 2012) (ďalej len Smernica) sa upravovali v zákone o obetiach trestných činov č. 274/2017 Z. z., ako aj v Trestnom poriadku už niekoľkokrát, pričom vo väčšine prípadov išlo o nedostatočnú transpozíciu tejto Smernice. Cieľom zákona o obetiach trestných činov je zabezpečiť účinnú podporu a ochranu obetí trestných činov, ako aj upraviť príslušné postupy zo

strany orgánov aplikujúcich právo (predovšetkým orgánov činných v trestnom konaní), aby nedochádzalo o druhotnej viktimizácii. Ako už bolo uvedené, spôsob, akým boli do nášho právneho poriadku implementované niektoré skutočnosti zo Smernice však nebol v niektorých prípadoch postačujúci, preto boli potrebné príslušné úpravy. Rovnako aj uvedená novela Trestného poriadku, ako aj zákona o obetiach trestných činov, sú príkladom toho, že je potrebné tejto oblasti venovať stále zvýšenú pozornosť, aby bola obeti trestného činu poskytnutá potrebná zvýšená forma ochrany, ktorou sa má zabrániť styku s páchatelom trestného činu. V tomto smere môžeme hovoriť o **troch** významných zmenách⁹:

- **nahradenie pojmu páchatel** v Trestnom poriadku vo vzťahu k výsluchu podľa § 134 ods. 4 a § 135 ods. 1 pojmom osoba,
 - o ktorú obeť označila za páchatel'a,
 - o ktorá je podozrivá zo spáchania trestného činu,
 - o proti ktorej sa vedie trestné stíhanie, ktorú obeť označila za páchatel'a, osoba ktorá je podozrivá zo spáchania trestného činu alebo osoba, proti ktorej sa vedie trestné konanie.
- Trestný poriadok do účinnosti tejto novely označuje vo viacerých ustanoveniach osobu, ktorá sa skutku mala dopustiť ako za páchatel'a trestného činu, čo nie je úplne v súlade so zásadou prezumpcie nevinny. Je následne veľmi náročné v priebehu trestného konania stanoviť koho a v akom momente trestného konania je možné označiť za páchatel'a, voči ktorému sa obeť priznáva právo na nekontaktovanie sa s ním. Uvedený stav nebolo možné zabezpečiť používaním slova páchatel' a možné riešenie bolo teda v príslušných dotknutých ustanoveniach nahradiť pojem páchatel' príslušným označením, ktoré by vyplývalo z procesného postavenia osoby, ako aj z vnímania obete.
- **Zmena § 134 ods. 5** – v prípade vybraných trestných činov, vrátane trestných činov proti ľudskosti, má vypočúvaná osoba, ktorá je obzvlášť zraniteľnou osobou, ak tomu nebránia závažné dôvody, právo na to, aby výsluch v prípravnom konaní viedla spravidla osoba rovnakého pohlavia ako vypočúvaná osoba. Nová zmena tohto ustanovenia priniesla znovu možnosti, aby obeť sama rozhodovala o niektorých otázkach, ktoré sa dotýkajú jej výsluchu, čiže sa obeť umožňuje, aby si sama vybrala pohlavie vypočúvanej osoby a toto oprávnenie rozšíriť aj voči tlmočníkom.
- **Ne / prípustnosť intímnych otázok** - § 134 ods. 6 TP ako aj § 8 ods. 3 zákona o obetiach trestných činov – Uvedené ustanovenie sa do Trestného poriadku ako aj zákona o obetiach dopĺňa ako ďalší odsek, pričom sa týmto ustanovením sleduje ochrana pred druhotnou viktimizáciou. Cieľom je zabrániť kladeniu nevhodných otázok obeti trestného činu, pričom sa pripúšťa výnimka, v rámci ktorej ide vyslovene o objasňovanie skutočností, ktoré sú dôležité pre trestné konania. Napr. ak je potrebné objasniť skutočnosti vo vzťahu k tomu, ako bol skutok spáchaný, aby bolo možné určiť príslušnú právnu kvalifikáciu. Uvedené zmeny vyplynuli aj z rôznych signálov, ktoré konštatujú príliš veľké zásahy do osobnej integrity vypočúvaných osôb bez zjavnej súvislosti s vyšetrovaným skutkom.¹⁰

Zmeny v oblasti zákona o obetiach trestných činov, ako aj ustanovení Trestného poriadku, ktoré súvisia so Smernicou považujeme za mimoriadne dôležité. Tak ako bolo osobitne dôležité prijatie osobitného zákona o obetiach trestných činov, je stále dôležité aj to, aby sme príslušné zákonné ustanovenia, ktoré majú slúžiť na ochranu pred druhotnou viktimizáciou neustále sledovali, aby sme zistili, či ich účel je naplnený dostatočným spôsobom. Vo všetkých prípadoch platí, že obeť má právo na tom, aby na všetkých krokoch, ktoré súvisia s jej ochranou a podporou

⁹ Je však potrebné na tomto mieste podotknúť aj to, že všetky tieto ustanovenia následnou novelou v roku 2024 boli výrazne zmenené a už v tomto znení v čase vydania Zborníka neplatia.

¹⁰ Dôvodová správa v návrhu zákona č. 49/2023. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9010>

sama participovala, čo znamená, že nemôžeme striktno nariadiť, aby sa postupovalo určitým spôsobom, ktorý môže byť v konkrétnej situácii pre obeť nevhodný. Uvedené bolo cieľom aj novely, ktorá má za cieľ ochranu pred sekundárnou viktimizáciou. Obdobné procesy sú nastavené aj v rámci ochrany pred opakovanou viktimizáciou, kde má obeť tiež právo v rámci individuálneho posúdenia s prihliadnutím na želanie obeť. Obavy obetí v súvislosti s konaním by mali byť kľúčovým faktorom pri určení potreby osobitných opatrení.¹¹

Zákon č. 111/2023 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov / novela Trestného poriadku

Predloženým návrhom novely Trestného poriadku sa reagovalo na kritické situácie, kedy dochádzalo k prehliadkam iných priestorov a pozemkov v priestoroch advokátskych kancelárií. V praxi dochádzalo k prípadom, kedy orgány činné v trestnom konaní neselektovali dokumenty alebo informácie, vo vzťahu k vyšetrovanej trestnej veci, ale zabavili všetky dokumenty alebo celý nosič dát, ktorý obsahoval údaje o rôznych osobách, nesúvisiace s predmetom prehliadky. Následkom bol tak nielen zásah do práv advokáta, ale zásah do práv širokého okruhu osôb, ktorým advokát poskytuje právne služby a ktorým je v právnom štáte garantované, že informácie zverené advokátovi požívajú osobitnú mieru ochrany a to aj pred orgánmi činnými v trestnom konaní.

Uvedený postup kritizovala aj Slovenská advokátska komora,¹² ktorá namietala priebeh prehliadky, ktorým malo prísť k závažnému ohrozeniu dôvernosti komunikácie klientov s advokátom, pri ktorej došlo k nezákonnému odobratiu výpočtovej technicky advokátskej kancelárie bez zabezpečenia ochrany jednotlivých klientov, ktorí nemalo súvislosť s vykonávaním danej prehliadky. K uvedenému sa mal vyjadriť aj príslušný znalec, ktorý uviedol do zápisnice, že hľadané dáta by bolo možné vyselektovať priamo na mieste za účasti zástupcu komory. Zápisnica obsahuje jeho jasné stanovisko o technickej realizovateľnosti takéhoto bezpečného a správneho postupu. Ten bol napriek tomu vyšetrovateľom odmietnutý.

Zaistené údaje sa následne dlhší čas nachádzali v dispozícii vyšetrovateľa mimo dohľadu nezúčastnenej osoby a znalca. S rovnakým znepokojením komora vníma aj iné zásahy do dôvernosti komunikácie s klientmi, ako napríklad pri nedávnom nelegálnom šírení údajných e-mailov z komunikácie medzi advokátkou a jej klientom v inej sledovanej trestnej veci.

Vo vzťahu aj k týmto skutočnostiam bol do NR SR predložený legislatívny návrh novely Trestného poriadku, ktorého cieľom je zabezpečiť riadny procesný postup **procesný postup prehliadky priestorov výkonu advokácie** tak, aby nedochádzalo k ohrozeniu práv občanov a k svojvoľným a nezákonným postupom orgánov činných v trestnom konaní. Vo všeobecnosti ide predovšetkým o zabezpečenie ochrany mlčanlivosti advokáta, ktorú má voči svojim klientom. Povinnosť vzniká v okamihu, kedy sa advokát dozvie o okolnostiach súvisiacich s budúcim poskytnutím či poskytovaním právnych služieb. Povinnosť existuje počas celého trvania vzťahu advokáta s klientom a trvá dovtedy, pokiaľ advokáta povinnosti mlčanlivosti nezbaví klient, alebo nenastane situácia, s ktorou zákon spája prelomenie povinnosti mlčanlivosti. Povinnosť mlčanlivosti sa nepremlčiava, pretrváva aj po skončení poskytovania právnych služieb klientovi, prípadne po jeho smrti (fyzická osoba) alebo po jeho zániku (právnická osoba). Povinnosť mlčanlivosti advokáta pretrváva aj vtedy, ak má advokát pozastavený výkon advokácie alebo ju prestal vykonávať. Z toho vyplýva, že advokát má k dispozícii údaje o širšom okruhu osôb, ktoré musia byť predmetom ochrany a ktoré nemajú súvis s konkrétnym predmetom prehliadky.

¹¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú. v. EÚ L 315, 14. 11. 2012)

¹² SAK namietala nezákonné pokračovanie úkonov vo veci minulotýždňovej prehliadky advokátskej kancelárie [online]. Dostupné na internete: https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/link/display/1461668/_event
Orgány činné v trestnom konaní mimoriadne vážne ohrozili právo na dôvernú komunikáciu klientov s advokátmi [online]. Dostupné na internete: https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/link/display/1398989/_event

V zmysle predloženej novely sa teda do Trestného poriadku doplnilo nové ustanovenie - § 106a, ktorého znenia vyplývajú nasledovné skutočnosti:

- Ak ide o výkon domovej prehliadky alebo o výkon prehliadky iných priestorov, v ktorých advokát vykonáva advokáciu
 - o Orgán činný v trestnom konaní (ďalej len OČTK) je povinný si vyžiadať súčinnosť Slovenskej advokátskej komory a sudcu pre prípravné konanie, ktorý by vo veci rozhodoval
 - o OČTK je oprávnený sa s obsahom listín, ktoré sú uvedené v príkaze len v prítomnosti zástupcu komory
 - o OČTK nie je oprávnený bez súhlasu zástupcu komory alebo sudcu pre prípravné konanie oboznámiť sa a zaistiť listiny, ktoré obsahujú skutočnosti, na ktoré sa vzťahuje povinnosť mlčanlivosti advokáta.

Vydanie listín alebo iných nosičov dát, ktoré podliehajú povinnosti mlčanlivosti je tak závažný krok, že v prípade neskoršieho posúdenia nezákonnosti prehliadky už nemôže dôjsť k plnohodnotnej náprave zásahu do práv dotknutých osôb. Ochrana záujmov iných klientov musí byť zachovaná a porušenie práva nemôže byť odôvodnené ťažkosťami, technickými dôvodmi, praktickými potrebami alebo časom potrebným na selektovanie informácií (vid' napr. rozhodnutie ESLP vo veci Sallinen proti Fínsku).¹³ Písomnosti alebo počítačové údaje profesijnej činnosti advokáta sú považované ESLP za súčasť jeho súkromného života. Je potrebné vždy zachovávať dôvernosť komunikácie, nakoľko bez tejto dôvernosti advokáti nemôžu vykonávať svoju zákonnú činnosť pri poskytovaní právnych služieb

V zmysle návrhu by zástupca komory bol povinný byť prítomný počas celého úkonu, mal by právo oboznamovať sa s obsahom písomností a nosiča dát advokáta a podľa zistených skutočností udeliť súhlas k oboznámeniu sa s ich obsahom, prípadne zaujať stanovisko z pohľadu edičnej povinnosti advokáta. Zástupcu komory ustanoví predseda komory z radov jej zamestnancov alebo advokátov. Ak sa napriek riadnemu a včasnému vyrozumeniu komory zástupca komory nedostaví, domovú prehliadku alebo prehliadku iných priestorov je možné vykonať aj bez prítomnosti zástupcu komory.

Ak zástupca komory odmietne udeliť súhlas na oboznámenie sa s dokumentami, sudca pre prípravné konanie rozhodne opatrením na mieste a v prípade odôvodnenej potreby rozhodne opatrením so stručným odôvodnením bez zbytočného odkladu od ukončenia prehliadky.

Pri rozhodovaní o nahradení súhlasu podľa odseku 1 sa zúčastní prokurátor, advokát a zástupca komory. Listiny musia byť za účasti orgánu vykonávajúceho úkon, advokáta a zástupcu komory zabezpečené tak, aby sa s ich obsahom nemohol nikto oboznámiť, prípadne ich zničiť alebo poškodiť; bezprostredne potom musia byť príslušné listiny odovzdané súdu. Súd zabezpečí, aby listiny boli chránené pred neoprávneným oboznámením s ich obsahom. Podrobnosti a postup zabezpečenia a zaistenia listiny ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo spravodlivosti.¹⁴ Listina sa vloží do nepriehľadnej obálky, ktorá sa zalepí a sudca pre prípravné konanie ju označí spisovou značkou, očísľuje a opatrí odtlačkom úradnej pečiatky súdu. K nej sa pripojí podpis sudcu pre prípravné konanie, prokurátora, orgánu činného v trestnom konaní vykonávajúceho prehliadku, zástupcu komory, advokáta, ak je prítomný, alebo inej osoby

¹³ V danom prípade došlo k porušeniu čl. 8 Dohovoru - *During the search of his law office all of the first applicant's client files were allegedly perused. The police also examined all floppy disks and examined his note books pertaining to his meetings with clients. In addition, the hard disks in the office computers were copied: two were copied on the spot and two computers, including the one used by the first applicant himself, were seized for later disk-copying on police premises.* CASE OF PETRI SALLINEN AND OTHERS v. FINLAND [online]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-70283>

¹⁴ V uvedenom prípade ide o Vyhlášku Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 209/2023 Z. z. o podrobnostiach a postupe zabezpečenia a zaistenia listiny pri domovej prehliadke a prehliadke iných priestorov, v ktorých advokát vykonáva advokáciu.

prítomnej podľa § 105 ods. 1 Trestného poriadku. Ak advokát alebo iná osoba prítomná podľa § 105 ods. 1 Trestného poriadku odmietne obálku podpísať, uvedie sa to v zápisnici.

Proti rozhodnutiu o nahradení súhlasu nie je prípustný opravný prostriedok. V prípade nahradenia súhlasu súd listiny odovzdá orgánu činnému v trestnom konaní, ktorý vykonával prehliadku. Ak súd rozhodne o nenahradení súhlasu, odovzdá súd zaistenú listinu advokátovi.

Listinou podľa odsekov 1 až 4 sa rozumie aj iný nosič informácií, počítačový údaj vrátane prevádzkových údajov, ktoré boli uložené prostredníctvom počítačového systému. Ak je to potrebné, orgán činný v trestnom konaní alebo sudca pre prípravné konanie môže pribrať odborného konzultanta, špecializované odborné pracovisko alebo znalecký ústav.

Advokát, u ktorého sa vykonáva domová prehliadka alebo prehliadka iných priestorov, je oprávnený z priebehu prehliadky vyhotovovať zvukový alebo obrazovo-zvukový záznam, čo sa zaznamená aj v zápisnici. Rovnaké oprávnenie má aj zástupca komory, ako aj orgán vykonávajúci prehliadku.

Zákon č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov / novela Trestného poriadku

Zmena Trestného poriadku (primárne nový zákon o registri trestov) vyplynula z plánovaných úloh vlády SR v rámci 8. volebného obdobia z dôvodu transpozície Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/884 zo 17. apríla 2019, ktorou sa mení rámcové rozhodnutie Rady 2009/315/SVV, pokiaľ ide o výmenu informácií o štátnych príslušníkoch tretích krajín a pokiaľ ide o Európsky informačný systém registrov trestov (ECRIS), a ktorou sa nahrádza rozhodnutie Rady 2009/316/SVV. Rovnako ide o súvislosť aj s Nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/816, ktorým sa zriaďuje centralizovaný systém na identifikáciu členských štátov, ktoré majú informácie o odsúdeniach štátnych príslušníkov tretích krajín a osôb bez štátnej príslušnosti (ECRIS-TCN), s cieľom doplniť Európsky informačný systém registrov trestov, a ktorým sa mení nariadenie (EÚ) 2018/1726. týmto nariadením sa upravuje spracúvanie informácií o totožnosti štátnych príslušníkov tretích krajín ako aj občanov Európskej únie, ktorí sú zároveň štátnymi príslušníkmi tretej krajiny, ktorí boli odsúdení v členských štátoch, s cieľom identifikovať členské štáty, v ktorých boli odsúdenia vynesené. Nariadením sa ďalej zriaďuje systém na identifikáciu členských štátov, ktoré majú informácie o predchádzajúcich odsúdeniach štátnych príslušníkov tretích krajín a stanovujú sa podmienky využívania systému ECRIS-TCN ústrednými orgánmi členských štátov na získanie informácií o takýchto predchádzajúcich odsúdeniach prostredníctvom systému ECRIS zriadeného rozhodnutím Rady 2009/316/SVV zo 6. apríla 2009 o zriadení Európskeho informačného systému registrov trestov (ECRIS) podľa článku 11 rámcového rozhodnutia 2009/315/SVV, ako aj podmienky využívania systému ECRIS-TCN Eurojustom, Europolom a Európskou prokuratúrou. Kľúčovú zmenu predstavuje minimalizácia počtu oprávnených subjektov a účelov pre poskytovanie odpisu registra trestov, predovšetkým s poukazom na nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 15/06-95, ktorý poukazuje na nedôvodnosť široko nastaveného rozsahu preukazovania miery bezúhonnosti.¹⁵

Osoba, ktorej sa údaje a informácie týkajú, bude oprávnená žiadať o výpis z registra trestov a bude môcť využiť právo nahliadať do elektronickej podoby záznamov registra trestov. Nebude však oprávnená žiadať o vydanie špecializovaného výpisu z registra trestov, odpisu registra trestov pre vybrané povolania a odpisu registra trestov, a to ani v prípade, ak ide o uchádzača o zamestnanie v bezpečnostnej službe alebo technickej službe alebo zamestnanca bezpečnostnej služby alebo technickej služby, alebo uchádzača o vykonanie skúšky odbornej spôsobilosti na

¹⁵ Podľa novej právnej úpravy je oprávneným orgánom v zmysle § 21 tohto zákona:

- Pre účely trestného konania – orgán činný v trestnom konaní, Ministerstvo spravodlivosti (vo vzťahu ku konkrétnym úkonom), Kancelária prezidenta SR (vo vzťahu ku konkrétnym úkonom), národnému členovi v Eurojuste alebo osobe, ktorá ho zastupuje vo výkone funkcie.
- Na plnenie úloh obrany a bezpečnosti štátu podľa osobitných zákonov sa odpis registra trestov vydáva Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky, Policajnému zboru, Zboru väzenskej a justičnej stráže, Národnému bezpečnostnému úradu, Slovenskej informačnej službe, Vojenskému spravodajstvu.

účely previerky bezúhonnosti a spoľahlivosti. Odpis registra trestov sa bude vydávať iba oprávneným orgánom uvedených v § 21.¹⁶ Do 31. 12. 2025 teda platia prechodné ustanovenia vymedzené v § 30 (súčasná právna úprava) ktoré ponechávajú súčasné možnosti vybraných orgánov pre vybrané povolania z dôvodu vyriešenia kolízie doterajšej a novej právnej úpravy. Dňom účinnosti § 21 sa bude odpis registra trestov poskytovať výlučne na účely trestného konania a na plnenie úloh obrany a bezpečnosti štátu.

Zmeny Trestného poriadku vo vzťahu k tejto novele sú len čiastočné a vzťahujú sa na spomínané zmeny, ktoré nastali v súvislosti s nariadením a s vytvorením systému ECRIS-TCN

Ide o nasledovné zmeny:

§ 24 ods. 4 (Príslušnosť súdu na úkony pred začatím trestného stíhania a v prípravnom konaní) - zmena ustanovenia, ktorá bola v dôsledku viacerých zmien Trestného poriadku pri pripravovanej reforme súdnictva uvedená nesprávne a zostal v znení pôvodného znenia novely uvedený nesprávny odkaz na § 16 ods. 2 – čo boli v pôvodnej novele súvisiacej s reformou súdnictva bývalé okresné sudy v sídle krajského súdu. V dôsledku rôznych úprav došlo k tomu, že tieto boli následne uvedené v § 16 ods. 1, pričom zmena, ktorá sa odrazila v § 24, zostala nezmenená (o úkonoch týkajúcich sa vydávania príkazov vo vzťahu k prostriedkom zabezpečovania informácií mali rozhodovať následne sudy uvedené v § 16 ods. 2 (tzv. bývalé vojenské sudy).

Zmena § 206 ods. 7 (vznesenie obvinenia) – „(7) Pri vznesení obvinenia alebo bezprostredne po vznesení obvinenia štátnemu príslušníkovi tretej krajiny podľa osobitného predpisu policajt zabezpečí odobratie biometrických údajov tejto osoby a zabezpečí pridelenie identifikátora biometrických údajov podľa osobitného predpisu o registri trestov, ktorý sa následne uvádza v rozhodnutiach, ktoré sú podkladom pre zápis do registra trestov.“

Uvedená zmena súvisí s implementáciou nariadenia, v dôsledku čoho sa do Trestného poriadku zavádza povinnosť orgánov činných v trestnom konaní odobrať daktyloskopické odtlačky prstov osobám, ktoré sú štátnymi príslušníkmi tretích krajín, prípadne osobám s dvojakým občianstvom, voči ktorým bolo vznesené obvinenie, pre účely ich identifikácie. Uvedené predpokladá článok 5 nariadenia, a to s cieľom identifikácie odsúdeného v systéme ECRIS-TCN. Identifikátor odtlačkov prstov bude uložený v Kriminalistickom a expertíznom ústave Policajného zboru, pričom v prípade zastavenia trestného konania bude vymazaný a odstránený z databázy.

Zmena § 488a – pridanie ods. 2 (Zohľadňovanie odsúdení súdmi členských štátov Európskej únie) „(2) Na účely odseku 1 môže orgán činný v trestnom konaní alebo súd požiadať generálnu prokuratúru o zabezpečenie informácie o právoplatnom odsúdení súdom iného členského štátu Európskej únie; kópie právoplatných rozsudkov a ďalšie súvisiace informácie vyžiada prostredníctvom dožiadania o právnu pomoc, a to vždy, ak sa postupuje podľa § 47 ods. 2 Trestného zákona.“

Zohľadňovanie odsúdení súdmi členských štátov Európskej únie je postup, ktorý vykonávajú všetky justičné orgány v konkrétnom trestnom konaní. Základnými, rozhodujúcimi údajmi sú informácie získané cez systém ECRIS. Následne je zmyslom tohto ustanovenia poskytnúť možnosť ústredným orgánom registrov trestov na zabezpečenie informácií, v prípade pochybností o ich zápise cez systém ECRIS. Praxou sa zistilo, že len niekoľko členských štátov Európskej únie je schopných prostredníctvom komunikácie ústredných orgánov registrov trestov zabezpečiť aj samotné rozsudky, ktoré sú nevyhnutné na plnohodnotné zohľadnenie odsúdení súdmi členských štátov Európskej únie v novom trestnom konaní. V prípade potreby zadováženia samotného rozsudku (napr. v prípade postupu podľa § 47 ods. 2 Trestného

¹⁶ § 21 však nadobúda účinnosť až 1. 1. 2026, dovtedy platí § 30 – Prechodné ustanovenia.

zákona ide o povinnosť) je teda potrebné postupovať štandardnými nástrojmi justičnej spolupráce, ktorým je v danom prípade Európsky vyšetrovací príkaz.¹⁷

Zmeny v rámci zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len zákon o TZPO)

Zmena v ustanoveniach zákona o TZPO súvisí s transpozíciou Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2121 z 27. novembra 2019, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2017/1132, pokiaľ ide o cezhraničné premeny, zlúčenia alebo splynutia a rozdelenia (ďalej len ako „smernica (EÚ) 2019/2121“) do slovenského právneho poriadku. Primárne sa zákonom prijala nová právna úprava v oblasti premeny obchodných spoločností a družstiev, no zároveň sa novelou upravovali aj osobitné právne predpisy, medzi ktoré patrí aj zákon o TZPO. Nová právna úprava zavádza novú terminológiu, v zmysle ktorej bolo potrebné upraviť aj príslušnú terminológiu, ktorá je uvedená v zákone o TZPO vo vzťahu k zmene právnickej osoby. Ako nový pojem bol zavedený pojem premena právnickej osoby, ktorou sa rozumie fúzia (splynutie a zlúčenie spoločností) a rozdelenie spoločností. Cezhraničnou premenou sa rozumie cezhraničná fúzia (splynutie a zlúčenie spoločností) a cezhraničné rozdelenie. Zmeny právnej formy zahŕňajú zmenu právnej formy ako aj cezhraničnú zmenu právnej formy.

V porovnaní právnej úpravy z roku 2023 a roku 2024 to môžeme vyjadriť nasledovne

Pôvodné znenie

Na účely tohto zákona sa zmenou právnickej osoby rozumie zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, prevod imania na spoločníka, zmena právnej formy právnickej osoby alebo premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia.

Nové znenie s účinnosťou od 1. 3. 2024

Na účely tohto zákona sa zmenou právnickej osoby rozumie premena, cezhraničná premena alebo niektorá z foriem zmien právnej formy podľa osobitného predpisu prevod imania na spoločníka, alebo premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia.

Cezhraničné rozdelenie je inštitút vyžadovaný Smernicou 2019/2121 a ktorým sa má podporiť cezhraničná mobilita spoločností v EÚ – ide o také rozdelenie spoločnosti, kedy nástupníckou spoločnosťou je novozaložená spoločnosť a je prítomný cezhraničný element v podobe aspoň jednej zúčastnenej alebo nástupníckej spoločnosti zapísanej v inom členskom štáte EÚ

Cezhraničná zmena právnej formy je tiež nový inštitút, ktorý vychádza z uvedenej Smernice a predstavuje situáciu, kedy spoločnosť mení sídlo z jedného členského štátu do druhého a zároveň sa mení aj jej právna forma v súlade s právom štátu po zmene právnej formy.

Druhá zmena sa dotýkala úpravy vo vzťahu k zmene, zrušeniu alebo zániku právnickej osoby, kde sa pridáva aj predaj podniku ako úkon, na nadobudnutie platnosti ktorého sa vyžaduje súhlas sudcu v zmysle predmetného ustanovenia. Uvedené sa navrhuje z dôvodu, aby takýto spôsob odčlenenia majetku v trestnom konaní nebol robený svojvoľne s cieľom zbavenia sa časti majetku spoločnosti, voči ktorej sa vedie trestné stíhanie.

Záver

Čiastkové novely príslušných trestných kódexov boli v priebehu roka výrazne ovplyvňované skutočnosťou, že sa od začiatku roka 2023 pripravovala veľká novela Trestného zákona a čiastočne menšia novela Trestného poriadku, pričom tieto čiastkové novely mali za účel riešiť akútne situácie, ktoré vznikali v dôsledku legislatívnych úloh vlády, či transpozície právnych predpisov EU. Čo sme však v priebehu roka 2023 nečakali bola tá skutočnosť, že budeme konfrontovaní s dvomi veľkými novelami Trestného zákona, z ktorých jedna prešla aktívne pripomienkovým legislatívnym procesom v dôsledku čoho mali možnosť sa k novele

¹⁷ Dôvodová správa k návrhu zákona č. 192/2023 Z. z. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=524942>

vyjadrovať príslušné subjekty a jej predloženie v marci bolo už završením tohto celého procesu. Čo sa však nepredpokladalo, že táto novela nebude nakoniec v legislatívnom procese schválená, čo nastalo v dôsledku viacerých turbulentných zmien v rámci zákonodarného orgánu. Druhá novela bola pripravená už krátko po nových voľbách, pričom prechádzala cez skrátené legislatívne konanie, ktoré v konečnom dôsledku až také skrátené nebolo, nakoľko k nej bola výrazná rozprava, v dôsledku ktorej sa následne dali identifikovať sporné body tejto novely. V súčasnosti však Ústavný súd pozastavil účinnosť v časti, ktorá sa dotýkala Trestného zákona, čo v časti, ktorá sa týka Trestného poriadku účinnosť pozastavená nebola a jej účinnosť je od 15. marca 2023. Verím, že k jednotlivým zmenám, ktoré sú premetom tejto novely budem mať svoj ďalší príspevok v rámci budúceho ročníka konferencie v roku 2025.

Okrem tejto novely sa však v oblasti trestného práva šepká aj o pripravovanej rekodifikácii trestných kódexov.

Zoznam bibliografických odkazov

Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

Zákon č. 49/2023 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov / novela Trestného poriadku

Zákon č. 111/2023 Z. z. ktorým sa dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov / novela Trestného poriadku

Zákon č. 117/2023 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov / novela Trestného zákona

Zákon č. 192/2023 Z. z. o registri trestov a o zmene a doplnení niektorých zákonov / novela Trestného poriadku

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky č. k. PL. ÚS 1/2021-164 č. 402/2023 z 27. septembra 2023 vo veci vyslovenia nesúladu ustanovení § 58 ods. 2 a 3 Trestného zákona s čl. 1 ods. 1, čl. 13 ods. 4, čl. 16 ods. 2 a čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky / nález týkajúci sa Trestného zákona

Zákon č. 309/2023 Z. z. o premenách obchodných spoločností a družstiev a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 49/2023. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9010>

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 111/2026 Z. z. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=8932>

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 117/2026 Z. z. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9046>

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 192/ 2023 Z. z. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=524942>

Dôvodová správa k návrhu zákona č. 192/2023. [online]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9164>

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2012/29/EÚ z 25. októbra 2012, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV (Ú. v. EÚ L 315, 14. 11. 2012)

SAK namieta nezákonné pokračovanie úkonov vo veci minulotýždňovej prehliadky advokátskej kancelárie [online]. Dostupné na internete: https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/link/display/1461668/_event

Orgány činné v trestnom konaní mimoriadne vážne ohrozili právo na dôvernú komunikáciu klientov s advokátmi [online]. Dostupné na internete: https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/link/display/1398989/_event

CASE OF PETRI SALLINEN AND OTHERS v. FINLAND [online]. Dostupné na internete: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-70283>

Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 209/2023 Z. z. o podrobnostiach a postupe zabezpečenia a zaistenia listiny pri domovej prehliadke a prehliadke iných priestorov, v ktorých advokát vykonáva advokáciu.

Policajná štatistika dostupná z intranetu MVSR.

Kontaktné údaje:

pplk. doc. JUDr. Veronika Marková, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

veronika.markova@minv.sk ; veronika.markova@akademiapz.sk

TRESTNÉ PRÁVO HMOTNÉ

ŠÍRENIE POPLAŠNEJ SPRÁVY A APLIKAČNÉ PROBLÉMY V KONTEXTE SÚČASNÉHO SMEROVANIA SPOLOČNOSTI

Mgr. Marek ADAMKOVIČ

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

***Anotácia:** Príspevok sa zaoberá možnými aplikačnými problémami pri výklade najmä znakov objektívnej stránky skutkových podstát vyjadrujúcich šírenie poplašnej správy a čiastočne sa dotýka aj problematiky ich dokazovania. Výkladom poukazuje na vágnosť niektorých pojmov, čím spochybňuje tézu o dostatočnosti a vhodnosti právnej úpravy v § 361 a 362 Trestného zákona na stíhanie dezinformácií vykazujúcich znaky poplašnej správy.*

***KLúčové slová:** dezinformácie, šírenie poplašnej správy, trestný zákon, trestné právo, interpretácia*

***Annotation:** The article deals with potential application issues in the interpretation of Actus reus, related to spreading the alarm message and briefly discusses the problem of proving them. Through interpretation, it points to the vagueness of some terms, thus calling into question the thesis on the sufficiency and suitability of the legal regulation in Sections 361 and 362 of the Criminal Code for the prosecution of disinformation displaying characteristics of an alarm message.*

***Keywords:** disinformation, spreading the alarm message, criminal code, criminal law, interpretation*

Úvod

Že sa spoločnosť posúva určitým smerom najmä v dôsledku existencie prakticky neobmedzených zdrojov informácií (možno hovoriť až o pretlaku informácií), pričom čoraz väčšia časť populácie využíva sociálne siete, nie je novinkou. Informačné prostredie sa navyše deformuje šírením rôznych konšpiračných teórií, neprávď či povedzme dezinformácií. Pravda sa relativizuje alebo ohýba pre autora doposiaľ nevídaným spôsobom. Ak mal v minulosti najmä štát možnosť pracovať s informáciami a vytvárať dezinformácie či inak nebezpečné informácie, dnes vďaka sile sociálnych sietí má takú moc prakticky ktokoľvek. Precitnutie možno zachytiť napríklad aj pri myšlienkach o potrebnosti určitej trestnoprávnej úpravy, ktoré sa už dávnejšie objavili napríklad v niektorých príspevkoch¹ konferencie s názvom Dezinformácie a právo, organizovanej v roku 2021 práve na pôde Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Je treba si uvedomiť, a ďalej s tým pracovať, že šírenie určitých dezinformácií má potenciál spôsobovať vážne následky vrátane následku predpokladaného šírením poplašných správ. Otázkou je, či môže byť dezinformácia poplašnou správou, prípadne za akých podmienok.

Keď v roku 2021 vtedajšia ministerka spravodlivosti, v reakcii na šírenie dezinformácií počas pandémie, predstavila návrh na doplnenie Trestného zákona (ďalej len „TZ“) o skutkovú podstatu šírenia nepravdivej informácie, a zmenu skutkovej podstaty šírenia poplašnej správy, v rámci kritiky bolo niektorými subjektmi v medzirezortnom pripomienkovom konaní poukazované na to, že trestný čin šírenia poplašnej správy, ako je doteraz *de lege lata* uvedený a rozdelený do § 361 a § 362 Trestného zákona, je na postihovanie šírenia najzávažnejších dezinformácií postačujúci.

Ak by sme napríklad hľadali odsudzujúce rozhodnutia súdov alebo aspoň rozhodnutia prokurátorov v merite veci, kde by pod trestný čin šírenia poplašnej správy boli subsumované rôzne vážne dezinformácie súvisiace najmä (v kontexte pandémie) s koronavírusom, jeho liečbe a očkovaním proti nemu, alebo dezinformácie reagujúce na vojnu na Ukrajine v podobe falošných informácií o mobilizácii občanov alebo chystajúcej sa vojne za účasti Slovenskej republiky, zistenia sú zaujímavé. Od začiatku pandémie do marca roku 2024 sme našli len jedno odsudzujúce rozhodnutie v podobe trestného rozkazu, a to za výrok „*Už som to čítal a počul viackrát, ale dnes znova od pani, čo práve dala výpoveď v MOM - mobilné ‚odberové‘ miesto, teda testovacie miesto na Kovid. Dala výpoveď, hoci im ministerstvo zaručilo teraz činnosť na dva roky. Neznesie už, že*

¹ Pozri napríklad NESVADBA, A., MARKOVÁ, V. *Šírenie dezinformácií a možné trestnoprávne následky v zmysle Trestného zákona*. In MEDELSKÝ, J., LACA, N. 2022. *Dezinformácie a právo (úlohy a postavenie bezpečnostných zložiek)*. Zborník príspevkov. Bratislava. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 163-176.

časť testov je už od výrobcu označená pozitívna a infikujú nimi ľudí, ktorých sami vyberajú, tí potom o dva dni ochorejú na Kovid. Nuž umelý vírus sa zle prenášal a testovanie bola jediná možnosť nakaziť ľudí. Za každého, ktorého nakazia dostávajú 20 euro“, ktorý bol kvalifikovaný podľa § 362 Trestného zákona ako nedbanlivostné šírenie poplašnej správy za krízovej situácie.²

Mimo toho sme zachytili až jedno zastavenie trestného stíhania voči konkrétnemu obvinenému z dôvodu podľa § 215 ods. 1 písm. b) TP, teda že skutok nebol trestným činom a nebol dôvod na postúpenie veci, pričom išlo o podozrenie zo šírenia poplašnej správy podľa § 361 ods. 1 Trestného zákona, a posudzovaný výrok znel „že celoplošné testovanie slúži pri prvom teste na zavedenie čipu a nanoboty, druhý test slúži na zavedenie „aditív, ktoré doplnia nanoboty“, následne sa spustí 5G sieť aby nanoboty mohli fungovať s dohľadom NATO a takto bude označený každý obyvateľ Slovenska SR a bude spustená jeho otrava s odôvodnením, že zomrel na COVID19, aby boli odstránení obyvatelia SR a nahradení migrantami a rôznymi moslimskými etnikami“.³

Z vyššie naznačeného sa zdá, že subsumovanie rozličných dezinformácií (od začiatku pandémie Covid-19 do dnes) podľa § 361 alebo § 362 Trestného zákona, spoločne vyjadrujúcich trestný čin šírenia poplašnej správy, vzhľadom na počet odsúdených osôb (iba jeden) môže byť problematické. Samozrejme, vzhľadom na neúplnosť údajov – najmä neznámy počet a obsah rozhodnutí policajta ktorými boli odmietnuté trestné stíhania alebo ktorými došlo k zastaveniu trestného stíhania tzv. vo veci, či prerušeniu trestného stíhania, a taktiež rozhodnutí prokurátora o prípadných sťažnostiach – nie je možné vysloviť jednoznačný záver, že za nízky počet riešených prípadov môžu aplikačné problémy pri výklade § 361 a § 362 Trestného zákona, no rovnako to nemožno úplne vylúčiť. Dostali sme sa tak do vákua, kde nemáme úplné dáta, z ktorých by bolo možné formulovať závery, avšak na základe analýzy vybraných skutkových podstat trestného činu šírenia poplašnej správy vieme identifikovať kontroverzné resp. problematické možnosti výkladu, odhliadnuc od trestno-procesných problémov. Rozbor z hľadiska výkladu nám zároveň môže potvrdiť alebo vyvrátiť tézu o dostatočnosti právnej úpravy v § 361 a 362 Trestného zákona na stíhanie dezinformácií vykazujúcich znaky poplašnej správy.

Povaha § 361 ods. 1 Trestného zákona a aplikačné problémy všeobecne

Trestný čin šírenia poplašnej správy textovaný v § 361 má dve základné skutkové podstaty, a to v odseku 1 a odseku 2, pričom odsek 3 predstavuje kvalifikovanú skutkovú podstatu ku odseku 2. My sa ďalej budeme venovať len základnej skutkovej podstate v odseku 1, pretože obsah dezinformácií je zameraný zväčša priamo na obyvateľstvo, a ich cieľom nie je prinútiť konať štátne orgány ani právnické osoby nejaké opatrenia resp. nie sú na to spôsobilé tak, ako to predpokladá odsek 2 ustanovenia.

Druhový objekt vo vzťahu ku § 361 nájdeme v názve deviatej hlavy osobitnej časti s názvom „Trestné činy proti iným právam a slobodám“ zoskupujúcej druho-vo blízke individuálne objekty. Individuálnym objektom v § 361, vyjadrujúcim chránený spoločenský vzťah, je ochrana obyvateľstva pred hrozbou vážneho znepokojenia následkom šírenia nepravdivých poplašných správ alebo následkom opatrení ktoré sú spôsobilé vyvolať vážne znepokojenie. Prokeinová napríklad píše vo všeobecnosti o pokojnom občianskom spoluzití.⁴

Objektívna stránka sa z hľadiska teórie skladá z troch znakov ktoré musia byť kumulatívne naplnené: konanie, následok a príčinná súvislosť medzi konaním a následkom. V prípade poplašných správ podľa § 361 ods. 1 je následok vyjadrený v podobe „nebezpečenstva vážneho znepokojenia aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta“. Z hľadiska povahy následku tak pôjde

² Trestný rozkaz Okresného súdu Pezinok sp. zn. 7T/9/2023 zo dňa 14.03.2023.

³ Uznesenie o zastavení trestného stíhania, sp. zn. 3 Pv 127/21/5511. Dostupné na internete: <https://www.genpro.gov.sk/informacie/uznesenie-o-zastaveni-trestneho-stihania/?datumOd=&datumDo=&fulltext=&prokuratura=&spisovaZnacka=3+Pv+127%2F21%2F5511&sposobRozhodnutia=&sort=&sort-dir=ASC>.

⁴ PROKEINOVÁ, M. In: BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel.* 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011. s. 1569.

o ohrozovací trestný čin, pri ktorom sa nevyžaduje porucha objektu. Jednoduchšie povedané, pre naplnenie znaku v podobe následku sa nevyžaduje, aby fakticky došlo ku vážnemu znepokojeniu.

Keďže predmetom dokazovania by mali byť skutočnosti dôležité pre rozhodnutie, či presnejšie právne skutočnosti predpokladané zákonom ako nevyhnutné a dostatočné na aplikovanie hmotnoprávnych noriem⁵, pri trestnom čine šírenia poplačnej správy podľa § 361 ods. 1, ktorý je dokonaný spôsobením nebezpečenstva vážneho znepokojenia, a teda postačuje ohrozenie záujmu chráneného trestným zákonom, by nevyhnutnou a dostatočnou skutočnosťou preukazujúcou následok – teda okrem ostatných zákonných znakov objektívnej stránky ktoré je tiež nutné dokázať – malo byť, či došlo k rozširovaniu správy, ktorá také nebezpečenstvo mohla spôsobiť. Za dôležité pre rozhodnutie tak nepovažujeme dokazovanie, či reálne aj došlo ku vážnemu znepokojeniu obyvateľstva. Aj keď si tým orgány môžu uľahčovať argumentáciu, keďže samotné dokazovanie hrozby vážneho znepokojenia na základe charakteru správy sa javí problémovým. Rozhodujúcim je potom určenie, čo rozumieme pod nepravdivou poplašnou správou ktorá môže vyvolať vážne znepokojenie a taktiež samotné ustálenie pojmu „vážne znepokojenie“.

Na čo narážame je fakt, že teória síce vo všeobecnosti rozpracovala objektívnu stránku § 361 ods. 1, no neurčuje presné hranice pri výklade viacerých slov (i) „vážne znepokojenie“, (ii) „aspoň časť obyvateľstva nejakého miesta“, (iii) „poplašná správa ktorá je nepravdivá“.⁶ Zákondarca ich interpretáciu nechal otvorenú, keďže v zákone absentujú ich legálne definície.

Pri dokazovaní sa ešte v krátkosti budeme venovať úmyslu. Vieme, že subjektívna stránka podľa § 361 ods. 1 vyžaduje úmyselné zavinenie, čo pri preukazovaní šírenia dezinformácií majúcich charakter poplašných správ bude obtiažne dokázať najmä vo vzťahu k dokazovaniu vedomosti o nepravdivosti správy. Zatiaľ sme sa nestretli s tým, že by sa orgány činné v trestnom konaní snažili dokazovať úmysel pomocou vzdelania osoby šíriacej dezinformáciu (so znakmi poplačnej správy), a súhlasom so zmluvnými podmienkami sociálnych sietí – to by sa týkalo samozrejme len tých, ktoré by zakazovali šíriť určitý obsah.

Za jeden z možných aplikačných problémov, ktorý všeobecne identifikujeme pri poplašných správach na sociálnych sieťach je situácia, keď osoba zverejnení príspevkov šíriaci poplašnú správu na mieste dostupnom pre viaceré osoby, pričom tento príspevok po pár hodinách vymaže alebo alternatívne dôjde k tomu, že bude vymazaný správcom či už skupiny, alebo profilu na ktorom sa správa objavila. Na dokonanie trestného činu uvedené vplyv nebude mať, pričom je nutné vylúčiť aj posudzovanie skutku ako pokusu, a to pre verbálny charakter trestného činu.⁷

Vážne znepokojenie

Za vysoko problematické v súvislosti so šírením dezinformácií považujeme hodnotenie ich spôsobilosti vážne znepokojiť obyvateľstvo. Obsah dezinformačných správ je totiž často sofistikovaný, viaže sa na aktuálnu spoločenskú situáciu (pandémia, krízy, vojny).

Vážne znepokojenie sa viaže na charakter správy ako poplačnej. Totiž, okrem toho že poplašná správa musí mať atribút nepravdivosti, musí byť aj spôsobilá vyvolať hrozbu vážneho znepokojenia (tým že spomína nejakú budúcu udalosť). Tieto atribúty musí spĺňať kumulatívne, a teda nemožno šíriť poplašnú správu napríklad šírením pravdivej šokujúcej informácie a naopak, darmo bude poplašná správa nepravdivá, ak hrozí udalosťou nespôsobilou vyvolať vážne znepokojenie. Čo rozumieme pod vážnym znepokojením nájdeme zoširoka uvedené v komentároch a v učebniciach. Všeobecne sa znepokojenie vyjadruje ako psychický stav, kedy pociťujeme strach, úzkosť, neistotu.⁸

Ako sa ale postaviť ku prípadom, keď fakticky už dochádza ku znepokojeniu časti obyvateľstva, ktoré je viac bojzlivé ako zvyšok obyvateľstva vrátane orgánov činných v trestnom

⁵ ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2013, s. 24.

⁶ Vzhľadom na formu šírenia dezinformácií ako správ, sa nezaobráme výkladom iného obdobného konania.

⁷ K tomu pozri napríklad bod. 30 uznesenia Nejvyššího soudu ČR zo dňa 30. 11. 2023, sp. zn. 11 Tdo 824/2023.

⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 4492.

konaní. Vyslovujeme tézu, že argumentom *a fortiori* by sme mohli takú nepravdivú poplašnú správu ktorá preukázateľne už znepokojila časť obyvateľstva, subsumovať pod § 361 ods. 1, pretože znepokojenie je vyššie štádium zásahu než len nebezpečenstvo znepokojenia. Týmto by bolo možné postihovať také druhy dezinformácií, ktoré – najmä ak sa poplašná správa bude týkať celej republiky – nevyvolajú síce paniku časti obyvateľstva ktorá im pre väčšiu obozretnosť neuverila, no spôsobia pocity paniky menej obozretnej časti obyvateľstva.

V danej súvislosti sa vynára zaujímavá otázka, či za hrozbu znepokojenia alebo dokonca signál samotného znepokojenia považovať to, že sa poplašná správa od jej pôvodcu ďalej šíri (ako určité varovanie) resp. stále ju niekto ďalší (kto jej uveril) prezdieľava na sociálnej sieti. V úvode citovaný trestný rozkaz v skutkovej vete napríklad obsahuje informáciou o tom, koľko zdieľaní mal sporný príspevok, no keďže rozhodnutie pre svoju povahu neobsahuje odôvodnenie, môžeme len rozmýšľať, či mala daná skutočnosť vplyv na posúdenie hrozby vážneho znepokojenia, alebo skôr mala preukazovať časť obyvateľstva nejakého miesta.

Aspoň časť obyvateľstva nejakého miesta

Pri snahe o interpretáciu slov „časť obyvateľstva“, to zákonodarca orgánom aplikácie práva neľahčuje, keďže (ako už bolo vyššie uvedené) absentuje legálna definícia daného pojmu v Trestnom zákone. Pomocnú ruku tak podáva doktrína, pričom prevláda názor, že pôjde o viac osôb než určujú definície viacerých osôb v § 127 ods. 12 Trestného zákona, alebo skupiny osôb v § 129 ods. 1 Trestného zákona. V oboch spomenutých ustanoveniach ide najmenej o tri osoby, teda časťou obyvateľstva by na základe uvedeného mohli byť už aj štyri. Stále však ide len o doktrinálny výklad, a napríklad súdna prax daný pojem doteraz neustálila. Na dôvažok len dodávame, že pokušenie inšpirovať sa výkladom doktríny z Českej republiky nepovažujeme za vhodné, pretože vykladá časť obyvateľstva podľa iných pojmov ktoré zas osobitne dotvára.

K tomu prislúchajúce spojenie „nejakého miesta“ zas môže v súčasnej dobe vyvolávať otázku, či má ísť o miesto len vo fyzickom svete, alebo môže ísť aj o miesto vo virtuálnom svete ako napríklad metaverse. A to za predpokladu, že by sa poplašná správa týkala výlučne a doslovne miesta vo virtuálnom svete. Nemožno vylúčiť, že osoby pripojené na metaversum pomocou okuliarov pre virtuálnu realitu (VR), by po určitom čase pripojenia stratili kontakt s realitou do takej miery, že by ich vedomie reagovalo rovnako, ako keby im hrozilo nebezpečenstvo v realite. Vzhľadom na vývoj technológií ako sme už naznačili, tento výklad nemožno považovať za absurdný.⁹

Pri poplašných správach šírených na sociálnych siet'ach bude identifikácia nejakého miesta záležať od obsahu poplačnej správy. Nazdávame sa, že ak sa hrozba z poplačnej správy bude nejakým spôsobom (napr. označením osôb – obyvatelia SR, alebo priestoru) viazať na konkrétne miesto vo fyzickom svete či dokonca viacero miest alebo na územie celého štátu, vždy bude možné určiť „nejaké miesto“. Vzhľadom na nejednoznačnosť pojmu prichádza tiež do úvahy výklad, podľa ktorého možno rozumieť nejakým miestom skupinu alebo profil na sociálnej sieti. Argument odmietajúci taký výklad by sa potom mohol opierať o podmienku určenia nejakého miesta vo fyzickom svete.

Za zmienku stojí aj komentár, podľa ktorého sa pod časť obyvateľstva nejakého miesta môžu zaradiť aj všetci tí „...ktorí sa cítia byť ohrození vzhľadom na svoje sociálne cítenie a pod.“¹⁰

⁹ V tomto ohľade odkazujeme na zaujímavý článok HALAS, N. *Možnosti trestnej činnosti v metaverse*. Revue pro právo a technologie, 2023, č. 28, s. 3-30.

¹⁰ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon - Velký komentár*. 5. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2020.s. 781.

Poplašná správa ktorá je nepravdivá

Čo sa týka pojmu poplašná správa, Trestný zákon jeho legálnu definíciu neobsahuje. Krátky slovník slovenského jazyka definuje správu aj ako informáciu.¹¹ Z doktrínálneho hľadiska má ísť o objektívne nepravdivú správu. Dôležitým z hľadiska dodržania slobody prejavu je tiež rozlišovanie medzi šírením nepravdivého tvrdenia ako faktu, a hodnotiacimi tvrdeniami vrátane kritiky. Výstižne sa k tomu vyjadril Najvyšší súd ČR „[p]ři hodnocení konkrétního jednání pachatele je třeba pečlivě hodnotit charakter a povahu jeho projevu, aby bylo odlišeno šíření poplašné zprávy od (byť i subjektivního) hodnocení situace“¹².

Pod nepravdivú poplašnú správu napríklad Ivor zaraďuje aj správu značne skresľujúcu alebo tendenčnú.¹³ K tomu ďalej píše, že poplašná správa sa môže týkať nejakých hoci aj neurčitých udalostí v budúcnosti,¹⁴ čo vnímame ako rozporuplné s tou skupinou doktrínálnych názorov, ktorá vyžaduje aby udalosť hrozila bezprostredne. Bezprostredná hrozba udalosti podľa nás vylučuje, aby sa týkala vzdialenejšej budúcnosti, čo je tiež budúcnosť. Ak by sme sa držali podmienky bezprostrednosti, no snažili sa pripustiť aspoň veľmi blízku budúcnosť, otázne by bolo určenie, aký časový horizont možno za takú blízku budúcnosť považovať, aby sa ešte dalo hovoriť o naplnení podmienky bezprostrednosti.

Krátku poznámku ešte venujeme nepravdivosti poplačnej správy. Pri doktrínálnom výklade podľa ktorého môže ísť aj o tendenčné, teda jednostranné či zaujaté správy treba byť preto opatrný. Také správy môžu byť pravdivé, ak budú šíriť výrok ktorý je pravdivý, a zároveň zamlčia ďalšie skutočnosti ktoré výrok dotvárajú a ktoré by lepšie ozrejmili závažnosť situácie; napríklad keď by osoba širila správu o úniku radiácie z jadrovej elektrárne, avšak tendenčne zamlčala, že išlo len o malý únik zdraviu neškodný, tak by stále išlo o pravdivú správu pretože bola pravda, že únik radiácie nastal. Pri posudzovaní pravdivosti výrokov (poplačných správ) je nutné držať sa logického zákona vylúčenia tretej možnosti, teda správa bude buď (i) nepravdivá, alebo (ii) pravdivá, a nič medzitým sa nepripúšťa. Napríklad ak by osoba širila správu o obrovskom úniku radiácie z jadrovej elektrárne, avšak tendenčne zamlčala, že išlo len o malý únik zdraviu neškodný, správa nebude pravdivá, čo možno preukázať konjunkciou a) bol únik radiácie a b) únik bol obrovský, pričom ak b) nie je pravda, tak nebude pravdivý celý výrok zložený z a) a b), pretože konjunkcia je pravdivá, iba ak obe zložky sú pravdivé. Trestný poriadok však nevyžaduje pre hodnotenie dôkazov aplikáciu výrokovej logiky a dodržiavanie jej pravidiel, preto bude vždy len na orgáne aplikácie práva, akým spôsobom sa postaví ku hodnoteniu nepravdivosti správy.

Možné problémy pri aplikácii § 362 Trestného zákona na šírenie dezinformácií

Keďže objektívna stránka § 362 obsahuje niektoré rovnaké a vágne pojmy ako § 361 ods. 1, konkrétne: „vážne znepokojenie“, „aspoň časť obyvateľstva nejakého miesta“, „poplašná správa“ (v tomto prípade aj pravdivá), k ich rozboru odkazujeme na predošlé časti príspevku. Okrem nich sa však objavujú ďalšie vágne pojmy, ktoré zákon nejak bližšie nedefinuje a ktoré sa viažu na nebezpečenstvo, teda stačí aby hrozili. Tými pojmami sú „malomyselnosť“ a „porazenecká nálada“. Čo má poplašnou správou hroziť je vyjadrené alternatívne, teda buď vážne znepokojenie alebo malomyselnosť, alebo porazenecká nálada. Obsahom poplačnej správy tak už nemusí byť výlučne taká hrozba, ktorá by mohla spôsobiť vážne znepokojenie (klasicky napríklad správa o uložení výbušniny) ale môže obsahovať napríklad informáciu o dobití hlavného mesta nepriateľom (za podmienky krízovej situácie v podobe vojny).

¹¹ Krátky slovník slovenského jazyka 4 z roku 2003. Dostupné na interente: https://slovník.juls.savba.sk/?w=spr%C3%A1va&s=exact&c=afe9&cs=&d=kssj4&d=psp&d=sss&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=ber nolak&d=noundb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=ps&d=psken#qb_orter.

¹² Uznesenie Najvyššieho súdu zo dňa 26. 10. 2021, sp. zn. 3 Tdo 1031/2021.

¹³ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 499.

¹⁴ Tamže.

Zákonodarca pri tomto ustanovení vyjadruje ako jeden zo znakov objektívnej stránky aj podmienku existencie krízovej situácie štátu. Tá je legálne definovaná v § 134 ods. 2, Trestného zákona, pričom tam uvedené pojmy pod písmenami a) až d) nájdeme vymedzené v ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu. Problém môže nastať, ak pôjde o krízovú situáciu v podobe núdzového alebo výnimočného stavu, pretože v takom prípade sa bude musieť posudzovať a teda aj dokazovať súvislosť spáchania trestného činu s vyhláseným núdzovým alebo výnimočným stavom, podľa § 134 ods. 3 Trestného zákona. Náročnosť dokazovania zvýšia prípady, keď bude vyhlásený núdzový stav len na časti územia.

Čo sa týka naplnenia subjektívnej stránky, tu postačuje zavinenie z nedbanlivosti, orgány aplikácie práva by tak mali citlivejšie posudzovať charakter poplašnej správy vzhľadom na absenciu podmienky nepravdivosti.

Záver

V jednotlivých častiach sme sa pomocou výkladu a ku nemu dotvorenej argumentácie snažili poukázať na nedokonalosť znenia skutkovej podstaty § 361 ods. 1 Trestného zákona, čo sa do veľkej miery týka aj nedbanlivostnej formy spáchania trestného činu podľa § 362 Trestného zákona. Presnejšie, daná nedokonalosť spočíva v rôznych možnostiach výkladu niektorých slov alebo slovných spojení vyjadrujúcich objektívnu stránku, čo vytvára potenciál pre ich zneužitie za účelom stíhania takých správ, pri ktorých je veľmi tenká hranica medzi ich subjektívnym a objektívnym zdaním ako poplašných, nepravdivých alebo spôsobilých vyvolať vážne znepokojenie aspoň časti obyvateľstva nejakého miesta. Vzhľadom na vágne formulácie ktoré si vedia orgány činné v trestnom konaní vykladať značne subjektívne, čo možno súvisí aj s počtom odsúdených šíritel'ov niektorých dezinformácií, sa preukazuje chybnosť tézy o dostatočnosti právnej úpravy v § 361 ods. 1 a § 362 na ich stíhanie. Rovnako vyvstáva otázka spojená s obmedzovaním slobody slova. Je nutné povedať, že trestný čin šírenia poplašnej správy v aktuálnom znení je svojou vágnosťou schopný značne slobodu slova obmedzovať, no zatiaľ stále platí prezumpcia jeho ústavnosti, pokiaľ ústavný súd nevysloví opak. Problémy pri aplikácii posudzovaných ustanovení sa pritom nemusia týkať len orgánov činných v trestnom konaní alebo súdov, ale v dohľadnej dobe aj sociálnych sietí, ktoré budú posudzovať možnú nezákonnosť tam zverejnených príspevkov a na tom základe ich odstraňovať.

Z načrtnutého je zrejmé, že predvídateľnosť práva pri pojmoch tvoriacich objektívnu stránku skutkovej podstaty pre potencionálneho páchatel'a absentuje, keďže norma umožňuje viacero výkladov. Riešenie môže byť dbanie orgánov aplikácie práva na dodržaní zásady *nullum crimen sine lege stricta*. Aj daný postup podľa zásady je však problematický, pretože ťažko určiť, aký výklad je ešte striktný, prípadne kde sú jeho hranice. Iným spôsobom riešenia by mohla byť tiež zmena zákona, resp. jeho doplnenie o legálne definície vyššie rozoberaných pojmov.

Zoznam bibliografických odkazov

ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon - Veľký komentár*. 5. aktualizované vydanie. Bratislava: EUROKÓDEX, 2020. 1112 s. ISBN: 978-80-8155-096-6;

BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár. II. diel*. 1. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2011, 1608 s. ISBN: 978-80-7400-394-3;

HALAS, N. *Možnosti trestnej činnosti v metaverse*. *Revue pro právo a technologie*, 2023, č. 28, s. 3-30;

IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť*. 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, 668 s;

Krátky slovník slovenského jazyka 4 z roku 2003. Dostupné na: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=spr%C3%A1va&s=exact&c=afe9&cs=&d=kssj4&d=psp&d=ss>

[sj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=hssjV&d=berbolak&d=nounb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskcs&d=psken#qb_orter](#);

NESVADBA, A., MARKOVÁ, V. *Šírenie dezinformácií a možné trestnoprávne následky v zmysle Trestného zákona*. In MEDELSKÝ, J., LACA, N. 2022. *Dezinformácie a právo (úlohy a postavenie bezpečnostných zložiek)*. Zborník príspevkov. Bratislava. Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 163-176;

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákonník. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, 4933 s. ISBN 978-80-7400-893-1;

ZÁHORA, J. a kol. *Dokazovanie v trestnom konaní*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2013, 320 s. ISBN: 978-80-87576-76-2;

Trestný rozkaz Okresného súdu Pezinok sp. zn. 7T/9/2023 zo dňa 14.03.2023;

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 30. 11. 2023, sp. zn. 11 Tdo 824/2023;

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 26. 10. 2021, sp. zn. 3 Tdo 1031/2021;

Uznesenie o zastavení trestného stíhania, sp. zn. 3 Pv 127/21/5511. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/informacie/uznesenie-o-zastaveni-trestneho-stihania/?datumOd=&datumDo=&fulltext=&prokuratura=&spisovaZnacka=3+Pv+127%2F21%2F5511&sposobRozhodnutia=&sort=&sort-dir=ASC>.

Kontaktné údaje:

Mgr. Marek Adamkovič

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo námestie č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

e-mail: marek.adamkovic@flaw.uniba.sk.

POPIERANIE A SCHVAĽOVANIE HOLOKAUSTU

JUDr. Daniela BENEDEKOVÁ, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

***Anotácia:** Príspevok sa zaoberá popieraním a schvaľovaním holokaustu, historickými súvislosťami, právnou úpravou v Trestnom zákone a právnou úpravou trestného činu popierania a schvaľovania holokaustu v iných štátoch.*

***ĽPúčové slová:** Popieranie a schvaľovanie holokaustu, holokaust, popieranie, spochybňovanie, schvaľovanie, snaha o ospravedlnenie, verbálny trestný čin*

***Annotation:** The contribution deals with the denial and approval of the Holocaust, the historical context, the legislation in the Criminal Code and the legislation of the crime of denying and approving the Holocaust in other states*

***Keywords:** Holocaust denial and condonation, Holocaust, denial, questioning, approving, seeking justification, verbal crime*

Úvod

Nielen z učebníc dejepisu a historických kníh, ale aj z rozprávania preživších sú nám známe mnohé historické fakty o hrôzach druhej svetovej vojny. Vieme o vyčleňovaní ľudí zo spoločnosti na základe ich príslušnosti k judaizmu, ich zatváranie do geta a neskôr o ich deportáciách do koncentračných táborov, kde bola drvivá väčšina zavraždená. Nacistické Nemecko sa pokúsilo počas druhej svetovej vojny vyhladiť najmä Židov (konečné riešenie Židovskej otázky), ale do koncentračných táborov boli odvečení aj príslušníci iných etnických, náboženských, politických skupín. Na uvedenú perzekúciu obyvateľstva používame pojem holokaust (z gréckeho holokauston a anglického holocaust).

Holokaustom sa označuje systematické, štátom vykonávané prenasledovanie a hromadné vyvražďovanie etnických, náboženských, či politických skupín počas druhej svetovej vojny, vykonávané nacistickým Nemeckom a jeho spojencami. Vo vzťahu k vyvražďovaniu Židov sa používa tiež hebrejský termín šoa (v preklade zničenie, záhuba).¹

Napriek mnohým nespochybniteľným historickým faktom, ktoré o holokauste máme sa v 21. storočí stretávame s jeho spochybňovaním a popieraním. Za posledné roky sa vlna dezinformácií a hoaxov rozšírila najmä na sociálne siete, kde pod rúškom anonymity ľudia strácajú absolútne zábrany a dovoľia si slovne útočiť na historikov, vedcov, politikov a pod. Od slov je však veľmi blízko k činom a mali by sme sa z histórie poučiť. Sledujúc reakcie ľudí v posledných rokoch na mnohé vedecké a historické fakty sa však zdá, že ľudstvo je nepoučiteľné.

Historické súvislosti

S holokaustom je úzko spätý pojem antisemitizmus – teda nenávisť voči Židom.

Prenasledovanie a pogromy na Židov sprevádzajú históriu Európy. Židia mali často povolené zamestnať sa len na presne určených miestach, žiť v určených štvrtiach, často mali zákazy vykonávať určité povolania, zúčastňovať sa na zhromaždeniach a podobne.

Ako uvádza Miroslav Kryl v texte Rasismus, antisemitismus, holocaust: „som presvedčený o tom, že hromadná vražda šiestich miliónov židovských obyvateľov Európy v čase nacistickej ideológie a panstva predstavuje vystupňovanie viac ako tisíc rokov trvajúce prenasledovanie Židov v Európe.“²

Keď sa Adolfa Eichmanna Generálny prokurátor Gideon Hausner v procese vojnových zločinov v Jeruzaleme v roku 1961 opýtal či sa cíti vinný za smrť šesť miliónov židov odpovedal:

¹ <https://www.upn.gov.sk/data/files/SKL-HOLOKAUST-SK-web.pdf>

² KRYL, M.: Rasismus, Antisemitismus, Holocaust. 2011. s. 42

„právne nie, ale ľudsky áno“.³ „V skutočnosti som nemal nič proti žiadnemu židovi, nebolo v tom nič osobné, bolo to politické rozhodnutie.“ V procese neprejavil žiadnu ľútosť: „je proti môjmu presvedčeniu povedať dokonca aj teraz, že sme v tom čase robili niečo zlé“. „Podľa môjho názoru ľútosť nepomáha a nezmení realitu. Neprebudí mŕtvych k životu. Pokánie je pre malé deti“, povedal počas krížového výsluchu. Proces s Eichmannom trval zhruba osem mesiacov a spis obsahuje 3.564 strán. Eichmann bol odsúdený a popravený v roku 1962.

Medzi najznámejších popieračov holokaustu patrí spisovateľ David Irving, ktorý napísal niekoľko kníh o vojenskej a politickej histórii 2. svetovej vojny. Irvingova reputácia ako historika utrpela a bola zdiskreditovaná v roku 2000, kedy podal žalobu na americkú historičku Deborah Lipstadt potom čo ho vo svojej knihe Popierať holokaust nazvala popieračom holokaustu. Historička súd vyhrala potom ako sudca Najvyššieho súdu Charles Gray rozhodol, že Irving úmyselne nesprávne uviedol historické dôkazy.⁴

Izraelský prezident Jicchak Herzog vystúpil začiatkom roku 2023 v Európskom parlamente a vyzval poslancov, aby prijali jednotnú definíciu antisemitizmu a aby robili všetko pre odstránenie antisemitizmu v Európe. Holokaust bol predsedníčkou Európskeho parlamentu označený za najväčší zločin histórie. Je nevyhnutné pripomínať si holokaust nakoľko antisemitizmus stále existuje a popieranie holokaustu sa objavuje najmä na internete. „Vzdialenosť medzi príspevkom na Facebooku a rozbíjaním náhrobných kameňov na cintoríne je kratšia, než by sme si mysleli,“ povedal Herzog.⁵

Právny stav v Slovenskej republike

V Slovenskej republike je popieranie holokaustu trestné od roku 2001, kedy do platnosti vstúpila novela Trestného zákona a to zákon č. 485/2001 Z. z. z 8. novembra 2001, ktorým sa mení zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon.⁶ Po rekodifikácii Trestného zákona v roku 2005 sa problematika popierania holokaustu dostala do 1 dielu 12. hlavy osobitnej časti – Trestné činy proti mieru a ľudskosti.

Ako vyplýva z dôvodovej správy k návrhu novely Trestného zákona vzhľadom na budúce záväzky Slovenskej republiky postihovať verejné ospravedlňovanie, popieranie a vážne zľahčovanie nielen holokaustu, ale všetkých genocíd, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov ustanovených Rímskym štatútom Medzinárodného trestného tribunálu a Chartou Medzinárodného vojenského tribunálu zriadeného Londýnskou dohodou z 8. augusta 1845 spáchaných proti skupine osôb alebo jednotlivcovi určiteľnému podľa rasy, farby pleti, pôvodu rodu, národa, národnosti, etnickej skupiny alebo náboženského vyznania, ak je zámerom pre predchádzajúce kritériá identifikácie, ak sa pri tom páchatel' vyhráza alebo hanobí takúto skupinu osôb alebo jednotlivca. Záväzok, ktorý Slovenská republika na seba preberie podpisom rámcového rozhodnutia Rady o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva, ktoré má konečnú podobu zaslanú 19. júla 2007 Generálnym sekretárom Rady Výboru stálych predstaviteľov, jednoznačne rozširuje individuálny objekt trestnosti ospravedlňovania, popierania a vážneho zľahčovania genocídi, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov. Na druhej strane, nakoľko rámcové rozhodnutie to nevyžaduje, nebude trestné schvaľovanie, ktoré v konečnom dôsledku je však trestné v rámci postihu podľa trestného činu schvaľovania trestného činu podľa § 338 Trestného zákona. Berlínska deklarácia prijatá 25. marca 2007 pri príležitosti 50. výročia založenia Európskych spoločenstiev uvádza: „Európska

³ Pozri: HAUSER, G.: Justice in Jerusalem. New York: Harper and Row, 1966. Dostupné na: <https://archive.org/details/justiceinjerusal0000unse/page/8/mode/2up?view=theater>

⁴ Viac pozri <https://www.hdot.org/trial-materials/>

⁵ https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2023/1/press_release/20230119IPR68202/20230119IPR68202_s k.pdf

⁶ §261: „Kto verejne prejavuje sympatie k fašizmu alebo k inému podobnému hnutiu uvedenému v § 260 alebo verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť zločiny fašizmu alebo iného podobného hnutia uvedeného v § 260, potresce sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“

integrácia ukazuje, že sme sa učili bolestivým hodinám histórie poznačenej krvavými konfliktami“. Nejde teda už len o holokaust, ktorý nesmie byť schvaľovaný, popieraný a vážne spochybnený, ale o všetky genocídy, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny určené Rímskym štatútom Medzinárodného trestného tribunálu a Chartou Medzinárodného vojenského tribunálu zriadeného Londýnskou dohodou z 8. augusta 1945. Komisia EÚ bude organizovať verejné európske vyšetrovanie zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov spáchaných totalitnými režimami.⁷

Od začiatku roka 2017 je účinný zákon č. 316/2016 Z. z. Novelou Trestného zákona sa rozšíril počet trestných činov extrémizmu kedy v ustanovení § 422d je upravený Trestný čin Popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti a bol doplnený o odsek 2, pričom pôvodný názov znel Popieranie a schvaľovanie holokaustu a zločinov politických režimov.

Trestný čin popieranie a schvaľovanie holokaustu je v zmysle ustanovenia § 422d Trestného zákona prečinom. Celý názov predmetného ustanovenia znie: Popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti.

§422d

Popieranie a schvaľovanie holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti

(1) „Kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť holokaust, zločiny režimu založeného na fašistickej ideológii, zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii alebo zločiny iného podobného hnutia, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smeruje k potlačeniu základných práv a slobôd osôb, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“

(2) „Rovnako ako v odseku 1 sa potrestá, kto verejne popiera, schvaľuje, spochybňuje, hrubo zľahčuje alebo sa snaží ospravedlniť genocídium, zločiny proti mieru, zločiny proti ľudskosti alebo vojnové zločiny spôsobom, ktorý môže podnecovať násilie alebo nenávisť voči skupine osôb alebo jej členovi, ak bol páchatel' alebo účastník tohto činu odsúdený právoplatným rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ktorého právomoc uznala Slovenská republika, alebo právoplatným rozsudkom súdu Slovenskej republiky.“

Ustanovenie § 422d poskytuje ochranu základným právam a slobodám, ktoré sú garantované Ústavou Slovenskej republiky, Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Všeobecnou deklaráciou ľudských práv. V zmysle odseku 1 objektívnu stránku tvorí konanie, ktoré spočíva vo verejnom popieraní, spochybňovaní, schvaľovaní alebo v snahe ospravedlniť či už holokaust alebo zločiny režimov s fašistickou alebo komunistickou ideológiou alebo iného podobného hnutia zameraného na potlačenie základných práv a slobôd. V zmysle odseku 2 tvorí objektívnu stránku konanie, ktoré spočíva vo verejnom popieraní, schvaľovaní, spochybňovaní, hrubom zľahčovaní alebo ospravedlňovaní genocídia, zločinov proti inému, zločinov proti ľudskosti alebo vojnových zločinov a súčasne takéto konanie musí byť urobené spôsobom, ktorý môže vo vzťahu k skupine osôb alebo jej členovi podnecovať k násiliu alebo k nenávisti. V odseku 2 sa vyžaduje, aby bol páchatel' alebo účastník tohto trestného činu právoplatne odsúdený rozsudkom medzinárodného súdu zriadeného na základe medzinárodného práva verejného, ak jeho právomoc Slovenská republika uznala, alebo rozsudkom súdu Slovenskej republiky. Páchatel'om tohto trestného činu môže byť ktorákoľvek trestne zodpovedná osoba. Z hľadiska subjektívnej stránky sa vyžaduje úmyselné zavinenie.

Trestný čin je v zmysle ustanovenia § 122 ods. 2 spáchaný verejne pokiaľ je spáchaný obsahom tlačoviny alebo rozširovaním spisu, filmom, rozhlasom, televíziou, použitím počítačovej siete alebo iným obdobne účinným spôsobom, alebo pred viac ako dvoma súčasne prítomnými

⁷ <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=312327>

osobami. Popieraním rozumieme verejné neschvaľovanie, odmietanie, odsudzovanie, vyvracanie, zavrhovanie skutočnosti, že existuje holokaust (prípadne zločiny režimu založenej na fašistickej alebo komunistickej ideológii). Spochybňovanie je prejav, ktorý je verejný a páchatel' ním uvádza lživé, nepravdivé alebo čiastočne nepravdivé tvrdenia spochybňujúce skutočnosti, že prišlo k holokaustu (zločiny založené na fašistickej alebo komunistickej ideológii). Schvaľovaním rozumieme prejav súhlasu a podporu holokaustu (fašistickej alebo komunistickej ideológii), pričom stačí schvaľovanie len určitej časti predmetnej ideológie. Snahou o ospravedlnenie ide vtedy, keď sa páchatel' snaží neodôvodnene ospravedlniť spáchanie holokaustu.

Právny stav v štátoch Európskej únie

V mnohých štátoch Európskej únie je popieranie holokaustu trestné. Ide o Belgicko, Českú republiku, Francúzsko, Litva, Luxembursko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rumunsko, Španielsko.⁸

V Českej republike je popieranie holokaustu trestný čin. Je upravený v ustanovení §405 zákona číslo 40/2009 Zb. Trestní zákoník. Nesie názov Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia v znení: „Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo nacistické, komunistické nebo jiné zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebo zločiny proti míru, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“⁹

Vo Francúzsku po prijatí novely zákona o slobode tlače v roku 1990 je popieranie holokaustu zakázané.

V Španielsku je popieranie holokaustu trestné od roku 1996. Zákon postihuje popieranie holokaustu, rozširovanie myšlienok alebo doktrín, akýmkoľvek spôsobom, ktoré popierajú alebo ospravedlňujú zločiny týkajúce sa genocídy. Trestné je tiež obhajovanie režimov alebo inštitúcií, ktoré sa týchto zločinov zastávajú. Sadzba je stanovená od jedného do dvoch rokov nepodmienečného odňatia slobody.

V Nemecku je popieranie, schvaľovanie alebo spochybňovanie, verejne alebo na zhromaždení, genocídy spáchanej za nacistického režimu trestné podľa Trestného zákona a je zaň ukladaný trest odňatia slobody až na päť rokov alebo finančnou pokutou. Spolkový súdny dvor zároveň vo svojej rozhodovacej činnosti tiež dospel k záveru, že o masovom vyhladzovaní Židov nie je potrebné predkladať dôkaz a že táto skutočnosť bola prijatá ako preukázateľný historický fakt.

V Rakúsku je trest za popieranie holokaustu najprísnejšie v Európskej únii. Podľa Trestného zákona je možné uložiť nepodmienečný trest odňatia slobody na jeden až desať rokov. Ak je útočník alebo čin obzvlášť nebezpečný, možno uložiť trest odňatia slobody až do dvadsiatich rokov.

Najkomplexnejšiu správu o právnom stave v jednotlivých štátoch Európskej únie v súvislosti s popieraním holokaustu predstavuje určite Správa Komisie o implementácii rozhodnutia Rady 2008/913/SVV, ktorej sa budem venovať v nasledujúcej časti.

Ako vyplýva zo správy Európskej Komisie určenej Európskemu parlamentu a Rade o implementácii rozhodnutia Rady 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva prejavy rasizmu a xenofóbie a všetky jej prejavy sú nezlučiteľné s hodnotami, na ktorých je EÚ založená.¹⁰ Lisabonská zmluva hovorí, že EÚ sa usiluje o zabezpečenie vysokej úrovne bezpečnosti prostredníctvom opatrení na

⁸ Zoznam krajín je možné nájsť napr. na wikipedii.

⁹ §405 Trestní zákoník

¹⁰ SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE o implementácii rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva z 27.1.2014, dostupná na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0027>

predchádzanie trestnej činnosti, rasizmu a xenofóbie a na boj proti nim.¹¹ Rámcové rozhodnutie Rady 2008/913/SVV sa prijalo jednohlasne 28. novembra 2008 po siedmich rokoch rokovaní. Hlavným dôvodom komplikovaného charakteru týchto rokovaní boli rozdiely právnych systémov a tradícií členských štátov, pokiaľ ide o ochranu práva na slobodu prejavu a jeho obmedzení. Napriek tomu existoval dostatočný spoločný základ na vymedzenie trestnoprávneho prístupu k fenoménu rasizmu a xenofóbie na úrovni celej Únie s cieľom zabezpečiť, že to isté správanie bude predstavovať trestný čin vo všetkých členských štátoch a že fyzickým a právnickým osobám, ktoré spáchajú tieto trestné činy alebo sú za ne zodpovedné, sa udelia účinné, primerané a odradzujúce tresty. Rámcové rozhodnutie je potrebné uplatňovať v súlade so základnými právami, najmä slobodou prejavu a združovania, ktoré sú zakotvené v Charte základných práv. Medzi najdôležitejšie úlohy, ktoré Rámcové rozhodnutie členským štátom EÚ ukladá patrí: zabezpečenie členskými štátmi, aby sa za trestné považovali úmyselné skutky, pokiaľ sú namierené proti skupine osôb alebo členovi takejto skupiny vymedzenej na základe rasy, farby pleti, náboženského vyznania, rodového pôvodu či národného alebo etnického pôvodu: verejné podnecovanie k násiliu alebo nenávisti vrátane verejného rozširovania alebo distribúcie písomností, obrázkov alebo iných materiálov, verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie: zločinov genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov ako sú vymedzené v článkoch 6, 7 a 8 Štatútu Medzinárodného trestného súdu, alebo zločinov vymedzených v článku 6 Charty Medzinárodného vojenského tribunálu priloženej k Londýnskej dohode z 8. augusta 1945. Dánsko, Fínsko a Švédsko nemajú osobitné ustanovenia pre skutky podnecovania a používajú ustanovenia, ktoré trestne postihujú výhražné, urážlivé, hanlivé, ohováračské alebo pohŕdavé slovné prejavy založené na rase, farbe pleti, náboženstvom vyznaní alebo viere, národnom alebo etnickom pôvode. Väčšina členských štátov uvádza osobitné odkazy na násilie aj nenávisť (Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Estónsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko, Taliansko. Je dôležité trestne postihovať verejné podnecovanie k násiliu a aj verejné podnecovanie k nenávisti. Aj keď Estónsko, Grécko a Portugalsko uvádzajú odkazy na obidva výrazy, Estónsko vyžaduje výsledné ohrozenie života, zdravia a majetku osoby, Grécko trestne postihuje podnecovanie ku skutkom alebo činnostiam pravdepodobne vedúcim k nenávisti alebo násiliu a Portugalsko vyžaduje dodatočný organizačný prvok na strane údajných páchatel'ov, pričom žiadna z týchto skutočností nie je uvedená v rámcovom rozhodnutí. Aj keď sa v právnych predpisoch Českej republiky, Írska, Maďarska, Poľska a Rumunska výslovne uvádza len nenávisť, Írsko sa domnieva, že pojem násilie je účinne zahrnutý vo výraze nenávisť, Česká republika ho považuje za zahrnutý za určitých okolností a Maďarsko ho považuje za zahrnutý prostredníctvom vnútroštátnej judikatúry. Pokiaľ ide o verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie genocídy, zločinov proti ľudskosti a vojnových zločinov Rámcové rozhodnutie ukladá členským štátom povinnosť trestne stíhať uvedené formy konania a rovnako tak aj pomoc a navádzanie pri páchaní uvedených skutkov.¹² Toto ustanovenie sa môže transponovať bez výslovného odkazu na Štatút Medzinárodného trestného súdu v prípade, že sa v príslušných vnútroštátnych právnych predpisoch vymedzujú pojmy genocída, zločiny proti ľudskosti a vojnové zločiny a tieto vymedzenia sa zhodujú s vymedzeniami uvedenými v štatúte. Osem členských štátov (Bulharsko, Cyprus, Chorvátsko, Litva, Luxembursko, Malta, Slovenská republika, Slovinsko) trestne stíha tieto tri typy skutkov (verejné schvaľovanie, popieranie a hrubé zľahčovanie). Cyprus, Luxembursko, Malta, Slovinsko a Slovenská republika výslovne uvádzajú uvedené články štatútu alebo ich veľmi úzko reprodukovujú. Slovenská republika vyžaduje, aby skutok znevažoval alebo ohrozoval skupinu alebo jednotlivca. Sedem členských štátov výslovne neuvádza všetky tri typy skutkov, pričom Francúzsko, Taliansko, Poľsko a Španielsko uvádzajú len schvaľovanie, Portugalsko popieranie a Lotyšsko a Rumunsko schvaľovanie alebo popieranie (Rumunsko trestne postihuje zľahčovanie len v súvislosti s distribúciou materiálov). Lotyšsko a Portugalsko uvádzajú

¹¹Článok 67 ods. 3 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ)

¹²Článok 2 Rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008F0913>

všetky medzinárodné trestné činy, zatiaľ čo Rumunsko uvádza genocídu a zločiny proti ľudskosti a Taliansko a Španielsko len genocídu. Pokiaľ ide o požadovaný účinok skutkov v zmysle ich možného podnecovania k násiliu alebo nenávisti, Francúzsko, Lotyšsko, Luxembursko, Rumunsko a Taliansko nevyžadujú, aby sa tieto skutky vykonali tak, že môžu podnecovať násilie alebo nenávisť, zatiaľ čo Bulharsko, Portugalsko, Slovinsko a Španielsko vyžadujú viac, než iba pravdepodobnosť podnecovania. Trinásť členských štátov (Belgicko, Česká republika, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Maďarsko, Nemecko, Rakúsko a Švédsko) nemá žiadne trestnoprávne ustanovenia, ktorými sa upravujú tieto skutky. Holandsko a Nemecko uvádzajú, že vnútroštátna judikatúra, ktorá sa uplatňuje v prípade popierania a/alebo zľahčovania holokaustu, sa uplatňuje aj na skutky uvedené v tomto článku. Členské štáty sú povinné trestne postihovať verejné schvaľovanie, popieranie a hrubé zľahčovanie zločinov proti mieru, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti spáchaných významnými vojnovými zločincami z európskych krajín. Je to hlavne z toho dôvodu, že takéto skutky je možné považovať za prejav antisemitizmu a ten môže podnecovať nenávisť a násilie. V zmysle Rámcového rozhodnutia je preto dôležité trestne postihovať takúto protiprávnu činnosť. Európsky dohovor o ľudských právach v článku 17 uvádza: „Nič v tomto dohovore sa nesmie vykladať ako oprávnenie pre štát, skupinu alebo osobu vykonávať činnosť alebo uskutočniť skutok s cieľom narušiť práva alebo slobody v dohovore zakotvené, alebo na obmedzovanie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu, než je stanovené v dohovore.“¹³ Šesť členských štátov (Belgicko, Česká republika, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko a Rakúsko) uvádza národnosocialistický režim alebo nacistické Nemecko ako relevantných páchatel'ov týchto zločinov. Z týchto 6 štátov sa Belgicko konkrétne zmieňuje len o genocíde, zatiaľ čo Česká republika a Maďarsko uvádzajú genocídu a iné zločiny proti ľudskosti. Rumunsko uvádza popieranie a schvaľovanie holokaustu, pričom zľahčovanie uvádza len v súvislosti s distribúciou materiálov. Slovinsko uvádza popieranie, schvaľovanie a zľahčovanie holokaustu. Lotyšsko a Poľsko obmedzujú trestné stíhanie na zločiny spáchané národnosocialistickým režimom proti litovskému národu alebo občanom alebo proti poľskému národu alebo občanom, pričom Poľsko v tejto súvislosti uvádza len popieranie. Zvyšných pätnásť členských štátov (Bulharsko, Dánsko, Estónsko, Fínsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Írsko, Lotyšsko, Malta, Portugalsko, Španielsko, Švédsko a Taliansko) nemá žiadne osobitné ustanovenia na trestné stíhanie príslušných skutkov. Fínsko a Holandsko poskytli rozhodnutia o uložení trestov za zľahčovanie, schvaľovanie a popieranie holokaustu na základe trestnoprávnych ustanovení, ktorými sa trestá podnecovanie (Holandsko), poburovanie proti etniku (Fínsko). Prevažná väčšina členských štátov implementovala požiadavku, aby sa za skutky, ktoré sa týkajú prejavov nenávisti, ukladali tresty s hornou hranicou najmenej 1 až 3 roky odňatia slobody. Horná hranica trestu za prejavy nenávisti sa pohybuje od 1 roka (Bulharsko). Niektoré členské štáty (Belgicko, Cyprus, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Írsko, Lotyšsko, Litva, Luxembursko, Poľsko, Rumunsko a Švédsko) umožňujú súdom uložiť pokutu ako alternatívu k trestu odňatia slobody. Horná hranica trestu za verejné schvaľovanie, popieranie alebo hrubé zľahčovanie zločinov sa pohybuje od 1 roka a pokuty (Bulharsko) až do 20 rokov (Rakúsko), pričom Cyprus, Francúzsko, Lotyšsko, Litva, Nemecko a Rumunsko umožňujú súdom ako alternatívu uložiť pokutu alebo iný postih. Na záver Komisia v správe určenej pre Európsky parlament a Radu konštatuje skutočnosť, že viac členských štátov netransponovalo správne všetky ustanovenia Rámcového rozhodnutia a to najmä pokiaľ ide o trestné činy popierania, schvaľovania a hrubého zľahčovania určitých trestných činov. Z tohto dôvodu bude iniciovať rozhovory s členskými štátmi, aby prišlo k správnej transpozícii Rámcového rozhodnutia.

¹³Článok 17 EDLP dostupné na: <https://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/11/Eur%C3%B3psky-dohovor-pre-%C4%BEudsk%C3%A9-pr%C3%A1va.pdf>

Záver

Zverstvá druhej svetovej vojny sú nezabudnuteľnou a neodpustiteľnou škvrnou v dejinách Európy. Pokus o vyhladenie jedného národa je skutočnosť, ktorú je potrebné si pripomínať, len tak sa z histórie dokážeme poučiť.

Ako povedal americký spisovateľ a filozof George Santayana: „Kto nepozná minulosť, je odsúdený prežiť ju znovu.“¹⁴

Napriek historickým faktom, archívnym záznamom, fotografiám a spomienkam preživších, sa už od druhej svetovej vojny objavujú hlasy, ktoré holokaust spochybňujú. Ide najmä o prívržencov neonacizmu, ale pochybovačné hlasy zazneli už aj z úst údajných spisovateľov. Odsúdiť holokaust najlepšie dokážeme ak bude jeho popieranie, spochybňovanie a schvaľovanie sankcionované v trestnoprávnej rovine. Nie je to tak vo všetkých štátoch Európskej únie. Sú krajiny kde verbálne skutky nie sú trestnými činmi pre zachovanie slobody prejavu. Napriek tomu, že slobodu slova si cením, v určitých prípadoch a najmä pokiaľ ide o historické, medicínske a právne fakty, mali by tieto byť zachované a nespochybňované. Na záver ma napadá výrok anglického filozofa Johna Locka: „Moja sloboda sa končí tam, kde sa začína sloboda druhého.“

Zoznam bibliografických odkazov:

AMBOS, K., 2018. European Criminal Law. Cambridge University Press. ISBN 978-1-107-55213-5.

ČENTÉŠ, J. a kolektív, 2016. Trestný zákon – Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie. Eurokódex, 2016. ISBN 978-80-8155-066-9.

Európsky dohovor o ľudských právach. Dostupné na: <https://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/11/Eur%C3%B3psky-dohovor-pre-%C4%BEudsk%C3%A9-pr%C3%A1va.pdf>

HAUSER, G.: Justice in Jerusalem. New York: Harper and Row, 1966. Dostupné na: <https://archive.org/details/justiceinjerusal0000unse/page/8/mode/2up?view=theater>

HERCZEG, J., 2008. Trestné činy z nenávisťi. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 260. ISBN 978-80-7357-311-9.

KRYL, M., 2011. Rasismus, antisemitismus, holocaust. Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a nakladatelství Doplněk a Vakát, 2011. ISBN 978-80-7239-262-9.

MENCEROVÁ, I., 2018. Trestné právo hmotné. Osobitná časť. 2. aktualizované vydanie. Šamorín: Heureka, 2018, s. 447. ISBN 978-80-8173-057-3.

SPRÁVA KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU A RADE o implementácii rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva z 27.1.2014, dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0027>

TRIAL MATERIALS, Dostupné na: www.hdot.org/trial-materials

VEGRICHTOVÁ, B., 2017. Extremismus a společnost. 2. aktualizované a doplnené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. S. 315. ISBN 978-80-7380-665-1.

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník, Dostupný na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Kontaktné údaje:

JUDr. Daniela Benedeková, PhD.

Katedra trestného práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

e-mail: daniela.benedekova@akademiapz.sk

¹⁴ <https://iep.utm.edu/santayan/>

MOŽNÁ TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ DEDIČOV V DEDIČSKOM KONANÍ VO VZŤAHU K MAJETKOVEJ TRESTNEJ ČINNOSTI

JUDr. Marika BRIATKOVÁ, PhD.

Notársky koncipient

Notársky úrad JUDr. Ľubica Rexová, Bojnice

***Anotácia:** Autorka v príspevku analyzuje vyvodenie možnej trestnej zodpovednosti dedičov za trestné činy spáchané počas dedičského konania vo vzťahu k majetkovej trestnej činnosti, najmä vo vzťahu k trestnému činu krádeže a podvodu.*

***KLúčové slová:** dedičské konanie, dedičia, trestné zodpovednosť*

***Anotation:** In the article, the author analyzes the possible criminal liability of heirs for crimes committed during inheritance proceedings in relation to property crime, especially in relation to the crime of theft and fraud.*

***Keywords:** inheritance proceedings, heirs, criminal liability*

Úvod

S páchaním majetkovej trestnej činnosti bojuje polícia Slovenskej republiky denno-denne. Špecifickým príkladom páchatel'ov majetkovej trestnej činnosti sú dedičia, prípadne iné osoby zasahujúce do dedičského konania. Ide o situácie verejnosti nie moc známe, nakoľko dedičské konanie je neverejným konaním, ľudia sa ho zúčastňujú zriedka najmä pri smrti blízkej osoby. Je spojené s citovými emóciami ale predovšetkým s majetkoprávnou povahou, keďže predmetom konania je „rozdelenie“ majetku poručiteľa medzi dedičov.

Dedičské právo

So vznikom dedičského práva sa spája rozhodujúca skutočnosť a to je smrť fyzickej osoby (ďalej v texte poručiteľ). Ide o dôležitú právnu skutočnosť, s ktorou právo spája vznik, zmenu a zánik právnych vzťahov týkajúcich sa poručiteľa a jeho majetku. Akým spôsobom práva a povinnosti poručiteľa prechádzajú na dedičov upravuje dedičské právo hmotné v siedmej časti Občianskeho zákonníka.¹

Pojem dedenie znamená prechod práv a povinností fyzickej osoby z dôvodu jej smrti na iné subjekty – dedičov, veriteľov, štát alebo osoby, ktorá sa postarala o poručiteľov pohreb.

Dedenie spočíva na princípe prechodu majetku, majetkových práv a povinnosti poručiteľa na jeho právnych nástupcov priamo zo zákona už okamihom smrti poručiteľa. K prechodu nie je potrebný žiadny právny akt zo strany dediča, ide o takzvaný delačný princíp. Avšak štát určitým spôsobom zasahuje do nadobudnutia dedičstva princípom úradnej ingerencie, ktorá znamená, potrebu úradného potvrdenia o tom, kto nadobudol dedičstvo a v akom rozsahu, najmä v prípade ak je dedičov viac.

Dedičské právo napomáha zachovaniu majetkových hodnôt poručiteľa pre jeho právnych nástupcov.

Ustanovenie § 460 Občianskeho zákonníka hovorí o tom, že dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiteľa. K tomu sa pripája potvrdenie dedičstva zo strany štátu, ktorý má účinok ku dňu smrti poručiteľa. Predmetom dedenia je všetok majetok, ktorý ku dňu smrti patrí poručiteľovi. Dedičia majú dedičské právo, ide o majetkové právo, ktoré má absolútnu povahu a pôsobí *erga omnes*-voči všetkým. Dedičmi sú osoby zo zákona alebo osoby zo závetu, ktoré sa následne označujú ako zákonní alebo závetní dedičia.

Majetok poručiteľa môže prejsť na dedičov ako celok. Okamihom smrti poručiteľa sa dedičia stávajú spoluvlastníkmi celého majetku poručiteľa podľa výšky svojich dedičských

¹ Ján LAZAR a kolektív. *Občianske právo hmotné-Všeobecná časť* 1. vydanie. Bratislava : IURIS LIBRI, 2014

podielov. Vyporiadanie jednotlivých častí dedičstva vykoná až notár-súdny komisár v konaní o dedičstve. Hovoríme o takzvanej generálnej sukcesii.

Na druhej strane poznáme aj situáciu, kedy poručiteľ zanechá závet, v ktorom určí konkrétnu vec alebo právo, ktoré majú dedičia nadobudnúť. V tomto prípade ide o singulárnu sukcesiu, nakoľko dedič vstupuje do konkrétneho práva a nie do majetku ako celku.

Dedičia od smrti poručiteľa až do prejednávania dedičstva majú postavenie podielových spoluvlastníkov a až právoplatným skončením dedičského konania je vyriešená otázka, kto a v akom podiele dedičstvo nadobudol.²

Konanie o dedičstve

Dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiteľa, avšak ako sme už vyššie uviedli, sa zachováva účasť štátu. Len čo súd zistí, že došlo k úmrtiu fyzickej osoby začne konanie o dedičstve a z úradnej povinnosti dedičstvo prejedná a rozhodne o ňom. Končí sa vydaním rozhodnutia, ktorým sa potvrdí, na ktorého dediča prešiel majetok a v akom rozsahu. Spolu s majetkom prechádzajú aj dlhy poručiteľa. Dedičstvo toho, kto nadobúda majetok poručiteľa, musí byť kvalifikovaným spôsobom zistené a súdnym rozhodnutím potvrdené.

Súd aj bez návrhu začne konanie o dedičstve a poverí notára vykonaním jednotlivých úkonov. Notár vystupuje ako súdny komisár a rozhodnutia notára sú rozhodnutiami súdu prvej inštancie.

V rámci konania o dedičstve notár zisťuje okruh dedičov, či poručiteľ zanechal závet alebo listinu o vydedení, rozsah majetku poručiteľa a rozsah dlhov poručiteľa.

Dedičské konanie je neverejné a preto informácie, akým spôsobom notár pri prejednaní dedičstva postupuje, nie je verejnosti moc známe.

Rozhodujúcim okamihom je deň smrti. O úmrtí osoby vydá príslušná matrika úmrtný list, ktorý zašle okrem iných inštitúcií príslušnému Okresnému súdu. Okresný súd založí súdny spis, vydá Uznesenie o začatí dedičského konania spolu s poverením, v ktorom uvedenie meno notára, ktorý bude viesť dedičské konanie. Celý postup upravuje Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok. Kým notár reálne dostane do rúk dedičský spis prejde niekoľko dní. Po obdržaní spisu zo súdu notár „vloží“ poručiteľa, na základe informácie z úmrtného listu do Centrálného informačného systému (ďalej len CIS) vedeného Notárskou komorou³, ktorý je elektronicky prepojený napr. so systémom bánk, katastrom nehnuteľnosti, zdravotnou, sociálnou poisťovňou a inými inštitúciami. Vložením poručiťovho rodného čísla a iných údajov do systému CIS sa automaticky odošle žiadosť o zistenie obsahu majetku poručiteľa.⁴

Banky sa o smrti poručiteľa dozvedia až na základe žiadosti notára-súdneho komisára a ak mal poručiteľ účet v banke, banka automaticky bankový účet dotknutej osoby okamžite zablokuje pre prichádzajúce/odchádzajúce platby, banka deaktivuje všetky informačné služby dotknutej osoby, najmä e-mail, SMS či push notifikácie, osobám disponujúcim s účtom dotknutej osoby je s okamžitou platnosťou zrušená plná moc s disponovaním na účtoch a notárovi poskytne informáciu o stave finančných prostriedkov na účte ku dňu smrti poručiteľa a ku dňu zaslania žiadosti. Niekedy tento časový úsek býva napr. 10-15 dní. Zostatky na účtoch bývajú rozdielne ku dňu smrti a ku dňu podania žiadosti, nakoľko dochádza k finančným operáciám banky, napr. poplatky za vedenie účtu, ale ďalším faktorom býva, že dedičia alebo jeden z dedičov vyberie finančné prostriedky z účtu hneď po smrti poručiteľa. Sú dedičia na takého konanie oprávnení? Tejto otázke sa budeme venovať nižšie. Notár ako súdny komisár zistí majetok poručiteľa, dlhy

² Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30 augusta 2012, sp.zn. 6Cdo157/2012

³ Poriadok vedenia notárskych registrov, Interný predpis prijatý Prezidiom Notárskej komory Slovenskej republiky v znení interných predpisov prijatých Prezidiom Notárskej komory Slovenskej republiky dňa 14.06.2021, dňa 25.10.2022 a dňa 25.10.2023.

⁴ SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. a kol. *Civilný mimosporový poriadok*. Komentár. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2017, 112 s.

poručiťa a preskúma dedičské práva dedičov-určuje okruh dedičov (zákonných/závetných). Medzi prvotné úkony súdneho komisára patrí predbežné vyšetrenie, na ktoré notár predvolá osobu uvedenú v úmrtnom liste, s ktorou spisuje zápisnicu, kde sa uvádzajú údaje o poručiťovi, jeho príbuzných (manželka, deti, rodičia, súrodenci a iné.) a údaje o majetku a o tom, či poručiť zanechal závet alebo listinu o vydedení.

Konanie o dedičstve sa môže skončiť rôznymi spôsobmi napr.: Ak je jeden dedič notár-súdny komisár potvrdí, že nadobudol dedičstvo. Ak je dedičov viac, zákon uprednostňuje, aby sa medzi sebou samy dohodli o vyporiadaní dedičstva, ak sa dedičia medzi sebou nedohodnú, vyporiadanie dedičstva vykoná notár, pričom sa nemôže odchyliť od veľkosti dedičských podielov vyplývajúcich zo zákona alebo zo závetu.

Nezákonné konanie dedičov

Tak ako sme vyššie uviedli, jedným z prvotných úkonov notára, ako súdneho komisára, je zistenie okruhu dedičov a súpis majetku poručiťa.

Okruh dedičov zisťuje notár na základe informácie z centrálného registra fyzických osôb, rodných listov predložených účastníkmi, v prípade zákonného dedenia a závetu, ak poručiť zanechal závet. Na tomto mieste by sme uviedli, že Register fyzických osôb tvoria ľudia a zápisy sa môžu odlišovať od reality. Často sa stáva, že poručiť mal 5 detí, ale register fyzických osôb podal informáciu iba o troch deťoch. V takom prípade notár žiada o predloženie rodných listov od osôb, ktoré tvrdia, že sú dedičmi poručiťa.

Dedičské konanie je zaradené ako mimosporové konanie, nakoľko dochádza k prechodu vlastníckych práv a povinností zo zákona a v prípade sporu notár účastníkov odkazuje na podanie žaloby. Na druhej strane s dedičským konaním sú spojené viaceré spory, najmä medzi dedičmi o majetok poručiťa a s tým spojené aj nezákonné konania týchto osôb spojené veľa krát s cieľom zisku, respektíve nadobudnutia väčšej časti majetku na úkor iných dedičov, avšak bez vzájomnej dohody. Ide najmä o situácie spojené so stanovením okruhu dedičov alebo rozsahu majetku poručiťa.

Počas dedičského konania v zmysle § 201 Zákon č. 161/2015 Z.z. Civilný mimosporový poriadok dedičia môžu veci patriace do dedičstva počas konania scudziť alebo urobiť iné opatrenia presahujúce rámec obvyklého hospodárenia len so súhlasom súdu.

Uvedené ustanovenie upravuje dispozičné a iné úkony dedičov, počas konania o dedičstve. Dedičia síce nadobúdajú dedičstvo momentom smrti poručiťa a od tohto dňa sú oprávnení vykonávať majetkové práva spojené s dedičstvom, avšak výkon týchto práv je obmedzený a to do výšky svojich dedičských podielov. Podiel dediča na spoločných právach a povinnostiach zodpovedá jeho dedičskému podielu. Na druhej strane je výkon týchto práv obmedzený a podmienený súhlasom súdu-notára a to v prípadoch, kedy nejde o obvyklé hospodárenie. Notár ma diskreačnú právomoc, čo znamená, že súhlas môže ale aj nemusí udeliť.

V praxi môže nastať situácia, že pri prvotných úkonoch je zistené, že poručiť nezanechal závet. To znamená, že notár nenašiel závet registrovaný v Centrálnom registri závetov a ani mu nebol predložený závet, ktorý by napísal/podpísal poručiť. Povolani k dedičskému konaniu budú iba dedičia zo zákona, ktorých okruh stanoví notár. Následne sa počas konania objaví osoba, ktorá tvrdí, že poručiť zanechal závet napísaný vlastnou rukou a všetok majetok odkázal danej osobe. Súdny komisár môže predložený závet posúdiť ako platný alebo ako neplatný, prípadne jeho neplatnosť môžu namietat zákonní dedičia. V prípadne, ak má notár alebo iný dedič pochybnosti o tom, či závet napísal poručiť, môže podať podnet na orgány činné v trestnom konaní pre podozrenie z trestného činu podvodu. Závet napísaný v inej forme, ako notárskej zápisnice, sa nepovažuje za verejnú listinu a preto nemôžeme hovoriť o trestnom čine falšovanie a pozmeňovanie verejnej listiny podľa § 352 TZ, ale osoba, ktorá predkladá závet, o ktorom vie, že je falošný za účelom získania celého majetku poručiťa alebo časti, ktorá by jej inak nepatrila sa dopúšťa trestného činu podvodu podľa § 221 TZ „Kto na škodu cudzieho majetku seba alebo iného

obohatí tým, že uvedie niekoho do omylu alebo využije niečí omyl, a spôsobí tak na cudzom majetku malú škodu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“⁵ Podľa výšky spôsobenej škody by sa odvíjala trestná sadzba a trestná zodpovednosť páchatel'a.

Zákonný znak trestného činu podvodu spočívajúci v „uvedení iného do omylu“ alebo vo „využití omylu iného“⁶ môže naplniť aj páchatel', ktorý v konaní o dedičstve úmyselne uvedie nepravdivé údaje o tom, že je dedičom, alebo o výške dedičského nároku, a to s cieľom obohatiť sa z majetku poručiť'a na škodu iného (skutočného) dediča. V danom prípade by páchatel' vyhotovením falošného závetu úmyselne chcel uviesť do omylu súd v podobe notára ako súdneho komisára a ostatných dedičov za účelom majetkového zisku pre seba samého a tým spôsobiť škodu na cudzom majetku (majetok nenadobudnú dedičia, ale „falošný dedič“).

Obdobná situácia môže nastať aj v prípade, ak súdu nie sú známe všetci dedičia. Napríklad z dôvodu, že ich poručiťel' nemal uvedených ako deti v registri obyvateľ'ov. V dedičskom konaní aj práve pre takéto situácie sa ako jeden z prvých úkonov vykonáva tzv. predbežné vyšetrenie. Môže nastať situácia, kedy osoba, s ktorou sa vedie predbežné vyšetrenie zámerne opomenie iného dediča za účelom, aby získala čo najvyšší finančný prospech (podiel na dedičstve). Aj takéto konanie zakladá trestnoprávnu zodpovednosť trestného činu podvodu, nakoľko ide taktiež o úmyselné konanie osoby, ktorá zatajuje súdu skutočnosti, ktoré sú jej známe, uvádza súd do omylu za účelom dosiahnutia vlastného obohatenia, avšak na škodu iného dediča.

Ďalšou v praxi pomerne často nastávajúcou situáciou je, keď dedičia alebo iné osoby po smrti poručiť'a vyberajú finančné prostriedky z účtov. Niekedy nastane situácia, že banka dá notárovi informáciu, že ku dňu smrti mal poručiťel' na účte 25 000,- Eur a ku dňu žiadosti napr. 10 dní po smrti je na účte debetný zostatok. Veľa dedičov vyberá finančné prostriedky kvôli poplatkom, ktoré sa majú platiť ako odmena notára v domnení, že túto odmenu budú platiť v menšej sume. Notár vždy pojednáva so zostatkom ku dňu smrti, takže výberom peňazí po smrti poručiť'a z účtu odmenu notára neponížia. Nemôžu si tým ale privodiť trestnoprávnu zodpovednosť za spáchanie trestného činu krádeže a podvodu?

Počas dedičského konania tak ako sme si vyššie uviedli dedičia môžu veci patriace do dedičstva počas konania scudzit' alebo urobiť iné opatrenia presahujúce rámec obvyklého hospodárenia len so súhlasom súdu.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že na výber napr. 25 000 eurovej hotovosti by dedičom mal dať súhlas súdny komisár a nemalo by dochádzať k svojvoľnému výberu hotovosti. Mohli by sme argumentovať tým, že dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiť'a a tak dedičia nakladajú už s vlastným majetkom ale tento majetok im do právoplatnosti rozhodnutia o dedičstve nebol potvrdený. Čo ak je dedičov viac a finančné prostriedky by sa mali rozdeliť medzi viacerých dedičov, ale vyberie ich len jeden bez rozdelenia s ostatnými dedičmi?

V tomto prípade by sa mohla voči danej osobe vyvodiť trestná zodpovednosť a to za trestný čin krádeže, nakoľko si prisvojí cudziu vec, ktorá mu nepatrí a spôsobí tak aspoň malú škodu ostatným dedičom. Uvedené by mohlo byť v prípade, ak ostatní dedičia vedia, že poručiťel' mal na účte finančnú hotovosť. Veľa krát má iná osoba ako poručiťel' dispozičné právo nakladať s účtom a tak finančné prostriedky vyberie s cieľom ich zatajiť pred ostatnými účastníkmi alebo pred samotným notárom. V takom prípade môžeme hovoriť aj o trestnom čine podvodu. Samozrejme vždy je dôležité skúmať všetky okolnosti daného prípadu a správne kvalifikovať skutkovú podstatu trestného činu. Najdôležitejším faktorom pri vyvodení trestnej zodpovednosti v danom prípade je preukázať úmysel páchatel'a.

Ďalším príkladom, ktorý v praxi môže nastať, je predloženie falošného splnomocnenia za osobu (dediča) na dedičskom konaní. Na základe splnomocnenia daná osoba/dedič koná aj v menej inej osoby a môže dôjsť napríklad k situácií, kedy osoba prítomná na pojednávaní vyhlási, že jej

⁵ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, § 221 ods. 1

⁶ BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1026.

splnomocniteľ sa vzdáva svojho dedičského podielu v prospech nej, aj keď sa predtým na takomto postupe nedohodli. Taktiež môžeme hovoriť o trestnom čine podvodu. Jednak vo vzťahu k notárovi ako súdnemu komisári a taktiež vo vzťahu k osobe, ktorá mala splnomocnenie udeliť.

Jedným z príkladom trestnej zodpovednosti dedičov je aj prisvojenie si finančnej hotovosti, prípadne iných hodnotných vecí, ktoré nemá súdny komisár ako zistiť iba z vyjadrenia dedičov. Ak jeden dedič si tieto finančné prostriedky ponechá, prípadne ich zatají pred inými dedičmi, môže sa taktiež dopustiť trestného činu krádeže, prípadne podvodu, avšak ide o veľmi latentnú a z môjho pohľadu veľa krát ťažko dokázateľnú trestnú činnosť.

Občiansky zákonník v § 485-487 zakladá právnu ochranu dediča a to tak, že ak sa po prejednaní dedičstva zistí, že oprávneným dedičom je niekto iný, je povinný ten, kto dedičstvo nadobudol, vydať oprávnenému dedičovi majetok, ktorý z dedičstva má, podľa zásad o bezdôvodnom obohatení tak, aby nemal majetkový prospech na ujmu pravého dediča. Avšak uvedené ustanovenie nebráni vyvodu trestnoprávnej zodpovednosti, tak ako sme opísali v článku vyššie.

Záver

V súčasnej dobe nachádzame trestnú činnosť osôb asi v každej sfére nášho života. Nie je tomu inak ani pri dedičských konaniach. Dedičské konanie je spojené s majetkovým prospechom dedičov, ktoré im vzniká smrťou poručiteľa. Avšak nie každý dedič, každá osoba je spokojná s veľkosťou svojho dedičského podielu a s veľkosťou nadobudnutého majetku a snaží sa rôznymi nezákonnými spôsobmi ovplyvniť konečné rozhodnutie notára, ako súdneho komisára za účelom dosiahnutia čo najväčšieho zisku. Takéto konanie by malo byť potrestané a osoba by mala byť braná na trestnú zodpovednosť.

Zoznam bibliografických odkazov

BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J., ZÁHORA, J. a kol. Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1026.

Ján LAZAR a kolektív. Občianske právo hmotné-Všeobecná časť 1. vydanie. Bratislava : IURIS LIBRI, 2014

Poriadok vedenia notárskych registrov, Interný predpis prijatý Prezídium Notárskej komory Slovenskej republiky v znení interných predpisov prijatých Prezídium Notárskej komory Slovenskej republiky dňa 14.06.2021, dňa 25.10.2022 a dňa 25.10.2023.

SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ, A. A kol. Civilný mimosporový poriadok. Komentár. 1. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2017, 112 s.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30 augusta 2012, sp.zn. 6Cdo157/2012

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon

Kontaktné údaje:

JUDr. Marika Briatková, PhD.

Notársky úrad Bojnice, Záhradná 1

t. č. 0917 155 706

e-mail: marikabriatkova@gmail.com

MATERIÁLNY KOREKTÍV PRI VYBRANÝCH MAJETKOVÝCH TRESTNÝCH ČINOCH

Mgr. Maximilián KIKO

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

***Anotácia:** Príspevok ma za cieľ skúmať rozhodnutia prokuratúr a súdov, v ktorých bol uplatnený materiálny korektív pri prečinoch krádeže, sprenevery, podvodu, poškodzovanie cudzej veci a sprejerstva. V príspevku autor tieto rozhodnutia analyzuje a pridáva svoje názory k jednotlivým subjektívnym a objektívnym kritériám ustanovených v § 10 odsek 2 Trestného zákona.*

***KLúčové slová:** Materiálny korektív, závažnosť konania, subsidiarita, ultima ratio, krádež, sprenevera, poškodzovanie cudzej veci*

***Annotation:** The aim of the article is to examine the decisions of prosecutors' offices and courts, in which material corrective measures were applied for the criminal offence of theft, embezzlement, fraud, damage to another's property. In the contribution, the author analyzes these decisions and adds his opinions to the individual subjective and objective criteria established in § 10 paragraph 2 of the Criminal Code.*

***Keywords:** Material corrective, seriousness of action, subsidiarity, ultima ratio, theft, embezzlement, damage to another's property*

Úvod

Zavedenie materiálneho korektívu¹ (ďalej aj ako „MK“) do § 10 ods. 2 a § 95 ods. 2 zákona číslo 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „TZ“) je významným prejavom zákonodarcu pri vyjadrení subsidiarity trestnej represie. V súčasnosti zákonná dikcia § 10 ods. 2 TZ nám umožňuje použitie MK len pri prečinoch. Uvedené potvrdzuje aj judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.² V § 10 ods. 2 sú uvedené subjektívne kritéria (miera zavinenia a pohnútky) a objektívne kritéria (spôsob vykonania činu, následky činu a okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný), ktoré je potrebné skúmať pri úvahách o závažnosti činu. Tieto „kritériá vždy treba posúdiť zvlášť“ aj v ich vzájomných súvislostiach, pričom záver je vždy nevyhnutné urobiť na základe vzájomných súvislostí predmetných kritérií. To však neznamená, že by v konkrétnom prípade nemohlo byť rozhodujúce niektoré z kritérií.³ Práve závery, ktoré plynú z vyššieho uvedených právnych názorov budú formovať príspevok a ohraničovať predmet skúmania rozhodnutí prokuratúr a súdov (ďalej aj ako „aplikačná prax“). Konkrétne budú skúmané uznesenia o postúpení veci, o zastavení trestného stíhania, o zamietnutí sťažnosti, o zamietnutí odvolania či rozsudkov, v ktorých aplikačná prax uplatňovala MK pri skutkoch stíhaných pre prečin krádeže (§ 212 TZ), sprenevery (§ 213 TZ), podvodu (§ 221 TZ) poškodzovania cudzej veci (§ 245 TZ), sprejerstva (§ 246 TZ) (ďalej aj ako „vybrané majetkové trestné činy“).

Prečin krádeže a materiálny korektív

V prípade trestného činu (ďalej aj ako „TČ“) krádeže je v aplikačnej praxi častokrát uplatňovaný MK pri stíhaní osoby pre § 212 ods. 1 písm. e) TZ a síce pokiaľ si osoba prisvojí úrody z pozemku, ktoré patria do poľnohospodárskeho pôdneho fondu alebo drevo nachádzajúce sa na lesnom pozemku (ďalej aj ako „drevená hmota“). V aplikačnej praxi sa dokonca nájdu aj prípady uplatnenia MK aj keď bola osoba už pred spáchaním činu právoplatne odsúdená trestným

¹ Niektorí autori miesto pojmu materiálny korektív používajú pojem materiálny znak. V tomto príspevku však budeme používať pojem materiálny korektív z dôvodu práce s rozhodnutiami aplikačnej praxe používajúcej pojem materiálny korektív.

² Zbierka stanovísk a rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky R 96/2014.

³ BURDA, E. Kritériá uplatňovania princípu ultima ratio. In: *Trestné právo ako ultima ratio – hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty. Zborník príspevkov z 1. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016*. Bratislava: Tlačiareň ZVJS Leopoldov, 2016. s. 25.

rozkazom na podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody (ďalej aj ako „PO“) v predchádzajúcich 24 mesiacoch, t. j. skutok by mohol byť už mohol spadať do kvalifikovanej skutkovej podstaty § 212 ods. 1 písm. e), ods. 2 písm. b) TZ. V týchto prípadoch však pohnútkou bývajú nepriaznivé životné podmienky spočívajúce v nezabezpečenom prínose tepla v obydli a cieľom je nájsť si dreva na kúrenie, pričom následok je častokrát svojou závažnosťou zanedbateľný spočívajúci maximálne v desiatkach eur, spôsob vykonania činu nie je sofistikovaný a navonok sa nejaví potenciálnym svedkov ako spoločensky nebezpečný. Avšak prípad, kedy si osoba prisvojí drevenú hmotu počas PO napriek tomu, že bola za tento čin právoplatne odsúdená v predchádzajúcich 24 mesiacoch je podľa nášho názoru minimálne sporný. Kritérium „miera zavinenia“ a „okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný“ (čin bol spáchaný počas PO) sú v danom prípade natoľko silné kritéria, že môžu prevažovať ostatné kritéria vrátane pohnútky i zanedbateľného následku činu. V rámci PO si osoba musí byť vedomá svojho protiprávneho konania a uspokojenie svojej pohnútky by mala riešiť iným spôsobom ako protiprávnym konaním. Ďalej podľa aplikačnej praxe nebude MK uplatnený v prípade, že osoba v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi na ochranu prírody a krajiny vo väčšom rozsahu vyrúbe stromy a zároveň si prisvojí drevenú hmotu, t. j. pôjde o súbeh TČ podľa § 306 ods. 1 TZ s TČ krádeže podľa § 212 ods. 1 písm. a), e) TZ.

V prípade stíhania osoby pre § 212 ods. 2 písm. f) Trestného zákona (v súčasnosti § 212 ods. 1 písm. g) TZ) je MK uplatnený keď si osoba prisvojí potraviny alebo alkohol na vlastnú spotrebu so zanedbateľným následkom vo výške maximálne v desiatkach eur a to i napriek tomu, že bola postihnutá v predchádzajúcich 12 mesiacoch, kedy pohnútkou je hlad alebo nutkanie požitia alkoholových nápojov. V prípade hladu to nemusí byť až také problematické akceptovať, avšak na uvážení zostáva prípad odcudzenia alkoholu. Samotný alkohol je v spoločnosti legálny a akceptovaný, avšak môže spôsobovať množstvo negatívnych spoločenských javov s tým spojených a práve preto kritérium pohnútky zostáva oslabené, pričom v spojení so sofistikovanosťou konania prisvojenia si veci a okolnosťou, že bola osoba postihnutá za obdobný čin je uplatnenie MK minimálne diskutabilné. Ďalej uplatnenie MK v aplikačnej praxi neprichádza do úvahy ani pri sofistikovanej krádeži (napríklad rozloženie a skrývanie tovaru vo viacerých vreckách, kabelkách a taškách) spotrebného tovaru zanedbateľnej hodnoty (v desiatkach eurách) v obchode určeného nie na vlastnú spotrebu, ale na speňaženie (zištná pohnútkou) alebo bez ohľadu na pohnútku pôjde o chronického recidivistu.

Prečin sprenevery, podvodu a materiálny korektív

Pri prečine sprenevery je uplatňovaný MK vo viacerých prípadoch. Ak si napríklad konateľ pri odchode zo spoločnosti vyplatí odmenu aj keď táto právomoc spadá výlučne podľa stanov do pôsobnosti valného zhromaždenia t. j. pôjde o exces v rámci obchodnoprávných vzťahov.⁴ MK sa uplatní aj v prípade, že obvinený vráti časť zverených vecí, pričom bol následne viackrát neúspešne ústne či telefonicky vyzývaný k vráteniu zvyšnej časti, avšak k využitiu prvého právneho prostriedku (trestné oznámenia) došlo až po dvoch rokoch, čo následne viedlo k vráteniu všetkých zverených vecí.⁵ Značnú rolu pri uplatňovaní MK zohráva aj situácia obvineného v čase činu či vzťah s poškodeným, tak napr. nepôjde o prečin, ak mladistvý spreneveril peniaze zverené od vlastnej matky, ktoré mali byť predmetom dedičstva počas obdobia, kedy bol odkázaný len na svoju starostlivosť a staral sa ešte aj o blízku osobu, pričom tieto peniaze použil aj na tento účel (ďalej aj ako „prípady dedičov“).⁶ Takisto o prečine nepôjde, ak je vzťah medzi obvineným a poškodeným kolegiálny a zverené veci boli v oprávnenom užívaní viacero rokov, avšak po ukončení nájmu veci nebola vrátená ihneď, ale neskôr z dôvodu zdravotných komplikácií blízku

⁴ Uznesenie okresnej prokuratúry Bratislava 1 o zastavení trestného stíhania zo dňa 24.05.2016 pod sp. zn. 1 Pv 36/14/1101.

⁵ Uznesenie okresnej prokuratúry Veľký Krtíš o zastavení trestného stíhania zo dňa 03.01.2014 pod sp. zn. Pv 487/13/6610.

⁶ Uznesenie okresnej prokuratúry Prievidza o postúpení veci zo dňa 13.06.2019 pod sp. zn. 2 Pv 575/18/3307-23.

osobou obvineného.⁷ V spomínaných prípadoch pokiaľ kritérium okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný a pohnútká sú silné kritéria, tak nebude prekážať uplatneniu MK ani následok v podobe väčšej škody. Pokiaľ je následok vo výške malej škody a pohnútkou nepriaznivá finančná situácia rodiny, tak uplatneniu MK neprekáža ani sofistikovaný spôsob vykonanie skutku, ktorý spočíva napríklad v uzavretí spotrebiteľskej zmluvy v spolupáchateľstve dávajúcej fiktívny dôvod na vyplatenie sumy.⁸

Čo sa týka prečinu podvodu, tak samotná skutková podstata nám *prima facie* indikuje, že konanie, ktorým ju možno naplniť bude spravidla sofistikované. Z toho vyplýva, že v rámci vyhodnocovania kritéria spôsobu spáchania činu je potrebné komparovať „obyčajné“ podvody (podvody, ktoré dokáže zrealizovať bez sebe menších problémov priemerne inteligentný jednotlivec) od „neobyčajných“ podvodov. Pri posudzovaní kritéria okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný je kľúčovým aj zohľadňovanie postavenia (podnikateľ, spotrebiteľ alebo občan) a vzťahu obvineného s poškodenou osobou (pracovný, rodinný, kamarátsky, obchodný či náhodný). V rámci kritéria miery zavinenia a okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný je potrebné zohľadňovať koncept (ne)dodržania povinnej miery opatrnosti poškodeného⁹. V prípade spoluzavinenia poškodenej osoby na podvodnom konaní sa kritérium miera zavinenia a okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný výrazne zoslabuje a zároveň zostáva aj na uvážení, či vôbec dochádza k naplneniu formálnych znakov základnej skutkovej podstaty TČ podvodu. Aplikčná prax uplatnila MK napríklad v nasledovných prípadoch, z ktorých minimálne prípad podvodného konania spáchaného na viacerých osobách je sporný.

- Obvinená od dňa 18.09.2016 až do dňa 05.11.2016 navštevovala predajňu, v ktorej pri návštevách predajne vždy reklamovala tovar, ktorý najprv zobrala z predajných regálov, nezaplatila ho a následne predložila na vrátenie spolu s platným pokladničným dokladom, ktorý si zaobstarala na neznámom mieste, respektíve od neznámej osoby a žiadala vrátenie peňazí od predajne. Peniaze za reklamáciu boli riadne na reklamačnom oddelení vyplatené. Na základe takéhoto konania obvinená uvádzala opakovane zamestnancov spoločnosti do omylu, čím takto pre spoločnosť mala spôsobiť škodu v celkovej výške 548,11 eur, ktorá však bola v priebehu trestného konania celá uhradená.¹⁰
- Obvinená osoba vystupujúca ako súkromný podnikateľ dňa 25. novembra 1996 pod zámienkou prenájmu bytu vylákala od poškodeného Y finančné prostriedky vo výške 1 394,14 eur tým spôsobom, že pred poškodeným predstierala oprávnenie prenajať trojizbový byt, na základe čoho uzavrel s poškodeným Y zmluvu o nájme bytu, ktorého majiteľom bola osoba F, na obdobie od 01.12.1996 do 31.05.1997 so súhrnnou výškou nájomného 1 394,14 eur, pričom túto peňažnú sumu od poškodeného Y aj prevzal. Na uzatvorenie takejto zmluvy nemala obvinená osoba oprávnenie, t. j. byt prenajala bez vedomia a súhlasu vlastníka predmetného bytu a svojím konaním tak poškodenému spôsobila škodu vo výške 1 394,14 eur. Zároveň obdobným *modus operandi* obvinená osoba spôsobila škodu inej poškodenej osobe vo výške 995,82 eur.¹¹
- Obvinená osoba sa dňa 16.05.2002 zaviazala dodať plnenie v celkovej hodnote 1 626,50 eur. Pri objednávke tovaru v predajni osobne prevzala od osoby X zálohu vo výške 829,85 eur a zaviazala sa plnenie dodať v druhom júlovom týždni roku 2002, napriek tomu, že nemala v úmysle objednávku vybaviť. Pričom do dnešného dňa len sčasti vrátila zálohu vo

⁷ Uznesenie okresnej prokuratúry Košice 2 o postúpení veci zo dňa 18.11.2020 pod sp. zn. 1 Pv 87/16/8803-42.

⁸ Uznesenie okresnej prokuratúry Spišská Nová Ves o zastavení trestného stíhania zo dňa 3.1.2014 pod sp. zn. 3 Pv 693/13/8810.

⁹ Bližšie pozri napríklad: ŠAMKO, P. *Podvod, miera opatrnosti poškodeného, predmníchovská judikatúra*. Právne listy, 2011. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a78-podvod-miera-opatrnosti-poskodeneho-predmníchovska-judikatur>.

¹⁰ Uznesenie okresnej prokuratúry Bratislava 2 o zastavení trestného stíhania zo dňa 09.08.2018 pod sp. zn. 2 Pv 169/17/1102-20.

¹¹ Uznesenie okresnej prokuratúry Trnava o zastavení trestného stíhania zo dňa 19.11.2019 pod sp. zn. 2 Pv 49/19/2207-21.

výške 398,33 eur, čím osobe Y spôsobila škodu vo výške 431,52 eur. Zároveň obdobným *modusom operandi* spôsobila osobe A škodu vo výške 431,52 eur, osobe B škodu vo výške 464,71, osobe C škodu vo výške 165,97 eur, osobe D škodu vo výške 99,58 eur, osobe E škodu vo výške 265,55 eur, osobe F škodu vo výške 265,55 eur, osobe G škodu vo výške 129,46 eur.¹²

- Poškodený dňa 23.07.2018 bez uzatvorenia písomnej zmluvy požičal obvinenej osobe sumu vo výške 450 Eur. Obvinená osoba mala túto peňažnú sumu v zmysle dohody vrátiť do 28.07.2018, avšak požičané peniaze poškodenému v tejto dobe nevrátila a prestala s ním postupne ohľadne pôžičky komunikovať z dôvodu presťahovania sa za prácou do Veľkej Británie, čím svojim konaním mal spôsobiť poškodenej osobe škodu vo výške 450 Eur, ktorá však ešte bola splatená pred doručením uznesenia o vznesení obvinenia.¹³
- Obvinený aj napriek tomu, že ako SZČO mal neuhradené viaceré záväzky voči iným obchodným partnerom, si dňa 28.06.2016 prostredníctvom emailovej objednávky objednal od spoločnosti prepravu tovaru na trase Pezinok - Krásna nad Hornádom, ktorá bola zrealizovaná dňa 29.06.2016 a následne dňa 30.06.2016. Za túto prepravu bola vystavená faktúra na sumu 480 eur, splatná dňa 29.08.2016, pričom k jej uhradeniu v dobe splatnosti nedošlo, čím takto svojim konaním mal spôsobiť poškodenej spoločnosti škodu vo výške 480 eur. Túto sumu uhradil obvinený dňa 01.02.2018 a nie skôr z dôvodu, že sa dostal do finančných problémov, keďže mu iné spoločnosti nezaplatili za jeho poskytnuté plnenia.¹⁴
- Obvinená dňa 20.10.2010 v Poprade ako SZČO spolupracujúca so spoločnosťou OVB spísala s poškodenou osobou: „Protokol o sprostredkovaní finančnej služby v sektore prijímania vkladov, Ponuku služieb OVB, Prijatie ponuky a súhlas s poskytnutím osobných údajov“. Následne dňa 21.10.2010 prijala od poškodeného sumu 4 000 eur ako investičný vklad na produkt poisťovne Allianz „Moje konto“ a o prevzatí sumy vystavila príjmový pokladničný doklad na sumu 4 000 eur, kde ako účel uviedla investovanie, avšak požadovanú zmluvu s Allianz nesprostredkovala, finančné prostriedky si ponechala pre vlastnú potrebu a tieto mala použiť na iný účel. Týmto spôsobom mala obvinený osoba spôsobiť škodu 4 000 eur, pričom všetky peniaze boli uhradené dňa 02.05.2013.¹⁵

Prečin poškodzovania cudzej veci, sprejerstva a materiálny korektív

Pri prečine poškodzovania cudzej veci a sprejerstva je potrebné zohľadňovať v rámci kritéria spôsob spáchania činu a okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný viaceré zistenia. Prvým je zisťovanie, kedy došlo k poškodeniu veci (či došlo k poškodeniu veci počas dňa alebo v nočných hodinách). Druhým je zisťovanie, kde došlo k poškodeniu k veci (či došlo k poškodeniu veci na mieste, kde je frekventovaný pohyb ľudí alebo na odľahlom mieste). Tretím je, či poškodenie veci je výsledkom vzájomných narušených medziľudských vzťahov (susedských, rodinných či partnerských). V rámci kritéria následky činu je zas potrebné zohľadniť, či pôjde len o bezprostredne priamy následok alebo nie (viď časť nižšie). Ďalej pri prečine sprejerstva je potrebné zohľadňovať, či je tento následok viditeľný väčšiemu počtu ľudí a či je následok esteticky krajší ako predchádzajúci stav. Takisto je nevyhnutné skúmať, či pôjde o ľahko odstrániteľný stav (pomáľovanie veci ľahko zmazateľnými látkami) alebo či bol odstránený škodlivý následok zo strany obvinenej osoby. Pri kritériu pohnútky je nutné odlišovať, či ide o reakciu na spoločenskú situáciu (napr. nečinnosť štátnych orgánov pri zveľaďovaní miest či pri nezaujatí postoja voči radikalizmu v spoločnosti) alebo o neospravedliteľnú odvetu obvinenej osoby. V aplikačnej praxi sa MK uplatnil napríklad v nasledovných prípadoch.

¹² Uznesenie okresnej prokuratúry Trnava o zastavení trestného stíhania zo dňa 10.01.2020 pod sp. zn. 1 Pv 5/18/2207-31.

¹³ Uznesenie okresnej prokuratúry Žilina o zastavení trestného stíhania zo dňa 08.10.2020 pod sp. zn. 3 Pv 390/19/5511-23.

¹⁴ Uznesenie okresného súdu Humenné o zastavení trestného stíhania zo dňa 30. 04. 2018 pod sp. zn. 1T/56/2018.

¹⁵ Uznesenie okresného súdu Poprad o zastavení trestného stíhania zo dňa 30. 07. 2013 pod sp. zn. 6T/110/2013.

- Obžalovaný dňa 26.06.2022 v čase o 04:30 h v Myjave pri vchodových dverách do bytového domu zvonil na zvonček bytu, v ktorom sa v tom čase nachádzala jeho bývalá priateľka. Následne zvonil aj na zvončeky ostatných susedov a keď mu nikto vchodové dvere neotvoril, tak obžalovaný opakovane udrel päťou a kopol do sklenenej výplne vchodových plastových dverí. Týmto konaním došlo k vypadnutiu izolačného dvoj-skla spolu s rámom do vnútorných priestorov chodby bytového domu a jeho následnému rozbitiu. Poškodenému vznikla škoda vo výške 294 eur.¹⁶
- Obvinená dňa 18.11.2016 v čase o 18:39 hod. v obci na dvore rodinného domu poškodila zaparkované nákladné motorové vozidlo značky Fiat. Pristúpila k uvedenému vozidlu a s kuchynským nožom poškriabala prednú kapotu, ľavé a pravé predné dvere, ľavú stranu vozidla zo strany vodiča a pravé dvere do nákladného priestoru. Týmto konaním spôsobila škodu vo výške 640 eur. Obvinená osoba predtým kupovala vozidlo so svojim bývalým druhom (zaplatila 50% z celkovej sumy), ktorý vozidlo mal prepísať na svoju novú družku a nevyplatiť nič bývalej družke za vozidlo.¹⁷
- Obvinený dňa 27.01.2018 v čase okolo 22:20 hod. počas hospitalizácie na psychiatrickom oddelení potom čo bol personálom nemocnice uňho nájdený a podľa interných predpisov následne odobratý mobilný telefón, sa rozčúlil a hodil drevenú stoličku do vrchnej časti drevených balkónových dverí s dvojitou sklenenou výplňou, ktorú týmto rozbil. Poškodenému vznikla škoda vo výške 438 Eur.¹⁸
- Obžalovaná osoba dňa 10. 7. 2013 v čase okolo 12.00 hod. postriekala červenou nezmývateľnou farbou medzi rodinnými domami kamenný múr postavený zo žiarskeho kameňa a dňa 20. 5. 2014 v čase od 13.35 hod. do 14.21 hod. opätovne postriekala červenou nezmývateľnou farbou medzi domami totožný kamenný múr. Oboma týmito konaniami mala spôsobiť celkovú škodu poškodenému vo výške 468 eur. V danom prípade ide o viacročné spory ohľadom rešpektovania právnej hranice pozemkov obžalovanej a poškodeného. Dotknutá pomalovaná časť stavby bola postavená bez stavebného povolenia a nevzťahuje sa ani na ňu dodatočné stavebné povolenie.¹⁹
- Obžalovaní dňa 21.02.2015 v čase od 23.30 hod. do 00.30 hod. dňa 22.02.2015 po tom, čo sa dozvedeli, že v obci bol odhalený pamätník Biľaka po predchádzajúcej vzájomnej dohode pricestovali na motorovom vozidle do obce pred budovu obecného úradu, kde bol pamätník (busta) umiestnený a následne spoločným konaním pylón a na ňom umiestnenú bustu pomalovali červenou farbou. Na pylón napísali hanlivé slovo „SVIŇA“. Výsledok svojho konania si fotograficky zadokumentovali, pred pomalovaným pamätníkom sa aj odfotovali a fotky zverejnili na sociálnej sieti. Svojím spoločným konaním spočívajúcim v znehodnotení pamätníka spôsobili pre Krajskú radu Komunistickej strany škodu vo výške 80 eur. Konanie obžalovaných nesmerovalo k totálnej deštrukcii dotknutej busty a pohnútkou ich konania bolo chrániť spoločnosť pred spochybňovaním existencie, resp. ospravedlňovaním zločinov režimu založeného na komunistickej ideológii, chrániť základné práva a slobody pred ich potláčaním a upozorniť na súčasnú spoločenskú situáciu v krajine.²⁰
- Obvinený dňa 18.09.2022 v čase okolo 18.00 h v obci v podjazde pod cestou 1/18 smerujúceho z obce k cintorínu nad vodným dielom bez povolenia majiteľa podchodu načrtnol obrysy nápisu „SOVA“ sprejom, ktorý následne vyfarbil maliarskym valčekom na žltu a vymaloval modrou farbou pozadie nápisu. Poškodenému mal týmto konaním spôsobiť škodu vo výške 500 eur. Pohnútkou obvineného mala byť nespokojnosť s

¹⁶ Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Trenčín zo dňa 11.10.2023 pod sp. zn. 2T/1/2023.

¹⁷ Uznesenie okresnej prokuratúry Nitra o zastavení trestného stíhania zo dňa 26.03.2018 pod sp. zn. 1 Pv 23/17/4403-25.

¹⁸ Uznesenie okresnej prokuratúry Košice 2 o zastavení trestného stíhania zo dňa 16.03.2022 pod sp. zn. 1 Pv 394/21/8803-10.

¹⁹ Rozsudok okresného súdu Poprad zo dňa 29.06.2016 pod sp. zn. 6T/58/2015.

²⁰ Uznesenie o postúpení veci krajského súdu Prešov zo dňa 29.11.2022 pod sp. zn. 5To/28/2022.

estetickou hodnotou a cieľom malo byť skrášlenie objektu, ktorý bol zanedbaný, postriekaný rôznymi nápismi a výrazne opotrebovaný, pričom ostriekanie obvineným neznižilo jeho estetickú hodnotu. Obvinená osoba bola priestupkovo, ale nie súdne trestaná.²¹

Spoločne ku kritériu následkov činu pri vybraných majetkových trestných činoch

Pri úvahách ohľadom kritéria následky činu je podľa nášho názoru potrebné zohľadňovať nie len bezprostredne priamy následok, ktorým je výška škody, ale aj vedľajšie následky spojené s konaním obvinenej osoby za predpokladu, že príčinná súvislosť priameho následku s vedľajším následkom bola pokrytá aspoň nevedomou nedbanlivosťou obvinenej osoby. To znamená, že aj keď obvinená osoba nevedela, že v dôsledku spôsobenia priameho následku môže dôjsť aj k vedľajšiemu následku, tak o tom vzhľadom na okolnosti a osobné pomery poškodeného vedieť mala a mohla. Vedľajšie následky sa môžu dotýkať nie len poškodeného, pričom vedľajšími následkami môže byť sťaženie zabezpečenia životných potrieb v dôsledku straty majetku či spôsobenie rôznych psychických následkov (napr. podvodné konania voči dôchodcovi spočívajúce v obohatení sa o sumu blížiacu sa výške jeho dôchodku či odcudzenie taxíka SZČO), ale aj iných osôb naviazaných na poškodenú osobu (napr. zničenie prepravného prostriedku pre dôchodcov). Podľa nášho názoru, priestor pre širokú úvahu o vedľajších následkoch poskytuje zákonodarca, tým že výslovne normuje v § 10 ods. 2 „následky“ (plurál) a zároveň výslovne nenormuje „bezprostredné následky“ (*argumentum ex silentio*).

Aplikačná prax sa zároveň vo viacerých prípadoch zdráha využívať materiálny korektív, pokiaľ bola spôsobená väčšia škoda,^{22 23} za predpokladu, že nejde o skutočne výnimočné situácie (viď vyššie prípad dedičov). Toto zistenie je podľa nášho názoru nanajvýš diskutabilné. Podľa nášho názoru legislatívca aj pri tejto kvalifikovanej skutkovej podstate vytvoril priestor pre uplatňovanie materiálneho korektívu a to tým, že ide stále o prečiny. Práve tu sa vytvára priestor pre aplikačnú prax korigovať dlhodobé nenavýšenie výšky škôd zákonodarcom. Nie je totiž vhodné považovať za rovnako spoločensky závažné konanie jednotlivca, ktorý spôsobil väčšiu škodu v roku 2005 a v roku 2024. Máme za to, že je potrebné posudzovať infláciu v spoločnosti, minimálnu mzdu a to, či je škoda v hornej alebo dolnej polovici rozsahu väčšej škody, t. j. či (ne)presahuje 14 300 eur.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že aplikačná prax v rámci kritérií v § 10 ods. 2 TZ posudzuje či došlo, kedy došlo (v akom štádiu trestného konania), ako došlo (dobrovoľne alebo pod tlakom právnych či mimoprávných prostriedkov), kým došlo (obvinenou osobu alebo inou osobou) k odstráneniu škodlivého následku. V prípade, že obvinená osoba po začatí trestného stíhania vráti vec späť poškodenému, uvedie protiprávny stav do pôvodného stavu alebo nahradí škodu, tak má aplikačná prax vysokú tendenciu posúdiť závažnosť činu ako nepatrnú. Odstránenie škodlivého následku vníma aplikačná prax v rámci rozšíreného výkladu kritéria následky činu (t. j. neposudzuje aké následky vznikli len v čase spáchania činu, ale aj aké následky pretrvávajú po čase spáchania činu) alebo sa ho snaží napasovať pod okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, ktoré vykladá aj prostredníctvom poľahčujúcich (§ 36 TZ) a priťažujúcich okolností (§ 37 TZ). Konkrétne ho aplikačná prax subsumuje pod § 36 písm. k) TZ a teda, že sa obvinený pričínil o odstránenie škodlivých následkov trestného činu alebo dobrovoľne nahradil spôsobenú škodu.

²¹ Uznesenie okresnej prokuratúry Žilina o postúpení veci zo dňa 06.12.2022 pod sp. zn. 1 Pv 571/22/5511-8.

²² Uznesenie o zamietnutí odvolania krajského súdu Nitra zo dňa 26.10.2023 pod sp. zn. 4To/85/2023 v spojení s rozsudkom okresného súdu Nitra zo dňa 13.06.2023 pod sp. zn. 4T/76/2022.

²³ Pri TČ sprenevery pozri napríklad: rozsudok krajského súdu Trnava zo dňa 06.05.2021 pod sp. zn. 6To/79/2020 alebo rozsudok okresného súdu Piešťany zo dňa 27. 04. 2022 pod sp. zn. 8T/32/2021 alebo rozsudok okresného súdu Piešťany zo dna 03.05.2021 pod sp. zn. 8T/78/2020.

Záver

V rámci príspevku sme zistili viacero skutočností, pričom na niektoré z nich poukážeme opätovne sumárne aj v tejto časti príspevku. Prvou skutočnosťou je, že kľúčovým kritériom pre uplatnenie MK je pohnútko. Napríklad v prípade zistenej pohnútky má aplikačná prax tendenciu neuplatniť MK, avšak v prípade pohnútok, ktoré sú spravidla súčasťou poľahčujúcich okolností v § 36 TZ (najmä písmená a) až i)) má zas aplikačná prax tendenciu MK uplatniť. Druhou skutočnosťou je zistenie, že kritérium následky činu je aplikačnou praxou vykladaný široko a v rámci tohto kritéria v spojitosti s kritériom okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný zaraďuje aj odstránenie škodlivého následku zo strany obvineného po spáchaní činu. Treťou skutočnosťou je, že v rámci kritéria okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný a kritéria miera zavinenia je posudzované aj to či poškodený (ne)dodrжал povinnú mieru opatrnosti. Štvrtou skutočnosťou je, že v rámci kritéria okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný hodnotí aplikačná prax aj kriminálnu a priestupkovú kariéru obvinenej osoby, pričom pokiaľ ide o chronického recidivistu, aplikačná prax nemá tendenciu uplatňovať MK. Piatou skutočnosťou je zistenie, že aplikačná prax uplatňuje aj pri kvalifikovaných podstatách vybraných majetkových trestných činoch. Avšak pokiaľ ide o kvalifikačný znak väčšej škody, aplikačná prax takisto nemá tendenciu uplatňovať MK (pokiaľ nejde o výnimočnú situáciu). Na úskalía neuplatňovania MK pri väčšej škode sme v tejto súvislosti poukázali v predposlednej časti príspevku. V tejto predposlednej časti sme zároveň poukázali na to, že pri vykladaní kritéria následky činu treba brať do úvahy nie len bezprostredne priame následky, ale i vedľajšie následky spojené s bezprostredne priamym následkom. Šiestou skutočnosťou je, že pri skúmaní kritéria spôsob vykonania činu je potrebné zohľadňovať, či *modus operandi* obvinenej osoby sa vymyká bežnosti alebo nie. Siedmou skutočnosťou je, že v rámci kritéria okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný je potrebné prihliadať aj na vzťah medzi poškodeným a obvinenou osobou (rodinný, susedský, partnerský, obchodný, náhodný). Poslednou skutočnosťou je, že by mal zákonodarca *de lege ferenda* uvažovať nad zrušením skutkovej podstaty § 212 ods. 1 písm. e) TZ z hľadiska pomerne jej málo frekventovaného využitia aplikačnou praxou po naplnení všetkých jej formálnych znakov a záväzku subsidiarity trestnej represie vzťahujúcu sa aj na legislatívnu tvorbu.

Zoznam bibliografických odkazov

- BURDA, E. Kritériá uplatňovania princípu ultima ratio. In: Trestné právo ako ultima ratio – hmotnoprávne a procesnoprávne aspekty. Zborník príspevkov z 1. sekcie medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2016. Bratislava: Tlačiareň ZVJS Leopoldov, 2016. ISBN 978-80-7160-436-5. 259 s.
- Rozsudok okresného súdu Galanta zo dňa 04.05.2022 pod sp. zn. 0T/44/2022
- Rozsudok okresného súdu Nitra zo dňa 13.06.2023 pod sp. zn. 4T/76/2022.
- Rozsudok okresného súdu Piešťany zo dňa 03.05.2021 pod sp. zn. 8T/78/2020.
- Rozsudok okresného súdu Piešťany zo dňa 11.03.2019 pod sp. zn. 0T/10/2019.
- Rozsudok okresného súdu Piešťany zo dňa 27. 04. 2022 pod sp. zn. 8T/32/2021 .
- Rozsudok okresného súdu Poprad zo dňa 29.06.2016 pod sp. zn. 6T/58/2015.
- Rozsudok okresného súdu Revúca zo dňa 07.02.2022 pod sp. zn. 1T/7/2022.
- Rozsudok okresného súdu Trnava zo dňa 01.10.2019 pod sp. zn. 0T/218/2019.
- ŠAMKO, P. Podvod, miera opatrnosti poškodeného, predmníchovská judikatúra. Právne listy, 2011. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a78-podvod-miera-opatrnosti-poskodeneho-predmnychovska-judikatur>.
- Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Prešov zo dňa 22.10.2011 pod sp. zn. 6T/63/2011.
- Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Prešov zo dňa 24.05.2012 pod sp. zn. 6T/39/2012.
- Uznesenie o zamietnutí odvolania krajského súdu Trnava zo dňa 06.12.2022 pod sp. zn. 6To/95/2022.

Uznesenie o zamietnutí sťažnosti krajského súdu Trnava zo dňa 08.11.2018 pod sp. zn. 3To/120/2018.

Uznesenie o postúpení veci krajského súdu Prešov zo dňa 29.11.2022 pod sp. zn. 5To/28/2022.

Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Bratislava IV zo dňa 26.07.2017 pod sp. zn. 2T/48/2017.

Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Galanta zo dňa 03.05.2018 pod sp. zn. 31T/84/2018.

Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Stará Ľubovňa zo dňa 18.11.2019 pod sp. zn. 8T/13/2019.

Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Trenčín zo dňa 11.10.2023 pod sp. zn. 2T/1/2023.

Uznesenie o postúpení veci okresného súdu Zvolen zo dňa 10.04.2013 pod sp. zn. 3T/228/2012.

Uznesenie o zamietnutí odvolania krajského súdu Nitra zo dňa 26.10.2023 pod sp. zn. 4To/85/2023 .

Uznesenie o zamietnutí odvolania krajského súdu Trnava zo dňa 03.11.2020 pod sp. zn. 3To/112/2020.

Uznesenie o zamietnutí odvolania krajského súdu Trnava zo dňa 30.05.2019 pod sp. zn. 3To/72/2019.

Uznesenie o zamietnutí sťažnosti Krajského súdu Prešov zo dňa 17.03.2020 pod sp. zn. 6To/10/2020 .

Uznesenie okresného súdu Humenné o zastavení trestného stíhania zo dňa 30. 04. 2018 pod sp. zn. 1T/56/2018.

Uznesenie okresného súdu Poprad o zastavení trestného stíhania zo dňa 30. 07. 2013 pod sp. zn. 6T/110/2013.

Uznesenie okresnej prokuratúry Bratislava 1 o zastavení trestného stíhania zo dňa 24.05.2016 pod sp. zn. 1 Pv 36/14/1101.

Uznesenie okresnej prokuratúry Bratislava 2 o zastavení trestného stíhania zo dňa 09.08.2018 pod sp. zn. 2 Pv 169/17/1102-20.

Uznesenie okresnej prokuratúry Košice 2 o postúpení veci zo dňa 18.11.2020 pod sp. zn. 1 Pv 87/16/8803-42.

Uznesenie okresnej prokuratúry Košice 2 o zastavení trestného stíhania zo dňa 16.03.2022 pod sp. zn. 1 Pv 394/21/8803-10.

Uznesenie okresnej prokuratúry Nitra o zastavení trestného stíhania zo dňa 26.03.2018 pod sp. zn. 1 Pv 23/17/4403-25.

Uznesenie okresnej prokuratúry Prievidza o postúpení veci zo dňa 13.06.2019 pod sp. zn. 2 Pv 575/18/3307-23.

Uznesenie okresnej prokuratúry Spišská Nová Ves o zastavení trestného stíhania zo dňa 3.1.2014 pod sp. zn. 3 Pv 693/13/8810.

Uznesenie okresnej prokuratúry Trnava o zastavení trestného stíhania zo dňa 19.11.2019 pod sp. zn. 2 Pv 49/19/2207-21.

Uznesenie okresnej prokuratúry Trnava o zastavení trestného stíhania zo dňa 10.01.2020 pod sp. zn. 1 Pv 5/18/2207-31.

Uznesenie okresnej prokuratúry Veľký Krtíš o zastavení trestného stíhania zo dňa 03.01.2014 pod sp. zn. Pv 487/13/6610.

Uznesenie okresnej prokuratúry Žilina o postúpení veci zo dňa 06.12.2022 pod sp. zn. 1 Pv 571/22/5511-8.

Uznesenie okresnej prokuratúry Žilina o zastavení trestného stíhania zo dňa 08.10.2020 pod sp. zn. 3 Pv 390/19/5511-23.

Zbierka stanovísk a rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky R 96/2014.

Rozsudok krajského súdu Trnava zo dňa 06.05.2021 pod sp. zn. 6To/79/2020.

Kontaktné údaje

Mgr. Maximilián KIKO

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo námestie č. 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava

e-mail: maximilian.kiko@flaw.uniba.sk.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI

JUDr. Barbora KLÚČIKOVÁ

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

JUDr. Michaela VILHANOVÁ

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

***Anotácia:** Príspevok približuje národnú a nadnárodnú právnu úpravu obchodovania s ľuďmi. Rovnako príspevok približuje strategické ciele Slovenskej republiky v boji proti obchodovaniu s ľuďmi. Cieľom je priblížiť nielen špecifické postupy v rámci dokazovania, ale popísať taktiež úskalia a problémy, ktoré v rámci dokazovania obchodovania s ľuďmi môžu nastať.*

***Kľúčové slová:** obchodovanie s ľuďmi, dokazovanie, policajt, prokurátor, obzvlášť zraniteľné osoby, sexuálne vykorisťovanie, technologický pokrok.*

***Annoation:** The article approximates the national and transnational legal regulation of human trafficking. In the same way, the contribution approximates the strategic goals of the Slovak Republic in the fight against human trafficking. The goal is to bring closer not only specific procedures within the scope of evidence, but also to describe pitfalls and problems that may arise within the scope of evidence of human trafficking.*

***Keywords:** human trafficking, evidence, police officer, prosecutor, particularly vulnerable persons, sexual exploitation, technological progress.*

Úvod

Medzinárodná dohoda z roku 1904 o potláčaní obchodovania s bielymi otrokmi a Medzinárodný dohovor o potláčaní obchodovania s bielymi otrokmi z roku 1910, sa patria medzi najstaršie medzinárodné dohody, ktoré upravujú problematiku obchodovania s ľuďmi.

Ďalším významným medzinárodným právnym aktom bol Dohovor o potláčaní obchodovania s ľuďmi a zneužívania prostitúcie iných z roku 1949.

Počas zasadnutia Valného zhromaždenia OSN dňa 15. novembra 2000, boli schválené texty Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a taktiež aj texty jeho dvoch dodatkových protokolov o migrantoch a o obchode s ľuďmi.

Palermský protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi z roku 2000 (dodatkový protokol Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu), zaviedol nielen prvú medzinárodnú definíciu obchodovania s ľuďmi ale aj rozsiahlejší výpočet rôznych foriem obchodovania s ľuďmi. Ženy a deti boli v tomto protokole označené ako obzvlášť zraniteľné osoby.

V zmysle Palermského protokolu je obchodovanie s ľuďmi verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prevzatie ľudí pod hrozbou alebo použitím násillia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, ľsti, zneužívania právomoci alebo zraniteľného postavenia, alebo prijatia, alebo poskytnutia platieb alebo prospechu na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom vykorisťovania. Vykorisťovanie zahŕňa minimálne vykorisťovanie prostitúcie iných alebo iné formy sexuálneho vykorisťovania, nútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, nevoľníctvo alebo odoberanie orgánov.¹

Definícia obchodovania s ľuďmi je taktiež zakotvená v Dohovore Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi z roku 2005.

Ciele tohto dohovoru sú:

a) predchádzať a bojovať proti obchodovaniu s ľuďmi, pri zaručení rovnosti pohlaví;

¹ Článok 3 Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu

b) chrániť ľudské práva obetí obchodovania, vypracovať ucelený rámec na ochranu a pomoc obetiam a svedkom pri zaručení rovnosti pohlaví, ako aj zabezpečiť účinné vyšetrovanie a trestné stíhanie;

c) podporovať medzinárodnú spoluprácu pri boji proti obchodovaniu s ľuďmi.²

V rámci úsilia Európskej únie v boji proti obchodovaniu s ľuďmi, bolo významným aktom prijatie smernice 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania z rodového hľadiska.

V rámci smernice došlo k stanoveniu minimálnych pravidiel, ktoré sa týkajú jednak vymedzenia obchodovania s ľuďmi z hľadiska trestného práva a stanovenia sankcií za obchodovanie s ľuďmi so zameraním na migráciu a rodové hľadisko. Smernica okrem iného stanovuje spoločné pravidlá EÚ v oblasti vyšetrovania a trestného stíhania obchodovania s ľuďmi.

Za účelom úplnej transpozície smernice, Komisia EÚ spracovala stratégiu EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021 – 2025.³ V tejto stratégii sa stanovujú podrobné opatrenia zamerané na zlepšenie vykonávania príslušných ustanovení smernice 2011/36/EÚ. Stratégia poskytuje komplexnú politickú reakciu na boj proti obchodovaniu s ľuďmi, a to od prevencie cez ochranu obetí až po trestné stíhanie a odsúdenie obchodníkov s ľuďmi.

Nutnosť skoncipovania novej stratégie boja proti obchodovaniu s ľuďmi bola vo významnej miere ovplyvnená zmenou foriem vykorisťovania, ktoré nastali od roku 2011. K hlavným formám obchodovania s ľuďmi vždy patrilo sexuálne a pracovné vykorisťovanie. Obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania neustále predstavuje najčastejšiu formu vykorisťovania v EÚ a tvorí viac ako polovicu všetkých obetí, pričom prevažne postihuje ženy a dievčatá.⁴

Z dôvodu inovácie postupov v boji proti obchodovaniu s ľuďmi, neustálemu inovovaniu technologických a technických postupov a lepšej prevencii v boji proti obchodovaniu s ľuďmi je v príprave návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa zmení smernica 2011/36/EÚ.

Obchodovanie s ľuďmi predstavuje trestnú činnosť s presahom cez štátne hranice Slovenskej republiky (SR). Boj proti závažnej trestnej činnosti, pri ktorom dochádza k markantnému porušovaniu základných ľudských práv a slobôd, je pre Európsku úniu (EÚ) prioritou.⁵ Aktívne pôsobenie v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi je aj pre SR, ako aj pre medzinárodné organizácie a spoločenstvá, výzvou a stanoveným cieľom. Napriek pokroku dosiahnutému v ostatných rokoch sa javí táto hrozba naďalej vysoká. Veľké výzvy a krízy, na ktoré musela SR reagovať a vysporiadať sa s nimi, najmä pandémie COVID-19 a ruská agresia voči Ukrajine, mali negatívny vplyv aj na mieru zraniteľnosti ľudí voči vykorisťovaniu. Vojnový konflikt na Ukrajine od 24. februára 2022 spôsobil významný nárast počtu tranzitujúcich, ako aj na Slovensku ostávajúcích odídencom, z ktorých väčšinu tvoria ženy a deti. Táto nová situácia kladie pred SR dodatočné výzvy, a to najmä v oblasti zvýšeného rizika pracovného a sexuálneho vykorisťovania. Podľa Hodnotenia hrozieb závažnej a organizovanej trestnej činnosti v EÚ z roku 2021.⁶ Obchodovanie s ľuďmi predstavuje kľúčovú činnosť v rámci závažnej a organizovanej

² Článok 1 Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

³ Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov o stratégii EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021 – 2025

⁴ V rokoch 2019 až 2020 sa v EÚ stalo predmetom obchodovania s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania 51 % všetkých obetí. Prevažne sa tieto prípady týkali ženského pohlavia (88 %), z čoho 73 % tvorili ženy a 27 % dievčatá. Európska komisia, Správa o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

⁵ Oznámenie o stratégii EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021 – 2025, COM(2021) 171 final; závery Rady z 26. mája 2021, ktorými sa stanovujú priority EÚ v boji proti závažnej a organizovanej trestnej činnosti na roky 2022 – 2025 prostredníctvom Európskej multidisciplinárnej platformy proti hrozbám trestnej činnosti (EMPACT).

⁶ Europol, Hodnotenie hrozieb závažnej a organizovanej trestnej činnosti v EÚ z roku 2021, dostupné online: Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) |Europol (europa.eu).

trestnej činnosti, a aj v dohľadnej budúcnosti je vysoký predpoklad, že hrozba bude naďalej pretrvávajúť.⁷

Vývoj v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi

Prvým krokom, ktorým SR vyhlásila boj proti obchodovaniu s ľuďmi, bolo uznesenie vlády SR č. 668 zo dňa 7. septembra 2005 prijaté k správe o aktivitách vlády SR v roku 2005 zameraných na prevenciu a potláčanie obchodovania s ľuďmi. Na základe uvedeného uznesenia vymenoval minister vnútra SR národného koordinátora pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi (ďalej len „národný koordinátor“), ktorým je určený štátny tajomník Ministerstva vnútra SR a taktiež bol prijatý aj prvý koncepčný materiál na národnej úrovni vyhlasujúci boj proti tejto závažnej trestnej činnosti v podobe Národného akčného plánu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 - 2007. Následne, koncom roka 2006 bol vydaný interný predpis MV SR o ustanovení expertnej skupiny⁸, ktorá je poradným, iniciatívnym a koordinačným orgánom národného koordinátora.

Národná právna úprava obchodovania s ľuďmi a kvalifikovaná skutková podstata

Trestný čin obchodovania s ľuďmi zakotvený v § 179 Trestného zákona⁹ podľa medzinárodne uznávanej definície vychádza z Dohovoru OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu a Palermského protokolu¹⁰.

Vymedzenie základnej skutkovej podstaty trestného činu obchodovania s ľuďmi je obsiahnuté v § 179 odsek 1 a odsek 2 Trestného zákona.

Činnosť páchatel'a trestného činu spočíva v tom, že použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, násillia, hrozby násillím, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania, vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.¹¹

Základná skutková podstata obchodovania s ľuďmi obsiahnutá v § 179 odsek 2 Trestného zákona, je zameraná na vykorisťovanie detských obetí a obsahuje demonštratívny výpočet foriem ich vykorisťovania.

Sexuálne vykorisťovanie detí

Detské obete sexuálneho vykorisťovania sú obchodované vo väčšine prípadov vlastnými rodičmi, blízkymi príbuznými alebo známymi, ktorí poznajú hlavne slabé ekonomické a sociálne pomery obetí, zneužívajú najmä ich odkázanosť, zraniteľnosť a svoje postavenie. Detské obete

⁷ Správa Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – Správa o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi (štvrtá správa), publikovaná 19.12.2022

⁸ Expertná skupina je zložená je zo zástupcov vecne príslušných ministerstiev, Úradu vlády SR, Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, Generálnej prokuratúry SR, Združenia miest a obcí Slovenska, zástupcov občianskej spoločnosti, ako aj Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM).

⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Zákonom č. 204/2013 Z. z. z 25. júna 2013, ktorým sa mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia doplňajú niektoré zákony, bola uskutočnená časť transpozície smernice 2011/36/EÚ. Zákon č. 204/2013 Z. z. nadobudol účinnosť 1. augusta 2013.

¹⁰ Článok 3 písm. a) Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu.

¹¹ IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-099-4.

boli nútené k poskytovaniu sexuálnych služieb v bytoch a domoch svojich rodičov, na autobusovej stanici a v autách klientov v domovskej krajine. V prípade evidovanom v roku 2021 boli tri z detských obetí páchatelkou – vlastnou sestrou nútené k účasti na dohodnutých stretnutiach páchatelky s klientmi v ich motorových vozidlách, prinútené pozerat' sa na poskytovanie sexuálnych služieb páchatelkou, strpieť dotyky klientov v oblasti hrudníka a hornej časti tela od klientov, ako sa aj podieľať na sexuálnom uspokojovaní klientov. Tieto detské obeť boli iba vo veku 13 - 17 rokov¹² Počet detských obetí za účelom sexuálneho vykorisťovania sa zvyšuje. Túto situáciu pripisujeme hlavne zlej sociálnej a finančnej situácii páchatel'ov, ktorí sa nešťítia obchodovať svoje vlastné deti, či blízkych rodinných príslušníkov. Doposiaľ najvyšší podiel detských obetí sme zaznamenali počas pandémie COVID-19. V roku 2020 predstavoval štvrtinu všetkých identifikovaných obetí a v roku 2021 to bola až tretina identifikovaných obetí.¹³

Nútený sobáš

Modus operandi nútených sobášov ako formy obchodovania s ľuďmi vnímame v dvoch rovinách. Prvú predstavuje nútený sobáš dospelých žien za účelom legalizácie pobytu štátnym príslušníkom tretích krajín v EÚ a druhou rovinou sú nútené sobáše osôb mladších ako 18 rokov podľa tradícií určitých skupín obyvateľstva. Z aplikačnej praxe realizácia núteného sobáša pri osobách mladších ako 18 rokov odhalila možné indikátory, a medzi ne patrí zmena miesta bydliska po nútenom sobáši (maskované ako presťahovanie sa k „širšej rodine“), možná zmena zovňajšku v duchu tradícií (znak vydatej ženy sú dlhé sukne, zopnuté vlasy), zhoršenie prospechu, vynechávanie školskej dochádzky, možné známky psychického, fyzického a/alebo sexuálneho násillia, zmena správania (smútok, zníženie koncentrácie, známky napätia a stresu, sebapoškodzovanie), zmena vo vzťahu k rodičom a tehotenstvo. Tieto dve formy nútených sobášov majú odlišnú motiváciu aj priebeh. Dospelé slovenské obeť sú donútené uzatvoriť manželstvo s cudzincami pochádzajúcimi z tretích krajín najmä v Spojenom kráľovstve a Dánsku, ale aj v iných krajinách EÚ ako Česká republika, Írsko a Švédsko, pričom páchatelia šikovne využívajú národnú legislatívu týchto krajín z hľadiska predpokladov na uzatvorenie sobáša a regulácie imigrácie. Nútený sobáš detských ženských obetí má pôvod v marginalizovaných komunitách, kde pretrváva tradícia dohodnutých sobášov. Maloleté a mladistvé dievčatá sú nútené k sobášu s chlapcami z inej rodiny z komunity, pričom dievča predajú vlastní rodičia do ženichovej rodiny. „Nevesta“ je následne prinútená presťahovať sa k manželovej rodine, je povinná pomáhať v tejto rodine s domácimi prácami, s výchovou „manželových“ súrodencov a je proti svojej vôli nútená k vedeniu sexuálneho života s novým „manželom“. V prípade odporu je na dievčatá vyvíjané psychické, ale častokrát aj fyzické násillie¹⁴, a to nielen zo strany rodinných príslušníkov, ale aj celej komunity, ktorá uvedenú tradíciu schvaľuje. K prípadom nútených sobášov na základe tradícií na rozdiel od nútených sobášov za účelom legalizácie pobytu štátnym príslušníkom z tretích krajín dochádza spravidla na území SR.¹⁵

¹² Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR za rok 2021; <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>.

¹³ Vek obetí sa štatisticky eviduje pri začatí páchania skutku (t.j. v čase náboru), preto vek detských obetí v roku, kedy sa o nich príslušné orgány dozvedia a vstupujú do štatistiky za príslušný rok, môže byť odlišný a niektoré detské obeť už môžu medzičasom dosiahnuť plnoletosť.

¹⁴ Uzatváranie sobášov podľa rómskych tradícií je v rozpore s právnym poriadkom SR a na protiprávnosť tohto konania poukazuje aj Uznesenie Európskeho parlamentu P8_TA-PROV(2017)0413 z 25. októbra 2017 o aspektoch základných práv v integrácii Rómov v EÚ: boj proti protirómskemu zmýšľaniu (2017/2038(INI), ktoré členské štáty vyzývajú k venovaniu pozornosti konkrétnym výzvam, ktorým čelia rómske ženy a dievčatá, pokiaľ ide o nútené sobáše a útoky na ich fyzickú integritu a povzbudzuje členské štáty k prijímaniu opatrení s cieľom predchádzať a bojovať proti násilliu páchanému voči rómskym ženám a dievčatám.

¹⁵ Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR za rok 2021; <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

Aktuálne výzvy v rámci odhaľovania obchodovania s ľuďmi

V dôsledku zmeny technických postupov páchatel'ov, ktorí často pôsobia v rámci organizovanej skupiny, dochádza aj k zvyšovaniu hrozby obchodovania s ľuďmi. Práve vďaka narastajúcemu technickému pokroku, obchodníci s ľuďmi môžu zlákať, ponúkať a vykorisťovať obeť aj na diaľku a hromadne šíriť materiály spojené s vykorisťovaním online. Na druhej strane sú to práve stále sa zlepšujúce technologické prostriedky, ktoré sťažujú odhaľovanie trestnej činnosti, identifikáciu páchatel'ov a vysledovanie peňazí použitých na spáchanie trestných činov a ziskov z trestnej činnosti.

S ohľadom na uvedené skutočnosti, je nevyhnutné prispôbiť vykonávanie dokazovania narastajúcemu technologickému postupu a prostriedkom, za účelom včasného identifikovania obchodníkov s ľuďmi.

Problematika obchodovania s ľuďmi si vyžaduje rýchlu reakciu, komplexné a systematické opatrenia so zapojením všetkých relevantných subjektov, angažujúcich sa v boji proti obchodovaniu s ľuďmi, ich koordináciu a zároveň začlenenie medzinárodných štandardov v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi do vnútroštátnych pravidiel. Výmena informácií medzi subjektmi angažujúcimi sa v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi je základným predpokladom dosiahnutia cieľov národného programu.¹⁶

Vo všeobecnosti sa odhaduje, že počty odhalených prípadov, nahlásených oficiálne jednotlivými krajinami tvoria len špičku ľadovca. Okrem strachu obetí, často aj v dôsledku nedostatku dôkazov usvedčujúcich obchodníkov s ľuďmi k latencii tejto trestnej činnosti významne prispieva taktiež rozdielnosť v metodológii zberu údajov a dokonca rozdiely i v samotnej definícii obchodovania s ľuďmi v jednotlivých krajinách.

Súčasťou navrhovaných zmien, na ktoré Slovenská republika bude reflektovať transpozíciou, sú legislatívne opatrenia a nelegislatívne opatrenia, ktoré sú v plnom súlade s prioritami Stratégie EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021 – 2025, a to zníženie dopytu, ktorý stimuluje obchodovanie s ľuďmi; rozloženie modelu trestnej činnosti na zastavenie vykorisťovania obetí; ochrana, podpora a posilnenie postavenia obetí, najmä žien a detí; ako aj zameranie sa na medzinárodný rozmer trestnej činnosti. Navrhované zmeny sa týkajú vybraných problémov. Ich cieľom je zvýšiť efektívnosť rámca pre identifikáciu obetí, prevenciu obchodovania s ľuďmi a boj proti nemu pre ochranu obetí tohto trestného činu.¹⁷

Napriek tomu, že vďaka technologickým pokrokom sú páchatelia často o krok vpred, technológia taktiež pomáha pri identifikácii obchodovaných osôb rôznymi spôsobmi. Napríklad identifikácia pomocou vlastného hlásenia alebo hlásenia treťou stranou, používanie umelej inteligencie a používanie digitálnych vyšetrovacích metód.

Umelá inteligencia, je technológiou, ktorá je dôležitá pri získavaní a triedení veľkého množstva informácií. Jedná sa o simuláciu procesov ľudskej inteligencie strojmi, najmä počítačovými systémami. Tieto procesy zahŕňajú učenie sa (získavanie informácií a pravidiel na používanie informácií), uvažovanie (používanie pravidiel na dosiahnutie približných alebo definitívnych záverov) a sebaopravu.

Technické riešenia identifikácie obetí nemusia byť v tomto smere zložité. Komunikačné aplikácie ako WhatsApp, Facebook Messenger, Snap chat, Viber, umožňujú komunikáciu s obeťou, ktorá hľadá pomoc. Práve tieto komunikačné aplikácie môžu zabezpečiť komunikáciu obeť s poskytovateľom služieb v reálnom čase.

Obchodníci s ľuďmi taktiež využívajú online videohry na grooming detí a rôzne spôsoby ich zneužívania, najmä sexuálne. Na vyriešenie tohto problému boli v USA vyvinuté technologické riešenia na zabránenie pokusom o grooming online, najmä detí a maloletých osôb.

¹⁶ Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality, Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019 – 2023

¹⁷ Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality, Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2024 - 2028

Projekt spoločnosti Microsoft s názvom Artemis, je nástroj zameraný na odhaľovanie techník groomingu, pomocou ktorého možno osloviť, odhaliť a nahlásiť online predátorov, pokúšajúcich sa nalákať deti na činnosti so sexuálnym motívom. Táto technika sa využíva na hodnotenie zaznamenaných konverzácií, ktorých obsah je následne vyhodnocovaný a na základe jednotlivých determinantov nahlásený, za účelom odhalenia možných páchatel'ov.

Rovnako v oblasti obchodovania s ľuďmi za účelom nútenej práce môže využitie technológií, za súčasného zvýšenia výmeny informácií medzi náborovými pracovníkmi a maklérmí pomôcť migrantom pracovne sa presadiť v bezpečnejších migračných kanáloch, čím sa eliminujú vykorisťovatelia. Mnoho migrujúcich pracovníkov je oklamaných práve náborovými pracovníkmi, ktorí im sľubujú falošné mzdy a pracovné podmienky. V takýchto prípadoch pracovníci síce podpíšu výhodné pracovné zmluvy v náborovej krajine, ale po príchode do cieľovej krajiny sú tieto vymenené za oveľa menej výhodné zmluvy.

Jedným z vysoko efektívnych nástrojov pomoci a zabezpečenia informovanosti širokého spektra osôb je v Slovenskej republike už od roku 2008 Národná linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s prideleným telefónnym číslom 0800 800 818 (ďalej len „národná linka“). Úlohou bezplatnej národnej linky je poskytnúť odborné poradenstvo a informácie v oblasti obchodovania s ľuďmi.

Dôležitou skutočnosťou je aj to, že do boja proti obchodovaniu s ľuďmi sú na celonárodnej úrovni zapojené všetky príslušné ministerstvá a inštitúcie, ktoré pôsobia v expertnej skupine, a to nielen prostredníctvom úloh, ktoré sú obsiahnuté v akčnom pláne boja proti obchodovaniu s ľuďmi národného programu každého programového obdobia, ale aj v rámci interných akčných plánov jednotlivých subjektov.

Záver

Boj proti obchodovaniu s ľuďmi na všetkých úrovniach od pomoci obetiam, cez trestné konanie a prevenciu nevynímajúc, by nebol efektívny, ak by sa nerealizoval v spojení so spoluprácou zainteresovaných subjektov tak na národnej¹⁸, ako aj na medzinárodnej úrovni. Prevenciu obchodovania s ľuďmi a boj proti nemu EÚ vníma ako jednu z priorit spoločnosti a vyzýva k tomu aj členské štáty. Bez cielene nasmerovanej prevencie, a to v rôznych formách a podobách, by boj proti obchodovaniu s ľuďmi nebol komplexne realizovateľný.

Zoznam bibliografických odkazov

- Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi
- Oznámenie o stratégii EÚ v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2021 – 2025
- Europol, Hodnotenie hrozieb závažnej a organizovanej trestnej činnosti v EÚ z roku 2021
- Správa Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Správa o pokroku dosiahnutom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi (štvrtá správa), publikovaná 19.12.2022
- Článok 3 písm. a) Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, dopĺňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu
- IVOR, J. a kol.: Trestné právo hmotné. Osobitná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006
- Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2019 – 2023
- Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2024 - 2028

¹⁸ Aplikačná prax si vyžiadala vytvorenie aj užšej multidisciplinárnej pracovnej skupiny, ktorá sa schádza od roku 2015, kde je zastúpený gestor programu pomoci, Informačné centrum MV SR, poskytovateľ služieb pre obeť zaradené do programu pomoci, zástupcovia národnej jednotky a ad hoc je prizývaný aj iný subjekt podľa zamerania riešenej problematickej oblasti.

Kontaktné údaje

JUDr. Michaela Vilhanová

vilhanova21@uniba.sk

JUDr. Barbora Klúčiková

klucikova5@uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo námestie 6

P.O.BOX 313

810 00 Bratislava 1

PREVENIA TRESTNEJ ZODPOVEDNOSTI PRI DAŇOVÝCH TRESTNÝCH ČINOCH

Mgr. Juraj KORNHAUSER

Fakulta práva, Ústav verejného práva
Paneurópska vysoká škola práva

Anotácia: Príspevok sa zaoberá možnosťami prevencie vzniku trestnej zodpovednosti štatutárneho orgánu pri páchaní daňových trestných činov v súvislosti so zachovaním povinnosti odbornej starostlivosti a náležitej miery opatrnosti štatutárneho orgánu. Autor poukazuje na to, že zodpovedné konanie štatutárneho orgánu, ktorý si dobromyseľne zabezpečí odborného radcu pri rozhodovaní o daňovo-právnych otázkach podnikania a o takej rade nemá pochybnosti, absentuje subjektívnu stránku, a preto nemôže byť trestným činom. Text obsahuje poukaz na príklady z aplikačnej praxe slovenských a českých súdov.

KLúčové slová: daňové trestné činy, prevencia, vylúčenie trestnej zodpovednosti, absencia subjektívnej stránky

Annotation: Contribution deals with possibilities of prevention in criminal liability of a statutory body in context of tax crimes with regard to maintaining duty of care and reasonable measure of cautiousness of the statutory body. Author points out, that responsible statutory body, who in good faith secures professional advisor while deciding on tax issues in business and there are no doubts of such advice, is absencing intention, thus such act shall not be recognised as crime. Text refers to examples of judicial practice of Slovak and Czech courts.

Keywords: tax crimes, prevention, exclusion of criminal liability, absence of intention

Úvod

Podnikanie v 21. storočí sa vyznačuje vysokou mierou byrokracie. V praxi bežný živnostník potrebuje min. pomoc účtovníka pri podaní daňového priznania, a to aj v prípade, že podáva daňové priznanie v režime paušálnych výdavkov.¹ Už na tejto podnikateľsky najjednoduchšej úrovni sa často možno stretnúť so spoluprácou živnostníka s účtovníkom, od ktorého taký živnostník mylne očakáva nielen vedenie účtovníctva podľa zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve, ale aj plnenie úloh daňového poradcu vo vzťahu k daňovej agende alebo úloh advokáta, najmä pri rôznych zadaniach na vypracovanie hmotnoprávných úkonov. Takýto živnostníci často vyrastajú do väčších firiem, kde z rôznych dôvodov dochádza k pochopeniu, že korporátna agenda (najmä daňovo-odvodová agenda) je vyčerpávajúca a odborne náročná, a teda riešenie daňových otázok a plnenie daňových povinností skrz samostatného externého účtovníka nepostačuje a okrem samostatného „in-house“ účtovníka, resp. vlastného účtovného oddelenia, je potrebné prizvať daňového poradcu alebo advokáta, príp. nie je vylúčené ani použitie znalca.² Podnikatelia sa pritom učia na vlastných aj cudzích chybách, príp. v tom lepšom prípade počúvajú s porozumením rady odborných poradcov, kedy sa možno prvý krát stretávajú s pojmom „odborná starostlivosť“ alebo „miera opatrnosti“. Treba zdôrazniť, že v tomto ide zväčša o ľudí, ktorí sú buď bežní remeselníci, možno stredné firmy s jednoduchou štruktúrou alebo to môžu byť aj väčšie firmy s manažérskou riadiacou štruktúrou³, každopádne ide o osoby spravidla rozumejúce svojej pozícii a povinnostiam v ich podnikaní, často však nie odborne zdatné v spleti daňovej legislatívy. Každá takáto osoba však veľmi dobre vie min. v základných rysoch, že povinnosť platiť dane platí bezvýnimčne pre každého, teda ako to napísal Benjamin Franklin v liste vedcovi Jean-Baptiste Le Royovi zo dňa 13.11.1789: „Na tomto svete nie je nič isté, iba smrť a dane.“ Zodpovednému podnikateľovi, ktorý nemá dostatočné vzdelanie, skúsenosti alebo vedomosti tak nakoniec zostáva zvyčajne len voľba tej správnej osoby kvalifikovaného pomocníka a radcu, na ktorého názor sa môže dobromyseľne spoľahnúť. Informované rozhodovanie

¹ Podľa § 6 ods. 1 zákona č. 595/2003 o dani z príjmov sa paušálne výdavky sa uplatňujú vo výške 60 % z úhrnu príjmov z podnikania. Pre zdaňovacie obdobie 2023 je výška paušálnych výdavkov obmedzená sumou 20 000 eur.

² Napr.: Odbor: 090000 - Ekológia a manažment, Odvetvie: 090100 - Účtovníctvo a daňovníctvo

³ Napr. štruktúra obchodný zástupca vyhladá a rozhodne o realizácii obchodu, advokát pripraví zmluvu k obchodu, daňový poradca vypočíta daňovú povinnosť z obchodu, účtovník obchod zaúčtuje v účtovnej evidencii, výkonný zamestnanec vykoná obchod, štatutár podpíše účtovníkom pripravené daňové priznanie

v podnikaní tak môže pomôcť nielen lepšiemu obchodnému vedeniu, ale predovšetkým môže rozhodovaním dotknutú osobu v postavení štatutárneho orgánu zachrániť pred trestným stíhaním. Trestná zodpovednosť u fyzických osôb je pritom vždy založená na individuálnom zavinení, a preto zverenie odborných činností a riešení kvalifikovanej osobe vedie, resp. by malo v praxi viesť k vylúčeniu tak úmyselného ako aj nedbanlivostného zavinenia v prípade pochybenia.

Odborná starostlivosť štatutárneho orgánu

Súčasná právna úprava kladie na štatutárny orgán zvýšené požiadavky na plnenie daňových a účtovných povinností pri podnikaní. Vzťah medzi spoločnosťou a štatutárnym orgánom sa spravuje primerane ustanoveniami o mandátnej zmluve (ak zo zákona alebo zmluvy o výkone funkcie nevyplýva inak). Povinnosti mandatára má i tzv. faktický konateľ, teda osoba, ktorá fakticky vykonáva pôsobnosť štatutárneho orgánu bez toho, aby bola do takejto funkcie vymenovaná alebo ustanovená. Členovia štatutárnych orgánov sú povinní predovšetkým konať s odbornou starostlivosťou.⁴ Pojem odborná starostlivosť je síce pojmom obchodného práva, avšak pretavuje sa aj to trestnoprávnej roviny, a preto sa v tomto javí ako kľúčový a je dôležité poznať čo tento pojem znamená, i keď ho zákon nedefinuje. „Pojem „odborná starostlivosť“ zákon nedefinuje. V zásade sa odbornou starostlivosťou chápu všeobecné znalosti a skúsenosti pri výkone funkcie s prihliadnutím na predmet podnikania.“⁵ „Odbornosť sa vzťahuje na schopnosť rozhodovania so znalosťou vecí, v celej zložitosti problematiky podnikania spoločnosti. Odbornosť zahŕňa aj vytvorenie zodpovedajúcej informačnej sústavy spoločnosti v záujme získavania všetkých informácií relevantných ku vzťahu k predmetu rozhodovania.“⁶

V tomto poukazujeme na rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn.: 1Sžf/22/2016, a to v kontexte ust. 135a ods. 1, § 194 ods. 1 a 243a ods. 1 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, ustanovenia ktoré „zaväzujú podnikateľa ako zmluvnú stranu v zdaniteľných obchodov na obozretný prístup k vzniku zdaniteľných súkromnoprávných vzťahov, t. j.

- *povinnosť zaobarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie týkajúce sa zdaniteľného obchodu (najmä cez verejne prístupné obchodné a živnostenské či daňové registre, zoznamy dlžníkov, úpadcov alebo reštrukturalizovaných subjektov, a to aj historické údaje, alebo relevantné mediálne správy), čo platí oveľa viac smerom k zahraničným obchodným partnerom,*
- *so zohľadnením záujmov spoločnosti a súčasne všetkých jej spoločníkov.*
- *Z uvedeného potom vyplýva, že štatutárny orgán musí mať nielen dostatočné informácie o obsahu a rozsahu zdaniteľných obchodov so svojimi obchodnými partnermi ale aj zvažovať možné riziká z tohto obchodovania pre tento daňový subjekt vyplývajúcich v zmysle právnych predpisov, vrátane daňových.“⁷*

Štatutárny orgán je preto povinný pri výkone funkcie zabezpečiť si a zohľadniť všetky dostupné informácie, aby naplnili požiadavku informovaného rozhodnutia. Odbornou starostlivosťou sa tak rozumie aj informovaný spôsob výkonu funkcie štatutára zvážením predpokladateľných možností priebehov a dôsledkov zvoleného postupu podľa jeho vlastných všeobecných znalostí a skúseností.⁸ Žiada sa poznamenať, že obchodné právo vychádza pri posudzovaní odbornej starostlivosti z objektívneho konceptu, a teda by sa nemalo prihliadať na subjektívne vlastnosti, kvality a vzdelanie štatutára, čo však nezodpovedá skúmaniu subjektívnej

⁴ Vid. § 66 ods. 7, § 135a ods. 1, § 194 ods. 1, § 243a ods. 1 ObZ.

⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 16.03.2009, sp. zn.: 6 Obo 125/2008.

⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 19.02.2009, sp. zn.: 1 Obo 16/2008.

⁷ Pre úplnosť, ústavná sťažnosť proti rozsudku NSSR, sp. zn.: 1Sžf/22/2016 bola odmietnutá uznesením ÚS SR zo dňa 06.06.2019, sp. zn.: II ÚS 106/2019 – 11. Obdobne NS SR judikoval aj v rozsudku Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1Sžf/38/2016 zo dňa 13.02.2018

⁸ OVEČKOVÁ, O. a kol. Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok I (§ 1 až 260). 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2022, s. 1268.

stránky v trestnom konaní, teda tu sa ide do skúmania podstatne hlbšie s ohľadom na osobu páchatel'a.

Delegácia zodpovednosti

Odborná starostlivosť je tak povinnosť štatutárneho orgánu konať profesionálne, to neznamená požiadavku na štatutárny orgán, aby bol akýsi „multitalentovaný polyhistor“, avšak štatutárny orgán má povinnosť rozpoznať situácie keď sám nie je dostatočne kompetentný a vyhľadať odbornú pomoc.⁹ Predznamenáva to možnosť, resp. povinnosť štatutárneho orgánu zabezpečiť odborne znalého a nezávislého poradcu v témach a otázkach, ktoré sú profesne náročné a sám štatutárny orgán im nerozumie.¹⁰ V tomto ide o. i. aj o vedenie účtovníctva alebo riešenie daňových otázok, na takéto činnosti sa zväčša používa účtovník, daňový poradca a advokát. Odborne „nekompetentný“ štatutárny orgán má tak povinnú možnosť urobiť vhodnú voľbu takého poradcu a revidovať jeho činnosť a výsledky, najmä či vôbec poradca poskytol odpoveď na problematiku otázok, resp. či v takých odpovediach nie sú hrubozrné rukolapné vady.¹¹ V aktuálnej aplikačnej praxi je pritom badateľne cítiť všeobecne zvýšené nároky na odbornosť štatutárneho orgánu, pričom zároveň je jasné, že nikto nemôže byť odborník vo všetkom.¹² Štatutárny orgán sa môže sám spoľahnúť na svoje schopnosti a vykonávať funkciu výlučne osobne, a v prípade ak má potrebné znalosti alebo schopnosti, je povinný ich používať pri výkone jeho funkcie.¹³

Pokiaľ štatutárny orgán vyhľadá pomoc a asistenciu odborníka už sama táto skutočnosť naznačuje jeho zodpovedný prístup a zvýšenú mieru opatrnosti, resp. starostlivosti, ktorá by mala vzbudiť dôveru v jeho dobromyseľnosť nekonať v rozpore so zákonom. Ani toto však neplatí bezvýnimčne. Sama skutočnosť, že sa osoba spoliehala na „nejaký“ odborný záver alebo názor, nemôže bez ďalšieho vždy vylúčiť naplnenie skutkovej podstaty daňového trestného činu pre absenciu subjektívnej stránky. Podľa Šamka právne relevantnou odbornou radou môže byť len rada individuálna v právne a skutkovo exaktnej a jedinečnej veci, i. e. napr. rada daňového poradcu alebo advokáta poskytnutá v špecifickej veci po dôkladnom zistení všetkých okolností prípadu, ktoré sa týkajú veci klienta, a ktoré sú na riadne poradenstvo potrebné. Malo by tak ísť o odbornú radu v konkrétnej a individualizovanej veci, nie o povrchný odkaz na odbornú literatúru alebo judikát. Je žiadúce, aby taká odborná rada bola zachytená písomne. Pričom taký text by mal obsahovať aj informáciu o materiáloch a podkladoch poskytnutých zo strany klienta.¹⁴

⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.10.2006, sp. zn.: 5 Tdo 1224/2006: „Postup člena představenstva akciové společnosti s péčí řádného hospodáře ovšem nepředpokládá, aby byl vybaven všemi odbornými znalostmi, které souvisejí s uvedenou funkcí ve statutárním orgánu, ale k jeho odpovědnosti postačí základní znalosti umožňující rozeznat hrozící škodu a zabránit jejímu způsobení na spravovaném majetku a takové znalosti obviněný R. N. nepochybně měl, jak je patrné z rozhodných skutkových okolností. Navíc péče řádného hospodáře zahrnuje i povinnost člena statutárního orgánu rozpoznat, že je nutná odborná pomoc speciálně kvalifikovaného subjektu, a zajistit takovou pomoc (viz např. Štenglová I., Plíva S., Tomsa M. a kol. Obchodní zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C. H. Beck 2005, s. 738).“

¹⁰ Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici, zo dňa 04.10.2022, sp. zn.: 5To/42/2022: „Skutkovým omylom páchatel'a preto nie je ani konanie, keď v dôsledku nedostatku odborných znalostí považuje určité konanie za dovolené a to v rozpore so skutočnosťou, pretože v pochybnostiach sa nie je možné, bez ďalšieho, spoľahnúť len na svoj vlastný úsudok, ale je nutné získať potrebné informácie od osôb, ktoré takéto odborné znalosti majú. V takýchto prípadoch ide o konanie, ktorého sa páchatel' mohol ľahko vyvarovať, to platí najmä v prípadoch, keď v subjektívnych pochybnostiach (napr. ohľadne výkladu daňového zákona) nezvolí tú možnosť, ktorá je v súlade so zákonom (a to napr. po doplnení informácií od osoby s odbornými znalosťami), ale zvolí tú, ktorá je pre neho výhodnejšia.“

¹¹ OVEČKOVÁ, O., CSACH, K., ŽITŇANSKÁ, L. Obchodné právo 2. Obchodné spoločnosti a družstvo. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020, s. 268

¹² ŠAMKO, P.: Trestné činy poškodzujúce veriteľov. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, s. 325.

¹³ Tamtiež, s. 327

¹⁴ ŠAMKO, P. Spoliehanie sa daňového subjektu na správnosť odbornej rady daňového poradcu z trestnoprávneho hľadiska. In Bulletin slovenskej advokácie. 2021, roč. 27, č. 11, s. 26.

Spoliehanie sa na odbornú radu by malo byť bez akýchkoľvek pochybností. „K tomu je treba zdôrazniť, že jestliže laické osoby se spolehnou na informace advokáta, jako osoby práva znalé, aniž by měly nějaké věrohodné signály, z nichž by mohly dovodit nesprávnost takových informací, nelze u nich zpravidla dovodit úmyslné zavinění ve vztahu k vzniku tvrzené škody na podkladě jejich jednání v právním smyslu.“¹⁵ Pokiaľ teda nemožno identifikovať vierohodné signály o nesprávnosti riešenia daňovej otázky, subjektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu vo forme úmyselného zavinenia môže absentovať úplne. V tomto je na mieste otázka čo v prípade, že sú k dispozícii viaceré odlišné stanoviská, a síce či to možno považovať za vierohodný signál nesprávnosti oboch. Zastávame názor, že v tomto prípade by mali byť také odborné závery vzájomne konfrontované a ak nedôjde k revidovanému vysvetleniu (príp. aj predtým) obstarat' iné ďalšie stanovisko a následne urobiť racionálny výber tak, aby bolo možné taký výber neskôr argumentačne vysvetliť, avšak určite nie bez rozmyslu zvoliť variantu pre daňový subjekt výhodnejšej (nižšej) dane, čo je vždy nepochybne lákavé. V tomto je dôležité vyvarovať sa svojvôli v rozhodovaní a v neposlednom rade podklady vedúce k finálnemu rozhodnutiu o daňovej otázke spoľahlivo dokumentovať a archivovať.

Pokiaľ sa tak dobromyseľne štatutár spolieha na názor relevantného odborného radcu, ktorému boli poskytnuté správne a nefalšované materiály a úplné informácie, pričom v jeho dobromyseľnosti nejestvuje pochybnosť v podobe vierohodných signáloch o nesprávnosti takých záverov, nemožno hovoriť o úmyselnom zavinení, teda taký skutok nemôže byť trestným činom.

Subjektívna stránka

Odborná starostlivosť tak zjavne ovplyvňuje kvalitatívne vlastnosti subjektívnej stránky trestného činu. Individualizácia skutku páchatel'a tkvie v dôraznom uplatňovaní zodpovednosti za zavinenie a „...je nezbytné trvat na důsledném uplatňování odpovědnosti za zavinění, když tato zásada je jednou ze stěžejních na kterých je vůbec vystavěna definice trestného činuK naplnění trestní odpovědnosti za následek totiž nestačí ho jen způsobit, ale je nutno ho také zavinit.“¹⁶ Subjektívna stránka skutkovej podstaty trestných činov reflektuje vnútorný svet, resp. duševný vzťah páchatel'a trestného činu k jeho skutku. Pre vznik trestnej zodpovednosti sa predpokladá u páchatel'a trestného činu preukázanie istej kvality jeho duševného vzťahu ku skutku. V prípade daňových trestných činov sa vyžaduje naplnenie znaku subjektívnej stránky zavinením. Skúmaním a preukazovaním zavinenia dochádza k nevyhnutnej individualizácii trestného činu. Samotné zavinenie pozostáva z vedomostnej zložky a zložky vôľovej a podľa kvality vedomostnej a vôľovej zložky a jej preukázania determinujeme zavinenie, a to zavinenie nedbanlivostné alebo úmyselné. Pri daňových trestných činoch sa vyžaduje úmyselné zavinenie, a teda vôľová zložka vrátane rozumovej musia vykazovať min. kvality potrebné na úmyselné zavinenie priame alebo nepriame.

Trestné činy skrátenia dane a daňového podvodu sú úmyselnými trestnými činmi aj v kvalifikovanej skutkovej podstate, a teda sa vyžaduje preukázanie úmyselného zavinenia. Ak páchatel' skrátil daň v značnom rozsahu alebo žiadal „vratku“ DPH v značnom rozsahu, evidentne z ohľadom na charakter takého konanie nemôže konať inak ako úmyselne. Daňové trestné činy sa teda vyznačujú úmyselnosťou zavinenia. Ak osoba, ktorej sa kladie taký trestný čin za vinu preukáže, že nechcela a ani vôbec nevedela, resp. nebola akokoľvek vedomá a uzrozumená s tým, že takým skutkom spôsobí trestnoprávny následok, potom neprichádza do úvahy ani vznik trestnej zodpovednosti za taký skutok, pretože nie je naplnený základný znak skutkovej podstaty takého trestného činu.

Podľa Šamka je potrebné skúmať u páchatel'ov daňových trestných činov subjektívne a objektívne okolnosti ich zavinenia, pričom tu sa dáva akcent na zvýšenú požiadavku miery opatrnosti takýchto páchatel'ov. Zväčša ide páchatel'ov v špecifickom postavení, ktorým zo zákona

¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 19.01.2011, sp. zn.: 5 Tdo 848/2010

¹⁶ Nález Ústavního soudu ČR zo dňa 02.05.2002, sp. zn.: III. ÚS 575/2001

alebo korporátnych listín (napr. zakladateľská listina alebo spoločenská zmluva alebo stanovy) vyplývajú určité špecifické povinnosti a práva. Objektívne tak možno od každého požadovať určitú štandardnú mieru opatrnosti, avšak u vybranej kategórie osôb v rôznych funkciách alebo postavení možno požadovať zvýšenú, povedzme kvalifikovanú mieru opatrnosti. Tu už prechádzame do subjektívneho skúmania miery opatrnosti, ktorá vyplýva predovšetkým z rôznych netrestných právnych predpisov. Ide o špecifickú individualizáciu subjektívnej stránky páchatel'ov daňových trestných činov, pri ktorých je treba skúmať vzdelanie, vlastností, skúseností, znalosti, povest', príp. aj kriminálnu históriu páchatel'a v súvislosti s ďalšími objektívne jestvujúcimi okolnosťami vyšetrovaného skutku.¹⁷

Ak v prípade podozrenia zo spáchania daňového trestného činu subjektívna stránka absentuje chcenie a/alebo uvedomenie len na vybrané (nie všetky) skutkové okolnosti identifikované v skutkovej podstate trestného činu, a prípadne tieto dosahujú iba kvalitu nedbanlivosti, potom skutok nie je trestným činom. Dokazovanie subjektívnej stránky daňových trestných činov je preto často náročné vychádzajúc nepriamo z objektívne jestvujúcich faktov a skutočností v kombinácii s logickými úvahami, pričom tu môžu byť užitočné aj iné okolnosti skutku, ku ktorým došlo po jeho vykonaní.

Individualizácia skutku v aplikačnej praxi

V Českej republike bol trestnom konaní z obžaloby oslobodený obvinený¹⁸ primátor mesta pre podozrenie zo spáchania trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa, ktorého sa mal dopustiť uzatvorením dodatku ku zmluve o poskytnutí hardwaru a softwaru so súkromnou spoločnosťou, a to bez riadneho procesu verejného obstarávania a bez poverenia rady mesta. Obhajobou obvineného (o. i.) bolo, že funkcia primátora nie je spojená s podmienkou odbornosti a že sa dobromyseľne spoliehal na externý názor advokáta a odborne spôsobilý úradnícky aparát na magistráte. Obvinený primátor tak mal oprávnenú tendenciu spoliehať na erudovanosť úsudku úradníkov magistrátu, ktorých pracovnú náplň a zodpovednosť nemožno prenášať na primátora, najmä pokiaľ sa jednalo o pomerne odborne zložitú problematiku, na ktorej riešení sa zhodli predstavitelia všetkých príslušných oddelení magistrátu, a to vrátane vedúceho oddelenia verejného obstarávania a externého advokáta. Obvinený tak rozhodoval o špecifickej otázke, na ktorú sám nebol dostatočne kompetentný, v dobrej viere v správnosť svojho rozhodnutia na základe jednoznačného odporúčania viacerých odborníkov. Dôležité o. i. je, že sudy v predmetnej veci skúmali existenciu potenciálnych vierohodných signálov o nesprávnosti odborných rád, ktorými sa obvinený riadil, avšak ani objektívne ani subjektívne neidentifikovali vznik možnej pochybnosti obvineného o jeho dobromyseľnej viere v správnosť záverov odborne spôsobilých osôb.¹⁹

Na druhej strane je v tomto zrejme, že obvinený dbal o svoje povinnosti a riadne vychádzal zo záverov odborných radcov.

V inej trestnej veci v Českej republike boli podmieneným trestom odňatia slobody odsúdení predseda predstavenstva a člen predstavenstva domova dôchodcov pre porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku, pretože nedostatočne opatrovali cudzí majetok – peniaze uložené na bankovom účte jednotlivými dôchodcami na účel úhrady nájomného v domove dôchodcov, kaucie a služieb s tým spojených, čím mali úplnou nedbalosťou umožniť predsedovi dozornej rady, ktorý osobne alebo prostredníctvom iných osôb vyberal tieto finančné prostriedky (celkom 3.636.600,- Kč) z bankového účtu domova dôchodcov, ukladal ich na separátny účet, a tieto následne použil na osobnú spotrebu alebo v prospech iných firiem. Obvinení predseda a člen predstavenstva ako osoby konajúce v rámci činnosti právnickej osoby a nositelia povinnosti opatrovať a spravovať cudzí majetok úplne rezignovali na svoju povinnosť spravovať majetok, ktorý bol do správy zverený. Obvinení mali ako členovia štatutárneho orgánu postupovať so

¹⁷ ŠAMKO, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015, s. 188.

¹⁸ Používame terminológiu obvinený, i keď v procesnom štádiu súdneho konania má byť správne obžalovaný

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27.03.2019, sp. zn.: 5 Tdo 1045/2018

starostlivosťou riadneho hospodára, nepochybne tak k majetku spoločnosti, ako aj k majetku, ktorý bol spoločnosti zverený inou osobou na opatrovanie a na túto svoju povinnosť úplne rezignovali, nezaujímal sa o chod spoločnosti, o spôsob hospodárenia, nevedeli, ako sa nakladá s finančnými prostriedkami spoločnosti a ako sa nakladá s kauciami, nezaistili riadne vedenie účtovníctva, dopustili sa tak opomenutia konania, ku ktorému boli ako štatutárny orgán povinní, pričom v takom rozsahu absolútneho nezájmu ide o zásadné zanedbanie základných predpokladov k riadnemu výkonu funkcie štatutárneho orgánu obchodnej spoločnosti. Bez významu bolo v tomto smere tvrdenie jedného z obvinených, že sa bez ďalšieho spoliehal na údajné ubezpečovanie ďalších osôb, „odborníkov“ (účtovníka, právneho zástupcu spoločnosti, svedka i samotného predsedu dozornej rady), že je v obchodnej spoločnosti všetko v poriadku. Je nepochybné, že obvinený svojím konaním, resp. opomenutím takého konania, na ktoré bol povinný, naplnil znaky objektívnej stránky trestného činu. Z hľadiska subjektívnej stránky sa pre trestnú zodpovednosť za prečin porušenia povinnosti pri správe cudzieho majetku vyžaduje úmyselné zavinenie páchatel'a, pričom postačí aj úmysel nepriamy, i. e. ak páchatel' vie o tom, že porušuje svoju zákonnú alebo zmluvne prevzatú povinnosť opatrovať alebo spravovať cudzí majetok a že tým môže inému spôsobiť škodu. Jeden z obvinených namietal, že vo veci nie je ničím preukázaný jeho úmysel smerujúci k spôsobeniu škody. Uznával síce, že akékoľvek rozhodovanie, manipuláciu s majetkom, s peniazmi aj personálne otázky vykonával predseda dozornej rady, ktorý o. i. riadil aj účtovníka, ale ako predseda predstavenstva bol zo strany toho predsedu dozornej rady a ďalšími dotknutými osobami ubezpečovaný, že v domove dôchodcov, je všetko v poriadku. K tomuto Najvyšší súd ČR uvádza, že spravidla nemožno vyvodiť úmyselné zavinenie napr. u osoby, ktorá sa ako laik spoľahne na rady advokáta ako osoby práva znalej bez toho, aby určité konkrétne skutočnosti svedčili pre ich nesprávnosť. To ale nie je prípad obvineného, ktorý si musel byť vedomý, že porušuje zákonnú povinnosť opatrovať cudzí majetok, ale súčasne musel byť oboznámený so spôsobením škody na opatrovanom majetku. Obvinený pritom mal skúsenosti a znalosti plynúce z jeho predchádzajúcej podnikateľskej činnosti, aktívne sa zúčastnil v štatutárnych orgánoch ďalších obchodných spoločností. Poznal svoje povinnosti vyplývajúce mu zo zákona pre vykonávanú funkciu. K samotnému vzniku pôsobenia oboch obvinených v danej obchodnej spoločnosti uviedol spoluobvinený, ktorý sa stal členom predstavenstva, že bol oslovený predsedom dozornej rady, či by nechcel pracovať ako člen predstavenstva, že tam bude len „do počtu“. O všetkom potom rozhodoval predseda dozornej rady, prípadne aj s ďalším akcionárom a čo bolo dohodnuté, bolo im dané iba na podpis. Rovnako uviedol, že sa nekonali žiadne porady, na ktorých by sa prejednávali financie alebo stavy účtu, pričom nikdy nebol informovaný o nejakých problémoch a až následne sa dozvedel, že chýbajú peniaze. Najvyšší súd ČR v odôvodnení rezultoval, že pokiaľ obvinený svoju funkciu nevykonával vôbec, úplne na svoje povinnosti rezignoval, teda celkom vedome tým porušoval jeho zákonné povinnosti člena štatutárneho orgánu viažuce sa k jeho funkcii, ktorých zmyslom je nepochybne vylúčenie vzniku škôd na majetku spoločnosti, či na majetku tretích osôb, ktorý má spoločnosť povinnosť opatrovať a spravovať, a preto musel byť tiež oboznámený s možným škodlivým následkom takého svojho konania, resp. opomenutie konania, na ktoré bol povinný. Svojím laxným prístupom umožnil ovládnutie spoločnosti vrátane dispozície s finančnými prostriedkami na účte inej osobe (predsedovi dozornej rady) a o činnosť spoločnosti sa nezaujímal. Námietky obvineného boli vyhodnotené ako zjavne neopodstatnené.²⁰ Z uvedeného je zrejmé, že aj v prípadoch jestvujúceho odborného radcu a jeho rady, nie na účely skúmania naplnenia skutkovej stránky ospravedliteľné, aby sa štatutárny orgán len formálne a bez ďalšie spoliehal na taký odborný záver, najmä ak nesprávnosť takého odborného záveru je jednoducho opoznatel'ná na prvý pohľad (viď. opakované a dlhodobé vyberanie značnej sumy peňazí z firemného účtu bez právneho dôvodu). V tomto možno len podčiarknuť, že je potrebné vždy individuálne skúmať a posudzovať možné okolnosti vylúčenia trestnej zodpovednosti štatutárneho orgánu, a to tak subjektívne k jeho osobe ako objektívne k ostatným okolnostiam spáchaného skutku. Tu chceme ešte podčiarknuť, že obhajobné námietky obvinených apelovali vo vzťahu k subjektívnej stránke na nedbanlivosť, ktorá

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 29.11.2017, sp. zn.: 7 Tdo 651/2017

však bola bezpečne (o.i.) vyvrátená argumentáciou o povinnej odbornej starostlivosti členov štatutárneho orgánu, naviac prakticky je len ťažko predstaviteľné zveriť dispozíciu s bankovým účtom na konanie za spoločnosť neoprávnenej osobe a dispozíciu s týmto účtom takou osobou následne dlhodobo nekontrolovať. V tomto ak by obvinení vykonali aspoň jedinú kontrolu dispozície s bankovým účtom, evidentne by získali vierohodné signály o hygienizme predsedu dozornej rady, v tom momente by ich dobrá viera v odborné stanoviská bola hrubozrnnne vyvrátená a žiaden z nich na toto nepotreboval akékoľvek odborné znalosti, len bežný internet banking.

Záver

Zodpovedný prístup fyzických osôb v pozícii štatutárnych orgánov v prípadoch rozhodovania o zložitých daňových otázkach je možné považovať za prevenciu vzniku trestnej zodpovednosti, najmä vylúčenie vzniku zavinenia. Je treba poznamenať, že v tomto môže takýto preventívny a bdely prístup síce vylúčiť trestnú zodpovednosť, avšak na účely vzniku deliktuálnej zodpovednosti za daňový správny delikt bude s najvyššou pravdepodobnosťou nefunkčný. Pokiaľ teda aj delegovaný odborný radca ako napr. daňový poradca alebo advokát spraví chybu, nezbavuje to daňový subjekt jeho povinnosti zaplatiť daň, penále alebo daňovú pokutu. Naopak v trestnom konaní musí byť v prípade preukázania riadnej delegácie riešenia daňovo-právnej otázky a následného dobromyseľného prijatia takej odpovede štatutárnym orgánom trestná zodpovednosť vylúčená, najmä ak štatutárny orgán v rozsahu jeho skúsenosti a vedomostí nemohol opoznať vadnosť takej odbornej rady, a ani objektívne nejestvovali signály indikujúce vadnosť takej odbornej rady, príp. to zo strany štatutárneho orgánu nemohlo byť s ohľadom na zložitosť takej odbornej otázky poznateľné.

Je preto na orgánoch činných v trestnom konaní a súdoch, aby prikladali skúmaniu obhajobných námietok náležitú právnu a skutkovú pozornosť, najmä vo vzťahu k objasneniu naplnenia znaku subjektívnej stránky daňových trestných činov v prípadoch keď takéto námietky dôvodne odkazujú pri rozhodovaní štatutárnych orgánov na závery odborne spôsobilej osoby, s ktorou sa štatutárny orgán radil. V dokazovaní v trestnom konaní to predovšetkým znamená vypočítanie takých odborných radcov a prípadné zabezpečenie listinných dôkazov (e. g. vypracované analýzy k riešenie daňovo-právnych otázok) alebo komunikácia obvineného s osobou odborného radcu.

Vo vzťahu k preukázaniu delegácie riešenia odbornej otázky na odborného radcu je potrebné akcentovať aj na štatutárny orgán, ktorý by mal dbať na potrebu preukázania existencie takej rady. Obhajobné námietky bez produkcie riadnych dôkazov (v tomto napr. objednávky takého poradenstva, text zadania, doloženie pravdivých a úplných podkladov radcovi, komunikácie s radcom a predovšetkým samotnej rady, ktorá by mala mať najvhodnejšie písomnú formu) budú s najväčšou pravdepodobnosťou vyhodnotené ako účelové a nepreukázané. Dôkladné uchovanie takejto matérie hrá preto dôležitú úlohu a malo by sa stať zaužívaným pravidlom najmä v prípadoch náročných alebo neobvyklých obchodov.

Na strane štatutárneho orgánu treba zdôrazniť požiadavku na úplné a správne predloženie všetkých podkladov a informácii odbornému radcovi, tak aby jeho rada zahŕňala všetky právne a skutkové aspekty posudzovaného prípadu. V tomto nemáme na pamäti len upozornenie na úmyselné prekladanie falošných účtovných dokladov alebo úmyselné zamlčanie informácií, ale rovnako neporiadnosť a nedbalosť vo vedení účtovníctva. Nesprávna rada odborníka môže plynúť aj z podkladov, ktoré boli nesprávne alebo neúplné z nebanlivosti. S ohľadom na povinnosť odbornej starostlivosti štatutárneho orgánu zrejme nemožno takúto nebanlivosť bez ďalšieho ospravedlniť, pričom v tomto z laxnej nebanlivosti sa v trestnom konaní pri posudzovaní subjektívnej stránky môže ľahko stať nepriamy úmysel, prípadne priamy úmysel zamlčať dôležité skutočnosti a sofistikovane si tak vylákať stanovisko odborného radcu a probujúce protiprávne konanie.

V tomto o. i. považujeme za podstatné na strane štatutárneho orgánu vopred skúmať a riadne si preveriť predpokladanú kvalifikáciu odborného radcu, kedy sa často v praxi stáva, že

odborné rady poskytujú najmä účtovníci, ktorí potrebnú kvalifikáciu na poskytovanie daňového poradenstva zjavne nemajú. Na druhej strane sme toho názoru, že napr. aj u bežného účtovníka možno dôvodiť, že požiadavku odbornej kvalifikácie spĺňa s ohľadom na mimoškolskú odbornú prípravu, rôzne školenia a kurzy, a to i keď taká osoba nie je formálne zapísaná v Slovenskej komore daňových poradcov alebo v Slovenskej advokátskej komore alebo vedená ako súdny znalec. Domnievame sa preto, že odbornú kvalifikáciu možno vydokazovať v trestnom konaní aj materiálne, nielen formálne (napr. zápisom v stavovskej organizácii).

V neposlednom rade musí každý štatutárny orgán pamätať na to, že samotná prevencia delegáciou riešenia odborne náročného daňového problému bezvýhradne nevylučuje úmyselné zavinenie tam, kde štatutárny orgán mal vierohodné signály o nesprávnosti takej rady. V tomto môže ísť napr. svojvoľné rozhodovanie pri nejednoznačných názoroch viacerých odborných radcov bez ďalšej konfrontácie a revízie, príp. priame upozornenie zo strany správcu dane.

Zoznam bibliografických odkazov

OVEČKOVÁ, O. a kol. Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok I (§ 1 až 260). 2. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2022

OVEČKOVÁ, O., CSACH, K., ŽITŇANSKÁ, L. Obchodné právo 2. Obchodné spoločnosti a družstvo. Bratislava: Wolters Kluwer SR s. r. o., 2020

ŠAMKO, P.: Daňové podvodné konania a ich dokazovanie. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015

ŠAMKO, P. Spoliehanie sa daňového subjektu na správnosť odbornej rady daňového poradcu z trestnoprávneho hľadiska. In Bulletin slovenskej advokácie. 2021, roč. 27, č. 11

ŠAMKO, P.: Trestné činy poškodzujúce veriteľov. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019

zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov

zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov

zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov

Nález Ústavného súdu ČR zo dňa 02.05.2002, sp. zn.: III. ÚS 575/2001

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 24.01.2017, sp. zn.: 1Sžf/22/2016

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 13.02.2018, sp. zn. 1Sžf/38/2016

Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 16.03.2009, sp. zn.: 6 Obo 125/2008

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 29.11.2017, sp. zn.: 7 Tdo 651/2017

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27.03.2019, sp. zn.: 5 Tdo 1045/2018

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 19.01.2011, sp. zn.: 5 Tdo 848/2010

Uznesenie Krajského súdu v Banskej Bystrici, zo dňa 04.10.2022, sp. zn.: 5To/42/2022

Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 18.10.2006, sp. zn.: 5 Tdo 1224/2006

Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo dňa 19.02.2009, sp. zn.: 1 Obo 16/2008

Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 06.06.2019, sp. zn.: II ÚS 106/2019

Kontaktné údaje:

Mgr. Juraj Kornhauser

Fakulta Práva, Ústav verejného práva

Paneurópska vysoká škola

Tomášikova 20

Bratislava 821 02

e-mail: juraj.kornhauser@gmail.com

VZŤAH VIRTUÁLNYCH MIEN K SKUTKOVÝM PODSTATÁM VYBRANÝCH TRESTNÝCH ČINOV

JUDr. Andrej LIPTÁK

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Príspevok postupmi a metódami kvantitatívno-kvalitatívneho skúmania analyzuje aktuálny stav kriminality súvisiacej s virtuálnymi menami a vzťah virtuálnych mien k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činov. Príspevok rozoberá podstatu a znaky tohto vzťahu prostredníctvom analýzy trestnoprávných noriem. Na základe induktívno-deduktívneho logického postupu zovšeobecňuje potenciálne pôsobenie virtuálnych mien v oblasti trestného práva hmotného. Štruktúra príspevku podmieňuje prehodnotenie doposiaľ prijímanej mienky k virtuálnym menám a súvisiacej trestnej činnosti a predkladá zvýšenie poznania v skúmanej oblasti.

KLúčové slová: Virtuálne meny, kryptoaktíva, objednávka trestného činu, majetkový prospech, výnos z trestnej činnosti

Annotation: The paper analyses the current state of criminality related to virtual currencies using quantitative and qualitative research methods, examining the relationship between virtual currencies and individual elements of criminal offenses. It delves into the essence and characteristics of this correlation through the analysis of criminal law norms. Employing an inductive-deductive logical approach, it generalizes the potential impact of virtual currencies in the field of criminal law. The structure of the paper necessitates a re-evaluation of the prevailing opinions on virtual currencies and associated criminal offences, offering increased understanding in the examined area.

Keywords: Virtual currencies, crypto assets, commission of a criminal offense, pecuniary gain, proceeds of crime

Úvod

Virtuálne meny ako digitálny nositeľ hodnoty negarantovaný a nevydávaný centrálnou bankou, teda Národnou bankou Slovenska, resp. v ponímaní vzťahov vyplývajúcich z členstva v Európskej únii Európskou centrálnou bankou, ani iným oprávneným orgánom verejnej moci, nie nutne viazaný na platidlo určené zákonom, bez právneho statusu meny alebo peňazí, avšak elektronicky obchodovateľný, prevoditeľný a schopný ukladania je aj vzhľadom na svoj fundament decentralizácie, transparentnosti a celistvosti využívaný na páchanie rôznorodých trestnej činnosti. Trestné právo chrániace najvýznamnejšie objekty, teda spoločenské a morálne normy, princípy demokracie a slobody, spravodlivosti, stability, pozitívneho všestranného rozvoja štátneho zriadenia, spoločnosti a jednotlivcov, zvyšovania kvality životnej úrovne, hospodárskeho rastu alebo aj zachovania životaschopnosti životného prostredia je najvyššou autoritou, v našich demokratických podmienkach najvyšším zákonom štátu a globálnym konsenzom, obyčajmi vyplývajúcimi z dlhoročného rozvoja ľudstva ako takého, určené prostredníctvom najvýznamnejších zásahov do práv a právom chránených záujmov, preventívne, profylakticky a represívne zabezpečovať nedotknuteľnosť, resp. nastoľovať stav, ktorému predchádzalo narušenie týchto objektov. Je preto prirodzené, že trestné právo a jeho normy vychádzajú z potrieb spoločnosti, ktoré sú prejavované priamo obyvateľmi štátu alebo nepriamo skrz subjekty disponujúce informáciami o objektívnom stave a prognostickom smerovaní štátneho zriadenia a morálno-hodnotovom nastavení spoločnosti. K uvedenému je však potrebné pristupovať obzvlášť citlivo, a to najmä z toho dôvodu, že nie vždy je pozitívny rozvoj spojený s aktuálnou náladou alebo krátkodobým záujmom zo strany obyvateľov alebo zo strany orgánov disponujúcim legislatívnou mocou, ktoré by sa mali predovšetkým zodpovedať obyvateľom štátu tak, ako to prezumujú demokratické princípy a sprostredkované prevzatie moci od občanov smerom k orgánom verejnej moci. Zásahy a úpravy nerešpektujúce chránené objekty, ktorých pôvodom môžu byť nepresné, ovplyvnené, subjektívne predstavy o správnych potrebách spoločnosti a štátneho zriadenia tak môžu destabilizovať hodnoty a nastavenia s potenciálnymi negatívnymi následkami presahujúcimi aktuálnu mieru porozumenia. Krehká náтура spoločenských a morálnych noriem, ktoré sa kreovali z hodnôt prijatých spoločnosťou vyplývajúcich aj z množstva historických konfliktov nesmie byť podceňovaná, jej nerozumné nastrbovanie je predispozíciou na ich odmietanie a prijatie iných spoločenských noriem, ktoré už viac nemusia

stáť na morálnych hodnotách. Neuvedomovanie si následkov nie je ospravedliteľné, tak ako neospravedlňuje neznalosť zákona.

V tomto ponímaní je teda prirodzené, ak trestné právo považuje virtuálne meny za digitálny nositeľ hodnoty, ktorý má potenciál negatívne ovplyvniť objekty chránené trestným právom. Právne normy trestného práva o virtuálnych menách sú reprezentované a zovšeobecnené z faktického stavu kriminality, ktorá mala najmä ekonomický a hospodársky charakter. Fundamentom však pri prijímaní právnych noriem nebol z veľkej miery rozhodujúci stav kriminality súvisiaci s virtuálnymi menami na Slovensku, pretože Slovenská republika až po dnešný deň nedospela k úplnému poznaniu dôležitosti vnímania virtuálnych mien ako ohrozovateľa a narušiteľa objektov chránených trestným právom, teda spoločenských a morálnych hodnôt. Napokon veď aj zaradenie právnych noriem o virtuálnych menách do slovenskej trestnoprávnej úpravy bolo realizované skrz implementovanie právnych aktov sekundárneho európskeho práva, z čoho vyplýva, že iné štáty Európskej únie takéto ohrozenie a narušenie znášali citeľne ešte pred nami natoľko, aby svoje spoločenské a morálne hodnoty chránili normatívne aj v oblasti súvisiacej s virtuálnymi menami. Múdri sa učí na chybách druhých, ale pre určité štáty je náročné chápať potrebu a dôležitosť ochrany spoločenských a morálnych hodnôt podložených racionálne, najmä ak neexistuje vlastná skúsenosť alebo je vlastná skúsenosť nepoznaná, alebo v horšom prípade odmietaná. Prijatím a implementovaním smernice 2018/843 z 30. mája 2018, o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu¹, Slovenská republika charakterizovala virtuálne meny ako narušiteľa a ohrozovateľa najmä objektov ekonomického a hospodárskeho charakteru. Takáto charakteristika sa pre Slovenskú republiku aktuálne javí ako postačujúca, ba vzhľadom na nedostatok poznania, resp. jeho odmietania ako prekračujúca potreby ochrany našich spoločenských hodnôt.

Takéto vyvodzovanie je z nášho pohľadu mylné, usudzovanie, že virtuálne meny nemajú potenciál významnou mierou ohroziť a narušiť spoločenské hodnoty je nepodložené a alibistické. Obmedzenie vzťahu virtuálnych mien iba k hospodárskej a ekonomickej trestnej činnosti je príliš strohé, pretože virtuálne meny zo svojho fundamentálneho hľadiska zaberajú oveľa širšie pôsobenie, ktoré iba z časti subsumuje hospodársku, ekonomickú, platobnú problematiku reprezentovanú alternatívnymi finančnými transakciami k finančným transakciám viac poznaného fiat systému. Objektom tohto odborného príspevku bude priblíženie poznania vzťahu virtuálnych mien k trestnej činnosti a priblíženie poznania ich potenciálu ovplyvniť spoločenské hodnoty chránené trestným právom. Predmetom bude analýza jednotlivých skutkových podstát trestných činov a dedukovanie vplyvu, korelácie najmä na chránené objekty ako znakov vybraných skutkových podstát trestných činov. Cieľom je prostredníctvom štúdia noriem trestného práva, porovnávaním s technologickými aspektmi virtuálnych mien, deduktívnym logickým postupom, analýzou, syntézou a ďalšími v príspevku použitými metódami kvalitatívno-quantitatívneho výskumu prezentovať všeobecný, logicky usporiadaný záver, ktorý potvrdí alebo vyvráti, resp. poskytne odbornej verejnosti dostatočnú informačnú hodnotu o skutočnom potenciály virtuálnych mien ohroziť alebo narušiť spoločenské a morálne normy chránené trestným právom.

Trestné činy proti životu a zdraviu vo vzťahu k virtuálnym menám

Na prvý pohľad virtuálne meny nemajú priamy vplyv na objekty, ktoré chráni prvá hlava osobitnej časti zákona 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej len „trestný zákon“). Objektom, ktorý chráni táto hlava je najmä status quo, neporušenosť, celistvosť života a zdravia. Tieto právne normy a súvisiace skutkové podstaty trestných činov ochraňujú porušenie a ohrozenie života a zdravia aj ako základných ľudských práv a slobôd. Čo je dôležitejšou hodnotou ako zachovanie života človeka? Významnosť neporušiteľnosti života a zachovania zdravia zákonodarca umiestnil

¹ SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ

do prvej hlavy, čím taktiež potvrdil túto tézu a niet pochybností o dôležitosti ochrany tohto objektu.

Základná skutková podstata úkladnej vraždy podľa §144 trestného zákona hovorí jasne o vopred uváženom úmyselnom usmrtení človeka všeobecným subjektom s označením inak fakultatívnym znakom subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu, a tou je premyslená pohnútko ešte pred spáchaním trestného činu, resp. pri jeho príprave alebo pri pokuse o porušenie života a zdravia. Kvalifikovaná skutková podstata tohto trestného činu podľa ods. 2, v jednej zo svojich alternatív konania podľa písmena f) , objektívnej stránky skutkovej podstaty, hovorí o priamom alebo nepriamom úmysle získania majetkového prospechu. Majetkovým prospechom sa na tieto účely môže považovať vec, peniaze alebo porovnateľný majetok poškodeného, pričom však fakticky nemusí dôjsť k zmocneniu sa týchto vecí, peňazí alebo porovnateľného majetku poškodeného. Je potrebné brať do úvahy, že ak je prítomné poskytnuté protiplnenie za splnenie objednávky úkladnej vraždy, nie je možné postupovať podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty, ktorej objektívna stránka znie podľa tejto alternatívy.² Ako je už známe, virtuálne meny možno považovať za vec v zmysle §130 ods. 1 Trestného zákona písm. f).³

Usudzovaním teda možno dospieť k záveru, že za sledovaný majetkový prospech pri páchaní trestného činu úkladnej vraždy možno považovať aj virtuálne meny. Možno len odhadovať, aké hodnotné musí byť majetkové právo alebo iná peniazmi ocenená hodnota, aby bola pre páchatel'a natoľko pútavá a lákavá, aby porušil alebo ohrozil život osoby disponujúcej vlastníckym právom k týmto právam a hodnotám prostredníctvom tak závažného protiprávneho konania. Vyrušujúca je však tá skutočnosť, že ak sa za tieto peniazmi ocenené hodnoty považujú virtuálne meny, ktoré takúto dispozíciu jednoznačne majú, je jednoduché pre páchatel'a zistiť a vyčíslit' túto hodnotu. V prípade fiat finančného systému sú bankové a platobné údaje podmienené citlivému zaobchádzaniu, osobitné právne predpisy ich označujú ako formu tajomstva, ktoré má svoje právne a funkčné opodstatnenie. Trestné právo chápe porušenie dôvernosti týchto informácií a takéto ohrozenie alebo porušenie reprezentujúce sa vyzradením a neoprávneným disponovaním s informáciami ochraňuje napr. skutkovou podstatou trestného činu podľa § 264 Ohrozenie obchodného, bankového, poštového telekomunikačného a daňového tajomstva. Ani z fundamentálneho, technického hľadiska nie je pre páchatel'a jednoduché zistiť napr. stav bankového účtu určitej osoby, resp. iných ocenených hodnôt. Tieto informácie sú zväčša chránené orgánmi verejnej moci, bankami, alebo inými finančnými inštitúciami. Táto ochrana je možná aj vďaka centralizovanému charakteru týchto subjektov. Tieto informácie nie sú verejne dostupné a tým sa sčasti zabraňuje páchatel'om najkrutejšej trestnej činnosti iniciovať takéto protiprávne konanie motivované majetkovým prospechom.

Avšak v prípade virtuálnych mien sú všetky transakcie a všetky ekonomicky vyložiteľné informácie voľne dostupné. Počet a druhy virtuálnych mien na daných verejných adresách, množstvo verejných adries, ktorými disponuje jedna entita, ale aj všetky súvisiace transakcie sú voľne dostupné a predstavujú tak riziko pre disponentov významnej hodnoty vo forme virtuálnych mien. Analýzou distribuovanej databázy transakcií, ktorá predstavuje voľne dostupný zoznam všetkých transakcií určitej virtuálnej meny je možné za využitia jednoduchých analytických metód a postupov stanoviť verejné adresy s najvýznamnejším zostatkom danej virtuálnej meny. Pre ilustráciu uvádzame na obr. 1, 10 verejných adries virtuálnej meny Bitcoin s najväčším zostatkom virtuálnych mien ku dňu 11.02.2024.

² BLAŽEK, R. Aplikácia kvalifikovanej skutkovej podstaty v sporných prípadoch a zásada ne bis in idem. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2017 [elektronický zdroj]. - ISBN 978-80-7160-445-7. - Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017. - S. 692-700 [CD-ROM]

³ ŠANTA, J., ŠANTA, I. Procesnoprávne aspekty trestnej činnosti spojenej s virtuálnymi menami. In: Justičná revue. – Roč. 2022, Vydanie 10/2022, s.3.

	Address	Balance $\Delta 1w/\Delta 1m$
1	34xp4vRoCGJym3xR7yCVPFHoCNxv4Twseo wallet: Binance-coldwallet	248,597 BTC (\$12,018,709,792) / +0.0021 BTC
2	bc1qgdjqv0av3q56jvd82tkdjpy7gdp9ut8tlqmgrpvmv24sq90ecnvqqjwww97 wallet: Bitfinex-coldwallet	204,010 BTC (\$9,863,084,773)
3	bc1q149ydapnjafi5t2cp9zqpjwe6pdgmxy98859v2	127,136 BTC (\$6,146,535,299)
4	39884E3j6KZj82FK4vcCrkUvWYL5MQaS3v wallet: Binance-coldwallet	115,177 BTC (\$5,568,373,747)
5	bc1qazcm763858nkj2dj986etajv6wquslv8uxwczt	94,643 BTC (\$4,575,631,690)
6	37XuVSEpWW4trkfmvWzegTHQt7BdktSKUs wallet: 77604498	94,505 BTC (\$4,568,961,707)
7	1FeexV6bAHb8ybZjqQMjJrcCrHGw9sb6uF	79,957 BTC (\$3,865,619,294)
8	3M219KR5vEneNb47ewrPFWyb5jQ2DjxRP6 wallet: Binance-coldwallet	69,371 BTC (\$3,353,797,352) -4022 BTC / +7910 BTC
9	bc1qa5wkgaw2dkv56kfvj49j0av5nml45x9ek9hz6	69,370 BTC (\$3,353,775,319)
10	3LYJfcfHPXYJreMsASK2jkn69LWEYKzexb wallet: Binance-BTCB-Reserve	68,200 BTC (\$3,297,201,983)

Obrázok 1: Zoznam 10 verejných adries virtuálnej meny Bitcoin s najväčším zostatkom ku dňu 11.02.2024 s prepočtom na fiat menu americký dolár USD

Zdroj: < <https://bitinfocharts.com/top-100-richest-bitcoin-addresses.html> >

Pseudoanonymita systému virtuálnej meny vyplývajúca z možnosti vytvorenia si peňaženky virtuálnej meny vo vlastnom mene samostatne zabezpečuje určitú mieru súkromia, pretože aj keď z distribuovanej databázy priamo vyplýva zostatok virtuálnych mien priradený k určitej verejnej adrese, táto verejná adresa nie je za bežných podmienok priraditeľná k totožnosti osoby disponujúcou vlastníckym právom k virtuálnym menám. Uvedené vyplýva z asymetrickej kryptografie využitej pre fungovanie peňaženiek virtuálnych mien. Osoba s určitou totožnosťou pri zriadení peňaženky virtuálnej meny vo svojom mene v prvom rade vytvára obnovovaciu frázu, tzv. seed frázu, ktorá pozostáva najčastejšie z náhodne vybraných 12 alebo 24 zo zoznamu 2048 anglických slov. Unikátnosť tejto frázy vyplýva z pravdepodobnosti. Z obnovovacej frázy je kryptografickými funkciami vytvorený privátny kľúč, z ktorého je vytvorený spätne nevyvoditeľný verejný kľúč. Z verejného kľúča sa následne derivujú verejné adresy, ktoré sú zapisované ako identifikátory v distribuovanej databáze transakcií. Z uvedeného vyplýva, že je možné kauzálne spojiť entitu disponujúcu obnovovacou frázou alebo privátnym kľúčom k verejnemu kľúču a k všetkým z neho derivovaným verejným adresám. Ak však entita svoju totožnosť nepriradí k verejnemu kľúču alebo k verejným adresám, resp. ak svoju totožnosť nepriradí k zverejnenej obnovovacej fráze alebo k privátnemu kľúču, nie je jednoduché túto informáciu zistiť aj napriek poznaniu všetkých transakcií a zostatkov danej entity. Ak však hovoríme o páchatel'och úkladnej vraždy, nemožno sa spoliehať na ich morálno-hodnotové nastavenie vo vzťahu k elektronickému súkromiu osoby, ak sú rozhodnutí porušiť život a zdravie tejto osoby. Nemorálnym a často protiprávnym zásahom do elektronického súkromia osoby možno takýmto spôsobom priradiť totožnosť k verejným adresám, čo predstavuje značné riziko špecificky spojené zatiaľ iba s virtuálnymi menami. Priradenie totožnosti k verejným adresám je možné realizovať aj morálnymi metódami a postupmi, pri odhaľovaní a objasňovaní trestnej činnosti súvisiacej s virtuálnymi menami. Každopádne pseudoanonymita virtuálnych mien je

veľmi krehká vo vzťahu k citlivosti ekonomicky relevantným informáciám a má jednoznačný vplyv aj na páchanie tak závažnej trestnej činnosti akou je úkladná vražda.⁴

Virtuálne meny môžu vo vzťahu k trestnému činu úkladnej vraždy vystupovať ako odmena za vykonanie tohto činu, a to najmä v rámci objednávky, ktorá je jednou z alternatív objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu úkladnej vraždy, subsumovaná pod ods. 2 písm. e) ako spáchanie úkladnej vraždy z osobitného motívu podľa § 140 písm. a). Takéto virtuálne meny sa zároveň považujú v zmysle § 130 ods. 9, za výnos z trestnej činnosti, ktorého odčerpanie je jedným z účelov trestného konania. Prevod odmeny vo forme virtuálnej meny od objednávateľa vykonávateľovi trestného činu úkladnej vraždy je podmienený pravidlami distribuovanej databázy transakcií určitej virtuálnej meny. Z technického hľadiska je potrebné to, aby objednávateľ a vykonávateľ disponovali peňaženkou virtuálnej meny spravovanú vo svojom mene samostatne, prostredníctvom poskytovateľa služby peňaženky virtuálnej meny alebo prostredníctvom poskytovateľa služby zmenárne virtuálnej meny. Následne je potrebné, aby objednávateľ, teda pôvodca virtuálnej meny disponoval dohodnutým zostatkom virtuálnej meny, ktorý prostredníctvom iniciovania a odoslania transakcie sieti, takýmto spôsobom zapísal do distribuovanej databázy transakcií a tým sa transakcia považovala za potvrdenú a validnú. Zápisom do tejto databázy by v tomto prípade došlo k presunu odmeny, ocenených hodnôt vo forme virtuálnej meny príjemcovi, ktorý je zároveň vykonávateľom trestného činu úkladnej vraždy. Je potrebné zobrať do úvahy, že už samotné zjednávanie vykonávateľa, ktorý má za odmenu vo forme virtuálnych mien usmrtiť iného je prípravou na obzvlášť závažný zločin úkladnej vraždy a jeho trestná zodpovednosť sa nesmie opomenúť. Analýzou distribuovanej databázy transakcií je možné zistenú a identifikovanú transakciu pozorovať, respektíve spätne analyzovať, čo prispieva k náležitému objasneniu skutkového stavu veci.⁵ Takýto postup je využiteľný najmä v prípadoch, kedy nie je známy vzťah medzi objednávateľom a vykonávateľom. Vykonávateľ úkladnej vraždy môže byť recidivista, resp. osoba opakovane vykonávajúca takýto trestný čin za odmenu. Nie je neznáme, že niektorí vykonávatelia úkladných vražd svoje služby ponúkajú verejne na webových stránkach alebo fórach neindexovaného internetu, ktorý je typický zakrývaním pravého dátového toku skrz náhodne vybrané špeciálne uzly siete. Takýmto odklonom od Dijksovhovho pravidla hľadania najkratšej cesty dochádza k anonymite dátového toku. Spojením s vlastným manažmentom prístupu zariadení reprezentujúcich sa v sieti prostredníctvom IP adresy do fór a na webové sídla je tento druh internetového spojenia ideálny, okrem iného, práve pre anonymitu prezentujúcich sa vykonávateľov úkladných vražd za odmenu. Zapojením sa do tejto siete potenciálny objednávateľ automaticky nezískava prístup na všetky webové stránky. Tie webové stránky, ktoré automaticky prijímajú akúkoľvek žiadosť o ich prehľadanie sú s najväčšou pravdepodobnosťou stránky podvodného charakteru a neposkytujú reálnu možnosť spojenia sa s vykonávateľmi úkladných vražd za odmenu. Bohužiaľ, niektoré fóra a webové sídla však poskytujú faktickú možnosť spojenia sa s anonymným vykonávateľom úkladnej vraždy. Jednotlivé detaily objednávky často prebiehajú prostredníctvom osobnej kryptograficky zabezpečenej komunikácie, pričom odmena vo forme zálohy alebo samotného vyplatenia po dokonaní trestného činu prebieha prostredníctvom virtuálnych mien. Opäť podotýkame, že v tomto momente je analýzou distribuovanej databázy transakcií možné pozorovanie týchto transakcií a spolu s inými forenznými metódami profylaktické pôsobenie na dokonanie trestného

⁴ ŠANTA, J. – ŠANTA, I. – ŠIROKÝ, T.: K niektorej aktuálnej trestnej činnosti spojenjej s virtuálnymi menami; Justičná revue, 74, 2022, č. 4, s. 484 – 490.

⁵ ŠANTA, J. Zaistenie nástrojov a výnosov z trestnej činnosti z pohľadu aplikačnej praxe prokurátora (s dôrazom na zaistenie virtuálnej meny). Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2021. 122-142

činu, resp. na odhalenie páchatel'a, alebo získania jedinečných informácií objasňujúcimi skutkovú stav veci.

Email: C'thulhu@tormail.net

Solutions to Common Problems! We are an organized criminal group, former soldiers and mercenaries from the FFL, highly-skilled, with military experience of more than five years. We can perform hits all around the world.

If you're asking yourself "Why someone would need to hire a killer online?", we'll tell you: simply because it is anonymous. You can always find examples of contractors who collaborated with cops (when they were facing 20 years of prison), and you (the buyer) could end up in the prison because of that. On the other hand, you can also find examples where police found who had the interest to put out a contract, and they can come to you and you can give your testimony (which would put the hitman in jail).

So, it is of mutual interest to make everything anonymous. This website is hosted on a series of anonymous servers, with access to the Internet through the Tor network. You can access this site anonymously only through the Tor network, and we upload files to the server through the Tor network. You can make payments with an anonymous digital currency, either Bitcoins (<http://bitcoin.org/>) or Liberty Reserve. It means we don't know you and you don't know us. We can't send you to prison, and you can't send us to prison. Of course you must take a risk when you pay in advance, but there is no interest. With risk comes reward. You take a risk, and someone can always cheat you. As we said, many criminals have the balls to do things to other people, but when they face 20 years of prison they begin to talk with the police. Risks about prison and money are always present. If you are not ready to take a risk, don't contact this kind of organizations. Contract Killer © 2011.

Obrázok 2: Inzerát skupiny vykonávateľov úkladných vražd za odmenu vo forme virtuálnej meny Bitcoin
Zdroj: < <https://www.businessinsider.com/tor-assassins-and-hitmen-2013-3>>

Na obr. 2 je uvedený príklad inzerátu skupiny vykonávateľov úkladných vražd ponúkajúcich svoje nelegálne služby na jednom z fór anonymnej internetovej siete. Voľný preklad v znení: „*Riešenia pre bežné problémy ! Sme organizovaná kriminálna skupina tvorená bývalými vojakmi a žoldnieri z FFL, vysoko zruční s viac ako 5-ročnými vojenskými skúsenosťami. Dokážeme zasahovať po celom svete. Ak sa pýtate „Prečo by si chcel niekto objednať vraha online ?“ odpovedáme: „jednoducho preto, pretože to je anonymné“. Stále môžete nájsť prípady vykonávateľov, ktorý spolupracujú s políciou (keď čelia 20 rokom za mrežami), a Vy (objednávateľ) sa kvôli tomu môžete takisto dostať za mreže. Na druhej strane môžete takisto nájsť prípady, kedy sa polícia o kontrakte dozvie, následne prídu za Vami a Vy podáte výpoveď, ktorá dostane za mreže vykonávateľa. Preto je našim spoločným záujmom ostať v anonymite. Táto webová stránka je spravovaná viacerými anonymnými servermi s prístupom na internet skrz sieť Tor. Môžete navštíviť stránky anonymne prostredníctvom siete Tor a my pre vás zverejníme dokumenty takisto za použitia siete Tor. Platby možno realizovať prostredníctvom virtuálnej meny Bitcoin alebo Liberty Reserve. To znamená, že my nepoznáme Vás ani Vy nás. My Vás nedokážeme poslať do väzenia, ani Vy nás nedokázete poslať do väzenia. Samozrejme, je tu prítomné riziko platby vopred. Risk je zisk. Vždy tu je určité riziko, že budete podvedený. Ako sme už spomínali, veľa kriminálnikov má odvahu urobiť čokoľvek, no ak majú stráviť 20 rokov za mrežami, radšej budú spolupracovať s políciou. Risk ohľadom peňazí a väzenia je tu stále prítomný. Ak nie ste ochotný prijať riziko, nekontaktujte nás. Contract Killer.“* Uvedený inzerát bol ďalej doplnený o žiadanú odmenu za vykonanie úkladnej vraždy vo výške v prepočte 20 000 USD, 50%-tnú zálohu uhradenú vopred, minimálne údaje o osobe, ktorú objednávateľ plánuje zavraždiť - meno, bydlisko, aktuálnu fotografiu tváre a údaje o spôsobe komunikácie prostredníctvom kontaktného formulára alebo kryptograficky šifrovanej komunikácie PGP.⁶

Vzhľadom na podobnosti znakov základnej skutkovej podstaty úkladnej vraždy a znakov základnej skutkovej podstaty vraždy aj s odkazom na ich podobnosti v kvalifikovaných skutkových podstatách možno z hľadiska vzťahu trestného činu podľa § 145 Vraždy a vplyvu virtuálnych mien, nazerať na tieto skutočnosti ako v prípade trestného činu § 144 Úkladnej vraždy.

⁶ How to use PGP with Proton Mail. (online, cit. 11.02.2024). Dostupné na internete: < <https://proton.me/support/how-to-use-pgp>>

Na trestný čin § 147 **Zabitie** a jeho znaky skutkových podstát budeme nazerať v intenciách skutkových podstát podľa § 155 a § 156 **Ublíženie na zdraví** vzhľadom na podobnosť obligatórnych znakov objektívnej stránky týchto trestných činov, ktorých signifikantným rozlíšením je podstata spôsobeného následku, ktorým je v prípade Zabitia smrť a v prípade Ublíženia na zdraví spôsobenie cielenej ťažkej ujmy na zdraví, ktorou sa rozumie porucha vyžadujúca liečenie, práceneschopnosť aspoň na 42 kalendárnych dní, spôsobenie mučivých útrap, vyvolanie potratu alebo usmrtenia plodu, zmrzačenie, poškodenie dôležitého orgánu a ďalej v zmysle §123 ods. 3 Trestného zákona alebo spôsobenia ublíženia na zdraví, ktorým sa rozumie poškodenie zdravia vyžadujúce si lekársku intervenciu alebo následné liečenie, počas ktorého bol sťažený obvyklý spôsob života hmotného predmetu útoku v zmysle jednotlivých skutkových podstát. V kvalifikovaných skutkových podstatách trestného činu Ublíženie na zdraví, ktorých zavinenie ako obligatórny znak subjektívnej stránky trestného činu v tomto prípade vyžadujúci úmyselné zavinenie vzťahujúce sa k spôsobenému následku, je na iniciovanie vyššej trestnej sadzby potrebné alternatívne naplnenie spáchanie trestného činu z osobitného motívu. V tomto ponímaní hovoríme vo vzťahu k virtuálnym menám najmä o spáchanie trestného činu na objednávku podľa § 140 písm. a), ktorým sa rozumie spáchanie trestného činu za vopred stanovenú odmenu, ktorou ako to vyplýva z analýzy skutkovej podstaty trestného činu Úkladnej vraždy môžu byť aj virtuálne meny, z čoho následne pramení aj výnos z trestnej činnosti vo forme odmeny za vykonanie tohto trestného činu. Nazeraním na vec z tohto pohľadu, teda nie je smerodajné, či existujúcim spôsobeným následkom je ťažká ujma na zdraví ako to vyplýva z § 155, ublíženie na zdraví podľa § 156 alebo smrť z nedbanlivosti podľa § 147 a § 148. **Virtuálne meny môžu byť vopred dohodnutou odmenou v zmysle osobitného motívu, spáchania trestného činu na objednávku. Z uvedeného možno usudzovať, že virtuálne meny majú vzťahový potenciál k všetkým skutkovým podstatám trestných činov, u ktorých bola zákonodarcom ustanovená aspoň alternatívna možnosť spáchania trestného činu z osobitného motívu a umožňuje logickú súvislosť s konaním na objednávku.**

Netreba zabúdať, že zákonodarca umiestnil pojem virtuálne meny a jeho výklad najprv do všeobecnej časti, aby tým bola zaistená súvislosť pojmu s jednotlivými skutkovými podstatami uvedenými v osobitnej časti. Chceme poukázať na skutočnosť, že napr. pojem počítačový systém je použitý v mnohých skutkových podstatách trestných činov, najmä súvisiacich s takzvanou počítačovou kriminalitou implementovanou Smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2013/40/EÚ z 12. augusta 2013 o útokoch na informačné systémy, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2005/222/SVV, transponovanou zákonom 398/2015 Z.z. o európskom ochrannom príkaze v trestných veciach a o zmene a doplnení niektorých zákonov, avšak výklad tohto pojmu zákonodarca vo všeobecnej časti Trestného zákona neuviedol a je potrebné si v tomto prípade vystačiť s doktrínálnou definíciou, resp. sprostredkovanou definíciou vyplývajúcou zo sekundárneho práva Európskej únie. Virtuálne meny však svoju legálnu definíciu majú a tá je uvedená vo všeobecnej časti Trestného zákona, čím sa predpokladá jej širšia využiteľnosť.⁷

To, že virtuálne meny môžu mať kauzálny vzťah aj k týmto skutkovým podstatám, ktorých objektom je aj zdravie osôb je teda nevyvrátiteľným faktom. Uvedené podporuje aj stav vyplývajúci z nelegálnych fór a trhovísk, kde majú osoby znalé prístupu do týchto fór a špeciálnych webových sídel dispozíciu objednávky spôsobenia ublíženia na zdraví alebo ťažkej ujmy na zdraví. Závažnosť týchto skutočností nesmie byť podceňovaná a tobôž ignorovaná oprávnenými orgánmi na čele s orgánmi činnými v trestnom konaní. Z uvedeného dôvodu túto realitu sprostredkujeme aj odbornej verejnosti.

Príkladom týchto nemorálnych a nelegálnych služieb poskytovaných na webových sídlach v rámci špeciálne upravených sietí je aj skupina „Slayers Hitmen“, ktorí sa prezentujú ako skupina najomných vrahov z celého sveta vykonávajúci činnosti po celom svete. Považujú sa za profesionálov, ktorí okrem úkladných vražd vykonávajú aj spôsobenia ťažkých ujmy na zdraví

⁷ STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, 31-207 s. ISBN 978-80-7676-535-1

alebo iných ublížení na zdraví. Zohyzdenie tvárových častí chemikáliami oceňujú na 4 000 amerických dolárov, spôsobenie tvárových jaziev na 3 000 amerických dolárov, zmrzačenie, stratu alebo podstatné oslabenie zmyslového ústrojenstva na 10 000 amerických dolárov, spôsobenie slepoty na 11 000 amerických dolárov, kastráciu, teda ochromenie údu, resp. poškodenie dôležitého orgánu na 30 000 amerických dolárov, ublíženie na zdraví formou šarvátky alebo pästného súboja na 2 000 amerických dolárov. Všetky tieto nelegálne činnosti reprezentujúce sa významným porušením objektov chráneným predmetnými skutkovými podstatami trestných činov, ktorým je celistvosť zdravia, riadnej funkčnosti zmyslových orgánov, reprodukcia a pod., predpokladajú objednávku za vopred určenú hodnotu v prepočte na virtuálne meny, pretože virtuálne meny ponúkajú týmto subjektom skutkových podstát určitú mieru pseudoanonymity.⁸

Obzvlášť zavrhnutie hodným porušením týchto objektov je objednávka spôsobenia mučivých útrap ako inej ťažkej ujmy formou virtuálnych mien prostredníctvom využitia týchto špecializovaných fór a webových sídel. Uvedomenie si skutočnosti princípov všeobecného trhového mechanizmu, ktorý sa využíva aj v týchto nelegálnych trhoviskách, uvedomenie si toho, že ponuka nevzniká bez určitého dopytu a dopyt vytvára ponuku, je veľmi zarážajúce. Najmä v tomto prípade objektu, práv nebyť bezdôvodne ohrozovaný a cielene, opakovane trýznený. Bohužiaľ, objednávka a vykonávanie mučivých útrap osobám tvorí samostatnú kategóriu v týchto fórach a špeciálne prispôbovaných sieťach, známu ako „Red Room“. Podstatou tejto kategórie je opakované spôsobovanie mučivých útrap obetiam vykonávanými v izolovanom prostredí. Obetiam sú spôsobované opakované porušenia zdravia vykonávanými podľa pokynov objednávateľov. Spôsobovanie mučivých útrap je často technicky-sprostredkované, vysielané prostredníctvom siete objednávateľom a iným užívateľom v reálnom čase, ktorí majú možnosť ovplyvňovať výkon spôsobovania mučivých útrap, podľa počtu a hodnoty prevedených virtuálnych mien. Pri činnostiach a objednávkach činností súvisiacich s touto „Red Room“ kategóriou dochádza k potenciálnemu naplneniu množstva skutkových podstát trestných činov. Ako vyplýva z inzerátu k jednej z týchto „Red Room“ – *„Za chvíľu prenesieme našu novú spolubývajúcu, aj keď ešte netuší, čo sa jej prihodí, my vieme, že bude mučená a nakoniec zomrie“*, tieto činnosti naplňujú množstvo skutkových podstát trestných činov, potenciálne od skutkovej podstaty trestného činu podľa §179 obchodovania s ľuďmi, cez naplnenie niektorých trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, ako je § 199 Znásilnenie, § 200 Sexuálne násilie, § 201 Sexuálne zneužívanie, až po naplnenie skutkových podstát trestných činov proti životu. Vo svojej podstate je možné takéto konanie považovať za mučenie alebo určitý druh neľudskosti, avšak vzhľadom na neprítomnosť súvislosti s výkonom právomoci orgánu verejnej moci alebo neprítomnosti znaku objektívnej stránky, teda útoku namiereného voči civilnému obyvateľstvu nemožno toto konanie považovať za trestné vzhľadom k trestným činom § 425 Neľudskosť, resp. § 420 Mučenie a iné neľudské alebo kruté zaobchádzanie. Neprichádza do úvahy ani subsumovanie tohto konania pod skutkovú podstatu trestného činu podľa § 190 Hrubý nátlak, a to kvôli absencii neoprávnených alebo neprímeraných výhod, resp. vnucovaných služieb.⁹

Správne zákonodarca umiestnil objekty týkajúce sa ochrany života a zdravia do prvej hlavy osobitnej časti Trestného zákona. Ochrana pred porušeniami a ohrozeniami týchto objektov by mala byť vzhľadom na ich nevyhnutnosť, dôležitosť a jedinečnosť na prvom mieste. Subjekty jednotlivých skutkových podstát trestných činov porušujúcich a ohrozujúcich život a zdravie spojených znakom úmyselného zavinenia ako subjektívnej stránky daných skutkových podstát trestných činov, však na túto ochranu nedbajú, sú ochotní a uzrozumení dosiahnuť svoj nemorálny cieľ za každú cenu. Ak spôsob spáchania trestného činu koreluje s objednávkou trestného činu za odmenu, alebo ak spôsob spáchania koreluje s konaním v úmysle získať majetkový prospech, existuje vzťah virtuálnych mien s týmito trestnými činmi. **Vyvodzovaním možno teda prijať čiastkový záver, že virtuálne meny súvisia s tými skutkovými podstatami trestných činov**

⁸ Can you really hire a hit man on the dark web? (online, cit. 17.02.2024). Dostupné na internete: <<https://www.nytimes.com/2020/03/04/technology/can-you-hire-a-hit-man-online.html>>

⁹ Dutch police discover secret torture site in shipping containers. (online, cit. 17.02.2024). Dostupné na internete: <<https://edition.cnn.com/2020/07/07/europe/dutch-police-belgium-torture-shipping-containers/index.html>>

proti životu a zdraviu, ktoré v objektívnej stránke základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty ukotvujú konanie z osobitného motívu alebo konanie v úmysle získať majetkový prospech. Odmena kauzálna spojená s objednávkou môže mať formu virtuálnej meny. Majetkový prospech iniciujúci konanie naplňujúce súvisiacu skutkovú podstatu trestného činu môže mať takisto formu virtuálnej meny. Zaujímavá skutočnosť je aj potenciál virtuálnej meny pôsobiť ako priestor, alebo komunikačný kanál, prostredníctvom ktorého môže dôjsť k dohode o odmene za spáchanie trestného činu na objednávku. Posudzovanie tejto skutočnosti je významné najmä pre odhaľovanie páchatel'ov v trestnom konaní. Analogicky teda možno usúdiť, že virtuálne meny súvisia so všetkými skutkovými podstatami trestných činov, ktoré vyjadrujú dispozíciu v osobitnom motíve. Ten však musí byť logicky prepojitelný s § 140 písm. a), pretože, ak skutková podstata určitého trestného činu hovorí o nedbanlivostnom zavinení, nemožno predpokladať, že subjekt trestného činu vykonal pred samotným spáchaním trestného činu úkony vedúce k objednaniu trestného činu.¹⁰

V týchto intenciách teda možno uviesť, že virtuálne meny ako predom dohodnutá odmena za spáchanie trestného činu, teda ako reprezentácia konania z osobitného motívu, ktorým je objednávka trestného činu majú vzťah k týmto trestným činom:

1. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 144 ods. 1), ods. 2) písm. e) – Úkladná vražda

§ 145 ods. 1), ods. 2) písm. d) – Vražda

§ 147 ods. 1), ods. 2) písm. b) – Zabitie

§ 148 ods. 1), ods. 2) písm. b) – Zabitie

§ 154 ods. 1), ods. 2) písm. c) – Účasť na samovražde

§ 155 ods. 1), ods. 2) písm. c) – Ublíženie na zdraví

§ 155 ods. 1), ods. 2) písm. b) – Ublíženie na zdraví

§ 159 ods. 1), ods. 2) a ods. 3) písm. b) – Neoprávnené odoberanie orgánov, tkanív a buniek a nezákonná sterilizácia

§ 160 ods. 1) a ods. 2) písm. b) - Neoprávnené odoberanie orgánov, tkanív a buniek a nezákonná sterilizácia

§ 170 ods. 1) a ods. 2) písm. d) - Ohrozovanie zdravia nepovolenými liekmi, liečivami a zdravotníckymi pomôckami

2. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 179 ods. 1), ods. 2) a ods. 3) písm. e) – Obchodovanie s ľuďmi

V objektívnej stránke základnej skutkovej podstaty trestného činu § 179 Obchodovanie s ľuďmi môžu virtuálne meny vystupovať aj ako forma poskytnutého peňažného plnenia, či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná. Uvedené súvisí aj so zlákaním ako jedným z alternatívnych prejavov konania, ktoré postačuje na naplnenie konania ako znaku objektívnej stránky trestného činu obchodovania s ľuďmi, pretože zlákať osobu možno na základe sľubov o vyplatení peňažného plnenia, resp. poskytnutia peniazmi ocenených hodnôt vo forme virtuálnych mien.

§ 182 ods. 1) a ods. 2) písm. a) – Pozbavenie osobnej slobody

§ 183 ods. 1) a ods. 2) písm. b) – Obmedzovanie osobnej slobody

§ 184 ods. 1) a ods. 2) písm. b) – Obmedzovanie slobody pobytu

§ 185 ods. 1) a ods. 2) písm. c) – Branie rukojemníka

§ 186 ods. 1) a ods. 2) písm. d) – Vydieračský únos

¹⁰ ŠANTA, J. – ŠANTA, I.: K najaktuálnejšej počítačovej a inej kriminalite súvisiacej s virtuálnymi menami; Justičná revue, 75, 2023, č. 5, s. 645 – 648.

§ 187 ods. 1) a ods. 2) písm. c) – Zavlčenie do cudziny

§ 188 ods. 1) a ods. 2) písm. e) – Lúpež

§ 189 ods. 1) a ods. 1) písm. c) - Vydieranie

§ 190 ods. 1), ods. 2) a ods. 3) písm. c) – Hrubý nátlak

V objektívnej stránke základnej skutkovej podstaty trestného činu podľa §190 Hrubý nátlak môžu virtuálne meny vystupovať aj ako plnenie majetkovej alebo nemajetkovej povahy. Vzhľadom na to, že virtuálne meny majú povahu digitálneho nositeľa hodnoty, je možné virtuálne meny považovať aj za plnenie majetkovej povahy alebo nemajetkovej hodnoty. Privlastnením si virtuálnej meny sa zvyšuje hodnota majetku, resp. ovplyvňuje imanie osoby. Analogicky možno takto chápať virtuálne meny aj vo vzťahu k vynucovaniu poskytnutia plnenia majetkovej alebo nemajetkovej povahy pri objektívnej stránke základnej skutkovej podstaty trestného činu podľa §186 Vydieračský únos.

§ 191 ods. 1) a ods. 2) písm. c) – Hrubý nátlak

§ 192 ods. 1) a ods. 2) písm. c) – Nátlak

§ 193 ods. 1) a ods. 2) písm. c) – Obmedzovanie slobody vyznania

§ 194 ods. 1) a ods. 2) písm. d) – Porušovanie domovej slobody

§ 194a ods. 1) a ods. 2) písm. d) – Ochrana súkromia v obydlí

§ 196 ods. 1) ods. 2) a ods.3) písm. b) – Porušovanie tajomstva prepravovaných správ

§ 197 ods. 1) ods. 2) a ods.3) písm. b) – Porušovanie tajomstva prepravovaných správ

§ 199 ods. 1) ods. 2) písm. c) - Znásilnenie

§ 200 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Sexuálne násilie

§ 201 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Sexuálne zneužívanie

3. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 208 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Týranie blízkej osoby a zverenej osoby

§ 209 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Únos

§ 210 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Únos

§ 211 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Ohrozovanie mravnej výchovy mládeže

4. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 212 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Krádež

Virtuálna mena tým, že sa v zmysle trestného zákona považuje za vec, môže vystupovať v jednotlivých skutkových podstatách trestných činov, ktorých objektom je majetok, majetkové a iné peniazmi ocenené hodnoty, zároveň aj ako chránený objekt, resp. priamo ohrozený alebo porušený predmet útoku. Neoprávnené prisvojenie si virtuálnej meny má svoje špecifické vyplývajúce z asymetrickej kryptografie, kde faktickým vylúčením doterajšieho vlastníka alebo držiteľa virtuálnej meny z držby, užívania alebo nakladania s virtuálnou menou a získaním moci virtuálnymi menami nakladať podľa svojej vôle, je podmienené znalosti o obnovovacej fráze, privátnom kľúči alebo iných prístupových údajov k virtuálnym menám umiestneným v peňaženke virtuálnej meny. Za iné prístupové údaje v tomto ponímaní možno rozumieť prihlasovacie údaje vrátane hesla a API kľúča¹¹ platformy alebo aplikácie vedenej u poskytovateľa služby zmenárne virtuálnej meny. Takáto trestná činnosť je často spojená so spáchaním viacerých trestných činov v súbehu. Máme na mysli najmä trestné činy podľa § 247 Neoprávnený prístup do počítačového systému, podľa § 247a Neoprávnený zásah do počítačového systému, podľa § 247b Neoprávnený zásah do počítačového údajov, § 247c Neoprávnené zachytávanie počítačových údajov, § 247d

¹¹ Čo je kľúč API a ako ho bezpečne používať? (online, cit. 18.02.2024). Dostupné na internete: < <https://academy.binance.com/sk/articles/what-is-an-api-key-and-how-to-use-it-securely> >

Výroba a držba prístupového zariadenia, hesla do počítačového systému alebo iných údajov, resp. podľa § 219 Neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku.¹²

§ 213 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Sprenevera

§ 214 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Nevyplatenie mzdy a odstupného

§ 215 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Neoprávnené užívanie cudzej veci

§ 216 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Neoprávnené používanie cudzieho motorového vozidla

§ 217 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Neoprávnené používanie cudzieho motorového vozidla

§ 218 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Neoprávnený zásah do práva k domu, bytu alebo k nebytovému priestoru

§ 219 ods. 1) ods. 2) ods. 3) ods. 4) a ods. 5) písm. c) – Neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku

Trestný zákon vo svojej všeobecnej časti v legálnej definícii platobného prostriedku vymedzuje virtuálne meny ako digitálny nositeľ hodnoty, prevádzateľný prostredníctvom takéhoto hmotného alebo nehmotného chráneného zariadenia, predmetu, záznamu alebo ich kombináciou. Vo vzťahu k virtuálnym menám je teda platobným prostriedkom také zariadenie, predmet alebo záznam, resp. ich kombinácia, ktorá umožňuje prevod virtuálnych mien. Pre prevod virtuálnej meny je nevyhnutné iniciovanie transakcie virtuálnej meny, ktorá je kauzálne spojená s privátnym kľúčom, bez ktorého nie je možné validne preukázať vlastníctvo k virtuálnym menám a realizovať takúto transakciu. Privátny kľúč je bežne uložený v tzv. peňaženkách virtuálnej meny, ktoré môžu mať hmotnú formu, teda formu externých hardvérových cold peňaženiek virtuálnych mien, alebo nehmotnú formu, teda formu softvérových, hot peňaženiek umiestnených v rámci určitého počítačového, mobilného zariadenia. Ich účelom je bezpečne udržiavať privátny kľúč, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou spracovania transakcie virtuálnej meny. Špecifickou kategóriou je vlastníctvo pohľadávky k virtuálnym menám uloženým u poskytovateľov služieb zmenárne virtuálnej meny, kde je prístup k virtuálnym menám veriteľovi zabezpečený prostredníctvom aplikácie alebo platformy spravovanej týmto poskytovateľom. Klient v tomto ponímaní nedisponuje privátnym kľúčom, ale iba prístupovými údajmi k takejto aplikácii alebo platforme. Za prístupové údaje je možné považovať prihlasovacie údaje vrátane hesla alebo API kľúč. Samotný API kľúč alebo jeho derivát poskytovateľa zmenárne virtuálnej meny umiestňujú aj do platobných kariet, ktorými možno vykonávať operácie smerujúce k prevodom virtuálnej meny.

V tomto ponímaní teda sú teda hmotným predmetom útoku základných skutkových podstát trestného činu podľa § 219 Neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku aj peňaženky virtuálnych mien, resp. individuálne účty vedené poskytovateľom služby peňaženky alebo zmenárne virtuálnej meny v mene svojich klientov.¹³

§ 220 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Falšovanie a pozmeňovanie identifikačných údajov motorového vozidla

§ 221 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Podvod

§ 222 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Úverový podvod

§ 223 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Poist'ovací podvod

§ 224 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Kapitálový podvod

§ 225 ods. 1) ods. 2) ods. 3) ods. 4) písm. b) – Subvenčný podvod

§ 226 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Neoprávnené obohatenie

§ 229 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Prevádzkovanie nepoctivých hier a stávk

¹² ŠANTA, J., ŠANTA, I.: Virtuálne meny - trestnoprávne a niektoré analyticko-ekonomické aspekty. Praha: Leges, 2023. 55-62 s. ISBN: 978-80-7502-668-2

¹³ ŠANTA, J., ŠANTA, I.: Virtuálne meny - trestnoprávne a niektoré analyticko-ekonomické aspekty. Praha: Leges, 2023. 23-36 s. ISBN: 978-80-7502-668-2

- § 230 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Nepovolená prevádzka lotérií a iných podobných hier
- § 233 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. a) – Legalizácia výnosu z trestnej činnosti
- § 235 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. c) – Úžera
- § 237 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Porušovanie povinnosti pri správe cudzieho majetku
- § 239 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Poškodzovanie veriteľa
- § 241 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. a) – Machinácie v súvislosti s konkurzným a vyrovnacím konaním
- § 242 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Marenie konkurzného alebo vyrovnacieho konania
- § 245 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Poškodzovanie cudzej veci
- § 246 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Poškodzovanie cudzej veci
- § 247c ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. a) – Neoprávnené zachytávanie počítačových údajov
- § 248a ods. 1) ods. 2) písm. b) – Poškodzovanie a znehodnocovanie kultúrnej pamiatky
- § 249 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Poškodzovanie a znehodnocovanie archeologického dedičstva
- § 249a ods. 1) ods. 2) písm. a) – Falšovanie predmetov kultúrnej hodnoty

5. hlava osobitnej časti Trestného zákona

- § 250 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Zneužitie účasti na hospodárskej súťaži
- § 259 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. c) – Skresľovanie údajov hospodárskej a obchodnej evidencie
- § 261 ods. 1) ods. 2) ods. 3) a ods. 4) písm. b) – Poškodzovanie finančných záujmov Európskej únie
- § 264 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Ohrozenie obchodného, bankového, poštového, telekomunikačného a daňového tajomstva
- § 265 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Zneužívanie informácií v obchodnom styku
- § 265a ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Manipulácia s trhom

Objektom skutkovej podstaty tohto trestného činu je bezpečnosť a stabilita trhového mechanizmu a sloboda pri vykonávaní ekonomických aktivít súvisiacich s trhovým mechanizmom na základe spoločenských vzťahov typických v tejto oblasti. Aktuálne platným a sčasti účinným nariadením EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2023/1114 z 31. mája 2023 o trhoch s kryptoaktívami a o zmene nariadení (EÚ) č. 1093/2010 a (EÚ) č. 1095/2010 a smerníc 2013/36/EÚ a (EÚ) 2019/1937 sa stanovili požiadavky a detaily ponuky kryptoaktív iných, než sú tokeny naviazané na aktíva a tokeny elektronických peňazí, tokenov naviazaných na aktíva a tokenov elektronických peňazí, podmienky prijatia na ich obchodovanie na obchodných platformách a iné skutočnosti týkajúce sa poskytovateľov služieb kryptoaktív. Za kryptoaktívum sa v zmysle tohto nariadenia rozumie digitálne vyjadrenie hodnoty alebo práva, ktoré možno prevádzať a elektronicky uchovávať použitím technológie distribuovanej databázy transakcií alebo podobnej technológie.

Z uvedeného teda vyplýva, že neoprávnené ovplyvňovanie finančných nástrojov, spotových zmlúv, referenčných hodnôt a ich cien je vo vzťahu a pozitívnej korelácii aj k novovzniknutému trhu s kryptoaktívami. Emitovanie kryptoaktív je omnoho prístupnejšie než emitovanie napr. cenných papierov. Aj z toho dôvodu dochádza na sociálnych sieťach ku konaniu napĺňajúcemu znaky skutkovej podstaty podľa § 265a Manipulácie s trhom. Typickým modus operandi je emitovanie nového kryptoaktíva páchatelom, ktorý disponuje úplnou likviditou, teda počtom emitovaných kryptoaktív. Emitované kryptoaktívum v zmysle obchodných podmienok poskytovateľov služieb kryptoaktív prihlási do verejnej ponuky u daného poskytovateľa, ktorému uvoľní časť emitovaných kryptoaktív. Na sociálnych sieťach potom vykonáva činnosti smerujúce k vytvoreniu nenáležitého dopytu po emitovaných kryptoaktívach, čím sa zvýši objem

zobchodovaných ním emitovaných kryptoaktív. Poskytovateľ služby kryptoaktív vzhľadom na mínajúcu sa likviditu za dodržania podmienok trhového mechanizmu postupne zvyšuje cenu emitovaného kryptoaktíva. Následne páchatel' burze ponúkne zvyšnú časť svojho emitovaného kryptoaktíva za takto manipulatívne vytvorenú cenu, čím dôjde k zvýšeniu ponuky a zníženiu ceny emitovaného kryptoaktíva. Uvádzame, že podstata pojmu kryptoaktívum legálne vymedzeného v tomto nariadení je významne podobná až totožná s podstatou pojmu virtuálne meny.¹⁴

§ 266 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Machinácie pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe

§ 274 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Falšovanie, pozmeňovanie a nedovolená výroba kolkových známok, poštových cenín, nálepiek a poštových pečiatok

§ 275 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Falšovanie a pozmeňovanie kontrolných technických opatrení na označenie tovaru

§ 278a ods. 1) ods. 2) písm. a) – Marenie výkonu správy daní

§ 279 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Porušenie predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru

§ 281 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Porušovanie práv k ochrannej známke, označeniu pôvodu výrobku a obchodnému menu

§ 283 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Porušovanie autorského práva

6. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 284 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Všeobecné ohrozenie

§ 290 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Porušovanie povinnosti pri hrozivej tiesni

§ 294 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami

§ 295 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Nedovolené ozbrojovanie a obchodovanie so zbraňami

§ 298 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Nedovolená výroba a držanie jadrových materiálov, rádioaktívnych látok, vysoko rizikových chemických látok a vysoko rizikových biologických agensov a toxínov

§ 305 ods. 1) ods. 2) ods. 3) a ods. 4) písm. b) – Porušovanie ochrany rastlín a živočíchov

§ 305aa ods. 1) ods. 2) písm. c) – Usmrtenie spoločenského zvierat'a bez primeraného dôvodu

§ 309 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Únik organizmov

8. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 326 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Zneužívanie právomoci verejného činiteľa

§ 326a ods. 1) ods. 2) písm. b) – Ohýbanie práva

§ 342 ods. 1) ods. 2) písm. a) – Zasahovanie do nezávislosti súdu

§ 344 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Marenie spravodlivosti

§ 345 ods. 1) ods. 2) písm. a) – Krivé obvinenie

§ 346 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Krivá výpoveď a krivá prisaha

§ 347 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Nepravdivý znalecký posudok, tlmočnický úkon a prekladateľský úkon

§ 351 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. c) – Marenie prípravy a priebehu volieb a referenda

§ 352 ods. 1) ods. 2) a ods. 4) písm. b) – Falšovanie a pozmeňovanie verejnej listiny, úradnej pečate, úradnej uzávery, úradného znaku a úradnej značky

§ 352a ods. 1) ods. 2) písm. e) – Falšovanie a vyhotovenie nepravdivej zdravotnej dokumentácie

¹⁴ ŠANTA, J. – ŠANTA, I. – SZABOVÁ, E.: Manipulácia s trhom – niektoré medzinárodné a trestnoprávne aspekty; Justičná revue, 74, 2022, č. 11, s. 1296 – 1311.

§ 355 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. b) – Prevádzachtvo

9. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 359 ods. 1) ods. 2) písm. a) – Násilie proti skupine obyvateľov

§ 360 ods. 1) ods. 2) písm. d) – Nebezpečné vyhrážanie

§ 360 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Nebezpečné prenasledovanie

§ 360b ods. 1) ods. 2) písm. b) – Nebezpečné elektronické obťažovanie

§ 364 ods. 1) ods. 2) písm. a) – Výtržníctvo

§ 365 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Hanobenie miesta posledného odpočinku

§ 366 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Hanobenie mŕtveho

§ 373 ods. 1) ods. 2) písm. b) – Ohováranie

12. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 420 ods. 1) ods. 2) písm. d) – Mučenie a iné neľudské alebo kruté zaobchádzanie

§ 423 ods. 1) ods. 2) písm. c) – Hanobenie národa, rasy a presvedčenia

§ 424 ods. 1) ods. 2) ods. 3) písm. a) – Podnecovanie k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti

§ 424a ods. 1) ods. 2) písm. c) – Apartheid a diskriminácia skupiny osôb

Týmto vyčerpávajúcim taxatívnym vymedzením poukazujeme na širokospektrálnosť virtuálnych mien a ich možnosti pôsobenia pri páchaní trestnej činnosti. Tento úsek, ktorým je pôsobnosť virtuálnych mien ako vopred dohodnutá odmena za spáchanie trestného činu súvisí s množstvom skutkových podstát trestných činov ukotvených v Trestnom zákone. Nemožno teda virtuálne meny spájať striktnie s určitým druhom kriminality, pretože ich potenciál je aj vzhľadom na uvedené oveľa rozsiahlejší.

Obdobne teda možno uviesť, že virtuálne meny ako peniazmi ocenená hodnota v zmysle majetkového prospechu, ktorý je súčasťou objektívnej stránky skutkovej podstaty má vzťah k týmto trestným činom:

1. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 144 ods. 1), ods. 2) písm. f) – Úkladná vražda

§ 145 ods. 1), ods. 2) písm. e) – Vražda

2. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 192 ods. 1) a ods. 2) písm. d) – Nátlak

8. hlava osobitnej časti Trestného zákona

§ 339 ods. 1) a ods. 2) písm. b) – Nadržovanie

Záver

Syntézou poznatkov vyplývajúcich z odborného príspevku možno vyvodiť záver, že virtuálne meny majú vzťah k významne širšiemu spektru základných a kvalifikovaných skutkových podstát jednotlivých trestných činov, v porovnaní s aktuálnym všeobecným konsenzom. Možno usúdiť, že virtuálne meny okrem skutočnosti, že môžu mať formu výnosu z trestnej činnosti alebo môžu byť jednou z foriem úplatku poskytovaného alebo prijímaného pri trestných činoch korupcie, môžu byť v zmysle §140 písm. a) považované aj za formu predom

dohodnutej odmeny pri objednávkach v príspevku vymedzených trestných činov, pri ktorých to povaha veci umožňuje. Virtuálne meny možno považovať aj za majetkový prospech iniciujúci konanie naplňujúce znaky súvisiacich skutkových podstat trestných činov obdobne uvedených v príspevku. Takisto je možné považovať virtuálne meny aj za plnenie majetkovej alebo nemajetkovej povahy napr. pri trestnom čine podľa § 190 Hrubý nátlak alebo pri trestnom čine podľa § 186 Vydieračský únos, prípadne za formu poskytnutého peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby pri trestnom čine podľa § 179 Obchodovanie s ľuďmi, alebo ako hmotný predmet útoku najmä pri trestných činoch, ktorých aspoň jedným z objektov je ochrana majetku, majetkových hodnôt, alebo iných oceniteľných hodnôt, teda napr. pri trestnom čine podľa § 212 Krádež. Virtuálne meny vzhľadom na svoj fundament majú vzťah aj k trestnému činu podľa § 265a Manipulácia s trhom, najmä vzhľadom na novo-vzniknutý regulovaný trh s kryptoaktívami a k trestnému činu podľa § 219 Neoprávnené vyrobenie a používanie platobného prostriedku, kde je hmotným predmetom útoku peňaženka virtuálnych mien vo svojich rozmanitých formách, čím sa chráni sloboda a slobodné rozhodovanie pri vykonávaní a realizovaní transakcií virtuálnej meny.

Izolácia virtuálnych mien iba vo vzťahu k ekonomickej kriminalite teda nie je na mieste aj vzhľadom na skutočnosti ovplyvňujúce objekty chránené prvou hlavou osobitnej časti trestného zákona. Poukázaním na internetové trhoviská, fóra a webové sídla, do ktorých je možný prístup iba špeciálne upravenými prostriedkami sa táto téza potvrdzuje, a to najmä vzhľadom na možnosti realizovania potenciálnych objednávok konaní porušujúcich a ohrozujúcich život a zdravie práve za virtuálne meny. Aktuálny výskyt virtuálnych mien v ekonomickej kriminalite, zo skúsenosti vychádzajúc, súvisiaci najmä s trestným činom podľa § 221 Podvod a nadväzujúcim trestným činom podľa § 233 Legalizácia výnosu z trestnej činnosti, spojený s v článku predstaveným potenciálom a s preukázaným faktickým stavom trhovísk umožňujúcich anonymné objednanie úkladnej vraždy, vraždy, spôsobenia ťažkej ujmy na zdraví alebo ublíženia na zdraví za virtuálne meny musí byť dostatočným indikátorom, aby sa trestná činnosť súvisiaca s virtuálnymi menami dostala do širšieho povedomia oprávnených orgánov, ale aj odbornej, či laickej verejnosti, a bola jej venovaná pozornosť, ktorá podľa našej mienky nie je aktuálne dostačujúca.

Problematiku vplyvu virtuálnych mien na bezpečnosť, spoločenské a morálne hodnoty vo vzťahu represívnym, profylaktickým a preventívnym opatreniam oprávnených orgánov je potrebné podporiť informačnými, materiálnymi, technologickými, ľudskými a finančnými zdrojmi, a to nie len vzhľadom na jej preukázanú širokospektrálnosť, ale aj vzhľadom na jej dynamickosť a neustále inovatívne napredovanie.

Zoznam bibliografických odkazov

- ŠANTA, J., ŠANTA, I.: Virtuálne meny - trestnoprávne a niektoré analyticko-ekonomické aspekty. Praha: Leges, 2023. 199 strán. ISBN: 978-80-7502-668-2
- STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. Trestný zákon. Komentár. II. zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2022, 1534 s. ISBN 978-80-7676-535-1
- ŠANTA, J., ŠANTA, I. Procesnoprávne aspekty trestnej činnosti spojenej s virtuálnymi menami. In: Justičná revue. – Roč. 2022, Vydanie 10/2022, s. 1146 - 1164.
- ŠANTA, J. Zaistenie nástrojov a výnosov z trestnej činnosti z pohľadu aplikačnej praxe prokurátora (s dôrazom na zaistenie virtuálnej meny). Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha: Leges, 2021. 122-142. ISBN 978-80-7502-565-4.
- ŠANTA, J., ŠANTA, I., SZABOVÁ, E.: Manipulácia s trhom – niektoré medzinárodné a trestnoprávne aspekty. In: Justičná revue. – Roč. 2022, Vydanie 11/2022, s. 1296 - 1311.
- ŠANTA, J. – ŠANTA, I.: K najaktuálnejšej počítačovej a inej kriminalite súvisiacej s virtuálnymi menami; Justičná revue, 75, 2023, č. 5, s. 636 – 650.
- ŠANTA, J. – ŠANTA, I. – ŠIROKÝ, T.: K niektorej aktuálnej trestnej činnosti spojenej s virtuálnymi menami; Justičná revue, 74, 2022, č. 4, s. 484 – 490.

BLAŽEK, R. Aplikácia kvalifikovanej skutkovej podstaty v sporných prípadoch a zásada ne bis in idem. In: Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2017 [elektronický zdroj]. - ISBN 978-80-7160-445-7. - Bratislava: Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2017. - S. 692-700 [CD-ROM]

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/114 z 31.05.2023 o trhoch s kryptoaktívami

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívaniu finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu

Zákon 300/2005 Z.z. Trestný zákon

Zákon 301/2005 Z.z. Trestný poriadok

Zákon č. 297/2008 Z.z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Kontaktné údaje:

Andrej Lipták

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB, ÚSKALIA A VÍZIE

doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef MEDELSKÝ, PhD.

Katedra verejnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Autor príspevku analyzuje problematiku trestnej zodpovednosti právnických osôb, pričom sa zameriava na úskalia aktuálnej právnej úpravy. Analyzuje aktuálnu úpravu rozsahu kriminalizácie a sankčný aparát zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. V príspevku je venovaný priestor analýze štatistických údajov, analýze ukladania trestov a právoplatným rozsudkom. Záverom je poukázané na vízie, konkrétne návrhy, ktoré by mali byť predmetom odbornej diskusie a mohli by viesť k legislatívnym zmenám.

Ľúčové slová: trestná zodpovednosť právnických osôb, podmienky, rozsah kriminalizácie, sankčný aparát, úskalia, vízie, sumarizácia, zhodnotenie, návrhy, analýza, komparácia.

Annotation: The author of the article analyzes the issue of criminal liability of legal entities, focusing on the pitfalls of the current legislation. It analyzes the current regulation of the scope of criminalization and the sanctioning apparatus of the Act on Criminal Liability of Legal Entities. In the contribution, space is devoted to the analysis of statistical data, the analysis of the imposition of penalties, and final judgments. In conclusion, visions and specific proposals are pointed out, which should be the subject of professional discussion and could lead to legislative changes.

Keywords: criminal liability of legal entities, conditions, scope of criminalization, sanction apparatus, pitfalls, visions, summarization, evaluation, proposals, analysis, comparison.

Úvod

Právnické osoby sú neoddeliteľnou a nevyhnutnou súčasťou ekonomík jednotlivých štátov. Tieto subjekty prinášajú zamestnanie, podporujú ekonomiku štátu a napomáhajú k zvýšeniu životnej úrovne. Ich existencia je teda nevyhnutná. Zároveň je však nevyhnutná aj právna regulácia týchto subjektov vrátane právnej regulácie ich činností. Právnická osoba musí byť regulovaná zákonom a musí vykonávať len zákonom dovolenú činnosť. V opačnom prípade je nutné zabezpečiť jej sankcionovanie. Právnickým osobám sú ponúkané zo strany štátu výhody, ktoré podporujú jej činnosť a v konečnom dôsledku to má mať pozitívny celospoločenský dosah. Avšak, ak právnická osoba vykonáva protiprávnu činnosť, je nutné zabezpečiť, aby takéto konanie bolo sankcionované a aby bolo takéto konanie do budúcnosti neprípustné a neohrozovalo tak spoločnosť a jej záujmy. Je nutné vyhnúť sa situácii, kedy budú právnické osoby páchať protiprávnu činnosť a nebude ich možné sankcionovať. V súčasnosti narastá počet prípadov, kedy sa právnické osoby dopúšťajú protiprávneho konania. Ich reálne sankcionovanie, ktoré by právnickým osobám spôsobilo primeranú ujmu ich protiprávnemu konaniu, je sporadické. Z tohto dôvodu je nevyhnutné existujúci sankčný aparát a právny základ sankcionovania právnických osôb uplatňovať v praxi.

Problematikou sankcionovania právnických osôb sa zaoberalo množstvo právnych teoretikov naprieč antickým Rómom až po dnešné dni. Spoločenské zmeny si vyžiadali v mnohých právnych oblastiach vytváranie či modifikovanie inštitútov, ktoré sú nástrojmi riešenia vzniknutej situácie. Takýmto inštitútom je aj trestná zodpovednosť právnických osôb, ktorá má byť prostriedkom ochrany spoločenských záujmov pred ich porušením alebo ohrozením. Cesta k tejto teórii nebola a ešte stále nie je jasne definovaná. Dôkazom sú spory vedené množstvom právnych teoretikov, ktorí buď myšlienku trestnej zodpovednosti podporujú a vítajú, alebo naopak zatracujú. Tento rozpor je vnímaný odlišne vzhľadom na kontinentálny typ právnej kultúry a anglosaský typ právnej kultúry. Kým v anglosaskom bolo právne prostredie naklonené myšlienke sankcionovať právnické osoby, tak táto myšlienka, ktorá rezonovala celou Európou, bola takmer až do 20. storočia odmietaná. Nie je však možné konštatovať, že anglosaský typ právnej kultúry túto teóriu akceptoval bez akýchkoľvek problémov. Avšak samotný systém práva v krajinách s týmto typom právnej kultúry je priaznivejší na vývoj tejto teórie. Ani kontinentálna Európa sa ale nevyhla myšlienkam sankcionovania, keďže v mnohých prípadoch si to vyžadovala situácia, a teda narastajúca kriminalita páchaná právnickými osobami. Európa musela čeliť novému fenoménu,

s ktorým sa musela vyrovnáť. Cesta však nebola ľahká, predovšetkým z dôvodu narušenia množstva právnych, priam dogmatických koncepcií, akou je individuálna zodpovednosť za zavinenie, ktorá patrí výlučne fyzickej osobe, alebo personalita trestu, v súlade s ktorou trest má postihovať výlučne fyzickú osobu, ktorá je vinnou zo spáchania trestného činu. Otázkou bolo teda, akým spôsobom prelomiť uvedené dogmatické postihovania právnických osôb za ich protiprávnu činnosť. V Európe sa vyvinulo viacero koncepcií, ktoré sa snažili riešiť túto situáciu, v ktorej sa ocitlo trestné právo. Postupne vznikali modifikácie anglických modelov trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktoré sú považované za zdroj tejto teórie. V európskych krajinách tak dochádzalo k rozdeleniu tejto teórie na riešenie cestou trestného práva a na riešenie cestou správneho práva. Trestnoprávne riešenie ponúkalo model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý akceptoval kolektívnu zodpovednosť a právnickým osobám umožňoval uloženie trestných sankcií. Druhým modelom bola nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb, ktorá otázku zodpovednosti zachovala výlučne pri osobe fyzickej a právnickú osobu umožňovala sankcionovať v konaní vedenom popri osobe fyzickej a zároveň umožňovala uloženie kvázi trestnoprávnych sankcií. Druhý model mal byť akosi strednou cestou medzi akceptáciou a odmietaním trestnej zodpovednosti právnických osôb. Cesta riešenia zodpovednosti právnických osôb, upravená správnym právom, nenašla také presadenie ako trestnoprávne riešenie. Niektoré krajiny však presadili tento model predovšetkým z dôvodu zachovania doterajších dogmatických princípov. Je možné konštatovať, že všetky tri riešenia našli svoje miesto v právnych poriadkoch európskych krajín. Okrem samotnej akceptácie teórie bolo však nutné riešiť množstvo parciálnych problémov počnúc rozsahom kriminalizácie, sankčným aparátom cez exempciu vybraných subjektov až po samotné konanie proti právnickej osobe. Tieto parciálne otázky jednotlivé právne poriadky riešili odlišným spôsobom. Zostala však zachovaná myšlienka potreby existencie nástroja, ktorý bude vedieť odpovedať na protiprávne konanie právnických osôb.

Úskalia trestnej zodpovednosti právnických osôb

V teoretickej, najmä však v praktickej rovine sa stretávame s množstvom problémov, ktoré je nevyhnutné legislatívne upraviť, aby samotný inštitút bol efektívnym nástrojom v boji proti nelegálnej činnosti.

Rozsah kriminalizácie

Problematika trestnej zodpovednosti právnických osôb je tak obsiahla, že sa nelimituje len na samotné vymedzenie pojmu. Otázok, ktoré je potrebné zodpovedať, je obrovské množstvo. Jedným zo základných problémov, ktoré boli a sú objektom skúmania, je fakt, či môže byť právnická osoba trestne zodpovedná za všetky trestné činy alebo naopak, či môže byť zodpovedná len za taxatívny výpočet trestných činov. V tejto oblasti existujú taktiež viaceré možnosti, ako rozsah kriminalizácie určiť:

- a) „Zodpovednosť právnických osôb za všetky trestné činy uvedené v osobitnej časti Trestného zákona, resp. za všetky súdne delikty. Tento variant môže byť modifikovaný obmedzením, že právnické osoby zodpovedajú za všetky trestné činy, u ktorých to pripúšťa ich povaha.
- b) Zodpovednosť právnických osôb len za výpočet trestných činov, ktorých katalóg bude (taxatívne alebo demonštratívne) uvedený v Trestnom zákone.
- c) Zodpovednosť právnických osôb len za taxatívne vypočítané trestné činy, ale len za tie, u ktorých potreba trestného postihu, pokiaľ boli spáchané právnickou osobou, vyplýva z medzinárodných odporúčaní či záväzkov.“¹

Zodpovedať na otázku, ktorý variant je lepší, je komplikované. Pri legálnom obsiahnutí všetkých trestných činov automaticky dôjde k otázkam, či sa môže právnická osoba dopustiť niektorých trestných činov, ako je napríklad dvojmanželstvo alebo súlož medzi príbuznými. V druhom prípade limitovania len na taxatívny, resp. demonštratívny výpočet trestných činov

¹ JELÍNEK, J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007.s. 47 – 48

môže spôsobiť, že niektorý trestný čin sa opomenie a takáto úprava môže byť neprehľadná. Tretia predstavená možnosť môže byť veľmi reštriktívna a nemusí obsahovať väčší či menší okruh trestných činov, ktorých sa môže právnická osoba dopustiť. V tomto prípade hrozia aj časté novelizácie v momente, ak sa objaví nový trestný čin v niektorom z medzinárodných dokumentov, ktorými je daná krajina viazaná.

Právna úprava rozsahu kriminalizácie Slovenskej republiky je stanovená na taxatívny výpočet trestných činov, ktoré môžu byť pričítané právnickej osobe. Je však potrebné zdôrazniť, že už pôvodná dôvodová správa prízvukovala budúce zmeny, doplnenia. „*Dôvodová správa k zákonu zároveň spomína doplnenie o niektoré trestné činy, u ktorých je záujem o stíhanie v rámci Slovenskej republiky, ide predovšetkým o trestné činy daňové. Je potrebné konštatovať, že katalóg trestných činov je pomerne široký.* Nevylučuje to však budúce modifikácie (rozšírenie katalógu trestných činov) vzhľadom na vývoj trestnej činnosti a vývoj medzinárodnej agendy v tejto oblasti.“

To čo predpokladala dôvodová správa sa premietlo do novelizácie rozsahu kriminalizácie v tom istom roku. Bolo to zákonom č. 316/2016, ktorým bol rozšírený rozsah kriminalizácie o 19 skutkových podstát trestných činov. Je potrebné zdôrazniť, že všetky skutkové podstaty trestných činov, ktoré pribudli do rozsahu kriminalizácie novelizáciou v roku 2016, boli súčasťou navrhovaného znenia a boli teda v priebehu pripomienkového konania a legislatívneho procesu vypustené. Mohli byť teda prijaté už v pôvodnom znení bez potreby novelizácie. Ani nie po roku od účinnosti boli opätovne zahrnuté v rozsahu kriminalizácie. Od uvedeného roku pribudli ďalšie novelizácie. Je teda otázne, či nie je vhodnejšie prijať iný model (tak ako napríklad v Českej republike), kde bude právnická osoba zodpovedná za všetky trestné činy s výnimkou vymedzených trestných činov, u ktorých spáchanie právnickou osobou nie je prípustné.² V zmysle novelizovaného ustanovenia § 7 zákona č. 183/2016 Sb. „Trestnými činmi sa pre účely tohto zákona rozumejú zločiny alebo prečiny uvedené v trestnom zákone, s výnimkou trestných činov...“. Zákon ďalej vymedzuje, ktoré trestné činy neumožňujú založiť trestnú zodpovednosť právnickej osoby v prípade ich spáchania (52 skutkových podstát trestných činov).

Je potrebné však poukázať na skupinu trestných činov, ktoré by mali byť súčasťou rozsahu kriminalizácie, nakoľko to vyžaduje medzinárodná legislatíva medzinárodných organizácií, ktorých je Slovenská republika plnohodnotným členom. Ako príklad je možné uviesť:

- a) **Zverenie dieťaťa do moci iného § 180 TZ** - opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii
- b) **Neoprávnené obohatenie § 226 TZ** – Dohovor o počítačovej kriminalite,
- c) **Porušovanie autorského práva § 283 TZ** – Dohovor o počítačovej kriminalite
- d) **Marenie spravodlivosti § 344 TZ** – Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu

Napokon je tu skupina trestných činov, ktorých sa môže dopustiť aj právnická osoba ako napríklad:

- a) **Neoprávnené uskutočňovanie stavby § 299a**

² Trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, s výjimkou trestných činů zabití (§ 141 trestního zákoníku), vraždy novorozence matkou (§ 142 trestního zákoníku), účasti na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku), rvačky (§ 158 trestního zákoníku), soulože mezi příbuznými (§ 188 trestního zákoníku), dvojího manželství (§ 194 trestního zákoníku), opuštění dítěte nebo svěřené osoby (§ 195 trestního zákoníku), zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku), týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 trestního zákoníku), porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 trestního zákoníku, vlastizrady (§ 309 trestního zákoníku), zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace (§ 315 trestního zákoníku), spolupráce s nepřítelem (§ 319 trestního zákoníku), válečné zrady (§ 320 trestního zákoníku), služby v cizích ozbrojených silách (§ 321 trestního zákoníku), osvobození vězně (§ 338 trestního zákoníku), násilného překročení státní hranice (§ 339 trestního zákoníku), vzpoury vězňů (§ 344 trestního zákoníku), nebezpečného pronásledování (§ 354 trestního zákoníku), opilství (§ 360 trestního zákoníku), proti branné povinnosti uvedených ve zvláštní části hlavě jedenácté trestního zákoníku, vojenských uvedených ve zvláštní části hlavě dvanácté trestního zákoníku a použití zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 411 trestního zákoníku).

- b) **skupina trestných činov proti životu a zdraviu, ako napríklad ublíženie na zdraví, či usmrtenia, či ohrozovanie zdravia závadnými potravinami a inými predmetmi § 168 a 169 TZ, ohrozovanie zdravia nepovolenými liekmi, liečivami a zdravotníckymi pomôckami § 170 TZ, či falšovanie liekov a zdravotníckej pomôcky § 170b TZ.**

Uvedené skutkové podstaty trestných činov by mali byť súčasťou rozsahu kriminalizácie.

V prípade Veľkej Británie je zaujímavé postihovanie právnických osôb za špecifikovanú skupinu trestných činov prostredníctvom inštitútu, ktorý je nazvaný ako corporate manslaughter – korporátne usmrtenie. Tento inštitút má svoj právny základ v dokumente s názvom **Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act** (Zákon o korporátnom usmrtení a korporátnej vražde) z roku 2007. Dňa 6. apríla 2008 nadobudol účinnosť zákon o korporátnom usmrtení z roku 2007. Spoločnosti a organizácie mohli byť po prvýkrát uznané vinnými zo zabitia a čeliť trestnému stíhaniu v dôsledku vážnych zlyhaní manažmentu, ktorých výsledkom bolo hrubé porušenie povinnosť starostlivosti.

Trestný čin bol vytvorený s cieľom zabezpečiť, aby spoločnosti a iné organizácie mohli byť riadne zodpovedné za veľmi vážne zlyhania vedúce k smrti. Trestný čin zabitia z hrubej neobstaranosti sa ruší, pokiaľ sa týka spoločností a iných organizácií. Podľa zákona z roku 2007 sa trestný čin zabitia v spoločnosti týka spôsobu, akým bola príslušná činnosť riadená alebo organizovaná v rámci spoločnosti alebo organizácie. Do úvahy možno vziať širšie úvahy, ako je celkové riadenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, výber a školenie personálu, implementácia systémov práce a dohľad nad personálom.

Organizácia, na ktorú sa vzťahuje tento oddiel, je vinná z trestného činu, ak spôsob, akým sú jej aktivity riadené alebo organizované,

- a) spôsobí smrť človeka a
- b) predstavuje hrubé porušenie príslušnej povinnosti starostlivosti, ktorú má organizácia voči zosnulému.

Organizácia sa dopustí priestupku podľa tohto paragrafu len vtedy, ak spôsob, akým jej vrcholový manažment riadi alebo organizuje jej činnosť, je podstatným prvkom porušenia uvedeného v odseku 1. Organizácia, ktorá je vinná zo zabitia alebo zabitia v spoločnosti, je zodpovedná za odsúdenie na základe obžaloby na pokutu.“³

Uvedené je dôkazom, že aj v týchto prípadoch je možné vyvodit' trestnoprávnu zodpovednosť voči právnickej osobe.

Sankčný aparát

Teória pri sankcionovaní právnických osôb vymedzila tri možnosti postihovania právnických osôb za protiprávne konanie. V prvom prípade to sú Administratívno-právne sankcie, kvázitrestnoprávne sankcie, trestnoprávne sankcie. Uvedené delenie odráža model administratívno-právneho sankcionovania, model nepravej trestnej zodpovednosti právnických osôb a model pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb. Tresty a ochranné opatrenie sú právnym následkom trestného činu právnickej osoby (konanie fyzickej osoby, ktorej konanie sa pričíta právnickej osobe). Zmyslom sankcionovania je ochrana spoločnosti pred páchaním trestných činov a ochrana pred samotnými páchatel'mi týchto trestných činov. Zavedenie efektívnych sankcií je esenciálnou požiadavkou pre samotnú existenciu trestnej zodpovednosti právnických osôb. Zavedená je tzv. dualistická koncepcia trestania, kde popri trestoch je v zákone o TZPO je zakotvené aj ochranné opatrenie. Pôvodné znenie zákona o TZPO nepočítalo s dualistickou koncepciou sankcionovania. V § 10 bol zadefinovaný len výpočet trestov.

Ustanovenie § 10 ponúka pomerne široký sankčný aparát:

³ Manslaughter and Corporate Homicide Act. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19/contents>; Pozri bližšie aj: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/corporate-manslaughter>; Pozri bližšie aj: <https://www.netlawman.co.uk/ia/corporate-manslaughter-act>

- (1) Za spáchaný trestný čin podľa § 3 môže súd uložiť právnickej osobe tieto tresty:
- a) trest zrušenia právnickej osoby,
 - b) trest prepadnutia majetku,
 - c) trest prepadnutia veci,
 - d) peňažný trest,
 - e) trest zákazu činnosti,
 - f) trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie,
 - g) trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie,
 - h) trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní,
 - i) trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku.

(2) Za spáchaný trestný čin podľa § 3 a za podmienok podľa § 83a Trestného zákona môže súd uložiť právnickej osobe ochranné opatrenie **zhabania časti majetku**.

Je potrebné dodať, že uvedené tresty a ochranné opatrenie napĺňajú medzinárodné požiadavky, ktoré požadujú efektívne, účinné a odstrašujúce sankcie, ako právny následok trestného činu právnickej osoby. Aktuálny sankčný aparát je teda adekvátny a dostačujúci.

Aplikačné aspekty ukladania sankcií nie sú v prípade Slovenskej republiky dostačujúce. Využívanie inštitútu trestnej zodpovednosti právnických osôb je možné analyzovať na základe Zoznamu právoplatne odsúdených právnických osôb, ktorý zverejňuje Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. V zmysle zoznamu za obdobie 2018 – 2024 bolo právoplatne odsúdených 290 právnických osôb.⁴ Za obdobie rokov 2018 až 2022 súdy vydali celkovo 202 odsudzujúcich rozhodnutí, z toho 118 trestných rozkazov a 84 rozsudkov. V roku 2018 boli právoplatne odsúdené dve právnické osoby, a to trestnými rozkazmi. Následne v roku 2019 už bolo vydaných 11 rozsudkov a 6 trestných rozkazov. V roku 2020 súdy vydali 10 rozsudkov, z toho v jednom prípade išlo o rozsudok podľa § 334 ods. 4 Trestného poriadku, ktorým súd schválil dohodu o vine a treste, vychádzajúc z údajov zverejnených v Zozname išlo o prvú dohodu o vine a treste s obvinenou právnickou osobou. V danom roku bolo vydaných tiež 29 trestných rozkazov. V roku 2021 sa počet právoplatných rozsudkov zvýšil viac ako dvojnásobne na 27, zároveň bolo vydaných 40 trestných rozkazov. V poslednom roku sledovaného obdobia bol zaznamenaný opäť nárast právoplatných rozsudkov, a to na 36, zároveň bolo vydaných 41 trestných rozkazov, teda približne rovnako ako v predošlom roku.

Trest zrušenia právnickej osoby – 29 rozsudkov - uložený až v 16 prípadoch za prečin schránkové/nečinné spoločnosti - sa má ukladať za najzávažnejšiu trestnú činnosť a má zabrániť spoločnosti v jej ďalšom páchaní - 9 prípadoch súdy tento trest uložili trestným rozkazom a v jednom prípade dokonca spolu s trestom prepadnutia majetku, čo je v rozpore so zákonom o TZPO a Trestným poriadkom, keďže tento druh trestu možno uložiť len rozsudkom.

Rozsah peňažného trestu od 1.500 € do 1.600.000 €, no napriek tomu bola takmer polovica uložených peňažných trestov právnickým osobám na samej dolnej hranici sadzby, t. j. 1.500 €, a to v 71 trestných veciach.

Za obdobie rokov 2018-2022 uložili súdy právnickým osobám peňažné tresty v celkovej výške 435.500,- €, ktoré boli vykonané len v rozsahu 56.650,- €, čo predstavuje len 13,01%. Peňažný trest tak v celom rozsahu zaplatilo len 6 odsúdených právnických osôb, t. j. len 4,20 % z celkového počtu 143 odsúdených k danému trestu.

⁴ Zoznamu právoplatne odsúdených právnických osôb. Dostupné na: https://esluzby.genpro.gov.sk/zoznam-odsudenych-pravnickych-osob?p_p_id=popoportlet_WAR_popo&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&popoportlet_WAR_popo_delta=75&popoportlet_WAR_popo_keywords=&popoportlet_WAR_popo_advancedSearch=false&popoportlet_WAR_popo_andOperator=true&popoportlet_WAR_popo_r esetCur=false&popoportlet_WAR_popo_cur=1

Trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku celkovo 14 právnickým osobám, pričom vo väčšine prípadov, a to 13, bol tento trest uložený spolu s peňažným trestom - trest vykonaný len v jednom prípade, napriek tomu, že súdy majú účinný prostriedok k vymoženiu vykonania trestu, a to uloženie poriadkovej pokuty v zmysle ustanovenia § 32 ods. 2 TZPO. Je nutné poznamenať, že podľa údajov zo Zoznamu súdy opakovane ukladali tento druh trestu trestným rozkazom, čo je v rozpore so zákonom.

Pre porovnanie uvádzam príklady aplikačnej praxe zo Španielskeho kráľovstva a Francúzskej republiky:

a) Španielske kráľovstvo:

- a. Obvinených bolo 6 právnických osôb, ako aj ich konatelia za trestný čin proti zdraviu a trestný čin obchodovania s drogami. Cieľom týchto spoločností bolo uviesť na trh približne 6000 kg kokaínu. Firmy dovážali rôzne stroje a aparáty, kde boli umiestnené aj drogy. Súd uložil právnickým osobám trest uzatvorenia podnikov a dočasné zrušenie všetkých aktivít na obdobie dvoch rokov.
- b. Mediálne vnímaný bol aj prípad z decembra 2016, kedy došlo k uloženiu peňažného trestu pre FC Barcelona, ako právnickej osobe, vo výške 5, 5 milióna eur za machinácie a daňové trestné činy, ktoré boli vykonané počas prestupu najdrahšieho futbalistu planéty. Klubu reálne hrozilo uloženie trestu v podobe zákazu činnosti, či dočasného uzatvorenia prevádzky. Tým, že právnická osoba bola nápomocná pri vyšetrovaní protiprávnej činnosti, poskytla adekvátnu súčinnosť a pomoc, tak súd sa napokon priklonil k uloženiu peňažného trestu.

- b) **Francúzska republika:** Francúzsky súd uznal Scientologickú cirkev a štyroch z jej lídrov vinnými z podvodu, avšak činnosť hnutia vo Francúzsku nezakázal. Celebritné centrum a kníhkupectvo - dve vetvy činnosti scientológov vo Francúzsku - musia na základe nariadenia súdu zaplatiť peňažný trest vo výške 600 tisíc eur za finančné okrádanie svojich stúpcov. Prokuratúra pôvodne žiadala zrušenie organizácie vo Francúzsku a pokutu vo výške 2 miliónov eur. Parížsky súd si už takmer pred polrokom vypočul obvinenia žien, ktoré v zlom psychickom stave podľahli ponukám scientológov a nakúpili si drahé produkty, ktoré mali zlepšiť kvalitu ich života, čím sa dostali do zlej finančnej situácie. Francúzski advokáti tvrdia, že scientológovia zneužívajú a vyvíjajú tlak na obeť, ktoré vykazujú znaky bezbrannosti a nerozhodnosti.

Vízie

Sankcionovanie je dôležitým aspektom postihovania protiprávnej činnosti právnických osôb. Ukladanie trestov a tak aj trestnoprávne postihovanie právnických osôb je však v podmienkach Slovenskej republiky problematické. Na základe predstavených parciálnych inštitútov trestnej zodpovednosti právnických osôb je možné vyvodiť záver, že slovenská právna úprava bude potrebovať novelizovať ustanovenia zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb. A to takým spôsobom, aby sa uľahčila samotná aplikácia v praxi. O potrebe novelizácie sa rozpráva už pomerne dlho. Dochádzalo len k parciálnym úpravám textu zákona, neboli to však zmeny zásadného charakteru. Vhodným podkladom do diskusie je aj rozšírenie sankčného aparátu:

- a) Súdny dohľad nad právnickou osobou – uvedená sankcia sa využíva vo viacerých krajinách Európskej únie, ako ochranné opatrenie. Súd určí osobu/osoby, ktoré budú vo vymedzenom období dohliadať na aktivity právnickej osoby. Či právnická osoba realizuje svoje kroky v súlade s právnymi predpismi, rozhodnutiami súdov, resp. iných orgánov, či naplňa podmienky programu vnútornej kontroly a podobne. Ochranné opatrenie by malo dočasný charakter a súdu by bola predĺžená hodnotiacia správa zo strany osôb vykonávajúcich dohľad o stave právnickej osoby.
- b) Trest povinnej práce – vhodné by bolo zaviesť trest povinnej práce, ktorý by mal verejnoprospešný charakter. Právnická osoby by tak musela na základe výroku súdu zrealizovať prácu, ktorá by mala výlučne verejnoprospešný charakter.

- c) Trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku – v súčasnosti sa rozsudok zverejňuje v Obchodnom vestníku; súd môže súčasne určiť jeden alebo viaceré verejné oznamovacie prostriedky a podniky alebo organizačné zložky právnickej osoby, v ktorých má byť rozsudok zverejnený. Rozsudok nemôže byť publikovaný v periodikách s celoslovenskou pôsobnosťou, resp. zverejnenie je neprípustné ani na internete. Súd stanoví rozsah, spôsob a lehotu zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. Odsudzujúci rozsudok by bolo vhodné zverejňovať aj v iných verejne dostupných registroch, či v mediálnom prostredí. Zverejňovanie v Obchodnom registri nie je dostačujúce na dosiahnutie účelu trestu a ochranu spoločnosti.
- d) Podmienečný odklad výkonu trestu – zakotviť do zákona a umožniť podmienečný odklad výkonu trestu pre právnickú osobu na súdom určenú dobu. Zároveň podobne ako hovorí Trestný zákon – „V rámci povolenia podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody môže súd páchatel'ovi uložiť povinnosť, aby v skúšobnej dobe podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom alebo zaplatil dlh alebo zameškané výživné.“⁵ Súd by mohol uložiť právnickej osobe aj iné relevantné povinnosti, primárne za účelom náhrady škody.
- e) Peňažný trest a uloženie náhradného trestu – vhodným návrhom do diskusie je ukladanie peňažného trestu a zároveň aj náhradného trestu, čo by zabezpečilo zvýšenie výkonu peňažného trestu.
- f) Legislatívne, primárne však v praxi je potrebné upraviť ukladanie trestu zrušenia právnickej osoby a zverejnenia odsudzujúceho rozsudku, ktoré sú ukladané trestným rozkazom, čo je nezákonné a v rozpore so zákonom o trestnej zodpovednosti právnických osôb a Trestným poriadkom, keďže uvedené tresty možno uložiť len rozsudkom.

Nevyhnutná bude do budúcnosti aj zmena koncepcie rozsahu kriminalizácie, ktorá by mala reflektovať aj vyššie uvedené pripomienky absentujúcich trestných činov, ktoré nie sú uvedené v rozsahu kriminalizácie, a ktorých sa môže právnická osoba dopustiť. Je to nevyhnutný predpoklad existencie efektívneho inštitútu, ktorý môže byť v praxi využívaný vo väčšej miere.

Veľmi dôležitým aspektom, ktorý môže posunúť vpred využívanie inštitútu trestnej zodpovednosti právnických osôb je veda a výskum. Zapojenie relevantných inštitúcií napríklad do vypracovania metodiky vyšetrovania trestných činov právnických osôb, ktorú na Slovensku nemáme. Zároveň vytvoriť adekvátny priestor pre vyšetrovateľov/OČTK na vzdelávanie. Umožniť využívať napríklad možnosti, ktoré poskytuje Agentúra EÚ CEPOL, ktorá má vytvorenú platformu LEED, ktorá je určená na širokú škálu vzdelávania v oblasti problematiky presadzovania práva, vrátane problematiky trestnej zodpovednosti právnických osôb. Potrebné je aj zabezpečiť prístup k judikatúre súdov pre relevantné subjekty, ktoré vyšetrujú trestnú činnosť právnických osôb.

Vhodné by bolo, aby bol kladený väčší dôraz na vyšetrovanie envirokriminality, ktorej na Slovensku je veľmi veľa. V mnohých aspektoch sa rieši len v malom rozsahu.

Nevyhnutné je taktiež zabezpečiť spoluprácu a konzistentnosť medzi OČTK a súdmi. Zabezpečiť je potrebné kontinuálnu spoluprácu medzi týmito subjektmi, ktoré sa okrem iného zaoberajú vyvodzovaním trestnoprávej zodpovednosti voči právnickým osobám.

Napokon dôležitým aspektom je posilnenie právnych záruk pre fyzické a právnické osoby, aby nedochádzalo k rôznym aplikačným rozhodnutiam (nie je prípustné, že okresná prokuratúra alebo okresný súd z rôznych krajov rozhodne v identickom prípade rozličným spôsobom) napriek zjednocujúcim stanoviskám napríklad Najvyššieho súdu.

⁵ Pozri bližšie § 49, 50, 51 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Záver

Trestná zodpovednosť právnických osôb je súčasťou právnej úpravy Slovenskej republiky od roku 2016. Slovenská republika si prijatím tohto inštitútu splnila svoje medzinárodnoprávne záväzky. Je však potrebné zdôrazniť, že primárnym účelom by mala byť ochrana spoločnosti pred právnickými osobami, ktoré sa dopúšťajú protiprávnej činnosti na úrovni trestného práva. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby dotknuté inštitúcie v spolupráci s akademickou obcou pracovali na zefektívnení existujúcich ustanovení a pripravili kvalitný podklad pre aplikačnú prax, kde môžu OČTK a sudy tieto ustanovenia efektívne aplikovať.

Zoznam bibliografických odkazov

JELÍNEK, J.2007. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha:Linde, 2007. s. 270. ISBN 978-80-7201-683-9.

Zákon č. 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 183/2016 Sb. O trestní odpovědnosti právnických osob

Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Acte (Zákon o korporátnom usmrtení a korporátnej vražde) z roku 2007. Dostupné na:

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/19/contents>; Pozri bližšie aj:

<https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/corporate-manslaughter>; Pozri bližšie aj:

<https://www.netlawman.co.uk/ia/corporate-manslaughter-act>

Dôvodová správa k zákonu 91/2016 Z.z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb

Zoznamu právoplatne odsúdených právnických osôb. Dostupné na:

https://esluzby.genpro.gov.sk/zoznam-odsudenych-pravnickych-osob?p_p_id=popoportlet_WAR_popo&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-

[1&p_p_col_count=1&popoportlet_WAR_popo_delta=75&popoportlet_WAR_popo_keyword_s=&popoportlet_WAR_popo_advancedSearch=false&popoportlet_WAR_popo_andOperator=true&popoportlet_WAR_popo_resetCur=false&popoportlet_WAR_popo_cur=1](https://esluzby.genpro.gov.sk/zoznam-odsudenych-pravnickych-osob?p_p_id=popoportlet_WAR_popo&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=1&popoportlet_WAR_popo_delta=75&popoportlet_WAR_popo_keyword_s=&popoportlet_WAR_popo_advancedSearch=false&popoportlet_WAR_popo_andOperator=true&popoportlet_WAR_popo_resetCur=false&popoportlet_WAR_popo_cur=1)

Kontaktné údaje:

doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef Medelský, PhD.

Katedra verejnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

t.č. 0961057434

e-mail: jozef.medelsky@minv.sk

KOMPARACE PRÁVNÍ ÚPRAVY POJMU DĚTSKÁ PORNOGRAFIE VE SPOJENÝCH STÁTECH AMERICKÝCH A V ČESKÉ REPUBLICE

Mgr. Marek PAČMAG, MBA, LL. M.

Fakulta biomedicínského inženýrství
České vysoké učení technické v Praze

Anotácia: Příspěvek je zaměřen na oblast sexuálního zneužívání dětí, konkrétně pojem dětská pornografie, který je v dnešní době frekventovaně diskutován širokou veřejností. Cílem příspěvku je poskytnout informace o právní úpravě pojmu dětské pornografie ve Spojených státech amerických a České republice s následným poukázáním na rozdílné přístupy a znaky tohoto pojmu. V neposlední řadě příspěvek obsahuje návrh de lege ferenda legální definice pojmu dětská pornografie pro účely jejího zakotvení ve výkladových ustanovení českého trestního zákoníku.

KLúčové slová: Česká republika, dětská pornografie, legální definice, právní úprava, sexuální zneužívání dětí, Spojené státy americké

Annotation: The article focuses on the issue of child sexual abuse, specifically the term child pornography, which is nowadays frequently discussed by the general public. The main objective of the article is to provide information on the legal regulation of the term child pornography in the United States of America and the Czech Republic, followed by a discussion of the different approaches and characteristics of the term. Last but not least, the paper contains a de lege ferenda proposal for a legal definition of the term child pornography for the purpose of enshrining it in the interpretative provisions of the Czech Criminal Code.

Keywords: Czech Republic, child pornography, legal definition, legal regulation, child sexual abuse, United States of America

Úvod

V současné době představuje pohlavní zneužívání dětí celosvětový fenomén. Jedná se o velmi závažnou trestnou činnost s dlouhodobými, mnohdy i celoživotními negativními dopady ve vztahu k nejzranitelnějším obětem. Společnost nesprávně spojuje pohlavní zneužívání dětí pro výrobu pornografických materiálů se vznikem Internetu¹. Sexuální zneužívání dětí se odehrávalo již podstatně dříve. Samotná výroba a šíření dětské pornografie se pak v diskuzích mezi odborníky probírá již od 70. let 20. století.²

Dětská pornografie představuje významný trestněprávní pojem, jehož naplnění je mimo jiné obligatorní pro vyvození trestní odpovědnosti konkrétní osoby ze spáchání trestných činů spojených výrobou a šířením dětské pornografie. Šámal a jeho kolektiv³ klasifikuje pornografii na legální a zakázanou. Pod zakázanou pornografií lze subsumovat pornografii tvrdou⁴, jejíž výroba a jiná manipulace je trestně postihována ustanovením § 191 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplnění⁵, a právě pornografii dětskou, která je trestě postihována hned několika ustanoveními například § 192, § 193, § 193a tr. zákoníku.

Od užívání pojmu dětská pornografie v legislativních předpisech se celosvětově postupně upouští a je nahrazován termínem „child sexual abuse material“ ve zkratce CSAM.⁶ Odůvodnění je takové, že pornografie je pojem, který se aplikuje především pro označení materiálů zobrazujících dospělé osoby při konsenzuálních sexuálních aktivitách, které jsou následně šířeny za účelem sexuálního potěšení konzumentů. Používání tohoto pojmu

¹ Autor používá slovo Internet jako vlastní jméno celosvětové informační a komunikační sítě srov. SMEJKAL, Vladimír. *Kybernetická kriminalita*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022, s. 66

² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 163.

³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023, s. 2390.

⁴ Jedná se například o sexuální aktivity se zvířaty.

⁵ Dále jen tr. zákoník.

⁶ CHILD RESCUE COALITION. *Call it what it is. Help Us Change Legislation from Child Pornography TO CSAM*. Online. 2023. Dostupné z: <https://childrescuecoalition.org/educations/call-it-what-it-is-help-us-change-legislation-from-child-pornography-to-csam/>. [cit. 2024-03-07].

v souvislosti se zapojením dětí do těchto sexuálních aktivit je nepřipustné. Jak bylo uvedeno výše, je předpokládáno vyslovení konsensu od obou zainteresovaných stran, dítě ovšem není způsobilé relevantní konsensus k takovým účelům učinit.⁷

Postupné nahrazování pojmu dětská pornografie potvrzuje i globální přehled legislativních úprav na poli materiálů se sexuálním zneužíváním dětí, které zpracovalo v roce 2023 Mezinárodní centrum pro pohřešované a zneužívané děti⁸. Z tohoto přehledu mimo jiné vyplývá značný rozdíl v implementaci legislativních změn z pohledu právních kultur. Část států s kontinentální právní kulturou setrvává na užívání pojmu dětská pornografie. Například lze uvést Slovinsko, Rumunsko, Slovensko i Českou republiku. Státy s angloamerickým právní kulturou například Austrálie, Spojené království Velké Británie a Severního Irsku či Indonéská republika ve svých trestních předpisech již termín dětská pornografie nepoužívají.⁹

Cílem příspěvku bude komparace přístupu pojmu dětská pornografie ve Spojených státech amerických a v České republice. Jedná se relativně složitý cíl, neboť Spojené státy americké jsou uskupením padesáti členských států s odlišnými vnitrostátními, právními úpravami. Dalším ztěžujícím aspektem jsou i již zmíněné rozdílné právní kultury. Spojené státy americké jsou ovládány kulturou angloamerickou, oproti tomu v České republice je uznávána kultura kontinentální.¹⁰ Zpracování příspěvku na zvolené téma má však své neoddiskutovatelné opodstatnění v následujících dvou oblastech.

První oblast se dotýká skutečnosti, že Česká republika, konkrétně úřad služby kriminální policie a vyšetřování Policejního prezidia České republika, přijímá hlášení o incidentech s pohlavním zneužíváním dětí od neziskové organizace s názvem Národní centrum pro pohřešované a zneužívané děti¹¹. Za období roku 2022 bylo odesláno do České republiky celkem 61,994 takových hlášení.¹² Posuzování „závadnosti“ jednotlivých multimediálních souborů poskytovaných poskytovateli online služeb (například Meta, Snapchat, Google, TikTok a další), dochází právě na základě právní úpravy ve Spojených státech amerických.

Druhá neméně významná oblast souvisí s projednáváním návrhu nařízení Evropského parlamentu a Rady, kterým budou stanovena nová pravidla pro předcházení pohlavnímu zneužívání dětí a boj proti němu.¹³ Návrh nařízení bude významným způsobem *pro futuro* měnit dosavadní snahy o potlačení pohlavního zneužívání dětí v prostředí v clear webu¹⁴. Mimo mnoho připravovaných změn se jedna vztahuje k oblasti vytvoření společného listu (hashlist) známých, ale i nových materiálů s charakterem dětské pornografie. Na podkladě zmíněného listu by měla probíhat detekce dětské pornografie v online službách poskytovaných v Evropské unii.¹⁵ Vzorem

⁷ AVIATOR PROJECT. *Aviator annual report 2021*. Online. 2021. Dostupné z: https://aviatorproject.com/media/pages/home/annual-report/aviator-annual-report-2021/0a199a201d-1661844510/aviator_annualreport2021.pdf?utm_source=website&utm_medium=report&utm_campaign=AviaTor_AnnualReport. [cit. 2024-01-14].

⁸ Dále jen ICMEC.

⁹ INTERNATIONAL CENTRE FOR MISSING & EXPLOITED CHILDREN. *Child Sexual Abuse Material: Model Legislation & Global Review 10th Edition*. Online. 2023. Dostupné z: https://cdn.icmec.org/wp-content/uploads/2023/10/CSAM-Model-Legislation_10th-Ed-Oct-2023.pdf. [cit. 2024-01-14].

¹⁰ Blíže k rozdílům mezi kontinentální a angloamerickou právní kulturou například GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 105-108.

¹¹ Dále jen NCMEC.

¹² NATIONAL CENTER FOR MISSING & EXPLOITED CHILDREN. *CyberTipline 2022 Report*. Online. 2023. Dostupné z: https://www.missingkids.org/gethelpnow/cybertipline/cyber_tiplinedata. [cit. 2024-02-18].

¹³ EUROPEAN COMMISSION. *Fighting child sexual abuse: Commission proposes new rules to protect children*. Online. 2022. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2976. [cit. 2024-03-02].

¹⁴ Clear web lze zjednodušeně charakterizovat jako indexovanou část Internetu, kterou lze vyhledat prostřednictvím standardních vyhledávačů například Googlu srov. MANAGEMENT ASSOCIATION, Information Resources, ed. *Research Anthology on Child and Domestic Abuse and Its Prevention* [online]. Hershey: IGI Global, 2022, ISBN 9781668455982. Dostupné z: doi:10.4018/978-1-6684-5598-2. [cit. 2023-03-02].

¹⁵ EUROPEAN COUNCIL COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. *Prevention of online child sexual abuse*. Online. 2024, aktualizováno 15.2.2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/>. [cit. 2024-03-04].

pro vytvoření zamýšleného mechanismu byl právě systém fungování (detekce) v oblasti pohlavního zneužívání dětí ve Spojených státech amerických.

Obecný přístup Spojených států amerických k pohlavnímu zneužívání dětí

Jak již bylo zmíněno v úvodu příspěvku, právní úprava ve Spojených státech amerických je výrazně složitější, než v České republice. Pohlavní zneužívání dětí se související výrobou dětské pornografie představuje ve Spojených státech amerických problematiku, která je na srovnatelné úrovni, jako jiná bezpečnostní rizika například terorismus a kybernetická kriminalita. Uvedené tvrzení podporuje i jednání ministra vnitra Mgr. Víta Rakušana s ředitelem *Federal Bureau of Investigation* Christopherem Ascherem Wrayem, které se uskutečnilo dne 22. února 2024 v Praze. Mezi klíčová témata bylo zařazeno vedle terorismu a kybernetické bezpečnosti právě pohlavní zneužívání dětí.¹⁶ Následující část příspěvku se bude zabývat základními oblastmi pohlavního zneužívání dětí s akcentem na relevantní právní úpravu jak z hlediska federálních zákonů, tak i v oblasti státních zákonů vybraných členských států.

Právní úprava pojmu dětská pornografie z pohledu federálního práva

Spojené státy americké, jakožto federativní prezidentská republika, je primárně řízená federálními zákony, které mají aplikační přednost před zákony, které vydávají oprávněné orgány jednotlivých členských států.¹⁷ Předně bude tedy předmětem pojednání právní úprava dětské pornografie v rámci federálních zákonů. Následně bude pozornost věnována zákonům dvou vybraných členských států Spojených států amerických. S ohledem na stanovený rozsah příspěvku je pochopitelné, že se nelze zabývat právními úpravami všech padesáti členských států.

Kodex Spojených států amerických je předmětová kodifikace obecných a stálých zákonů. Je klasifikován podle širokých témat do 53 titulů a vydává jej *Office of the Law Revision Counsel* Sněmovny reprezentantů Spojených států amerických. Kodex byl poprvé publikován již v roce 1926. Další hlavní vydání bylo publikováno v roce 1934, následující hlavní vydání jsou pak vydávána každých šest let.¹⁸ Kodex je systematizován do jednotlivých hlav, přičemž znění jednotlivých trestných činů jsou předmětem hlavy osmnácté. Hlava osmnáct obsahuje celkem 2725 skutkových podstat trestných činů. Obdobně, jako tomu je v českém trestním zákoníku, jsou jednotlivé skutkové podstaty trestných činů dále soustředěny do kapitol podle jejich druhu (lze přirovnat ke skupinovému objektu z pohledu českého trestního práva hmotného).¹⁹

Jak bylo již částečně uvedeno v předchozím textu, dětská pornografie je ve Spojených státech amerických považována za jeden z nejzávažnějších zločinů, kterého se mohou občané Spojených států amerických dopustit. Kodex ve svém ustanovení § 2256 poskytuje legální definici pojmu dětská pornografie jako jakékoli vizuální zobrazení, včetně jakékoli fotografie, filmu, videa, počítačem, elektronickými, mechanickými nebo jinými prostředky vytvořeného obrázku nebo videa nezletilé osoby, jež je zapojena do sexuální explicitního chování. Za nezletilou osobu se podle prvního odstavce téhož paragrafu považuje jakákoli osoba, která je mladší osmnácti let.

Shora uvedená definice obsahuje právně neurčité slovní spojení „sexuálně explicitní chování“. Pod sexuální explicitní chování lze subsumovat jakýkoli pohlavní styk, sodomii, felaci, masturbaci, sadomasochistické zneužívání a sexuální podněcující fotografie či videosoubory zachycující genitálie dětí.²⁰ V aplikační praxi mohou činit obtíže fotografie tzv. dětské nahoty na

¹⁶ MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. *Ministr vnitra jednal s ředitelem FBI*. Online. 2024, aktualizováno 22.2.2024. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/ministr-vnitra-jednal-s-reditelem-fbi.aspx>. [cit. 2024-03-03].

¹⁷ článek 4 odst. 2 Ústavy Spojených států amerických

¹⁸ GOVINFO. *About the United States Code*. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode>. [cit. 2024-02-20].

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ DUIGNAN, Brian. *Child pornography*. Online. 2024, aktualizováno 1.3.2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/rape-crime/Rape-as-a-weapon-of-war>. [cit. 2024-03-03].

veřejných koupalištích, v domácích bazénech nebo fotografování a sdílení fotografií s kožními onemocněními dětí v oblasti pohlavních orgánů (zpravidla opruzeniny), neboť zmíněné materiály budou podle dané definice naplňovat nelegální dětskou pornografii. V České republice by byly takové materiály vyhodnoceny jako tzv. nevhodné pro zasílání prostřednictvím sociálních sítí, nikoli však trestné. Bližší odůvodnění bude poskytnuto v kapitole o právní úpravě v České republice. Dále je třeba uvést, že při vyslovení souhlasu ze strany nezletilé osoby mladší osmnácti let se sexuální aktivitou, je její věk irelevantní; jakékoli zobrazování takové osoby, která se účastní sexuálně explicitního chování, je v rámci právního řádu Spojených států amerických trestné.²¹ V této oblasti je situace v České republice shodná.

Nad rámec uvedené definice pojmu dětská pornografie Kodex frekventovaně používá pojem „obscénnost“. U některých trestných činů souvisejících s dětskou pornografií se vyžaduje, aby zde byl znak obscénnosti naplněn. Obscénnost lze definovat jako způsobilost vyvolat ve veřejnosti silné znechucení či urážku, přičemž se bude jednat o sexuální materiály, ve kterých jsou vyobrazeny buď skutečné osoby nebo realistické zobrazení (virtuální či kreslené) nezletilých osob.²² Definice dětské pornografie také postihuje i nejaktuálnější trend současné doby v podobě vytváření dětské pornografie za využití umělé inteligence (AI). Pro orgány prosazující právo bude do budoucna složitější skutečné materiály dětské pornografie odlišit od těch AI vytvořených, kde k reálnému sexuálnímu zneužívání dětí nedochází. Pachatel tedy může být za vytvoření těchto materiálů na federální úrovni odsouzen.

Hlava osmnáct Kodexu obsahuje následující taxativní výčet skutkových podstat trestných činů spojených s dětskou pornografií:

- § 1460 – Vlastnictví s úmyslem prodat obscénní záležitost na federálním majetku
- § 1461 – Zasílání obscénních záležitostí nebo záležitostí nabádajících k trestné činnosti
- § 1462 – Dovoz nebo vývoz obscénních záležitostí
- § 1463 – Zasílání neslušných věcí na obalech nebo obálcích
- § 1464 – Vysílání obscénních sdělení
- § 1465 – Vývoz obscénních záležitostí za účelem prodeje nebo distribuce
- § 1466 – Zapojení do obchodu s prodejem nebo převodem obscénních záležitostí
- § 1466A – Obscénní vizuální reprezentace sexuálního zneužívání dětí
- § 1468 – Distribuce obscénního materiálu prostřednictvím kabelové nebo předplacené televize
- § 1470 – Přenos obscénního materiálu s dětmi
- § 2241 – Závažné sexuální zneužití
- § 2242 – Sexuální zneužívání
- § 2243 – Sexuální zneužívání dítěte nebo svěřeného dítěte
- § 2244 – Zneužívání sexuálního styku
- § 2251 – Sexuální vykořisťování dětí
- § 2251A – Prodej a nákup dětí za účelem sexuálního vykořisťování
- § 2252 – Aktivity zahrnující sexuální vykořisťování nezletilých
- § 2252A – Aktivity související s materiálem obsahujícím dětskou pornografii
- § 2252C – Podvodné vložení zavádějících slov nebo digitálních obrázků na Internetu
- § 2260 – Výroba sexuálně explicitních zobrazení nezletilých za účelem dovozu do Spojených států amerických

²¹ CRIMINAL DIVISION - U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE. *Citizen's Guide To U.S. Federal Law On Child Pornography*. Online. 2023, aktualizováno 11.8.2023. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal/criminal-ceos/citizens-guide-us-federal-law-child-pornography>. [cit. 2024-02-20].

²² INTERNET ARCHIVE WAYBACKMACHINE. *Sex Offenses Against Children Findings and Recommendations Regarding Federal Penalties*. Online. 2023, aktualizováno 23.8.2023. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20090526083325/http://www.ussc.gov/r_congress/SCAC.HTM. [cit. 2024-02-20].

- § 2260A – Tresty pro registrované sexuální delikventy²³

Pro ilustraci, pokud půjde o pachatele, který byl ve Spojených státech amerických poprvé odsouzen za produkci dětské pornografie, může mu být uložen peněžitý trest a trest odnětí svobody od 15 let do 30 let s umístěním do federální věznice. Pachatel, který byl poprvé odsouzen za vývoz dětské pornografie v mezistátním nebo zahraničním obchodu, může čelit peněžitému trestu a trestu odnětí svobody od 5 let do 20 let s umístěním do federální věznice.²⁴

Vztah federálních zákonů a zákonů jednotlivých států Spojených států amerických

V úvodu příspěvku bylo uvedeno, že každý členský stát Spojených států amerických disponuje vlastním právním řádem, přičemž federální úprava má ve vztahu ke státním úpravám aplikační přednost. Na tomto místě je zajímavé vyřešit otázku, a to v jakých situacích bude pachatel trestně stíhán například za přechovávání dětské pornografie, pokud přechovávané dílo bude naplňovat obligatorní znaky dětské pornografie jak podle federálního zákona, tak i zákona daného členské státu? Na položenou otázku je do jisté míry komplikované odpovědět, nicméně je zde několik možných podotázek, jejichž zodpovězení povede alespoň k nějakému výsledku. Jedná se o:

- Provedl zatčení federální agent nebo státní příslušník orgánu prosazující právo?
- Došlo ke zločinu na federálním majetku?
- Byly šířeny nelegální materiály přes státní hranice?²⁵

Ve vztahu k dětské pornografii, která je šířena prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, i s ohledem na celosvětový charakter sítě Internet, lze z logického pohledu usoudit, že se bude jednat o federální trestné činy. Pokud bude však docházet k stahování dětské pornografie z různých webových stránek a navazujícím přechovávání bez dalšího šíření, bude se jednat o trestný čin státního charakteru. Jinými slovy v oblasti aktivit s dětskou pornografií, vyjma jejího přechovávání, půjde vždy paralelně o federální i státní trestný čin. V angloamerické právní kultuře mohou být pachatelé na základě doktríny suverenity federace a jednotlivého členského státu, které jsou považovány za samostatné právní subjekty, odsouzeni za totožné jednání jak u federálního soudu, tak i u soudu státního. Z pohledu kontinentální právní kultury by dvojí odsouzení na federální a státní úrovni mohlo evokovat porušení základní princip trestního práva *ne bis in idem*²⁶. Nicméně každá vláda má právo stíhat trestné činy, které byly spáchány na jejím území. V některých případech však může jeden ze zákonodárců stáhnout nebo zrušit obvinění na úkor druhého subjektu. Jako příklad lze uvést stát Iowa, který v případě federálního trestného činu za výrobu a distribuci dětské pornografie v rámci státu prakticky automaticky stahuje dané obvinění.²⁷ Závěrem této části příspěvku lze zmínit, že největší rozdíly mezi státními a federálními trestnými činy v oblasti dětské pornografie jsou samotné trestní sazby ukládané za spáchaný trestný čin. Značné rozdíly v trestních sazbách lze detekovat i ve vztahu k České republice.

V následující části příspěvku bude pojednáno o právní úprava dvou vybraných států Spojených států amerických, konkrétně státu Kalifornie a Florida.

²³ INTERNET ARCHIVE WAYBACKMACHINE. *Sex Offenses Against Children Findings and Recommendations Regarding Federal Penalties*. Online. 2023, aktualizováno 23.8.2023. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20090526083325/http://www.usssc.gov/r_congress/SCAC.HTM. [cit. 2024-02-20].

²⁴ Tamtéž.

²⁵ RICCIO, Anthony. *Federal versus State Child Pornography Charges*. Online. 2022, aktualizováno 3.11.2022. Dostupné z: <https://anthonyricciolaw.com/federal-versus-state-child-pornography-charges/>. [cit. 2024-02-20].

²⁶ Trestněprávní zásada *ne bis in idem* vyjadřuje zákaz někoho stíhat nebo potrestat dvakrát za stejnou věc, přičemž se jedná o neodmyslitelnou a nezpochybnitelnou součásti spravedlivého trestního procesu srov. plenární nález Ústavního soudu České republiky, ze dne 9.7.2003, pod spis. zn. Pl. ÚS 6/03.

²⁷ RICCIO, Anthony. *Federal versus State Child Pornography Charges*. Online. 2022, aktualizováno 3.11.2022. Dostupné z: <https://anthonyricciolaw.com/federal-versus-state-child-pornography-charges/>. [cit. 2024-02-20].

Dětská pornografie v rámci právního řádu státu Kalifornie

V rámci právní úpravy samostatného státu Kalifornie jsou aktivity spojené s dětskou pornografií považovány taktéž za trestné činy. Samotná legální definice dětské pornografie je upravena v kalifornském trestním zákoně. Jde o úpravu částečně odlišnou, než je tomu u právní úpravy na federativní úrovni. Pro potvrzení materiálu jako dětské pornografie musí být naplněny následující tři základní podmínky:

- jakákoli věc nebo materiál,
- zobrazující sexuální chování,
- zachycující osobu mladší 18 let.²⁸

Legální definice státu Kalifornie po vzoru federální úpravy obsahuje neurčitý pojem „*sexuální chování*“. Sexuální chování zahrnuje skutečné či simulované aktivity jako pohlavní styk, felaci, anální styk nebo masturbaci. Co se týče formy nosičů a druhu materiálů, tak se bude jednat například o filmy, videosoubory, fotografie, negativy, diapozitivy, videokazety, fotokopie nebo obrázky vytvořené počítačem. Sexuální chování z pohledu právního řádu Kalifornie v podstatě kopíruje úpravu na federální úrovni. Odlišnost můžeme spatřit u obrázků nebo videí, na kterých nejsou zobrazeny žádné skutečné osoby mladší 18 let. V případech výroby či stažení například „*anime videa*“, nelze takové video subsumovat pod dětskou pornografii. Totéž platí pro kresby, náčrty, animace a karikatury.²⁹

Trestné činy týkající se dětské pornografie v Kalifornii jsou stíhány podle oddílů 311.1, 311.2, 311.3, 311.4, 311.10 a 311.11 tamního trestního zákona, jejichž obsah je následující:

- § 311.1 a § 311.2 zakazují vědomé zasílání, přepravu, výrobu, držení nebo rozmnožování dětské pornografie za účelem její distribuce,
- § 311.3 zakazuje vědomé vyvíjení, rozmnožování, tisk nebo výměnu dětské pornografie (sexuální zneužívání dítěte),
- § 311.4 zakazuje vědomé najímání, zaměstnávání, využívání, přesvědčování nebo nátlak nezletilého k účasti na výrobě dětské pornografie,
- § 311.10 zakazuje vědomou reklamu na obscénní dětskou pornografii za účelem prodeje nebo distribuce,
- § 311.11 zakazuje vědomé držení nebo ovládání jakékoli dětské pornografie, která byla vytvořena za použití osoby mladší 18 let.³⁰

Dětská pornografie v rámci právního řádu státu Florida

Shodně jako ve státu Kalifornie, je dětská pornografie ve státu Florida kvalifikována za závažný trestný čin. Předmětná legální definice obsahuje několik odchylek od federální právní úpravy. Za dětskou pornografii lze považovat jakýkoli obrázek, který byl vytvořen, pozměněn nebo upraven elektronickými, mechanickými nebo jinými prostředky, aby zobrazoval identifikovatelnou nezletilou osobu zapojenou do sexuálního chování. Pod nezletilou osobou lze chápat nezletilou osobu jako skutečnou osobu, rozpoznatelnou podle obličeje, podoby nebo jiné rozlišovací charakteristiky, kterou může být jedinečné mateřské znaménko nebo jiné rozpoznatelné rysy.³¹

Definice opětovně obsahuje právní pojem „*sexuální chování*“. Podle právní úpravy půjde o skutečný či simulovaný pohlavní styk, skutečnou exhibici genitálií, sadomasochistické

²⁸ ISRAELS, Sam. *What are the child pornography laws in California?*. Online. 2023, aktualizováno 21.1.2023. Dostupné z: <https://www.cronisraelsandstark.com/child-pornography-laws-in-california>. [cit. 2024-03-07].

²⁹ SAMMIS LAW FIRM. *Child Pornography Crimes in Florida*. Online. 2022, aktualizováno 10.8.2022. Dostupné z: <https://criminaldefenseattorneytampa.com/sexually-motivated-crimes/child-pornography/>. [cit. 2024-03-05].

³⁰ CHILD PORNOGRAPHY CHARGES IN CALIFORNIA. *Sevens Legal Criminal Lawyers*. Online. Dostupné z: <https://www.sevenslegal.com/child-pornography-charges-in-california/#the-age-rule-in-child-pornography-cases>. [cit. 2024-02-20].

³¹ SAMMIS LAW FIRM. *Child Pornography Crimes in Florida*. Online. 2022, aktualizováno 10.8.2022. Dostupné z: <https://criminaldefenseattorneytampa.com/sexually-motivated-crimes/child-pornography/>. [cit. 2024-03-05].

zneužívání, masturbaci, fyzický kontakt s odhalenými či oděnými genitáliemi, hýžděmi, stydkou oblastí, pokud se jedná o dívku, tak i s oblastí prsou, se záměrem uspokojit nebo vyvolat sexuální touhu kterékoli strany nebo také jakýkoli chování, které představuje sexuální baterii nebo simuluje, že sexuální baterie je nebo bude spáchána.³²

Je striktně rozlišováno mezi pojmy dětská pornografie a dětská erotika, která v obecné rovině protiprávní není. Pod pojem dětská erotika lze podřadit materiály s nezletilými, fotografovanými způsobem, který nenaplnuje shora uvedené požadavky pojmu sexuálního chování, byť je nezletilý fotografován částečně nebo zcela nahý. Takový přístup je akceptován i v České republice.

Požadavek na identifikovatelnost nezletilé osoby se jeví jako zvláštní. Právě tento znak byl stěžejní pro zvolení právní úpravy státu Florida pro účely příspěvku. V aplikační praxi existuje celá řada materiálů, ze kterých je patrné, že jsou na nich vyobrazeny osoby mladší osmnácti let (například podle vyvinutí sekundárních pohlavních znaků), avšak v sexuálních pozicích, ve kterých jim není vidět do obličeje a na jejich tělech nejsou viditelné žádné specifické markanty pro jejich identifikaci. Objevují se i materiály, kde jsou vyobrazeny děti v kuklách či maskách, popřípadě jsou použity i jiné předměty, které znesnadňují jejich identifikaci. Z podané definice tedy vyplývá, že takové materiály nebudou hodnoceny jako dětská pornografie. V rámci zpracování příspěvku byl proveden pokus o vyhledání relevantních soudních rozhodnutí, které by řešily tuto oblast zájmu, nicméně žádné takové rozhodnutí nebylo nalezeno. Subjektivně se jedná se o právní úpravu značně excesivní. Bylo by jistě zajímavé sledovat hodnocení shora popsaných materiálů z perspektivy definice pojmu dětská pornografie, a to ze strany příslušného soudního orgánu.

Skutkových podstat trestných činů je zakotveno v příslušném floridském zákoně celá řada, s ohledem na účel a rozsah příspěvku bude zmíněno nejfrekventovaněji používané ustanovení podle oddílů 847.0135, 847.0138 a 827.071, podle kterých je šíření, distribuce, držení a výroba dětské pornografie zločin třetího stupně, za který lze uložit trest odnětí svobody v délce do pěti let se zařazením do státní věznice na Floridě.³³

Právní úprava dětské pornografie v České republice³⁴

Aktuální znění českého trestního zákoníku legální definici pojmu dětská pornografie nenabízí. V České republice nezbyvá než hledat výklad tohoto pojmu v mezinárodních dokumentech, odborné literatuře a v soudní judikatuře.

Z mezinárodních dokumentů, je vhodné vycházet ze znění Úmluvy o počítačové kriminalitě č. 104/2013 Sb.m.s., která definuje dětskou pornografii jako *„pornografický materiál, který vizuálně znázorňuje nezletilou osobu provádějící viditelný sexuální akt, osobu, jež vyhlíží jako nezletilá, provádějící viditelný sexuální akt a realistické zobrazení nezletilé osoby provádějící viditelný sexuální akt“*.³⁵

V neposlední řadě je vhodné vycházet i ze směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2011/92/EU, ze dne 13. 12. 2011, o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, která definuje dětskou pornografii jako *„jakýkoli materiál, který zobrazuje dítě, které se účastní skutečného nebo předstíraného jednoznačně sexuálního chování, jakékoli zobrazení pohlavních orgánů dítěte prvotně k sexuálním účelům, jakýkoli materiál, který zobrazuje osobu se vzhledem dítěte, která se účastní skutečného nebo předstíraného jednoznačně sexuálního jednání nebo realistické obrázky dítěte, které se*

³² Tamtéž.

³³ HORNSBY LAW FIRM. *Child Abuse in Florida*. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.hornsby.com/crimes/children/child-abuse.html>. [cit. 2024-03-09].

³⁴ Tato kapitola vychází z diplomové práce autora příspěvku, k tomu srov. PAČMAG, M. Dětská online pornografie. Policejní akademie České republiky v Praze. Diplomová práce. 2019. Vedoucí práce doc. JUDr. Jan Kolouch, Ph.D.

³⁵ GRIVNA, Tomáš a Radim POLČÁK, ed. *Kyberkriminalita a právo*. Praha: Auditorium, 2008, s. 171.

účastní jednoznačně sexuálního jednání, nebo realistické obrázky pohlavních orgánů dítěte k prvotně sexuálnímu účelům“.

Z odborné literatury je relativně zdařile definována dětská pornografie Blatníkovou jako „znázornění dítěte účastnícího se skutečné nebo předstírané explicitní sexuální aktivity, ať už je toto zobrazení provedeno jakýmkoliv způsobem, a rovněž tak jakékoliv vyobrazení sexuálních orgánů dítěte určené primárně k sexuálním účelům, je považováno za dětskou pornografii. Jde tedy o pornografický materiál (zvukový nebo obrazový), který zobrazuje dítě, které se aktivně nebo pasivně účastní jednoznačně sexuálního jednání, a to včetně dráždivého vystavování přirození, nebo skutečnou osobu se vzhledem dítěte, která se aktivně nebo pasivně účastní sexuálního kriminálního jednání, nebo realistické znázornění neexistujícího dítěte, které se aktivně nebo pasivně účastní výše popsáního kriminálního jednání“.³⁶

Ze soudní judikatury stojí za zmínku usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 12. 2004, vydané pod spisovou značkou 7 Tdo 1077/2004, kde je uvedeno: „za pornografické dílo zobrazující dítě lze pokládat např. snímky obnažených dětí v polohách vyzývavě předvádějících pohlavní orgány za účelem sexuálního uspokojení, dále pak snímky dětí zachycující polohy skutečného či předstíraného sexuálního styku s nimi, popř. i jiné obdobně sexuální dráždivé snímky dětí“.

Vzájemnou komparací uvedených definic je patrné, že se při definování pojmu dětské pornografie shodují. V jednotlivých definicích je užitá pouze odlišná terminologie. Prezentované usnesení Nejvyššího soudu jako jediné neuvádí, že lze za dětskou pornografii považovat i realistické zobrazení neexistujícího dítěte. K vysvětlení mohou vést dva závěry. První bude, že se jedná o již poměrně starší rozhodnutí z roku 2004. Druhým bude zřejmě pouze demonstrativní výčet ze strany Nejvyššího soudu, neboť v usnesení ve znění definice je psáno slovo „například“.

Na základě výše uvedeného se domnívám, že je vhodné, například po vzoru Slovenské republiky, jasně definovat pojem dětské pornografie ve výkladových ustanoveních trestního zákoníku v souladu s požadavkem na určitost trestněprávní normy³⁷. Tím dojde k zajištění jednotnosti podávaného výkladu, a nemělo by poté docházet ke zbytečnému zahajování trestního stíhání konkrétních osob v oblasti dětské pornografie pouze z důvodu, že není tento pojem v trestním zákoníku srozumitelně a úplně definován. Nota bene jak uvádí Lukáš Trojan „zahájení trestního stíhání má pro obviněné mimořádně závažné následky“.³⁸

Na základě výše uvedeného navrhuji *de lege ferenda*, aby došlo k doplnění současného trestního zákoníku o pojmové vymezení dětské pornografie v následujícím znění:

„Dětskou pornografií se rozumí pornografický materiál, který zobrazuje skutečné dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem, které se účastní skutečného nebo předstíraného sexuálního chování, ať už je toto zobrazení provedeno jakýmkoliv způsobem, jakýkoli pornografický materiál, vyzývavě zobrazující pohlavní orgány dítěte primárně k sexuálním účelům“.

Závěr

Sexuální zneužívání dětí má celosvětový dopad. Ze strany pachatelů je útočeno na nejzranitelnější oběti naší společnosti, a to děti. Pro vyvození trestní odpovědnosti pachatele musí být naplněny všechny znaky skutkové příslušného trestného činu. Z tohoto důvodu je nezbytností zakotvit v trestním zákoníku legální definici tak významného pojmu - dětské pornografie.

Příspěvek odhaluje, že přístupy k tomuto pojmu budou odlišné na různých místech České republiky, v členských státech Evropské unie, potažmo po celém světě. V první části příspěvku

³⁶ BLATNÍKOVÁ, Šárka: *Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí v ČR – informace z výzkumu*. Trestněprávní revue. 2010, roč. 9, č. 11, s. 355-362.

³⁷ Zásada *nullum crimen sine lege certa*, k této zásadě blíže například ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 44 a násl.

³⁸ GŘIVNA, Tomáš. *Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 96.

bylo pojednáno o úpravě ve Spojených státech amerických na federální úrovni, následně pak byly vybrány dva členské státy, ve kterých se právní úprava v některých významných aspektech odlišuje od právní úpravy federální. V druhé části bylo přistoupeno k rozboru právní úpravy v České republice s navazujícím návrhem *de lege ferenda* legální definice pojmu dětská pornografie pro implementaci do českého trestního zákoníku.

Bylo zjištěno, že federální právní úprava, popřípadě úprava vybraných států Spojených států amerických, nepoužívá ve svých definicích slovní spojení v podobě „osoba, jež se jeví být dítětem“. Z uvedeného lze dovodit, že dívka ve věku 22 let, která si na sebe oblékne kostým školačky, následně bude explicitně předvádět pohlavní orgány, přičemž bude vnějším vzezřením působit jako dívka ve věku přibližně 12 let, tak takové materiály a jejich případná manipulace trestná nebude. V České republice z pohledu ustálené judikatury Nejvyššího soudu České republiky takový materiál naplní znak dětské pornografie. Nicméně je nezbytné zmínit, že tento znak činí v aplikační praxi značné problémy, zejména z pohledu jeho výkladu.³⁹

Co se týče oblasti AI vytvořené dětské pornografie, tato bude v České republice také trestně postižitelná, neboť příslušná skutková podstata trestného činu v § 192 tr.zákoníku zahrnuje i počítačově vytvořenou dětskou pornografii.

Do navržené legální definice nebyly zakomponovány jednotlivé druhy pornografických děl tak, jak je tomu například v právní úpravě ve státě Kalifornie, neboť vyjmenované druhy pornografických děl jsou v příslušných skutkových podstatách trestního zákoníku již zakotveny. Z tohoto důvodu není zapotřebí tyto druhy opakovat i v legální definici pojmu dětské pornografie.

Další nejednoznačná oblast je u virtuální či kreslené dětské pornografie. Z hlediska ryze formálního přístupu takové materiály naplní znak pornografického díla, které zneužívá dítě, a to počítačově vytvořeného. Nicméně subjektivně lze vyslovit souhlas i s následujícím názorem „Pokud by měla dostupnost virtuální dětské pornografie snížit sexuální zneužívání skutečných, reálných dětí, pak se ztotožňuji s názorem Herczega, že „virtuální dětská pornografie by mohla být pro řadu pedofilů alternativou, která by jim umožnila realizovat své potřeby na úrovni masturbačních fantazií, a tím by se snížilo riziko, že své potřeby skutečně realizují.“⁴⁰ Z tohoto důvodu nebyl tento druh materiálů do návrhu legální definice zahrnut.

Věková hranice vyobrazovaných dětí v materiálech s charakterem dětské pornografie je celosvětově stanovena na osmnáct let. Uvedené vyplývá i z toho, že dítě mladší osmnácti let není dostatečně rozumově vyspělé k poskytnutí souhlasu se zapojením do takových aktivit.

Z textu příspěvku je patrné, že definovat komplexně a především výstižně pojem dětská pornografie je náročné. I přesto v závěru příspěvku autor podává na podkladě zjištěných informací návrh legální definice, který by mohl dle jeho názoru a vlastní praxe obstát v navazující odborné diskuzi.

Zoznam bibliografických odkazov

AVIATOR PROJECT. Aviator annual report 2021. Online. 2021. Dostupné z: https://aviatorproject.com/media/pages/home/annual-report/aviator-annual-report-2021/0a199a201d1661844510/aviator_annualreport2021.pdf?utm_source=website&utm_medium=report&utm_campaign=AviaTor_AnnualReport. [cit. 2024-01-14].

BLATNÍKOVÁ, Šárka: Pachatelé komerčního sexuálního zneužívání dětí v ČR - informace z výzkumu. Trestněprávní revue. 2010, ročník 9, č. 11.

CHILD PORNOGRAPHY CHARGES IN CALIFORNIA. Sevens Legal Criminal Lawyers. Online. Dostupné z: <https://www.sevenslegal.com/child-pornography-charges-in-california/#the-age-rule-in-child-pornography-cases>. [cit. 2024-02-20].

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 1889.

⁴⁰ TIBITANZLOVÁ, Alena a Marek PAČMAG. *Vybrané otázky dětské pornografie*. In: Vybrané otázky zvláštní části trestního zákoníku. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2022, s. 35-47.

CHILD RESCUE COALITION. Call it what it is. Help Us Change Legislation from Child Pornography TO CSAM. Online. 2023. Dostupné z: <https://childrescuecoalition.org/educations/call-it-what-it-is-help-us-change-legislation-from-child-pornography-to-csam/>. [cit. 2024-03-07].

CRIMINAL DIVISION - U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE. Citizen's Guide To U.S. Federal Law On Child Pornography. Online. 2023, aktualizováno 11.8.2023. Dostupné z: <https://www.justice.gov/criminal/criminal-ceos/citizens-guide-us-federal-law-child-pornography>. [cit. 2024-02-20].

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Forezní psychologie. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

DUIGNAN, Brian. Child pornography. Online. 2024, aktualizováno 1.3.2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/rape-crime/Rape-as-a-weapon-of-war>. [cit. 2024-03-03].

EUROPEAN COMMISSION. Fighting child sexual abuse: Commission proposes new rules to protect children. Online. 2022. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2976. [cit. 2024-03-02].

EUROPEAN COUNCIL COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. Prevention of online child sexual abuse. Online. 2024, aktualizováno 15.2.2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/prevent-child-sexual-abuse-online/>. [cit. 2024-03-04].

GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 6., aktualiz. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.

GOVINFO. *About the United States Code*. Online. 2023. Dostupné z: <https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode>. [cit. 2024-02-20].

GRIVNA, Tomáš. Právo na obhajobu: teorie a praxe 21. století. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-593-7.

GRIVNA, Tomáš a Radim POLČÁK, ed. Kyberkriminalita a právo. Praha: Auditorium, 2008. ISBN 978-80-903786-7-4.

HORNSBY LAW FIRM. Child Abuse in Florida. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.hornsby.com/crimes/children/child-abuse.html>. [cit. 2024-03-09].

INTERNATIONAL CENTRE FOR MISSING & EXPLOITED CHILDREN. Child Sexual Abuse Material: Model Legislation & Global Review 10th Edition. Online. 2023. Dostupné z: https://cdn.icmec.org/wp-content/uploads/2023/10/CSAM-Model-Legislation_10th-Ed-Oct-2023.pdf. [cit. 2024-01-14].

INTERNET ARCHIVE WAYBACKMACHINE. Sex Offenses Against Children Findings and Recommendations Regarding Federal Penalties. Online. 2023, aktualizováno 23.8.2023. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20090526083325/http://www.ussc.gov/r_congress/SCAC.HTM. [cit. 2024-02-20].

ISRAELS, Sam. What are the child pornography laws in California?. Online. 2023, aktualizováno 21.1.2023. Dostupné z: <https://www.cronisraelsandstark.com/child-pornography-laws-in-california>. [cit. 2024-03-07].

LAW OFFICE OF CHARLES WAECHTER. How Federal and State Laws Treat Child Pornography. Online. 2024. Dostupné z: <https://www.waechterlawfirm.com/articles/how-federal-and-state-laws-treat-child-pornography/>. [cit. 2024-02-20].

MANAGEMENT ASSOCIATION, Information Resources, ed. Research Anthology on Child and Domestic Abuse and Its Prevention [online]. Hershey: IGI Global, 2022, ISBN 9781668455982. Dostupné z: doi:10.4018/978-1-6684-5598-2. [cit. 2023-03-02].

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Ministr vnitra jednal s ředitelem FBI. Online. 2024, aktualizováno 22.2.2024. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/webpm/clanek/ministr-vnitra-jednal-s-reditelem-fbi.aspx>. [cit. 2024-03-03].

NATIONAL CENTER FOR MISSING & EXPLOITED CHILDREN. CyberTipline 2022 Report. Online. 2023. Dostupné z: https://www.missingkids.org/gethelpnow/cybertipline/cyber_tiplinedata. [cit. 2024-02-18].

PAČMAG, M. Dětská online pornografie. Policejní akademie České republiky v Praze. Diplomová práce. 2019. Vedoucí práce doc. JUDr. Jan Kolouch, Ph.D.

plenární nález Ústavního soudu České republiky, ze dne 9.7.2003, pod spis. zn. Pl. ÚS 6/03.

RICCIO, Anthony. Federal versus State Child Pornography Charges. Online. 2022, aktualizováno 3.11.2022. Dostupné z: <https://anthonyricciolaw.com/federal-versus-state-child-pornography-charges/>. [cit. 2024-02-20].

SAMMIS LAW FIRM. Child Pornography Crimes in Florida. Online. 2022, aktualizováno 10.8.2022. Dostupné z: <https://criminaldefenseattorneytampa.com/sexually-motivated-crimes/child-pornography/>. [cit. 2024-03-05].

SMEJKAL, Vladimír. Kybernetická kriminalita. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-849-5.

ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. Trestní právo hmotné. 9., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 3. vydání. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.

TIBITANZLOVÁ, Alena a PAČMAG, Marek. Vybrané otázky dětské pornografie. In: Vybrané otázky zvláštní části trestního zákoníku. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2022, s. 35-47. ISBN 978-80-7251-533-2.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28.12.2004, spis. značka 7 Tdo 1077/2004

Úmluva o počítačové kriminalitě č. 104/2013 Sb.m.s.

Ústavy Spojených států amerických

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších změn a doplnění

Zákoník Spojených států amerických

Kontaktné údaje:

Mgr. Marek Pačmag, MBA, LL.M.

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta biomedicínského inženýrství

nám. Sítná 3105, 272 01 Kladno

tel.: +420728309570

email: pacmag.marek@seznam.cz

TRESTNÉ ČINY PROTI BEZPEČNOSTI REPUBLIKY

doc. JUDr. Adrián VAŠKO, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Mgr. Róbert ČUHA, interný doktorand

Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín
Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Anotácia: Príspevok je zameraný na trestné činy proti republike podľa siedmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona s dôrazom na trestný čin vyzvedačstvo a ohrozenie utajovanej skutočnosti. Cieľom príspevku je poukázať na nedostatočnosť súčasnej právnej úpravy a navrhnúť primerané riešenia, ktorými by sa zamedzili potenciálne rozpory v aplikačnej praxi. Aby bolo možné sa dopracovať k uvedenému cieľu, je potrebné najprv upriamiť pozornosť na základné teoretické východiská a inštitúty viažuce sa ku trestným činom proti bezpečnosti republiky.

Kľúčové slová: Trestné činy proti republike. Ochrana ústavného zriadenia. Vyzvedačstvo. Ohrozenie utajovanej skutočnosti.

Annotation: The article is focused on crimes against the republic according to the seventh chapter of the special part of the Criminal Code, with an emphasis on the crime of espionage and endangering classified information. The aim of the contribution is to point out the inadequacy of the current legislation and to propose appropriate solutions that would prevent potential contradictions in application practice. In order to be able to work towards the stated goal, it is necessary to first pay attention to the basic theoretical starting points and institutions related to crimes against the security of the republic.

Keywords: Crimes against the Republic. Protection of the constitutional establishment. Intelligence. Endangerment of classified information.

Úvod

V siedmej hlave osobitnej časti Trestného zákona sú zoskupené trestné činy, ktorými sa chráni nielen ústavné zriadenie, ale aj územná celistvosť, suverenita a obranyschopnosť Slovenskej republiky. Týmito trestným činmi sa chránia aj utajované skutočnosti, ktoré pochádzajú od iným štátov, medzinárodných, resp. nadnárodných organizácií, na ochranu ktorých je Slovenská republika viazaná.¹

Cieľom príspevku je zistiť a poukázať na „slabé stránky“ právneho poriadku Slovenskej republiky upravujúceho trestné činy proti bezpečnosti republiky a navrhnúť vhodné riešenia. Po priblížení základných skutočností jednotlivých skutkových podstát trestných činov upravených v druhom diely siedmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona sa snažíme navrhnúť legislatívne zlepšenie spomínanej právnej úpravy, nakoľko súčasná právna úprava sa javí ako nepostačujúca.

Utajované skutočnosti a ich ochrana

Tak ako už bolo spomenuté vyššie, trestné činy proti bezpečnosti republiky sú upravené v druhom diely siedmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, pričom ich základné pojmy a inštitúty úzko súvisia so zákonom č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.² Jednotlivé pojmy obsiahnuté v spomínanom zákone sú predmetom skutkových podstát a ich poznanie je pre nami rozoberanú problematiku kľúčové. Z tohto dôvodu je im potrebné venovať náležitú pozornosť.

Utajovaná skutočnosť má podobu informácie alebo veci, ktorá je „určená pôvodcom utajovanej skutočnosti, ktorú vzhľadom na záujem Slovenskej republiky treba chrániť pred vyzradením, zneužitím, poškodením, neoprávneným rozmnožením, zničením, stratou alebo

¹ POLÁK, P. Trestné činy proti republike. In IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. 2 vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 326.

² POLÁK, P. Trestné činy proti bezpečnosti republiky. In IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. 2 vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 354.

odcudzením (ďalej len „neoprávnená manipulácia“) a ktorá môže vznikáť len v oblastiach, ktoré ustanoví vláda Slovenskej republiky svojim nariadením.“³ Možno teda tvrdiť, že na to, aby bola informácia, resp. vec označovaná ako utajovaná skutočnosť, musí spĺňať materiálne a formálne podmienky. O splnení materiálnej podmienky hovoríme vtedy, ak by vyzradenie, resp. zverejnenie informácie bolo spôsobilé privodiť ujmu na právom chránených záujmoch Slovenskej republiky.⁴ V prípade splnenia formálnej podmienky hovoríme v tom prípade, ak utajované skutočnosti vznikajú len v oblastiach, ktoré sú taxatívne vymenované v § 1 Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 216/2004 Z. z..⁵ Materiálne a formálne podmienky explicitne potvrdil aj Najvyšší súd Slovenskej republiky, keď uviedol, že „pod pojmom formálna podmienka utajenia je nutné rozumieť zaradenie predmetnej informácie pod konkrétnu položku s uvedením konkrétnej formulácie tejto položky oblasti utajovaných skutočností, a pod pojmom materiálna podmienka označenia predmetnej informácie za utajovanú skutočnosť je nutné rozumieť objasnenie, prečo naozaj existuje potreba chrániť predmetnú zmluvu v záujme Slovenskej republiky a z čoho vychádza tvrdenie, že Slovenskej republike by mohla byť sprístupnením informácie spôsobená ujma.“⁶

Zjednodušene možno povedať, že určitá vec alebo informácia pochádzajúca od fyzickej alebo právnickej osoby je touto osobu aj označená ako utajovaná skutočnosť, pričom je potrebné aj určiť stupeň jej utajenia. Zákon taxatívne upravuje aj informácie, ktoré nemôžu byť utajovanou skutočnosťou.⁷ Aby bola zabezpečená prehľadnosť a systematickosť, pôvodca utajovaných skutočností má povinnosť viesť zoznam všetkých skutočností, ktoré označil ako utajované.⁸ Od roku 1996 do roku 2001 sa tieto utajované skutočnosti legálne označovali ako štátne a služobné tajomstvo.⁹

Informáciou sa na účely zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov rozumie:

- „obsah písomnosti, náčrtu, výkresu, mapy, fotografie, grafu alebo iného záznamu,
- obsah ústneho vyjadrenia,
- obsah elektrického, elektromagnetického, elektronického alebo iného fyzikálneho transportného média.“¹⁰

Vecou sa na účely zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov rozumie:

- „hmotný nosič so záznamom informácií (napr. akákoľvek osoba alebo predmet, listinné dokumenty, USB kľúč, film alebo kazeta, ktoré obsahujú utajované skutočnosti),
- výrobok (napr. určitý predmet s vyspelou technológiu, ktorá je utajovaná),
- zariadenie,
- nehnuteľnosť (napr. nehnuteľnosť spravodajskej služby, ktorá je konšpirovaná a využíva sa na spravodajskú činnosť).¹¹

Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov určuje štyri stupne utajenia, ktorými sa označujú utajované skutočnosti, a to Prísne tajné, Tajné,

³ Pozri §2 písm. a) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

⁴ WILFLING, P.: *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár, problémy z praxe, rozhodnutia súdov.* Pezinok: VIA IURIS – Centrum pre práva občanov., 2012, s. 67.

⁵ Pozri § 1 Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 216/2004 Z. z.

⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5SŽi/1/2009 zo dňa 03. novembra 2009.

⁷ Pozri §4 ods. 1 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

⁸ POLÁK, P. Trestné činy proti bezpečnosti republiky. In IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. 2 vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 355.

⁹ Zákon č. 100/1996 Z. z. o ochrane štátneho tajomstva, služobného tajomstva, o šifrovej ochrane informácií a o zmene a doplnení Trestného zákona v znení neskorších predpisov účinný do 1. júla 2001

¹⁰ Pozri §2 písm. b) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

¹¹ POLÁK, P. Trestné činy proti bezpečnosti republiky. In IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. 2 vydanie.* Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 355.

Dôverné alebo Vyhradené.¹² Pre nutnosť pochopenie účelu príspevku je potrebné upriamiť pozornosť na utajované skutočnosti stupňa Prísne tajné a Tajné. Za Prísne tajné skutočnosti možno označiť tie, ktorých vyzradenie, resp. manipulácia s nimi by bola schopná ohroziť najdôležitejšie demokratické princípy, ktorými je Slovenská republika viazaná na základe Ústavy Slovenskej republiky. Jedná sa napríklad o zvrchovanosť, územnú celistvosť alebo aj ústavnosť. Vyzradením týchto skutočností možno ohroziť aj zahraničnú a obrannú politiku alebo ekonomické fungovanie štátu. Možno zhrnúť, že neoprávnenou manipuláciou s Prísne tajnými utajovanými skutočnosťami sa zasahuje do najdôležitejších základných pilierov, na ktorých je postavený právny a demokratický štát.¹³ „*Stupňom utajenia Tajné sa označuje utajovaná skutočnosť vtedy, ak by následkom neoprávnenej manipulácie s ňou mohlo byť ohrozené zahraničnopolitické postavenie, obrana, bezpečnosť a záujmy štátu v medzinárodnej a ekonomickej oblasti, a tým by mohla vzniknúť vážna ujma na záujmoch Slovenskej republiky.*“¹⁴

Trestný čin vyzvedačstvo

Skutková podstata tohto trestného činu je uvedená v § 318 Trestného zákona. Tento trestný čin sa v hovorenej reči označuje aj ako špionáž, prostredníctvom ktorej sa zvrchované štáty usilujú o presadzovanie svojich záujmov v oblasti politiky, obrany alebo ekonomiky.¹⁵

V rámci základnej skutkovej podstate pácha trestný čin ten, „ *kto vyzvedá skutočnosť utajovanú na ochranu záujmov Slovenskej republiky alebo na ochranu záujmov iného štátu, medzinárodnej organizácie, nadnárodnej organizácie alebo združenia štátov, na ochranu záujmov ktorých sa Slovenská republika zaviazala, označenú podľa zákona stupňom utajenia Prísne tajné alebo Tajné, s cieľom vyzradiť ju cudzej moci alebo cudziemu činiteľovi, alebo kto s takým cieľom zbiera údaje obsahujúce takú utajovanú skutočnosť, alebo kto takú utajovanú skutočnosť cudzej moci úmyselne vyzradí, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.*“¹⁶ Z uvedenej definície možno vyvodíť, že objektom tohto trestného činu je zabezpečenie ochrany pred vyzradením skutočností, ktoré sú označené stupňom utajenia Prísne tajné a Tajné, čím sa ochraňujú záujmy nielen Slovenskej republiky, ale aj iných štátov, medzinárodných (napr. Organizácia Spojených národov alebo Medzinárodná organizácia kriminálnej polície, tzv. Interpol) a nadnárodných organizácií (napr. Európska únia) alebo združením štátov (napr. Organizácia Severoatlantického paktu, tzv. NATO).¹⁷

Pod pojmom „cudzia moc“ chápeme akýkoľvek iný zvrchovaný štát, jeho orgány alebo organizácie (medzinárodné, nadnárodné aj združenia štátov), ktorých úlohou je vykonávanie a riadenie moci.¹⁸ Cudziu moc predstavujú aj iné, napr. vojenské organizácie iných štátov, akými sú napr. spravodajskí dôstojníci alebo aj osoby patriace do diplomatického zboru.¹⁹

„Cudzí činiteľ“ je subjekt (fyzická alebo právnická osoba), ktorý síce nespadá do sústavy orgánom cudzích štátov, nepatrí ani do medzinárodných a nadnárodných organizácií, no má určité významné postavenie vo svojom domovskom štáte a disponuje značným vplyvom v oblasti medzinárodných, politických, kultúrnych alebo vojenských záležitostí.²⁰

¹² Pozri §3 ods. 1 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

¹³ Pozri §3 ods. 3 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

¹⁴ Pozri §3 ods. 4 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

¹⁵ ŠNIRC, J. *Trestné činy proti republike a spravodajské služby* [rigorózna práca]. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej, Právnická fakulta, 2020. s. 37.

¹⁶ Pozri §318 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

¹⁷ POLÁK, P. *Trestné činy proti bezpečnosti republiky*. In IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. 2 vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 358.

¹⁸ Pozri §2 písm. h) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

¹⁹ Pozri §133 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

²⁰ Pozri §133 ods. 2 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Trestný čin ohrozenie utajovanej skutočnosti

Trestný čin ohrozenia utajovanej skutočnosti je upravený v dvoch základných skutkových podstatách, ktoré sa od seba odlišujú subjektívnou stránkou, t. j. zavinením.²¹

Tohto trestného činu sa dopustí ten, „kto vyzvedá skutočnosť utajovanú na ochranu záujmov Slovenskej republiky alebo na ochranu záujmov iného štátu, medzinárodnej organizácie, nadnárodnej organizácie alebo združenia štátov, na ochranu záujmov ktorých sa Slovenská republika zaviazala, označenú podľa zákona stupňom utajenia Prísne tajné alebo Tajné, s cieľom vyzradiť ju nepovolanej osobe, alebo kto s takým cieľom zbiera údaje obsahujúce utajovanú skutočnosť, alebo kto takú utajovanú skutočnosť nepovolanej osobe úmyselne vyzradí, potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“²²

V tomto prípade je dôležité objasniť, že „nepovolanou osobou“ sa rozumie taká fyzická osoba, ktorá nedisponuje bezpečnostnou previerkou, ktorá by jej umožňovala sa oboznamovať s utajovanými skutočnosťami. To platí aj v prípade, ak napr. určitá osoba má síce bezpečnostnú previerku na stupeň utajenia Dôverné, no oboznámila by sa s utajovanými skutočnosťami stupňa Tajné.²³

Návrh *de lege ferenda* k trestným činom vyzvedačstva a ohrozenia utajovanej skutočnosti

V rámci Slovenskej republiky pôsobia dve spravodajské služby (Slovenská informačná služba a Vojenské spravodajstvo), ktoré plnia špecifické zákonom určené úlohy v oblasti ochrany ústavného zriadenia, územnej celistvosti, zvrchovanosti ale aj obranyschopnosti Slovenskej republiky. Aj napriek mnohým neodborným názorom, je ich význam a existencia nevyhnutná pre správne fungovanie štátu ako takého. Na plnenie vyššie uvedených úloh ako jedny z mála štátnych orgánov majú oprávnenie používať osobitné prostriedky, prostredníctvom ktorých sa získavajú dôležité informácie.

Aj napriek tomu, že trestné činy vyzvedačstva a ohrozenia utajovanej skutočnosti sa v kriminálnej štatistike objavujú len sporadicky, treba im venovať náležitú pozornosť, nakoľko tieto trestné činy sa vo veľkej miere objavujú v latentnej podobe, ktorú štatistiky a tabuľky neponímajú. Tieto trestné činy sa vyskytujú predovšetkým v rámci diplomatického zboru, ktoré je svojou povahou a postavením výnimočné, nakoľko diplomatický zbor nepodlieha právnomu režimu Slovenskej republiky, ale Viedenskému dohovoru a diplomatických stykoch.²⁴

V rámci aplikačnej praxe a činnosti orgánov činných v trestnom konaní je pomerne komplikované odhaliť a objasniť rozoberanú trestnú činnosť, nakoľko zákonná úprava trestného činu vyzvedačstva a ohrozenia utajovanej skutočnosti je podľa nášho názoru nezodpovedajúca moderným podmienkam.

Po komparácii ustanovení Trestného zákona s inými právnymi poriadkami štátov Európskej únie v rámci úpravy špionáže možno dospieť k záveru, že tento trestný čin berie do úvahy len utajované skutočnosti príslušného stupňa utajenia, no opomína iné, nemenej dôležité, neverejné informácie. Aj napriek tomu, že neverejné informácie nezaradzujeme medzi utajované skutočnosti podľa osobitného predpisu, nemôžeme zabúdať na ich dôležitosť v oblasti fungovania štátu. Inými slovami povedané, aj vyzradenie neverejných informácií môže mať rovnako nepriaznivé (až fatálne) následky pre vybrané chránené oblasti, ako vyzradenie utajovaných skutočností v akomkoľvek režime utajenia. Navrhujeme preto, aby bolo do skutkovej podstaty trestného činu vyzvedačstva začlenený aj inštitút „vyzvedanie neverejnej informácie“.

Nakoľko v súčasnej právnej úprave nie sú neverejné informácie v žiadnej podobe definované, navrhujeme preto do Trestného zákona začleniť osobitné ustanovenie zakotvujúce ich

²¹ ŠNIRC, J. *Trestné činy proti republike a spravodajské služby* [rigorózna práca]. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej, Právnická fakulta, 2020. s. 39.

²² Pozri §319 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

²³ Pozri §2 písm. g) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov.

²⁴ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 157/1964 Zb. o Viedenskom dohovore o diplomatických stykoch.

definíciu a význam pre účely § 318 – 320 Trestného zákona. A teda neverejnú informáciu by bolo možné definovať ako informáciu alebo vec, ktorej vyzradenie by bolo schopné ohroziť ústavné zriadenie, územnú celistvosť, zvrchovanosť, obranu, obranyschopnosť, bezpečnosť a hospodárske záujmy Slovenskej republiky, resp. záujmy iného štátu, medzinárodnej organizácie, nadnárodnej organizácie alebo združenia štátov, na ochranu záujmov ktorých sa Slovenská republika zaviazala a ktorá nie je utajovanou skutočnosťou.

Z dôvodu doplnenia pojmu „neverejnú informáciu“ do skutkovej podstaty trestného činu vyzvedačstvo podľa § 318 Trestného zákona by bolo podľa nášho názoru vhodné odstrániť slovnú pasáž „označenú podľa zákona stupňom utajenia Prísne tajné alebo Tajné“, nakoľko drvivá väčšina utajovaných skutočností v podmienkach Slovenskej republiky pôsobí v režime utajenia Dôverné alebo Vyhradené. Vyzvedanie utajovaných skutočností stupňom utajenia Prísne tajné alebo Tajné preto navrhujem začleniť až do kvalifikovanej skutkovej podstaty v § 318 Trestného zákona.

§ 319 Trestného zákona z uvedených dôvodov odporúčame neoznačovať názvom, pričom znenie § 320 navrhujeme pozmeniť rovnakým spôsobom, ako § 318 Trestného zákona.

Trestný čin podľa § 353 Ohrozenie dôvernej skutočnosti a vyhradenej skutočnosti stráca navrhovanými zmenami svoje opodstatnenie, preto ho odporúčame zrušiť. Vypustením tohto trestného činu z osobitnej časti Trestného zákona je potrebné upraviť aj § 5a a § 85.

Záver

Zámerom príspevku bolo poukázať na nedostatočnú právnu úpravu trestného činu Vyzvedačstva podľa § 318 Trestného zákona a rovnako aj trestného činu Ohrozenia utajovanej skutočnosti podľa § 319 Trestného zákona. Z toho dôvodu boli predstreté návrhy, ktoré by túto nevyhovujúcu právnu úpravu optimalizovali. Aby bolo možné sa k vytýčenému cieľu dopracovať, bolo potrebné analyzovať jednotlivé hlavné inštitúty oboch spomínaných trestných činov.

Z právnych analýz skutkových podstát trestného činu vyzvedačstva a ohrozenia utajovanej skutočnosti možno dospieť k záverom, že objektom týchto trestných činov je ochrana utajovaných skutočností so stupňom utajenia Prísne tajné a Tajné, ktorých vyzradenie cudzej moci alebo cudziemu činiteľovi by bolo na ujmu nielen Slovenskej republike, ale aj medzinárodným, nadnárodným alebo inými štátnym zoskupeniam. Táto dikcia je podľa nášho názoru nesprávna, nakoľko subjekt spácha tento trestný čin len ak vyzradí skutočnosť, ktorá je označená stupňom utajenia Prísne tajné alebo Tajné podľa osobitného právneho predpisu. Táto skutočnosť opomína aj iné (neverejnú) informácie, ktoré síce nie sú utajovanými skutočnosťami podľa osobitného predpisu, no ich zverejnenie, resp. vyzradenie môže spôsobiť rovnaký nepriaznivý následok na záujmoch Slovenskej republiky alebo iných štátov. Z tohto dôvodu odporúčame zmeniť základnú skutkovú podstatu § 318 Trestného zákona tak, aby sa odstránil dovetok „označenú podľa zákona stupňom utajenia Prísne tajné alebo Tajné“. Súčasne s týmto krokom odporúčame namiesto „vyzvedá utajovanú skutočnosť“ pridať „vyzvedá neverejnú informáciu“. Vyzradenie Prísne tajných a Tajných utajovaných skutočností navrhujeme vsunúť do ods. 2, teda do kvalifikovanej skutkovej podstaty. Odporúčame aj § 319 modifikovať podobne ako § 318 Trestného zákona. Ohrozenie dôvernej skutočnosti a vyhradenej skutočnosti podľa § 353 odporúčame taktiež vypustiť a je potrebné vypustiť aj iné ustanovenia, v ktorých sa Ohrozenie dôvernej skutočnosti a vyhradenej skutočnosti nachádza.

Z uvedeného možno konštatovať, že cieľ príspevku bol splnený, nakoľko boli predstreté relevantné návrhy na odstránenie právnych medzier, ktoré aktuálna právna úprava obsahuje.

Zoznam bibliografických odkazov

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné II. Osobitná časť. 2 vydanie*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, 688 s. ISBN 9788057104094.

Nariadenia vlády Slovenskej republiky č. 216/2004 Z. z.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5SŽi/1/2009 zo dňa 03. novembra 2009.
ŠNIRC, J. Trestné činy proti republike a spravodajské služby [rigorózna práca]. Banská Bystrica:
Univerzita Mateja Bela v Banskej, Právnická fakulta, 2020. s. 37.

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 157/1964 Zb. o Viedenskom dohovore o diplomatických
stykoch.

WILFLING, P. *Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Komentár, problémy z praxe,
rozhodnutia súdov.* Pezinok: VIA IURIS – Centrum pre práva občanov., 2012, 296 s. ISBN
978-80-970686-4-6

Zákon č. 100/1996 Z. z. o ochrane štátneho tajomstva, služobného tajomstva, o šifrovej ochrane
informácií a o zmene a doplnení Trestného zákona v znení neskorších predpisov

Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Adrián Vaško, PhD.

adrian.vasko@umb.sk

+421 904 267 627

Mgr. Róbert Čuha

robert.cuha@umb.sk.

+421 944 921 272

POSTIH POMLUVY V KONTEXTU ZÁSADY SUBSIDIARITY TRESTNÍ REPRESE

JUDr. Bc. Pavel VETEŠNÍK, Ph.D.

Katedra veřejného práva a veřejné správy
Vysoká škola CEVRO Institut, z.ú.

Anotace: Příspěvek se věnuje přiblížení zásady subsidiarity trestní represe ve vztahu k trestnému činu pomluvy, a to optikou Ústavního soudu České republiky. Uvedené téma jsem se rozhodl zpracovat s ohledem na aktuální rozhodovací praxi Ústavního soudu, který dovozuje, že trestní postih pomluvy má být vyhrazen těm nejzávažnějším zásahům do osobnostních práv a tímto hlediskem je třeba posuzovat, zda došlo k naplnění formálních znaků tohoto trestného činu.

Klíčová slova: trestný čin, pomluva, zásada subsidiarity trestní represe, Ústavní soud, ochrana osobnosti

Annotation: The contribution is devoted to the approximation of the principle of subsidiarity of criminal repression in relation to the crime of defamation, through the lens of the Constitutional Court of the Czech Republic. I decided to work on the mentioned topic with regard to the current decision-making practice of the Constitutional Court, which concludes that the criminal penalty of defamation should be reserved for the most serious interference with personal rights, and from this point of view it is necessary to assess whether the formal features of this crime have been met.

Keywords: crime, defamation, principle of subsidiarity of criminal repression, Constitutional Court, protection of personality

Úvod

Trestný čin pomluvy je v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“), upraven v hlavě II dílu 2 označeném „Trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství“, a to v ustanovení § 184. Tohoto trestného činu se dopustí ten, kdo o jiném sdělí nepravdivý údaj, který je způsobilý značnou měrou ohrozit jeho vážnost u spoluobčanů, zejména poškodit jej v zaměstnání, narušit jeho rodinné vztahy nebo způsobit mu jinou vážnou újmu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Spáchá-li pachatel tento čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti.

Předmětem ochrany trestného činu pomluvy je čest a dobrá pověst člověka, která může vážným způsobem narušit jeho rodinný a společenský život.¹ Podle čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod² má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Osobní čest a dobrá pověst je tak Listinou základních práv a svobod zařazena do tzv. osobnostních práv, která jsou součástí práva na soukromí.³ Z práva na zachování osobní cti a dobré pověsti lze: „(...) dovodit i pozitivní závazek státu spočívající v takové právní úpravě, která zabrání i třetím, soukromým osobám zasahovat do osobní soukromé sféry, a to pomocí právních nástrojů různé intenzity (s ohledem na intenzitu potenciálního zásahu) od soukromoprávních příkazů a zákazů (především § 11 až 13 obč. zák.), přes administrativně právní [např. ust. § 10-15 zákona č. 46/2000 Sb., (tiskový zákon), nebo § 35-40 zákona č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání] až po trestněprávní regulaci (např. hlava II. díl 2 tr. zák.).“⁴

¹ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, ISBN 978-80-7400-428-5, s. 1827.

² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších změn a doplňků.

³ WÁGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. 2012. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, ISBN 978-80-7357-750-6, s. 283.

⁴ WÁGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. 2012. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, ISBN 978-80-7357-750-6, s. 283.

Předmětem pomluvy je pouze jednotlivec⁵ a ne jakékoliv právnické osoby, kolektivy a instituce.⁶ Odborná literatura za předmět pomluvy považuje i osobu zemřelou, zejména jde-li o osobu obecně známou, která požívá vážnosti nejen u pozůstalých, ale i obecně ve společnosti, pokud by nepravdivý údaj byl způsobilý značnou měrou tuto vážnost ohrozit.⁷ Odborná literatura vymezuje čest jednotlivce jako etickou kategorii, která se posuzuje podle mravnostních hledisek příslušné společnosti s tím, že rozlišuje čest ve smyslu objektivním (vážnost, kterou člověk požívá v představě jiných lidí) a ve smyslu subjektivním (vědomí vlastní hodnoty). Trestní právo tak zpravidla chrání čest v obou smyslech.⁸ Jedná se o trestný čin ohrožovací.⁹

Podmínkou spáchání tohoto trestného činu je sdělení nepravdivého údaje, za který odborná literatura považuje: „(...) sdělení informace o jiném, která je v rozporu se skutečností, a to byť jen jedné osobě rozdílné od pomlouvaného (...).“¹⁰ a současně způsobilost tohoto nepravdivého údaje značnou měrou ohrozit vážnost fyzické osoby u spoluobčanů, „(...) což je třeba hodnotit podle okolností konkrétního posuzovaného případu, zejména s přihlédnutím k postavení dotčené osoby, jejím charakterovým a mravním vlastnostem, dále k povaze sdělovaného údaje, okolnostem sdělení, rozšíření takové informace apod.“¹¹ Aby byl údaj nepravdivý, musí se jednat o ověřitelný údaj.¹² Ke sdělení nepravdivého údaje může dojít jakýmkoliv způsobem, kdy odborná literatura za příklady uvádí: ústně, písemně, prostřednictvím internetu a sdělovacích prostředků.¹³ Pomluví-li však pachatel fyzickou osobu tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, bude potrestán podle kvalifikované skutkové podstaty (§ 184 odst. 2 trestního zákoníku). Pokud je údaj pravdivý, o trestný čin pomluvy se jednat nemůže i přestože byl tento údaj zveřejněn způsobem a za splnění ostatních podmínek uvedených v § 184 trestního zákoníku.¹⁴ K míře ohrožení vážnosti u spoluobčanů Nejvyšší soud uvedl, že: „(...) nepostačuje ohrožení jakékoli, tj. i v nízké či obvyklé intenzitě, ale musí se jednat o ohrožení zásadnějšího charakteru.“¹⁵

Trestní zákoník jako příklady možného ohrožení vážnosti uvádí poškození v zaměstnání, narušení rodinných vztahů nebo způsobení jiné vážné újmy. Jiným obdobným způsobem se rozumí např. záznam na videokazetě nebo na počítačové disketě, jestliže jsou zpřístupněny většímu počtu diváků nebo posluchačů, a to bez ohledu, zda jde o přístup volný či omezený.¹⁶ Jiným obdobným způsobem by bylo i zveřejnění údaje mezi spoluzaměstnanci poškozeného vnitřní počítačovou sítí organizace.¹⁷

⁵ JELÍNEK, J. 2016. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1, s. 267.

⁶ DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RUŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. 2015. Trestní zákoník. Komentář, Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7478-790-4, s. 1006.

⁷ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 616.

⁸ JELÍNEK, J. a kol. 2017. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, Student. ISBN 978-80-7502-236-3, s. 593.

⁹ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. 2010. Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Díl 1, Trestní zákoník. Praha: Linde, ISBN 978-80-7201-802-4, s. 704.

¹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, ISBN 978-80-7400-428-5, s. 1829.

¹¹ ŠÁMAL, P. a kol. 2012. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, ISBN 978-80-7400-428-5, s. 1829.

¹² ŠÁMAL, P. a kol. 2016. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 617.

¹³ JELÍNEK, J. a kol. 2017. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, Student. ISBN 978-80-7502-236-3, s. 593.

¹⁴ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. 2010. Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Díl 1, Trestní zákoník. Praha: Linde, ISBN 978-80-7201-802-4, s. 704.

¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 2. 2003, sp. zn. 5 Tdo 83/2003.

¹⁶ JELÍNEK, J. 2016. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1, s. 267.

¹⁷ DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RUŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. 2015. Trestní zákoník. Komentář, Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7478-790-4, s. 1007.

Pachatelem tohoto trestného činu může být fyzická osoba, která svým jednáním naplní znaky skutkové podstaty trestného činu, je starší 15 let a je příčetná.¹⁸ K trestní odpovědnosti za tento trestný čin je zapotřebí zavinění úmyslného, a to minimálně ve formě úmyslu nepřímého (eventuální).¹⁹ Úmysl se musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty trestného činu pomluvy, tedy nejen na nepravdivost údaje, ale i na způsobnost údaje značnou měrou ohrozit vážnost u spoluobčanů.²⁰ Pachatelem toho trestného činu může být s ohledem na § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů, i právnická osoba.

K ochraně osobní cti a dobré pověsti prostřednictvím § 184 trestního zákoníku je zapotřebí uvést, že: „*Trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání jako trestného činu, které má soukromoprávní základ, je třeba považovat za ultima ratio, tedy za krajní právní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních společenských hodnot. V zásadě však nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby strážil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je však nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoliv přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře. Ústavní soud k tomu dodává, že je v právním státě nepřijatelné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nepochybnitelně zjištěny.*“²¹

Ústavní soud dodal, že stejně jako u ostatních trestných činů, jejichž skutková podstata obsahuje neurčité pojmy vyžadující interpretaci, bude i v případě trestného činu pomluvy hrát roli interpretačního vodítka hledisko subsidiarity trestní represe, a to zejména při posouzení, zda nepravdivý údaj je způsobilý "značnou měrou ohrozit vážnost" dotčené osoby u spoluobčanů, když už ze samotného textu vyplývá, že nepostačuje jakékoli ohrožení, ale musí jít o ohrožení "značné"²².

Obecná východiska k subsidiaritě trestní represe

Ústavní soud již v minulosti několikrát zdůraznil, že respektuje pravomoc zákonodárce, kterému přísluší určovat trestněprávní politiku a kvalifikovat určitý druh jednání co do formální podoby jako trestný čin²³. Ústavní soud si je též vědom, že trestní právo je ovládáno zásadou, že žádný trestný čin nesmí zůstat bez zákonného trestu (*nullum crimen sine poena legali*), která vyjadřuje myšlenku neodvratnosti trestního postihu v případě spáchání trestného činu. Na straně druhé, ani v trestním řízení neplatí zásada *fiat iustitia, pereat mundus* ("spravedlnost musí zvítězit, i kdyby měl zahynout svět"). Ústavní soud dodal²⁴, že „Absolutní teorie trestání, zastávaná například Kantem, podle níž nutnost trestat zločin je dána pouhým faktem jeho spáchání, je dnes pokládána za překonanou, neodpovídá dnešnímu chápání smyslu trestního práva a účelu trestání.“. Avšak moderní trestněprávní systém zohledňuje také následky, které by mohly být vyvolány aplikací právní normy a pro takové případy, kdy bezvýjimečné prosazení trestní normy by mohlo

¹⁸ § 22, § 25 a § 26 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 6 Tdo 256/2012.

²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. 2016. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7552-358-7, s. 617.

²¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04.

²² Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

²³ Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/03 ze dne 18. 3. 2003 (U 5/29 SbNU 449).

²⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

způsobit více škody než užitku, připouští některé výjimky z obecně platných pravidel oficiality a legality²⁵.

Ústavní soud doplnil²⁶, že podmínky trestnosti činu je třeba interpretovat ve světle principů a zásad trestního práva, mezi které patří i zásada subsidiarity trestní represe, respektive princip ultima ratio, přičemž dle tohoto principu se prostředky trestního práva mají a musejí užívat tehdy a jen tehdy, pokud užití jiných prostředků právního řádu nepřichází v úvahu, neboť již byly vyčerpány nebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné. Ústavní soud uvedl, že užití trestněprávního postupu, aniž by byly použity dostupné a účinné prostředky jiných právních odvětví (zejména soukromoprávní prostředky, případně sankce správní), by odporovalo zásadě subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, tedy jen v případech, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní²⁷. Podle Ústavního soudu²⁸ je takováto povaha trestního práva i reflexí principu proporcionality, který ustálená judikatura Ústavního soudu považuje za výraz demokratického právního státu ve smyslu článku 1 odst. 1 Ústavy České republiky, z jehož podstaty plyne, že stát může omezovat základní práva osob jen v míře nezbytné pro dosažení účelu aplikované zákonné normy²⁹. Ústavní soud doplnil, že ústavněprávní základ zásady subsidiarity trestní represe vyplývá ze spojení článku 1 odst. 1, článku 4 odst. 4 a článku 39 Listiny základních práv a svobod³⁰.

Na zákonné úrovni je princip subsidiarity trestní represe vyjádřen v § 12 odst. 2 trestního zákoníku, podle kterého trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. Ústavní soud již v minulosti vyložil, současný trestní zákoník ve své podstatě zachoval formálně-materiální pojetí trestného činu. Řešení obsažené v trestním zákoníku totiž staví na kombinaci formálního pojmu trestného činu³¹ a materiálního korektivu rozsahu trestního bezpráví prostřednictvím subsidiarity trestní represe³². Ústavní soud³³ s odkazem na odbornou literaturu upřesnil, že „*I když tento korektiv stojí legislativně-technicky mimo zákonnou definici (pojem) trestného činu (viz samostatná ustanovení § 12 odst. 2 a § 13), nic to nemění na podstatě teoretického pojetí trestného činu, pro něž je zásadní, že musí vymezovat rozsah trestního bezpráví, což se děje právě s odvoláním na zásadu subsidiarity trestní represe (...)*“³⁴.

Ústavní soud konstatoval, že v činnosti orgánů aplikujících trestní právo plní zásada subsidiarity trestní represe mimo jiné úlohu interpretačního vodítka³⁵. Podle stanoviska Nejvyššího soudu³⁶ má zakotvení zásady subsidiarity trestní represe a z ní vyplývajícího principu použití trestního práva jako "ultima ratio" do trestního zákoníku význam i interpretační, neboť znaky trestného činu je třeba vykládat tak, aby za trestný čin byl považován jen čin společensky škodlivý. Odborná literatura doplnila, že „*Tento rozměr omezuje přepínání trestní represe extenzivním výkladem pojmů trestního práva i na případy, v nichž zjevně nedošlo k žádnému zásahu do zájmů chráněných trestním zákonem, s nímž by se beze zbytku nevypořádaly prostředky*

²⁵ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. III. ÚS 2523/10 (N 16/60 SbNU 171), náleží Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 3113/13 (N 72/73 SbNU 315), a náleží Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2018, II. ÚS 1152/17 (N 107/89 SbNU 579).

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

²⁷ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 3113/13 (N 72/73 SbNU 315).

²⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

²⁹ Např. náleží Ústavního soudu ze dne 31. 7. 2006, sp. zn. IV. ÚS 227/05 (N 144/42 SbNU 161).

³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

³¹ § 13 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³² § 12 odst. 2 a § 39 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

³⁴ KRATOCHVÍL, V. a kol. 2012. Trestní právo hmotné - obecná část. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, ISBN: 978-80-7179-082-2, str. 46.

³⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

³⁶ Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012

*jiných právních odvětví.*³⁷ Ústavní soud uvedl, že jako interpretační vodítko se uvedená zásada uplatní v případě výkladu neurčitých pojmů, které interpretaci umožňují³⁸.

Subsidiarita trestní represe a trestný čin pomluvy

Otázkou uplatnění subsidiarity trestní represe v případě trestného činu pomluvy se Ústavní soud³⁹ již zabýval v minulosti, když v konkrétním případě posoudil, že trestní stíhání a odsouzení fyzické osoby bylo rozporné se zásadou subsidiarity trestní represe, respektive principem ultima ratio, neboť v posuzovaném případě byly jiné právní prostředky, tj. především prostředky občanského práva, jejichž použití by bylo dostatečnou, účinnou a zcela odpovídající reakcí na jednání této fyzické osoby. Ústavní soud v tomto rozhodnutí konstatoval, že trestný čin pomluvy by měl být vyhrazen pouze pro výjimečné případy těch nejzávažnějších jednání a zásahů do osobnostních práv (cti a dobré pověsti jednotlivce), které nelze plně zhojit soukromoprávními prostředky, které zřetelně přesahují míru "běžných" lží a nepravd, jež o sobě lidé šíří v běžném životě, jež nemají být sankcionovány trestním právem, jelikož účelem trestního práva není upravovat běžné pomlouvačné jednání napříč populací. To ostatně má naznačovat i samotné zákonné vymezení tohoto trestného činu, zahrnující požadavek "značné míry" ohrožení vážnosti dotčené osoby u spoluobčanů, respektive hrozící "vážné újmy" dotčené osoby. Tento požadavek je výrazem principu ultima ratio, tedy toho, že trestní právo má nastupovat jen v těch nejzávažnějších případech protispolečenského jednání (jen tehdy může jít o trestné činy), přitom tam, kde postačí k regulaci prostředky civilního (či i správního) práva v širším slova smyslu, jsou trestněprávní prostředky a jejich použití nepřípustné⁴⁰. Podle Ústavního soudu je takto nutno tento zákonný požadavek také vykládat a používat⁴¹.

Ústavní soud dovozuje, že trestní postih pomluvy tak má být skutečně vyhrazen těm nejzávažnějším zásahům do osobnostních práv a tímto prizmatem je třeba posuzovat, zda došlo k naplnění formálních znaků tohoto trestného činu⁴².

Úvahy o nedostatečnosti uplatnění soukromoprávní odpovědnosti a neaplikovatelnosti subsidiarity trestní represe budou podle Ústavního soudu⁴³ namísto zejména v případě zásahů do nejintimnější osobní sféry jednotlivce či obdobně silně zraňujících zásahů. Proto jde-li o jednání způsobilá vyvolat takto závažné a zraňující následky, bude jistě možné konstatovat, že jde o jednání "způsobilá značnou měrou ohrozit vážnost" osoby u jeho spoluobčanů (a tedy naplňující tento obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu pomluvy). Ústavní soud tak za vybočující z ústavněprávních mezí v minulosti nepovažoval případy, kdy jako pomluva bylo postihováno jednání spočívající například v rozšiřování smyšleného inzerátu poškozené s nabídkou erotických služeb, a to prostřednictvím elektronických zpráv a letáků⁴⁴, rozšiřování nepravdivé informace o odsouzení poškozeného politika k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v zahraničí pro údajnou distribuci drog, a to výše postaveným politikům a do sdělovacích prostředků⁴⁵, či sdělování nepravdivého údaje o duševní poruše poškozené státním orgánům a její rodině⁴⁶.

Ústavní soud⁴⁷ dodal, že na druhou stranu v případech, kdy závažnost následku trestného činu pomluvy nebude dosahovat takto vysoké intenzity, je povinností orgánů činných v trestním řízení velmi pečlivě zkoumat, zda konkrétní okolnosti skutečně svědčí o tom, že vážnost osoby

³⁷ ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-807-8, § 12.

³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 474/19 (N 184/97 SbNU 15).

⁴⁰ ŠÁMAL, P. 2012. Trestní zákoník: komentář. I., § 1-139. Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-428-5, s. 116.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 474/19 (N 184/97 SbNU 15).

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

⁴³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

⁴⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2019, sp. zn. III. ÚS 3909/18.

⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 1. 8. 2019, sp. zn. II. ÚS 2001/19.

⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 8. 2015, sp. zn. II. ÚS 3516/14.

⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

mohla být ohrožena ve "značné míře". Odborná literatura doplnila, že tento znak se posuzuje podle konkrétních okolností případu. Zejména se přihlídně k postavení dotčené osoby, jejím charakterovým a mravním vlastnostem, k povaze sdělovaného údaje, okolnostem sdělení apod.⁴⁸. Jestliže Ústavní soud výše přijal závěr, že princip ultima ratio je vodítkem pro výklad uvedeného pojmu, lze dovodit, že "značná míra" ohrožení vážnosti osoby bude naplněna za situace, kdy na ni nepostačuje reagovat uplatněním odpovědnosti podle jiného právního předpisu⁴⁹.

Ústavní soud⁵⁰ dodal, že již v minulosti opakovaně uvedl, že trestní právo zásadně nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde je především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva; a je nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoliv přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře. Je nepřípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti⁵¹. Neboli, je nepřípustnou praxí, pokud se standardní civilní vztahy na úkor jednoho z jejich účastníků řeší prostředky trestního práva⁵². To se vztahuje i na zásahy do práva na ochranu osobnosti; k obraně proti nim a jejich nápravě slouží především prostředky civilního práva, a teprve pokud se v konkrétním případě jeví neúčinné s ohledem na zvlášť vysokou závažnost a společenskou škodlivost takového zásahu, je namístě uplatňovat prostředky trestního práva⁵³.

Podle závěrů Ústavního soudu, „(...) lze jako trestný čin pomluvy kvalifikovat a stíhat pouze takové protiprávní jednání, které nelze dostatečně napravit prostředky soukromého práva, tj. zejména prostřednictvím přiměřeného zadostiučinění (vedle zadržovacího a odstraňovacího nároku); neboli takové protiprávní jednání, při němž došlo k tak závažnému porušení (ohrožení) chráněného zájmu, které se již vymyká možnosti řešení pouze v rámci soukromého práva. To je přitom třeba hodnotit na základě všech okolností konkrétního případu, nikoli jen na základě náhledu samotného poškozeného na to, jestli by pro něj přiměřené zadostiučinění za utrpěnou újmu, vedle případného upuštění od deliktního jednání nebo odstranění jeho následku, bylo dostatečnou satisfakcí a nápravou. Naopak bude záležet mimo jiné na sféře lidského života, do níž bylo deliktním jednáním zasazeno.“⁵⁴.

Dekriminalizace trestného činu pomluvy

V České republice je častým tématem dekriminalizace trestného činu pomluvy, tedy konec trestněprávního postihu pomluvy. Takovým posledním návrhem je sněmovní tisk č. 325, 8. období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, 2017–2021 předložený Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR v roce 2018, jehož obsahem je zrušení § 184 trestního zákoníku bez dalšího. Návrh byl odůvodněn duplicitou kdy právní ochrana proti nactiutrhání byla možná jak v trestním řízení, tak v řízení občanskoprávním. Tento návrh na vypuštění trestného činu pomluvy z trestního zákoníku však nebyl návrhem ojedinělým. Již za platnosti trestního zákon z roku 1961 se o to v roce 2002 pokoušela jedna z politických stran, a v roce 2003 se o to pokoušela skupina poslanců prostřednictvím sněmovního tisku č. 388, 4. období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, 2002–2006. Projevem dekriminalizace pomluvy byla i rekonfigurace trestního práva hmotného v roce 2004 provedená vládním návrhem trestního zákoníku (sněmovní tisk č. 744, 4. období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, 2002–2006), který trestný čin pomluvy již neobsahoval. Ačkoliv byl

⁴⁸ ŠČERBA, F. a kol. 2022. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-807-8, § 184.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22.

⁵¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I. ÚS 4/04, obdobně Stanovisko kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 469/02.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 474/19 (N 184/97 SbNU 15).

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 5. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 474/19 (N 184/97 SbNU 15).

trestný čin pomluvy do tohoto návrhu zákona v rámci legislativního procesu doplněn a Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR též schválen a předložen Senátu Parlamentu ČR, který návrh zamítl, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR jej pak nakonec v roce 2006 nepřijala. Dalším projevem dekriminalizace pomluvy byla změna zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, kdy v roce 2014 vládním návrhem, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů (sněmovní tisk č. 304, 7. období Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, 2014–2017), byl trestný čin pomluvy zařazen do negativního výčtu trestných činů, kterých se právnická osoba nemohla dopustit. V průběhu legislativního procesu byl však trestný čin pomluvy z negativního výčtu trestných činů, kterých se právnická osoba nemohla dopustit, vypuštěn. Návrh zákona byl Parlamentem ČR přijat a byl ve Sbírce zákonů vyhlášen pod číslem 183/2016 Sb. Do současné doby však trestný čin pomluvy dekriminalizován nebyl. Na základě výše uvedených snah o dekriminalizaci pomluvy nelze zastřít, že trestný čin pomluvy je jedním z těch, o nichž se v případech úvah o dekriminalizaci uvažuje jako o jednom z prvních. Je proto otázkou, zda namísto dekriminalizace pomluvy není na místě vést odbornou debatu k problematice úpravy trestného činu pomluvy, kdy podmínkou zahájení trestního řízení by se opět mohl stát souhlas poškozeného, v úvahu může přicházet i možnost zahájit trestní stíhání na návrh poškozeného, případně rozšíření práv poškozeného na náhradu újmy v trestním řízení a zakotvení satisfakce ve formě veřejné omluvy nebo uveřejnění rozsudku⁵⁵.

Závěr

Z rozhodovací praxe Ústavního soudu, zejména z nálezů ze dne 5. 11. 2019, sp. zn. II. ÚS 474/19 (N 184/97 SbNU) a ze dne 9. 1. 2024, sp. zn. III. ÚS 1459/22, ze kterých jsem při zpracování příspěvku vycházel, je zřejmé, že trestný čin pomluvy by měl být vyhrazen pouze pro výjimečné případy těch nejzávažnějších jednání a zásahů do osobnostních práv (cti a dobré pověsti jednotlivce), které nelze plně zhojit soukromoprávními prostředky. Úvahy o nedostatečnosti uplatnění soukromoprávní odpovědnosti a neaplikovatelnosti subsidiarity trestní represe budou podle Ústavního soudu namíste zejména v případech zásahů do nejintimnější osobní sféry jednotlivce či obdobně silně zraňujících zásahů. Podle Ústavního soudu trestní postih pomluvy tak má být skutečně vyhrazen těm nejzávažnějším zásahům do osobnostních práv a tímto prizmatem je třeba posuzovat, zda došlo k naplnění formálních znaků tohoto trestného činu. S těmito závěry se lze jistě ztotožnit, a je zapotřebí připomenout, že ochrana osobní cti a dobré pověsti je adekvátně zabezpečena i v rovině správněprávní, a to skutkovou podstatou přestupku proti občanskému soužití podle § 7 odst. 1 písm. a) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění pozdějších předpisů⁵⁶. To samozřejmě nevylučuje ochranu v rovině civilněprávní podle § 82 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů⁵⁷.

Seznam bibliografických odkazů

- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RUŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A. a kol. 2015. Trestní zákoník. Komentář, Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7478-790-4.
- FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. 2010. Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. Díl 1, Trestní zákoník. Praha: Linde, ISBN 978-80-7201-802-4.

⁵⁵ K tomu blíže VETEŠNÍK, P. Konec trestněprávního postihu pomluvy?. In: JELÍNEK, J. a kol. 2019. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-354-4, s. 343-362.

⁵⁶ K tomu blíže JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. 2020. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. BECK, ISBN 978-80-7400-772-9, s. 964-967.

⁵⁷ K tomu blíže VETEŠNÍK, P. Konec trestněprávního postihu pomluvy?. In: JELÍNEK, J. a kol. 2019. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-354-4, s. 343-362.

- JELÍNEK, J. 2016. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, Glosátor. ISBN 978-80-7502-230-1.
- JELÍNEK, J a kol. 2017. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, Student. ISBN 978-80-7502-236-3.
- JEMELKA, L., VETEŠNÍK, P. 2020. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Zákon o některých přestupcích. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. BECK, ISBN 978-80-7400-772-9.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. 2012. Trestní právo hmotné - obecná část. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, ISBN: 978-80-7179-082-2.
- ŠČERBA, F. a kol. 2022. Trestní zákoník. Komentář. 1. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-807-8.
- ŠÁMAL, P. a kol. 2016. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, ISBN 978-80-7552-358-7.
- ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-428-5.
- VETEŠNÍK, P. Konec trestněprávního postihu pomluvy?. In: JELÍNEK, J. a kol. 2019. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-354-4.
- WÁGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. 2012. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, ISBN 978-80-7357-750-6.

Kontaktní údaje

JUDr. Bc. Pavel Vetešník, Ph.D.

Katedra veřejného práva a veřejné správy

Vysoká škola CEVRO Institut, z.ú.

Jungmannova 28/17

110 00 Praha 1

Česká republika

email: vetesnikp@seznam.cz, pavel.vetesnik@vsci.cz, tel. +420606627160

POMOC NA TRESTNOM ČINE A POSKYTOVANIE PRÁVNÝCH SLUŽIEB ADVOKÁTOM¹

JUDr. Ing. František VOJTUŠ, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, Právnická fakulta, UK Bratislava

Anotácia: *Príspevok analyzuje navrhované a prijatie doplnenie ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Trestného zákona týkajúce sa negatívneho vymedzenia pomoci na trestnom čine vo vzťahu k advokátom pri poskytovaní právnych služieb. Analýzou inštitútu pomoci ako formy účasti na trestnom čine a obsahu pojmu právna služba dochádzame k záveru, že navrhované a aj prijaté doplnenie ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Trestného zákona je nesyistémové, neopodstatnené a nadbytočné.*

Kľúčové slová: *účastníctvo, pomoc na trestnom čine, advokát, právne služby,*

Annotation: *This paper analyses the proposed and currently enacted amendment to section 21 paragraph 1 (d) of the Slovak Criminal Code relating to the negative definition of aiding to a criminal offence in relation to solicitors in the provision of legal services. By analysing the institution of aid as a form of criminal participation in a criminal offence and the content of the concept of legal services, we conclude that the proposed and adopted addition to the provision of section 21(1)(d) of the Criminal Code is unsystematic, unjustified and redundant.*

Keywords: *criminal participation, aid to a criminal offence, solicitor, legal services*

Úvod

Podľa návrhu MS SR predloženého na rokovanie vlády dňa 06.12.2023 týkajúceho sa návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony dochádza okrem iných zmien, aj k doplneniu ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Trestného zákona.² Následne po prerokovaní v Národnej Rade SR bola schválená, okrem iných predpisov, aj novela Trestného zákona (ďalej len „Tr. zák.“ alebo „TZ“).³

V bode 2. návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, ktorý bol predložený na rokovanie vlády, navrhovalo Ministerstvo spravodlivosti ako predkladateľ novelizovať ustanovenie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. por., a to tak, že § 21 ods. 1 písm. d) Tr. por. sa na konci bodka nahrádza bodkočiarkou a pripájajú sa tieto slová: „za poskytnutie rady sa nepovažuje poskytnutie právnej služby advokátom podľa osobitného predpisu.“⁴ Následne Národná Rada SR na základe poslaneckého pozmeňovacieho návrhu schválila zmenu navrhovanej novelizácie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák., a to v znení, kde sa na konci súčasného znenia ustanovenia bodka nahrádza bodkočiarkou a pripájajú sa slová: „za pomoc, zadovážovanie prostriedkov a poskytnutie rady sa nepovažuje poskytnutie právnej služby advokátom podľa osobitného predpisu.“⁵

Znenie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák., teda v prípade nadobudnutia účinnosti novely Tr. zák. bude znieť „Účastník na dokonanom trestnom čine alebo na jeho pokuse je ten, kto úmyselne

d) poskytol inému pomoc na spáchanie trestného činu, najmä zadovážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním v predsavzatí, sľubom pomôcť po trestnom čine (pomocník); za pomoc, zadovážovanie prostriedkov a poskytnutie rady sa nepovažuje poskytnutie právnej služby advokátom podľa osobitného predpisu.“

Dôvodová správa k navrhovanej zmene uvádza, že „Navrhovaná úprava má za cieľ posilnenie práva na právnu pomoc vrátane práva na obhajobu v trestnom konaní a zároveň aj

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102 „Efektívnosť prípravného konania - skúmanie, hodnotenie, kritériá a vplyv legislatívnych zmien.“.

² dostupné on-line na <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/29089/1> [citácia z 17.02.2024]

³ dostupné on-line na <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536597> [citácia z 17.02.2024]

⁴ dostupné on-line na <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/29089/1> alebo na <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536597> [citácia z 17.02.2024]

⁵ Pozri <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=540530> [citácia z 17.02.2024]

chrániť nezávislý výkon advokácie. Konanie v súlade so zákonom nikdy nemôže byť trestné, a to ani ako účasť na trestnom čine. Platí to aj o poskytovaní právnych služieb v súlade so zákonom o advokácii. Z uvedených dôvodov sa to navrhuje premietnuť priamo do textu zákona.“⁶ V navrhovanom legislatívnom znení však vypadlo oproti tomu, ako to uvádza dôvodová správa, spojenie, že poskytnutie právnej služby **musí byť v súlade** s osobitným zákonom.

Cieľom nášho príspevku je polemizovať s potrebou tejto zmeny a poukázať aj na to, že uvedená novelizácia je nadbytočná, nesystémová a navyše nijako nebráni postihu advokátov za poskytovanie pomoci, a to aj podobe v rád, poskytnutia prostriedkov, ak ako také predstavujú úmyselnú pomoc páchatelovi pri páchaní trestného činu. V prvej časti príspevku stručne charakterizujeme účasť na trestnom čine z hľadiska právnej teórie a praxe s osobitným zameraním na pomoc pri trestnom čine. V druhej časti sa budeme venovať otázke, či páchanie trestnej činnosti alebo súčinnosť pri jej páchaní zo strany advokáta je poskytovaním právnych služieb. Záverom zhodnotíme z nášho pohľadu potrebu uvedenej zmeny, ako aj jej reálny dopad na postihovanie advokátov ako účastníkov na trestnom čine, v prípade poskytovania rád klientom, o ktorých vedieť, že sú rozhodnutí páchať alebo páchajú trestnú činnosť.

Účasť na trestnom čine vo forme pomoci na trestnom čine

Účasť je trestnoprávnou teóriou zaradené medzi formy trestnej súčinnosti, teda konaní kedy sa na páchaní a spáchaní trestného činu podieľa viacero osôb.⁷ Trestnú súčinnosť možno definovať ako prípady, keď sa na trestnom čine okrem páchatel'a alebo súčasne s ním zúčastňujú (podieľajú) v rôznej miere iné osoby najmä tým, že trestný čin páchatel'a alebo spolupáchatel'ov úmyselne vyvolávajú alebo taký trestný čin uľahčujú či podporujú, zužitkujú výnosy z trestného činu alebo páchatel'om trestných činov alebo osobám na ňom zúčastneným uľahčujú uniknúť trestnému stíhaniu alebo trestu.⁸ Formy účasti podľa § 21 ods. 1 písm. a) až d) Tr. zák. sú následne trestnoprávnou teóriou radené medzi tzv. účasť v užšom zmysle. Účasť v širšom zmysle zahŕňa navyše aj spolupáchatel'stvo podľa § 20 Tr. zák..⁹ Súčasná právna úprava v Slovenskej republike do účasti v užšom zmysle zaraďuje formy súčinnosti v podobe organizátora, návodcu, objednávateľa a pomocníka trestného činu.¹⁰ Účasť od spolupáchatel'stva odlišuje to, že účasť ako menej závažná forma trestnej súčinnosti, je činnosťou podporujúcou činnosť hlavného páchatel'a, avšak nemá znaky spoločného konania, teda nie je súčasťou spoločného konania smerujúceho k spáchaniu trestného činu, teda k porušeniu alebo ohrozeniu záujmu chráneného zákonom, a to aspoň v štádiu pokusu.¹¹

Slovenské a predtým československé trestné právo vo vzťahu k účasťou na trestnom čine bolo a je vystavané na zásade akcesority. K zásade akcesority pridávajú niektorí autori aj zásadu osamostatnenia účasti.¹² Zároveň platí v prípade účasti vzťah subsidiarity jednotlivých foriem účasti. Zásada akcesority účasti vyplýva z § 21 ods. 1, ktoré uvádza, že „Účastník na dokonanom trestnom čine alebo na jeho pokuse je ten, kto úmyselne ...“. Akcesorita účasti teda deklaruje naviazanosť účasti na hlavný trestný čin a jeho

⁶ Dostupné on-line na <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=536583> [citácia z 17.02.2024]

⁷ Pozri napríklad ŠAMAL, P. a kol. : *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012., s. 326 – 339, KUBIČKA, R.: Právna úprava trestnej súčinnosti formou spolupáchatel'stva a účasti fyzických osôb v Českej a Slovenskej republike. In *Právnik*, 2018, č. 11, s. 922

⁸ Porovnaj napríklad IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 250; KUBIČKA, R.: Právna úprava trestnej súčinnosti formou spolupáchatel'stva a účasti fyzických osôb v Českej a Slovenskej republike. In *Právnik*, 2018, č. 11, s. 922;

⁹ Pozri IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, s. 250 - 251;

¹⁰ Pozri § 21 ods. 1 písm. a) až d) Tr. zák.. K historickému vývoju úpravy účasti a jeho porovnaniu s úpravou v rámci Českej republiky pozri KUBIČKA, R.: Právna úprava trestnej súčinnosti formou spolupáchatel'stva a účasti fyzických osôb v Českej a Slovenskej republike. In *Právnik*, 2018, č. 11, s. 924 a násl.

¹¹ Pozri R 45/1963, uznesenie NS ČR, sp. zn. 3 Tdo 112/2017 z 07.06.2017.

¹² Pozri STRÉMY, T. KURILOVSKÁ, L. a kol. : *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022, s. 133 – 134.

páchateľa, a predstavuje závislosť účastníctva a jeho trestnosti od trestného činu (hlavného). Dôsledkom je postihovanie účastníctva podľa rovnakého ustanovenia osobitnej časti Trestného zákona ako konanie páchatel'a, resp. spolupáchateľov tzv. hlavného trestného činu.¹³ Hlavným trestným činom sa rozumie trestný čin páchatel'a (spolupáchateľov), ku ktorému organizátorstvo, návod, objednanie alebo pomoc smerovali. Hlavným páchatel'om trestného činu sa rozumie páchatel' trestného činu, ku ktorému smerovala niektorá z foriem účastníctva. Právna kvalifikácia konania účastníka je v zmysle zákona závislá na právnej kvalifikácii konania hlavného páchatel'a, okrem prípadu napr. excesu hlavného páchatel'a. Podmienkou účastníctva je príčinný vzťah medzi činom (konaním) účastníka a trestným činom inej osoby – hlavného páchatel'a (spolupáchateľov). Účastníctvo je pritom možné len vo vzťahu k činu, ktorý má znaky trestného činu a ide o protiprávne konanie. Z hľadiska formy zavinenia je účastníctvo možné len vo vzťahu k úmyselným trestným činom. Zánik trestnej zodpovednosti hlavného páchatel'a z dôvodu účinnej ľútosti, premlčania alebo dobrovoľného upustenia od dokonania trestného činu však nevyučuje trestnosť účastníctva, nakoľko všeobecné spôsoby zániku trestnosti sa viažu len k určitej osobe. Účastníctvu tiež nebráni, ak je hlavný páchatel' vyňatý z právomoci orgánov činných v trestnom konaní. Trestnej zodpovednosti účastníka nie je teda na prekážku, ak sú na strane páchatel'a dôvody beztrestnosti alebo nestíhateľnosti.¹⁴ Trestná činnosť účastníka bezprostredne prispieva k tomu, aby došlo k naplneniu znakov skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu, aj keď samotný účastník tieto znaky sám nenaplnuje.¹⁵

V prípade otázky osamostatnenia ide o prípady, ktoré naplňajú naďalej znaky účastníctva (posudzujú sa tak), hoci sa ich väzba na hlavný trestný čin a jeho páchatel'a oslabuje. Následkom je teda nezávislosť účastníctva a jeho trestnosti od hlavného trestného činu.¹⁶

Z hľadiska vzťahu subsidiarity foriem účastníctva, z tejto vyplýva, že účastníkovi na trestnom čine sa bude pričítat' len najzávažnejšia forma účastníctva, pričom zákonodarca ich závažnosť vyjadril ich poradím v rámci § 21 ods. 1 Tr. zák.. To znamená, že organizátorstvo má prednosť pred návodom, návod pred objednaním a objednanie pred pomocou na trestnom čine. Samozrejme spolupáchateľstvo (ak došlo k jeho naplneniu) má ako závažnejšia forma trestnej súčinnosti prednosť pred účastníctvom a jeho formami. Jednočinný súbeh organizátorstva, návodu, objednania a pomoci na tom istom trestnom čine je teda vylúčený z dôvodu subsidiarity.¹⁷

V prípade právnických osôb ako páchatel'ov trestných činov je účastníctvo upravené osobitne a právnická osoba sa v zmysle § 6 ods. 3 zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej „TZPO“) považuje za účastníka, ak k spáchaniu trestného činu využila inú právnickú osobu alebo fyzickú osobu. V tomto prípade sa koncept účastníctva právnickej osoby skôr približuje konceptu nepriameho páchatel'stva. Na druhej strane nie je vylúčené, že konanie fyzickej osoby by sa posudzovalo ako účastníctvo podľa § 21 ods. 1 písm. a) až d) Tr. zák. na trestnom čine právnickej osoby, ako hlavného páchatel'a, nakoľko § 6 ods. 3 TZPO vzťahuje definíciu účastníka len k právnickej osobe, nie osobe fyzickej.

My sa v príspevku budeme sústrediť, vzhľadom na jeho zameranie, na pomoc na trestnom čine ako formu účastníctva podľa § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák.. V podrobnostiach k ostatným formám účastníctva a vo všeobecnosti k problematike účastníctva odkazujeme na vyššie citovanú základnú literatúru.

Pomoc na trestnom čine je typovo najmenej závažnou formou účastníctva na trestnom čine. Slovenský Trestný zákon vychádzajúc z § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. pomoc na trestnom čine definuje ako úmyselné konanie účastníka ako osoby odlišnej od páchatel'a dokonaného trestného

¹³ Bližšie k otázke akcesorite účastníctva pozri napr. STRÉMY, T. KURILOVSKÁ, L. a kol. : *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022, s. 133 a násl., ŠÁMAL, P. a kol. : *Trestní zákoník. 6. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004., s. 99 a násl..

¹⁴ Pozri napr. uznesenie NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 1411/2016 z 28.06.2017.

¹⁵ Pozri uznesenie NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 1015/2013 z 24.10.2013.

¹⁶ Pozri STRÉMY, T. KURILOVSKÁ, L. a kol. : *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022, s. 133 – 134.

¹⁷ Pozri napr. R 67/1971, rozsudok Vrchního soudu v Prahe, sp. zn. 7 To 102/97 z 15. 12. 1997 – R ČR 4/2000.

činu alebo pokusu (hlavného páchatel'a) spočívajúce poskytnutí pomoci na spáchanie trestného činu, najmä zadovážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním v predsavzatí, sľubom pomôcť po trestnom čine. Samotný zákonodarca definuje podoby pomoci len demonštratívne, ich príkladným výpočtom. Teória trestného práva rozlišuje dve skupiny druhov pomoci, a to

- a) **pomoc fyzickú** – spočívajúcu vo fyzickej činnosti účastníka napomáhajúcej hlavnému páchatel'ovi (páchatel'om) k spáchaniu trestného činu. Samotný zákonodarca uvádza vo vzťahu k takémuto druhu pomoci príklady v podobe zadovážovania prostriedkov, odstránenia prekážok.
- b) **pomoc psychickú (intelektuálnu)** – spočívajúcu v inej ako fyzickej činnosti pomocníka napomáhajúcej hlavnému páchatel'ovi (páchatel'om) k spáchaniu trestného činu. Tento druh pomoci spočíva v pôsobení na proces rozhodovania hlavného páchatel'a vo vzťahu k jeho úmyslu spáchať trestný čin, pričom rozhodnutie spáchať trestný čin musel hlavný páchatel' prijať už pred pôsobením pomocníka. Konanie pomocníka ma pri tom nemateriálnu, intelektuálnu povahu smerujúcu k podporeniu alebo usmerneniu rozhodnutia hlavného páchatel'a spáchať trestný čin. Trestný zákon ako príklady psychickej pomoci uvádza radu, utvrdzovanie v predsavzatí a sľub pomôcť po trestnom čine.

Pomoci sa možno dopustiť ako aktívnym konaním, tak aj jeho opomenutím. Konanie účastníka aj v prípade pomoci musí byť subsumovateľné pod úmyselnú formu zavinenia, čo vyplýva priamo z ustanovenia § 21 ods. 1 Tr. por. Súčasne medzi konaním pomocníka a spáchaným trestným činom hlavného páchatel'a musí byť príčinná súvislosť. Dôsledkom tejto príčinnej súvislosti je, že trestný čin spáchaný s pomocou bude prevedený inak, ako by bol prevedený bez pomoci. Uvedené platí aj v prípade ak by pomoc spočívala v utvrdzovaní hlavného páchatel'a v rozhodnutí zo strany pomocníka. Ak páchatel' konkrétnu fyzickú pomoc nevyužil (napr. nepoužil prostriedky alebo nástroje poskytnuté pomocníkom, ale použil svoje), tak ide o pomoc len v takom prípade, ak takáto pomoc pôsobila aspoň ako pomoc psychická (napr. hlavný páchatel' vnímal túto pomoc ako utvrdzovanie vo svojom rozhodnutí). Inak by takéto konanie bolo trestné, len za predpokladu, že by ho bolo možné kvalifikovať ako formu pomoci pri príprave na spáchanie zločinu v zmysel § 13 ods. 1 Tr. zák.. Ako psychická môže pôsobiť aj pomoc môže pôsobiť aj konanie, ktoré podľa účastníka malo byť návodom, ale je len pomocou, nakoľko hlavný páchatel' bol v čase konania účastníka už rozhodnutý čin spáchať, a objektívne teda účastník nemohol navádzať na spáchanie trestného činu, avšak takéto konanie predstavuje psychické utvrdzovanie hlavného páchatel'a v jeho rozhodnutí spáchať trestný čin. Pomoc môže mať aj charakter dohody o vytváraní podmienok k tomu, aby páchatel' mohol svoju trestnú činnosť uskutočňovať, čo najúčinnjšie.¹⁸ Účastníctvo vo forme pomoci nevyžaduje, aby hlavný páchatel' vedel, že mu je pomoc poskytovaná, resp. kým mu je poskytovaná. Uvedené platí najmä v prípade fyzickej pomoci. V prípade psychickej pomoci prichádza skôr do úvahy, že hlavný páchatel' nemusí vedieť kto konkrétne mu psychickú pomoc poskytuje (anonymný pomocník), napr. v podobe anonymných telefonátov, alebo mailov zasielaných hlavnému páchatel'ovi s cieľom podporiť jeho rozhodnutie spáchať trestný čin, prípadne mu poskytnúť rady, ako napríklad eliminovať odhalenie svojich priprav, a pod.. Pomoc na trestnom čine prichádza do úvahy, ako pred spáchaním trestného činu alebo jeho pokusu, tak aj pri jeho páchaní (napr. poskytnutím rady vo vzťahu k zmene postupu páchania činu, bez priameho zapojenia účastníka do konania). V prípade napríklad trvácich trestných činov prichádza do úvahy aj pomoc po dokonaní trestného činu, ktorého protiprávny stav stále trvá. Pokiaľ je však fyzická alebo psychická podoba pomoci znakom skutkovej podstaty, nie je možné takéto konanie hodnotiť ako účastníctvo na trestnom čine, ale ako spolupáchatel'stvo na danom trestnom čine

Z hľadiska zamerania nášho článku je podstatnou podobou psychickej pomoci **rada**, ako konanie účastníka trestného činu. Ide o psychickú podobu pomoci. Radou je potrebné vo

¹⁸ Pozri odôvodnenie R 45/1963.

všeobecnosti rozumieť poskytnutie odporúčaní alebo usmernení (vo všeobecnosti informácií) k určitému konaniu inej osoby. Na účely § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. je potrebné radou rozumieť úmyselné poskytnutie odporúčaní alebo usmernení (informácií) pre páchatel'a hlavného trestného činu, majúcich vzťah k rozhodovaniu páchatel'a pri trestnej činnosti, potom ako sa páchatel' rozhodol trestný čin spáchať. Úmyselne konanie (rada) môže mať podobu ako priameho úmyslu, tak aj nepriameho. Opomenutie konania v tomto prípade zrejme do úvahy neprichádza.

Odlíšnosť účastníctva vo forme návodu a vo forme pomoci (v podobe psychickej pomoci formou rady, alebo utvrdzovaním) je iba v tom, že v prípade návodu návodca presvedča na spáchanie trestného činu osobu, ktorá o spáchaní trestného činu doteraz neuvažovala (nemala taký úmysel), oproti pomoci, kde pomocník utvrdzuje osobu, ktorá už poňala úmysel spáchať trestný čin, a tým ju „posmeľuje“ v jej rozhodnutí alebo jej poskytuje rady vo vzťahu k trestnému činu, ktorý sa osoba rozhodla spáchať alebo už aspoň v štádiu pokusu pácha, avšak ešte ho nedokonala. V prípade poskytovania rád alebo utvrdzovania v presvedčení nie je vylúčené, že obsah a forma týchto konaní pomocníka bude de facto taká istá alebo veľmi blízka a prelínajúca sa ako v prípade návodcu, najmä ak návodca presvedča osobu na spáchanie trestného činu, a súčasne jej dáva rady a odporúčania, alebo naopak ak pomocník sa osobu svojimi radami snaží súčasne nasmerovať ohľadom spôsobu spáchania trestného činu a posmeľovať („navádzať“) ju k jeho spáchaniu (utvrdzovanie) po jej rozhodnutí, že skutok spácha.

Pomocou na trestnom čine však podľa nášho názoru nemôže byť konanie osoby, ktoré je vykonávané v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi. Tento záver možno dovodiť už zo samotného ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. v spojení s § 8 Tr. zák., keďže účastník prispieva Trestným zákonom predpokladaným úmyselným konaním k spáchaniu úmyselného trestného činu alebo aspoň pokusu o jeho spáchanie inou osobou, pričom základným pojmovým znakom trestného činu je v zmysle § 8 Tr. zák. jeho protiprávnosť, teda rozpor s platnými a účinnými právnymi normami alebo opomenutie konania, ktoré tieto normy prikazujú. Ak úmysel účastníka má smerovať k tomu, že chce pomôcť určitej osobe (hlavný páchatel') konať protiprávne, je touto protiprávnosťou zasiahnuté aj konanie účastníka, nakoľko tento tiež musí byť minimálne uzročený s tým, že iná osoba bude konať protiprávne alebo je už rozhodnutá takto konať a ohroziť alebo porušiť tak záujem chránený Trestným zákonom. Ak napriek takejto vedomosti takejto osobe poskytne pomoc Trestným zákonom predpokladaným spôsobom (aj radou), nie je možné hodnotiť jeho konanie ako súladne so zákonom, či už Trestným zákonom alebo osobitným predpisom. Ak však osoba nemá vedomosť, že iná osoba je rozhodnutá spáchať trestný čin a jeho konanie vo vzťahu k tejto osobe je vykonávané v súlade so všeobecne záväznými právnymi predpismi chýba vo vzťahu k jeho konaniu protiprávnosť a ide v jej prípade o tzv. vedľajšiu figúru.¹⁹ Pôjde napríklad o prípad, keď pracovníčka banky poskytne osobe peniaze (napr. spotrebný úver), pričom táto osoba si následne za ne nakúpi zbrane a chemikálie potrebné na zostrojenie nástražného výbušného systému, ktorými následne spácha teroristický útok. Ak pracovníčka banky nevedela k akému účelu poskytla, resp. zabezpečila poskytnutie spotrebného úveru nie je možné postihnúť jej konanie ako pomoc na trestnom čine v zmysle § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák.. Ak však by takúto vedomosť mala (napr. jej páchatel' pri žiadosti o úver uviedol, že si za peniaze ide nakúpiť zbrane a má úmysel vraždiť), a napriek tomu spotrebný úver zabezpečila mohlo by sa jej konanie za splnenia ďalších podmienok posúdiť ako pomoc na trestnom čine v zmysle § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák..

Je poskytovanie rady advokátom v súvislosti s páchaním trestnej činnosti právnou službou podľa zákona o advokácii?

Čo je právna služba uvádza a definuje zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o advokácii“). Podľa § 1 ods. 2 zákona o advokácii *vykonávanie advokácie je zastupovanie klientov v konaní pred súdmi, orgánmi verejnej moci a inými právnymi*

¹⁹ K tejto problematike vedľajších figúr pozri príslušnú časť komentára k pomoci na trestnom čine ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentár*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 555 – 614.

subjektmi, obhajoba v trestnom konaní, poskytovanie právnych rád, spisovanie listín o právnych úkonoch, spracúvanie právnych rozborov, správa majetku klientov a ďalšie formy právneho poradenstva a právnej pomoci, ak sa vykonáva sústavne a za odmenu (ďalej len „právne služby“). Zároveň podľa § 1 ods. 1 zákona o advokácii *advokácia pomáha uplatňovať ústavné právo fyzických osôb na obhajobu a chrániť ostatné práva a záujmy fyzických osôb a právnických osôb (ďalej len „klient“)* v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi. Z týchto ustanovení môžeme dovodiť, že právnou službou podľa zákona o advokácii je zastupovanie klientov v konaní pred súdmi, orgánmi verejnej moci a inými právnymi subjektmi, obhajoba v trestnom konaní, poskytovanie právnych rád, spisovanie listín o právnych úkonoch, spracúvanie právnych rozborov, správa majetku klientov a ďalšie formy právneho poradenstva a právnej pomoci, ktoré sú vykonávané sústavne, za odmenu a v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi. Právne služby advokáti v zmysle § 1 ods. 3 zákona o advokácii poskytujú za podmienok a spôsobom ustanoveným zákonom o advokácii.

Podľa § 2 ods. 2 zákona o advokácii je advokát pri poskytovaní právnych služieb nezávislý a je viazaný všeobecne záväznými právnymi predpismi a v ich medziach príkazmi klienta. Ohľadom pokynov klienta však platí, že advokát je povinný pri výkone advokácie chrániť a presadzovať práva a záujmy klienta a riadiť sa jeho pokynmi. Ak však sú pokyny klienta v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, nie je nimi viazaný, pričom o tomto klienta vhodným spôsobom poučí.²⁰ Pokynom, ktorý je v rozpore so všeobecne záväznými predpismi môže byť napríklad pokyn klienta pre advokáta na spracovanie potrebných právnych úkonov (listín, žiadostí a pod.) potrebných k spáchaniu trestného činu – napr. v podobe vytvorenia fiktívnych úkonov alebo úkonov zastieracích, obchádzajúcich zákon (*in fraudem legis*). Takejto žiadosti by advokát nemal vyhovieť. Ak by klient na vykonaní takýchto úkonov trval, tak v zmysle § 22 ods. 2 zákona o advokácii je advokát oprávnený odstúpiť od zmluvy o poskytovaní právnych služieb, ak klient napriek poučeniu advokátom trvá na tom, aby advokát postupoval podľa jeho pokynu.

Z citovaných ustanovení zákona o advokácii podľa nás jednoznačne vyplýva, že advokát nemôže poskytovať rady, zadávať prostriedky alebo poskytovať inú pomoc klientovi v súvislosti s páchaním trestnej činnosti, a ani navádzať klienta na páchanie trestnej činnosti, nakoľko takáto činnosť by nenapĺňala pojmové znaky právnej služby, najmä pre jej rozpor so všeobecne záväznými právnymi predpismi.

Podľa nášho názoru existujú len dva prípady kedy advokát môže poskytovať pomoc, rady a riešiť s klientom otázky páchania trestnej činnosti a uvedené sa bude môcť považovať za poskytnutie právnych služieb v súlade s platnými právnymi predpismi. Prvým prípadom bude prípad, kedy klient nebude ešte obvinený a pôjde o vzťah advokáta a klienta v pozícii osoby, voči ktorej trestné konanie smeruje („podozrivý“). V tomto prípade môže advokát poskytovať rady klientovi, ale iba v smere ako právne súladným spôsobom môže dosiahnuť svoju beztrestnosť alebo zníženie trestu, a samozrejme mu poskytnúť posúdenie jeho situácie z hľadiska možných následkov a prípadných možných a Trestným poriadkom a inými všeobecne záväznými predpismi upravených postupov OČTK alebo súdu voči nemu. De facto týmto postupom advokát plní svoju povinnosť danú § 341 Tr. zák., teda povinnosť prekaziť páchanie trestného činu. Nemôže mu však zabezpečovať prostriedky na páchanie trestnej činnosti, radiť ako pokračovať v trestnej činnosti, resp. ako ju zakryť pred OČTK alebo eliminovať jej odhalenie. Išlo by o postup v rozpore so zákonom o advokácii, a to najmä v prípade trestných činov, ktoré musí advokát v zmysle § 23 ods. 9 zákona o advokácii v spojení s § 341 Tr. zák. prekaziť. Druhý prípad je prípad, keď advokát vystupuje už v trestnom konaní ako obhajca osoby už obvinenej. V tomto prípade pomoc na trestnom čine neprichádza v zásade do úvahy, lebo k spáchaniu trestného činu, pre ktorý je osoba obvinená už došlo. Výnimočne by pomoc prichádzala do úvahy vtedy, ak by advokát utvrdzoval pred vznesením obvinenia osobu v rozhodnutí spáchať trestný čin, tým, že jej potom sľúbil pomoc

²⁰ Pozri § 18 ods. 1 zákona o advokácii.

v podobe obhajoby. Samozrejme pri výkone obhajoby nie je vylúčená pomoc na trestnom čine obvineného, ale inom pre aký advokát vykonáva úkony obhajoby ako obhajca (napr. navádzanie na krivú výpoveď svedka).

Na posúdenie otázky, či je poskytovanie pomoci klientovi advokátom, najmä v podobe rád alebo iným spôsobom v súvislosti s páchaním trestnej činnosti takéhoto klienta možné považovať za poskytovanie právnych služieb je možné použiť aj judikatúru Ústavného súdu Českej republiky týkajúcu sa mlčanlivosti advokáta. Predmetná judikatúra a jej závery sú plné vzťahnutelné k otázke, či je možné pomoc pri páchaní trestnej činnosti považovať za poskytovanie právnych služieb, a to aj z hľadiska slovenskej úpravy zákona o advokácii. Východiskovou premisou je vyššie uvedená definícia právnej služby podľa zákona o advokácii a skutočnosť, že výkon advokácie musí byť v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ústavnými zákonmi, so zákonmi a s inými všeobecne záväznými právnymi predpismi, teda nemôže byť protiprávny. To, že zákonodarcu nemal v úmysle poskytovať ochranu činnosti advokátom, ktorá by smerovala k pomoci pri páchaní trestnej činnosti alebo pokuse o ňu vyplýva aj z ustanovenia § 23 ods. 9 zákona o advokácii, ktoré prelmuje povinnosť advokáta zachovávať mlčanlivosť tým, že ustanovuje, že táto povinnosť neplatí na prípad, ak ide o zákonom uloženú povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu. Logickým výkladom tohto ustanovenia je aj v spojení s § 341 Tr. zák., že advokát má povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu. Ide teda o prípad, keď iná osoba pripravuje alebo pácha niektorý zo zákonom určených trestných činov a advokát sa o tejto skutočnosti dozvie v súvislosti s výkonom advokácie.²¹ Advokátovi vzniká povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu o ktorom sa dozvedel a ktorý je ešte v štádiu prípravy, pokusu alebo priebehu, avšak nie už tento trestný čin dokonaný.²² To znamená, že ak sa o týchto skutočnostiach od klienta dozvie ešte v štádiu pred dokonaním trestného činu nemôže klientovi poskytovať pomoc a rady ako v páchaní trestnej činnosti pokračovať, a tým prispievať k páchaniu trestnej činnosti, ale musí trestný čin definovaný v § 341 ods. 1 Tr. zák. prekaziť. V takomto smere sa navrhované novelizované ustanovenie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. dostáva z nášho pohľadu do rozporu s ustanovením § 23 ods. 9 zákona o advokácii v spojení s § 341 Tr. zák..

Podľa českého Ústavného súdu z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva aj z judikatúry Najvyššieho súdu ČR vyplýva, že ochrana kontaktov medzi advokátom a klientom nie je absolútna, nedotknuteľná a za určitých okolností môže byť obmedzená. Eventuálne páchanie trestnej činnosti advokátom, a to ako ku škode klienta alebo ku škode iných osôb v spolupáchateľstve s klientom, totiž nie je možné považovať za poskytovanie právnych služieb, a v takom prípade nie je ani možné poskytovať takejto činnosti akúkoľvek ochranu.²³ Advokátske tajomstvo je predpokladom pre riadny výkon advokácie a za splnenia ďalších podmienok je mu poskytovaná ústavno-právna ochrana, avšak inštitút advokátskej mlčanlivosti poťažme poskytovanie právnych služieb nesmie byť zneužívaný k páchaniu trestnej činnosti. Tým by dochádzalo k neprípustnému a účelovému nadradovaniu uvedenej „procesnej“ hodnoty nad hodnoty základných práva a slobôd, ku ktorých naplnovaniu má štát pozitívnu povinnosť, ktorá sa mimo iného realizuje práve prostredníctvom trestného práva v trestnom konaní.²⁴ Trestnú činnosť advokáta teda nie je možné považovať za poskytovanie právnych služieb.²⁵

Ak sa teda v prípade páchania trestnej činnosti, či už samostatne alebo v súčinnosti s inými osobami, nemôže advokát dovolávať advokátskeho tajomstva a povinnosti mlčanlivosti, ktoré sú základom jeho vzťahu s klientom pri poskytovaní právnych služieb, tak o to viac sa nemôže

²¹ V prípade prípravy alebo pokusu bude zrejme kontaktovaný klientom ohľadom prípadnej právnej pomoci – rady ohľadom jeho protiprávneho konania. Asi ťažko je predstaviteľné, že ho klient bude kontaktovať len za účelom vyrozprávania sa a uľahčenia svojmu svedomiu („spovede“).

²² Pozri R 53/2013 – I., II..

²³ Pozri uznesenie Ústavného súdu ČR sp. zn. III. ÚS 3988/13 z 34. 3. 2014, a rovnako uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. I.ÚS 1638/14 z 12.11.2014.

²⁴ porovnaj nálež Ústavného súdu ČR, sp. zn. II. ÚS 889/10 z 25. 11. 2010, uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. IV.ÚS 2852/16 z 15.02.2017

²⁵ Pozri nálež Ústavného súdu ČR, sp. zn. II.ÚS 3533/18 z 11.06.2019, bod 21.

dovolať zákonosti svojho konania ako takého, teda toho, že by poskytoval právne služby v súlade so zákonom o advokácii. Ak nie je poskytovaním právnych služieb páchanie trestnej činnosti advokátom, či už samostatne alebo v súčinnosti s inou osobou, nakoľko ide o protiprávne konanie, tak nemôže byť ani poskytovanie pomoci (fyzickej alebo psychickej) pre osobu, ktorá sa rozhodla páchať trestnú činnosť alebo sa aspoň o ňu pokúsiť, poskytovaním právnej pomoci, a teda ani okolnosťou ktorá by vylučovala protiprávnosť konania advokáta. Ak by poskytovanie rady bolo v súlade s činnosťou advokáta podľa zákona o advokácii, išlo by o konanie súladne s právnym poriadkom, ktorému by chýbala protiprávnosť ako znak trestného činu, eventuálne by takéto konanie mohlo byť subsumovateľne pod výkon práva povinností podľa § 28 ods. 1 Tr. zák., ako okolnosť vylučujúca protiprávnosť. Aj z tohto pohľadu sa navrhované ako aj prijaté doplnenie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. javí ako nesystematické, nedôvodné a navyše rozporné so samotným zákonom o advokácii. Zákonodarca by mal pri tvorbe právnych predpisov pritom dbať na ich vzájomnú súladnosť.

Záver

Samotná dôvodová správa vo svojej podstate potvrdzuje, že konanie v súlade so zákonom nie je trestné, avšak nelogicky na to uvádza, že napriek tomu toto konštatovanie treba duplicitne uviesť do Trestného zákona, a to osobitne a samostatne iba pre prípad účastníctva na trestnom čine. Pritom § 28 ods. 1 Tr. zák. definuje ako okolnosť vylučujúcu protiprávnosť výkon práva a povinností, pri čom výslovne uvádza, že „čin inak trestný nie je trestným činom, ak ide o výkon práva alebo povinností vyplývajúcich zo všeobecne záväzného právneho predpisu, z rozhodnutia súdu alebo iného orgánu verejnej moci, z plnenia pracovných či iných úloh alebo zo zmluvy, ktorá neodporuje všeobecne záväznému právnemu predpisu ani ho neobchádza; spôsob výkonu práv a povinností nesmie odporovať všeobecne záväznému právnemu predpisu.“ Zákonodarca teda navrhuje duplicitne a nesystematicky zvýraznenie okolnosti vylučujúcej protiprávnosť v rámci ustanovenia definujúceho jednu z foriem užšej súčinnosti na trestnom čine. Navyše v tomto prípade pri novelizácii ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. por. návrh ministerstva ako aj v parlamente prijaté znenie v podstate oproti § 28 ods. 1 Tr. zák. ani nevyžaduje, aby poskytovanie právnej služby advokátom bolo v súlade s osobitným predpisom, teda mu neodporovalo. Vytvára to teda otázku, či poskytnutie právnych služieb, ktoré sú v rozpore s ustanoveniami osobitného predpisu, ktorým sa zrejme rozumie zákon č. 586/2003 Z. z. o advokácii, bude mať tiež za následok to, že takéto právne služby nesúladné s osobitným predpisom majúce formu pomoci alebo rady alebo zadovažovania prostriedkov nebudú môcť postihované ako pomoc na trestnom čine.

Zákonodarca pozabudol zároveň aj na to, že síce poskytovanie právnych služieb navrhuje vyňať ako spôsob pomoci na trestnom čine, avšak uvedené už neriešil v prípade prípravy na zločin podľa § 13 ods. 1 Tr. zák., ktorá tiež zahŕňa aj pomoc, ako spôsob konania pri tomto štádiu trestného činu (zločinu) a ani v prípade účastníctva vo forme návodu podľa § 21 ods. 1 písm. c) Tr. zák..

Rovnako tak v Národnej rade SR zmenená a prijatá úprava – doplnenie ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. je nelogická a zmätočná z hľadiska svojho znenia. Prijaté znenie uvádza, že za pomoc, zadovažovanie prostriedkov a poskytnutie rady sa nepovažuje poskytovanie právnych služieb advokátom. Zo znenia ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák., ktoré novela zachováva a predchádza prijatému doplneniu však vyplýva, že zadovažovanie prostriedkov, resp. rada predstavujú niektoré podoby pomoci, ktoré zákonodarca demonštratívne uvádza ako príklady všeobecného pojmu pomoc. Inak povedané pojem pomoc v sebe v zmysle § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. zahŕňa ako zadovažovanie prostriedkov, tak aj poskytovanie rád. Preto prijatá zmena nadbytočne uvádza tieto dve konania, keď poskytovanie právnych služieb nepovažuje vo všeobecnosti za pomoc na trestnom čine, pričom pojem pomoc je pojmom nadradeným pojmu zadovažovanie prostriedkov a poskytovanie rád. Logicky teda stačilo prijať znenie úpravy

v podobe „za pomoc sa nepovažuje poskytnutie právnej služby advokátom podľa osobitného predpisu.“. Z uvedeného dôvodu považujeme prijaté znenie úpravy aj za zmätočné.

Celkovo prijatá zmena navodzuje pomaly dojem, ako keby sa snažila do určitej miery „legitimizovať“ prípadné protiprávne kroky advokátov pri poskytovaní služieb klientom v trestnom konaní, tým, že by pre účely ich posudzovania z hľadiska výkonu advokácie podľa zákona o advokácii sa odvolávali na ustanovenie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák., tvrdiac, že neposkytovali pomoc na trestnom čine, teda ich konanie nebolo protiprávne a výkon ich činnosti bol teda zákonný. S takýmto prípadným výkladom sa však vzhľadom na skôr uvedené závery nemožno stotožniť.

V prípade, že navrhovaná úprava nadobudne účinnosť, tak OČTK a aj súdy budú musieť u advokátov pri posudzovaní účastníctva podľa § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. v podobe pomoci skúmať, či ich postup pri poskytovaní rád bol súlade so zákonom o advokácii a je ho možné považovať za poskytovanie právnych služieb. Akokoľvek zákonodarca doplnil ustanovenie účastníctva podľa § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. o negatívne pomoci páchatel'ovi trestného činu tým, že za ňu nie je možné považovať poskytovanie právnych služieb advokátom, tak uvedená výnimka nemôže byť uplatnená v prípade, že činnosť advokáta nie je možné považovať za poskytovanie právnych služieb, aj keby takto bola táto činnosť navonok prezentovaná. Takým prípadom bude najmä skutočnosť, ak advokát bude popri vedomosti, že jeho klient je rozhodnutý spáchať trestný čin, resp. o spáchaní uvažuje, poskytovať takémuto klientovi – páchatel'ovi pomoc, či už prostriedkami alebo radou, ktoré budú mať za následok utvrdenie páchatel'a v jeho rozhodnutí spáchať trestný čin alebo ho budú usmerňovať v spôsobe spáchania trestného činu alebo mu inak jeho spáchanie uľahčovať. Takéto konanie advokáta z nášho pohľadu nie je poskytovaním právnych služieb, ale súčinnosťou na trestnom čine minimálne v podobe účastníctva vo forme pomoci podľa § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. spáchaného radu, a to bez ohľadu na doplnené ustanovenie § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. za bodkočiarkou.

Ak páchanie trestnej činnosti advokátom alebo súčinnosť pri nej nie je poskytovaním právnych služieb podľa zákona o advokácii, tak ani úmyselná činnosť advokáta spočívajúca v poskytovaní právnych rád, ktoré majú usmerniť hlavného páchatel'a pri páchaní trestnej činnosti taktiež nepredstavuje poskytovanie právnych služieb pre jej rozpor so zákonom o advokácii, a teda navrhované doplnenie ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. je na ňu neaplikovateľné. Z uvedeného vyplýva, že v tomto prípade pomoc advokáta klientovi pri trestnej činnosti bez ohľadu na jej podobu (rada, poskytnutie prostriedkov) môžu byť postihované ako účastníctvo na trestnom čine vo forme pomoci § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák., nakoľko nie sú právnou službou. Z uvedenej premisy podľa nás jednoznačne vyplýva nadbytočnosť a nedôvodnosť navrhovanej novelizácie ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák..

Uniká nám aj akosi pointa celého legislatívneho návrhu na novelizáciu ustanovenia § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák. zo strany samotného zákonodarcu, ak samotný zákonodarca v dôvodovej správe uvádza, že „konanie v súlade so zákonom nikdy nemôže byť trestné, a to ani ako účastníctvo na trestnom čine. Platí to aj o poskytovaní právnych služieb v súlade so zákonom o advokácii.“ Keď Trestný zákon má prioritne definovať a určovať čo sa považuje za protiprávne konanie, tak nám nie je jasný dôvod uvádzať v Trestnom zákone, čo sa za protiprávne konanie (trestné konanie) určite nepovažuje, a to mimo ustanovení týkajúcich sa okolností vylučujúcich protiprávnosť.

Ustanovenie navyše vo vzťahu k účastníctvu na trestnom čine prioritizuje jednu skupinu osôb – advokátov, na úkor prípadne iných osôb – tzv. vedľajších figúr, ktoré tiež môžu poskytovať pomoc v súlade so zákonom napríklad v podobe rady osobám, ktoré sa chystajú spáchať trestný čin alebo ho páchajú. Ide o tzv. prípady neutrálnych osôb (napr. pracovníci bánk poskytujúci rady klientom ako naložiť s finančnými prostriedkami, pričom nemajú vedomosť o tom, že osoba získala finančné prostriedky trestnou činnosťou a rady „de facto“ poskytujú páchatel'ovi, ktorý sa chystá spáchať trestný čin legalizácie výnosov z trestnej činnosti podľa § 233 Tr. zák..

Taktiež si dovoľíme poukázať záverom aj na nejednoznačnosť navrhovaného doplnenia úpravy § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák., ktorá výslovne neudáva, že právna služba musí byť poskytnutá

v súlade s osobitným predpisom. Uvedené by v praxi mohlo viesť k tomu, že by sa advokát dovoľával nemožnosti jeho trestnoprávneho postihu ako účastníka s tým, že poskytol rady klientovi ohľadne možnosti a spôsobu spáchania trestnej činnosti (ktoré by mali napríklad charakter odporúčaní z hľadiska právnych úkonov, ktoré k vykonaniu svojho protiprávneho konania musí páchatel' vykonať a ten nemá tieto odborné vedomosti), a ktoré advokát, hoc vedomý si toho, čo nimi klient zamýšľa, vydáva za právne služby poskytnuté podľa osobitného zákona. Svoju beztrestnosť by opieral o to, že Tr. zák. v navrhovanom znení § 21 ods. 1 písm. d) nevyžaduje súlad poskytnutých služieb s osobitným zákonom, ale len to, že boli poskytnuté podľa osobitného zákona, teda že ich poskytol v postavení advokáta. Podstatná by bola teda forma poskytnutých služieb nie ich obsah. Z nášho pohľadu by v takomto prípade mal advokát ukončiť spoluprácu pri takejto požiadavke klienta, ak by na nej trval, a navyše by mal povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu podľa § 341 Tr. zák. v spojení s § 23 ods. 9 zákona o advokácii.

Poskytovanie rád na spáchanie trestného činu, alebo navádzanie na jeho spáchanie, nie je a nikdy nebolo poskytovaním právnych služieb v zmysle zákona o advokácii. Návrh zákona používa pojem advokát a nie obhajca, teda širší pojem. Obhajca môže poskytovať právnu pomoc (služby) obvinenému, teda už osobe ktorá je stíhaná za konkrétny trestný čin. Vtedy sa s ním môže baviť o taktike obhajoby, a ako sa prípadne vyvinúť z obvinenia, avšak podľa nás ani v tomto smere nemôže obhajca vykonávať kroky v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, teda dopúšťať sa trestnej činnosti alebo na ňu navádzať. Ma zabezpečiť spravodlivé trestné konanie pre obvineného, čo sa však neznamená, že jeho synonymom je snaha o zbavenie obvinenia klienta za každú cenu a akýmikol'vek prostriedkami.

Zhrnutím nášho príspevku by mohol byť záver, že ak radou na trestnom čine je úmyselná psychická pomoc páchatel'ovi v podobe usmernenia v postupe pri trestnom čine a jeho páchaní, takáto rada nikdy nebude poskytovaním právnej pomoci. Uvedené platí o akejkoľvek forme (fyzickej, psychickej) pomoci na trestnom čine zo strany akejkoľvek osoby, nie len advokáta. Poskytovanie právnych služieb v súlade so zákonom o advokácii doteraz nemohlo, a ani po vykonanej zmene nemôže napĺňať kritériá pomoci na trestnom čine. A naopak napriek tomu, že sa činnosť advokáta formálne bude skrývať za poskytovanie právnych služieb, ak v skutočnosti (v obsahu) toto konanie bude v rozpore s osobitným predpisom, a bude predstavovať úmyselnú podporu, poskytnutie prostriedkov, usmernenia a odporúčania k páchaniu trestnej činnosti, nemôže byť takéto konanie považované za súladne so zákonom, nakoľko nepôjde o poskytovanie právnych služieb. Takéto konanie bude potrebné naďalej posudzovať ako pomoc na trestnom čine v podobe rady v zmysle § 21 ods. 1 písm. d) Tr. zák.. Ide teda o nadbytočnú a nesystémovú zmenu ustanovení Trestného zákona týkajúcich sa účastníctva.

Zoznam bibliografických odkazov

- IVOR, J. a kol. : *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Bratislava: IURA EDITION, 2006, 530 s., ISBN 80-8078-099-4
- KUBIČKA, R.: Právna úprava trestnej súčinnosti formou spolupáchateľstva a účastníctva fyzických osôb v Českej a Slovenskej republike. In *Právnik*, 2018, č. 11, s. 922 – 944;
- STRÉMY, T. KURILOVSKÁ, L. a kol. : *Trestný zákon. Komentár. I. zväzok*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2022, 904 s., ISBN 978-80-7676-429-3;
- ŠÁMAL, P. a kol. : *Trestní zákoník. 6. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004., 1753 s., ISBN 80-7179-896-7;
- ŠÁMAL, P. a kol. : *Trestní zákoník. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s., ISBN 978-80-7400-428-5
- ŠÁMAL, P. a kol. : *Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2023, 4933 s., ISBN 978-80-7400-893-1;
- R 45/1963;
- R 67/1971;

R 53/2013 – I., II.;

Uznesenie Ústavného súdu ČR sp. zn. III. ÚS 3988/13 z 34. 3. 2014;

uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. I.ÚS 1638/14 z 12.11.2014;

nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. II. ÚS 889/10 z 25. 11. 2010;

uznesenie Ústavného súdu ČR, sp. zn. IV.ÚS 2852/16 z 15.02.2017;

nález Ústavného súdu ČR, sp. zn. II.ÚS 3533/18 z 11.06.2019;

rozsudok Vrchního soudu v Prahe, sp. zn. 7 To 102/97 z 15. 12. 1997 – R ČR 4/2000;

uznesenie NS ČR, sp. zn. 3 Tdo 112/2017 z 07.06.2017;

uznesenie NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 1411/2016 z 28.06.2017;

uznesenie NS ČR, sp. zn. 8 Tdo 1015/2013 z 24.10.2013;

Kontaktné údaje:

JUDr. Ing. František Vojtuš, PhD.

Externý spolupracovník

Univerzita Komenského v Bratislave

Právnická fakulta

katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Šafárikovo nám. č. 6

P.O. Box 313

810 00 Bratislava

e-mail: *frantisek.vojtus@minv.sk, frantisek.vojtus@gmail.com*

TRESTNÉ PRÁVO PROCESNÉ

INSTITUT AMICUS CURIAE A JEHO UPLATNĚNÍ V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

JUDr. Pavel BORČEVSKÝ, Ph.D.

Katedra trestního práva

Policejní akademie České republiky v Praze

Anotácia: Príspevek se zabývá inštitutom „přítele soudu“, což je téma v české odborné literatuře dosud málo probádané, zejména ve vztahu k trestnímu řízení. Cílem příspěvku je představit tento inštitut, zmapovat, do jaké míry se v praxi uplatňuje na půdě trestního řízení a posoudit, zda jeho aplikace může představovat praktický přínos pro rozhodování soudů. Dalším cílem bude navržení možných legislativních úprav sledujících přesnější nastavení pravidel pro využití zkoumaného inštitutu.

Klíčové slová: Amicus curiae, přítel soudu, dožádání

Annotation: The paper deals with the institute of the "friend of the court", a topic that has not been explored much in Czech literature, especially in relation to criminal proceedings. The aim of the paper is to introduce this institute, to map the extent to which it is applied in practice in criminal proceedings and to assess whether its application can be of practical benefit to the courts' decision-making. Another aim will be to propose possible legislative amendments aimed at more precise setting of rules for the use of the examined institute.

Keywords: Amicus curiae, friend of the court, request

Úvod

Tento příspěvek se zaměřuje na inštitut „přítele soudu“ a jeho uplatnění především na půdě trestního řízení. Subjekty, pro něž se vžil latinský označení *amicus curiae*,¹ byly známé již z dob římského práva, kdy původně šlo o přihlížejícího, který bez jakéhokoliv přímého zájmu na výsledku řízení do něho z vlastní iniciativy intervenoval, aby podal soudu návrhy ohledně svých znalostí skutku či práva.² Dlužno dodat, že by tato definice bez zásadních výhrad obstála i z pohledu dneška. Hned úvodem je vhodné upozornit, že uvedený inštitut nachází využití především v angloamerickém právním systému, kdy se tradičně jeho základ spatřuje v rozhodnutí civilního úseku odvolacího soudu Spojeného království v případě *Allen v. Sir Alfred McAlpine & Sons Ltd* z roku 1968. V něm byl vysloven názor, že inštitut *amicus curiae* slouží k nestrannému nalézání práva, případně k podpoře strany, která není řádně zastoupena. V tomto právním systému jako *amici curiae* běžně vystupují nejen neziskové organizace, zájmové skupiny či osobnosti z řad odborné veřejnosti, ale též například zástupci exekutivy. „Přítel soudu“ se však velmi často objevuje i v řízení před mezinárodními soudy. Jako příklad lze uvést rozhodnutí Mezinárodního trestního soudu v otázce jurisdikce nad územím Palestiny ze dne 5. 2. 2021, k němuž soudu poskytl celkem 42 akademiků, organizací a států vyjádření jako *amicus curiae*.³

Pro kontinentální právní systém naopak tento inštitut typický není, neboť zde tradičně převládá přístup, podle něhož si má soud informace potřebné pro rozhodování opatřovat vlastní aktivitou. Tento pohled na věc se plně odráží i v právním prostředí České republiky, neboť se v našich poměrech jedná o spíše sporadicky užívanou možnost, která v současnosti nachází praktického využití především v řízení před Ústavním soudem České republiky (dále jen „Ústavní soud“). Jde však o bezpochyby zajímavou variantu možné participace veřejnosti na soudním řízení, která dává nezúčastněným leč zainteresovaným osobám možnost legálně ovlivnit výsledky dokazování a potenciálně tedy i výsledek konkrétního trestního řízení. S tím ostatně koresponduje i zákonodárcem deklarovaný účel trestního řízení, který cílí nejen na spravedlivé potrestání pachatelů trestné činnosti, ale též na předcházení a zamezování trestné činnosti. Podle ustanovení

¹ V plurálu jde o *amici curiae*.

² Srov. ANGELL, Ernest. The Amicus Curiae American Development of English Institutions. *International and Comparative Law Quarterly*. 1967, 16(4), s. 1017 a násl.

³ Srov. rozhodnutí mezinárodního trestního soudu. <https://www.icc-cpi.int/> [online]. [cit. 10.3.2024]. Dostupný na WWW: https://www.iccpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2021_01165.PDF.

§ 1 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „tr. řád“) mají občané nejen povinnost, nýbrž i právo pomáhat k dosažení tohoto účelu trestního řízení, tedy i nad rámec povinností stanovených v tr. řádu. Jak ovšem v tomto směru dodává komentářová literatura, toto právo samozřejmě není zcela bezbřehé a nelze jím např. legitimovat nejrůznější aktivity občanů suplující činnost orgánů činných v trestním řízení.⁴

Tento příspěvek si proto klade za cíl představit právní možnosti užití *amicus curiae* v české právní úpravě trestního řízení, zmapovat jeho využití v soudní praxi a v této souvislosti rovněž zhodnotit účelnost případných legislativních změn vztahujících se k probírané problematice.

I.

Termínem *amicus curiae* se v praxi označuje fyzická či právnická osoba, která má legitimní zájem na výsledku trestního řízení, v němž nevystupuje jako strana popř. subjekt řízení. Někdy však bývá užíván i přímo pro podání adresované soudu, které tyto osoby činí, kdy se užívá označení *amicus curiae brief*. Osoba, která se prohlásí za „přítele soudu“, se svým podáním snaží ovlivnit rozhodovací činnost soudu zejména tím, že mu poskytne informace, případně předestře svůj pohled na některé důležité právní i mimoprávní otázky, přičemž tak typicky činí v případech řešení otázek s obecnějším přesahem. Soud může z této činnosti benefitovat tím, že získá informace rychlým, nenákladným a poměrně neformálním způsobem, neboť *amicus curiae* se nestává subjektem řízení, ani se ho přímo nedotýkají žádné procesní úkony včetně rozhodnutí, tedy mu nevznikají žádná práva ani povinnosti. Typicky může *amicus curiae* disponovat například expertizou v oblasti, v níž nemá soudní aparát dostatečné kapacity, aby zjistil potřebné informace sám. Může také přednést informace, ke kterým by se soud jinak nedostal.⁵

O „přítele soudu“ se tedy jedná především ve smyslu možné pomoci v nalézání práva a dosažení spravedlivého rozhodnutí, které je nejobecnějším cílem jakéhokoli typu právního řízení. Nepodporuje tedy některou ze stran v řízení, nýbrž vyjadřuje svým statutem aktivní zájem na prosazení spravedlnosti.⁶ Praktický přínos těchto aktivit pro soud může spočívat v tom, že v předestřených rozborech či argumentech může nalézt nové důkazy, popř. rozumné názorové pozice, které případně zohlední či přijme za své v rámci širších právních úvah při posuzování celé věci. Z formálního hlediska není vyžadováno, aby k této činnosti měl „přítel soudu“ jakoukoli zvláštní kvalifikaci, vlastnost, způsobilost či postavení, je však žádoucí, aby se jednalo především o stanoviska odborných autorit, ústředních orgánů státní správy, nevládních organizací popř. občanských sdružení sledujících ochranu veřejných zájmů.⁷ Rovněž je oprávněný požadavek objektivit *amicus curiae*, nutno ovšem podotknout, že na půdě trestního řízení je tomuto zvláště obtížné dostat v případě spontánních podání, neboť „přítel soudu“ bývá ke svým aktivitám nejčastěji motivován snahou pomoci některé ze stran trestního řízení, typicky obviněnému. Pokud je však takto činěno ve veřejném zájmu nebo s ohledem na pravidla veřejného pořádku, může být tento institut nepochybně legitimním nástrojem angažované podpory správného soudního rozhodování.

V praxi se *amicus curiae* vyskytuje ve dvou formách. Za první z nich lze označit případy, kdy se na soud obrací „pomocník soudu“ zcela spontánně, k podání jeho stanoviska tedy nebyl dán ze strany orgánu veřejné moci jakýkoli podnět. V tomto případě se jedná o institut „přítele soudu“ v jeho nejvlastnější podobě, kdy hovoříme o *amicus curiae sua sponte*.⁸ Jako „přítel soudu“ svého druhu bývají chápány i případy, kdy se naopak sám soud obrací se žádostí o posouzení či

⁴ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 5.

⁵ RAZZAQUE, Jona. Changing Role of Friends of the Court in the International Courts and Tribunals. *Non-State Actors and International Law*. 2001, 1(3), s. 170.

⁶ BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Zákon o mezinárodním právu soukromém (vybraná ustanovení)*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1033.

⁷ Ve Spojených státech amerických je naopak *amici curiae* upraveno do té míry, že Nejvyšší soud stanovil formální a obsahové náležitosti takového podání včetně povinného zastoupení advokátem.

⁸ Srov. nález Ústavního soudu ze 17. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1378/16.

stanovisko na státní orgány, případně fyzické či právnické osoby, které nejsou stranou či subjektem konkrétního trestního řízení. Třeba však doplnit, že tento pohled nemusí být zcela jednoznačný, neboť je otázkou, nakolik lze ještě hovořit o „příteli“, jestliže je k aktivnímu jednání nucen právní úpravou a fakticky též hrozbou uložení pořádkové pokuty. České procesní předpisy institut spontánního *amicus curiae* neupravují, nepochybně je však v tomto ohledu možno vyjít ze základní ústavněprávní zásady, podle níž může každý občan činit, co není zákonem zakázáno. Naproti tomu v případě vyžádané varianty tohoto institutu lze v procesních předpisech korespondující úpravu často nalézt. V tomto směru je možno uvést ustanovení § 128 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, podle něhož je každý povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí. Dále je možno zmínit ustanovení § 74 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, podle něhož může předseda senátu uložit i jiným osobám nebo úřadům, aby předložily spisy potřebné k projednání věci, popřípadě také sdělily své stanovisko k věci. Konečně je možno uvést ustanovení § 48 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podle něhož všechny soudy, orgány veřejné správy a jiné státní orgány poskytují Ústavnímu soudu na jeho žádost pomoc při opatřování podkladů pro jeho rozhodování. Takovým podkladem nepochybně může být i vyjádření k meritu věci.

Součinnost s orgány činnými v trestním řízení upravují i další právní předpisy, které ji také blíže rozvádějí. Podle § 28 vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy jsou soudy oprávněny vyžadovat od orgánů obcí, orgánů policie i od jiných orgánů a právnických a fyzických osob součinnost při plnění svých úkolů, a to zejména sdělování skutečností, které mají význam pro soudní řízení a rozhodování. Od orgánů obcí lze vyžadovat zejména zprávy o chování, majetkových a sociálních poměrech obviněného a o poměrech mladistvého, které mají podklad ve vlastních poznatcích těchto orgánů. Od orgánů policie mohou soudy vyžadovat zejména zprávy o chování obviněného, o chování podmíněně odsouzeného a podmíněně propuštěného z výkonu trestu odnětí svobody ve stanovené zkušební době a o chování odsouzeného pro účely rozhodnutí o zaházení odsouzení a o pobytu a zaměstnání osob. Je-li toho třeba, orgány policie na žádost soudu provádějí pátrání po pobytu osoby. Od zaměstnavatelů mohou soudy vyžadovat zprávy o chování jejich pracovníků v zaměstnání a o jejich výdělkových poměrech nebo i o dalších skutečnostech, pokud je toho třeba k soudnímu řízení a rozhodnutí.

Zmínit lze i § 14 a násl. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, podle něhož Policie při plnění svých úkolů spolupracuje s ozbrojenými silami, bezpečnostními sbory a dalšími orgány veřejné správy, jakož i s právnickými a fyzickými osobami. Podle § 18 tohoto zákona je policista v rozsahu potřebném pro splnění konkrétního úkolu policie oprávněn požadovat od zmíněných orgánů a osob věcnou a osobní pomoc, zejména potřebné podklady a informace včetně osobních údajů. Tyto orgány a osoby jsou povinny požadovanou pomoc poskytnout, nebrání-li jim v tom zákonná nebo státem uznaná povinnost mlčenlivosti anebo plnění jiné zákonné povinnosti.

Ani trestní řád v tomto ohledu nezaostává, neboť v ustanovení § 8 odst. 1 tr. řádu nalézáme variantu úpravy vyžádaného *amicus curiae*, neboť stanoví, že státní orgány, právnické a fyzické osoby jsou povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Jedná se tedy o povinnost součinnosti, která může spočívat např. i v poskytnutí určité informace, přičemž nesplnění této povinnosti může být postiženo uložením pořádkové pokuty.

II.

Jak napovídá již samotný název, nachází tento institut své možné uplatnění ve stadiu řízení před soudem, neboť především v tomto stadiu se plně uplatňuje zásada veřejnosti trestního řízení, zatímco přípravné řízení je ze své podstaty neveřejné. Z hlediska možného využití *amicus curiae* v trestním řízení je nejprve vhodné připomenout základní zásady trestního řízení, které se vztahují ke zjišťování skutkového stavu jakožto podkladu pro rozhodnutí. Podstatnou roli zde hraje zásada vyhledávací, kterou lze odvodit z ustanovení § 2 odst. 5 tr. řádu. Vyplývá z ní, že orgány činné

v trestním řízení mají povinnost zjišťovat rozhodné skutečnosti a vyhledávat o nich důkazy z úřední povinnosti. Ačkoli tr. řád v tomtéž ustanovení uvádí – a to poněkud nepřesně⁹ – že je státní zástupce v řízení před soudem povinen dokazovat vinu obžalovaného, zároveň doplňuje, že tento fakt nezbavuje soud povinnosti, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí. Z toho je proto možno dovodit, že konečnou odpovědnost za správně zjištěný skutkový stav nese soud. Trestní řád ovšem rozeznává mimo orgánů činných v trestním řízení i další subjekty dokazování, neboť připouští součinnost stran při dokazování, a to především v řízení před soudem. Výslovně s tím počítá ustanovení § 89 odst. 2 tr. řádu, když stanoví, že každá ze stran může důkaz (přesněji důkazní prostředek) vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. Poslední, jakousi „zbytkovou“ kategorií subjektů dokazování pak tvoří ostatní osoby mající vliv na dokazování, mezi které je možno zařadit i osoby, které se prohlásí za „přítele soudu“. Na rozdíl od důkazních prostředků navržených stranou se zde však již neuplatní pravidlo o nemožnosti odmítnutí takového důkazního prostředku bez odpovídajícího zdůvodnění, tj. že se jedná například o důkaz irelevantní, nezákonný či nadbytečný. Z toho tedy vyplývá důležité pravidlo, že soud na případné důkazní návrhy ze strany osob prohlásivších se za přítele soudu nemusí žádným procesně relevantním způsobem reagovat. Mám za to, že takové řešení třeba považovat za správné. V opačném případě by totiž mohlo důkazní řízení zcela nadbytečně zatěžovat a komplikovat.

Ačkoli bylo výše uvedeno, že právní úprava pozitivně neupravuje možnosti využití tohoto institutu, dílčím způsobem lze dovodit limity jeho legálního využití za pomoci norem trestního práva hmotného. Půjde především o skutkové podstaty trestných činů chránících integritu dokazování a nezávislost soudního rozhodování, tedy souhrnně o oblast trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných. Zmínit je třeba především skutkovou podstatu trestného činu zasahování do nezávislosti soudu podle § 335 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „tr. zákoník“). Jeho prostřednictvím je postihován každý, kdo působí na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem. Pod pojmem „působí na soudce“ je třeba rozumět širokou škálu různých forem neoprávněného ovlivňování soudce s výjimkou fyzického násilí. Může jít o přemlouvání, úplatnou intervenci, podplacení, výhrůžky, a to včetně výhrůžek usmrcením, ublížením na zdraví, způsobením značné škody apod. Objektivní stránku lze naplnit také implicitním či konkludentním jednáním (např. neformálním předáním dokumentů, které „znevěrohodňují“ klíčové svědky), avšak jenom pokud takové jednání případně ve spojení s dalšími okolnostmi současně umožňuje učinit závěr o úmyslu pachatele působit na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem. Naopak působit na soudce ve smyslu § 338 nelze výkonem procesních práv účastníků řízení v souladu s právem.¹⁰

Ačkoli se „přítel soudu“ nepochybně snaží na soud působit ve smyslu ovlivnění jeho rozhodovací činnosti, zpravidla se nemůže předmětného trestného činu dopustit, jestliže jeho forma působení ani jeho cíl nejsou protiprávní. Komentářová literatura v této souvislosti dokonce dovozuje, že trestní odpovědnost bude vyloučena i v situacích, v nichž působení sice směřuje k protiprávnímu cíli, ale probíhá povoleným (resp. nezakázaným) způsobem. Soudce je totiž vybaven institucionální nezávislostí, je zajištěna jeho procesní nestrannost a má mít i dostatečné odborné, profesní i osobnostní předpoklady k tomu, aby byl schopen nestranně a nezávisle rozhodovat, a to i když je vystaven různým tlakům (například intervenci nejrůznějších „přátel soudu“).¹¹ Z hlediska vlastní náplně činnosti „přítele soudu“ pak může být relevantní první základní skutková podstata trestného činu maření spravedlnosti podle § 347a odst. 1 tr. zákoníku. Ta postihuje každého, kdo pro účely mj. i trestního řízení anebo v takovém řízení předloží věcný

⁹ Státní zástupce musí nepochybně postupovat objektivně, je tedy povinen objasňovat i skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného. Přesnější je tedy formulace ustanovení § 180 odst. 2 tr. řádu, podle něhož státní zástupce v řízení před soudem vystupuje tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby.

¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 4197.

¹¹ ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 2654.

nebo listinný důkazní prostředek, který má podstatný význam pro rozhodnutí, o kterém ví, že je padělaný nebo pozměněný, v úmyslu, aby byl použit jako pravý, anebo padělá nebo pozmění takový důkazní prostředek v úmyslu, aby byl použit jako pravý.

III.

Uplatnění institutu *amicus curiae sua sponte* se v trestních věcech zatím vyskytuje spíše okrajově a využívají jej především občanská sdružení zabývající se monitorováním výkonu spravedlnosti v České republice. Není bez zajímavosti, že přístup soudů, popř. i různých senátů téhož soudu k těmto podáním bývá rozdílný a lze tak zaznamenat jak případy, kdy se soud s těmito podněty alespoň formálně vypořádá v rozhodnutí, tak i případy, kdy se jimi nezabývá s poukazem na to, že nepochází od strany řízení resp. od osoby oprávněné podat opravný prostředek. Tento nevyjasněný přístup se projevuje i v rozhodovací praxi Ústavního soudu, když například v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/17 ze dne 22. 1. 2019 uvedl, že „*nevyžádaná vyjádření od odlišných subjektů než účastníků či vedlejších účastníků řízení se opakovaně v praxi Ústavního soudu vyskytují (...), přičemž Ústavní soud k takovým vyjádřením, a to i podaným jinou osobou než právním zástupcem, jednoduše přihlédne, anebo nepřihlédne*“. Oproti tomu v usnesení sp. zn. I. ÚS 2076/18 ze dne 26. 9. 2018 Ústavní soud uvedl, že k podání označeném jako *amicus curiae brief* nemohl přihlédnout, neboť jej koncipovala osoba, která není účastníkem ani vedlejším účastníkem řízení a v souladu se zákonem o Ústavním soudu toto podání nebylo učiněno advokátem stěžovatele.

Z judikatury nejvyšších soudních instancí vyplývá, že tento institut opakovaně využívá například Spolek na podporu nezávislé justice v ČR Šalamoun, tedy subjekt, který se sám charakterizuje jako občanské sdružení, které se „*jíž dvacet šest let zabývá nespravedlivě stíhanými, obžalovanými či odsouzenými a vězňenými oběťmi orgánů činných v trestním řízení*“. Jako příklad lze uvést podání, jimiž tento spolek často upozorňuje na nespolehlivost metody pachové identifikace, dokládá k tomu výsledky nejnovějších relevantních výzkumů a apeluje na její vyřazení ze skupiny spolehlivých důkazních prostředků. V tomto směru intervenoval například ve věci ústavní stížnosti vedené pod spisovou značkou IV. ÚS 878/19 ze dne 23. 4. 2019, kdy upozornil Ústavní soud na nové poznatky ke zmíněné metodě.¹² Ústavní soud se v odůvodnění svého rozhodnutí věcně (byť stručně) vypořádal i s takto navrženými důkazními prostředky a podpůrnou argumentací. Obdobně ve věci ústavní stížnosti vedené pod spisovou značkou sp. zn. IV. ÚS 2773/20 tentýž spolek podal *amicus curiae brief*, v němž uvedl „*Jako amicus curiae si dovoluujeme Ústavnímu soudu České republiky sdělit, že Spolku Šalamoun je známa řada případů, kdy došlo k fatálnímu selhání metody pachové identifikace (...) Jako amicus curiae proto sdělujeme Ústavnímu soudu tyto, podle našeho názoru, závažné a pro věc rozhodovanou Ústavním soudem (...) relevantní informace, neboť je zřejmé, že veškeré pachové identifikace prováděné do 1. 4. 2018 jsou nevěrohodné, a proto nepoužitelné jako důkaz v trestním řízení, což platí i pro tuto trestní věc*“. Na rozdíl od výše zmíněného případu se Ústavní soud odmítl tímto podáním jakkoli zabývat, když uvedl, že k nevyžádaným vyjádřením od odlišných subjektů než účastníků či vedlejších účastníků řízení nepřihlíží (bod 11 *in fine*).

V řízeních vedených před Nejvyšším soudem České republiky (dále jen „*Nejvyšší soud*“) se objevuje pouze *amicus curiae sua sponte*, neboť povinnost součinnosti podle § 8 tr. řádu se pro obstarání informací v praxi nevyužívá. Z dostupné judikatury dále vyplývá, že Nejvyšší soud na rozdíl od Ústavního soudu k podáním „*přátel soudu*“ zpravidla aplikuje spíše rezervovaný postoj a obvykle se jimi odmítá věcně zabývat s poukazem na to, že nepochází od osoby oprávněné k podání dovolání. Například v dovolacím řízení vedeném před Nejvyšším soudem pod sp. zn. 11 Tdo 718/2019 podal již zmíněný Spolek Šalamoun stanovisko jako *amicus curiae*. V tomto podání především poukazyval na handicap obviněného, kterému jako neslyšícímu nebyly vytvořeny podmínky pro odezírání, případně mu nebylo umožněno čtení diktovaných svědeckých výpovědí a nemohl tedy plnohodnotně rozumět průběhu celého řízení před soudem. Nejvyšší soud nicméně

¹² Srov. též usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2020, sp. zn. III. ÚS 2816/19 či usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2023, sp. zn. II. ÚS 2233/23.

zaujal stanovisko, že „ve vztahu k vyjádření *amicus curiae* brief zpracovaného Spolkem na podporu nezávislé justice Šalamoun je třeba uvést, že k tomuto podání nemohl Nejvyšší soud přihlížet, neboť jej se zřetelem k ustanovení § 265d odst. 2 tr. řádu nelze považovat za dovolání či jeho součást“. Obdobný argument použil soud i ve věci vedené pod sp. zn. 11 Tdo 549/2023.

Z pohledu *de lege ferenda* mám za to, že institut spontánního *amicus curiae* nevyžaduje žádnou pozitivněprávní úpravu, avšak s jednou výhradou. Jestliže soud takové podání vyhodnotí jako relevantní podklad, z něhož bude při rozhodování vycházet, měl by v zájmu zachování spravedlivého procesu dát stranám možnost se k němu vyjádřit, neboť tyto nemusí mít o došlém podání tohoto druhu povědomí.

Závěr

Neformální nástroje uplatnění zájmů v soudních řízeních postupně pronikají i do české procesní kultury a soudy stále častěji zohledňují širší dopad svých rozhodnutí na třetí subjekty. Institut *amicus curiae* je v tomto ohledu typickým atributem systému common law a soudní řízení v jistém smyslu „privatizuje“. ¹³ V českém právním řádu postavení *amici curiae* sice není upraveno, Ústavní soud však v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 32/17 dovedl možnost k takovým vyjádřením přihlížet. Ačkoli v rozhodovací praxi obecných soudů přetrvává ve vztahu k podáním *amicus curiae sua sponte* nejednotný a mnohdy až zdráhavý přístup, mám za to, že (nejen) v trestním řízení mají své místo. Především je třeba vyjít z toho, že v trestním řízení může být jako důkazní prostředek využito vše, co může přispět k objasnění věci, a že konečným cílem řízení má být zjištění materiální pravdy. Ve prospěch možné ingerence „přátel soudu“ lze argumentovat poukazem na ustanovení § 8 odst. 1 tr. řádu, podle něhož jsou státní orgány, právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu a zpravidla bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů, přičemž obsahem dožádání může být i stanovisko k určité problematice. Může-li si tedy soud stanoviska sám aktivně vyžádat, není zřejmě důvod, aby také nepřijal taková stanoviska, která si sice aktivně nevyžádal, ale shledá je za přínosná pro rozhodovanou věc. Je to stále soud, který rozhoduje o tom, zda k takovému stanovisku přihlédne nebo nikoliv, aniž by bylo jeho povinností o tom podatele vůbec vyrozumívát. Soud si totiž vybírá, koho za svého „přítele“ bude chtít považovat. Pokud ovšem bude mít v úmyslu ze zaslání stanoviska při rozhodování vycházet, musí v rámci zajištění práva na spravedlivý proces dát stranám řízení možnost se k němu vyjádřit. Přihlédnutí ke stanovisku *amici curiae* může být na místě zejména tehdy, pokud v rozhodované věci budou řešeny právní otázky, které výrazněji přesahují zájmy konkrétní strany řízení, a zároveň bude *amicus curiae* přinášet takové argumenty, které prozatím nebyly uváděny, přičemž půjde o osobu, která má k věci s ohledem na konkrétní okolnosti buď faktický vztah nebo disponuje odbornými znalostmi vztahujícími se k projednávané problematice. ¹⁴

Seznam bibliografických odkazů

ANGELL, Ernest. The Amicus Curiae American Development of English Institutions. *International and Comparative Law Quarterly*. 1967, 16(4).

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Zákon o mezinárodním právu soukromém (vybraná ustanovení)*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023.

DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní řád: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

KÜHN, Zdeněk. Americká vyrovnávací akce pokračuje (ke kauze Michiganské univerzity). *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9.

RAZZAQUE, Jona. Changing Role of Friends of the Court in the International Courts and Tribunals. *Non-State Actors and International Law*. 2001, 1(3).

¹³ KÜHN, Zdeněk. Americká vyrovnávací akce pokračuje (ke kauze Michiganské univerzity). *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 9, s. 453 a násl.

¹⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2019, sp. zn. 2 As 122/2017.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2023.

ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2020

Kontaktné údaje

JUDr. Pavel Borčevský, Ph.D.

Akademický pracovník

Policejní akademie České republiky v Praze

e-mail: p.borcevsky@polac.cz

telefon: 724 156 687

APLIKÁCIA ZÁSADY NEMO TENETUR U OBVINENÉHO

JUDr. Attila FODOR

externý doktorand

Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Vyšetrovateľ OR PZ Dunajská Streda

Anotácia: Príspevok je zameraný na aplikáciu jednej z najdôležitejších zásad patriacich v trestnom konaní osobe obvinenej, a to zásade *nemo tenetur se ipsum accusare*, teda zásade zákazu donucovania k sebaobvineniu, ktorá zásada umožňuje obvinenému, aby sa sám rozhodol či chce vypovedať alebo odoprie vypovedať. Ide o zásadu, ktorá je zaručená nielen trestnoprocenými ustanoveniami, ale svoj základ nachádza i v ústavnoprávnej rovine a tiež v medzinárodnoprávnej rovine. Počas výsluchu obvineného musí dôjsť k bezpodmienečnému dodržaniu zásady zákazu donucovania k sebaobviňovaniu ako jednej z imanentných zásad tvoriace právo na spravodlivý proces, opačne by to malo za následok absolútnu neplatnosť dôkazu takto získaného.

KLúčové slová: zásada zákazu donucovania k obvineniu, právo odoprieť vypovedať, Trestný poriadok

Annotation: This paper is focused on the application of one of the most important principles belonging to the accused person in criminal proceedings, namely the principle *nemo tenetur se ipsum accusare*, i.e. the principle of the prohibition of coercion to self-incrimination, which allows the accused to decide for himself whether he wants to testify or refuses to testify. This is a principle which is guaranteed not only by criminal procedure provisions, but also finds its basis in constitutional law and international law. During the interrogation of the accused, the principle of the prohibition of self-incrimination as one of the immanent principles constituting the right to a fair trial must be unconditionally observed, otherwise it would result in the absolute nullity of the evidence thus obtained.

Keywords: the principle of non-coercion to incriminate oneself, the right to refuse to testify, the Code of Criminal Procedure

Úvod

Zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*, teda zásada zákazu donucovania k sebaobvineniu, je jedným z najvýznamnejších zásad slúžiacich na ochranu jednotlivca proti zneužívaniu verejnej moci. Je jednou zo zásad tvoriace právo na spravodlivý proces a je nenahraditeľnou súčasťou práva obvineného na obhajobu. Rozvoj zásady zákazu donucovania k sebaobvineniu súvisí s rozvojom akuzačného trestného konania, teda modelu trestného konania, ktorá je v súčasnosti aplikovaná v demokratických a právnych štátoch. Zásada zákazu donucovania k sebaobvineniu je medzinárodnou zásadou, ktorá je zakotvená nielen vo vnútroštátnych právnych poriadkoch, ale svoje miesto našlo i v medzinárodných dokumentoch a tiež v rozhodovacej činnosti medzinárodných súdov. Slovenská republika sa neizoluje od ostatných štátov a je aktívna na medzinárodnom poli a vstupuje do medzinárodných zväzkov, v dôsledku, ktorého sa zaväzuje dodržiavať schválené medzinárodné dokumenty, taktiež je jedným z členov Európskej únie. Vďaka medzinárodnej aktivite Slovenskej republiky sú pre Slovenskú republiku záväzné medzinárodné dokumenty, ale taktiež právne akty Európskej únie, uvedené priamo ovplyvňujú i vnútroštátne uplatnenie zásady zákazu donucovania k sebaobvineniu, keďže časť týchto medzinárodných dokumentov sa touto zásadou vo svojom obsahu zaoberá. Jedným z najvýznamnejších dokumentov na medzinárodnom poli vo vzťahu k zásade zákazu donucovania k sebaobvineniu je Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“), ktorým Dohovorom je Slovenská republika tiež viazaná. Dohovor síce explicitne neustanovuje zásadu zákazu donucovania k sebaobvineniu, ale jeho existenciu je možné implicitne odvodiť práve z článku 6 odsek 1 z práva na spravodlivý súdny proces. Aplikovanie zásady zákazu donucovania k sebaobvineniu do veľkej miere ovplyvňujú práve rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý vo svojich rozhodnutiach aplikuje práva uvedené v Dohovore. Práve rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva sú pre členský štát, ktorého sa týkajú záväzné, avšak uvedené rozhodnutia akceptujú a v právnej praxi aplikujú aj ostatné členské štáty nakoľko z dôvodu právnej istoty Európsky súd pre ľudské práva v obdobných prípadoch rozhodne rovnako. Z uvedeného dôvodu sú rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva zaoberajúce priamo

zásadou zákazu donucovania k sebaobvineniu pre aplikačnú prax justičných orgánov, ale i orgánov činných v trestnom konaní dôležité.

Dokazovanie

Po spáchaní trestného činu je hlavnou úlohou orgánov činných v trestnom konaní zistiť osobu, ktorá tento trestný čin spáchala. Za účelom zistenia páchatel'a trestného činu dochádza k zhromažďovaniu dôkazov aspoň do takej miery, aby to postačovalo na podanie obžaloby. Nakoľko jednotlivé postupy a metódy zamerané na zistenie páchatel'a trestného činu do značnej miere zasahujú do základných práv a slobôd musia byť regulované a upravené právom. Samotné trestné konanie v Slovenskej republike je upravené v kódexe s názvom Trestný poriadok¹, ktorý upravuje postup v jednotlivých štádiách trestného konania, samozrejme prameňmi trestného práva procesného sú aj osobitné predpisy prípadne medzinárodné zmluvy.

Jedným z dôkazných prostriedkov explicitne uvedených v ustanovení § 119 ods. 3 Trestného poriadku² je výsluch obvineného. Výsluch obvineného je možné považovať za jeden z primárnych a najdôležitejších dôkazných prostriedkov, ktoré sa vykonáva v každom trestnom konaní, v ktorom dochádza k vzneseniu obvinenia, ktoré nie je zrušené dozorom prokurátora. Práve samotný obvinený vie o spáchanej trestnej činnosti podať relevantné informácie a ozrejmiť motív svojho konania a prípadne totožnosť ďalších spolupáchateľ'ov. Samozrejme výpoveď obvineného musí orgán činný v trestnom konaní hodnotiť v kontexte ďalších dôkazov nakoľko obvinený má záujem na tom, aby jeho trestná vec ostala utajená, a tak, aby sa vyhol prípadnému trestu a svojou výpoveďou môže uvádzať nepravdu a tým zavádzať orgány činné v trestnom konaní.

Práva obvineného

Obvinenou sa stáva osoba okamihom vydania uznesenia o vznesení obvinenia.³ Osoba obvineného je subjektom, ale i stranou trestného konania, proti nemu sa vedie celé trestné konanie a z uvedeného dôvodu ju môžeme označovať aj za ústrednú osobu samotného trestného konania. Na obvineného môžeme hľadieť i, ako na prameň dôkazu, pretože jeho výpoveď je relevantným dôkazom, nakoľko v niektorých prípadoch iba obvinený vie poskytnúť skutočný obraz o priebehu spáchania vyšetřovaného skutku, avšak takto získaný dôkaz je potrebné hodnotiť v kontexte ďalších dôkazov, keďže obvinený môže zámerne uvádzať nepravdu s cieľom zavádzať orgány činné v trestnom konaní.

Obvinenej osobe patria počas celého trestného konania práva, ktoré sú koncipované tak, aby mohol byť v, čo najširšej miere uplatnené právo na obhajobu a zabezpečenie práva na spravodlivý proces, pričom k právam samozrejme patria aj isté povinnosti. Trestný poriadok vo svojom ustanovení § 34 upravuje práva obvineného, ale i povinnosti, pričom v uvedenom ustanovení sa nachádza explicitný výpočet práv obvineného, ktorý výpočet je však deklaratórny a tento výpočet sa dopĺňa i ďalšími ustanoveniami Trestného poriadku. Jednotlivé práva obvineného musia byť počas celého trestného konania dodržiavané, pričom konečným dôsledkom nedodržania týchto práv môže byť i oslobodenie obvineného spod obžaloby, ktorý by inak bol odsúdený. Medzi základné práva obvineného je možné zaradiť právo byť riadne poučený o svojich procesných právach, ktorému právo adekvátne prislúcha povinnosť orgánov činných

¹ zákon č. 301/2005 Z. z. – Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

² *Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetřovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.*

³ Pozri § 33 Trestného poriadku, podľa ktorého „toho, kto je podozrivý zo spáchania trestného činu, možno považovať za obvineného a použiť proti nemu prostriedky určené týmto zákonom proti obvinenému až vtedy, ak bolo proti nemu vznesené obvinenie.“

v trestnom konaní podľa § 34 ods. 5 veta prvá Trestného poriadku vždy poučiť obvineného o jeho právach. Nevylučuje sa však možnosť, aby sa obvinený niektorých práv počas priebehu trestného konania vzdal.

Zásada zákazu donucovania k sebaobvineniu nenašlo svoje miesto medzi základnými zásadami trestného procesu, čo však neznamená menejcennosť tejto zásady oproti základným zásadám trestného konania, pričom uvedená zásada je rovnako nevyhnutnou zásadou pre riadny a zákonný priebeh trestného konania. Zásada zákazu donucovania k sebaobvineniu našlo svoje miesto vo viacerých ustanoveniach Trestného poriadku, v ktorých je explicitne upravená a ktoré ustanovenia zaručujú uvedenú zásadu nielen samotnému obvinenému ale i ďalším osobám v odlišnom procesnom postavení ako obvinený.

Vo vzťahu k obvinenému je zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu primárne uvedená medzi právami obvineného, konkrétne v § 34 ods. 1 Trestného poriadku, a to priamo v jej prvej vete, podľa ktorého *„obvinený má právo od začiatku konania proti svojej osobe vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu, a k dôkazom o nich, má však právo odoprieť vypovedať.“*⁴ Trestnoprávna úprava zásady zákazu donucovania k sebaobvineniu je dôsledkom premietnutia ústavnoprávnej úpravy⁵ uvedenej zásady do predpisu, ktorý v Ústave Slovenskej republiky zakotvenú zásadu ďalej rozvíja a aplikuje v aplikačnej praxi.

Možnosť odopretia výpovede je jedným z práv obvineného, o ktorom obvinený musí byť v priebehu konania riadne poučený. V prvom rade poučovaciu povinnosť majú orgány činné v trestnom konaní, ktorí v prípravnom konaní realizujú úkony trestného konania. Samotnou poučovacou povinnosťou vo vzťahu k obvinenému sa zaoberala i Európska únia, kedy vo svojej smernici Európskeho parlamentu a rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní ustanovila, že *„členské štáty zabezpečia, aby sa podozrivým alebo obvineným osobám, ktoré sú zatknuté alebo zadržané, bezodkladne poskytlo písomné poučenie o právach.“*⁶ Táto smernica, tiež uviedla nezáväzný vzor poučenia obvineného o práve odoprieť vypovedať, kde podľa, ktorého poučenie znie *„pri vypočúvaní políciou alebo inými príslušnými orgánmi nie ste povinný(-á) odpovedať na otázky o trestnom čine, z ktorého ste podozrivý(-á). Váš advokát vám môže poradiť pri rozhodovaní.“*⁷ V aplikačnej praxi sa pri zadržaní obvineného, obvinenému odovzdávajú informácie o svojich právach, ktoré sa nachádzajú na osobitnom liste, a ktorých prevzatie potvrdí obvinená osoba svojim podpisom. Potvrdenie o prevzatí práv sa zakladajú do vyšetrovacieho spisu a tvoria jeho súčasť. V prípade zadržaného obvineného poučenie znie *„Máte právo vypovedať, teda od začiatku konania proti Vašej osobe vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa vám kladú za vinu a k dôkazom o nich alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmie nútiť.“*⁸

Uplatnenie zásady nemo tenetur pri výsluchu obvineného

Výsluch obvineného je jedným z dôkazných prostriedkov, ktorý je upravený v ustanovení § 121 až § 124 Trestného poriadku. V ustanovení § 121 ods. 2 Trestného poriadku je následne konkretizovaná zásada zákazu donucovania k sebaobvineniu, ktoré ustanovenie ďalej rozvíja samotné právo obvineného nevypovedať, keďže obsahuje v úvodzovkách citáciu textu, ktorou musí byť pred výsluchom vždy obvinený poučený. Táto citácia znie: *„Ako obvinený máte právo vypovedať alebo odoprieť vypovedať. K priznaniu vás nikto nesmie nútiť. Máte právo zvoliť si obhajcu. Ak nemáte prostriedky na zaplatenie obhajcu, máte právo žiadať, aby vám bol obhajca*

⁴ § 34 ods. 1 veta prvá Trestného poriadku

⁵ Právo odopretia výpovede obvineným ustanovuje Ústava Slovenskej republiky vo svojom článku 50 odsek 4, podľa ktorého *„obvinený má právo odoprieť výpoveď; tohto práva ho nemožno pozbaviť nijakým spôsobom.“*

⁶ čl. 4 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní

⁷ príloha č. 1 smernice Európskeho parlamentu a rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní

⁸ Príloha č. 2 k PPZ-KR-OVYS2-2018/033053

ustanovený. Máte právo žiadať, aby sa obhajca zúčastnil na vašom výsluchu a bez jeho prítomnosti nevyppedať.“⁹ Tým, že ide o doslovnú citáciu uvedenú v úvodzovkách zákonodarca jasne povedal, že obvinený musí byť orgánom činným v trestnom konaní alebo súdom poučený presnou, nemennou citáciou tohto textu, a to z dôvodu, aby bolo jasné, že obvinenému sa naozaj dostala neskreslená informácia o poučení.¹⁰ Právo neobviniť sám seba predpokladá, že prokuratúra v trestnej veci má dokázať svoje tvrdenia bez toho, aby sa uchýlila k dôkazom získaným metódou donútenia alebo nátlaku v rozpore s vôľou obvineného. Pri skúmaní či konanie narušilo samotnú podstatu práva neobviniť sám seba treba zohľadniť najmä charakter a stupeň donútenia, existenciu príslušných záruk v konaní, v ktorom je takto získaný materiál použitý.¹¹

Dôležitosť poučenia obvineného pred výsluchom o práve odmietnuť vypovedať judikovali aj sudy medzi nimi i Krajský súd v Bratislave, podľa ktorého „seba obviňujúce vyjadrenie prednesené voči štátnej moci (prezentovanej v tomto prípade políciou) môže mať v rámci trestného stíhania povahu usvedčujúceho dôkazu len za predpokladu, že ho urobila osoba, ktorá mala procesné postavenie obvineného podľa § 206 ods. 1 Tr. por., bola v tomto postavení vypočutá podľa § 121 ods. 1 Tr. por., pritom bola poučená o právach obvineného podľa § 121 ods. 2 Tr. por. a § 122 ods. 1 Tr. por. Znamená to, že seba obviňujúce vyjadrenie podozrivej osoby pred policajným orgánom je dôkaz o vine tejto osoby iba za predpokladu, že policajt vypočul takúto osobu ako obvineného a po poučení obvineného v zmysle zákona. Nedostatok týchto podmienok nemožno obchádzať tým, že ako dôkaz sa použijú výpovede zasahujúcich policajtov o obsahu seba obviňujúceho vyjadrenia, ktoré táto podozrivá osoba predniesla pred týmito policajtmi. Vyjadrenie, ktoré pred policajtmi podozrivý urobil, môže mať iba povahu informácie v zmysle § 17a zákona č. 171/1993 o policajnom zbore, o čom policajti spísali aj záznam o podanom vysvetlení. Takýto záznam, ani výpovede policajtov sprostredkujúce vyjadrenie podozrivého, možno pokladať za seba obviňujúce vyjadrenie a nemožno ho v konaní pred súdom použiť ako dôkaz. Výpovede policajtov vykonávajúcich operatívne šetrenie na mieste činu možno použiť ako dôkaz pred súdom, len ak vypovedajú o skutočnostiach, ktoré na mieste činu videli a zaznamenali. Súd však nesmie pripustiť výpovede policajtov ako svedkov o udalostiach, ktoré zistili „vyťažovaním“ podozrivých poškodených, či svedkov na mieste činu.“¹² Povinnosť poučiť obvineného o práve odopretia výpovede majú orgány činné v trestnom konaní, prípadne súd pred vykonaním samotného výsluchu obvineného, pričom túto povinnosť majú vždy nezávisle od počtu už doteraz vykonaných výsluchov s obvineným. Poučenie sa vykonáva spravidla prečítaním zákonného poučenia, ale nie je vylúčené ani to, aby sa zákonné poučenie dalo na prečítanie samotnému obvinenému. Je nevyhnutné, aby sa oboznámenie obvineného s poučením o práve odoprieť vypovedať bolo hodnoverne zadokumentované. V praxi sa to vykonáva zaprotokolovaním v zápisnici o výsluchu obvineného, kedy po prečítaní poučenia podľa § 121 ods. 2 Trestného poriadku obvinený sa musí vyjadriť či uvedenému poučeniu porozumel, toto vyjadrenie sa zaznamenáva v zápisnici o úkone a následne to obvinený osobitne potvrdí svojim podpisom. Po poučení obvinený má možnosť sám sa rozhodnúť či uplatní svoje právo a vo veci odmietne vypovedať alebo vo veci vypovedať bude. Absencia poučenia obvineného o práve odoprieť vypovedať by malo za následok absolútnu neplatnosť tohto úkonu a procesnú nepoužiteľnosť, nakoľko uvedeným došlo k odopretiu jedného zo základných práv obvineného. Vychádzajúc i zo súdneho rozhodnutia iná forma získania procesne použiteľného vyjadrenia od obvineného, ako samotný výsluch v procesnom postavení obvineného po riadnom poučení neprichádza do úvahy. Uvedeným sa potvrdzuje dôležitosť práva obvineného nevyppedať a tiež ochrany zásady zákazu sebaobviňovania v aplikačnej praxi.

Dôležitosť poučenia o práve odopretia výpovede judikoval tiež v nejednom rozhodnutí Európsky súd pre ľudské práva. Význam jednotlivých rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské

⁹ § 121 ods. 2 Trestného poriadku

¹⁰ ČENTĚŠ, J. KURILOVSKÁ, L. ŠIMOVICEK I. BURDA E. a kol. Trestný poriadok I : komentár : § 1-195. Bratislava: C.H. Beck , 2021, ISBN 978-80-89603-88-6, str. 786

¹¹ Tamže str. 785

¹² Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 5To/69/2020 zo dňa 04.08.2020

práva pre aplikačnú prax, teda i pre orgány činné v trestnom konaní, ako i pre sudy už bolo vyššie uvedené. Pre účely tohto príspevku je možné spomenúť niektoré z najdôležitejších rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva, ktoré i v súčasnosti ovplyvňujú rozhodovaciu činnosť súdov a tým aj postup orgánov činných v trestnom konaní.

Prvým takýmto rozhodnutím je možné spomenúť Rozhodnutie Saunders proti Spojenému kráľovstvu, v ktorom rozhodnutí Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že aj keď Dohovor výslovne neobsahuje právo mlčať a právo neprispievať k sebaobviňovaniu, uvedené práva sú všeobecne uznávaným štandardom. Tieto práva tvoria základ pojmu spravodlivý proces, ktorý je zakotvený v článku 6 Dohovoru. Podľa tohto rozhodnutia je neprípustné aby sa v rámci trestného konania bola použitá výpoveď osoby, ktorá bola získaná v inom konaní a v inom procesnom postavení ako obvinený proti tejto osobe.¹³

Rozhodnutie Zaichenko proti Rusku, v ktorom rozhodnutí Európsky súd pre ľudské práva konštatoval, že za okolností prípadu bolo povinnosťou polície informovať sťažovateľa o práve nevypovedať vo svoj neprospech. Súd poznamenáva, že sťažovateľ bol oboznámený s právom nevypovedať po tom, čo už v zápisnici urobil sebaobviňujúce vyhlásenie. Aby bolo priznanie obvineného právne účinné musí byť zrejmé, že bol o práva odopretia výpovede riadne poučený.¹⁴

Nie je postačujúca iba skutočnosť, že obvinený bol o práve odopretia výpovede poučený, ale je nutné skúmať, i to či porozumel obsahu daného poučenia. Iba v takom prípade je zaručená zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu ak obvinený bol poučený o práve odoprieť vypovedať a obvinený je schopný porozumieť uvedeným poučeniam vzhľadom na svoje intelektové schopnosti. Tu je možné poukázať na rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, podľa ktorej „Najvyšší súd Slovenskej republiky vidí porušenie zásady zákazu sebaobviňovania v tom, že obvinený pod vplyvom svojej nedostatočnej duševnej spôsobilosti a obmedzenom chápaní zmyslu trestného konania v situácii, kedy bol pri svojej obhajobe odkázaný len sám na seba bez pomoci (akejkoľvek) inej osoby, mohol podľaohnúť psychickému tlaku a urobiť priznanie, ku ktorému by v prípade, že by mal k dispozícii obhajcu, nemuselo dôjsť“.¹⁵ Je možné vyvodit' záver, že k porušeniu zásady zákazu sebaobviňovania nedochádza v prípade ak obvinený vzhľadom na svoje intelektové vlastnosti je schopný porozumieť obsahu poučenia, pričom uvedeným poučeniam neporozumel iba z dôvodu jeho nepozornosti alebo jeho ľahostajného prístupu, teda viny s jeho strany. V takomto prípade neskoršie odvolávania obvineného na skutočnosť, že sa priznal k trestnej činnosti, nie je možné považovať za porušenie zásady zákazu donucovania k sebaobviňovaniu.

V konečnom dôsledku obvinený má možnosť výberu z dvoch alternatív, ktoré mu ponúka Trestný poriadok, teda si môže vybrať možnosť, že vo veci vypovedať bude alebo využije svoje právo a vo veci odmietne vypovedať. Je výhradne na vôli obvineného, ktorú z týchto alternatív využije. Obvinený vo svojom rozhodnutí nemôže byť nijak ovplyvnený ani orgánom činným v trestnom konaní, ani súdom, pričom sa môže poradiť so svojim obhajcom, ktorú z možnosti využiť. Rada obhajcu je len odporúčaním, pričom nemusí byť akceptovaný obvineným.

Právo odmietnuť vypovedať patrí obvinenému počas celého trestného konania a po celý čas konania jeho výsluchu. Čo v konečnom dôsledku znamená i to, že obvinený môže kedykoľvek počas jeho výsluchu vyhlásiť, že ďalej odmieta vypovedať. Záleží to výhradne na vôli obvineného. Po využití tohto práva obvinený, nemôže byť nijak sankcionovaný ani nútený, aby ďalej vypovedal prípadne, aby ozrejmil dôvod svojho rozhodnutia a taktiež je neprípustné pokračovať v kladení otázok obvinenému.

Využitie možnosti odmietnutia výpovede obvineným, neznamena to, že v ďalšom priebehu konania obvinený nemôže svoje rozhodnutie prehodnotiť a rozhodnúť sa, že v ďalšom vypovedať

¹³ Rozsudok Saunders proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 17.12.1996 č. 19187/91 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009>

¹⁴ Rozsudok Aleksandr Zaichenko proti Rusku zo dňa 18.02.2010 č. 39660/02 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346>

¹⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 44/2016 zo dňa 28.03.2017

bude a chce sa vyjadriť ku skutku. V praxi sú prípady, kedy obvinený počas konania odmietol vypovedať a pri úkone preštudovania vyšetrovacieho spisu navrhne, aby bol vo veci vypočutý, nakoľko chce sa ku skutku vyjadriť. Prevažne vo väzobných veciach takýmto spôsobom chcú preťahovať dĺžku prípravného konania ako istú formu stratégie obhajoby. Je výhradne na rozhodnutí orgánu činného v trestnom konaní či povolí vykonanie takto navrhnutého výsluchu alebo nie. Nie je rozpore so zásadou zákazu donucovania k sebaobviňovaniu ak sa nevyhovie návrhu obvineného, aby bol vypočutý.

Nie je vylúčené to, aby obvinený počas svojej výpovede uvádzal nepravdu, pričom za to obvinený nemôže byť nijak sankcionovaný s výnimkou trestného činu krivého obviňovania. V takýchto prípadoch ide o istú taktiku vlastnej obhajoby obvineného s cieľom zavádzania orgánov činných v trestnom konaní. Z uvedeného dôvodu výpoveď obvineného je nutné hodnotiť v kontexte ďalších dôkazov a nepokladať mu vyššiu váhu než iným zadováženým dôkazom.

Za využitie práva odmietnuť vypovedať sa nesmie hľadiť v neprospech obvineného a nie je možné považovať to za priznanie viny.¹⁶ Iné alternatívy by boli v rozpore so zásadou zákazu donucovania k sebaobviňovaniu a nútili by obvineného, aby vo veci vypovedal, čo by malo za dôsledok v prípade odhalenia klamstva orgánom činným v trestnom konaní, neoprávnený nátlak na obvineného, aby priznal spáchanie trestnej činnosti. Z uvedeného dôvodu je, teda kontroverzné rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva v prípade John Murray proti Spojenému kráľovstvu, v ktorom obvinený počas celého konania nevypovedal a bol odsúdený aj na základe toho, že dôveryhodne nevysvetlil svoju prítomnosť v dome, kde bol poškodený zadržovaný. Európsky súd pre ľudské práva vo vzťahu k vyvodzovaniu usvedčujúcich záverov z mlčania obvineného rozhodol vo Veľkej porote, že právo obvineného na spravodlivé súdne konanie v zmysle čl. 6 ods. 1, ods. 2 Dohovoru porušené nebolo. Súdom pritom uviedol, že i keď v prípade bola prítomná istá miera donútenia, toto nebolo z hľadiska dôkaznej situácie rozhodujúce a existovali dostatočné procesné záruky najmä v podobe už opísaného zákonného poučenia sťažovateľa. Konštatoval tiež, aby sa mlčanie obvineného hodnotilo v jeho neprospech musí existovať zákonný podklad v právnom poriadku, pričom mlčanie nemôže slúžiť ako jediný dôkaz o vine. Odôvodnenie rozsudku sa musí opierať ešte o ďalšie aspoň nepriame dôkazy.¹⁷ Je možné polemizovať o tom či nedošlo k porušeniu zásady zákazu donucovania k sebaobviňovaniu, pričom je potrebné brať do úvahy skutočnosť, že mlčanie obvineného, ako dôkaz predpokladala príslušná legislatíva a zároveň mlčanie nebolo jediným dôkazom, ale existovali tiež ďalšie dôkazy. Pričom je možné tvrdiť, že zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu nie je porušená vtedy ak tie ďalšie dôkazy sú vo svojom súhrne schopné byť sami podkladom odsudzujúceho rozhodnutia a mlčanie je použité výhradne ako podporný dôkaz. V súčasnom právnom poriadku Slovenskej republiky je explicitný zákaz použitia mlčania obvineného v jeho neprospech, ktorý zákaz upravuje samotný Trestný poriadok a teda, uvedené rozhodnutie je v podmienkach Slovenskej republiky nevyužiteľné.

Samotná zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu je svojím obsahom širšia pričom nezahŕňa v sebe právo obvineného odoprieť vypovedať. Samotnú zásadu zákazu donucovania k sebaobviňovaniu je potrebné vykladať širšie nakoľko jej obsahom je tiež i právo obvineného, aby nebol žiadnym spôsobom či už orgánmi činnými v trestnom konaní ani súdom nútený k priznaniu. Právo obvineného nebyť nútený k priznaniu je imanentnou súčasťou zásady zákazu donucovania k sebaobviňovaniu a bez garancie tohto práva je právo obvineného nevypovedať neúčinným a ľahko obchádzateľným právom.

Samotný trestný poriadok vo svojom ustanovení § 201 ods. 4 predpokladá zákaz donucovania obvineného k priznaniu, kedy upravuje „*obvinený nesmie byť nijakým spôsobom k*

¹⁶ § 201 ods. 4 veta posledná Trestného poriadku, podľa ktorého „*odopretie výpovede sa nesmie použiť ako dôkaz proti obvinenému.*”

¹⁷ Rozsudok John Murray proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 08.02.1996 č. 18731/91 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-57980>

výsluchu a k priznaniu nezákonne nútený.“¹⁸ Postupy, ktorými sa osoba donucovala k priznaniu boli aplikované v inkvizičnom procese, pričom boli použité nehumánne metódy s cieľom vynútiť priznanie. Takéto priznania boli často učené obvinenými len preto aby už ďalej na nich tieto postupy nevykonávali, pričom obvinení priznávali i nespáchanú trestnú činnosť. Preto donucovanie k priznaniu môže viesť justičným omylom, kedy dochádza k odsúdeniu nevinnnej osoby. Donucovanie k priznaniu nemá miesto v trestnoprocesných normách moderných demokratických štátov. Samotný trestný poriadok explicitne predpokladá, že „*dôkaz získaný nezákonným donútením alebo hrozbou takého donútenia sa nesmie použiť v konaní okrem prípadu, keď sa použije ako dôkaz proti osobe, ktorá také donútenie alebo hrozbu donútenia použila.*“¹⁹

Donucovanie obvineného k priznaniu je v rozpore so zásadou zákazu donucovania k sebaobvineniu a nie je ospravedlniteľná v žiadanom prípade. Formy donútenia obvineného môžu byť rôzne či už použitie nátlaku, fyzického, psychického donútenia alebo donútenia právnymi prostriedkami (ako ukladanie poriadkových pokút). Aj prípadné úkony vykonané zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ktoré sú vykonávané na základe Trestného poriadku je možné v istých prípadoch podriaďiť pod konanie majúce podstatu donucovania obvineného k priznaniu. Keďže vzhľadom na ich spôsob, účel vykonania a frekvenciu vykonania už porušujú zásadu zákazu donucovania k sebaobvineniu. Tu je možné uviesť prípad Allan proti Spojenému kráľovstvu, v ktorom Európsky súd pre ľudské práva riešil otázku či naliehanie policajného informátora, umiestneného do cely spolu s obvineným, aby tento vypovedal o trestnom čine, z neho bol obvinený a postupujúceho pri usmerňovaní rozhovorov s obvineným podľa inštrukcií polície, nie formou psychologického nátlaku porušujúceho právo obvineného mlčať. Podľa rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva sa v obdobných prípadoch zvažujú dve okolnosti: či bol dôkaz získaný „štátnym agentom“ a, či bol dôkaz vylákaný. Zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu je porušená ak na obe otázky existuje kladná odpoveď. V uvedenom prípade obvinený bol opakovane vypočúvaný a následne vrátený späť do cely, kde bolo od neho zámerne vylákané priznanie.²⁰ Konaním, ktorým došlo k vylákaniu priznania spolu s čiastkovými konaniami, ktoré tomu napomohli by bolo možné považovať za istú formu nátlaku s využitím právnych prostriedkov v dôsledku čoho dochádza k porušeniu zásady zákazu donucovania k sebaobvineniu. Pod takéto konanie je možné tiež podriaďiť opakovanie výsluch obvineného len z dôvodu aby sa dosiahlo jeho priznanie, „*odporuje však ustanoveniu § 91 ods. 1 veta druhá a §164 ods. 3 posledná veta tr. por. (v súčasnosti § 121 ods. 2 a § 201 ods. 4 Trestného poriadku), ak je tento výsluch vykonávaný opakovane len za účelom, aby sa tým dosiahlo priznanie obžalovaného; obvinený nesmie byť k priznaniu donucovaný žiadnym spôsobom, teda ani neustálym opakovaním jeho výsluchu.*“²¹

Pod právo obvineného, aby nebol donútený k priznaniu je možné podriaďiť i prípady nemožnosti vylákania výpovede od obvineného za pomoci ľsti, uvádzaním akýkoľvek reálne nespĺniteľných prísľubov, prípadne uvádzaním reálne neexistujúcich dôkazov. S nezákonným donútením obvineného k priznaniu súvisí aj explicitný zákaz kladenia sugestívnych a kapciózných otázok, ktoré otázky navádzajú k určitej odpovedi alebo určitú odpoveď vnucujú, čím môže dôjsť k vytváraniu neprípustného tlaku na obvineného, aby urobil priznanie k trestnému činu.

Samotný trestný poriadok ustanovuje zákaz nezákonného nútenia obvineného k priznaniu, z doslovného výkladu je možné implicitne vyvodiť, že Trestný poriadok nezakazuje všetky formy nútenia, len také, ktoré je možné podriaďiť pod pojem nezákonné. Tu by bolo možné uviesť prípady, kedy počas výsluchu, keď obvinený vypovedá sú mu kladené otázky, ktoré sa opakujú, prípadne sú inak formulované, sú pokladané takým spôsobom a v takom poradí, aby sa docielilo získanie pravdivých informácií o vyšetrovanom skutku.

¹⁸ § 201 ods. 4 veta druhá Trestného poriadku

¹⁹ § 119 ods. 5 Trestného poriadku

²⁰ Rozsudok Allan proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 05.11.2002 č. 48539/99 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60713>

²¹ Rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 7 Tz 11/68z 9. 04.1968 (R38/1968)

Zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu nevyklučuje možnosť aplikácie pozitívnej motivácie obvineného, aby priznal spáchanú trestnú činnosť. Takáto pozitívna motivácia sa premieta i do trestnoprávných noriem v podobe výhod pre obvineného. Takouto výhodou je možnosť použitia niektorého z odklonov ako i poľahčujúcu okolnosť, na ktorú sa prihliada pri ukladaní trestu. Uvedenou motiváciou sa zvyhodňuje postavenie samotného obvineného, síce dochádza k vytvoreniu istého tlaku na obvineného, aby sa priznal, ale uvedený tlak nie je neprípustný nakoľko obvineného zvyhodňuje a jej využitím prípadne nevyužitím nevyplývajú žiadne negatíva vo vzťahu k trestnému postihu, ktorý obvinenému hrozí. Pozitívna motivácia existuje nielen v podobe poľahčujúcej okolnosti, ale i v podobe odklonov, a to konkrétne v podobe podmieneného zastavenia trestného stíhania, zmieru alebo dohody o vine a treste. Využitím jedného z uvedených motivačných faktorov dochádza k uloženiu trestu v nižšej výmere, ako ktorý pôvodne hrozil prípadne nedochádza k uloženiu trestu. Takúto pozitívnu motiváciu upravovala i už smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní²². Trestný poriadok tiež zakotvuje i poistku pred zneužitím dosiahnutia priznania od obvineného príslubom použitá niektorého z odklonov, kedy na takéto priznanie nie je možné prihliadať v prípadoch neuplatnenia odklonu, ktorá poistka však neplatí na poľahčujúcu okolnosť priznania sa, uvedené je ponechané na obvineného, aby dôkladne zvážil či spáchanie skutku prizná, či existujú ďalšie poľahčujúce okolnosti prípadne, či existujú priťažujúce okolnosti.

Zásada nemo tenetur a obvinená právnická osoba

Nadobudnutím účinnosti zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb“) došlo k uplatneniu tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, pričom aj samotná právnická osoba, ktorá je výtvorom práva mohla byť subjektom i stranou trestného konania a z toho titulu mohla byť tiež obvinená. Primárnym procesným zákonom i vo vzťahu k stíhaniu právnickej osobe je Trestný poriadok pričom Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb je zákonom *lex specialis*. Na vykonanie výsluchu obvinenej právnickej osoby sa obdobne použijú ustanovenia Trestného poriadku o výsluchu obvineného.

Zásada zákazu donucovania k sebaobviňovaniu je v medzinárodnej rovine ako i v ústavnoprávnej rovine zásadou patriacou nielen fyzickým osobám, ale i právnickým osobám, ktoré vznikli vďaka rozvoju súkromného sektora, na ktorý rozvoj reagovala i právna úprava kreovaním osôb, ktoré sú výhradne výtvorom práva.

Explicitné zaručenie práva odoprieť vypovedať obvinenej právnickej osoby sa nachádza v ustanovení § 27 ods. 1 podľa ktorého „v trestnom konaní robí za právnickú osobu úkony štatutárny orgán. Štatutárny orgán právnickej osoby má právo odoprieť vypovedať.“²³ Osobitne je upravené právo štatutárneho orgánu právnickej osoby odoprieť vypovedať v trestnom konaní proti tejto právnickej osobe, predstavujú obdobný dôvod odopretia výpovede obvineného – fyzickej osoby.²⁴ Keďže zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb rozširuje Trestný poriadok, osoba štatutárneho orgánu právnickej osoby sa poučuje i podľa § 121 ods. 2 Trestného poriadku aj keď je vypočúvaná, ako právnická osoba a taktiež mu prináležia práva obvineného ako fyzickej osobe.

V aplikačnej praxi sa pri výsluchu osoby, ktorý je vypočutý v mene obvinenej právnickej osoby sa použije totožná zápisnica o výsluchu obvineného, ako pri výsluchu fyzickej osoby.

²² Podľa článku 7 ods. 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní „Členské štáty môžu povoliť, aby ich justičné orgány zohľadnili pri rozhodovaní o treste ochotu podozrivej a obvinenej osoby spolupracovať.“

²³ § 27 ods. 1 zákona o trestnej zodpovednosti právnických osôb

²⁴ Záhora, Z., Šimovček, I., Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. komentár. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, ISBN: 978-80-8168-413-5, str. 307

Otázne je spôsob vypočutia osoby v tom istom trestnom konaní ako obvinená fyzická osoba i ako obvinená právnická osoba, pričom sa má vyjadriť k totožným skutočnostiam. V uvedenom prípade je potrebné, aby obvinená osoba bola samostatne vypočutá ako fyzická osoba a ako osoba konajúca v mene právnickej osoby, na dve samostatné zápisnice o výsluchu obvineného. Takýto postu je dôležitý aj vo vzťahu zásade zákazu donútenia k sebaobviňovaniu nakoľko osoba môže odmietnuť vypovedať v oboch prípadoch, prípadne môže odmietnuť vypovedať v jednom prípade a v druhom prípade môže vypovedať (napríklad obvinený, ako fyzická osoba využije svoje právo a odmietne vypovedať a rovnako táto osoba v mene obvinenej právnickej osoby môže vypovedať). Takýto postup je potrebný na riadne zaprotokolovanie poučení dané Trestným poriadkom vrátane práva odoprieť vypovedať.

Záver

Je veľmi dôležité, aby už v úvodnej fáze výsluchu bola navodená zo strany vypočúvajúceho príjemná atmosféra a aby došlo ku kladnému pôsobeniu na psychiku vypočúvaného. To z toho dôvodu, aby obvinený na začiatku výsluchu hneď nevyužil svoje právo a vo veci, aby neodmietol vypovedať, a tak aby mohli byť zistené relevantné informácie o vyšetrovanom skutku. V prípade potreby je tiež na mieste pozitívne emočné pôsobenie na obvineného, ktoré ešte nesiahne do roviny nezákonných prísľubov ako odplatu za priznanie obvineného. Je potrebné i v štádiu dialógu zvoliť správne poradie a formuláciou otázok, tak aby osoba na uvedené otázky dobrovoľne odpovedala. V prípade potreby, ak je vypočúvanému známe, že obvinený vo svojom výpovedi klame, môže klásť otázky, ktoré vyvracajú tvrdenia obvineného a zároveň môže poukázať i na jeho klamlivú výpoveď, čo v niektorých prípadoch môže mať za následok spôsobenie psychického rozpoloženia obvineného, ktorý stratí vieru v tom, že môže vypočúvajúceho zavádzať a spontánne sa počas svojho výsluchu začne priznávať.

Zoznam bibliografických odkazov

- ČENTÉŠ, J. KURILOVSKÁ, L. ŠIMOVČEK I. BURDA E. a kol. Trestný poriadok I : komentár: § 1-195. Bratislava: C.H. Beck , 2021, ISBN 978-80-89603-88-6,
Príloha č. 2 k PPZ-KR-OVYS2-2018/033053
- Rozsudok Aleksandr Zaichenko proti Rusku zo dňa 18.02.2010 č. 39660/02 [online],[cit.15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97346>
- Rozsudok Allan proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 05.11.2002 č. 48539/99 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-60713>
- Rozsudok John Murray proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 08.02.1996 č. 18731/91 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57980>
- Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 5To/69/2020 zo dňa 04.08.2020
- Rozsudok Najvyššieho súdu sp. zn. 7 Tz 11/68z 9. 04.1968 (R38/1968)
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 44/2016 zo dňa 28.03.2017
- Rozsudok Saunders proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 17.12.1996 č. 19187/91 [online], [cit. 15.02.2024] Dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58009>
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/343 z 9. marca 2016 o posilnení určitých aspektov prezumpcie nevinu a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní
- Smernica Európskeho parlamentu a rady 2012/13/EÚ z 22. mája 2012 o práve na informácie v trestnom konaní
- Zákon č. 301/2005 Z. z. – Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- Zákona č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Záhora, Z., Šimovček, I., Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osôb. Komentár. Bratislava:
Wolters Kluwer, 2016, ISBN: 978-80-8168-413-5, str. 307

Kontaktné údaje:

JUDr. Attila Fodor,
Okresné riaditeľstvo Policajného zboru v Dunajskej Strede
Odbor kriminálnej polície
1. oddelenie vyšetrovania
Múzejná 231/6, Dunajská Streda
attila.fodor@minv.sk

DOKAZOVANIE PRI TRESTNÝCH ČINOCH KORUPCIE

Mgr. Roland HOCHMANN

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

***Anotácia:** Predkladaný príspevok sa koncentruje na vymedzenie korupčných trestných činov v podmienkach Slovenskej republiky. Nosná časť príspevku sa zameriava najmä na problematiku súvisiacu s odhaľovaním a dokazovaním korupčnej trestnej činnosti. Príspevok vníma korupciu ako významný právny problém s trestnoprávnym dosahom, ktorý nemôže byť bagatelizovaný a spoločnosťou tolerovaný.*

***KLúčové slová:** Korupcia, Trestné činy korupcie, Odhaľovanie korupcie, Dokazovanie.*

***Annotation:** The present paper concentrates on the definition of corruption offences in the Slovak Republic. The main part of the paper focuses mainly on the issues related to the detection and proof of corruption crimes. The paper views corruption as a significant legal problem with criminal implications that cannot be downplayed and tolerated by society.*

***Keywords:** Corruption, Criminal offenses of corruption, Detection of corruption, Substantiation.*

Úvod

Obsahom spracovaného a predkladaného príspevku je priblíženie problematiky odhaľovania a dokazovania trestných činov korupcie. Uvedenú tému som sa rozhodol spracovať z dôvodu, že ide negatívny, dynamicky sa rozvíjajúci jav a navyše v podmienkach Slovenskej republiky ide o stále aktuálny problém. Korupcia nie je novodobý problém a vyskytuje sa vo všetkých štátoch sveta, z čoho možno usúdiť jej vysoký stupeň spoločenskej nebezpečnosti. Môžem konštatovať, že korupčné trestné činy ovplyvňujú rôzne sféry spoločenského života, a preto tieto trestné činy tak ako aj ostatné trestné činy, nemôžu byť bagatelizované a už von koncom nemôžu byť spoločnosťou tolerované. Aj preto treba odstrániť dôvody, pre ktoré sa orgánom činným v trestnom konaní nedarí stíhať a odhaľovať korupčnú trestnú činnosť. Z pohľadu celospoločenskej úrovne korupcia predstavuje ohrozenie právneho štátu, demokratických hodnôt a ľudských práv. Korupcia taktiež vedie k sociálnej nerovnosti a nespravodlivosti, pričom ohrozuje prístup k verejným službám a uprednostňuje korupčne sa správajúceho jedinca.

V nasledujúcom texte som sa zameril na vymedzenie korupčných trestných činov v podmienkach Slovenskej republiky a následne druhá časť môjho príspevku je venovaná dokazovaniu korupčných trestných činov a to najmä informačno-technickými prostriedkami a prostriedkami operatívno-pátracej činnosti. Dokazovanie možno charakterizovať ako „zákonom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní a súdu, ktorého úlohou je poznanie všetkých podstatných skutočností dôležitých pre ďalší postup konania a v konečnej fáze aj pre rozhodnutie.“¹ V súvislosti s dokazovaním pri trestných činoch korupcie je nutné poukázať na to, že samotné dokazovanie je výrazne ovplyvnené špecifikami tejto kriminality. „Dokazovanie korupčných trestných činov je značne zložitý, čo vyplýva jednak z charakteru tejto trestnej činnosti prebiehajúcej zväčša „medzi štyrmi očami“ ako aj z určitej tolerancie korupčného správania v spoločnosti a následnej neochoty ľudí riešiť takéto problémy.“² Preto je možné uviesť, že korupcia predstavuje mimoriadne závažný problém s celospoločenským dopadom.

¹ IVOR, Jaroslav et al. Trestné právo procesné. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010, s. 419.

² BURDA, E. et al.: Boj proti korupcii, manuál. Projekt financovaný Európskou Úniou. Bratislava : Euroiuris, 2008, s. 63.

1. Trestné činy korupcie

Samotný pojem korupcia pochádza z latinského slova *corruptio*, čo v preklade znamená skazený alebo podplácanie.³ Avšak korupcia nie je definovaná žiadnym legálnym pojmom v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších právnych predpisov a ani neexistuje samotná skutková podstata trestného činu korupcie. Korupcia je len zjednocujúcim označením vybraných trestných činov obsiahnutých v treťom diely, ôsmej hlavy Trestného zákona s názvom Trestné činy proti poriadku vo verejných veciach. Tento tretí diel je upravený v ustanoveniach § 328 až 336d TZ a upravuje tieto skutkové podstaty:

Tabuľka č.1: Korupčné trestné činy

Trestné činy korupcie	
§ 328 - § 330	Prijímanie úplatku
§ 332 - § 334	Podplácanie
§ 336	Nepriama korupcia
§ 336a	Volebná korupcia
§ 336b	Športová korupcia
§ 336c - § 336d	Prijatie a poskytnutie nenáležitej výhody

Základný pojmom, ktorý bližšie vysvetľuje korupciu je pojem úplatok, ktorý na rozdiel od korupcie už však má svoju legálnu definíciu a to v ustanovení § 131 ods. 3 TZ. Treba uviesť, že úplatok je zákonným znakom trestných činov korupcie v treťom diely, ôsmej hlavy Trestného zákona (§ 328 až 336b). Teda úplatkom sa na účely tohto zákona rozumie vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok. Čo však upravené nie je a ani sa nevyžaduje na vyvodenie trestnej zodpovednosti je minimálny finančný limit poskytnutého úplatku. Tento minimálny finančný limit pri trestných činoch korupcie nie je zákonom stanovený, preto na základe uvedeného sa na trestnosť činu sa nevyžaduje, aby hodnota úplatku predstavovala aspoň malý prospech, čo podľa aktuálne platnej a účinnej právnej úpravy predstavuje 266,01 EUR. Z uvedeného dôvodu je poskytnutie úplatku v akejkoľvek výške v súvislosti s niektorou formou protiprávneho konania uvedenou v treťom diely, ôsmej hlavy Trestného zákona hodnotené ako trestné.

Uvádzané však neplatí pri trestnom čine prijatia nenáležitej výhody (§ 336c) resp. poskytnutia nenáležitej výhody podľa § 336d, kde nenáležitá výhoda je definovaná v ustanovení § 131 ods. 4 TZ. Nenáležitou výhodou sa na účely Trestného zákona rozumie plnenie majetkovej alebo nemajetkovej povahy spôsobilé ovplyvniť verejného činiteľa, na ktoré nie je právny nárok a ktorého hodnota prevyšuje 200 eur, alebo neoprávnené zvýhodnenie verejného činiteľa, alebo jemu blízkej osoby, ktoré nie je oceniteľné v peniazoch. Nenáležitou výhodou nie je plnenie, alebo zvýhodnenie, ktorých prijatie je s ohľadom na úradný, alebo vecne oprávnený záujem obvyklé v súvislosti s postavením, alebo funkciou verejného činiteľa, alebo ktoré sú zapísané v zverejnenom Registri darov. Jedným z dôležitých rozdielov je minimálny finančný limit, ktorý je stanovený na výšku 200 EUR, ktorý je pevne stanovený zákonom na rozdiel od ostatných trestných činov korupcie.

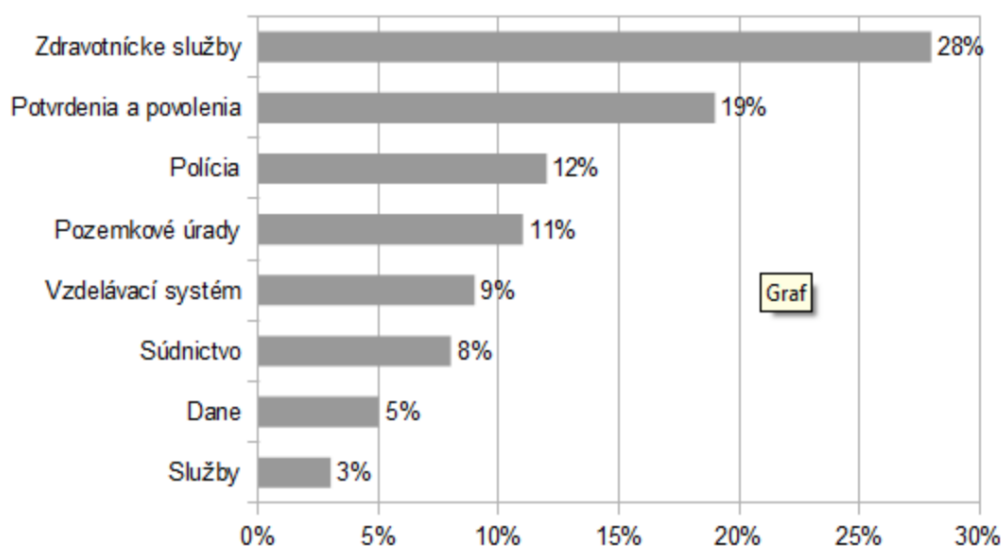
Pri pohľade na štatistické ukazovatele nemožno korupčné trestné činy zaradiť medzi kriminalitu, ktorá by v Slovenskej republike zaznamenávala dominanciu z pohľadu štatistických ukazovateľov. V sledovanom období od roku 2006 až do roku 2023 bolo na útvaroch Policajného zboru SR evidovaných dohromady 2 808 trestných činov korupčného charakteru. V rovnakom období bolo zaznamenaných celkovo 1 429 892 trestných činov. Percentuálny podiel korupčných

³ ZOUBKOVÁ, I., CEJP, M., MAREŠOVÁ, A., MOULISOVÁ, M., NIKL, J., SCHEINOST, M.: Kriminologický slovník, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 78

trestných činov za posledných 17 rokov na celkovej kriminalite teda dosahuje celkom 0,20 %.⁴ Trestné činy korupčného charakteru sa vyznačujú nízkou objasnenosťou a to aj z dôvodu, že perzekúcia je prítomná na oboch stranách, ktoré sa podieľajú na páchaní trestnej činnosti, ako aj trestanie neoznámene a neprekazenia trestných činov korupcie.⁵ Čo má za následok nízku mieru odhaľovania korupčnej trestnej činnosti. Tento záver je podložený aj štatistickými ukazovateľmi.

Korupcia sa naďalej zaraďuje medzi závažné problémy v Slovenskej republike, čo vyplýva aj z prieskumu EUROBAROMETR, ktorý sa uskutočnil na vzorke viac ako 1000 respondentov a až 28% opýtaných priznalo, že poskytlí úplatky v zdravotníctve, 19% opýtaných priznalo, že poskytlí úplatky pri získavaní potvrdenia alebo povolenia a 12% opýtaných priznalo, že poskytlí úplatky priamo na políciu.⁶ Práve polícia je orgánom, ktorý by naopak mal postihovať korupčné správanie. Aj na základe tohto prieskumu je nutné vnímať korupciu ako významný právny problém, ktorý nemôže byť bagatelizovaný a spoločnosťou tolerovaný.

Graf č. 1: Kde platili Slováci úplatky najčastejšie

2. Dôkazné prostriedky pri odhaľovaní korupčnej kriminality

Čo sa týka predmetu dokazovania, tak ten je pevne daný ustanovením § 119 ods. 1 TP, ktorý identifikuje rozhodné skutočnosti, ktoré treba dokazovať aby sa mohol spoľahlivo vyvodit' záver či daný skutok je alebo nie je trestným činom. Predmetom dokazovania sú aj všetky skutočnosti, z ktorých možno zistiť, za akých okolností a z akých príčin bol trestný čin spáchaný, príčinná súvislosť a následky činu, všetky okolnosti, ktoré charakterizujú osobu páchatel'a, formu zavinenia, ako aj okolnosti, ktoré viedli k trestnej činnosti a umožnili jej spáchanie.⁷ Dokazovanie je veľmi dôležitou súčasťou trestného konania, kedy sa musia prípadne rozpory a pochybnosti odstrániť dôveryhodným spôsobom. V rámci dokazovania teda treba nájsť odpoveď na otázky, čo sa stalo (bol spáchaný trestný čin?), kde, kedy, ako, s kým a prečo ho páchatel' spáchal.⁸ Z pohľadu dokazovania korupčných trestných činov je tak isto dôležité znenie ustanovenia § 119 ods. 3 TP,

⁴ Ministerstvo vnútra SR, Štatistika kriminality v Slovenskej republike, dostupné online: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv>

⁵ HANGÁČOVÁ, J., TURAY, L.: Korupcia a inštitúty zániku trestnosti. Právne a ekonomické aspekty korupcie: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2019, s. 109.

⁶ Transparency International Slovensko, prieskumy, dostupné online: <https://transparency.sk/sk/vystupy/prieskumy/>

⁷ SKALOŠ, M., a PAVOL, S.: Kontrola korupčnej kriminality – represívni a preventívni opatrenia. Právne a ekonomické aspekty korupcie: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2019, s. 43.

⁸ MINÁRIK, Š. et al.: Trestný poriadok : stručný komentár. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 364 – 365.

ktoré vymenováva zákonné dôkazné prostriedky. Trestný poriadok uvádza, že na účely dokazovania korupcie možno za dôkaz považovať všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov zákonným spôsobom. Následne zákonodarca zvolil demonštratívny výpočet dôkazných prostriedkov, ktoré podľa zákona sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti. Aj z dôvodu, že na páchaní korupčných trestných činov sa zúčastňuje pomerne úzky okruh osôb tak za základné dôkazné prostriedky pri dokazovaní korupčných trestných činov je považovaný výsluch obvineného a výsluch svedka, resp. svedkov.⁹ Aj keď za základný dôkazný prostriedok pri trestných činoch korupcie považujem výsluch tej, ktorej osoby, tak nie je možné v rámci dokazovania niektorým dôkazom prikladať väčší význam, uprednostňovať ich na úkor iných dôkazných prostriedkov alebo ich preceňovať, keďže dokazovanie korupčných trestných činov je zložitý a namáhavý proces. Preto aj výsluch svedka musí byť vykonaný na základe zákona a musia byť rešpektované základné zásady trestného konania viažuce sa na dokazovanie.

Ďalšie dôkazné prostriedky využiteľné v procese dokazovania korupčných trestných činov je konfrontácia upravená v ustanovení § 125 TP a rekognícia upravená v ustanovení § 126 TP. Pri konfrontácií zákonodarca neupresňuje presný počet osôb, ktoré môžu byť spolu konfrontované, ale z pravidla ide iba o dve osoby, a to najčastejšie obvineného a spoluobvineného alebo svedka. Konfrontácia sa vykonáva zväčša pri dôkaznej núdzi na odstránenie rozporov medzi výpoveďami jednotlivých osôb a práve pri korupčných trestných činoch takáto situácia nie je ojedinelá, a to už z vyššie spomínaných dôvodov. Rekognícia v porovnaní s konfrontáciou sa využíva pri dokazovaní korupcie menej často. Jej využitie je možné hlavne v prípade, ak je korupčná trestná činnosť sprostredkovaná treťou osobou a táto jej sprostredkovanie popiera.¹⁰ Rekognícia sa striktne neviaže len na osoby, pretože rozpoznávať sa môže aj vec, ktorá mala byť predmetom korupčného správania.

Vhodným a účinným dôkazným prostriedkom pri korupčných trestných činoch, ktorý zaradujeme v zmysle právnej teórie ku operatívno – pátracej činnosti je predstieraný prevod upravený v ustanovení § 112 TP. V zmysle zákona predstieraný prevod možno vykonať v trestnom konaní pre úmyselný trestný čin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou tri roky, korupciu alebo pre iný úmyselný trestný čin, o ktorom na konanie zaväzuje medzinárodná zmluva, ak možno dôvodne predpokladať, že ním budú zistené skutočnosti významné pre trestné konanie. Príkaz na predstieraný prevod vydáva písomne predseda senátu, pred začatím trestného stíhania alebo v prípravnom konaní prokurátor a tak na základe tohto príkazu je možné predstieranie kúpy, predaja alebo iného spôsobu prevodu predmetu plnenia, poskytnutia služby alebo výkonu činnosti, na ktorých držanie alebo poskytovanie sa vyžaduje osobitné povolenie, ktorých držanie alebo poskytovanie je zakázané, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti alebo ktoré sú určené na páchanie trestnej činnosti. Veľmi dôležité je vykonať predstieraný prevod zákonným spôsobom podľa ustanovení TP, pretože následne je možné získané informácie z tohto inštitútu využiť ako dôkaz v trestnom konaní. Tak isto uvedené platí aj pre ďalšie inštitúty upravené Trestným poriadkom v ustanoveniach § 113 až 116, ktorými sú sledovanie osôb a vecí, vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov, odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke, pretože ich zákonné použitie vie priniesť množstvo informácií, ktoré sú použiteľné ako dôkaz v trestnom konaní. Častým dôkazom pri korupčnej trestnej činnosti sú aj výpisy z účtov jednotlivých páchatel'ov, nakoľko sa nimi dá preukázať tok finančných prostriedkov spojených s korupciou.

⁹ CHMELÍK, J. et al.: Pozornost, úplatek a korupce. Praha : LINDE, 2003, s. 124.

¹⁰ VIKTORYOVÁ, J. a kol.: Metodika vyšetrovania trestných činov. II. Časť. Vybrané druhy ekonomických trestných činov. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2004, s. 74.

Veľká časť korupčných trestných činov je páchaná hlboko utajovane, jednotliví občania sa necítia byť poškodení, a preto tieto trestné činy neoznamujú. Práve prostredníctvom využitia inštitútu agenta dosahujú orgány činné v trestnom konaní úspechy pri odhaľovaní a dokazovaní korupčnej trestnej činnosti.¹¹ V zmysle ustanovenia § 117 TP je možné použiť agenta a odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchatel'ov zločinov, korupcie, trestných činov extrémizmu, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa, trestného činu poškodzovania finančných záujmov Európskej únie podľa § 261 Trestného zákona alebo trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234 Trestného zákona. Jeho použitie je však prípustné len vtedy, ak odhaľovanie, zisťovanie a usvedčovanie páchatel'ov vyššie uvedených trestných činov by bolo iným spôsobom podstatne sťažené a získané poznatky odôvodňujú podozrenie, že bol spáchaný trestný čin alebo má byť spáchaný taký trestný čin. Kto môže byť agentom upravuje ustanovenie § 10 ods. 19 TP a to tak, že agent je príslušník Policajného zboru alebo príslušník polície iného štátu, ktorý na základe príkazu prokurátora alebo súdu prispieva k odhaľovaniu, zisťovaniu a usvedčovaniu páchatel'ov zločinu, trestných činov uvedených v treťom diele ôsmej hlavy osobitnej časti Trestného zákona, trestných činov extrémizmu, trestného činu zneužívania právomoci verejného činiteľa a trestného činu legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 a 234 Trestného zákona. Pri odhaľovaní, zisťovaní a usvedčovaní páchatel'ov korupcie alebo trestných činov terorizmu môže byť agentom aj iná osoba ako príslušník Policajného zboru ustanovená prokurátorom na návrh policajta alebo príslušníka Policajného zboru povereného ministrom vnútra Slovenskej republiky. Je dôležité uviesť, že agent môže konať pod dočasnou alebo trvalou legendou a ak je to opodstatnené a účelné, môže agent používať krycie doklady.

Podľa judikatúry EŠLP a iných súdnych autorít je „agent provokatér“ v zásade nezákonný. Je tomu tak aj podľa ustálených názorov Najvyššieho súdu SR, ktorý v rozsudku z 21. júna 2001, sp. zn. Tzo V 5/2001 uviedol: „Orgán činný v trestnom konaní, iniciatívne a vlastnou aktivitou vytvorí podmienky a navodí situáciu so zjavnou snahou, aby bol trestný čin spáchaný, rozšírený jeho rozsah, resp. aby bol dokonaný. V dôsledku toho sú dôkazy takýmto spôsobom získané od počiatku nezákonné a v trestnom konaní nepoužiteľné.“ Naproti týmto ustáleným právnym názorom bola do Trestného poriadku novelou zákona č. 457/2003 Z. z. implementovaná regulácia použitia „agenta provokatéra“ podľa § 117 ods. 2 TP, na základe ktorej: „Konanie agenta musí byť v súlade s účelom tohto zákona a musí byť úmerné protiprávnosti konania, na odhaľovaní, zisťovaní alebo usvedčovaní ktorého sa zúčastňuje. Agent nesmie iniciatívne navádzať na spáchanie trestného činu; to neplatí, ak ide o korupciu verejného činiteľa alebo zahraničného verejného činiteľa a zistené skutočnosti nasvedčujú, že páchatel' by spáchal taký trestný čin aj vtedy, ak by príkaz na použitie agenta nebol vydaný.“ Z uvedeného vyplýva, že činnosť agenta provokatéra je limitovaná zákonnými podmienkami, ktoré musia byť splnené kumulatívne, a to:

- a) agent môže vyprovokovať len trestné činy korupcie,
- b) provokácia je povolená len vo vzťahu k verejným činiteľom a zahraničným verejným činiteľom,
- c) zistené skutočnosti nasvedčujú, že páchatel' by spáchal taký trestný čin aj vtedy, ak by príkaz na použitie agenta nebol vydaný.¹²

Záver

Na záver možno povedať, že dokazovanie je veľmi dôležitou súčasťou trestného konania, kedy sa musia prípadne rozpory a pochybnosti odstrániť dôveryhodným spôsobom. Veľmi dôležité je vykonať všetky dôkazné prostriedky zákonným spôsobom podľa ustanovení Trestného

¹¹ SKALOŠ, M., a PAVOL, S.: Kontrola korupčnej kriminality – represivní a preventivní opatření. Právne a ekonomické aspekty korupcie: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2019, s. 50.

¹² SKALOŠ, M., a PAVOL, S.: Kontrola korupčnej kriminality – represivní a preventivní opatření. Právne a ekonomické aspekty korupcie: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2019, s. 54.

poriadku, pretože následne je možné získané informácie z týchto inštitútov využiť ako dôkaz v trestnom konaní. Korupciu je nutné vnímať ako významný právny problém, ktorý nemôže byť bagatelizovaný a spoločnosťou tolerovaný, pretože predstavuje ohrozenie právneho štátu, demokratických hodnôt a ľudských práv. Zároveň je veľmi potrebné klásť oveľa väčší dôraz na prevenciu a vysvetliť nežiadúce účinky korupcie občanom.

Zoznam bibliografických odkazov

BURDA, E. et al.: Boj proti korupcii, manuál. Projekt financovaný Európskou Úniou. Bratislava : Euroiuris, 2008, s. 63

HANGÁČOVÁ, J., TURAY, L.: Korupcia a inštitúty zániku trestnosti. Právne a ekonomické aspekty korupcie: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2019, s. 109

CHMELÍK, J. et al.: Pozornost, úplatek a korupce. Praha : LINDE, 2003, s. 124

IVOR, J. et al. Trestné právo procesné. 2. vyd. Bratislava : IURA EDITION, 2010, s. 419

MINÁRIK, Š. et al.: Trestný poriadok : stručný komentár. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 364 – 365

SKALOŠ, M., a PAVOL, S.: Kontrola korupčnej kriminality – represívni a preventívni opatrenia. Právne a ekonomické aspekty korupcie: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: Univerzita Komenského, 2019, s. 54

VIKTORYOVÁ, J. a kol.: Metodika vyšetrovania trestných činov. II. Časť. Vybrané druhy ekonomických trestných činov. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2004, s. 74

ZOUBKOVÁ, I., CEJP, M., MAREŠOVÁ, A., MOULISOVÁ, M., NIKL, J., SCHEINOST, M.: Kriminologický slovník, Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 78

Transparency International Slovensko, prieskumy, dostupné online: <https://transparency.sk/sk/vystupy/prieskumy/>

Ministerstvo vnútra SR, Štatistika kriminality v Slovenskej republike, dostupné online: <https://www.minv.sk/?statistika-kriminality-v-slovenskej-republike-csv>

Kontaktné údaje:

Mgr. Roland HOCHMANN
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Roland.hochmann@flaw.uniba.sk

OSOBITOSTI PREHLIADOK V TRESTNOM KONANÍ PRI DROGOVEJ KRIMINALITE

kpt. Mgr. Ondrej KNIRSCH

Predmetová skupina právo

Stredná odborná škola Policajného zboru Bratislava

Anotácia: Príspevok je venovaný špecifikám výkonu prehliadok v trestnom konaní pri vyšetrowaní drogovej kriminality, a to najmä aplikačným problémom, ktoré sa týkajú správnej voľby druhu prehliadky podľa Trestného poriadku a dodržiavania zákonných podmienok pri ich realizácii v policajnej praxi. Príspevok sa tiež venuje problematike zisťovania a zaisťovania omamných a psychotropných látok, miestam a formám ich výskytu a ich charakteristike ako stôp trestného činu a vecí, ktoré môžu slúžiť na účely dokazovania.

Kľúčové slová: Drogová kriminalita, omamné a psychotropné látky, zákonnosť dôkazov, vydanie vecí, odňatie vecí, domová prehliadka, prehliadka iných priestorov a pozemkov, osobná prehliadka, bezpečnostná prehliadka, prehliadka tela a obdobné úkony, prehliadka a pitva mŕtvol, obhliadka, zaistenie vecí na účely dokazovania, stopy trestného činu.

Annotation: The article is dedicated to the specifics of conducting searches in criminal proceedings during the investigation of drug-related crimes, focusing primarily on application problems related to the proper selection of the type of search according to the Criminal Procedure Code and adherence to legal conditions during their implementation in police practice. The article also addresses the issue of detecting and securing narcotics and psychotropic substances, as well as the places and forms of their occurrence, and their characterization as forensic traces and items that can serve as evidence in criminal proceedings.

Keywords: Drug crime, narcotic and psychotropic substances, the law of evidence, surrender of items that can serve as evidence in criminal proceedings, removal of items that can serve as evidence in criminal proceedings, house search, search of other premises and land, search of a person, security search, body search and similar actions, search and autopsy of a corpse, examination of crime scene and items, seizure of items that can serve as evidence in criminal proceedings, forensic traces.

Úvod

Drogová kriminalita je veľmi špecifický druh trestnej činnosti, ktorý v súčasnosti tvorí relatívne malý podiel všetkých zistených trestných činov, podľa štatistík kriminality v Slovenskej republike¹ to bolo v roku 2022 3,34 % a v roku 2023 3,04 %. Relativita týchto nízkych percentuálnych podielov vyplýva najmä zo širokej škály trestných činov páchaných v Slovenskej republike, kde dlhodobo dominuje majetková a najmä ekonomická kriminalita, ktorá môže byť páchaná mnohorakými spôsobmi, naproti tomu drogová kriminalita je v zásade zúžená na nedovolenú výrobu omamných a psychotropných látok, ich držanie a obchodovanie s nimi, prípadne iné trestné činy páchané pod vplyvom drog.

Z tohto pohľadu ide teda o nezanedbateľnú časť kriminálneho prostredia v Slovenskej republike, navyše je vysoko pravdepodobné, že drogová kriminalita je jednou z najviac latentných trestných činností, čo naznačujú aj prieskumy², z ktorých vyplýva, že v roku 2022 až 60 % ľudí na Slovensku uviedlo, že aspoň raz vyskúšalo marihuanu a 14 % má skúsenosť s tvrdými drogami. Ako pozitívny trend je možné vnímať, že v prípade, ak už je drogová trestná činnosť zistená, podiel jej objasnenosti je vyšší ako celkový priemer objasnenosti všetkých trestných činov, kde v roku

¹ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2022. [online]. [cit. 2024-03-12]. URL: <https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2022>.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2023. [online]. [cit. 2024-03-12]. URL: <https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2023>.

² Vydavateľstvo Petit Press, a. s. 2022. Unikátny prieskum: Marihuanu tolerujeme, tvrdé drogy nie. [online]. [cit. 2023-06-26]. URL: <<https://www.zavislostiinak.sk/unikatny-prieskum-marihuanu-tolerujeme-tvrde-drogy-nie>>.

2022 mala drogová kriminalita objasnenosť 70 % oproti priemernej objasnenosti 57 %³ a v roku 2023 mala drogová kriminalita objasnenosť 64 % oproti priemernej objasnenosti 56 %.⁴

Je teda nesporné, že zisťovanie, dokumentovanie a dokazovanie drogovej trestnej činnosti je momentálne stále veľkou výzvou a pravdepodobne aj do budúcnosti bude, pričom prehliadky v trestnom konaní sú jedným z nosných prostriedkov odhaľovania, objasňovania a preukazovania drogovej kriminality.

Aktuálne nastavenie trestnoprávnej politiky v Slovenskej republike nekompromisne postihuje v podstate všetky nedovolené formy nakladania s látkami, ktorú sú zaradené v Zozname omamných látok a psychotropných látok zaradených do I., II. a III. skupiny, ktorý tvorí prílohu č. 1 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch. To znamená, že trestným činom je už aj krátkodobé prechovávanie omamnej alebo psychotropnej látky, a to v zásade aj v minimálnom množstve, iba pre vlastnú potrebu.

Ostatná novela Trestného zákona s pozastavenou účinnosťou obsahuje dôslednejšie odlíšenie užívateľov drog od výrobcov a distribútorov a v porovnaní s prechovávaním iných omamných a psychotropných látok sa dostalo určitého privilégia pestovaniu rastlín rodu *Cannabis* v počte najviac dvoch kusov⁵, čo sa prejavilo kozmetickým znížením trestných sadzieb, avšak takáto právna úprava sa javí, vo svetle celospoločenských a aj odborných požiadaviek na zmiernenie trestnoprávnej represie, stále ako nedostatočná a naďalej neodôvodnene prísna.

Dovolíme si teda predpokladať, že očakávaným trendom do budúcnosti bude revízia Zoznamu omamných látok a psychotropných látok, s cieľom vyradenia niektorých najmasovejšie zneužívaných látok, keďže ich kriminalizácia sa ukazuje ako neúčinná. Na druhej strane, je možné neustále očakávať vznik nových syntetických a polosyntetických látok, ktoré budú postupne zaradované do zoznamu omamných a psychotropných látok, pričom nie je vylúčené ani postupné objavovanie nových prírodných látok, ktoré budú kategorizované ako omamné a psychotropné látky. Je teda vysoko pravdepodobné, že dekriminalizáciou alebo legalizáciou niektorých omamných a psychotropných látok, nedôjde k vymiznutiu drogovej kriminality, pretože bude tendencia tieto látky nahrádzať novými a nie je vylúčené, že aj nebezpečnejšími a návykovejšími látkami tak, aby bol udržaný a maximalizovaný výnos z predaja týchto látok na čiernom trhu.

Problematika odhaľovania a objasňovania drogovej trestnej činnosti je teda mimoriadne aktuálna a s vysokou pravdepodobnosťou bude aj v budúcnosti potrebné v rámci výkonu prehliadok v trestnom konaní neustále aktualizovať a modernizovať metódy detekcie týchto látok, obzvlášť so zreteľom na čoraz sofistikovanejšie spôsoby ich ukrývania a prevozu, čo je v súčasnosti azda najmarkantnejšie pri kokaíne, kde pašeráci a dileri neustále ohurujú verejnosť aj orgány činné v trestnom konaní čoraz kreatívnejšími spôsobmi utajenia a vývozu tejto látky.

Prehliadky v trestnom konaní sú pomerne závažným zásahom do základných ľudských práv a slobôd, garantovaných okrem iného aj Ústavou Slovenskej republiky⁶, čomu zodpovedá aj právna úprava podmienok a spôsobu ich vykonania obsiahnutá v Trestnom poriadku, ktorá vyžaduje v prvom rade splnenie zákonných dôvodov na vykonanie prehliadky, a taktiež aj jej zákonný priebeh, za dodržania všetkých práv a povinností ustanovených v závislosti od druhu prehliadky. Nedodržanie týchto ustanovení bude mať za následok nezákonnosť takéhoto postupu a zabezpečenie absolútne neúčinného dôkazu v trestnom konaní. Keďže pri vyšetrowaní drogovej kriminality sú omamné a psychotropné látky, jedy a ich prekuzory ako vecné dôkazy kľúčové, je

³ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2022. [online]. [cit. 2024-03-12]. URL: <https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2022>.

⁴ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2023. [online]. [cit. 2024-03-12]. URL: <https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2023>.

⁵ Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, prerokovaný na 6. schôdzi NR SR, uznesenie číslo 100 zo dňa 8. 2. 2024. [online]. [cit. 2024-03-09]. URL: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=540530>>.

⁶ Čl. 16, čl. 21 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

nevyhnutné klásť veľký dôraz na ich zákonné zabezpečenie, nakoľko dokazovanie tohto druhu kriminality inými dôkazmi môže byť značne problematické až nemožné.

Prehliadky v trestnom konaní však nie je možné zužovať len na ich zákonnú úpravu obsiahnutú v Trestnom poriadku, ale je nutné mať na zreteli, že efektivitu a úspešnosť prehliadok v značnej miere ovplyvňuje aj náležitá aplikácia metód kriminalistickej taktiky a techniky.

Dôkazné prostriedky ako prehliadka tela a obdobné úkony podľa § 155 Trestného poriadku, prehliadka a pitva mŕtvoly a jej exhumácia podľa § 156 Trestného poriadku, ale najmä domová prehliadka, osobná prehliadka a prehliadka iných priestorov a pozemkov podľa piateho dielu štvrtej hlavy prvej časti Trestného poriadku, sa nezaobídu bez inkorporácie metódy kriminalistickej prehliadky, ktorá jej ich imanentnou súčasťou, a zároveň jednou z najpodstatnejších zložiek určujúcich priebeh, a najmä výsledok takýchto úkonov v trestnom konaní.

Metóda kriminalistickej prehliadky by sa mala neustále vyvíjať a pružne reagovať na nové spôsoby páchania trestnej činnosti a používať najmodernejšie spôsoby a postupy zisťovania, zaisťovania, dokumentovania a skúmania omamných a psychotropných látok, ktoré sa vyskytujú na veciach, osobách a miestach ako chemické a biologické stopy trestného činu, a taktiež sa vyskytujú na miestach a pri osobách ako veci dôležité pre trestné konanie. V policajnej praxi je preto nevyhnutné túto tému neustále reflektovať, so zameraním na aktualizovanie vedeckých poznatkov, skúseností zo súdnej a znaleckej praxe a zapracovanie nových poznatkov z oblasti technológií umožňujúcich nové spôsoby vyhľadávania kriminalistických stôp a vecí dôležitých pre trestné konanie.

V neposlednom rade je pri využití prehliadok v trestnom konaní nevyhnutná správna voľba jednotlivých dôkazných prostriedkov, ich poradie, vhodné načasovanie a určenie cieľa, ktorý sa má ich vykonaním dosiahnuť. Pre efektívne využitie prehliadok v trestnom konaní je teda nutné úzko prepojiť trestnoprávnu a kriminalistickú vedu ako aj teóriu a metodiku vyšetrovania, aby sa dosiahla čo najvyššia úspešnosť prehliadky, pri splnení všetkých zákonných podmienok.

Objekt záujmu

Pri vyšetrovaní drogovej kriminality je objektom záujmu, predmetmi, ktoré sú vyhľadávané v rámci prehliadok, najmä samotné omamné a psychotropné látky a ich prípravky, ale aj ďalšie predmety ako nástroje, prístroje a zariadenia na výrobu, manipuláciu a aplikáciu omamných a psychotropných látok, rôzne listiny, mobilné telefóny, inteligentné hodinky, počítače a notebooky, fotoaparáty a kamery, dátové úložiská a podobne. Významnú úlohu pri vyšetrovaní drogovej kriminality zohráva aj biologický materiál, najmä krv, moč, vlasy a chlpy, stolica, sliny, spútum, žalúdočný obsah, bunky a tkanivá, pričom v rámci prehliadok sa realizujú rôzne odbery, výtery a stery, punkcie, biopsie, a to ako na živých osobách, tak aj na mŕtvolách.

Omamné látky a psychotropné látky sa zaraďujú podľa ich účinkov na zdravie do troch skupín uvedených v Prílohe č. 1 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch, pričom spolu ide o 391 látok rôzneho pôvodu, skupenstva, formy výskytu a určenia.

Do I. skupiny sa zaraďujú omamné látky a psychotropné látky, ktoré nie sú obsiahnuté ako liečivo v lieku, ide o takzvané pouličné alebo rekreačné drogy ako napríklad heroín, rastliny rodu *Cannabis*, THC, LSD, meskalín, psilocybín a psilocín. Do II. skupiny sa zaraďujú omamné látky a psychotropné látky s vysokou návykovosťou, obsiahnuté v liekových formách, napríklad fentanyl, ketamín, kokaín, metadón, ópium, amfetamín, fencyklidín a metamfetamín, ktoré sú však kvôli svojim účinkom nelegálne vyrábané a zneužívané na iné ako liečebné účely. Do III. skupiny sa zaraďujú omamné látky a psychotropné látky s nižšou návykovosťou, ktoré sú obsiahnuté ako liečivo v lieku, napríklad barbital, diazepam, klonazepam alebo lorazepam a na nelegálnej drogovej scéne nie sú až také populárne.

Toto delenie je pomerne významné aj na účely prehliadok v trestnom konaní, keďže zaradenie omamných a psychotropných látok do jednotlivých skupín určuje aj najpravdepodobnejšiu formu ich výskytu. Kým látky bez liečebného potenciálu zaradené v I. skupine omamných a psychotropných látok sa budú najčastejšie vyskytovať vo voľných formách, bez označenia, v podomácky zhotovených obaloch alebo v neoriginálnych obaloch, napríklad od potravín, liečivá zaradené v III. skupine omamných a psychotropných látok budú označené, vo forme tabliet v blisteroch a originálnych liekových obaloch, v zapečatených ampuliach a podobne.

Bez dostatočných odborných vedomostí tak môže byť pre osoby vykonávajúce prehliadku problematické takéto omamné a psychotropné látky identifikovať ako nelegálne, keďže bez príslušných znalostí originálne liekové obaly nevzbudzujú záujem ani podozrenie. Látky zaradené v II. skupine omamných a psychotropných látok bývajú síce obsiahnuté aj v liekových formách, v rámci drogovej kriminality však najčastejšie dochádza k ich nelegálnej výrobe a tomu následne zodpovedá aj forma ich výskytu, rovnaká ako v prípade látok z I. skupiny.

Samozrejme, okrem týchto kritérií delenia omamných a psychotropných látok je potrebné mať na zreteli aj ďalšie špecifiká. Niekedy legálne, komerčne vyrábané látky, sú neskôr zaradené do zoznamu omamných a psychotropných látok zaradených do I., II. a III. skupiny, pričom tieto zmeny je potrebné v rámci prehliadok pri drogovej kriminalite včasne a dôsledne reflektovať.

Napríklad do I. skupiny omamných látok od 16.12.2021 pribudla rastlina *Mitragyna speciosa*, z ktorej sušených listov sa v juhovýchodnej a východnej Ázii stovky rokov získava psychoaktívna sušina známa najčastejšie pod thajským názvom kratom, ktorá u nás získala pomerne veľkú popularitu. Komerčne sa predáva vo viacerých formách, a to práškovej, tabletovej, v rôznych rastlinných zmesiach, ako tinktúra, živica a podobne. V práškovej forme má rôzne farby, zelenú, hnednú, červenú, bielu. Keďže išlo v minulosti o legálnu látku, bola balená do spotrebiteľsky atraktívnych originálnych obalov, s popisom v slovenčine, ktorý uvádzal pozitívne účinky tejto látky, odporúčané dávkovanie, údaje o výrobcovi a dovozcovi a podobne. Kratom je navyše stále legálny v mnohých krajinách, vrátane Českej republiky. Bez podrobných a aktuálnych znalostí omamných a psychotropných látok by teda náhodné objavenie takejto látky pri prehliadke nevzbudilo žiadne podozrenie a k jej zaisteniu by nedošlo. Obaly síce obsahujú označenie „Kratom“, takže v prípade, ak by osoby vykonávajúce prehliadku túto látku poznali ako nelegálnu, mohlo by dôjsť k pomerne jednoduchému odhaleniu, je však nevyhnutné počítať s tým, že po zaradení tejto látky do zoznamu omamných a psychotropných látok budú jej užívatelia ďalej už používať menej nápadné obaly, a tak odhalenie tejto rastlinnej látky v rôznych formách a druhoch bude vyžadovať nemalé úsilie a zaistenie tejto látky po jej náhodnom objavení je v podstate vylúčené. Ak by totiž táto látka nebola vyslovene predmetom prehliadky a došlo by k jej náhodnému objaveniu v nepôvodnom obale, je prakticky nemožné priamo na mieste skonštatovať, že ide o vec dôležitú pre trestné konanie, nakoľko pripomína omamnú a psychotropnú látku, pretože takýmto spôsobom by napríklad v rámci domovej prehliadky mohli byť nad rámec príkazu zaistené všetky potraviny, výživové doplnky, kozmetické prípravky a v podstate čokoľvek, čo by však bolo zjavne absurdné a v rozpore so zásadou primeranosti a zdržanlivosti vyjadrenou v § 2 ods. 2 Trestného poriadku.

Ďalšou zaujímavou substanciou, ktorá pribudla do I. skupiny omamných látok od 01.12.2022 je Salvinorin A, hlavná psychoaktívna látka rastliny *Salvia divinorum*. Ide o oveľa menej populárnu látku ako kratom, avšak v našich podmienkach nie úplne neznámu, taktiež komerčne predávanú, najčastejšie vo forme extraktov zo sušených listov. Opäť teda ide o veľmi ťažko identifikovateľný rastlinný materiál, ktorý sa bude nachádzať v originálnych obaloch, kde však označenie produktu spravidla nikdy explicitne neuvádza „Salvinorin A“, ale ide o obchodné názvy ako „Sage extract“, „Mazateca“, „Holy Smoke“ a podobne. V prípade umiestnenia rastlinného materiálu s obsahom látky Salvinorin A do vhodného potravinového obalu, tak ide opäť, rovnako ako pri kratome, v zásade o náhodne nezistiteľnú a nezaistiteľnú vec v rámci prehliadky, ktorá nesmeruje priamo k jej zaisteniu.

Z hľadiska špecifik predmetu záujmu prehliadok pri drogovej kriminalite je významné rozdelenie omamných a psychotropných látok aj podľa ich pôvodu, teda či ide o látky prírodné, polosyntetické alebo syntetické⁷. Nakoľko opäť pôjde o veľmi rozmanité látky vyskytujúce sa v najrôznejších formách, je vhodné na výkon prehliadky zabezpečiť aj účasť osôb, ktorých odborné znalosti sú nevyhnutné na predbežné skúmanie vecí dôležitých pre trestné konanie a stôp trestného činu. Podľa pôvodu omamných a psychotropných látok je potom potrebné zabezpečiť odborného konzultanta alebo znalca z príslušného odboru, najmä zdravotníctvo a farmácia, kriminalistika, chémia, poľnohospodárstvo, ochrana životného prostredia a podobne.

Omamné a psychotropné látky prírodného pôvodu budú náročné na identifikáciu najmä v ich rastlinných formách. Tie môžu byť pestované v kontrolovaných podmienkach, v uzatvorených priestoroch, ale aj na voľnom priestranstve. Taktiež sa môžu vyskytovať už v spracovanej forme, ako sušiny, extrakty, koncentráty, živice, prášky, tinktúry, výluhy a podobne.

Rastliny rodu *Cannabis* sú pomerne známe a ľahko identifikovateľné podľa svojho vzhľadu a arómy, avšak na ich zaradenie do zoznamu omamných a psychotropných látok je kľúčový obsah kanabidiolu THC v nich. V súčasnosti je pomerne rozšírené pestovanie rastlín rodu *Cannabis* nielen na technické spracovanie, ale aj na získavanie produktov s obsahom kanabidiolu CBD, ktoré si postupne získavajú určitú popularitu po vyradení tohto kanabidiolu zo zoznamu omamných a psychotropných látok od 01.05.2021. Keďže rastliny rodu *Cannabis* bez obsahu kanabidiolu THC sa pestujú, prechovávajú, balia a užívajú rovnako ako rastliny s obsahom THC, je prakticky nemožné bez terénnych detekčných prostriedkov ich na mieste prehliadky spoľahlivo identifikovať. Je preto nevyhnutné, aby v prípade prehliadok zameraných na nájdenie rastlín rodu *Cannabis*, mali osoby vykonávajúce prehliadku k dispozícii aspoň orientačné narkotesty na určenie prítomnosti THC. Ak by totiž došlo k rozsiahlejšiemu zaisteniu rastlín bez obsahu THC, a to povedzme ich vyrezaním, opäť by to bolo v rozpore so zásadou primeranosti a zdržanlivosti vyjadrenou v § 2 ods. 2 Trestného poriadku a navyše by orgánom vykonávajúcim prehliadku bola bezdôvodne spôsobená aj pomerne vysoká hospodárska škoda. Pri zaistení rastlín rodu *Cannabis* a produktov z nich, je teda potrebné dbať na zvýšenú opatrnosť a dôsledne plánovať prehliadky v trestnom konaní, ktoré sú zamerané na ich zaistenie.

Obdobne náročný bude postup pri posudzovaní pestovania rastliny *Papaver somniferum* a výroby produktov z nej, keďže tieto postupy sú regulované a mak siaty možno pestovať len na obmedzených plochách alebo s príslušným povolením a pestovateľ maku má povinnosti nakladať s makovou slamou len stanoveným spôsobom a je povinný zabrániť zneužitiu rastlinného materiálu na výrobu omamných a psychotropných látok. Taktiež vstup do porastu maku siateho je regulovaný a je zakázané narezávať alebo zbierať tobolky maku siateho v mliečnej zrelosti.⁸

Ďalšou špecifickou rastlinou, s ktorou je možné sa v rámci prehliadok pri drogovej kriminalite stretnúť, je *Erythroxylum coca*, pričom pestovanie koky je na území Slovenskej republiky zakázané.⁹ Na rozpoznanie živej rastliny aj sušených listov sú taktiež potrebné určité odborné znalosti, pričom neskúsenej osobe vykonávajúcej prehliadku, by mohli takéto predmety uniknúť jej pozornosti, preto pri plánovaných prehliadkach zameraných práve na túto rastlinu a produkty z nej, bude pri ich výkone nevyhnutná účasť odborne zdatných osôb, ideálne odborného konzultanta alebo znalca. K náhodnému odhaleniu týchto produktov tak môže dôjsť len výnimočne, nie je to však vylúčené.

Veľmi špecifickými a na odhalenie náročnými sú rastliny *Mimosa hostilis*, *Diplopterys cabrerana* a *Psychotria viridis*, ktorých hlavnou psychoaktívnou látkou je DMT¹⁰, dimetyltryptamín zaradený do I. skupiny psychotropných látok. Odvar z týchto rastlín známy ako

⁷ STRAUS, J., VIKTORYOVÁ, J., PALAREC, J., STACH, J. 2006. Metodika vyšetřování drogové kriminality. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, s. 8.

⁸ § 16 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch.

⁹ § 15 ods. 1 zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch.

¹⁰ ARONSON, J. 2016. Meyler's Side Effects of Drugs. The International Encyclopedia of Adverse Drug Reactions and Interactions. Oxford: Elsevier B.V, 2016, s. 994.

ayahuasca sa stal taký populárny, že v Južnej Amerike sa okolo neho rozvinul celý turistický priemysel. Vďaka silnému ceremoniálnemu kultu tohto entheogenu sa rituálne užívanie DMT dostalo aj na naše územie, kde sa v pomerne úzkych komunitách teší svojej obľube. Identifikácia rastlinného materiálu s obsahom DMT na mieste prehliadky je odborne náročná úloha, ktorá si tak opäť bude vyžadovať veľmi špecifické odborné znalosti.

Medzi ďalšie zaujímavé rastliny z pohľadu ich identifikácie patria kaktusy z rodu *Lophophora*, ktoré môžu byť v rámci prehliadok pomerne ľahko prehliadnuteľné napriek tomu, že obsahujú meskalín, zaradený do I. skupiny psychotropných látok. Za zmienku taktiež stoja huby z rodu *Psilocybe*, ktoré zahŕňajú okrem pomerne známeho holohlavca končistého (*Psilocybe semilanceata*) a holohlavca českého (*Psilocybe serbica*), ktoré rastú spolu s ostatnými európskymi druhmi na našom území, aj exotickejšie varianty ako napríklad *Psilocybe cubensis*, ktoré rozozná len skúsený odborník. Tieto exotické huby sa dajú u nás pestovať indoorovo v pomerne nenáročných podmienkach, pričom na trhu sú voľne predajné growing kity obsahujúce spóry týchto húb a vypestované plodnice obsahujú rôzne množstvá psilocybinu a psilocínu, ktoré sú zaradené do I. skupiny psychotropných látok. Sušené huby s obsahom týchto látok sú v podstate na nerozoznanie od bežne sa vyskytujúcich jedlých húb široko používaných v gastronómii.

Polosyntetické drogy ako LSD, kokaín, morfium alebo heroín a syntetické drogy ako amfetamín, metamfetamín, ketamín alebo fencyklidín, sa môžu vyskytovať taktiež v rôznych formách a skupenstvách.

V pevnom skupenstve pôjde najmä o tablety najrôznejšieho druhu, kapsule, kryštály, partikulárne látky ako prášky, sypké zrnité látky, granule, aglomeráty, a to vo voľnej alebo okultnej forme.

V kvapalnom skupenstve môže ísť o tekutiny vo voľnej forme, v ampuliach, potravinárskych obaloch, v absorpčných nosičoch a podobne.

V prípade účinných látok, ktoré sa uvoľňujú horením alebo v prípade prechavých látok je možné zaistiť aj plynné skupenstvá omamných a psychotropných látok, vo forme dymu a výparov vo voľnom priestore, v uzatvorených nádobách a obaloch, prípadne nasiaknuté v rôznych nosičoch. Medzi populárne formy užívania THC patrí spaľovanie alebo vapovanie rastlinnej sušiny v uzatvorenom nevetranom priestore, kde sa nachádza viacero ľudí, takzvaný „hotbox“, pričom k užitiu tejto látky dochádza inhalovaním. V prípade prehliadky takto zadymeného alebo výparmi naplneného priestoru, je možné tieto látky zaistiť do pumpičky, injekčnej striekačky alebo fľaše z plastickej hmoty, z ktorej sa pred zaistením plynnej zmesi odstráni väčšina vzduchu jej stlačením¹¹, prípadne do nádoby naplnenej vodou, do ktorej sa vyliatím vody nasaje plyn.¹²

Rôznorodosť pôvodu omamných a psychotropných látok, ich foriem a charakteru výskytu, z nich tak robí pomerne ťažko identifikovateľné objekty záujmu a spôsobuje vysoké nároky na odbornosť, pripravenosť a technické a iné vybavenie potrebné pri realizácii prehliadok, ktorých účelom je tieto látky vyhľadať. Z toho vyplýva, že výkon prehliadok pri drogovej kriminalite bude značne špecifický a osobitný vo vzťahu k výkonu prehliadok pri iných druhoch kriminality, najmä majetkovej a násilnej. Obdobnej náročnosti ako pri drogovej kriminalite, čelia prehliadky pri vyšetrovaní environmentálnej kriminality, kde je objekt záujmu rovnako špecifický a neraz aj ťažko detekovateľný. Táto interferencia sa prejavuje najmä v možnostiach aplikácie spoločných detekčných metód, technológií, postupov a v možnostiach použitia rovnakých prístrojov a techniky v rámci zisťovania a zaistenia stôp trestného činu a vecí dôležitých pre trestné konanie.

¹¹ PORADA, V. a kol., 2007. Kriminalistika. Bratislava: IURA EDITION, 2007, s. 147.

¹² ŠIMOVČEK, I. a kol., 1999. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999, s. 284.

Domová prehliadka

Domová prehliadka je trestnoprocesný inštitút, ktorým sa vážne zasahuje do základných práv a slobôd, a preto treba mať pri jej výkone na zreteli, že vykonanie domovej prehliadky zákon dovoľuje len v najnutnejšej miere a za dodržania prísne stanovených podmienok.¹³ V prípade drogovej kriminality pôjde najmä o dôvodné podozrenie, že v obydli sa nachádza vec dôležitá pre trestné konanie, ktorou bude najčastejšie samotná omamná a psychotropná látka a ďalšie predmety súvisiace s drogovou kriminalitou. Prehliadka je taktiež špecifická metóda kriminalistického objasňovania, ktorou sa vykonáva preverka určitého objektu za účelom nájdenia a zaistenia vecí a iných skutočností dôležitých pre objasňovanie kriminalisticky relevantnej udalosti. Pri plnení účely prehliadky je dôležité, aby orgány vykonávajúce prehliadku vopred vedeli, aké predmety majú hľadať. Znamená to, že by mali pred vykonaním prehliadky získať podrobný opis drogy, jej druh, formu, množstvo, alebo mať aspoň informácie umožňujúce druhové či rodové určenie hľadaných objektov, ktoré je možné získať od svedkov alebo prostredníctvom operatívno-pátracej činnosti,¹⁴ prípadne použitím informačno-technických prostriedkov. Práve dôvodné podozrenie, spočívajúce v zistení konkrétnych informácií o charaktere, množstve a umiestnení vecí dôležitých pre trestné konanie, odlišuje domovú prehliadku od obhliadky podľa § 154 Trestného poriadku, ktorou je takisto možné zaistiť drogy a súvisiace predmety ako stopy trestného činu. Je však vhodné tieto dva spôsoby získavania dôkazov odlišiť, a to najmä z dôvodu odlišnej právnej úpravy výkonu týchto procesných úkonov. Kým domovú prehliadku nie je možné vykonať bez príkazu sudcu, obhliadka obydlija je možná so súhlasom toho, u koho sa má vykonať. Najvyšší súd Slovenskej republiky konštatoval, že domovú prehliadku na účel zabezpečenia vecí dôležitej pre trestné konanie nie je potrebné nariadiť, ak je zrejma dobrovoľná súčinnosť osoby, ktorá je vlastníkom alebo oprávneným užívateľom obydlija, v ktorom sa má vec nachádzať. V takom prípade sa použije inštitút vydania alebo odňatia veci, po prípadnom predchádzajúcom, respektíve súčasnom vykonaní obhliadky podľa § 154 Trestného poriadku, bez nariadenia prehliadky.¹⁵ Treba však zdôrazniť, že v posudzovanom prípade bol vlastníkom nehnuteľnosti oznamovateľ danej veci a zaistené omamné a psychotropné látky patrili páchatelovi, ktorý k nehnuteľnosti nemal žiadny vzťah. Preto, ak ide o zistenia orgánov činných v trestnom konaní, ktoré zakladajú dôvodné podozrenie, že v obydli sa majú nachádzať omamné a psychotropné látky, a tieto zistenia nepochádzajú výlučne od užívateľa tohto obydlija, ktorý takéto skutočnosti sám iniciatívne oznámil, je potrebné od počiatku utajovane plánovať vykonanie domovej prehliadky a nie je možné sa spoliehať na súhlas oprávnenej osoby na vykonanie obhliadky.

Obhliadka veci však má svoje miesto v rámci domovej prehliadky, a to v prípade zaistenia vecí dôležitých pre trestné konanie, kedy je vhodné po ich zaistení, ich ešte obhliadnuť, a to za účelom zaistenia stôp z týchto predmetov. Pôjde najmä o biologické stopy zaistované sterom a daktyloskopické stopy, za účelom preukázania, že s týmito predmetmi manipulovala konkrétna osoba. Osoby, u ktorých sa domová prehliadka vykonáva, totiž môžu tvrdiť, že veci nájdené v ich obydli im nepatria a ani o nich nemali vedomosť. Tieto stopy, ak je to možné, je potrebné zaistiť priamo na mieste kriminalistickým technikom a až následne ich zabaliť. Obhliadku veci je možné zahrnúť do zápisnice o domovej prehliadke alebo spracovať samostatnú zápisnicu o obhliadke veci. Obhliadku veci je teda vhodné odlišiť od domovej prehliadky, nakoľko predmetom domovej prehliadky nie je zaistenie stôp, ale vecí dôležitých pre trestné konanie, z ktorých, ak je to potrebné, môžu byť stopy zaistené prostredníctvom obhliadky.

Pri drogovej kriminalite je zvlášť nevyhnutné dbať na správny postup pri náhodne nájdených veciach, ktoré neboli predmetom príkazu na domovú prehliadku. V prípade, ak je príkaz na domovú prehliadku vydaný vo veci drogovej kriminality, je nevyhnutné, aby v rámci prípravy na takúto prehliadku boli vybraté vhodné technické prostriedky, ktorých výber je podmienený

¹³ IVOR, J. a kol. 2010. Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 371.

¹⁴ ŠIMOVČEK, I. a kol., 1999. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999, s. 315.

¹⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 29/2014, zo dňa 20.05.2014.

predovšetkým charakterom hľadaných objektov a prehľadávaných miest.¹⁶ Pri drogovej kriminalite pôjde najmä o rôzne detekčné a technické prostriedky, napríklad endoskop, ultrazvukový tester, mikrovlnný detektor, gama detektor, prenosný röntgen,¹⁷ narkotesty (terénne detekčné prostriedky, testovacie súpravy, určené na predbežné orientačné určenie druhu drogy)¹⁸ a služobný pes so špeciálnym výcvikom.

Ak však pôjde o domovú prehliadku v trestnom konaní, ktoré nesúvisí s drogovou kriminalitou a počas prehliadky dôjde k náhodnému nájdeniu omamných a psychotropných látok, prípadne predmetov súvisiacich s drogovou kriminalitou, ich zaistenie je možné, nesmú však byť objavené pomocou nástrojov a prostriedkov určených výlučne na vyhľadávanie drog, ako je napríklad špeciálne vycvičený pes. Ak majú totiž orgány činné v trestnom konaní podozrenie, že sa v obydli môžu nachádzať drogy a ich činnosť v rámci takejto prehliadky bude k nájdeniu drog cielene smerovať, potom je nevyhnutné, aby boli drogy aj predmetom príkazu na domovú prehliadku.

V prípade nájdenia drog v rámci domovej prehliadky nariadenej vo veci nesúvisiacej s drogovou kriminalitou, je teda náhodnosť prvým predpokladom pre splnenie podmienky zákonnosti získaného dôkazu. Ak orgán vykonáva povolenú domovú prehliadku vo veci majetkového trestného činu, nemôže jej realizáciu ponímať tak široko, že na jej výkon prizve aj policajného psovoda so služobným psom vycvičeným na vyhľadávanie omamných a psychotropných látok. Domová prehliadka totiž neslúži na vyhľadávanie dôkazov o trestnej činnosti bez akéhokoľvek kvalifikovaného podozrenia z jej spáchania, a takýto postup môže byť vnímaný ako zneužívanie právomoci orgánov verejnej moci.¹⁹

Druhým predpokladom pre zaistenie vecí v rámci domovej prehliadky nad rámec rozsahu príkazu je ich nespochybniteľný trestný charakter. Takúto vec je treba odlišovať od vecí vo vlastníctve iných osôb, u ktorých nič nenasvedčuje tomu, že súvisia s trestnou činnosťou vymedzenou v príkaze na domovú prehliadku a nemôžu jej objasneniu napomôcť. Nesporne ich zaistenie by bolo v rozpore so subjektívnym právom jednotlivca na domovú slobodu, súkromie a vlastnícke právo.²⁰ Tieto skutočnosti treba mať na zreteli najmä pri náhodnom objavení špecifických druhov a foriem omamných a psychotropných látok, ktoré boli spomínané vyššie, kde v podstate nie je možné na mieste skonštatovať ich charakter a použitie testovacej súpravy sa vymyká práve predpokladu náhodnosti.

Ak teda dôjde k náhodnému odhaleniu drog, bez použitia na to určených špeciálnych prostriedkov a nástrojov, pri domovej prehliadke v trestnej veci nesúvisiacej s drogovou kriminalitou (príkaz nebude obsahovať omamné a psychotropné látky, nástroje a prístroje na ich výrobu, distribúciu a užívanie), a zároveň pôjde na prvý pohľad nespochybniteľne o nedovolené omamné a psychotropné látky (rastliny rodu *Cannabis*, ktoré neobsahujú THC, ale povolené CBD, sa už v podstate vyskytujú častejšie ako nepovolené druhy, preto sa náhodné zaist'ovanie týchto rastlín, či už živých alebo sušených, nejaví ako vhodné a najmä zákonné; o rôznych iných neznámych rastlinných a kryštalických látkach to platí rovnako), je možné ich zaistiť aj nad rámec príkazu, pretože *inštitút domovej prehliadky poskytuje dostatočný právny rámec, aby náhodne objavené veci nespochybniteľnej trestnej povahy boli zaistené v rámci jej priebehu bez toho, aby bolo nevyhnutné legalizovať ich odhalenie novým/dodatočným súdnym príkazom na domovú prehliadku (príkaz na domovú prehliadku má zásadne účinky ex nunc). Vzhľadom k tomu, že orgán vykonávajúci domovú prehliadku v predchádzajúcej výzve (§ 104 Trestného poriadku) nemohol z objektívnych dôvodov do nej zahrnúť aj požiadavku na vydanie náhodne objavených dôkazov, je jeho povinnosťou požiadať osobu, u ktorej sa domová prehliadku vykonáva, o ich dobrovoľné*

¹⁶ KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. 2017. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2017, s. 288.

¹⁷ SAMEK, M. 2017. Prehliadka. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2017, s. 70.

¹⁸ VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. 2013. Vyšetrovanie. 2. vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, s. 232.

¹⁹ Pokyn Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky č. III Spr 117/14/1000, zo dňa 15.12.2014.

²⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 172/2010, zo dňa 07.12.2010.

*vydanie. Ak ich táto osoba odmietne vydať, dochádza k ich následnému zákonnému odňatiu. Na tento postup nie je potrebný osobitný príkaz, pretože výzva na vydanie vecí a príkaz na ich odňatie sú už zahrnuté v príkaze na domovú prehliadku, ktorej dôvodom je práve vydanie, resp. odňatie vecí dôležitej pre trestné konanie. V zápisnici o domovej prehliadke sa citovaný postup zadokumentuje tak, aby bolo zreteľné, či veci boli vydané dobrovoľne alebo boli odňaté vrátane opisu vecí (názov, množstvo, tvar, farba, kvalita a pod.) a miesto nálezu. Týmto úkonom sa začína nové trestné stíhanie vo veci.*²¹

Podstatným sa pri drogovej kriminalite javí aj čas vykonania domovej prehliadky. Pri spracovávaní podnetu policajta je potrebné uviesť, pokiaľ možno, presný dátum a čas, kedy má byť domová prehliadka vykonaná. Pri drogovej kriminalite sa však môže množstvo, druh a umiestnenie omamných a psychotropných látok rýchlo meniť, teda tieto látky môžu byť kupované, prevážané, vyrábané a predávané v relatívne krátkom čase. V období od spracovania podnetu policajta na podanie návrhu na vydanie príkazu na domovú prehliadku po samotné vydanie takéhoto príkazu, sa môžu skutočnosti uvedené v podnete policajta výrazne zmeniť, prípadne dôvodné podozrenie, že sa v obydľí nachádzajú veci dôležité pre trestné konanie, úplne zanikne. Z dôvodu rýchlo sa meniacej situácie pri vyšetrowaní drogovej kriminality, sa orgány činné v trestnom konaní snažia v aplikačnej praxi dosiahnuť vydanie príkaz na domovú prehliadku, v ktorom bude určené čo najdlhšie časové obdobie, počas ktorého sa má prehliadka vykonať, a to niekedy až obdobie dvoch týždňov.

Po vydaní takéhoto príkazu majú teda orgány činné v trestnom konaní k dispozícii relatívne veľké časové okno, v ktorom môžu plánovať konkrétny deň a čas vykonania domovej prehliadky. To môže výrazným spôsobom ovplyvniť úspešnosť takejto prehliadky, keďže prehliadka predstavuje z kriminalistického a tiež z procesného hľadiska neopakovateľný úkon. S ohľadom na jej význam, nie je možné prehliadku vykonávať bez dôkladnej prípravy.²² Samozrejme, dôkladná príprava by mala predchádzať spracovaniu podnetu na vykonanie domovej prehliadky, avšak ako sme už uviedli vyššie, do vydania samotného príkazu vždy uplynie niekoľko hodín až dní, počas ktorých môže dôjsť v podstate k úplne novej situácii, na ktorú je potrebné sa nanovo pripraviť. Niekedy sa môžu podmienky na vykonanie domovej prehliadky tak podstatne sťažiť, že je nevyhnuté jej vykonanie odložiť, a práve v takýchto situáciách je pre policajta vhodné disponovať príkazom, v ktorom je určené dlhšie časové obdobie, v ktorom môže podľa svojho uváženia a aktuálnej situácie zvoliť konkrétny dátum a čas vykonania domovej prehliadky tak, aby bola maximálne účelná.

V aplikačnej praxi taktiež evidujeme prípady, že v príkaze na domovú prehliadku sa čas jej vykonania vôbec neuvádza a výkon prehliadky sa tak spravuje podľa § 100 ods. 2 Trestného poriadku, teda že ju treba vykonať bez meškania. Neuvedenie presného časového obdobia v príkaze na domovú prehliadku nepovažujeme za správne, nakoľko orgány činné v trestnom konaní potom v praxi vykladajú pojem „bez meškania“ veľmi voľne a výlučne podľa vlastného uváženia. Najvyšší súd Slovenskej republiky posudzoval zákonnosť vykonania domovej prehliadky 14 dní od vydania príkazu na jej vykonanie a vzhľadom na okolnosti prípadu a zohľadnenie skutočností, že vykonanie domovej prehliadky je vedené zásadami kriminalistickej taktiky a spôsobom vyšetrowania danej veci, kedy polícia pracuje s určitými informáciami tak, aby bol vyšetrovací úkon úspešný, skonštatoval, že doba od vydania príkazu do realizácie prehliadky, t. j. 14 dní bola primeraná okolnostiam prípadu.²³ Ako bolo uvedené vyššie, maximálne takáto doba sa navrhuje aj v prípadoch, keď je obdobie vykonania domovej prehliadky explicitne uvedené v príkaze na jej vykonanie a takýto postup aj odporúčame v rámci čo najväčšej právnej istoty a zachovania zákonnosti postupu policajta.

²¹ Pokyn Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky č. III Spr 117/14/1000, zo dňa 15.12.2014.

²² KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. 2017. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2017, s. 287.

²³ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6Tdo/5/2010, zo dňa 28.04.2010.

Diskutabilnou môže byť situácia, ak sa okolnosti uvedené v podnete na podanie návrhu na vydanie príkazu na domovú prehliadku zmenia natoľko, že takáto prehliadka bude zjavne neúčelná, teda povedzme, že omamné a psychotropné látky sa už v predmetnom obydlí v čase vydania príkazu nenachádzajú. Výkon takejto prehliadky by bol celkom zjavne neopodstatneným zásahom do základných práv a slobôd dotknutých osôb, a preto by takáto prehliadka nemala byť vykonaná. Otázkou však ostáva, či môže byť následne vydaný ďalší príkaz, ak sa okolnosti opäť zmenia a omamné a psychotropné látky sa znovu vyskytnú v predmetnom obydlí, a ak áno, dokedy je takýto postup akceptovateľný. Podľa nášho názoru, príkaz na domovú prehliadku určuje nielen povinnosť osobe, u ktorej sa má domová prehliadka vykonať, tento úkon strpieť podľa § 106 ods. 1 Trestného poriadku, ale aj povinnosť policajta tento úkon vykonať podľa § 100 ods. 2 Trestného poriadku. Ak ide o povinnosť policajta, a nie možnosť alebo oprávnenie, a zároveň proti príkazu opravný prostriedok nie je prípustný²⁴ a neprichádza do úvahy ani jeho preskúmanie orgánom činným v trestnom konaní,²⁵ potom neexistuje zákonná možnosť, ako by policajt mohol tento príkaz nevykonať. Ako už bolo spomenuté vyššie, v prípade, ak sa okolnosti zmenia natoľko, že prehliadka sa bude javiť policajtovi ako neúčelná z dôvodu, že omamné a psychotropné látky sa už v obydlí nenachádzajú, mal by od jej výkonu v zmysle zásady primeranosti a zdržanlivosti upustiť, avšak príkaz na domovú prehliadku by mal doručiť osobe, u ktorej sa mala prehliadka vykonať a po výzve podľa § 104 ods. 1 Trestného poriadku, ak vyzvaná osoba potvrdí, že veci, ktoré boli predmetom príkazu na domovú prehliadku, sa v obydlí nenachádzajú, od výkonu samotnej prehliadky upustiť. Takýto postup eliminuje špekulatívny a s najväčšou pravdepodobnosťou aj nezákonný postup policajta, ak by príkaz na domovú prehliadku ostal nedoručený a utajený a policajt by spracoval nový podnet na podanie návrhu na vydanie príkazu na domovú prehliadku a opäť by bolo na jeho zvážení, či ju aj vykoná alebo bude žiadať znovu o nový príkaz. Takýto postup má nepredvídateľné skutkové dôsledky, teda či by mal napokon za následok uskutočnenie úspešnej prehliadky alebo naopak, úplné zmarenie vyšetrovania. Keďže je domová prehliadka pri drogovej kriminalite kľúčovým a neopakovateľným úkonom, je otázkou dôsledného plánovania a prípravy, aby bola čo najúspešnejšia a nemožno tento cieľ sledovať tým, že napriek už vydanému príkazu sa bude jej uskutočnenie odkladať a presúvať, s vidinou záchytu väčšieho množstva omamných a psychotropných látok, bez ohľadu na to, že by bol takýto postup formálne odôvodňovaný zbytočným zásahom do základných práva a slobôd a následným zabezpečovaním nových príkazov. Po vydaní príkazu na domovú prehliadku by tak policajt nemal vykonanie tohto úkonu odkladať, ako zjavne neprimeraná doba od vydania príkazu po jeho vykonanie bola krajským súdom vyhodnotená lehota 2 mesiacov a skonštatoval, že domovú prehliadku vykonanú 2 mesiace po vydaní príkazu treba považovať za nezákonnú.²⁶

Okrem vyššie načrtnutých základných taktických zásad domovej prehliadky, ako sú utajenosť a prekvapivosť, je nutné, pri drogovej kriminalite obzvlášť, dbať takisto aj na systematickosť, dôslednosť, ostražitosť a sledovanie osoby, u ktorej sa domová prehliadka vykonáva.²⁷ V priebehu realizácie domovej prehliadky sa v mnohých prípadoch nevenuje pozornosť miestam, ktoré nie sú na prehľadávanie príjemné (odpadové zariadenia, kanalizácia, septik, smetný kôš) alebo miestam, ktorých prehliadka vyžaduje prekonanie určitých etických a psychických zábran (umelecké a náboženské predmety, detská postieľka, v ktorej leží dieťa, detské plienky, protézy, výkaly a podobne), pričom práve tieto miesta môžu byť zdrojom nálezu omamných a psychotropných látok a súvisiacich predmetov.²⁸

Ďalej je potrebné zamerať sa na nájdenie rôznych úkrytov v stenách alebo zariadení, kde môžu byť drogy schovávané. Možnosti ukrytia omamných a psychotropných látok sú rôzne,

²⁴ § 181 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

²⁵ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 37/2016, zo dňa 02.02.2016.

²⁶ Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp. zn. 6To/4/2019, zo dňa 04.06.2019.

²⁷ KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. 2017. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2017, s. 287.

²⁸ METEŇKO, J., BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M. 2013. Kriminalistická taktika. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2013, s. 150.

a preto je potrebné hľadať všade a mať na zreteli ako obyčajné schránky (skrine, bielizníky), tak aj špeciálne úkryty, ako napríklad trezory v stenách, falošné zásuvky či vypínače, spodné alebo zadné steny nábytku, podlaha pod kobercom a nábytkom, zadné strany zásuviek, duté záclonové tyče, duté reproduktory, priestory pod prahom, podlahou, v stenách, v strope (všímať si hlavičky skrutiek v lištách a prahoch, či na nich nie sú stopy po nedávnom skrutkovaní), krby, nádoby s jedlom, tuby od liekov, nádoby s odpadkami, sošky, rámy, obrazy, odpadné rúry, knihy (prelistovať), sypké hmoty (presypať), balkóny, rímsy, svetlíky a podobne.²⁹ V obydli sa taktiež môžu nachádzať rôzne laboratórne nádoby, varné banky, chladiče, hadičky, držiaky, svorky, skúmavky, variče, injekčné striekačky, fajky, laboratórne váhy,³⁰ zápisníky, poznámky, kontaktné adresy, reklamné prospekty, lekárske predpisy, odborná literatúra, ale aj obyčajná polievková lyžica, na ktorej môžu byť stopy po príprave napríklad heroínu k injekčnej aplikácii.³¹

Keďže pri drogovej kriminalite často prichádzame do kontaktu s osobami drogovo závislými, je obzvlášť potrebné dbať na ochranu osôb vykonávajúcich domovú prehliadku ako aj ostatných osôb, ktoré sa na jej mieste nachádzajú. Príznaky užívania omamných a psychotropných látok bývajú rôzne, pre osobu, ktorá nemá skúsenosti s takýmito prejavmi, môže ísť až o šokujúci a desivý zážitok, čo treba mať na pamäti nielen pri výbere vhodných príslušníkov Policajného zboru, ktorí sa prehliadky zúčastnia, ale napríklad aj nezúčastnenej osoby.

V prípade drog cannabisového typu nie sú prejavy ich užívateľov zväčša nebezpečné, po ich užití sa dostavuje pocit sucha v ústach a krku, zrýchli sa srdcová frekvencia, dochádza k miernemu poklesu krvného tlaku a telesnej teploty a k prekrveniu spojiviek. Po prekonaní týchto nepríjemných prejavov sa dostaví pocit eufórie, dochádza k bezdôvodnej veselosti sprevádzanej neutíšiteľným smiechom. Problematické však môžu byť veľmi vysoké dávky, po ktorých môžu vzniknúť prejavy úzkosti, ťažké stavy paniky s totálnou dezorientáciou v čase aj priestore.³²

V prípade drog halucinogénneho typu, napríklad LSD, môže byť ustrázenie osoby pod vplyvom takýchto látok náročnejšie, po užití dochádza k zvýšeniu tlaku krvi, zrýchlenému pulzu, svalovej slabosti, zvýšenej teplote, ospalosti, nevoľnosti, pričom zmyslové vnímanie je zintenzívnené, niekedy až do vizuálnych a zvukových halucinácií. Pri ťažších intoxikáciách vzniká až depersonalizácia, podliehanie ilúzii vznášania sa v priestore, pričom v tomto stave môže veľmi ľahko dôjsť k náhodnému vyskočeniu z okna.³³

Zvýšenú pozornosť si taktiež budú vyžadovať aj pravidelní užívatelia látok s centrálnou stimulačným účinkom, ako je kokaín, amfetamín a metamfetamín, kde hrozí pomerne vysoká agresivita u osôb dlhodobo závislých. Rekreační užívatelia nebývajú spravidla konfliktní, takisto užívatelia MDMA (extáza) spôsobujú problémy skôr svojou prílišnou priateľskosťou ako agresivitou.

Prehliadka iných priestorov a pozemkov

Inštitút prehliadky iných priestorov a pozemkov sa používa vo všetkých ostatných prípadoch, keď treba vykonať prehliadku v priestoroch a na pozemkoch, s výnimkou priestorov, ktoré slúžia na bývanie. Priestormi, ktoré neslúžia na bývanie, sú najmä miestnosti alebo súbory miestností, ktoré sú podľa rozhodnutia stavebného úradu určené na iné účely ako na bývanie alebo byty, pri ktorých bol udelený súhlas na ich užívanie na nebytové účely. Pri pozemkoch sa vyžaduje, aby to boli pozemky, ktoré nie sú zastavané. Pokiaľ by išlo o pozemok, ktorý je súčasť

²⁹ NĚMEC, B., CHYLÍK, V., ČERMÍN, S. 1960. Kriminalistická příručka. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, Kriminalistický ústav, 1960, s. 209-210.

³⁰ VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. 2013. Vyšetřovanie. 2. vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, s. 238.

³¹ CHMELÍK, J. 1999. Drogová kriminalita. Praha: Úřad vyšetřování pro ČR, Ministerstvo vnitra ČR, odbor personální práce a vzdělávání, 1999, s. 53.

³² CHMELÍK, J. 1999. Drogová kriminalita. Praha: Úřad vyšetřování pro ČR, Ministerstvo vnitra ČR, odbor personální práce a vzdělávání, 1999, s. 11.

³³ CHMELÍK, J. 1999. Drogová kriminalita. Praha: Úřad vyšetřování pro ČR, Ministerstvo vnitra ČR, odbor personální práce a vzdělávání, 1999, s. 13.

obydlia, pri prehliadke by sa naň vzťahovali ustanovenia o domovej prehliadke. Dôležitou podmienkou pri priestoroch neslúžiacich na bývanie alebo pozemkoch je, že nie sú verejne prístupné.³⁴ Ide najmä o kancelárie v podnikoch, školy, reštaurácie, výrobné a spracovateľské priestory, sklady a podobne. Objektom sú taktiež všetky dopravné prostriedky, ich súčasti a doplnky. Ide o dopravné prostriedky cestné, železničné, letecké i vodné, osobné i nákladné vo vlastníctve jednotlivých osôb i vo vlastníctve štátnych, hospodárskych, obchodných i spoločenských organizácii. Medzi takéto dopravné prostriedky patria i prostriedky hromadnej prepravy osôb.³⁵

Práve dopravné prostriedky budú častým objektom záujmu prehliadok pri drogovej kriminalite, nakoľko slúžia ako úkryt pre omamné a psychotropné látky, taktiež slúžia na ich prepravu a často aj ako miesto, kde sa užívajú. Pri prehliadke dopravných prostriedkov je potrebné sa pri hľadaní drog zamerať najmä na špeciálne alebo skryté dutiny karosérie, napríklad dvojité podlahy, strechy, priestor za parabolami svetiel, vnútorné strany blatníkov, priestory v dverách a podobne.³⁶ V rámci interiéru je vhodné sa zamerať na sedadlá, priestor pod sedadlami a za nimi, pod kobercami a podložkami na podlahe a taktiež na všetky vnútorné odkladacie priestory a ľahko odnímateľné súčasti interiéru, ako napríklad pod manžetou radiacej páky, pod krytom vnútorného osvetlenia, pod rôznymi krytkami a podobne. V prípade potreby je možné sa zamerať aj na nádrže alebo kanistre, v ktorých môže byť ešte jedna vnútorná nádrž, na náhradné alebo špeciálne upravené pneumatiky, nárazníky, vzduchové hadice, ale aj iné málo prístupné miesta.

V prepravovaných nákladoch alebo vo vlakoch sa môžu omamné a psychotropné látky nachádzať vo vnútri veľkých balíkov alebo pod uloženým tovarom, v stenách prepravovaného tovaru, v debnách alebo iných obaloch s tovarom, pod prepravovaným tovarom alebo v strede tovaru, v kontajneroch deklarovaných ako tovar iného druhu, v olejových nádržiach ložísk železničných vozňov, medzi sedadlami alebo v dutinách pod nimi.³⁷

V prípade pozemkov, ktoré nie sú voľne prístupné, sa môžeme stretnúť s pestovaním rastlín, ktoré obsahujú omamné a psychotropné látky, avšak pôda môže slúžiť aj ako úkryt, kde sú zakopané tieto látky v plastových vreciach alebo iných nepremokavých obaloch. Prehliadku je možné vykonávať s použitím kovových tyčí (sond), predovšetkým na miestach, kde sú zjavné stopy po čerstvom kopaní. V zimnom období môžu byť tieto látky vo vhodných obaloch zakopané v snehu. V prípade dlhšieho časového obdobia, kedy boli tieto látky uložené v zemi, je možné na ich vyhľadávanie použiť geofyzikálne metódy georadaru, geoelektrických metód, magnetometrie a sonaru.

Ostatné špecifiká, týkajúce sa taktiky a metodiky, plánovania a výkonu prehliadky, vyhľadávania, zaisťovania a charakteru hľadaných vecí, sú rovnaké ako v prípade domovej prehliadky tak, ako je uvedené vyššie. Po ostatnej novele Trestného poriadku, účinnnej od 15.03.2024, sa na nariadenie a vykonanie prehliadky iných priestorov a pozemkov použijú ustanovenia o príkaze na domovú prehliadku rovnako. To však platí, ak ide o plánovanú prehliadku, teda existuje dostatok času na zhromaždenie informácií, ktoré sú nevyhnutné na podanie podnetu na podanie návrhu na vydanie príkazu na prehliadku iných priestorov a pozemkov.

Pri drogovej kriminalite sa však v aplikačnej praxi často stretávame s prípadmi, keď je osoba pristihnutá priamo pri prechovávaní omamnej a psychotropnej látky vo svojom motorovom vozidle, a to spravidla pri cestnej kontrole. Tieto prípady, rovnako ako prípady prehliadok iných priestorov a pozemkov, kde bude hroziť ukrytie alebo zničenie omamných a psychotropných látok, by mali byť posudzované podľa § 101 ods. 2 Trestného poriadku, a teda, že takéto

³⁴ IVOR, J. a kol. 2010. Trestné právo procesné. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: IURA EDITION, 2010, s. 374-375.

³⁵ ŠIMOVČEK, I. a kol., 1999. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999, s. 316.

³⁶ VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. 2013. Vyšetrovanie. 2. vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, s. 226.

³⁷ VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. 2013. Vyšetrovanie. 2. vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, s. 227.

prehliadky, ktoré neznesú odklad, môže policajt vykonať bez príkazu. Policajt bude po vykonaní takejto prehliadky povinný najneskôr do 24 hodín spracovať podnet na podanie návrhu na vydanie príkazu na prehliadku iných priestorov a pozemkov a doručiť ho prokurátorovi. Ak sa sudca pre prípravné konanie nestotožní s názorom policajta, že boli naplnené podmienky uvedené v § 101 ods. 2 Trestného poriadku, prípadne zistí iné pochybenia policajta a súhlas dodatočne nevydá, nebude možné omamné a psychotropné látky a súvisiace predmety zaistené pri takejto prehliadke použiť v ďalšom konaní ako dôkaz.

Takáto práva úprava na jednej strane eliminuje zistenie prípadných nezákonností vykonanej prehliadky až v konaní pred súdom, čím zvyšuje zákonnosť prípravného konania a právnu istotu policajtov, na druhej strane ide celkom zjavne o sťaženie postupu policajta pri objasňovaní a vyšetrovaní drogovej kriminality, preto bude v budúcnosti určite predmetom nášho záujmu zisťovanie, akým spôsobom na predmetné ustanovenie zareaguje aplikačná prax.

Osobná prehliadka

Pri osobnej prehliadke v rámci drogovej kriminality je kľúčové rozoznávať tzv. bezpečnostnú prehliadku podľa § 99 ods. 4 Trestného poriadku, ktorú je možné vykonať len u zadržanej osoby a u osoby, ktorá bola zatknutá alebo sa berie do väzby, a to len za účelom nájdenia zbrane alebo veci, ktorou by mohla ohroziť život alebo zdravie seba alebo inej osoby. Je nesporné, že omamné a psychotropné látky a súvisiace predmety môžu ohroziť zdravie aj život, nie je teda vylúčené zamerať sa na ne aj počas bezpečnostnej prehliadky. V prípade ich odhalenia je však potrebné následne zvoliť niektorý zo zaisťovacích inštitútov, ako je vydanie alebo odňatie veci, prípadne osobná prehliadka podľa § 99 ods. 3 Trestného poriadku, pretože bezpečnostná prehliadka neslúži na zaistenie vecí dôležitých pre trestné konanie, ale má len preventívny charakter.³⁸

Čo sa týka úkrytov omamných a psychotropných látok u osôb, tieto látky môžu byť pripevnené na tele pod voľným odevom, na lýtkach nôh, ukryté v rôznych protetických pomôckach a umelých napodobeninách tela (poprsie, brucho), ďalej v špičkách alebo podpätkoch topánok, v rôznych pokrývkach hlavy (klobúky, čiapky), ukryté v šatstve, podšívkach a vypchávkach, v spodnej bielizni a podobne. Pozornosť je potrebné venovať aj prirodzeným ľudským otvorom a dutinám, keďže omamné a psychotropné látky môžu byť zhltnuté v latexových prezervatívach, ukryté v hustých vlasoch a parochniach, ale taktiež v konečníku a ženských pohlavných orgánoch, v ústach pod jazykom, v umelých zuboch a podobne.³⁹

Pozornosť pri osobnej prehliadke je potrebné venovať aj batožine a veciam, ktoré má osoba pri sebe. Omamné a psychotropné látky môžu byť ukryté v dutinách batožín, vo fľašiach od liehovín, v obaloch od potravín alebo upravených potravinových konzervách, prevázané ako rôzne druhy korenia alebo potravinové prísady, vo väzbách kníh, v športovom náčiní, v rôznych suveníroch a umeleckých predmetoch, vo vypchávkach detských hračiek, v peňaženkách, v rôznych látkach, ktoré boli omamnou látkou nasiaknuté (tekutý kokaín napustený v dutom horolezeckom lane), v rôznych cukrovinkách nasiaknutých omamnou a psychotropnou látkou (najmä LSD).

Prehliadka tela a obdobné úkony

Keďže osobná prehliadka slúži výhradne na zaistenie vecí dôležitých pre trestné konanie, o ktorých máme dôvodné podozrenie, že ich bude mať prehliadaná osoba pri sebe (existuje pomerne jasná predstava o druhu, charaktere a približnom množstve omamných a psychotropných látok), na zaistenie stôp trestného činu a následkov po trestnom čine potom slúži prehliadka tela.

³⁸ ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. 2021. Trestný poriadok I. § 1 – 195. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 523-524.

³⁹ VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. 2013. Vyšetrovanie. 2. vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, s. 226.

Tá by mala teda pri vyšetovaní drogovej kriminality slúžiť predovšetkým na zaisťovanie biologických, chemických, daktyloskopických, trasologických stôp a nie stôp vecných, ktorými môžu byť samotné omamné a psychotropné látky. V prípade náhodného objavenia takýchto látok sa javí vhodné ich zaistenie prostredníctvom vydania alebo odňatia veci, prípadne prostredníctvom osobnej prehliadky, ktorú je vhodné pri drogovej kriminalite realizovať spolu s prehliadkou tela.

Špecifickými stopami pri drogovej kriminalite, zaistenými v rámci prehliadky tela, budú stery z oboch rúk, za účelom potvrdenia manipulácie s omamnou a psychotropnou látkou, ktorá bola nájdená či už v rámci osobnej prehliadky, ale najmä prehliadky iných priestorov a pozemkov alebo domovej prehliadky, pri ktorých sa môže vyskytnúť procesná obrana osoby, u ktorej boli omamné a psychotropné látky takto nájdené, že nepatria jej. Okrem rúk je možné zaistiť stery aj z iných častí tela, o ktorých existuje predpoklad, že prišli do kontaktu s omamnou a psychotropnou látkou, napríklad nozdry. V prípade zisťovania a zaisťovania mikrostôp po omamných a psychotropných látkach na veciach, ktoré má osoba pri sebe (oblečenie, peňaženka, kreditné karty, vizitky, bankovky, sklo mobilného telefónu a podobne), je potrebné najskôr tieto veci zaistiť prostredníctvom vydania alebo odňatia veci alebo osobnou prehliadkou, a následne vykonať obhliadku veci podľa § 154 Trestného poriadku, v rámci ktorej je možné takéto stopy zaistiť.

Prehliadka tela takisto v zápisnici zachytáva podrobný popis osoby a jej oblečenia, čo môžu byť v rámci vyšetovania, nielen drogovej kriminality, veľmi cenné poznatky, slúžiace najmä k identifikácii tejto osoby prípadnými svedkami, teda napríklad kde sa nachádzala v konkrétnom čase, od koho kupovala alebo komu predávala omamnú alebo psychotropnú látku a podobne.

V rámci následkov po trestnom čine je potrebné sa v rámci prehliadky tela zamerať na známky užívania omamných a psychotropných látok, pôjde najmä o stopy po intravenóznom užívaní týchto látok, pričom vpichy po ihle nemusia byť len na viditeľných miestach ako je laktová jamka, ale aj medzi prstami rúk a nôh, na slabínach, bruchu, v záhyboch kože a podobne. Ak prehliadku tela vykonáva lekár, vie nájsť aj iné následky zneužívania omamných a psychotropných látok, najmä degeneratívne zmeny v ústnej dutine a nosohltane, poškodenia kože a slizníc, sfarbenie prstov na rukách a nechtov, poškodenia vnútorných orgánov a ďalšie.

Okrem prehliadky tela je možné vykonať aj ďalšie úkony, pri drogovej kriminalite sú významné najmä odbery vzoriek krvi a moču na zistenie prítomnosti omamných a psychotropných látok a ich metabolitov.

Prehliadka a pitva mŕtvol

Rovnako ako pri živej osobe je prehliadka zameraná na zaistenie stôp trestného činu a následkov po trestnom čine, pričom pitvu mŕtvol vykonávajú vždy dvaja znalci a v rámci znaleckého skúmania vykonávajú aj prehliadku mŕtvol. Všetky výsledky a zistenia sú tak obsiahnuté v znaleckom posudku, avšak ako z každého úkonu v trestnom konaní aj z prehliadky mŕtvol musí byť spísaná zápisnica, a preto je vhodné, aby sa tohto úkonu vždy zúčastnil aj policajt a v prípade potreby spolu s kriminalistickým technikom zaistil z mŕtvol prípadné stopy po trestnom čine, pri drogovej kriminalite pôjde najmä o stery z rúk a iných častí tela, ktoré mohli prísť do kontaktu s omamnou a psychotropnou látkou, stery z pod nechtov, odobratie vzoriek vlasov, zaistenie prípadných omamných a psychotropných látok nájdených v dutinách a útrobach mŕtvol, zaistenie a obhliadnutie vecí, ktoré sa nájdu pri mŕtvole a podobne.

Záver

Okrem najčastejšie zneužívaných omamných a psychotropných látok ako sú napríklad marihuana, pervitín, kokaín a extáza, sa môžu pri páchaní drogovej kriminality objavovať aj menej známe, policajnej praxi až skoro neznáme látky. Pôjde najmä o rôzne liekové formy, ktoré obsahujú účinnú látku, ktorej držanie vyžaduje povolenie, a tieto sa môžu nelegálne vyskytovať na rôznych miestach, ktoré na ich uloženie nie sú určené a v držbe osôb, ktoré nedisponujú

povolením na zaobchádzanie s nimi. Rovnako náročnou na identifikáciu budú aj rôzne rastliny a huby, ktoré obsahujú omamné a psychotropné látky, pri ktorých identifikácii budú nevyhnutné odborné znalosti znalca alebo odborného konzultanta.

Na strane druhej, existuje množstvo látok so silným psychoaktívnym účinkom, ktoré nie sú zaradené do zoznamu omamných a psychotropných látok, a teda nakladanie s nimi nie je protiprávnym konaním. Ich charakteristiky, samozrejme okrem nelegálnosti, plne zodpovedajú objektu záujmu pri prehliadkach zameraných na drogovú kriminalitu, a tak môžu byť zaistené neodôvodnene, čo spôsobuje výrazný zásah do vlastníckych práv a môže spôsobiť aj vznik pomerne výraznej škody na majetku, keďže tieto látky pripomínajúce nelegálne drogy, majú neraz vysokú hodnotu a v prípade ich zaistenia a znaleckého skúmania dochádza spravidla k ich spotrebovaniu alebo zničeniu.

Aj známe a najčastejšie sa vyskytujúce nelegálne drogy môže byť extrémne náročné nájsť a zaistiť v rámci prehliadok, pretože sa môžu vyskytovať vo veľmi dobre skrytých formách. V prípade drog v kvapalnom skupenstve je možné tieto napustiť do v podstate akéhokoľvek vhodného absorpčného nosiča, ktorý nebude budiť ani známku podozrenia a môže veľmi jednoducho uniknúť pozornosti osôb, vykonávajúcich prehliadku. Rovnako nelegálne drogy v práškových a kryštalických formách môžu byť pridaním tmeliacich zložiek tvarované do rôznych predmetov bežnej potreby alebo umeleckých predmetov. Takéto okultné omamné a psychotropné látky je možné spravidla identifikovať len vysokou odbornou znalosťou drogovej problematiky spolu s využitím terénnych detekčných prostriedkov.

Na dôvažok, tak ako aj pri prehliadkach zameraných na akýkoľvek iný druh kriminality, orgán vykonávajúci prehliadku pri drogovej kriminalite takisto čelí klasickým výzvam v podobe sofistikovaných úkrytov, či už v rámci prehliadania osôb, ale najmä v rámci prehliadky terénu, vnútorných priestorov, stavieb, dopravných prostriedkov a iných rôznorodých objektov.

Charakter omamných a psychotropných látok teda bezpodmienečne vyžaduje vysokú odbornosť príslušníkov Policajného zboru, ktorí prehliadky pri drogovej kriminalite vykonávajú a ako vhodným, a v niektorých prípadoch aj nevyhnutným, sa javí aj osobná účasť znalca, prípadne odborného konzultanta pri ich výkone. Úplnou samozrejmosťou by malo byť použitie terénnych detekčných prostriedkov, čo však nie je vždy v aplikačnej praxi pravidlom, a taktiež použitie služobného psa, určeného na pachové práce, čo je však takisto spojené s viacerými obmedzeniami, najmä charakterom vyhľadávanej látky, miestom, kde sa má prehliadka vykonávať ako aj momentálnym zdravotným stavom služobného psa.

Z uvedeného je zrejmé, že výkon prehliadok v trestnom konaní pri drogovej kriminalite môže byť v niektorých prípadoch enormne náročný vo vzťahu k nájdeniu a zaisteniu objektu záujmu, a preto bude dôležitú úlohu zohrávať aj kvalitná príprava na výkon plánovaných prehliadok. Po zabezpečení dostatočného množstva informácií o osobách a miestach, na ktorých sa má prehliadka vykonať, ako aj presných informácií o pôvode, druhu, forme, charaktere a umiestnení drog, je realizácia samotnej prehliadky značne efektívnejšia a tieto informácie spolu s dôkladnou prípravou a načasovaním výrazne zvyšujú šance na úspešnosť takejto prehliadky.

V súvislosti s načasovaním výkonu plánovanej prehliadky je kľúčové dbať na jej prekvapivosť, a zároveň účelnosť, teda či v danom čase, keď sa bude prehliadka vykonávať, budú pri nej zaistené predpokladané drogy v predpokladanom množstve. Nemenej závažným bude voľba a poradie ostatných dôkazných prostriedkov a činnosti príslušníkov policajného zboru ako takej, aby bola zachovaná utajenosť prehliadky a nedošlo k jej prezradeniu. Preto bude nutné podrobne zvažovať akúkoľvek aktivitu predchádzajúcu výkonu prehliadky, najmä výber svedkov, ktorí budú v danej veci vypočutí, výber fyzických, právnických osôb a štátnych orgánov, ktoré budú žiadané o súčinnosť a podobne. Na zabezpečovanie potrebných informácií pred realizáciou prehliadky sa v trestnom konaní preto javia ako vhodné predovšetkým prostriedky operatívno-pátracej činnosti a informačno-technické prostriedky.

Identifikácia osobitostí prehliadok v trestnom konaní pri drogovej kriminalite výrazne prispieva k eliminácii prípadných nedostatkov pri plánovaní a realizácii prehliadky, pričom je nevyhnutné

dbať aj na široké prepojenie poznatkov z kriminalistickej a trestnoprávnej vedy ako aj teórie a metodiky vyšetrovania, a tým dosiahnuť vyššiu efektívnosť a zákonnosť policajnej práce.

Zoznam bibliografických odkazov

- ARONSON, J. 2016. Meyler's Side Effects of Drugs. The International Encyclopedia of Adverse Drug Reactions and Interactions. Oxford: Elsevier B.V, 2016, 7674 s., ISBN 978-0-444-53716-4.
- ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVIČEK, I., BURDA, E. a kol. 2021. Trestný poriadok I. § 1 – 195. Bratislava: C. H. Beck, 2021, 1232 s. ISBN 978-80-89603-88-6.
- CHMELÍK, J. 1999. Drogová kriminalita. Praha: Úřad vyšetřování pro ČR, Ministerstvo vnitra ČR, odbor personální práce a vzdělávání, 1999, 96 s.
- IVOR, J. a kol. 2010. Trestné právo procesné. 2. vydanie. Bratislava: IURA EDITION, s. r. o., 2010, 1049 s. ISBN 978-80-8078-309-9.
- KURILOVSKÁ, L., SVOBODA, I. a kol. 2017. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2017, 431 s., ISBN 978-80-8054-724-0.
- METEŇKO, J., BAČÍKOVÁ, I., SAMEK, M. 2013. Kriminalistická taktika. Brno: Václav Klemm - Vydavatelství a nakladatelství, 2013, 307 s. ISBN 978-80-87713-08-2.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2022. [online]. [cit. 2024-03-12]. URL: <https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2022>.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2023. [online]. [cit. 2024-03-12]. URL: <https://www.minv.sk/?statistika_kriminality_v_SR_za_rok_2023>.
- Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 172/2010, zo dňa 07.12.2010.
- NĚMEC, B., CHYLÍK, V., ČERMÍN, S. 1960. Kriminalistická příručka. Svazek I. : Orientační kriminalistické minimum pro pracovníky Veřejné bezpečnosti a Státní bezpečnosti. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, Kriminalistický ústav, 1960, 415 s.
- Pokyn Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky č. III Spr 117/14/1000, zo dňa 15.12.2014.
- PORADA, V. a kol., 2007. Kriminalistika. Bratislava: IURA EDITION, 2007, 604 s., ISBN 978-80-8078-170-5.
- Rozsudok Krajského súdu Trnava, sp. zn. 6To/4/2019, zo dňa 04.06.2019.
- SAMEK, M. 2017. Prehliadka. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2017, 90 s., ISBN 978-80-8054-727-1.
- STRAUS, J., VIKTORYOVÁ, J., PALAREC, J., STACH, J. 2006. Metodika vyšetřování drogové kriminality. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006, 47 s., ISBN 80-7251-219-6.
- ŠIMOVIČEK, I. a kol., 1999. Kriminalistika. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 1999, 676 s., ISBN 80-8054-117-5.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 2 Tdo 29/2014, zo dňa 20.05.2014.
- Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, sp. zn. 6Tdo/5/2010, zo dňa 28.04.2010.
- Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. III. ÚS 37/2016, zo dňa 02.02.2016.
- VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. 2013. Vyšetřovanie. 2. vydanie. Bratislava: Akadémia Policajného zboru, 2013, 653 s., ISBN 978-80-8054-548-2.
- Vládny návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, prerokovaný na 6. schôdzi NR SR, uznesenie číslo 100 zo dňa 8. 2. 2024. [online]. [cit. 2024-03-09]. URL: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview>>.

Vydavateľstvo Petit Press, a. s. 2022. Unikátny prieskum: Marihuanu tolerujeme, tvrdé drogy nie. [online]. [cit. 2023-06-26]. URL: <<https://www.zavislostiinak.sk/unikatny-prieskum-marihuanu-tolerujeme-tvrde-drogy-nie>>.

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

Kontaktné údaje:

kpt. Mgr. Ondrej Knirsch

Predmetová skupina právo

Stredná odborná škola Policajného zboru Bratislava, Vápencová 36, 840 09 Bratislava

tel.: +421 961 058 584

e-mail: ondrej.knirsch@minv.sk

UPLATNĚNÍ ZÁSADY ÚSTNOSTI A ZÁSADY BEZPROSTŘEDNOSTI V ČESKÉM TRESTNÍM ŘÍZENÍ

JUDr. Jiří MULÁK, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Anotácia: *Tato stat¹ se věnuje zásadám ústnosti a bezprostřednosti českém trestním řízení. Jedná se o důležité základní zásady trestního řízení, které jsou řazeny mezi zásady dokazování a mezi zásady řízení před soudem. Z pohledu zásady ústnosti jsou především důležité výjimky z této zásady. Zásada bezprostřednosti obsahuje několik důležitých pravidel. Jsou jimi pravidla o nezměnitelnosti složení soudního tělesa a nepřerušitelnosti soudního jednání a dále také požadavek toho, aby soud čerpal důkazy ze zdroje nejbližšího dokazované skutečnosti. Z hlediska základních zásad trestního řízení jsou důležité vztahy mezi nimi a skutečnost, že jde o stručná vyjádření důležitého a složitého obsahu.*

Klíčové slová: *zásada ústnosti; zásada bezprostřednosti; čtení protokolů z přípravného řízení; základní zásady trestního řízení; právo na spravedlivý trestní proces*

Annotation: *This paper focuses on the principles of orality and immediacy in Czech criminal proceedings. These are important basic principles of criminal proceedings, which are classified among the principles of evidence and among the principles of proceedings before the court. From the point of view of the principle of orality, the exceptions to this principle are particularly important. The principle of immediacy contains several important rules. These are the rules on the unchangeability of the composition of the trial body and the uninterrupted nature of the trial, as well as the requirement that the court should take evidence from the source closest to the fact to be proved. What is important in terms of the fundamental principles of criminal procedure is the relationship between them and the fact that they are concise statements of important and complex content.*

Keywords: *principle of orality; principle of immediacy; reading of pre-trial reports; fundamental principles of criminal procedure; right to a fair trial*

Úvod

V České republice setrvale probíhají rekodifikační snahy, jejichž výsledkem by měl být nový trestní řád, který by nahradil několikrát novelizovaný trestní řád z roku 1961.² Byla by tak završena celková reforma trestního práva. S ohledem na skutečnost, že aktuální politická reprezentace považuje návrh nového trestního řádu za politicky neprůchodný (částečně též za málo ambiciózní či kontroverzní), lze očekávat, že se český zákonodárce vydá cestou novelizace stávajícího trestního řádu (tzv. salámovou metodou). Každá odpovědná rekodifikace či rozsáhlejší novelizace musí začít u stanovení koncepce, tj. formulování základních zásad trestního řízení.³ Tyto zásady nejsou bezvýjimečné – je však potřeba ohlídat počet výjimek, jakož i intenzitu průlomu výjimky do zásady. Podstatné u základních zásad trestního řízení⁴ je i to, aby konečné jazykové znění nejen vyjadřovalo jejich skutečný obsah a smysl v moderním trestním procesu, ale také nebránilo efektivnímu, hospodárnému a rychlému trestnímu řízení při dodržení všech záruk spravedlivého procesu. Je potřeba si uvědomit, že základní zásady trestního řízení jsou mnohdy stručná vyjádření důležitého a složitého obsahu.⁵ Zákonodárnou (normotvornou) funkci základních zásad trestního řízení je potřeba respektovat nejen při rekodifikaci, ale i při novelizaci trestně-procesních předpisů. Stranou nesmí zůstat ani funkce interpretační a aplikační.

¹ Tato stat¹ je výstupem programu Cooperatio - vědní oblast Law (LAWS), který je řešen na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Při zpracování této statě obsahově navazuji na svoji monografii Mulák, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019 (zejména kapitoly č. 4. 13 a 4.14).

² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále též jen „tr. řád“).

³ MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení – jejich výjimečnost a výjimky z nich. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 2023, č. 3, s. 31 – 47.

⁴ GRIVNA, T. Problematické aspekty základních zásad v návrhu rekodifikace trestního procesu. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 2023, č. 3, s. 21 – 30.

⁵ MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 58 an.

Dokazování v trestním řízení

Dokazování v trestním řízení je jádrem trestního řízení, přičemž jako takové je založeno na zásadách materiální pravdy, volného hodnocení důkazů (materiálního hodnocení důkazů), ústnosti a bezprostřednosti.⁶ Hlavním účelem zásad ústnosti a bezprostřednosti je přitom umožnit naplnění zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 tr. řádu) a jejím prostřednictvím i zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (tzv. zásady materiální pravdy; § 2 odst. 5 tr. řádu). V souvislosti se zásadou ústnosti a se zásadou bezprostřednosti je nutné zmínit i aspekt kontradiktornosti.⁷ Podle Jouanett můžeme v závislosti na funkcích principu kontradiktornosti rozlišovat jeho tři podoby (jako způsob hledání pravdy; jako právo stran na obhajobu a jako kritérium soudního procesu).⁸

Pokud jde o první podobu principu kontradiktornosti (jako způsob hledání pravdy), je tento princip nutně spojen se zásadami zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností, presumpcí nevin, vyhledávací, rychlosti, hospodárnosti a přiměřenosti. Druhá podoba (jako právo stran na obhajobu) je dominantně až výlučně spjata se zásadou práva na obhajobu. Třetí podoba (jako kritérium soudního procesu) je spojena se zásadou rovnosti stran, bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti. V této souvislosti je vhodné poukázat na britského teoretika Spencera, který ve své studii rozpracovává, pojmenovává a naznačuje zásady, které lze označit za podstatu kontradiktorní zásady. Jde o pět zásad, které ovlivňují průběh trestního řízení: 1. *hlavní líčení je veřejné*; 2. *soud musí rozhodovat ve věci pouze na základě důkazů, které byly provedeny veřejně v průběhu hlavního líčení*, 3. *důkazy musí být předneseny ústně před soudem*, 4. *soud musí v průběhu řízení slyšet důkazy přímo z původního zdroje informace a nikoli ze zdroje zprostředkovaného* a 5. *konfrontační zásada, podle které obviněnému musí být dána příležitost prověřit věrohodnost svědků předvolaných proti němu*.⁹

Obě zkoumané zásady (tj. ústnost a bezprostřednost) akcentují to, aby orgán činný v trestním řízení prováděl důkazy z nejbližšího možného pramene důkazu a osobně, a to v zájmu minimalizace možných deformací důkazu mezi okamžiky jeho vzniku a jeho hodnocení. Tento schematicky naznačený rámec totiž představuje významný předpoklad integrity procesu dokazování plynoucí z toho, že rozhodující orgán (především soud v hlavním líčení) si své vnitřní přesvědčení (praktická/historická jistota), které je v trestním řízení mírou důkazu, vytváří sám na základě spolehlivé a autentické rekonstrukce skutkového stavu.

Zásady ústnosti a bezprostřednosti jsou spolu úzce spjaty, nejsou však totožné. Zásada bezprostřednosti se uplatní při dokazování, uplatnění zásady ústnosti je však širší. Obě se projevují zejména v řízení před soudem, kde umožňují soudu vytvořit si při dokazování jasný obraz o dokazované skutečnosti a vynést rozhodnutí pod bezprostředním dojmem z provedených důkazů.¹⁰ Skutečnost, že jde o dvě samostatné zásady lze demonstrovat na jejich praktickém využití, kdy *„např. při tzv. svědeckví z druhé ruky svědek sice vypovídá v hlavním líčení ústně, ale nikoli v souladu se zásadou bezprostřednosti, neboť vypovídá jen o tom, co ví „z doslechu“*.

⁶ K těmto zásadám podrobněji: MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 195 an., 214 an., 252 an., 254 an. FENYK, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: KALVODOVÁ, V. - FRYŠTÁK, M. - PROVAZNÍK, J. (eds.). Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: MUNI, 2018.

⁷ V české literatuře: PELC, V. Koncept kontradiktornosti v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae – Iuridica, 2023, č. 3, s. 7 – 20.

⁸ JOUANNET, E. Le principe du contradictoire devant les juridictions internationales. Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne; Copyright (c) Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne. [online]. Dostupné z: http://www.univ-paris1.fr/fileadmin/IREDIES/Contributions_en_ligne/E._JOUANNET/Principe_du_contradictoire-Jouannet.pdf.

⁹ Podrobně: SPENCER, J., R. Proactive policing and the principle of immediacy and orality. In: FIELD, S., PELSER, C. (eds.). Invading the Private: State Accountability and New Investigative Methods in Europe. Dartmouth: Routledge, 1998, s. 353–370.

¹⁰ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Leges, 2023, s. 188 - 192.

*Naproti tomu při soudním ohledání doličné věci, např. střelné zbraně, kterou měl být poškozený postřelen, jde sice o postup v souladu se zásadou bezprostřednosti, ale nikoli ústní.*¹¹

Zásada ústnosti

Zásada ústnosti je vyjádřena v § 2 odst. 11 tr. řádu tak, že „jednání před soudy je ústní; důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají“¹² a spočívá tedy v tom, že soud rozhoduje na základě ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů. Jedná se o pravidlo ústavněprávní úrovně [srov. čl. 96 odst. 2 Ústavy ČR¹³ a čl. 6 odst. 3 písm. d) EÚLP¹⁴]. V tomto ohledu tedy úzce souvisí se zásadou bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 tr. řádu) a veřejnosti (§ 2 odst. 10 tr. řádu). Veřejný proces, aby mohl splnit svůj účel, musí být proveden v ústní formě. Proto soud řídí jednání ústně, má ústní styk se stranami a ostatními účastníky procesu, ústně vyhlašuje rozsudek i jiná rozhodnutí jím učiněná.

V této souvislosti se pak jako velmi diskutabilní jeví nedávno publikovaná právní věta rozhodnutí Nejvyššího soudu,¹⁵ podle které „Vyhlášením plného znění výroku rozsudku předsedou senátu ve smyslu § 128 odst. 1, 2 tr. ř. se rozumí především jeho ústní přednes, může však být provedeno i jiným způsobem, kterým se strany i veřejnost mohou seznámit s jeho obsahem v jednacím síni, zejména za využití technického zařízení (např. čtecího zařízení, zobrazení výroku rozsudku na obrazovku či plátno v jednacím síni) nebo předložením písemného vyhotovení výrokové části rozsudku.“

Význam ústního přednesu stran a ústně provedených důkazů v hlavním líčení je vyjádřený v latinské větě „*quod non est in foro, non est in mundo*“ (co není před soudem, není na světě). Jejím protipólem je zásada písemnosti, jež ovládala středověký inkviziční proces a se kterou se pojilo sousloví „*quod non est in actis, non est in mundo*“ (co není ve spisech, není na světě).¹⁶

Ze systematického hlediska je tato zásada zařazována mezi zásady dokazování,¹⁷ a proto nacházíme její uplatnění tam, kde je prováděno dokazování. Lze souhlasit se Šámalem, že zásada ústnosti má pak „i širší dopad na řízení, neboť se nevztahuje pouze k dokazování a postupům z něj vyplývajícím, jako zásada bezprostřednosti, ale uplatňuje se i mimo důkazní řízení.“¹⁸ Zásadu ústnosti lze zařadit též mezi zásady řízení před soudem. Z této klasifikace („podle stadií“) vychází i návrh rekodifikace trestního řádu, kde ji najdeme v ustanovení § 90 odst. 1 návrhu, podle kterého „*Jednání před soudem je ústní.*“

Podle J. Kmece je stávající formulace zásady ústnosti „*poněkud nešťastná*“, neboť hovoříme-li již o jednání, implikuje to nevyhnutelně jeho ústnost, a proto by bylo vhodnější - podle jeho názoru - hovořit spíše o „*ústnosti řízení před soudem*“, z čehož by následně vyplývalo, že soud zásadně nemůže rozhodnout o vině a trestu pouze na základě dokumentů obsažených ve spise, aniž by se konalo hlavní líčení.¹⁹

¹¹ ŠÁMAL, P. Základní zásady dokazování v připravovaném novém trestním řádu. In: JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016, s. 62.

¹² Část této textace bychom našli také v § 2 odst. 9 trestního řádu z roku 1956 („*Důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného soud provádí tak, že uvedené osoby sám vyslychá; výjimky jsou přípustné jen podle zákona.*“)

¹³ Srov. „*Jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon. Rozsudek se vyhlašuje vždy veřejně.*“

¹⁴ Srov. „*Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva (...) d. vyslychat nebo dát vyslychat svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výsledku svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek, jako svědků proti sobě.*“

¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 459/2023 ze dne 7. 6. 2023.

¹⁶ V tomto ohledu nelze zásadu ústnosti chápat tak, že by bránila využití písemnosti v řízení či písemnému styku soudu se stranami (např. písemné vyjádření stran k určité skutečnosti, písemné odvolání či jiný opravný prostředek, písemné předvolání či vyrozumění stran nebo svědka či znalce apod.).

¹⁷ FENYK, J. - CÍSAŘOVÁ, D. - GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 104 - 105.

¹⁸ ŠÁMAL, P. Základní zásady dokazování v připravovaném novém trestním řádu. In: JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Minulost a budoucnost. Praha: Leges, 2016, s. 62.

¹⁹ FENYK, J. - DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 17.

Zásada ústnosti se uplatňuje v omezené míře v přípravném řízení (zde je převažující zásada písemnosti), ale v plné míře se z povahy věci (textaci) uplatňuje v řízení před soudem, kde její význam vystupuje do popředí, neboť v kombinaci se zásadou bezprostřednosti umožňuje soudu vytvořit si při dokazování jasnější obraz o dokazované skutečnosti (zásada volného hodnocení důkazů) a vynést rozhodnutí pod bezprostředním dojmem z ústně provedených důkazů. V přezkumném řízení se zpravidla zásada ústnosti uplatňuje jen ve veřejném zasedání při přednesu opravného prostředku, dále při vyjádřeních a konečných návrzích stran (§ 235 tr. řádu), neboť dokazování se zde provádí buď jen v omezeném rozsahu,²⁰ nebo jen zcela výjimečně.²¹

V této souvislosti je možné upozornit na dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu. Ve vztahu k odvolání, resp. dovolání je ilustrativní právní věta: „*Dokazování je doménou především soudu prvního stupně s možnou korekcí v řízení před soudem druhého stupně jako soudem odvolacím, nikoli však v řízení o dovolání. Dokazování je ovládáno zásadami jeho se týkajícími, a to zásadou vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti, volného hodnocení důkazů a presumpcí nevinny. Hodnotit důkazy tak může jen ten soud, který je také v souladu s principem bezprostřednosti a ústnosti provedl, protože jen díky tomu může konkrétní důkazní prostředek vyhodnotit a získat z něj relevantní poznatky. Zásada bezprostřednosti ve spojitosti se zásadou ústnosti zde hraje významnou roli, soud je přímo ovlivněn nejen samotným obsahem důkazního prostředku, ale i jeho nositelem (pramenem důkazu). Jen takový způsob dokazování může hodnotícímu orgánu poskytnout jasný obraz o dokazované skutečnosti a vynést rozhodnutí pod bezprostředním dojmem z provedených důkazů. Nejlepší cestou pro správné rozhodnutí je zhodnocení skutkových okolností na podkladě bezprostředního dojmu z přímého vnímání v osobním kontaktu. Před dovolacím soudem se ale dokazování zásadně neprovádí (§ 265r odst. 7 TrŘ). Proto je též zcela důvodná koncepce dovolání jako mimořádného opravného prostředku, jímž mají být napravovány jen zásadní vady právního posouzení, případně úzce vymezený okruh vad procesních majících povahu zmatečných důvodů, pro které nemůže napadené pravomocné rozhodnutí obstát. Mezi takové vady se ovšem zásadně neřadí vady dokazování, při němž dochází k utváření závěrů o skutkovém ději, jenž je kladen obviněným za vinu. Naopak Nejvyšší soud, který sám dokazování zásadně neprovádí, musí vycházet ze závěrů soudů nižších stupňů, které samy důkazní prostředky provedly a důkazy z nich vyplývající mohly též náležitě vyhodnotit.*“²²

Ve vztahu ke stížnosti pro porušení zákona si dovoluji upozornit na právní větu: „*Těžiště dokazování je u soudu prvního stupně, který důkazy za dodržení zásad ústnosti (§ 2 odst. 11 TrŘ) a bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 TrŘ) nejen provádí, ale podle zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ) je hodnotí tak, aby na jejich podkladě mohl učinit spolehlivé skutkové závěry. Proto v řízení o stížnosti pro porušení zákona nemůže Nejvyšší soud bez dalšího „přehodnocovat“ provedené dokazování, aniž má sám možnost provádět všechny potřebné důkazy za dodržení zásad ústnosti a bezprostřednosti, a nemůže tedy jen na podkladě spisového materiálu zpochybnit dosavadní hodnocení důkazů i skutkové závěry na jejich podkladě učiněné. Jinak by se totiž Nejvyšší soud dostal do kolize se zásadou volného hodnocení důkazů a s požadavky na utváření vnitřního přesvědčení založeného na uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu.*“²³

Dopad zásady ústnosti souvisí i s technikou soudního procesu, kdy dle ustanovení § 55b tr. řádu je o průběhu hlavního líčení pořizován zvukový záznam, nerozhodne-li předseda senátu z důležitých důvodů jinak. Zásada ústnosti, která se projevuje především v hlavním líčení a veřejném zasedání, tak nesmí vést k podcenění přesné protokolace či jiného zachycení jak obsahu výpovědí, tak i průběhu jednání, což má zásadní význam pro případné přezkumné řízení na základě podaných opravných prostředků.

²⁰ § 259 odst. 1, 3 a § 263 odst. 6, 7 tr. řádu.

²¹ § 141 a násl. ve spojení s § 240 a 243, § 265o odst. 2, § 276 a 282 tr. řádu

²² Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 667/2022 ze dne 12. 10. 2022.

²³ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tz 37/2001 ze dne 19. 9. 2001.

Velká novela trestního řádu, provedená zákonem č. 265/2001 Sb., upravila v návaznosti na posílení kontradiktorní povahy řízení před soudem, kdy dokazování zásadně provádějí strany, větu za středníkem § 2 odst. 11 tr. řádu tak, že důkaz výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby vyslychají (v předchozím znění bylo zdůrazněno, že „*soud uvedené osoby sám vyslychá*“), přičemž po další novele²⁴ je možno výslech obviněného a dalších osob provádět i prostřednictvím videokonferenčního zařízení (srov. § 111a tr. řádu). Výslech svědků, znalců a obviněných soudem v hlavním líčení je tedy pravidlem, nicméně ustanovení § 2 odst. 11 tr. řádu připouští provedení tohoto důkazu i jinou formou, nejčastěji čtením (které má blízko k zásadě ústnosti).

Stejně jako u jiných zásad, tak i u zásady ústnosti lze hovořit o dlouhé řadě výjimek,²⁵ které zde můžeme členit podle vyslychané osoby (obviněný, svědek a znalec) a podle formy provedení důkazu.²⁶ Ve vztahu k obviněnému platí pravidlo uvedené § 207 odst. 2 tr. řádu o tom, že protokol o jeho dřívější výpovědi se přečte jen tehdy, když se jedná v nepřítomnosti obžalovaného, když obžalovaný odepře vypovídat anebo když se objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědí. U svědka musíme odlišovat situace, kdy je svědek mladší 18 let (§ 102 odst. 1, 2 tr. řádu) a kdy je svědek starší 18 let (§ 211 odst. 1 – 4, 6 tr. řádu; § 212 tr. řádu). Místo výslechu znalce lze číst protokol o jeho výpovědi nebo jeho písemný posudek za podmínek § 211 odst. 5 tr. řádu.

Další výjimkou ze zásady ústnosti je trestní příkaz dle § 314e tr. řádu, neboť samosoudce může bez projednání věci v hlavním líčení (tj. zcela bez ústního projednání věci) vydat toto rozhodnutí, jestliže skutkový stav je spolehlivě prokázán opatřenými důkazy, a to i ve zjednodušeném řízení konaném po zkráceném přípravném řízení. Nicméně i vzhledem k tomu, že obviněný má právo na veřejné soudní projednání své záležitosti a právo vyslychat nebo dát vyslychat svědky ve svůj prospěch za stejných podmínek jako svědků proti sobě [čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. d) EÚLP], v případě, že je proti trestnímu příkazu podán ve stanovené lhůtě odpor, trestní příkaz se tímto ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení (§ 314g odst. 2 tr. řádu). Rozhodování o návrhu na schválení dohody o vině a trestu je také výjimkou ze zásady ústnosti, neboť se dokazování v soudním stadiu neprovádí, nicméně soud může obviněného vyslechnout a učinit potřebná vysvětlení. Kromě toho trestní řád vyžaduje jen ústní přednes návrhu schválení dohody o vině a trestu ze strany státního zástupce a dále počítá jen s vyjádřením obviněného k obsahu sjednané dohody, a případně též poškozeného, je-li přítomen a chce-li se ke sjednané dohodě vyjádřit. Omezením zásady ústnosti může být také výslech tzv. utajených svědků (§ 55 odst. 2, § 101a, § 209 odst. 2 tr. řádu), kde je potřeba respektovat zásadu kontradiktornosti.²⁷

Zásada bezprostřednosti

Zásada bezprostřednosti (přímosti) je vyjádřena v § 2 odst. 12 tr. řádu, kdy „*při rozhodování v hlavním líčení, jakož i ve veřejném, vazebním a neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které byly při tomto jednání provedeny.*“²⁸ Jedná se tak o obdobnou formulaci zásady bezprostřednosti, kterou použil zákonodárce při koncipování slovenského trestního řádu v ustanovení § 2 odst. 19 TP.²⁹

Zásadu bezprostřednosti ze systematického hlediska řadíme mezi zásady dokazování (podle převažujícího obsahu), při jiné klasifikaci (tzv. podle stadií) bychom ji patrně zařadili též

²⁴ Novela trestního řádu provedená zákonem č. 459/2011 Sb.

²⁵ Srov. MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení – jejich výjimečnost a výjimky z nich. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 2023, č. 3, s. 31 – 47.

²⁶ VICHEREK, R. Výjimky ze zásady ústnosti při výslechu svědka u hlavního líčení se zaměřením na ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ. In: KALVODOVÁ, V. - HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Dokazování v trestním řízení. Právní, kriminologické a kriminalistické aspekty. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 95 an.

²⁷ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. Pl.ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994 (N 46/2 SbNU 57).

²⁸ Srov. § 2 odst. 10 trestního řádu z roku 1956 („*Při rozhodování v hlavním a odvolacím líčení, jakož i ve veřejném a neveřejném zasedání smí soud přihlídnout jen k těm důkazům, které při tomto jednání byly provedeny.*“)

²⁹ Srov. IVOR, J. - POLÁK, P. - ZÁHORA, J. Trestné právo procesné I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 78 - 79.

mezi zásady řízení před soudem. Z této klasifikace („podle stadií“) vychází i návrh rekonstrukce trestního řádu, kde ji najdeme v ustanovení § 90 odst. 2 návrhu, podle kterého „*Nestanoví-li trestněprocesní zákon jinak, soud smí při rozhodování v hlavním nebo odvolacím líčení nebo veřejném, vazebním nebo neveřejném zasedání přihlídnout jen k tomu, co v něm bylo projednáno, a opírat se o důkazy vyplývající z důkazních prostředků, které v něm byly provedeny; důkazy opatřuje, pokud možno, z pramene co nejbližšího zjišťované skutečnosti.*“ Každopádně však platí, že zásada bezprostřednosti je tradiční zásadou moderního (kontradiktorního) trestního řízení a má blízko nejen k zásadě ústnosti a veřejnosti, jak již bylo uvedeno výše, ale také k zásadě zajištění práva na obhajobu a zásadě kontradiktornosti.

Ačkoliv ani zásada bezprostřednosti není bezvýjimečná a uplatňuje se jako právní princip ve smyslu příkazu k optimalizaci, má významný ústavněprávní rozměr.³⁰ Její nedodržení může představovat porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jestliže výsledky dokazování přehodnocuje soud, před nímž dokazování prováděno, opakováno ani doplňováno nebylo. Ústavní soud České republiky tento závěr ve své nálezné judikatuře formuloval především ve vztahu k situacím, v nichž odvolací soud přehodnocoval výsledky dokazování, které nezopakoval ani nedoplňoval, resp. v nichž přehodnocoval i ty skutkové závěry, ve vztahu k nimž žádné dokazování nedoplňoval či nezopakoval.³¹ Tento závěr se však z povahy věci plně uplatní i v situacích, v nichž k takovému přehodnocování dochází u soudu prvního stupně, u něž v mezidobí došlo ke změně ve složení příslušného soudního tělesa.³² Tím se dostáváme k tomu, že se zásadou bezprostřednosti jsou spojeny dva - tradičně uváděné - základní požadavky.³³

Požadavky vyplývající ze zásady bezprostřednosti

Prvním z nich je to, že soud má rozhodovat na základě důkazů před ním provedených, tedy na základě bezprostředního dojmu z provedeného řízení. Druhým požadavkem je pak to, že by soud měl čerpat důkazy z pramene, pokud možno nejbližšího zjišťované skutečnosti.³⁴

Bezprostřední dojem z provedeného řízení totiž umožňuje, aby se soud osobně seznámil s důkazy, aby za pomoci ostatních účastníků byla přímo před soudci (přisedícími) vysvětlena stanoviska stran, odstraněny případné rozpory či nejasnosti a aby si tak každý člen senátu mohl utvořit bezprostřední názor na každou významnou skutečnost v projednávané věci a tím i celkový bezprostřední obraz o projednávané věci. Zásada bezprostřednosti tedy vyžaduje, aby se soud (všichni členové senátu, nikoliv jen předseda senátu) osobně seznámil se všemi důkazy, které mají být podkladem pro rozhodnutí, a vylučuje, aby bylo přihlídnuto k důkazům, které nebyly provedeny při soudním jednání. Proto také § 220 odst. 2 a § 237 tr. řádu stanoví, že soud v hlavním líčení (ve veřejném zasedání) smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení (ve veřejném zasedání), a opírat se o důkazy, které strany předložily a provedly nebo které sám provedl.³⁵

Z tohoto prvního požadavku dále vyplývají dvě důležitá procesní pravidla, jimiž jsou nezměnitelnost obsazení příslušného soudního tělesa³⁶ (podle § 219 odst. 3 tr. řádu musí být v případě změny složení senátu hlavní líčení provedeno znovu, pokud státní zástupce a obviněný

³⁰ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 2565/19 ze dne 22. 9. 2020 (N 182/102 SbNU 97).

³¹ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. III. ÚS 3717/16 ze dne 26. 9. 2017 (N 179/86 SbNU 845).

³² Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013 (N 38/68 SbNU 391).

³³ ŠÁMAL, P. - MUSIL, J. - KUČHTA, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 115 -116.

³⁴ Prušák dále rozlišoval zásadu přímosti, kdy soudce pro rozhodnutí důležité skutečnosti sezná z vlastního postřehu, tj. kdy důkazy o rozhodných skutečnostech jsou soudci přímo předvedeny, a vedle toho zásadu bezprostřednosti v užším slova smyslu, která vyjadřuje požadavek, aby po provedení těchto důkazů co nejdříve následovalo soudní rozhodnutí tak, aby byl dojem soudce stále živý - PRUŠÁK, J. Československé řízení trestní. Praha: Věšhrd, 1921, s. 24.

³⁵ Půjde tedy o důkazy, které byly před soudem bezprostředně provedeny, resp. byly před ním provedeny jiným zákonným způsobem (srov. § 102 odst. 2, § 207 odst. 2, § 211 tr. řádu).

³⁶ K dodržení tohoto pravidla slouží institut náhradních soudců (§ 197 tr. řádu).

nedali souhlas jen k přečtení podstatného obsahu protokolu o hlavním líčení) a nepřerušitelnost soudního jednání (§ 219 odst. 1, 2 tr. řádu upravující možnost odročení hlavní líčení).³⁷

Konkrétním projevem zásady bezprostřednosti v hlavním líčení je předně požadavek na tzv. nezměnitelnost složení senátu,³⁸ resp. přesněji požadavek na nezměnitelnost složení soudu³⁹ či na nezměnitelnost obsazení příslušného soudního tělesa, neboť tento požadavek platí nejen v senátních, ale i v řízení před samosoudcem (§ 2 odst. 9 tr. řádu). Tento požadavek⁴⁰ na jedné straně zajišťuje, že všichni členové příslušného soudního tělesa, kteří jsou v hlavním líčení povoláni k autoritativnímu zjištění skutkového stavu, musí být přítomni celému průběhu dokazování v hlavním líčení, na jehož základě je toto zjištění učiněno. Požadavek na nezměnitelnost složení rozhodujícího soudního tělesa souvisí s otázkou práva na soudní ochranu (srov. čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; čl. 6 odst. 1 EÚLP) a především představuje i materiální součást práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod).⁴¹

Ústavní soud České republiky již v minulosti dospěl k závěru, že garance práva na zákonného soudce⁴² se nevyčerpává jen souborem transparentních, předvídatelných a objektivních pravidel příslušnosti soudu, obsazování soudních těles a přidělování jednotlivých právních věcí těmto tělesům, ale že do ní spadá i zákaz odnětí věci konkrétnímu soudci určenému podle těchto pravidel, tedy požadavek na to, aby, nebrání-li tomu objektivní důvody, konkrétní věc rozhodoval vždy jeden a tentýž soudce,⁴³ resp. jedno a totéž soudní těleso, neboť stejné podmínky jako pro soudce platí v zásadě i pro přísedící.⁴⁴ Pochopitelně však právo na zákonného soudce připouští výjimky, neboť nemusí být vždy objektivně možné, aby konkrétní věc rozhodovalo konkrétní soudní těleso v konkrétním složení.⁴⁵ Ve vztahu k opravnému řízení lze upozornit zejména na § 149 odst. 5 tr. řádu (ve vztahu ke stížnosti), § 262 tr. řádu (ve vztahu k odvolání),⁴⁶ § 265l odst. 3 tr. řádu (ve vztahu k dovolání), § 270 odst. 3 tr. řádu (ve vztahu ke stížnosti pro porušení zákona). Ve vztahu k obnově řízení lze upozornit na ustanovení § 281 tr. řádu a § 30 odst. 4 tr. řádu.⁴⁷

Na takové výjimky z práva na zákonného soudce se však vztahují stejné požadavky na transparentnost, předvídatelnost a objektivnost jejich úpravy a tyto vždy musí být v dané situaci důvodné,⁴⁸ tedy nesmí být arbitrární, ale musí v nich existovat objektivní překážka, která zcela vylučuje, aby věc rozhodovalo v celém hlavním líčení jediné soudní těleso ve stále stejném složení, či to ztěžuje v intenzitě výrazně se blížící faktickému znemožnění.

³⁷ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Leges, 2023, s. 190.

³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2523.

³⁹ MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019, s. 255.

⁴⁰ KOCINA, J. Zásada bezprostřednosti v trestním řízení a změna složení senátu. Bulletin advokacie, 2022, č. 7 – 8, s. 29.

⁴¹ ŠIMÍČEK, V. Právo na zákonného soudce v České republice. Právník, 2017, č. 10, s. 825 – 841; PELC, V. Právo na zákonného soudce pod ochranou Nejvyššího soudu aneb Jak vykládat první dovolací důvod? In: GRIVNA, T. – MULÁK, J. – BERANOVÁ, A. Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 251 an.

⁴² Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 3011/20 ze dne 31. 8. 2021 (N 153/107 SbNU 278).

⁴³ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015 (N 202/79 SbNU 281).

⁴⁴ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 3213/10 ze dne 2. 6. 2011 (N 105/61 SbNU 581).

⁴⁵ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 307/03 ze dne 27. 5. 2004 (N 76/33 SbNU 243).

⁴⁶ K tomuto ustanovení existuje bohatá nálezová judikatura – z poslední doby např. ŠÁMAL, P. Rozhodování o přikázání věci jinému senátu nebo soudu podle § 262 TrŘ ve světle judikatury Ústavního soudu. *Trestněprávní revue*, 2022, č. 3, s. 125 – 133. Rozhodnutí ESLP ve věci Tempel proti České republice ze dne 25. 6. 2020, stížnost č. 44151/12.

⁴⁷ Podle tohoto ustanovení (zavedeného novelou trestních předpisů provedenou zákonem č. 220/2021 Sb.) platí, že „Z rozhodování o návrhu na povolení obnovy řízení je vyloučen soudce nebo přísedící, který ve věci rozhodoval v původním řízení.“ Před účinností novely i o povolení obnovy řízení rozhodoval ten samý soudce, který rozhodoval v prvním stupni. Pokud je však obnova řízení povolena (jiným soudcem), rozhoduje ten samý soudce, který rozhodoval v prvním stupni. V tomto směru je však bezprostřednost narušena, neboť nezainteresovaný soudce (nezná důkladně spis), který rozhoduje o povolení obnovy řízení, musí rozhodnout, zda „nové/dřívě neznámé skutečnosti mají obnovovací potenciál“.

⁴⁸ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. IV. ÚS 307/03 ze dne 27. 5. 2004 (N 76/33 SbNU 243).

Významnou garanci zachování požadavku nezměnitelnosti složení senátu představuje pak ustanovení § 219 odst. 3 věta druhá tr. řádu, která stanoví: „Změnilo-li se složení senátu nebo uplynula-li od odročení hlavního líčení delší doba, přečte se souhlasem státního zástupce a obviněného předseda senátu podstatný obsah protokolu o hlavním líčení, včetně v něm provedených důkazů; není-li souhlas dán, musí být hlavní líčení provedeno znovu.“

Toto ustanovení tedy umožňuje upustit při změně složení senátu od opakování celého hlavního líčení pouze za podmínky, že s tím souhlasí obžalovaný a státní zástupce. Jen za této podmínky kumulativního souhlasu dvou hlavních stran hlavního líčení jde tedy o ústavně přípustnou výjimku z požadavků práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) v materiálním smyslu i zásady bezprostřednosti. Souhlas těchto stran trestního řízení je třeba získat v explicitní podobě a soud musí obligatorně tento souhlas zjišťovat.⁴⁹

Souhlas obžalovaného nelze presumovat např. z toho, že se bez řádné omluvy nedostavil k hlavnímu líčení a případný nesouhlas nemusí být ani odůvodněn.⁵⁰ Absence výslovného souhlasu obžalovaným i státním zástupcem má tedy za automatický následek povinnost soudu provést znovu celé hlavní líčení, jako kdyby se žádné hlavní líčení do té doby nekonalo. Citované ustanovení tedy přenáší rozhodnutí o tom, zda je v případě změny ve složení senátu nutné provést znovu hlavní líčení s důsledným respektem k zásadě bezprostřednosti, na obžalovaného a státního zástupce.

Podobně k tomu přistupuje i rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva. Podle ní pak jakákoliv změna v osobě soudce proto musí v zásadě vést k opakování důkazu, má-li z něj tento soudce vycházet,⁵¹ a to včetně situace, v níž se odvolací soud chce odchýlit od závěrů soudu prvního stupně.⁵² Výjimky z toho případu musí být velmi konkrétně definované a v zásadě jsou přípustné jen tam, kde z objektivních důvodů nemůže v řízení stejný soudce pokračovat či nelze důkaz zopakovat, přičemž musí být zavedeny procesní pojistky na obranu zájmů obviněného. Obstat tak může např. vedení přesných protokolů v kombinaci se skutečností, že o věrohodnosti svědka nevznikly v řízení žádné pochybnosti.⁵³

Druhý požadavek vyplývající⁵⁴ ze zásady bezprostřednosti (byť není *de lege lata* explicitně vyjádřen) pak spočívá v tom, že soud má zjišťovat rozhodné skutečnosti z pramene těmto skutečnostem nejbližšího, a tedy nejspolehlivějšího ke zjištění pravdy (tedy měl by vyslechnout v první řadě přímo osobu, která byla svědkem určité události, nikoli osobu, které se dotýká osoba svěřila s tím, čeho byla svědkem – tzv. svědectví z doslechu/z druhé ruky). Soud se zásadně nespokojí např. se svědectvím z druhé ruky ani pouhým přečtením protokolu místo osobního výslechu svědka, sám si prohlédne padělanou listinu a nespokojí se s tím, že mu bude listina popsána. Splnění tohoto požadavku však musí být fakticky možné, a proto nebude porušením této zásady např. přečtení protokolu o výslechu svědka, který zemřel, nebo popsání listiny, která shořela. Obecně však platí, že čím je pramen důkazu vzdálenější dokazované skutečnosti, tím více roste nebezpečí, že zjištění skutkového stavu věci nebude dostatečně přesné a mohlo by být zatíženo důvodnými pochybnostmi. Se zásadou bezprostřednosti úzce souvisí i způsob protokolace (§ 55a–55b tr. řádu).⁵⁵

Pokud jde o uplatnění zásady bezprostřednosti v opravném řízení, lze uvažovat pouze v rozsahu, jak se v řízení uplatní apelační/reformativní princip (či jeho prvky), neboť tento vytváří předpoklady pro realizaci zásady bezprostřednosti. Naproti tomu kasační/zrušovací princip nevytváří příliš široké podmínky pro uplatnění této zásady. O uplatnění bezprostřednosti lze uvažovat u kasačního principu ve dvou směrech. Prvním jsou případy, kdy orgán rozhodující o

⁴⁹ Usnesení Ústavního soudu České republiky sp. zn. II. ÚS 1098/16 ze dne 24. 6. 2016.

⁵⁰ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2714.

⁵¹ Rozhodnutí ESLP ve věci Chernika proti Ukrajině ze dne 12. 3. 2020, stížnost č. 53791/11.

⁵² Rozhodnutí ESLP ve věci Dan proti Moldávii ze dne 10. 11. 2020, stížnost č. 57575/14.

⁵³ Rozhodnutí ESLP ve věci Cutean proti Rumunsku ze dne 2. 12. 2014, stížnost č. 53150/12.

⁵⁴ Kmec uvádí, že tento požadavek je zcela správný, nicméně sám o sobě v § 2 odst. 12 tr. řádu obsažen není. FENYK, J. - DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 18.

⁵⁵ VANTUCH, P. Protokolace v řízení před soudem. Trestní právo. 2004, č. 11, s. 17.

oprávněném prostředku rozhoduje na základě totožného skutkového zjištění jako soud prvního stupně, který ho získal při plném uplatnění zásady bezprostřednosti. Dále se uplatní tehdy, pokud přezkumný orgán (po zjištění pochybení) rozhodnutí zruší a věc vrátí prvostupňovému orgánu k novému projednání a rozhodnutí (resp. po povolení obnovy řízení následuje obnovené řízení), kde se zásada bezprostřednosti může uplatnit v plné míře.⁵⁶ Limitované uplatnění zásady bezprostřednosti lze zmínit u konsenzuálních způsobů vyřízení trestních věcí (např. u dohody o vině a trestu, prohlášení viny a u prohlášení některých skutečností za nesporné).⁵⁷ Mezi výjimky ze zásady bezprostřednosti řadí nauka i provedení jednotlivého úkonu nebo několika úkonů prostřednictvím dožádaného orgánu (§ 53–54 tr. řádu).⁵⁸

Zásada bezprostřednosti optikou ESLP

V této souvislosti nelze opomenout rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva. Ta sice nestanovuje obecné požadavky na dokazování či přítomnost obviněného v řízení o odvolání,⁵⁹ neboť tyto se odvíjí v zásadě od konkrétní povahy tohoto oprávněného řízení a rozsahu přezkumu napadeného rozhodnutí.⁶⁰ Pokud tak např. odvolací soud posuzuje pouze právní otázky, ESLP nevyžaduje slyšení obviněného ani provádění důkazů.⁶¹ Ne vždy je osobní slyšení obviněného nutné i tehdy, přezkoumává-li odvolací soud jak otázky právní, tak skutkové.⁶² ESLP však považuje za porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 EÚLP, pokud instančně nadřízený soud sám změní původně zprošťující rozsudek na rozsudek odsuzující⁶³ jen na podkladě důkazů, které provedl soud prvního stupně a které vedly původně ke zproštění, aniž by instančně nadřízený soud dokazování doplnil či sám provedl,⁶⁴ přičemž důvodem je jednak absence obviněného,⁶⁵ jednak porušení zásady bezprostřednosti.⁶⁶ ESLP však rozlišuje mezi tím, zda odvolací soud toliko nesouhlasí s právním názorem soudu prvního stupně, nebo zda sám přehodnocuje důkazy,⁶⁷ a to s výhradou, že právní posouzení může být někdy neoddelitelně spojeno se skutkovými zjištěními, tedy že může dojít k tomu, že odvolací soud přehodnocuje skutková zjištění, i když ruší napadené rozhodnutí soudu prvního stupně z důvodu jiného právního posouzení.⁶⁸ Zásada bezprostřednosti z pohledu ESLP vyžaduje, aby důkaz hodnotil jen ten soudce, před nímž byly provedeny,⁶⁹ neboť postřehy takového soudce ohledně chování a věrohodnosti svědka mohou hrát v posouzení případu klíčovou roli.⁷⁰ Má-li odvolací soud zásadně odlišný názor na hodnocení věrohodnosti svědka, musí jej sám vyslechnout, aby naplnil obsah zásady bezprostřednosti jednak sám vůči sobě (seznámit se s projevem svědka v jeho úplnosti),

⁵⁶ ŠÁMAL, P. - MUSIL, J. - KUČTA, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 800 – 801.

⁵⁷ Srov. MULÁK, J. – PROVAZNÍK, J. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. Bulletin advokacie, 2022, č. 1-2, s. 11 – 21; MULÁK, J. – PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. Bulletin advokacie, 2021, č. 11, s. 37 – 46.

⁵⁸ Dožádání je úkon zajišťující rychlost, hospodárnost a efektivitu trestního řízení a tvoří výjimku ze zásady, že policejní orgány, státní zástupci a soudy vykonávají jednotlivé úkony trestního řízení ve svém obvodu zpravidla sami.

⁵⁹ TRECHSEL, S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 257 – 261; 360 – 371.

⁶⁰ Rozhodnutí ESLP ve věci Garcia Hernandez proti Španělsku ze dne 16. 11. 2020, stížnost č. 15256/07.

⁶¹ Rozhodnutí ESLP ve věci Marcos Barrios proti Španělsku ze dne 21. 9. 2010, stížnost č. 17122/07.

⁶² Rozhodnutí ESLP ve věci Sinichkin proti Rusku ze dne 8. 4. 2010, stížnost č. 20508/03.

⁶³ Srov. § 259 odst. 5 písm. a) tr. řádu, který toto výslovně zakazuje. Opačně k tomu přistupuje návrh rekodifikace, který to výslovně umožňuje. Je potřeba uvést, že možnost takové změny je jednou z předpokládaných výjimek z práva na odvolání ve věcech trestních ve smyslu čl. 2 Protokolu č. 7 k EÚLP. K tomu např. MULÁK, J. Conviction following an appeal against an acquittal in criminal process – wider context, advantages, risks and limits. Czech Yearbook of Public and Private International Law, 2023, č. 14, s. 243-260.

⁶⁴ Rozhodnutí ESLP ve věci Dondarini proti San Marinu ze dne 6. 7. 2004, stížnost č. 50545/99.

⁶⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci Popa a Tănăsescu proti Rumunsku ze dne 10. 4. 2012, stížnost č. 19946/04.

⁶⁶ Rozhodnutí ESLP ve věci Hanu proti Rumunsku ze dne 4. 6. 2013, stížnost č. 10890/04.

⁶⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci Marilena-Carmen Popa proti Rumunsku ze dne 18. 2. 2020, stížnost č. 1814/11.

⁶⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci Suuripää proti Finsku ze dne 12. 1. 2012, stížnost č. 43151/02.

⁶⁹ Rozhodnutí ESLP ve věci Svanidze proti Gruzii ze dne 25. 7. 2019, stížnost č. 37809/08.

⁷⁰ Rozhodnutí ESLP ve věci Beraru proti Rumunsku ze dne 18. 3. 2014, stížnost č. 40107/04.

jednak vůči obviněnému (umožnit mu v mezích zásady kontradiktornosti se k výpovědi svědka vyjádřit, reagovat na ni a případně ji zpochybnovat); nepostačí zde přečtení protokolu o výpovědi svědka.⁷¹

Závěr

Zásady ústnosti (§ 2 odst. 11 tr. řádu) i zásada bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 tr. řádu) jsou tradiční zásady moderního trestního procesu. Jedná se o zásady dokazování a zásady řízení před soudem. Přestože je o těchto zásadách někdy pojednáváno společně, jedná se o dvě samostatné zásady. Obě zásady mají přímý i odvozený ústavněprávní rozměr (čl. 96 odst. 2 Ústavy, čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a jsou součástí koncepce spravedlivého trestního procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Z hlediska zásady ústnosti jsou především podstatné výjimky z této zásady (zejména čtení protokolů při současném zachování zásady zajištění práva na obhajobu a zásady kontradiktornosti). Ohledně zásady bezprostřednosti jsou podstatné důsledky, pravidla a projevy. Jsou jimi pravidla o nezměnitelnosti složení soudního tělesa a nepřerušitelnosti soudního jednání a dále také požadavek toho, aby soud čerpal důkazy ze zdroje nejbližšího dokazované skutečnosti. Konsenzuální způsoby vyřízení trestních věcí a odklony představují výjimky ze zkoumaných zásad. Nejen na příkladu zásady ústnosti a zásady bezprostřednosti se potvrzuje se jednak teze, že jsou důležité vztahy mezi základními zásadami (systém základních zásad), jednak teze, že základní zásady trestního řízení jsou mnohdy stručná vyjádření důležitého a složitěho obsahu.

Seznam použité literatury

FENYK, J. - CÍSAŘOVÁ, D. - GRIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Wolters Kluwer, 2015.

FENYK, J. - DRAŠTÍK, A. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2017.

FENYK, J. Volné hodnocení důkazů, materiální pravda, vnitřní přesvědčení, praktická jistota a důvěra v úsudek soudce v českém trestním řízení. In: KALVODOVÁ, V. -FRYŠTÁK, M. - PROVAZNÍK, J. (eds.). Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi. Brno: MUNI, 2018.

GRIVNA, T. Problematické aspekty základních zásad v návrhu rekodifikace trestního procesu. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica, 2023, č. 3, s. 21 – 30.

IVOR, J. - POLÁK, P. - ZÁHORA, J. Trestné právo procesné I. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. Praha: Leges, 2023

JOUANNET, E. Le principe du contradictoire devant les juridictions internationales. Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne; Copyright (c) Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne. [online]. Dostupné z: http://www.univ-paris1.fr/fileadmin/IREDIES/Contributions_en_ligne/E._JOUANNET/Principe_du_contradictoire-Jouannet.pdf.

KOCINA, J. Zásada bezprostřednosti v trestním řízení a změna složení senátu. Bulletin advokacie, 2022, č. 7 – 8

MULÁK, J. – PROVAZNÍK, J. Dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. na základní zásady trestního řízení. Bulletin advokacie, 2021, č. 11

MULÁK, J. – PROVAZNÍK, J. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. Bulletin advokacie, 2022, č. 1-2

MULÁK, J. Conviction following an appeal against an acquittal in criminal process – wider context, advantages, risks and limits. In: Czech Yearbook of Public and Private International Law, 2023, č. 14

⁷¹ Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 608/06 ze dne 29. 4. 2008 (N 79/49 SbNU 153).

- MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení – jejich výjimečnost a výjimky z nich. *Acta Universitatis Carolinae-Iuridica*, 2023, č. 3.
- MULÁK, J. Základní zásady trestního řízení a právo na spravedlivý proces. Praha: Leges, 2019.
- PELC, V. Koncept kontradiktornosti v trestním řízení. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2023, č. 3.
- PELC, V. Právo na zákonného soudce pod ochranou Nejvyššího soudu aneb Jak vykládat první dovolací důvod? In: GRIVNA, T. – MULÁK, J. – BERANOVÁ, A. *Opravné systémy a opravné prostředky v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2023
- PRUŠÁK, J. *Československé řízení trestní*. Praha: Všehrd, 1921
- SPENCER, J., R. Proactive policing and the principle of immediacy and orality. In: FIELD, S., PELSER, C. (eds.). *Invading the Private: State Accountability and New Investigative Methods in Europe*. Darmouth: Routledge, 1998, str. 353–370.
- ŠÁMAL, P. - MUSIL, J. - KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. Praha: C. H. Beck, 2013
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013
- ŠÁMAL, P. Základní zásady dokazování v připravovaném novém trestním řádu. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní. Minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016.
- ŠIMÍČEK, V. Právo na zákonného soudce v České republice. *Právník*, 2017, č. 10
- TRECHSEL, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford: Oxford University Press, 2005
- VANTUCH, P. Protokolace v řízení před soudem. *Trestní právo*. 2004, č. 11, s. 17.
- VICHEREK, R. Výjimky ze zásady ústnosti při výslechu svědka u hlavního líčení se zaměřením na ustanovení § 211 odst. 2 písm. a) TrŘ. In: KALVODOVÁ, V. - HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Dokazování v trestním řízení. Právní, kriminologické a kriminalistické aspekty*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

EURÓPSKA PROKURATÚRA AKO SUBJEKT BEZPEČNOSTI V PRIESTORE EURÓPSKEJ ÚNIE

doc. JUDr. Antonín NESVADBA, PhD.

Katedra verejnoprávných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

***Anotácia** Príspevok pojednáva o postavení Európskej prokuratúry v systéme orgánov, inštitúcií a agentúr Európskej únie, ako aj o jej cieľoch a úlohe v boji proti závažným trestným činom poškodzujúcich finančné záujmy Európskej únie. Sú v ňom uvedené aj primárne a sekundárne pramene práva zakotvujúce ciele a právomoci Európskej prokuratúry ako aj aspekty spolupráce s Agentúrou EÚ pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (Eurojustom) a Spolupráca Európskej prokuratúry s Európskym policajným úradom (Europolom)*

***Kľúčové slová** Európska prokuratúra, Európska únia, Agentúrou EÚ pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (Eurojust), Európsky policajný úrad (Europol)*

***Annotation** Annotation The paper discusses the position of the European Public Prosecutor's Office in the system of bodies, institutions and agencies of the European Union, as well as its goals and role in the fight against serious crimes damaging the financial interests of the European Union. It also includes primary and secondary sources of law enshrining the objectives and powers of the European Public Prosecutor's Office as well as aspects of cooperation with the EU Agency for Judicial Cooperation in Criminal Matters (Eurojust) and Cooperation of the European Public Prosecutor's Office with the European Police Office (Europol).*

***Keywords** The European Public Prosecutor's Office, the European Union, the EU Agency for Judicial Cooperation in Criminal Matters (Eurojust), the European Police Office (Europol)*

Úvod

Európska prokuratúra (EPPO) začala svoju činnosť dňa 1. júna 2021. Je nezávislým orgánom Európskej únie (ďalej len EÚ) do právomoci ktorého patrí odhaľovanie trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy EÚ, odhaľovanie a trestné stíhanie ich páchatel'ov, ako aj podávanie žalôb na páchatel'ov trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy EÚ. Konkrétne ide o trestné činy podvodov, korupcie, pranie špinavých peňazí a cezhraničné podvody v oblasti DPH. S Európskou prokuratúrou sú povinné spolupracovať jednak všetky orgány, inštitúcie a agentúry EÚ, ako aj celkove 22 členských štátov EÚ, ktoré sa v rámci rozšírenej spolupráce zapojili do činnosti Európskej prokuratúry. Týmito štátmi sú: Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Grécko, Holandsko, Chorvátsko, Litva, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Španielsko a Taliansko. Orgány, inštitúcie a agentúry EÚ, ako aj uvedené členské štáty sú v rámci spolupráce povinné Európskej prokuratúre oznamovať akúkoľvek trestnú činnosť, ktorá má negatívny vplyv na rozpočet EÚ. Rovnako aj jednotlivci môžu oznamovať prípady podvodov poškodzujúcich finančné záujmy EÚ, ako aj podozrenia z iných trestných činov smerujúcich proti záujmom EÚ.¹ Prečo vlastne vznikla Európska prokuratúra? Bolo to najmä z dôvodu, že dôsledku nadnárodných podvodov jednotlivé členské štáty EÚ len v roku 2018 prišli o **dane z pridanej hodnoty (DPH) v odhadovanej výške 140 miliárd EUR**. Škoda za rok 2020 môže byť ešte vyššia v dôsledku vplyvu pandémie COVID-19 na hospodárstvo EÚ.²

Právne pramene Európskej únie zakotvujúce miesto Európskej prokuratúry v systéme orgánov, inštitúcií a agentúr Európskej únie

Európska prokuratúra má svoj právny základ jednak v čl. 86 Zmluvy o fungovaní EÚ (ďalej len ZFEÚ), ktorý zakotvuje boj proti trestnej činnosti poškodzujúcej finančné záujmy EÚ. Rada EÚ podľa uvedeného čl. 86 ZFEÚ v rámci boja proti trestnej činnosti poškodzujúcej finančné záujmy EÚ môže s jednomyselným súhlasom Európskeho parlamentu mimoriadnym

¹ Dostupné na internete: https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eppo/Európska_prokuratúra_ako_subjekt_bezpečnosti_v_priestore_Európskej_únie.

² tamže

legislatívnym postupom, t. j. formou nariadenia vytvoriť z Eurojustu Európsku prokuratúru.³ Boj proti finančnej kriminalite poškodzujúcej finančné záujmy EÚ v porovnaní so základným ustanovením, t. j. článkom 86 ZFEÚ podrobnejšie upravuje Nariadenie Rady Európskej únie č. 2017/1939 z 12. októbra 2017 (ďalej len nariadenie), ktorým sa vykonáva tzv. posilnená spolupráca medzi vyššie uvedenými členskými štátmi EÚ na účely zriadenia Európskej prokuratúry. Uvedeným nariadením v zmysle čl. 86 ZFEÚ sa vytvoril úzky vzťah medzi Eurojustom a Európskou prokuratúrou založený na vzájomnej spolupráci.

Ciele a právomoci Európskej prokuratúry

Podľa čl. 4 druhej kapitoly nariadenia úlohou Európskej prokuratúry je trestné stíhanie páchatel'ov, ako aj ich spolupáchatel'ov za trestné činy poškodzujúce finančné záujmy Európskej únie. Do právomoci Európskej prokuratúry spadá tiež podávanie žalôb na páchatel'ov a ich spolupáchatel'ov pre uvedené trestné činy. V tejto súvislosti Európska prokuratúra pre uvedené trestné činy vedie vyšetrovanie, vykonáva jednotlivé procesné úkony a tiež vystupuje vo funkcii prokurátora na súdoch členských štátov a to až do konečného rozhodnutia vo veci samej.⁴ Európska prokuratúra stíha trestné činy poškodzujúce finančné záujmy Európskej únie podľa zásady subsidiarity, nakoľko vyšetrovanie na tejto úrovni je efektívnejšie než na úrovni vyšetrovacích orgánov a prokuratúr členských štátov EÚ. Pri vyšetrovaní uvedených trestných činov Európska prokuratúra popri zásade subsidiarity tiež aplikuje zásadu proporcionality, teda neprekračuje rámec nevyhnutný na dosiahnutie účelu vyšetrovania a rešpektuje, aby čo najmenej zasahovala do právnych poriadkov a inštitucionálnych štruktúr členských štátov.⁵

Organizačná štruktúra Európskej prokuratúry

Pokiaľ ide o organizačnú štruktúru, Európska prokuratúra je nedeliteľný úrad EÚ, ktorý ako jediný orgán EÚ má decentralizovanú štruktúru. To znamená, že Európska prokuratúra je organizovaná jednak na ústrednej, ako aj na decentralizovanej úrovni. Ústredie Európskej prokuratúry má sídlo v Luxemburgu a decentralizovanú úroveň tvoria európski delegovaní prokurátori, ktorí majú sídla v jednotlivých členských štátoch (22) EÚ. Ústredie Európskej prokuratúry tvorí kolégium, stále komory, hlavný európsky prokurátor, zástupcovia hlavného európskeho prokurátora, európski prokurátori a administratívny riaditeľ. Ústrediu a delegovaným prokurátorom pomáhajú pri plnení ich úloh zamestnanci Európskej prokuratúry.⁶

Významnou súčasťou organizačnej štruktúry Európskej prokuratúry je kolégium Európskej prokuratúry. Jeho zloženie, ako aj úlohy upravuje čl. 9 uvádzaného nariadenia. Kolégium tvorí hlavný európsky prokurátor a jeden európsky prokurátor za každý členský štát. Hlavný európsky prokurátor predsedá zasadnutiam kolégia a je zodpovedný za prípravu každého zasadnutia. Kolégium zasadá pravidelne a zodpovedá za celkovú činnosť Európskej prokuratúry. Prijíma rozhodnutia jednak o strategických záležitostiach, ako aj o všeobecných otázkach, ktoré vyplývajú z jednotlivých trestných vecí s cieľom zabezpečiť súdržnosť a efektívnosť postupov Európskej prokuratúry v oblasti trestného práva v členských štátoch EÚ. Kolégium však neprijíma operatívne rozhodnutia v konkrétnych trestných veciach. Na návrh hlavného prokurátora v súlade s rokovacím poriadkom Európskej prokuratúry kolégium zriaďuje stále komory. Kolégium taktiež prijíma svoj rokovací poriadok, v ktorom sú podrobne upravené povinnosti členov kolégia, ako aj povinnosti zamestnancov Európskej prokuratúry. Pokiaľ ide o prijímanie rozhodnutí, tie sa prijímajú jednoduchou (nadpolovičnou) väčšinou, pričom každý člen kolégia má jeden hlas. V prípade rovnosti hlasov hlavný európsky prokurátor má rozhodujúci hlas.⁷

³ čl. 86 Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

⁴ kapitola II, čl. 4 Nariadenia Rady Európskej únie č. 2017/1939 z 12. októbra 2017

⁵ Nariadenie č. 2017/1939, preambula bod č. 12

⁶ Nariadenie č. 2017/1939, čl. 8, ods. 1 – 5.

⁷ Nariadenie č. 2017/1939, čl. 9, ods. 1 – 5.

Dôležitou súčasťou organizačnej štruktúry Európskej prokuratúry sú stále komory. Ich zloženie a úlohy zakotvuje čl. 10 nariadenia. Stálym komorám predsedá hlavný európsky prokurátor alebo jeden z jeho zástupcov, alebo európsky prokurátor vymenovaný za predsedu podľa rokovacieho poriadku Európskej prokuratúry. Okrem predsedu má stála komora ešte dvoch stálych členov. Počet stálych komôr, ich zloženie, ako aj rozdelenie právomoci medzi nimi sa určia podľa potrieb Európskej prokuratúry v súlade s rokovacím poriadkom Európskej prokuratúry.⁸

Významnou súčasťou organizačnej štruktúry Európskej prokuratúry, ako aj jej štatutárnym orgánom je hlavný európsky prokurátor. Jeho postavenie a právomoci sú upravené čl. 11 nariadenia. Na základe uvedeného článku hlavný európsky prokurátor organizuje prácu Európskej prokuratúry, riadi jej činnosť a prijíma rozhodnutia v súlade s uvedeným nariadením a rokovacím poriadkom Európskej prokuratúry. Hlavnému európskemu prokurátorovi v jeho práci pomáhajú dvaja zástupcovia hlavného európskeho prokurátora, ktorí ho taktiež zastupujú v jeho neprítomnosti, alebo keď si svoje povinnosti z nejakého dôvodu (napr. PN) nemôže plniť. Hlavný európsky prokurátor konkrétne zastupuje Európsku prokuratúru pri jednaniach s jednotlivými orgánmi a inštitúciami EÚ, orgánmi členských štátov EÚ, ako aj pri jednaniach s tretími stranami. Nariadenie splnomocňuje hlavného európskeho prokurátora, aby poveril plnením svojich úloh ktoréhokoľvek zástupcu hlavného európskeho prokurátora alebo európskeho prokurátora.

Vyššie uvedené nariadenie v článku 12, v odstavcoch 1 až 5 tiež upravuje postavenie a pôsobnosť európskych prokurátorov. Európski prokurátori v zmysle pokynov stálej komory vykonávajú dozor nad trestným stíhaním, resp. vyšetrovaním, za ktoré sú zodpovední európski delegovaní prokurátori konajúci v daných veciach v ich členských štátoch. Taktiež predkladajú súhrnné správy o veciach, v ktorých vykonávajú prokurátorský dozor. V odôvodnených prípadoch stálej komore predkladajú návrhy rozhodnutí, ktoré má stála komora prijať a to na základe návrhov rozhodnutí vypracovaných európskymi delegovanými prokurátormi. Európsky prokurátor môže vo výnimočných prípadoch, najmä z dôvodu pracovného zaťaženia vyplývajúceho z vysokého počtu vyšetrovaných a trestne stíhaných vecí vo svojom členskom štáte alebo z dôvodu osobného konfliktu záujmov požiadať, aby sa dozor nad jednotlivými vyšetrovaniami, resp. trestne stíhanými vecami postúpil inému, resp. iným európskym prokurátorom s výhradou ich súhlasu. Hlavný európsky prokurátor rozhodne o predmetnej žiadosti na základe pracovného zaťaženia európskeho prokurátora. Pokiaľ je dôvodom postúpenia trestnej veci konflikt záujmov, hlavný európsky prokurátor žiadosti vyhovie.⁹ Dozorujúci európsky prokurátor môže v danej vyšetrovanej veci v súlade s vnútroštátnym právom, ako aj na základe pokynu stálej komory vydať konajúcemu delegovanému európskemu prokurátorovi pokyn, ak je to potrebné na efektívne vedenie vyšetrovania resp. trestného stíhania alebo ak je to v záujme spravodlivosti alebo na zabezpečenie jednotného fungovania Európskej prokuratúry. V každom členskom štáte EÚ sú dvaja alebo aj viacerí európski delegovaní prokurátori. Ich počet po dohode s príslušnými orgánmi členských štátov stanoví hlavný európsky prokurátor. Európski prokurátori plnia funkciu styčného bodu a informačného kanálu medzi stálymi komorami a európskymi delegovanými prokurátormi vo svojich členských štátoch. V úzkej spolupráci s európskymi delegovanými prokurátormi sledujú vykonávanie úloh Európskej prokuratúry vo svojich členských štátoch. V súlade s uvedeným nariadením, ako aj rokovacím poriadkom Európskej prokuratúry zabezpečujú, aby si ústredie a európsky delegovaný prokurátor navzájom poskytovali všetky relevantné informácie.¹⁰

Z uvedeného vyplýva, že aj európski delegovaní prokurátori majú v systéme vyšetrovania a trestného stíhania trestných činov poškodzujúcich záujmy EÚ svoje nezastupiteľné miesto. Ich postavenie a úlohy v procesoch vyšetrovania, resp. trestného stíhania trestných činov poškodzujúcich záujmy EÚ upravuje článok 13 nariadenia. Európski delegovaní prokurátori konajú v mene Európskej prokuratúry vo svojich členských štátoch a majú rovnaké právomoci ako vnútroštátni prokurátori, pokiaľ ide o vyšetrovanie, trestné stíhanie a podanie obžaloby na súd. Sú

⁸ Nariadenie č. 2017/1939, čl. 10, ods. 1.

⁹ Nariadenie č. 2017/1939, čl. 12, ods. 2.

¹⁰ Nariadenie č. 2017/1939, čl. 12, ods. 5.

zodpovední za vyšetrovanie a trestné stíhanie, ktoré začali, alebo v trestných veciach, ktoré im boli pridelené alebo ktoré prevzali na základe práva odňať vec. Pri vyšetrovaní danej trestnej veci plnia pokyny a usmernenia stálej komory ako aj pokyny dozorujúceho európskeho prokurátora. Európski delegovaní prokurátori sú tiež zodpovední za podanie obžaloby v danej trestnej veci na súd, majú tiež oprávnenie predniesť návrhy, zúčastniť sa na dokazovaní, ako aj využívať opravné prostriedky v súlade s vnútroštátnym právom.

Spolupráca Európskej prokuratúry s Agentúrou EÚ pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (Eurojustom)

Spoluprácu Európskej prokuratúry s Agentúrou EÚ pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (Eurojustom) upravuje čl. 50 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2018/1727 zo 14. novembra 2018 o Agentúre pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (Eurojust). Agentúra pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (ďalej len Eurojust) bola zriadená pôvodne Rozhodnutím Rady (EÚ) č. 2002/187/SVV z 28. februára 2002 s cieľom posilniť boj proti závažným trestným činom. Toto Rozhodnutie Rady bolo neskôr nahradené Nariadením Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2018/1727 zo 14. novembra 2018 o Agentúre pre justičnú spoluprácu v trestných veciach (Eurojust). Ide o orgán EÚ s plnou právnou subjektivitou s cieľom stimulovať a koordinovať spoluprácu medzi príslušnými justičnými orgánmi členských štátov Európskej únie v oblasti závažnej organizovanej trestnej činnosti poškodzujúcej záujmy EÚ.¹¹ Podľa článku 1 ods. 2 vyššie uvedeného Nariadenia EP a Rady č. 2018/1727 (ďalej len Nariadenia) Eurojust zriadený týmto nariadením nahradzuje Eurojust zriadený Rozhodnutím Rady (EÚ) č. 2002/187.

Spolupráca Európskej prokuratúry s Eurojustom predstavuje úzky vzťah založený na vzájomnej spolupráci medzi obidvoma inštitúciami v medziach ich mandátov. V rámci tejto spolupráce sa predseda Eurojustu a hlavný európsky prokurátor pravidelne stretávajú s cieľom prejednávať otázky spoločného záujmu oboch inštitúcií. Môžu sa tiež stretávať aj na základe žiadosti či už predsedu Eurojustu alebo hlavného európskeho prokurátora. V rámci tejto spolupráce Eurojust bezodkladne vybavuje žiadosti, s ktorými sa naň obráti Európska prokuratúra, pričom so žiadosťami najmä v neodkladných prípadoch nakladá tak, ako by sa naň obrátil vnútroštátny orgán členského štátu zodpovedný za justičnú spoluprácu, to môže byť napríklad národný spravodajca pre Eurojust, národný spravodajca pre záležitosti terorizmu, národný spravodajca pre Európsku justičnú sieť (najviac traja), ďalej zástupcovia spoločných vyšetrovacích tímov pre vojnové zločiny, pre vyhľadávanie majetku a pre korupciu.¹²

V rámci tejto spolupráce Eurojust využíva svoje národné koordinačné systémy ako aj vzťahy, ktoré nadviazal s tretími krajinami, ako aj svojich styčných sudcov. Pokiaľ ide o operačné záležitosti, ktoré súvisia s právomocami Európskej prokuratúry, Eurojust o týchto záležitostiach informuje Európsku prokuratúru, a ak to vyplýva z povahy vecí, tiež zapojí Európsku prokuratúru do svojich činností týkajúcich sa cezhraničných vzťahov, najmä výmenou informácií týkajúcich sa prípadov riešených Eurojustom vrátane osobných údajov v súlade s ustanoveniami Nariadenia. V rámci spolupráce má zase Eurojust prístup k informáciám, ktorými disponuje Európska prokuratúra vo svojom systéme správy vecí.¹³

Spolupráca Európskej prokuratúry s Európskym policajným úradom (Europolom)

Právnym základom pre činnosť Europolu je v čl. 88 Zmluvy o fungovaní EÚ (ZFEÚ) a naň nadväzujúce Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2016/794 (ďalej len Nariadenie o Europole). Platnosťou uvedeného nariadenia tiež bolo zavedené pomenovanie Europolu ako

¹¹ CHRENŠŤ, J., NESVADBA, A.: Právo Európskej únie, I vydanie, 2020. s. 304. ISBN 978-80-8054-867-4

¹² Príloha I DGH 2, bod 10, č. 5347/3/09 REV 3 Rozhodnutia Rady o posilnení Eurojustu a o zmene a doplnení rozhodnutia Rady č. 2002/187/SVV

¹³ čl. 50 Nariadenia Rady Európskej únie č. 2017/1939 z 12. októbra 2017

Agentúry EÚ pre spoluprácu v oblasti presadzovania práva.¹⁴ Europol je agentúrou EÚ na presadzovanie práva, ktorej úlohou je pomáhať pri vytváraní bezpečnejšej Európy prostredníctvom podpory orgánov presadzovania práva v členských štátoch EÚ. Poslaním Europolu je podporovanie a posilňovanie činnosti policajných orgánov členských štátov EÚ presadzujúcich výkon práva, ako aj ich vzájomná spolupráca pri predchádzaní závažnej trestnej činnosti, ktorá sa týka dvoch alebo viacerých členských štátov EÚ. Ide najmä o spoluprácu členských štátov EÚ v boji proti terorizmu, ako aj v boji proti rôznym formám trestnej činnosti, ktoré poškodzujú záujmy EÚ.¹⁵ Konkrétne Europol podporuje operácie na mieste zameraných na presadzovanie práva, pôsobí ako centrum výmeny informácií o trestnej činnosti a tiež ako centrum odborných znalostí o presadzovaní práva.¹⁶

Pokiaľ ide o spoluprácu Európskej prokuratúry s Europolom, jej právnym základom je Nariadenie Rady (EÚ) č. 217/1939 z 12. októbra 2017 o posilnenej spolupráci na účely zriadenia Európskej prokuratúry. Podľa čl. 102 ods. 1, 2 uvedeného nariadenia Európska prokuratúra udržiava úzke vzťahy s Europolom. Vychádzajúc obidvoch článkov uvedeného nariadenia, spolupráca medzi Európskou prokuratúrou a Europolom sa vykonáva základe dohody uzatvorenej medzi Európskou prokuratúrou a Europolom. Na základe tejto dohody Europol pomáha Európskej prokuratúre pri stanovovaní strategických a operačných priorít Únie v oblasti boja proti trestnej činnosti. Europol Európskej prokuratúre takisto pomáha pri operačnom zavádzaní týchto priorít. Ak to je potrebné na účely vyšetrovania, Európska prokuratúra je oprávnená od Europolu získavať na základe žiadosti všetky relevantné informácie týkajúce sa akéhokoľvek trestného činu patriaceho do jej pôsobnosti, ktorými disponuje Europol. Môže tiež Europol požiadať, aby určitému vyšetrovaniu vedenému Európskou prokuratúrou poskytol potrebnú analytickú podporu.¹⁷

Zoznam bibliografických odkazov

CHRENŠŤ, J., NESVADBA, A.: Právo Európskej únie, I vydanie, 2020. s. 304. ISBN 978-80-8054-867-4

KLIMEK, L.: Europol ako agentúra EÚ pre spoluprácu v oblasti presadzovania práva: vývoj názvu a právnej úpravy. In: Polícia ako garant bezpečnosti-zborník príspevkov z vedeckej konferencie, 2018, s. 145.

Zmluva o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ), č. 83

Nariadenie Rady (EÚ) č. 217/1939 z 12. októbra 2017 o posilnenej spolupráci na účely zriadenia Európskej prokuratúry (čl. 102 ods. 1, 2)

Príloha I DGH 2, bod 10, č. 5347/3/09 REV 3 Rozhodnutia Rady o posilnení Eurojustu a o zmene a doplnení rozhodnutia Rady č. 2002/187/SVV

[https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eppo/Európska prokuratúra ako subjekt bezpečnosti v priestore Európskej únie](https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eppo/Európska_prokuratúra_ako_subjekt_bezpečnosti_v_priestore_Európskej_únie)

Oficiálna webová stránka EÚ: <https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/europol.sk> (citované 22. 3. 2024)

<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/eppo/>

¹⁴ CHRENŠŤ, J., NESVADBA, A.: Právo Európskej únie, I vydanie, 2020. s. 312. ISBN 978-80-8054-867-4

¹⁵ KLIMEK, L.: Europol ako agentúra EÚ pre spoluprácu v oblasti presadzovania práva: vývoj názvu a právnej úpravy. In: Polícia ako garant bezpečnosti-zborník príspevkov z vedeckej konferencie, 2018, s. 145.

¹⁶ Dostupné na internete: (citované 22. 3. 2024) Oficiálna webová stránka EÚ: <https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/europol.sk>

¹⁷ čl. 102 ods. 1, 2 Nariadenie Rady (EÚ) č. 217/1939 z 12. októbra 2017 o posilnenej spolupráci na účely zriadenia Európskej prokuratúry.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Antonín NESVADBA, PhD.

Katedra verejnoprávnych vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

VYMEDZENIE POSTAVENIA A ÚLOHY OČTK V PRÍPRAVNOM KONANÍ V KONTEXTE S POSTAVENÍM OBHAJCU VYPLÝVAJÚC Z PRÁV A POVINNOSTÍ OBVINENÉHO V PRÍPRAVNOM KONANÍ

JUDr. Lenka PASTIERIKOVÁ

Paneurópska vysoká škola,
Fakulta práva, Ústav verejného práva

***Anotácia:** Autorka sa v článku zaoberá postavením orgánov činných v trestnom konaní, ich právami a povinnosťami, ktoré sú v kontraste s právami a povinnosťami obvineného a jeho obhajcu, s poukazom na vybrané aplikačné problémy.*

***KLúčové slová:** Orgány činné v trestnom konaní, obhajca, obvinený, prokurátor, policajt, sťažnosť*

***Annotation:** In the article, the author deals with the position of law enforcement authorities, their rights and obligations, which are in contrast with the rights and obligations of the accused and his/her defence counsel, with reference to selected application problems.*

***Keywords:** Law enforcement authorities, defence counsel, accused, prosecutor, police officer, complaint*

Všeobecne k orgánom činným v trestnom konaní

Trestný poriadok striktným spôsobom vymedzuje pojem orgány činné v trestnom konaní nakoľko v tejto súvislosti uvádza, že „orgány činné v trestnom konaní sú prokurátor a policajt“. V zmysle nariadenia Rady EÚ č. 2017/1939, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely zriadenia Európskej prokuratúry je vzhľadom na zriadenie a činnosť Úradu európskeho prokurátora, v zmysle Trestného poriadku, potrebné za orgán činný v trestnom konaní považovať aj európskeho prokurátora a delegovaného európskeho prokurátora. Ak teda vec patrí do pôsobnosti Európskej prokuratúry, tak podľa § 10 ods. 1 TP sa prokurátorom rozumie aj hlavný európsky prokurátor, európsky prokurátor a európsky delegovaný prokurátor, ako aj stála komora. Pôsobnosť generálneho prokurátora vykonáva orgán Európskej prokuratúry ustanovený osobitným predpisom, inak hlavný európsky prokurátor.

Súdy nie sú považované za orgány činné v trestnom konaní, obdobne tomu bolo aj podľa úpravy predošlého Trestného poriadku z roku 1961. V zmysle aktuálnej úpravy sú súdy nezávislými a nestrannými orgánmi ochrany práv v trestnom konaní, pričom sa kladie dôraz na funkciu súdov, ako arbitrov sporu medzi obžalobou (prokurátorom) a obhajobou (obhajca a obvinený), kde obžaloba musí preukazovať vinu obžalovaného (dôkazné bremeno je na jej strane). Aktuálna právna úprava kladie do popredia riadiacu funkciu činnosti súdu v rámci trestného konania, vrátane ponechania rozhodovacej zložky. Zároveň je značným spôsobom znížená inkvizičná funkcia súdov, čo sa v praxi prejavuje spôsobom, že súd prenecháva dokazovanie stranám a sám vstupuje do procesu dokazovania iba v tých prípadoch, ak nastanú skutočnosti, ktoré zákon predvída¹. Na rozdiel od súdu, orgány činné v trestnom konaní majú zase inkvizičnú (vyšetrovaciu) funkciu – teda ich činnosť spočíva predovšetkým v odhaľovaní trestných činov a zisťovaní ich páchatel'ov (v predsúdnom konaní), a pri prokurátorovi je v konaní na súde jeho úlohou presadiť svoju obžalobu. Súdy tak rozhodujú „spor“ medzi žalujúcou stranou reprezentovanou prokurátorom a žalovanou stranou reprezentovanou obžalovaným, prípadne jeho obhajcom, vrátane rozhodovania o zásahoch do ľudských práv a slobôd v predsúdnej časti trestného konania, ktoré vykonávajú orgány činné v trestnom konaní (odposluchy, domové prehliadky, väzba atď.).

Prvým orgánom činným v trestnom konaní v zmysle Trestného poriadku je prokurátor, pričom v tomto prípade je potrebné poukázať celkovo na prokuratúru ako kontrolný orgán ochrany práva. Do pozornosti dávame názory vybraných odborníkov na ústavné právo, ktorí vyslovili

¹ napríklad na základe námietky protistrany proti otázke strany svedkovi, čítanie zápisnice o výsluchu svedka z prípravného konania alebo potreby polozenia otázky členom senátu alebo samosudcom, a pod.

určité obavy už pri jej samotnom kreovaní. Jednoduché ústavné vymedzenie úloh a postavenia prokuratúry v porovnaní s právnou úpravou ostatných ústavných orgánov ochrany práva je napríklad podľa názoru doc. Drgonca „*dôsledkom sporov vedených o pôsobnosť a účel zriadenia prokuratúry v právnom štáte, predovšetkým ohľadne prípadnej premeny prokuratúry na štátne zastupiteľstvo, ako aj ohľadne zachovania pôsobnosti prokuratúry v netrestnej oblasti. Neznalosť jednoznačných odpovedí v čase prípravy pôvodného znenia Ústavy SR na začiatku 90. rokov mala za následok vznik politickej dohody o rámcovej úprave ôsmej hlavy.*“² S vyššie uvedeným názorom je možné sa stotožniť a obdobne je možné súhlasiť aj s názorom doc. Šramela, že „*obyčajný zákon schválený vládnuou politickou skupinou, sa tak môže v určitých prípadoch stať prostriedkom na získanie vplyvu na činnosť prokuratúry a viesť k presadzovaniu záujmov vládnujúcich strán*“.³ Do tretice podľa názoru doc. Koudelku „*teoreticky môže zákon vyčleniť trestnú pôsobnosť zo slovenskej prokuratúry a previesť ju na novozriadené štátne zastupiteľstvo. Ústavne zakotvená slovenská prokuratúra by tak vlastne bola zákonom vytunelovaná a zostala by jej nevelká činnosť chrániť práva osôb a štátu bez bližšieho spresnenia mocenských nástrojov. Stala by sa druhým ombudsmanom.*“⁴

Základným prameňom z ktorého vyplýva činnosť prokurátora a prokuratúry je Ústava Slovenskej republiky, ktorá v čl. 149 prokuratúru definuje ako orgán, „*ktorý chráni práva a zákonom chránené záujmy fyzických a právnických osôb a štátu*“. Ústava SR súčasne uvádza, že na čele prokuratúry je generálny prokurátor, ktorého v zmysle čl. 150 vymenúva a odvoláva prezident Slovenskej republiky na návrh Národnej rady Slovenskej republiky a súčasne podľa čl. 151 podrobnosti o vymenúvaní a odvolávaní, právach a povinnostiach prokurátorov a organizácii prokuratúry ustanoví zákon. Na základe vyššie uvedeného je teda prokuratúra v postavení univerzálneho dozorového orgánu nad dodržiavaním zákonnosti. Činnosť prokuratúry, ako monokratického orgánu, ďalej upravujú ustanovenia zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov a zákona č. 154/2001 Z. z. o prokurátoroch a čakateľoch prokuratúry v znení neskorších predpisov.

V rámci svojej pôsobnosti musí prokuratúra vo verejnom záujme robiť opatrenia k predchádzaniu porušovania zákonnosti, ako aj zisťovať a odstraňovať porušenia zákonnosti, obnoviť porušené práva a zároveň vyvodiť zodpovednosť za ich porušenie.⁵

V rámci trestnej oblasti vykonáva svoju pôsobnosť prokurátor:

- a) trestným stíhaním osôb, ktoré sú podozrivé zo spáchania trestných činov,
- b) dozorom nad zachovávaním zákonnosti v rámci predsúdneho konania,
- c) návrhom na schválenie dohody o vine a treste alebo iného návrhu po skončení prípravného konania, podávaním obžaloby a jej obhajoby pred súdom,
- d) zabezpečovaní práv poškodeného podľa Trestného poriadku, zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú výkonom verejnej moci, zákona č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi a zákona č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka,
- e) dozorom nad zachovávaním zákonnosti v miestach, kde sú držané osoby pozbavené osobnej slobody.⁶

Druhým orgánom činným v trestnom konaní je policajt, pričom podotýkame, že takto je označený v Trestnom poriadku. V tomto prípade ide o tzv. vykonávací orgán ochrany práva. Podľa ustanovenia §10 ods. 1 TP sa za orgán činný v trestnom konaní okrem prokurátora považuje aj policajt, pričom v zmysle ustanovenia § 10 ods. 7 TP sa ním rozumie vyšetrovateľ Policajného

² DRGONEC, J. *Ústava slovenskej republiky*. Komentár. 2.vydanie. Šamorín: Heuréka, 2007, s. 1120-1121

³ ŠRAMEL, B. *Význam zásad organizácie prokuratúry SR a niektoré problémy vyplývajúce z ich súčasného zákonného zakotvenia*. Justičná revue, 64, 2012, č. 6-7, s. 767-781

⁴ KOUDELKA, Z. *Změny postavení státního zastupitelství*. Státní zastupitelství, 2008, č. 11-12, s. 58.

⁵ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021,178

⁶ SVÁK, J., BALOG, B., POLKA, L. *Orgány ochrany práva*, 1. vydanie. Wolters Kluwer a.s. Bratislava, s. 104

zboru, vyšetrovateľ Policajného zboru zaradený na Úrade inšpekčnej služby, ak ide o trestné činy príslušníkov ozbrojených bezpečnostných zborov, ako aj o trestné činy colníkov, a nejde o trestné činy uvedené v § 10 ods. 7 písm. c) TP, ďalej vyšetrovateľ finančnej správy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní. Policajtom je aj poverený príslušník Policajného zboru, alebo poverený príslušník vojenskej polície v konaní o trestných činoch príslušníkov ozbrojených síl, súčasne ním môže byť na účely trestného konania tiež poverený príslušník Zboru väzenskej a justičnej stráže v konaní o trestných činoch osôb vo výkone trestu odňatia slobody alebo vo väzbe. Toto postavenie môže mať aj poverený pracovník finančnej správy, ak ide o trestné činy spáchané v súvislosti s porušením colných predpisov alebo daňových predpisov v oblasti dane z pridanej hodnoty pri dovoze a spotrebných daní, ale tiež veliteľ námornej lode v konaní o trestných činoch spáchaných na tejto lodi.

V nadväznosti na vyššie uvedené môžeme poukázať na historický kontext postavenia polície, ako štátneho donucovacieho orgánu v období, kedy na území dnešnej SR existovalo štátne zriadenie, ktoré však nemalo demokratický charakter. S rozvojom základných práv a slobôd sa súčasne začali rozvíjať aj orgány ochrany práva, a práve na polícii je možné tento kvalitatívny vývoj pozorovať, nakoľko z jej pôvodného poslania a obsahu činnosti je možné bádať posun z pozície represívneho výkonného orgánu štátu na orgán na ochranu práva, pri ktorom by mala byť dominantná predovšetkým kontrola a prevencia (čo však nie je vždy pravdou, no na druhej strane výnimka potvrdzuje pravidlo).

V rámci analýzy princípov, na ktorých je právny štát založený je zrejmé, že na ich realizácii relevantnou mierou participuje aj polícia. Vo svojej činnosti sa polícia nimi riadi a súčasne ich svojou činnosťou chráni. V tejto súvislosti poukazujeme na názor Ústavného súdu SR, v zmysle ktorého: „*v právnom štáte, v ktorom sú ako neoddeliteľné súčasti okrem iných stelesnené také princípy, ako sú právna istota a spravodlivosť (princíp materiálneho právneho štátu), čo možno spoľahlivo vyvodit' z čl. 1 Ústavy, sa osobitný dôraz kladie na ochranu tých práv, ktoré sú predmetom jej úpravy. Povinnosťou všetkých štátnych orgánov je zabezpečiť reálnu možnosť ich uplatnenia týmito subjektmi, ktorým boli priznané*“.⁷ Realizácia všetkých deklarácií či rezolúcií je podmienená kvalitným a legálnym postupom štátnych orgánov, v konečnom dôsledku postupom policajta pri kontrole vodiča v tmavej, nočnej opustenej ulici malého mestečka.⁸

Policajt má v rámci trestného konania právomoc vydávať príkazy (napr. na odňatie veci), prehliadku iných priestorov a pozemkov, osobnú prehliadku, vydávať nemeritórne uznesenia (napr. o uložení poriadkovej pokuty), o vrátení veci, zničení veci, o začatí trestného stíhania, vydávať meritórne rozhodnutia vo veci samej, napr. o zastavení trestného stíhania, o postúpení veci, pričom túto právomoc má iba v prípade, ak v tejto veci nevzniesol obvinenie, vydávať opatrenia, napr. o pribraní znalca, pribratí prekladateľa, rozhodnúť o obmedzení osobnej slobody (zadržať podozrivú osobu), zadržať obvineného, vykonať ďalšie úkony, napr. zaistiť vec, odňať vec, prijať trestné oznámenie a podobne⁹.

Treba však dodať, že v Trestnom poriadku sú príslušníkom Policajného zboru SR priznané aj ďalšie právomoci v trestnom konaní – avšak nejde o právomoci „policajta v trestnom konaní“. V predmetnom zákone sa používa termín „príslušníci Policajného zboru SR“ pričom majú právomoc doručovať písomnosti, vykonať zatknutie, predvedenie, alebo dodanie do väzby, vstupovať do obydlija a iné využívanie prostriedkov operatívno-pátracej činnosti alebo informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní. Do pozornosti dávame názor, ktorý vyslovil autor Sojka, ako bývalý prokurátor a súčasný sudca na okresnom súde, že právo orgánov činných v trestnom konaní vydať uznesenie o začatí trestného stíhania, respektíve uznesenia o

⁷ Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS/1999

⁸ SVÁK, J., BALOG, B., POLKA, L. *Orgány ochrany práva*, 1. vydanie. Wolters Kluwer a.s. Bratislava, s. 166

⁹ Pozri napríklad: ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestné právo procesné. Osobitná časť*. Šamorín : Heuréka, 2016, s. 135

vznesení obvinenia v zmysle § 199 TP, resp. 206 TP znamená zároveň aj ich povinnosť nevydávať takéto uznesenia v prípade, že nie sú splnené zákonné podmienky pre takýto postup.¹⁰

Postavenie obhajcu a práva obvineného

Právo na obhajobu má svoj základ v Ústave Slovenskej republiky (čl. 40 ods. 3) ako aj v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy z roku 1950, kde je toto právo subsumované pod právo na spravodlivé súdne konanie (čl. 6 ods. 3 písm. c), nakoľko ide o zásadný prvok spravodlivého procesu (najmä z dôvodu, že nie každý je schopný sa sám obhajovať, prípadne nie je znály právnych predpisov). V rámci trestného konania je toto právo vyjadrené v ustanovení § 9 ods. 2 Trestného poriadku slovami: „Každý, proti komu sa vedie trestné konanie, má právo na obhajobu“. Ide o jedno zo základných práv obvineného. Právo na obhajobu zabezpečuje predovšetkým dve podstatné úlohy; prvou je, aby nedošlo k odsúdeniu nevinnnej osoby a druhou je, aby bola osoba odsúdená iba za to, čo reálne aj spáchala.

Podstatnou súčasťou vyššie uvedeného práva na obhajobu je právo obvineného mať obhajcu a riadiť sa s ním o spôsobe obhajoby. Ide o tzv. formálnu obhajobu. Materiálnou obhajobou označujeme právo obvineného obhajovať sa osobne, ktoré vyplýva z rozhodnutia Ústavného súdu SR II. ÚS 34/1999, v ktorom vyjadril názor, že „článkom 50 ods. 3 Ústavy SR sa obvinenému nezaručuje len právo obhajovať sa prostredníctvom obhajcu. Obvinený sa v súlade s Ústavou SR môže obhajovať sám“. Obhajca je právnym zástupcom osoby, proti ktorej je vedené trestné konanie, pričom jeho primárnou funkciou je obvinenému zabezpečiť všestrannú pomoc. Obhajca v prvom rade dbá na to, aby počas celého trestného konania boli v prospech obvineného využité všetky práva, ako aj prostriedky obhajoby, ktoré Trestný poriadok priznáva obvinenému, aby obvinený nebol z dôvodu neznalosti predpisov trestného práva (prípadne aj pre neznalosť ďalších relevantných právnych predpisov) ukrátený na svojich právach. Obhajca je samostatným subjektom trestného konania, čo vyplýva zo skutočnosti, že má značný vplyv na priebeh trestného konania pričom na uskutočňovanie tohto vplyvu mu priznáva Trestný poriadok určité práva a zároveň ukladá určité povinnosti (§ 10 ods. 10). Ako subjekt trestného konania však zásadne vystupuje v mene obvineného, s jeho súhlasom a v medziach jeho súhlasu. Aj z tohto dôvodu je možné konštatovať, že obhajca je v trestnom konaní zástupcom obvineného, ktorý vystupuje v prospech obvineného, obhajuje jeho záujmy tým, že mu poskytuje právne rady a vykonáva v jeho mene jednotlivé úkony slúžiace na obhajobu a spolupracuje s obvineným pri výkone jeho práv. Dôležitým faktom je, že obhajca nemôže vystupovať vo vlastnom mene, a to ani v konaní proti ušlému.¹¹ Obhajca má zabezpečiť lepšiu pozíciu pre obvineného z pohľadu odborného, čo sa prejavuje najmä v znalosti právneho poriadku, ale taktiež aj pre samotnú obhajobu obvineného, ktorý stojí sám proti orgánom činným v trestnom konaní a súdu. Úlohou obhajcu je teda poukazovať na dôkazy (skutočnosti), ktoré sú v prospech obvineného, a snažiť sa o dosiahnutie preňho najpriaznivejšieho rozhodnutia, pričom však treba podotknúť, že najpriaznivejšie rozhodnutie pre obvineného neznamená vždy len zastavenie trestného stíhania, resp. oslobodenie spod obžaloby, no niekedy je priaznivé rozhodnutie i uloženie miernejšieho trestu odsudzujúcim rozsudkom, podmienené zastavenie trestného stíhania, a podobne – závisí vždy od individuálneho posúdenia prípadu.

Advokát je povinný pri výkone advokácie (obhajoby klienta v trestnom konaní) chrániť a presadzovať práva a záujmy klienta a riadiť sa jeho pokynmi (§ 2 zákona o advokácii). V prípadoch, že by boli pokyny klienta v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, nie je nimi viazaný, pričom o tejto skutočnosti svojho klienta vhodným spôsobom poučí. Zároveň má povinnosť pri výkone advokácie postupovať s odbornou starostlivosťou – konať svedomito, čestne, primeraným spôsobom a dôsledne využívať ako aj uplatňovať v záujme svojho klienta

¹⁰ SOJKA, S.: *Právo orgánov činných v trestnom konaní stíhať a právo každého nebyť nezákonne stíhaný* IN Bulletin SAK - 1/2023

¹¹ IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestnéprávo procesné I. Všeobecná časť. 2. vydanie.* Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, s. 247

všetky právne prostriedky (a zákonné postupy), čo podľa svojho presvedčenia považuje za prospešné. Zákon o advokácii v ustanovení § 18 ods. 2 stanovuje advokátovi taktiež dbať na účelnosť a hospodárnosť poskytovaných právnych služieb. Obhajcom obvineného v trestnom konaní môže byť pri splnení zákonných podmienok aj zahraničný advokát. Trestný poriadok obsahuje aj negatívne vymedzenie pojmu obhajca, teda ten, kto ním v trestnom konaní byť nemôže aj napriek faktu, že je advokátom, teda splnil formálnu požiadavku stanovenú Trestným poriadkom. Obhajcom nemôže byť ten advokát, ktorý už bol v predmetnom trestnom konaní pribratý ako znalec, tlmočník alebo prekladateľ. Zároveň ani vtedy, ak bol svedok prejednávaneho skutku (§ 36 ods. 3 TP). Predmetné ustanovenie obmedzujúce kombináciu procesných postavení advokáta a znalca, tlmočníka alebo prekladateľa alebo svedka prejednávaneho skutku je prevenciou proti predpojatosti a nedosiahnutiu spravodlivého trestného konania.¹²

Na druhej strane však nie je zákonnou prekážkou advokáta byť obhajcom v konkrétnej veci tá skutočnosť, že bol orgánmi činnými v trestnom konaní predvolaný ako svedok a vypovedal v procesnom postavení svedka, ak *de facto* nebol svedkom prejednávaneho skutku – bolo by v rozpore so zákonom, ak by bol advokát účelovo predvolaný ako svedok za účelom znemožniť mu procesné postavenie obhajcu obvineného v konkrétnej trestnej veci. Samotné predvolanie advokáta orgánom činným v trestnom konaní, v rámci ktorého uvedie, že nebol svedkom prejednávaneho skutku, a existencia zápisnice o výsluchu v spise nespôsobuje samo o sebe prekážku v zmysle §36 ods. 3 TP, ktorá by bránila advokátovi byť obhajcom obvineného v danom trestnom konaní, pretože predpokladom tohto ustanovenia je, že by advokát bol faktickým svedkom skutku, ktorý sa prejednáva. V určitom prípade sa na obhajcu vzťahuje zákaz výsluchu svedka podľa § 129 ods. 2 TP, z ktorého vyplýva, že obhajca nesmie byť ako svedok vypočúvaný o tých skutočnostiach, ktoré sa dozvedel pri výkone obhajoby.

Advokát musí zachovať mlčanlivosť o všetkých skutočnostiach, o ktorých sa dozvedel v súvislosti s výkonom advokácie, ak osobitný predpis na úseku predchádzania a odhaľovania legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu neustanovuje inak. Tejto povinnosti ho môže pozbaviť jedine klient, a po smrti klienta iba jeho právny nástupca.¹³ V prípade, ak má klient viacero právnych nástupcov, za účelom pozbavenia advokáta povinnosti mlčanlivosti je potrebný súhlasný prejav vôle všetkých právnych nástupcov klienta, pričom takýto súhlas musí mať písomnú formu. Advokát (obhajca) má povinnosť zachovať mlčanlivosť aj v prípade, ak ho síce klient alebo všetci jeho právni nástupcovia pozbavia tejto povinnosti, ak však usúdi, že pozbavenie povinnosti zachovávať mlčanlivosť je v neprospech klienta.

Treba dodať aj to, že pri jednotlivých úkonoch trestného konania pred začatím trestného stíhania sa s účasťou obhajcu neráta, nakoľko ešte niet obvineného (nebolo vznesené obvinenie). Účasť advokátavšak nie je možné absolútne vylúčiť, pretože každá osoba, ktorá je predvolaná podať vysvetlenie, či predvolaná na výsluch, môže odmietnuť vypovedať bez prítomnosti svojho advokáta. Uvedená skutočnosť vyplýva na jednej strane z § 20 ods. 1 zákona o advokácii, podľa ktorého „každý má právo na poskytnutie právnych služieb, o ktoré môže požiadať ktoréhokoľvek advokáta“, a na strane druhej aj z čl. 47 ods. 2 samotnej Ústavy SR, podľa ktorého „každý má právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania“.

Určitú výnimku predstavuje zadržanie osoby podozrivej zo spáchania trestného činu, prípadne osoby zadržanej pri trestnom čine alebo bezprostredne po ňom, nakoľko takáto osoba (podozrivý) sa môže už pred vznesením obvinenia domáhať možnosti radiť sa so svojím obhajcom a požadovať, aby obhajca bol prítomný pri jej výsluchu. Takýto výklad pramení zo zákonnej úpravy, podľa ktorej sa pri výsluchu podozrivej osoby primerane použijú ustanovenia o výsluchu obvineného, vrátane práva obvineného radiť sa s obhajcom, čo v prípade podozrivej osoby

¹² ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E. a kol. *Trestný poriadok I. §1 - §195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021., s 206

¹³ Treba však dodať, že Povinnosť zachovávať mlčanlivosť sa nevzťahuje na prípad, ak ide o zákonom uloženú povinnosť prekaziť spáchanie trestného činu (§ 29 ods. 9 zákona o advokácii, § 341 TZ, § 129 ods. 3 TP).

znamená s advokátom (§ 85 ods. 6 TP). Podľa § 196 ods. 1 TP má právo na právnu pomoc advokáta aj osoba, ktorú na základe trestného oznámenia alebo iného podnetu treba vypočúť k okolnostiam nasvedčujúcim tomu, že mohla spáchať trestný čin.

Na obvineného je v zmysle ustanovenia § 36 ods. 4 TP delegovaná zodpovednosť za včasnosť zvolenia si obhajcu, prípadne za včasné podanie žiadosti o ustanovenie obhajcu v zmysle § 40 ods. 2 TP. Pri zmene obhajcu nie je zvolenie obhajcu alebo ustanovenie obhajcu podľa § 40 ods. 2 TP dôvodom na zmenu termínu už nariadeného úkonu trestného konania — ustanovenie má brániť zbytočným taktickým priet'ahom trestného konania zo strany obvineného. Účinky zastupovania obhajcom nastávajú až okamihom doručenia splnomocnenia (prípadne opatrenia o ustanovení obhajcu konajúcemu orgánu činnému v trestnom konaní alebo súdu)¹⁴. Trestný poriadok rozlišuje inštitút zvoleného a ustanoveného obhajcu, pričom tomu sa v predmetnom článku venovať bližšie nebudeme. Považujeme však za potrebné poukázať na prípady povinnej obhajoby, teda situácie, kedy obvinený obhajcu mať musí. Trestný poriadok taxatívne vymedzuje v ustanoveniach § 37 a 38 prípady, kedy obvinený musí mať obhajcu, nakoľko je to v záujme rešpektovania jeho ústavného práva na právnu ochranu a práva na obhajobu (aj čl. 6 ods. 3 písm. c) Dohovoru). Ide o zabezpečenie práva na obhajobu v prípadoch, keď by inak mohlo byť úplné uplatnenie práva na obhajobu sťažené. Uvedené prípady Trestný poriadok všeobecne označuje pojmom „povinná obhajoba“. V týchto taxatívne stanovených prípadoch musí mať obvinený obhajcu, a to už od doby, kedy dôvod obhajoby vznikol. Ak je tento dôvod povinnej obhajoby daný už od vznesenia obvinenia, musí mať obvinený obhajcu od vznesenia obvinenia. V prípadoch, kedy má obvinený viacero trestných vecí, a v každom z nich je daný niektorý z dôvodov povinnej obhajoby, musí mať obvinený obhajcu v každom samostatnom trestnom konaní. Trestný poriadok rozlišuje medzi subjektívnymi (napr. obvinený je pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo jeho spôsobilosť na úkony je obmedzená) a objektívnymi dôvodmi (napr. obvinený je vo väzbe), kedy je dosiahnutie realizácie práva na obhajobu značne sťažené. Ustanovenie § 38 TP upravuje ešte prípady povinnej obhajoby obvineného v rámci vykonávacieho konania. Obvinený sa v prípade stanovenom podľa § 37 ods. 4 TP (konanie o obzvlášť závažnom zločine) môže po prvej porade s obhajcom vzdať práva na obhajobu, a to výslovným vyhlásením, pričom takéto vyhlásenie je možné vziať späť.

Obvinený v trestnom konaní má svoje práva a povinnosti, pričom väčšinu z nich realizuje v rámci prípravného konania. K právam obvineného zaraďujeme právo vyjadriť sa ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu, uvádzať okolnosti, navrhnúť, predkladať a obstarávať dôkazy slúžiace na jeho obhajobu, právo nevypovedať, právo zvoliť si obhajcu a radiť sa s ním, nárok na bezplatnú obhajobu, ak nemá prostriedky na úhradu trov obhajoby, právo podávať návrhy a opravné prostriedky, žiadať prokurátora o preskúmanie postupu policajta, byť poučený o svojich právach, o možnosti ich uplatnenia a o význame priznania, nazerať do spisu, robiť si výpisky, poznámky a kópie spisu, právo preštudovať spis a podávať návrhy na doplnenie vyšetrovania, právo na doručenie obžaloby, byť prítomný na hlavnom pojednávaní a verejnom zasadnutí, v konaní pred súdom vypočúvať svedkov, ktorých navrhol, právo na záverečnú reč a právo posledného slova, právo na tlmočníka a prekladateľa, ak vyhlási, že neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie. Obvinený v rámci svojej voľby obhajcu zvažuje najrozličnejšie kritéria a jeho výber má vždy prednosť pred ustanovením, pretože súčasne sa zaväzuje, že za obhajobu zaplatí odmenu. Do pozornosti dávame, že advokát je oprávnený odmietnuť prevzatie obhajoby, resp. ju vypovedať, len zo závažných dôvodov v zmysle ustanovení § 21 a § 22 zákona o advokácii. V konaniach o obzvlášť závažných zločinoch nie je vylúčené, aby mal obvinený viacero obhajcov.¹⁵

K povinnostiam obvineného zaraďujeme dostaviť sa na predvolanie, podrobiť sa predvedeniu, uviesť pri prvom výsluchu adresu na doručovanie písomností, strpieť úkony na

¹⁴ ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., POLÁK, P. a kol. Trestný poriadok Komentár: Zväzok I. (§ 1 až 195). 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, s. 126

¹⁵ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. a kol. *Trestné právo procesné*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2023, s. 95

zistenie totožnosti, strpieť prehliadku tela a iné podobné úkony, strpieť odber vzorky na analýzu DNA podľa osobitného zákona, zúčastniť sa na konfrontácii a rekognícii, strpieť podobné zaisťovacie úkony a podrobiť sa vyšetreniu duševného stavu znalcami. Podotýkame, že orgány činné v trestnom konaní a súd musia svojou činnosťou takto realizovanú obhajobu obvineného garantovať. Čo sa týka práv účasti obvineného na úkonoch v rámci prípravného konania, vyplývajú predovšetkým z § 213 TP. V zmysle predmetného ustanovenia môže policajt povoliť účasť obvineného na vyšetrovacích úkonoch, predovšetkým klásť otázky svedkom, ktorých policajt vypočúva. Takýto postup prichádza do úvahy predovšetkým v prípadoch, ak obvinený nemá obhajcu a ide o výsluch svedka, v rámci ktorého sa dá predpokladať, že sa ho nebude dať vykonať v rámci súdneho konania, iba ak by zabezpečovanie jeho prítomnosti alebo jeho prítomnosť mohli ohroziť vykonanie tohto úkonu. Z dikcie § 213 ods. 1 TP je však zrejmé, resp. sa stalo zrejmým v rámci aplikačnej praxe, že účasť obvineného na vyššie uvedených úkonoch je podmienená jeho žiadosťou a zároveň je potrebné povolenie policajta. Na tento problém už pred niekoľkými rokmi upozornil prokurátor Krajskej prokuratúry Bratislava JUDr. Juraj Chylo, PhD., keď konštatoval, že o účasti obvineného rozhoduje orgán činný v trestnom konaní, ktorý daný procesný úkon vykonáva, prípadne prokurátor ako *dominus litis* prípravného konania. Nejednoznačnosť ustanovenia § 213 ods. 1 TP spočíva najmä v tom, že na jednej strane je účasť obvineného na úkonoch v prípravnom konaní fakultatívna (*policajt môže povoliť účasť obvineného...*), pričom na druhej strane zákonodarca v tom istom ustanovení použitím obligatórnej slovnej konštrukcie (postupuje tak najmä vtedy...) zmätočne špecifikuje a vymedzuje obligatórny rozsah fakultatívnej kompetencie, ktorú dal orgánu činnému v trestnom konaní v predchádzajúcej vete.¹⁶ Od predmetného konštatovania uplynula dekáda, avšak znenie zostáva zachované dodnes bez zmeny.

Ďalším právom obvineného, ktoré vyplýva zo základných zásad trestného konania ako aj požiadavky práva na spravodlivý proces je právo neusvedčovať samého seba. Ide o realizáciu zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*, v zmysle ktorej nikto nie je povinný obviňovať seba samého. Orgány činné v trestnom konaní túto zásadu však frekventovane nerešpektujú, čo možno pozorovať aj na početných rozhodnutiach Európskeho súdu pre ľudské práva. V praxi je totiž častokrát zo strany orgánov činných v trestnom konaní vyvíjaný nátlak na osobu podozrivú/obvinenú, aby sa priznala ku skutku pod rôznymi hrozbami (napr. predĺžovania väzby, ak je osoba stíhaná väzobne, prípadne samotnou väzbou, zvýšenou sadzbou trestu atď.). Aj z tohto dôvodu je opodstatnená prítomnosť obhajcu obvineného už pri prvých úkonoch v prípravnom konaní voči osobe podozrivej z trestnej činnosti. Aj z tohto dôvodu by bola na mieste vhodnejšia a precíznejšia formulácia povinnej obhajoby, najmä ustanovenia § 37 ods. 2 TP. Na strane druhej bol v rámci trestnoprávnej teórie pri skúmaní zásady *nemo tenetur* vyslovený aj záver, ktorý je v prospech orgánov činných v trestnom konaní a obmedzuje právo obvineného (aj jeho obhajcu) skrývať sa za túto zásadu. Predovšetkým je tomu v prípadoch, kedy obvinený prispieva svojou výpoveďou prípadne iným konaním k likvidácii dôkazov o svojej trestnej činnosti, alebo iným spôsobom marí dokazovanie v prípravnom alebo súdnom konaní. Svoje konanie v takýchto prípadoch odôvodňuje tým, že nikto nie je povinný usvedčovať sám seba, a teda likvidáciou usvedčujúcich dôkazov sa bráni pred trestným stíhaním. Hoci obvinený nie je povinný hovoriť pravdu, proti trestnému stíhaniu sa smie brániť iba spôsobom, ktorým nenaplnia znaky skutkovej podstaty niektorého z trestných činov. Aktívne páchanie trestných činov obvineným alebo podozrivou osobou v úmysle zatajiť usvedčujúce dôkazy alebo tieto ovplyvňovať (napr. trestný čin marenia spravodlivosti podľa § 344 Trestného zákona, prípadne trestný čin krivej výpovede a krivej prisahy podľa § 346 Trestného zákona) nemôže byť kryté zásadou „*nemo tenetur*“.¹⁷

¹⁶ CHYLO, J.: Účasť obvineného a obhajcu na úkonoch prípravného trestného konania; Justičná revue, 66, 2014, č. 5, s. 655 – 664.

¹⁷ POLÁK, P.: Uplatňovanie zásady „*nemo tenetur se ipsum accusare*“, ako jednej zo základných a trvalých hodnôt trestného práva In KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA 2022, VI. ročník Hodnotové smerovanie trestného práva Zborník vedeckých príspevkov z celoštátnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou

Záver

V článku autorka predstavuje čitateľovi právny rámec polície a prokuratúry v rámci Slovenskej republiky a následne ich postavenie v trestnom konaní s dôrazom na prípravné konanie. Autorka venovala pozornosť tiež postaveniu obhajcu v trestnom konaní, právny rámec jeho pôsobenia a tiež jeho práva vyplývajúce z práv osoby, ktorú zastupuje v jej mene. V článku sú ďalej spomenuté jednotlivé práva a povinnosti orgánov činných v trestnom konaní, ktoré sú dané do kontrastu práv a povinností obhajcu a obvineného a s tým súvisiace vybrané problémy, na ktoré už dlhšie poukazuje aplikačná prax. Záverom je potrebné sa tiež zamyslieť nad faktom, že trestné kódexy účinné počas socialistického zriadenia bývalej ČSSR boli v určitom smere ohľadupľnejšie k právam obvinených osôb, ako je tomu v demokratickom zriadení. Ako príklad možno uviesť zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok), ktorý v § 3 ods. 12 stanovoval, že *osoba, proti ktorej sa vedie trestné konanie, musí byť v každej fáze konania informovaná o svojich procesných právach, ktoré jej umožňujú plne sa brániť, a musí byť informovaná, že si môže vybrať obhajcu. Všetky orgány zapojené do trestného konania musia umožniť uplatnenie jej práv.* Tento zákon tiež obsahoval ustanovenia o povinnosti obhajoby, ktoré sú takmer identické so súčasným znením Trestného poriadku. S prihliadnutím na obdobie rokov 2005 a vrcholiac rokom 2023 je však potrebné zamyslieť sa nad otázkou, či má obhajca v trestnom konaní iba formálne postavenie, prípadne či je iba subjektom konania, ktorý orgány činné v trestnom konaní a súdy iba akceptujú ako „nutné zlo“ a snažia sa tejto osobe sťažiť všetkými možnými prostriedkami jej postavenie a výkon práv, ktoré mu trestný poriadok priznáva?¹⁸

Hoci rekodifikácia trestného práva z roku 2005 reflektovala predovšetkým spoločenskú situáciu vyznačujúcu sa predovšetkým výrazne vysokou kriminalitou (páchanou predovšetkým organizovanými skupinami) ako najvýznamnejším materiálnym prameňom, je potrebné poukázať na fakt, že tieto trestnoprávne predpisy sa nevzťahujú iba na páchatel'ov tej najzávažnejšej kriminality, ale na všetky osoby na našom území a v určitých presne určených prípadoch aj mimo neho. V budúcnosti by bolo určite viac ako vhodné uvažovať nad určitými zmenami v oblasti obhajoby obvineného (najmä jej výkonu), s prihliadnutím aj na potreby komunikácie obvineného so svojím obhajcom, predovšetkým s obvineným, ktorý je stíhaný väzobne. Dávame do pozornosti fakt, že pri rekodifikovanom Trestnom poriadku z roku 2005, ktorý po 56 (resp. v súčasnosti už po 57) novelizáciách je účinný dodnes, môžeme pozorovať zaujímavý jav, že tu dochádza k redukovaniu prípadov povinnej obhajoby oproti predošlej právnej úprave¹⁹, pričom treba konštatovať, že predošlý trestný poriadok pochádzal zo štátneho zriadenia, ktoré nemalo demokratický charakter, a ktoré sa okrem politizovania systému spravodlivosti vyznačovalo aj snahou o odopieranie práva na obhajobu. K tomu nedochádza iba v prípade, že obvinený obhajcu nemá, ale aj prístupom k výkonu jeho práce zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ako aj zo strany súdov, a aj prístupom obhajcu k jeho práci (spomeňme si na často medializované informácie o tom, ako je obvinený presunutý do výkonu väzby stovky kilometrov od svojho bydliska bezdôvodne a pod). Bolo by tiež vhodné upraviť do budúca právo účasti obvineného na úkonoch v prípravnom konaní spôsobom, aby sa táto účasť naviazala na neopakovateľné úkony, a pri týchto úkonoch by bol obligatórne prítomný aj sudca pre prípravné konanie s cieľom súdnej kontroly zabezpečovania dôkazov, ktoré sú využiteľné v rámci konania pred súdom.

Zoznam bibliografických odkazov

DRGONEC, J. *Ústava slovenskej republiky*. Komentár. 2.vydanie. Šamorín: Heuréka, 2007, 1197 s., ISBN 978-80-8912-238-7

konajúcej sa dňa 22-23.06.2022 organizovanej Katedrou trestného práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 123

¹⁸ bližšie pozri napr. <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1124-ma-obhajca-v-trestnom-procese-len-formalne-postavenie-respektive-je-osobou-ktora-je-ockt-a-sudmi-trpena-ako-nutne-zlo>

¹⁹ Zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom a neskôr zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom

- IVOR, I., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo procesné I. Všeobecná časť*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR s. r. o., 2021, 596 s. ISBN 978-80-571-0332-5
- ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. a kol. *Trestné právo procesné*. 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2023. 438 s. ISBN 978-80-7380-927-0.
- KOUDELKA, Z. Změny postavení státního zastupitelství. Státní zastupitelství, 2008, č. 11-12
- POLÁK, P.: *Uplatňovanie zásady „nemo tenetur se ipsum accusare“, ako jednej zo základných a trvalých hodnôt trestného práva* In KOŠICKÉ DNI TRESTNÉHO PRÁVA 2022, VI. ročník Hodnotové smerovanie trestného práva Zborník vedeckých príspevkov z celoštátnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou konajúcej sa dňa 22-23.06.2022 organizovanej Katedrou trestného práva Právnickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, s. 123
- ŠRAMEL, B. *Význam zásad organizácie prokuratúry SR a niektoré problémy vyplývajúce z ich súčasného zákonného zakotvenia*. Justičná revue, 64, 2012, č. 6-7 , s. 767-781
- SVÁK, J., BALOG, B., POLKA, L. *Orgány ochrany práva*, 1. vydanie. Wolters Kluwer a.s. Bratislava, 229 s. 2017 ISBN 978-80-8168-698-6
- SOJKA, S.: *Právo orgánov činných v trestnom konaní stíhať a právo každého nebyť nezákonne stíhaný* IN Bulletin SAK - 1/2023
- ZÁHORA, J., ŠIMOVČEK, I., POLÁK, P. a kol. *Trestný poriadok Komentár: Zväzok I. (§ 1 až 195)*. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2023, ISBN 978-80-7676-271-8
- CHYLO, J.: Účasť obvineného a obhajcu na úkonoch prípravného trestného konania; Justičná revue, 66, 2014, č. 5, s. 655 – 664.
- Dohovor Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd zo 4.XI.1950
- Nariadenie Rady EÚ č. 2017/1939, ktorým sa vykonáva posilnená spolupráca na účely zriadenia Európskej prokuratúry
- Ústava Slovenskej republiky č. 460/ 1992 Zb.
- Zákon č. 301/ 2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
- Dôvodová správa k zákonu č. 301/ 2005 Z. z. Trestnému poriadku
- Zákona č. 586/2003 Z. z. o advokácii a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdnom a neskôr zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom

Kontaktné údaje:

JUDr. Lenka Pastieriková

e-mail: pastierikova@legalmates.sk

FINANČNÉ VYŠETROVANIE V PODMIENKACH PROKURATÚRY

JUDr. Rastislav REMETA, PhD.

Krajská prokuratúra Bratislava

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta

Univerzita Komenského v Bratislave

Anotácia: V roku 2021 došlo v právnom poriadku Slovenskej republiky k rozšíreniu účelu trestného konania aj o odňatie výnosov z trestnej činnosti. Pre jeho reálne napĺňanie bol zákonom definovaný výnos z trestnej činnosti, čo sa premietlo aj do doplnenia zásad ukladania trestov a ochranných opatrení a dokazovania o tzv. finančné vyšetrowanie. Zároveň boli doplnené ďalšie inštitúty zaistenia vecí. V príspevku uvádzame aktuálne poznatky a štatistické ukazovatele tzv. finančného vyšetrowania v podmienkach prokuratúry Slovenskej republiky, slúžiaceho pre odňatie výnosov z trestnej činnosti.

KLúčové slová: Finančné vyšetrowanie, prokuratúra, dokazovanie, zaistenie vecí, výnos z trestnej činnosti.

Annotation: In 2021, the purpose of criminal proceedings was expanded in the Slovak legal system to include the forfeiture of proceeds of crime. For its real fulfilment, the proceeds of crime were defined by law, which was also reflected in the addition of the principles of imposing penalties and protective measures and evidence to the so-called financial investigation. At the same time, other institutes of seizure of items were added. In this paper we present the current knowledge and statistical indicators of the so-called financial investigation in the conditions of the Prosecutor's Office of the Slovak Republic, used for the confiscation of proceeds of crime.

Keywords: Financial investigation, prosecution, evidence, seizure, proceeds of crime.

Úvod

Motívom páchania trestnej činnosti najmä pri majetkových alebo hospodárskych trestných činoch je získanie vecí, jej plodov a úžitkov, prospechu alebo zisku, teda výnosu z trestnej činnosti. Často je pre páchatel'a, ktorého získaný majetkový prospech ako výnos z trestnej činnosti je veľkého rozsahu, citeľnejšie, ak štát v rámci sankcie v podobe uloženého trestu, páchatel'a postihne na jeho majetku a odníme tak výnosy z trestnej činnosti, ako by mal páchatel' v dôsledku uloženého krátkodobého nepodmienečného trestu odňatia slobody, ísť na nejakú dobu do jeho výkonu. Odňatie výnosov z trestnej činnosti má význam aj z hľadiska individuálnej a generálnej prevencie, keďže z hľadiska účelu trestu môže páchatel'ovi zabrániť alebo výrazne sťažiť páchanie obdobnej alebo ešte závažnejšej, najmä organizovanej kriminality. Zároveň to môže odradiť iných páchatel'ov od páchania obdobných trestných činov.

V roku 2021 došlo v Slovenskej republike k pomerne rozsiahlej zmene a doplneniu trestnej hmotnoprávnej aj procesnoprávnej úpravy. Okrem iného bol rozšírený účel trestného konania aj o odňatie výnosov z trestnej činnosti. Pre reálne a efektívne napĺňanie účelu trestného konania bol zákonne definovaný výnos z trestnej činnosti, čo sa premietlo aj do doplnenia zákonnej úpravy v časti zásad ukladania trestov a ochranných opatrení, ako aj doplnenia ďalších inštitútov zaistenia vecí a dokazovania o tzv. finančné vyšetrowanie.

V trestnom konaní bude podľa novej zákonnej úpravy potrebné dokazovať aj majetkové pomery osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie, aby bolo možné odňatie výnosov z trestnej činnosti. Preto bude potrebné vyhotovovať majetkový profil, ktorý bude vyhotovovať policajt v zmysle trestno-procesnej úpravy alebo orgán podľa osobitného predpisu.

V podmienkach prokuratúry Slovenskej republiky, ktorej prokurátori vykonávajú dozor nad dodržiavaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania, ako aj v prípravnom konaní, je tzv. finančnému vyšetrowaniu, ako paralelnému procesu popri vyšetrowaní skutkových a ďalších okolností, venovaná značná pozornosť a postup prokurátorov je upravený aj vnútrorezortnými predpismi. Aktuálne poznatky a štatistické údaje prokuratúry, sú v rámci zefektívnenia postupu v tejto oblasti, predmetom pravidelných porád, ale aj vzdelávacích aktivít prokuratúry a polície na všetkých stupňoch.

1 Zákonný rámec finančného vyšetrovania

Na začiatku je potrebné uviesť, že pojem „finančné vyšetrovanie“ nie je v právnom poriadku Slovenskej republiky legálne definovaný.

V Slovenskej republike dňom 1. januára 2021 nadobudli, v dôsledku prijatia zákona č. 312/2020 Z.z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Zákon o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku“), účinnosť pomerne rozsiahle zmeny a doplnenia zákona č. 301/2005 Z.z. Trestného poriadku (ďalej len „Trestný poriadok“) a zákona č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona (ďalej len „Trestný zákon“). Samotný Úrad pre správu zaisteného majetku začal svoju činnosť od 1. augusta 2021.

Podľa dôvodovej správy k vládnemu návrhu Zákona o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku, bolo snahou prijať takú právnu úpravu zaistenia majetku, ktorá v súlade s medzinárodnými štandardmi vyplývajúcimi zo záväzkov Slovenskej republiky v tejto oblasti, zabezpečí efektívne vyhľadávanie, zaistenie a odnímanie výnosov z trestnej činnosti a zavedenie jasných a účelných pravidiel pre správu zaisteného majetku a nakladanie s ním. Osobitný dôraz sa mal venovať zamedzeniu účelových prevodov nelegálne získaného majetku vykonávaných s cieľom mariť výkon majetkových trestov uložených v trestnom konaní. Vykonala sa aj transpozícia a implementácia právne záväzných aktov Európskej únie, okrem iných aj smernice Európskeho parlamentu a Rady 2014/42/EÚ z 3. apríla 2014 o zaistení a konfiškácii prostriedkov a príjmov z trestnej činnosti v Európskej únii, nariadenia Rady (EÚ) 2018/1805 o vzájomnom uznávaní príkazov na zaistenie a príkazov na konfiškáciu, smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1673 z 23. októbra 2018 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva a smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/713 zo 17. apríla 2019 o boji proti podvodom s bezhotovostnými platobnými prostriedkami a proti ich falšovaniu a pozmeňovaniu.¹

Novou zákonnou úpravou bol okrem iného v Trestnom poriadku rozšírený účel trestného konania aj o odňatie výnosov z trestnej činnosti (§ 1). Pre reálne napĺňanie účelu trestného konania bol v Trestnom zákone definovaný výnos z trestnej činnosti (§ 130 odsek 9), čo sa premietlo aj do doplnenia zákonnej úpravy v časti zásad ukladania trestov a ochranných opatrení (§ 34 odsek 4, § 35 odsek 5). Trestný poriadok bol doplnený v dokazovaní aj o tzv. finančné vyšetrovanie (§ 119 odsek 1 písmeno f), písmeno g, odsek 2).

V súvislosti s efektívnym odčerpávaním výnosov z trestnej činnosti je potrebné tiež spomenúť, že v Trestnom zákone sa zaviedol aj nový druh ochranného opatrenia (zhabanie časti majetku podľa § 83a) a v Trestnom poriadku sa rozšírili inštitúty slúžiace na zaistenie majetku určeného na páchanie trestných činov alebo ktorý je výnosom z trestnej činnosti (napríklad zaistenie nehnuteľnosti podľa § 96a, zaistenie majetkovej účasti v právnickej osobe podľa § 96c, zaistenie virtuálnej meny podľa § 96d, zaistenie inej majetkovej hodnoty podľa § 96e, zaistenie hnuťelnej veci podľa § 96f, zaistenie náhradnej hodnoty podľa § 96g).

Trestný poriadok v § 1 v rámci predmetu zákona a teda účelu trestného konania obsahuje doplnené znenie, že „Trestný poriadok upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov tak, aby trestné činy boli náležite zistené, ich páchatelia boli podľa zákona spravodlivo potrestaní a výnosy z trestnej činnosti boli odňaté, pričom treba rešpektovať základné práva a slobody fyzických osôb a právnických osôb.“ Došlo tak k rozšíreniu účelu trestného konania o odňatie alebo odčerpávanie výnosov z trestnej činnosti. Odčerpávanie výnosov vychádza zo zásady sledovania výnosov z trestnej činnosti. V trestnom konaní je potrebné nielen odhaliť trestné činy, ale aj odčerpať výnosy z trestnej činnosti, bez ohľadu na to, kde alebo u ktorej osoby sa tieto výnosy nachádzajú a následne spravodlivo potrestať páchatel'a.

¹ Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z.z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku>. [online]. [cit. 2024-02-28].

V súvislosti s dokazovaním je okrem iného treba „v trestnom konaní dokazovať najmä výnosy z trestnej činnosti a prostriedky na jej spáchanie, ich umiestnenie, povahu, stav a cenu.“² a majetkové pomery na účely odňatia výnosov z trestnej činnosti.“³ „Majetkové pomery, vyhotovovanie majetkového profilu a vyhľadávanie, dokumentovanie a preverovanie rozsahu a umiestnenia výnosov z trestnej činnosti zisťuje a vykonáva policajt alebo orgán podľa osobitného predpisu.“⁴

V trestnom konaní sú predmetom dokazovania všetky skutočnosti dôležité pre rozhodnutie vo veci samej, t.j. všetky skutočnosti dôležité z hľadiska trestného práva hmotného.⁵

Rovnako je v súvislosti s dokazovaním nutné spomenúť, že prípravné konanie má vo vzťahu k súdnemu konaniu pomocnú úlohu a predbežný charakter a ťažisko dokazovania spočíva v konaní pred súdom. Rovnako prípravné konanie vymedzuje predmet súdneho konania a ovplyvňuje jeho rozsah, obsah a výsledok.⁶

Keďže sa do Trestného poriadku explicitne doplnilo tzv. finančné vyšetrowanie, bude potrebné v trestnom konaní dokazovať aj majetkové pomery osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie na účely odňatia výnosov z trestnej činnosti. Podstata spočíva v zisťovaní majetku, u ktorého je predpoklad, že pochádza z trestnej činnosti. Podľa takto nastavanej právnej úpravy bude potrebné vyhotovovať majetkový profil naviazaný na výnosy z trestnej činnosti. Zisťovanie majetkového profilu vykonáva buď policajt v zmysle Trestného poriadku alebo orgán podľa osobitného predpisu. Cieľom doplnenia právnej normy bolo podporiť, aby zisťovanie majetkových pomerov a vyhotovovanie majetkového profilu bol paralelný proces popri vyšetrowaní (preukazovanie okolností skutku a usvedčenie páchatel'a), pričom proces bude oprávnená vykonávať aj iná osoba ako len procesne príslušný policajt (príslušný na vedenie vyšetrowania), a aby na účely zisťovania majetkových pomerov a vyhotovovanie majetkového profilu bolo možné využiť aj postupy podľa osobitných predpisov.⁷

Pre reálne naplnenie účelu trestného konania bol v Trestnom zákone definovaný výnos z trestnej činnosti (§ 130 odsek 9), čo sa premietlo aj do doplnenia zákonnej úpravy v časti zásad ukladania trestov a ochranných opatrení (§ 34 odsek 4, § 35 odsek 5). Pritom nebude vylúčené súčasné uloženie aj iného druhu trestu alebo ochranného opatrenia.

Trestný zákon novo stanovuje, že „Výnosom z trestnej činnosti sa na účely tohto zákona rozumie

- a) vec, ktorá bola získaná trestným činom,
- b) vec, ktorá bola získaná ako odmena za trestný čin,
- c) vec, ktorá bola nadobudnutá, hoci aj len sčasti za vec, ktorá bola získaná trestným činom alebo ako odmena zaň,
- d) vec, na ktorú bola hoci aj len sčasti premenená vec, ktorá bola získaná trestným činom alebo ako odmena zaň, alebo
- e) plody a úžitky veci uvedenej v písmenách a) až d).“⁸

Definícia výnosu z trestnej činnosti vychádza z čl. 2 smernice 2014/42/EÚ, v ktorom je vymedzený dotknutý pojem ako "akýkoľvek hospodársky prospech pochádzajúci priamo alebo nepriamo z trestnej činnosti; môže pozostávať z majetku v akejkoľvek podobe a zahŕňajú všetky

² Trestný poriadok, § 119 odsek 1 písmeno f).

³ Trestný poriadok, § 119 odsek 1 písmeno g).

⁴ Trestný poriadok, § 119 odsek 2.

⁵ MINÁRIK, Š. a kol. 2010. Trestný poriadok, stručný komentár, Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, s.r.o., s. 387.

⁶ ČENTĚŠ, J. a kol. 2012. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, s. 466.

⁷ Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku>. [online]. [cit. 2024-02-28].

⁸ Trestný zákon, § 130 odsek 9.

následné opätovné investície alebo premenu priamych príjmov a akýkoľvek majetkový prospech". Definíciou sa zabezpečí zaistenie, ako aj prípadné prepadnutie, resp. zhabanie plodov a úžitkov vecí, ktoré pochádzajú z trestnej činnosti, tak ako to vyžaduje uvedená smernica. Výnosom z trestnej činnosti sa rozumie akýkoľvek ekonomický, resp. majetkový prospech plynúci zo spáchania trestného činu. Môže ísť o výnos, resp. vec akéhokoľvek druhu, či už vo finančnom vyjadrení alebo ako hnutelná vec alebo nehnuteľná, právne dokumenty potvrdzujúce vlastnícke právo k určitej veci, alebo podiel na tomto vlastníctve a pod. Za výnos sa považuje aj vec, ktorá bola získaná ako odmena za trestný čin, rovnako aj vec, ktorá bola nadobudnutá za vec, ktorá bola získaná trestným činom. Súčasne za výnos sa považujú aj plody a úžitky veci, ktorá má pôvod alebo spojenie s trestnou činnosťou.⁹

V časti zásad ukladania trestov bol Trestný zákon doplnený vetou „Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery prihliadne aj na to, že páchatel' trestného činu získal trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchatel'a alebo to nebude na ujmu náhrady škody, uloží mu s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu popri inom treste aj niektorý trest, ktorým ho postihne na majetku, pokiaľ mu takýto trest za splnenia podmienok podľa odseku 6 neuloží ako samostatný.“¹⁰

Rovnako v rámci zásad ukladania ochranných opatrení bol Trestný zákon doplnený na konci vetou „Súd pri ukladaní ochranného opatrenia prihliadne aj na to, že páchatel' trestného činu alebo iná osoba získala trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchatel'a alebo inej osoby, uloží jej s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu niektoré ochranné opatrenie, ktorým ju postihne na majetku.“¹¹

2 Praktické vykonávanie finančného vyšetrovania

Napriek tomu, že pojem „finančné vyšetrovanie“ nemá legálnu definíciu, v praxi ide v podstate o najširší pojem, pod ktorý možno zahrnúť postup polície, ktorého výsledkom má byť súbežné - paralelné dokazovanie nielen skutkových okolností, ale aj majetkových pomerov osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie, aby bolo možné odňatie výnosov z trestnej činnosti.

Bude tak potrebné vyhotovovať majetkový profil konkrétnej osoby, ktorý bude vyhotovovať procesne príslušný policajt na vedenie vyšetrovania v zmysle Trestného poriadku alebo orgán podľa osobitného predpisu s využitím postupov aj podľa osobitných predpisov. Na podklade takto vyhotoveného majetkového profilu, možno potom naplniť aj jeden zo základných účelov trestného práva (hmotného i procesného) a síce odňatie výnosu z trestnej činnosti.

Je nutné uviesť, že v podmienkach Policajného zboru bola v januári 2017 vydaná Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Prezidiom PZ - Metodická pomôcka k „finančnému vyšetrovaniu“ v služobnej činnosti odborov kriminálnej polície, podľa ktorej „finančné vyšetrovanie“ v zmysle medzinárodných dokumentov, napríklad odporúčaní č. 30 a 31 medzivládneho orgánu FATF a rôznych dokumentov iných medzinárodných orgánov, napríklad MONEYVAL, je potrebné vykladať oveľa širšie ako „vyšetrovanie“ (časť trestného konania) podľa Trestného poriadku, keďže „finančné vyšetrovanie“ zahŕňa napríklad aj spravodajskú činnosť vykonávanú Finančnou spravodajskou jednotkou (FSJ), operatívno-pátraciu činnosť PZ, činnosť policajtov, ale aj prokurátorov a súdov v trestnom konaní, avšak aj mimo oblasti patriacej do trestného práva, napríklad podľa zákona č. 101/2010 Z. z. o preukazovaní pôvodu majetku.

V súvislosti s efektívnym vykonaním finančného vyšetrovania je nevyhnutné vyzdvihnúť práve včasnosť jeho realizácie. Finančné vyšetrovanie nie je možné obmedziť len na trestné veci, v ktorých sa vedie trestné stíhanie voči konkrétnemu obvinenému, ale je nevyhnutné ho vykonať

⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku>. [online]. [cit. 2024-02-28].

¹⁰ Trestný zákon, § 34 odsek 4.

¹¹ Trestný zákon, § 34 odsek 5.

už od momentu zistenia skutočností, že bol vytvorený výnos pochádzajúci z trestnej činnosti. Je preto vhodné, vykonať finančné vyšetrovanie aj v trestných veciach, v ktorých je vedené trestné stíhanie tzv. vo veci. Uvedené je odôvodnené aj tou skutočnosťou, že zaistenie výnosu z trestnej činnosti prichádza do úvahy aj v prípade, ak vôbec nebude zistený páchatel' predikatívneho (zdrojového) trestného činu. Napríklad, ak na základe podvodného konania v zahraničí sú finančné prostriedky prevádzané na bankové účty v Slovenskej republike, kde prichádza k následnej legalizácii tohto výnosu pochádzajúceho z podvodného konania osoby v zahraničí. Hoci nie je vedené trestné konanie voči konkrétnej osobe, ktorá sa podvodného konania dopustila v zahraničí, je nevyhnutné vykonať zaistenie tohto výnosu bankou a následne prichádza do úvahy zaistenie peňažných prostriedkov na účte.

Ak je totiž finančné vyšetrovanie, či majetkový profil vyhotovený až v neskorších štádiách vyšetrovania, môže tým byť ohrozené efektívne a včasné zaistenie výnosu z trestnej činnosti. Spravidla po tom ako sa páchatel' dozvie o záujme orgánov činných v trestnom konaní, či už z výsluchu v inom procesnom postavení ako obvineného alebo i po samotnom obvinení, prax nasvedčuje zvýšenej snahe páchatel'ov odňať výnos z trestnej činnosti z dispozície orgánov činných v trestnom konaní tak, aby sa pre nich stal nedosiahnuteľný.

Treba však zdôrazniť, že tzv. finančné vyšetrovanie, pri plnení úloh súvisiacich s trestným konaním, môže byť komplikovaným a zdĺhavým procesom dokiaľ nedôjde k vyhotoveniu majetkového profilu. Majetkový profil ako určitý súhrn informácií o majetku páchatel'a môže zefektívniť tzv. finančné vyšetrovanie tým, že v úvodnom štádiu trestného konania zameria operatívno-pátraciu činnosť polície na vyhľadanie a následné zabezpečenie majetku, ktorý môže byť výnosom z trestnej činnosti prostredníctvom zaistovacieho inštitútu, pre možné súdne uloženie sankcie alebo ochranného opatrenia, napríklad trestu prepadnutia majetku, prepadnutia veci alebo tzv. náhradnej hodnoty alebo zaistenie nároku poškodeného na náhradu škody na majetku obvineného.

Vyhotovenie majetkového profilu je v trestnom konaní spojené, v rámci nevyhnutnej súčinnosti so štátnymi orgánmi, právnickými osobami a fyzickými osobami, s množstvom žiadostí podľa § 3 odsek 1, odsek 5 Trestného poriadku o poskytnutie údajov z rôznych evidencií a niektoré údaje môžu byť aj predmetom obchodného, bankového alebo daňového tajomstva alebo to môžu byť aj údaje z evidencie zaknihovaných cenných papierov, ktoré je potrebné adresovať väčšiemu počtu subjektov. Môže ísť o žiadosti o poskytnutie údajov z bankových, poisťovacích, leasingových a správcovských inštitúcií, údaje z katastra nehnuteľností, evidencie motorových vozidiel, lodí, lietadiel, zbraní, centrálného depozitára cenných papierov, obchodného registra, daňových a colných úradov, obcí, údaje o vlastníctve majetkových práv k duševnému alebo priemyselnému vlastníctvu, údaje z evidencie predmetov kultúrnej hodnoty a podobne. U všetkých týchto subjektov spracovanie žiadosti a poskytnutie odpovede trvá určitý čas. Personálne a časovo náročné, najmä vo forme operatívno-pátracej činnosti alebo vykonaných iných dôkazných prostriedkov, je aj zisťovanie tzv. neevidovaného majetku. Ide napríklad o hotovostné finančné prostriedky, listiny o majetkovom práve z pohľadávky alebo pôžičky, predmety z drahých kovov a kameňov, historické a zberateľské predmety a podobne. Naproti tomu, páchatel' pri odstraňovaní výnosu z trestnej činnosti vie konať rýchlo a vec predať alebo previesť na osobu jemu blízku alebo tretiu osobu.

Spravidla je teda vhodné, aby finančné vyšetrovanie a majetkový profil boli vyhotovené v trestnom konaní už po začatí trestného stíhania, tzv. vo veci, teda ešte pred vznesením obvinenia konkrétnej osobe. Samozrejme treba zohľadňovať aj obdobie medzi vykonaním finančného vyšetrovania a prípadným vznesením obvinenia. Značný časový odstup medzi týmito dvoma skutočnosťami môže spôsobiť neaktuálnosť finančného vyšetrovania.

Tu treba zdôrazniť, že finančné vyšetrovanie by nemalo byť len akýmsi jednorazovým aktom. Efektívne odnímanie výnosov z trestnej činnosti totiž vyžaduje, aby po celú dobu vyšetrovania boli skúmané majetkové pomery páchatel'a a možnosť odňatia, či zaistenia týchto výnosov alebo i iného majetku páchatel'a. Totiž aj v priebehu vyšetrovania môže páchatel'

nadobudnúť majetok, ktorý by bol spôsobilým k zaisteniu a výnos z trestnej činnosti k následnému odňatiu.

Z doterajšej praxe možno zistiť, že v oblasti tzv. finančného vyšetrovania je značný pozitívny posun. Policajti vykonávajúci vyšetrovanie postupujú aktívne a často už z vlastnej iniciatívy vykonávajú aspoň tzv. zúžené finančné vyšetrovanie. A ak je na podklade výsledkov tohto zúženého finančného vyšetrovania zrejmé, že páchatel' disponuje majetkom, ktorý je spôsobilý byť predmetom zaistenia, vykonajú rozšírené finančné vyšetrovanie, zamerané najmä na prevody majetku na osoby jemu blízke alebo tretie osoby. Na vykonávanie tzv. finančného vyšetrovania môže dať pokyn aj prokurátor vykonávajúci dozor nad zákonnosťou prípravného konania.

Ako negatívum možno hodnotiť, že doteraz nedošlo k zriadeniu osobitnej policajnej zložky, ktorá by bola výlučne určená na vykonávanie finančného vyšetrovania. Mohlo by ísť napríklad o analytické oddelenie, ktoré by bolo výlučne určené na vykonávanie finančného vyšetrovania a všetkých s tým súvisiacich úkonov. Finančné vyšetrovanie je naďalej, na úrovni obvodných oddelení, okresných a krajských riaditeľstiev PZ, spravidla ponechané na pleciach policajta vykonávajúceho vyšetrovanie. Pri formalizovanom predsúdnom konaní je tak policajt zaťažený ďalšími formálnymi úkonmi.

Efektívnejšiemu vykonávaniu finančného vyšetrovania bráni aj personálna poddimenzovanosť útvarov zabezpečujúcich samotné finančné vyšetrovanie. Tiež skutočnosť, že páchatelia trestnej činnosti sú v zahraničí a zisťovanie ich majetku sa musí realizovať prostredníctvom právnej pomoci. V prípade vykonávania finančného vyšetrovania vo vzťahu k právnickým osobám bol zistený negatívny jav, že tieto v momente vznesenia obvinenia zvyčajne už nevlastnia žiadny majetok, keďže ich existencia je spravidla využívaná výlučne na páchanie trestnej činnosti.

Od 1. februára 2022 sa na zvýšení efektivity finančného vyšetrovania aj v súvislosti s postihom trestného činu legalizácie výnosov trestnej činnosti spolupodieľa v rámci Prezídia PZ aj Národná centrála osobitných druhov kriminality a jej odbory finančného vyšetrovania.

V súvislosti s rastúcim trendom zaist'ovania majetku je prínosné zriadenie a činnosť Úradu pre správu zaisteného majetku, ktorý je činný od 1. augusta 2021.

Finančné vyšetrovanie a postih pri trestnom čine legalizácie výnosu z trestnej činnosti podľa § 233 a § 233a Trestného zákona, vychádza nielen zo spáchania a preukázania tzv. predikatívneho trestného činu, ale aj z vyhodnotenia poznatkov a operatívnych informácií od Finančnej spravodajskej jednotky o páchaní legalizácie výnosov z trestnej činnosti a tzv. neobvyklých obchodných operáciách vykonávaných na bankových účtoch.

Spolupráca prokuratúry s Finančnou spravodajskou jednotkou vychádza z metodiky Svetovej banky a skúseností z procesov národného hodnotenia rizika v oblasti legalizácie príjmov z trestnej činnosti a financovania terorizmu. Prokuratúra plní aj povinnosti uložené zákonom č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Podľa správy generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2022, prokuratúra plnila úlohy vyplývajúce z procesov patriacich do pôsobnosti Výboru expertov Rady Európy na hodnotenie opatrení proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu - MONEYVAL a súvisiacich štandardov medzinárodnej organizácie pre boj proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu Finančnej akčnej skupiny (FATF - Financial Action Task Force), z procesov patriacich do pôsobnosti Konferencie zmluvných strán Varšavského dohovoru (Dohovor Rady Európy o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zaistení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti a o financovaní terorizmu zo 16. mája 2005), do oblasti vzájomného hodnotenia členských štátov Európskej únie, ako aj z procesov v rámci ďalších hodnotiacich mechanizmov Rady Európy, Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) a Organizácie spojených národov.

3 Interná úprava prokuratúry Slovenskej republiky

V podmienkach prokuratúry Slovenskej republiky bolo vykonávanie tzv. finančného vyšetrovania upravené Opatrením číslo 39 z pracovnej porady generálneho prokurátora Slovenskej republiky, konanej v dňoch 9. - 11. decembra 2015 a Opatrením číslo 6 z pracovnej porady generálneho prokurátora Slovenskej republiky s krajskými prokurátormi, konanej dňa 28. septembra 2016, ako aj nadväzujúcim Usmernením generálneho prokurátora Slovenskej republiky spisovej značky IV/1 Spr 510/17/1000-5 z 11. decembra 2017.

Vyššie uvedené interné predpisy prokuratúry Slovenskej republiky boli zrušené a nahradené novým služobným predpisom na úseku finančného vyšetrovania, zaist'ovania vecí a majetku a odoberania výnosov z trestnej činnosti a nástrojov použitých na jej spáchanie, vrátane ukladania majetkových trestov a ochranných opatrení záväzným pre prokurátorov, a to Opatrením generálneho prokurátora Slovenskej republiky spisovej značky V/2 Spr 125/20/1000-53 z 29. júna 2021. Tento služobný predpis upravuje pôsobnosť prokuratúry v oblasti boja s legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a financovaním terorizmu a v oblasti zaistenia a konečného odoberania výnosov z trestnej činnosti.

Na základe tohto opatrenia sa vykonáva tzv. finančné vyšetrovanie podľa § 119 odsek 1 písmeno f) Trestného poriadku vo všetkých trestných veciach, v ktorých Trestný zákon ustanovuje ukladanie trestu prepadnutia majetku (§ 58 Trestného zákona), ukladanie trestu prepadnutia veci, ak ide o prepadnutie výnosu z trestnej činnosti alebo tzv. náhradnej hodnoty a uloženia ochranného opatrenia zhabania veci podľa § 83 odsek 1 písmeno a) až c) a f) Trestného zákona a ochranného opatrenia zhabania časti majetku podľa § 83a odsek 1 Trestného zákona. Finančné vyšetrovanie sa realizuje aj vo všetkých trestných veciach, ktoré sa vedú pre trestný čin legalizácie výnosu z trestnej činnosti (§ 233, 233a a 234 Trestného zákona), v trestných veciach, v ktorých predikatívnymi trestnými činmi sú zneužívanie právomoci verejného činiteľa, závažné podvody, finančná kriminalita, trestné činy daňové, závažná majetková trestná činnosť, trestná činnosť páchaná organizovanými skupinami a trestná činnosť súvisiaca s terorizmom. Do tohto opatrenia boli implementované závery vyplývajúce pre rezort prokuratúry z 5. kola hodnotenia Slovenskej republiky Výborom expertov Rady Európy na hodnotenie opatrení proti praniu špinavých peňazí a financovaniu terorizmu - MONEYVAL, Strategické princípy boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti, financovania terorizmu a financovania rozširovania zbraní hromadného ničenia na obdobie rokov 2019 - 2024 a Akčný plán boja proti legalizácii príjmov z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu na obdobie rokov 2019 - 2022.¹²

Spomenuté Opatrenie generálneho prokurátora bolo doplnené Opatrením generálneho prokurátora Slovenskej republiky č. 3/2022 z porady generálneho prokurátora Slovenskej republiky konanej v dňoch 13. až 15. decembra 2022 vo Vzdelávacom a rehabilitačnom centre prokuratúry Slovenskej republiky Krpáčovo. Na základe doplňujúceho opatrenia sú zabezpečované štatistické prehľady zaist'ovania majetku, vecí a výnosov z trestnej činnosti, vrátane ich hodnoty za príslušný kalendárny štvrt'rok od jednotlivých krajských prokuratúr.

Na vykonanie Opatrenia generálneho prokurátora Slovenskej republiky V/2 Spr 125/20/1000-53 z 29. júna 2021, s cieľom zvýšiť aktivitu pri uplatňovaní zákonnej a internej úpravy zabezpečenia vykonávania tzv. finančného vyšetrovania, zaist'ovania a konečného odoberania výnosov z trestnej činnosti, ako aj zabezpečenia trvalého systematického prístupu v rámci výkonu prokurátorských činností, vydal krajský prokurátor v Bratislave Opatrenie č. 6 spisovej značky 1/1 Spr 284/21/1100 - 1 z 8. októbra 2021 o zabezpečení vykonávania tzv. finančného vyšetrovania, zaist'ovania a konečného odoberania výnosov z trestnej činnosti.

¹² Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonosti v Slovenskej republike za rok 2022. Dostupné z https://www.genpro.gov.sk/fileadmin/Sprava_o_cinnosti/2022_sprava_o_cinnosti_GP.pdf. [online]. [cit. 2024-03-08].

Prokuratúra Slovenskej republiky pravidelne sumarizuje a vyhodnocuje štatistické údaje aj o trestnom čine legalizácie výnosu z trestnej činnosti a machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe. Vyhodnocuje tiež finančné vyšetrovanie a zaist'ovanie majetku v trestnom konaní.

Údaje a svoje poznatky uvádza prokuratúra Slovenskej republiky v správe generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za daný rok, ktorú Generálny prokurátor Slovenskej republiky predkladá každoročne do Národnej rady Slovenskej republiky.

Zo správ generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za roky 2021¹³ a 2022¹⁴ vyplýva, že počet vecí, v ktorých je vykonávané tzv. finančné vyšetrovanie a celková hodnota zaisteného majetku na základe finančného vyšetrovania, má medziročne rastúci trend, čo je zrejme aj z nižšie uvedených tabuliek a grafu za sledované obdobie rokov 2017 až 2022.

Napríklad v roku 2022 bolo na prokuratúre realizované finančné vyšetrovanie v 1 053 trestných veciach, čo predstavuje nárast o 48 trestných vecí v porovnaní s rokom 2021.

Celková hodnota zaisteného majetku na základe finančného vyšetrovania za rok 2022 predstavovala sumu 39 305 298 eur, čo v porovnaní s rokom 2021 predstavovalo nárast hodnoty zaisteného majetku o sumu 4 951 012,05 eur.

Najpoužívanejším zaist'ovacím úkonom bolo zaistenie peňažných prostriedkov podľa § 95 odsek 1 Trestného poriadku a zaistenie hnutel'nej veci podľa § 96f Trestného poriadku.

Najväčší objem majetku bol zaistený prostredníctvom inštitútu zaistenia nehnuteľnosti podľa § 96a odsek 1 Trestného poriadku.

Najčastejším druhom zaist'ovaného majetku v sledovanom období boli finančné prostriedky vedené na účte v banke, nehnuteľnosti (byty, pozemky, domy), motorové vozidlá, peniaze v hotovosti, šperky a luxusný tovar vysokej hodnoty.

Tabuľka č.1 Počet finančných vyšet'ovaní v trestných veciach v rokoch 2017 - 2022

Rok	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet finančných vyšet'ovaní v trestných veciach	212	335	449	585	1005	1053

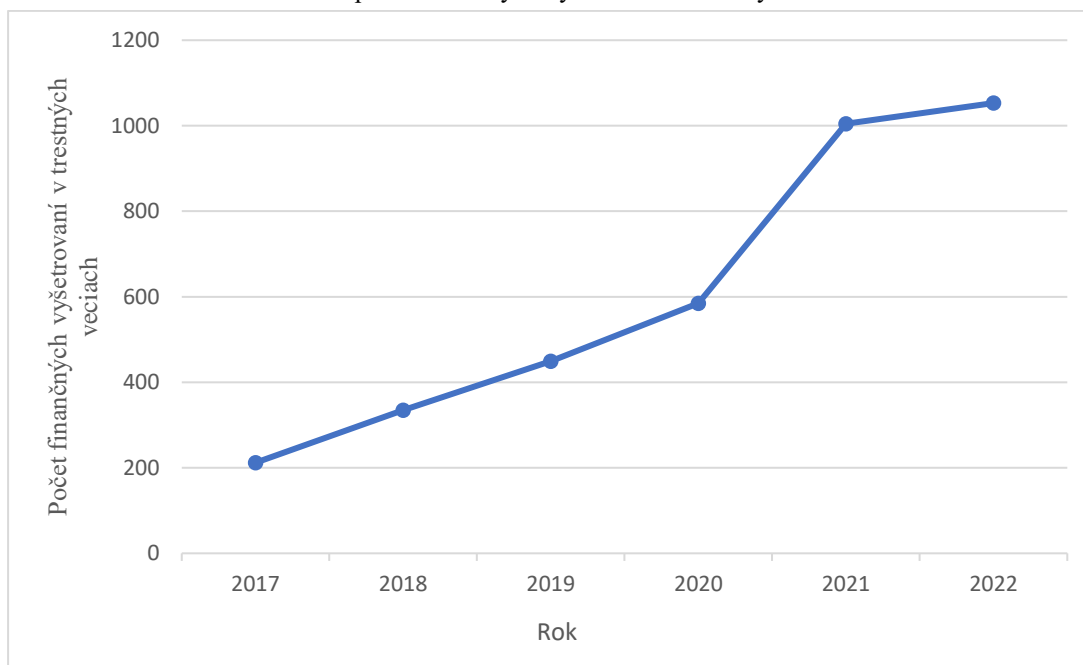
Tabuľka č.2 Celková hodnota zaisteného majetku na základe finančného vyšet'ovania v rokoch 2020 - 2022

Rok	2020	2021	2022
Celková hodnota zaisteného majetku na základe finančného vyšet'ovania	5 967 135,03 €	34 354 286,95 €	39 305 298 €

¹³ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2021. Dostupné z <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava/sprava-generalneho-prokuratora-slovenskej-republiky-o-cinnosti-prokuratiry-v-roku-2021-a-poznatkoch-prokuratiry-o-stave-zakonnosti-v-slovenskej-republike/>. [online]. [cit. 2024-03-08].

¹⁴ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2022. Dostupné z https://www.genpro.gov.sk/fileadmin/Sprava_o_cinnosti/2022_sprava_o_cinnosti_GP.pdf. [online]. [cit. 2024-03-08].

Graf: Trend ročného nárastu počtu finančných vyšetrovaní v trestných veciach v rokoch 2017 - 2022

Záver

V Slovenskej republike došlo v roku 2021 k pomerne rozsiahlej zmene a doplneniu trestnej hmotnoprávnej aj procesnoprávnej úpravy, a to na základe Zákona o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku.

Snahou bolo prijatie takej právnej úpravy zaist'ovania majetku, ktorá v súlade s medzinárodnými štandardmi vyplývajúcimi zo záväzkov Slovenskej republiky v tejto oblasti, zabezpečí efektívne vyhľadávanie, zaist'ovanie a odnímanie výnosov z trestnej činnosti a zavedenie jasných a účelných pravidiel pre správu zaisteného majetku a nakladanie s ním.

V Trestnom poriadku bol rozšírený účel trestného konania aj o odňatie výnosov z trestnej činnosti. Pre reálne napĺňanie účelu trestného konania bol v Trestnom zákone definovaný výnos z trestnej činnosti, čo sa premietlo aj do doplnenia zákonnej úpravy v časti zásad ukladania trestov a ochranných opatrení. Rovnako sa v Trestnom zákone zaviedol v súvislosti s efektívnym odčerpávaním výnosov z trestnej činnosti aj nový druh ochranného opatrenia (zhabanie časti majetku). Trestný poriadok bol doplnený v dokazovaní aj o tzv. finančné vyšetrovanie a rozšírili sa inštitúty slúžiace na zaistenie majetku určeného na páchanie trestných činov alebo ktorý je výnosom z trestnej činnosti (napríklad zaistenie nehnuteľnosti, zaistenie majetkovej účasti v právnickej osobe, zaistenie virtuálnej meny, zaistenie inej majetkovej hodnoty, zaistenie hnutel'nej veci, zaistenie náhradnej hodnoty).

Pod „finančné vyšetrovanie“, ktorého pojem nie je v právnom poriadku Slovenskej republiky legálne definovaný, možno zahrnúť postup polície, ktorého výsledkom má byť súbežné - paralelné dokazovanie nielen skutkových okolností, ale aj majetkových pomerov osoby, voči ktorej sa vedie trestné konanie, aby bolo možné efektívne odňatie výnosov z trestnej činnosti.

Bude tak potrebné vyhotovovať majetkový profil konkrétnej osoby, ktorý bude vyhotovovať procesne príslušný policajt na vedenie vyšetrovania v zmysle Trestného poriadku alebo orgán podľa osobitného predpisu s využitím postupov aj podľa osobitných predpisov

Postup prokurátorov pri zabezpečovaní tzv. finančného vyšetrovania, v rámci výkonu ich dozorových oprávnení, je upravený aj vnútrorezortnými predpismi, a to opatreniami generálneho prokurátora Slovenskej republiky, ako aj opatreniami krajských prokurátorov. Pre zefektívnenie postupu v tejto oblasti sú obsahom pravidelných poradí prokuratúry a polície na všetkých stupňoch, vrátane vzdelávacích aktivít, aj aktuálne poznatky a štatistické údaje.

Je možné konštatovať, že počet vecí, v ktorých je vykonávané tzv. finančné vyšetrovanie a celková hodnota zaisteného majetku na základe finančného vyšetrovania, má medziročne rastúci trend.

Pri realizovaní tzv. finančného vyšetrovania, ale aj postihu trestnej činnosti súvisiacej s legalizáciou výnosov z trestnej činnosti, sa vyskytujú aj problémy. Ak je finančné vyšetrovanie, majetkové pomery, či majetkový profil osoby (páchateľa), vyhotovený až v neskorších štádiách vyšetrovania, môže byť ohrozené efektívne a včasné zistenie, zaistenie a odňatie výnosu z trestnej činnosti.

Zároveň početné úkony spojené s tzv. finančným vyšetrovaním, môžu byť popri plnení ďalších úloh súvisiacich s trestným konaním, komplikovaným a zdĺhavým procesom, čo súvisí aj s nedostatočným personálnym stavom policajných útvarov.

Tzv. finančné vyšetrovanie je naďalej, na úrovni obvodných oddelení, okresných a krajských riaditeľstiev PZ, spravidla ponechané na pleciach policajta vykonávajúceho vyšetrovanie. Pri formalizovanom predsúdnom konaní je tak policajt zaťažený ďalšími formálnymi úkonmi. Aj z uvedených dôvodov je vhodné, aby policajt a dozorový prokurátor dôsledne vyhodnocovali povahu každej trestnej veci už v úvodnom štádiu trestného konania, aby tzv. finančné vyšetrovanie nebolo vykonávané v trestných veciach, kde nie je predpoklad žiadneho výnosu z trestnej činnosti.

Prínosom by mohlo byť aj zriadenie osobitnej policajnej zložky na úrovni okresných alebo krajských riaditeľstiev PZ, napríklad analytického oddelenia, ktoré by bolo určené na vykonávanie finančného vyšetrovania, monitorovanie majetkových pomerov, vyšetrovania predikatívnej trestnej činnosti a všetkých s tým súvisiacich úkonov, vrátane vstupov do súvisiacich evidencií a poskytovalo by na základe štatistických ukazovateľov a analytickej činnosti aj metodické usmerňovanie policajtov.

Od 1. februára 2022 sa na zvýšení efektivity finančného vyšetrovania, najmä v súvislosti s postihom trestného činu legalizácie výnosov trestnej činnosti, spolupodieľa v rámci Prezídia PZ aj Národná centrála osobitných druhov kriminality a jej odbory finančného vyšetrovania.

Zvýšený trend zaistovania majetku (v rámci vecí dôležitých pre trestné konanie, nielen výnosov z trestnej činnosti, ale aj nástrojov trestnej činnosti a vecí, ktoré môžu slúžiť na účely dokazovania), vytvára najmä pre Policajný zbor a jeho súčasti značné ťažkosti, ktoré súvisia aj s obmedzenými kapacitami uskladnenia zaisteného majetku a ochrany jeho úžitkových vlastností. Uvedený problém sa podarilo čiastočne riešiť Úradom pre správu zaisteného majetku, ktorý svoju činnosť začal vykonávať 1. augusta 2021.

Vychádzajúc z obsahu pojmu výnos v jeho najširšom význame, s prihliadnutím na neustály vývoj informačných technológií a voľnejší cezhraničný pohyb osôb a tovaru, nové druhy tovaru, prípadne aj nové druhy platidiel, vrátane komplikovaných schém právnych vzťahov, je reálny predpoklad, že sa v budúcnosti objavia nové formy kriminality spojené najmä s legalizáciou výnosov z trestnej činnosti, urýchlia sa prevody majetku od páchatel'a k ďalšej osobe, pri súčasnom vyššom zakryvaní jeho pôvodu, na ktoré bude potrebné v rámci naplňania účelu trestného konania zo strany štátu a orgánov činných v trestnom konaní, vrátane ich špecializácie, ako aj medzinárodnej justičnej spolupráce primerane reagovať. Napríklad aj doplnením Trestného poriadku o nové zaistovacie inštitúty na zaistenie majetku, ktorý by mohol byť odňatý ako výnos z trestnej činnosti.

V budúcnosti bude nevyhnutné riešiť aj otázku, či zotrvať na tzv. „silnom prípravnom konaní“ so značnou formálnou a časovou náročnosťou na vykonávanie a početnosť procesných úkonov alebo ho zjednodušiť s tým, aby ťažisko dokazovania bolo vykonávané na hlavnom pojednávaní.

Zoznam bibliografických odkazov

ČENTÉŠ, J. a kol. 2012. Trestné právo procesné. Všeobecná a osobitná časť. Šamorín: Heuréka, 864 s. ISBN 80-89122-75-2.

MINÁRIK, Š. a kol. 2010. Trestný poriadok. Stručný komentár, Druhé, prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: IURA EDITION, s.r.o., 1392 s. ISBN 978-80-8078-369-3.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Metodická pomôcka k „finančnému vyšetrovaniu“ v služobnej činnosti odborov kriminálnej polície, vydaná Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Prezídium PZ v januári 2017.

Opatrenie generálneho prokurátora Slovenskej republiky spisovej značky V/2 Spr 125/20/1000-53 z 29. júna 2021.

Opatrenie generálneho prokurátora Slovenskej republiky č. 3/2022 z porady generálneho prokurátora Slovenskej republiky konanej v dňoch 13. až 15. decembra 2022 vo Vzdelávacom a rehabilitačnom centre prokuratúry Slovenskej republiky Krpáčovo.

Opatrenie krajského prokurátora v Bratislave č. 6 spisovej značky 1/1 Spr 284/21/1100 - 1 z 8. októbra 2021 o zabezpečení vykonávania tzv. finančného vyšetrovania, zaisťovania a konečného odoberania výnosov z trestnej činnosti.

Dôvodová správa k zákonu č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z <https://www.aspi.sk/products/lawText/7/285225/1/2/dovodova-sprava-c-lit285225sk-dovodova-sprava-k-zakonu-c-312-2020-zz-o-vykone-rozhodnutia-o-zaisteni-majetku-a-sprave-zaisteneho-majetku>. [online]. [cit. 2024-02-28].

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2022. Dostupné z https://www.genpro.gov.sk/fileadmin/Sprava_o_cinnosti/2022_sprava_o_cinnosti_GP.pdf.

[online]. [cit. 2024-03-08].

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike za rok 2021. Dostupné z <https://www.genpro.gov.sk/spravy-o-cinnosti/sprava/sprava-generalneho-prokuratora-slovenskej-republiky-o-cinnosti-prokuratury-v-roku-2021-a-poznatkoch-prokuratury-o-stave-zakonnosti-v-slovenskej-republike/>. [online]. [cit. 2024-03-08].

Kontaktné údaje:

JUDr. Rastislav Remeta, PhD.

Krajský prokurátor

Krajská prokuratúra Bratislava, Vajnorská 47, 812 56 Bratislava

Odborný asistent na Katedre trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Právnická fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

Šafárikovo námestie 6

810 00 Bratislava

+421 911 90 60 24

rastislav.remeta@genpro.gov.sk

ZAISŤOVANIE E-EVIDENCE, PROSTREDNÍCTVOM PROCESNÉHO POSTUPU PODĽA §89a TRESTNÉHO PORIADKU

mjr. JUDr. Miroslav SRHOLEC
vyšetrovateľ OFV, NCODK, PPZ;
externý doktorand
Katedra trestného práva
Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach

Anotácia: Autor rozoberá problematiku aplikácie procesného postupu podľa § 89a Trestného poriadku pri zaisťovaní e – evidence.

KLúčové slová: trestné právo procesné, OČTK, e-evidence

Annotation: The author discusses the issue of applying the procedural procedure according to § 89a of the Criminal Code, in securing e-evidence

Keywords: criminal procedural law, Law Enforcement Agencies, e-evidence

Úvod

Orgány činné v trestnom konaní sa v súčasnosti stretávajú s prvkom elektronických dôkazných prostriedkov čoraz intenzívnejšie. V roku 2018 podľa *Pracovného dokumentu útvarov komisie hodnotenia vplyvu ako sprievodný dokument návrhu smernice a nariadenia*¹, bolo na úrovni EÚ až 85% trestných konaní s prezenciou elektronického dôkazného prostriedku. Za obdobie 2013 – 2021 sa počet cezhranične vyžiadanych elektronických dôkazov zvýšil o 280,62%². Z aktuálneho prieskumu spoločnosti AMI DIGITAL INDEX 2023, vyplynulo, že až 95% príslušníkov „generácie Z“ je prítomných na internete, pričom celkový priemer času stráveného na sieti predstavuje až 2h 57m denne a na sieťach nie je prítomných len 4% internetovej populácie³.

Nie len celkový nárast popularity užívania elektronických zariadení v bežnom živote, ale aj celkovo, rastúci trend informatizácie spoločnosti, vytvára tlak na aplikačné schopnosti OČTK riadne vyhľadávať, zaisťovať a následne vyhodnocovať elektronické dôkazné prostriedky. V súčasnosti nie je možné vyšetrovanie počítačovej kriminality bez manipulácie s elektronickými dôkaznými prostriedkami, naviac rozsah trestných činov s prvkom elektronických dôkazných prostriedkov neustále narastá. Vyšetrovanie aj trestných činov proti majetku, životu či zdraviu si neraz nevystačí len s obvyklými elektronickými dôkaznými prostriedkami a je potrebné doplniť dokazovanie aj o uvedený prvok. Uvedená situácia nás vedie k presvedčeniu, že elektronické dôkazné prostriedky budú v trestnom konaní naberať na význame a v niektorých špecifických prípadoch budú „nadradené“ nad klasické „hmotné“ dôkazné prostriedky. Súčasné trendy preto akcelerujú potrebu právne ako aj technicky konformného postupu zo strany OČTK.

¹ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT IMPACT ASSESSMENT Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on the appointment of legal representatives for the purpose of gathering evidence in criminal proceedings; dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2018%3A118%3AFIN> zo dňa 12.02.2024

² Výsledky výskumu SIRIUS EU Digital Evidence Situation Report dostupné na <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/sirius-eu-digital-evidence-situation-report-2022> zo dňa 12.02.2024

³ <https://amidigital.sk/index-2023/> zo dňa 12.02.2024

Obsahová základňa

Právna veda trestného práva, používa niekoľko zaužívaných pojmov pri problematike elektronických dôkazných prostriedkoch. Z najčastejších možno uviesť pojmy ako *dáta*, *digitálne dôkazy*, *e-evidence*, *elektronické dôkazy* či *počítačové údaje*. V rámci výskumu sme sa stretli s veľkým množstvom pokusov o definovanie uvedeného fenoménu. Za najkomplexnejšiu definíciu považujeme práve najjednoduchšiu z nich, ktorá chápe počítačové údaje ako: „*záznam skutočností, informácií či pojmov vo forme, ktorá je vhodná na spracovanie v počítačovom systéme...*“⁴. Je však potrebné doplniť, že množina elektronických dôkazných prostriedkov v sebe obsahuje nepreberné množstvo prvkov digitalizovaných informácií, ktoré však z povahy veci nemožno chápať len ako informáciu vyjadrenú v binárnej sústave. Digitalizované informácie sú spracované v najrôznejších formátoch, súboroch, systémoch či elektronických zariadeniach, ale aj v rôznych sieťach. Určitá znalosť technického pozadia je nevyhnutná pre určenie správneho právneho režimu vyhľadania, zaistenia či vyhodnotenia elektronických dôkazných prostriedkov pričom zároveň je potrebné uviesť, že na rozdiel od napr. listinných dôkazov, má znalosť technického pozadia *de facto* bezprostredný dopad na informačnú kvalitu elektronického dôkazného prostriedku.

Matéria elektronických dôkazných prostriedkov, napriek jednote v zázemí technických nosičov, nepredstavuje homogénnu problematiku. Elektronické dôkazné prostriedky možno diferencovať rôznymi kategóriami. Za smerodajné kritériá považujeme a) ne/verejnú povahu dostupnosti dát b) dáta súkromného charakteru c) údaje elektronickej komunikácie d) prevádzkové údaje. Zároveň možno uviesť, že elektronické dôkazné prostriedky v trestnom práve, možno považovať fenomén. A ako taký, ho je potrebné chápať v určitých významových líniách. Za významné, možno uviesť napríklad elektronické dôkazné prostriedky v offline – online prostredí, či získané v trestnom – netrestnom právnom režime, či získavané v tuzemsku – cezhranične a pod.

Legálny rámec

Trestný poriadok v súčasnosti používa až abnormálne vysoký počet abstraktných pojmov ako: „*počítačové údaje*“, „*prevádzkové údaje*“, „*údaje uložené prostredníctvom počítačového systému*“, „*prístupové údaje*“, „*údaje prenášané prostredníctvom počítačového systému*“, „*údaje o telekomunikačnej prevádzke*“, „*údaje v informačných systémoch*“, „*údaje poskytnuté na nosičoch informácií*“, „*iný nosič informácií*“, „*záznam telekomunikačnej prevádzky*“, „*zvukové, obrazové alebo obrazovo – zvukové záznamy*“. Uvedené pojmy však rozhodne nemožno považovať za synonymizované výrazy a ako samotné, predstavujú rôzne typy zdigitalizovaných informácií.

Trestný zákon v zmysle § 130 ods. 2 TZ legálne definoval, že „*za vec sa považuje aj nehmotná informácia, dáta výpočtovej techniky alebo obrazový záznam na technickom nosiči*“. Už z pojmového hľadiska možno zákonom definovanej, gramatickej základne, vyextrahovať záver o mimoriadne roztrieštenom a nejednoznačným právnom prostredí, ktoré od OČTK požaduje, pri aplikácii jednotlivých inštitútov trestného práva procesného, až expertnú výkladovú kompetenciu.

Aktuálna, trestno-procesná norma je konštituovaná na inštitútoch z roku 2005, ktoré bez veľkej kreativity nadviazali na tradíciu procesných inštitútov z trestno-procesnej normy zo 60. rokov 20. storočia. Trestný poriadok obsahuje niekoľko samostatných inštitútov, ktoré možno vzťahovať aj na problematiku elektronických dôkazných prostriedkov. Právna norma je preto v problematike elektronických dôkazných prostriedkov odkázaná na aplikáciu najmä nešpecializovaných inštitútov. Prevažnú časť trestno-procesných inštitútov je potrebné pred aplikáciou na danú problematiku adaptovať, čo sa prejavuje prevažne v samotnom procese či

⁴ Dohovor Rady Európy o počítačovej kriminalite, „Budapeštiansky dohovor“ čl. 1 písm. b); Oznámenie MZV SR č. 137/2008 Z.z. Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky o podpísaní Dohovoru o počítačovej kriminalite

metóde aplikácie konkrétneho inštitútu na elektronický dôkazný prostriedok. Uvedená situácia, zároveň zvyšuje požiadavky technickej ako aj právnej znalosti problematiky zo strany OČTK, ktoré sú v praxi odkázané na improvizáciu aplikácie, nie všeobecne akceptovaných postupov.

Procesne konformný postup si preto vyžaduje, prispôsobenie účelu samotnej právnej úpravy a dodržanie technickej perfekcie za účelom neporušiteľnosti integrity technického záznamu a nadväzne aj zákonnosti a prípustnosti takto zabezpečeného dôkazu. Procesné ustanovenia elektronických dôkazných prostriedkov možno prezentovať najmä na ustanoveniach § 3 TP, § 89a TP, § 90 TP, § 91 TP, § 100 TP, § 101 TP, § 108 TP, § 113 TP, § 114 TP, § 115 TP, § 116 TP, § 118 TP, § 142 TP, § 154 TP, § 160 TP, pričom adaptácia každého procesného inštitútu na skúmanú problematiku v sebe obsahuje viaceré problematické momenty a to jednak právne ako aj praktické⁵.

Z hľadiska cieľov predkladaného článku sa sústredíme na možnosť zaisťovania elektronických dôkazných prostriedkov prostredníctvom ustanovenia § 89a TP s priblížením na problematické momenty.

Ustanovenie § 89a TP

Normatívna úprava ustanovenia § 89a TP „Povinnosť na vydanie vecí“, znie: „Kto má pri sebe vec, ktorá môže slúžiť na účely dokazovania, je povinný ju na vyzvanie predložiť policajtovi, prokurátorovi alebo súdu; ak ju treba na účely dokazovania zaisťovať, je povinný vec na vyzvanie týmto orgánom vydať. Pri vyzvaní ho treba upozorniť na to, že ak nevyhoví výzve, môže mu byť vec odňatá, ako aj na iné následky nevyhovenia.“ Výklad uvedeného ustanovenia II. oddielu, IV. dielu TP, nie je možný bez aplikácie systematického výkladu. Názov IV. dielu TP „Zaisťovanie vecí dôležitých pre trestné konanie“ začína I. oddielom, *de jure* legálnou definíciou veci dôležitej pre trestné konanie. V zmysle ustanovenia § 89 ods. 1 písm. a) TP rozumie vec, ktorá a) môže slúžiť na účely dokazovania“ a v zmysle ustanovenia vec ktorá podľa písm. b) bola použitá na spáchanie trestného činu alebo bola určená na spáchanie trestného činu (ďalej len „nástroj trestnej činnosti“), alebo podľa písm. c) „je výnosom z trestnej činnosti.“

V zmysle ustanovenia § 119 ods. 3 TP „Za dôkaz môže slúžiť všetko, čo môže prispieť na náležité objasnenie veci a čo sa získalo z dôkazných prostriedkov podľa tohto zákona alebo podľa osobitného zákona. Dôkaznými prostriedkami sú najmä výsluch obvineného, svedkov, znalcov, posudky a odborné vyjadrenia, previerka výpovede na mieste, rekognícia, rekonštrukcia, vyšetrovací pokus, obhliadka, veci a listiny dôležité pre trestné konanie, oznámenie, informácie získané použitím informačno-technických prostriedkov alebo prostriedkov operatívno-pátracej činnosti.“ Uvedené ustanovenie sa bezprostredne týka dôkazu tj. výťažku z dôkazného prostriedku a nie veci, ktorá je predmetom splnenia vydanéj výzvy na splnenie povinnosti podľa § 89a TP.

Podľa nášho názoru, ustanovenie § 89 TP zjavne, terminologicky pracuje s pojmami trestného práva hmotného. Takými sa rozumie „vec“, ktorá podľa písm. c) je výnosom z trestnej činnosti. Legálnu definíciu „výnosu z trestnej činnosti“ možno vysledovať v ustanovení § 130 ods. 9 Trestného zákona. V Trestnom poriadku absentuje legálna definícia „veci“(sic!). Táto je obsiahnutá len v hmotnoprávnom ustanovení § 130 ods. 1 Trestného zákona, kde sa vecou rozumie „a) hnutelná vec alebo nehnuteľná vec, byt alebo nebytový priestor, zvieratá, ak z jednotlivých ustanovení tohto zákona nevyplýva niečo iné, b) ovládateľná prírodná sila alebo energia c) cenný papier bez ohľadu na jeho podobu d) peňažné prostriedky na účte, e) listina, ktorá je podkladom uplatnenia si právneho nároku, alebo f) majetkové právo alebo iná peniazmi ocniteľná hodnota.“ Z hľadiska cieľov práce a porozumenia umiestnenia problematiky elektronických dôkazných prostriedkov v trestnom konaní je dôležité ustanovenie § 130 ods. 2 Trestného zákona: „Za vec sa považuje aj nehmotná informácia, dáta výpočtovej techniky alebo obrazový záznam na technickom

⁵ Vzhľadom ku komplexnosti nie je vylúčený opačný prístup a to voľbu jednotlivých typov dôkazných prostriedkov a možnosť ich zaisťovania jednotlivými inštitútmi trestného práva procesného

nosiči.“ Potreba aplikácie výkladu *analogia iuris* pri ustanovení § 89 TP a nadväzne ustanovenie § 89a TP na ustanovenie § 130 ods. 2 TZ, však nie je bezproblémová.

Skôr neplánovane ako cieľavedome zaujal zákonodarca novelou č. 111/2023 Z.z. účinnou od 01.05.2023 zaujímavú pozíciu, kde ustanovením § 106a ods. 5 Trestného poriadku určil že: „Listinou podľa odsekov 1 až 4 sa rozumie aj iný nosič informácií, počítačový údaj vrátane prevádzkových údajov, ktoré boli uložené prostredníctvom počítačového systému. Ak je to potrebné, orgán činný v trestnom konaní alebo sudca pre prípravné konanie môže pribrať odborného konzultanta, špecializované odborné pracovisko alebo znalecký ústav.“ Uvedené ustanovenie sa týka osobitnej úpravy o prehliadke priestorov advokáta.

Zároveň možno uviesť, že ustanovenie § 156 ods. 3 TP „Vecnými dôkazmi sú aj zvukové, obrazové alebo obrazovo-zvukové záznamy“, ďalej dokresľuje roztrieštenosť pojmovologickej situácie.

Ustanovenia by právne-teoreticky umožňovali uprednostnenú aplikáciu argumentu *analogia legis* (alt. *a. a simili*) pred hmotnoprávnou definíciou a teda postupom *analogia iuris*.

Samotná potreba výkladu ustanovenia § 89a TP na problematiku elektronických dôkazných prostriedkov je zjavná. Automatický výklad ale podľa nášho názoru, nie je priamočiary. Aplikácia výkladových metód resp. aplikácia kolíznych argumentov v práve má svoju vnútornú logiku a postupnosť. V prípade automatického uplatňovania ustanovenia § 130 ods. 2 TZ k ustanoveniu § 89a TP, možno hovoriť o aplikácii *analogia iuris*. Uvedený prístup v zásade v práve nie je nevhodný avšak bez zákonného odkazu, nie je automatický. Samotná dôvodová správa uvádza, že vecami podliehajúcimi výzve: „...sa rozumejú predovšetkým predmety alebo listiny, ktoré môžu poslúžiť ako dôkaz, ako aj veci, o ktorých by sa mohlo vysloviť prepadnutie alebo zhabanie, avšak s výnimkou listín uvedených v odseku 2“^{6,7} V kolíznych prípadoch možno aplikovať *argumentum a simili* /alt. *a fortiori*/ resp. *analogia legis*, či spomenutá *analogia iuris*. Akákoľvek aktivácia výkladových argumentov je však možná až v prípade absencie špeciálnej právnej úpravy⁸. Navyiac aplikácia *analogia iuris* a *analogia legis* v samej podstate, predstavuje akt dotvárania a nie výkladu práva. Akákoľvek prípadná aplikácia analogických argumentov, preto vyžaduje vyššiu právnu erudáciu na strane aplikujúceho orgánu. Z aplikačnej praxe možno uviesť, že užívanie uvedeného argumentu nie je úplne neznáme. Za najčastejší, analogický procesný postup možno uviesť tzv. opravné uznesenie (podľa § 174 ods. 1 TP s poukazom na ustanovenie § 180 TP).

Ako sme už uviedli, hlavná kondícia pre možnosť aplikácie analógie je absencia špeciálnej právnej úpravy. Na základe vlastnej právnej analýzy máme za to, že ustanovenie § 91 TP, ktoré znie „Ak je na účely dokazovania nevyhnutné uchovanie uložených počítačových údajov vrátane prevádzkových údajov, ktoré boli uložené prostredníctvom počítačového systému...“; uvedené ustanovenie využíva vlastný pojmový aparát a je teda z hľadiska komplexného výkladu možné uviesť, že *počítačové údaje* je možné získavať predovšetkým postupom podľa § 91 TP. Ustanovenie § 89a TP, je preto primárne určené k vydaniu „hmotnej“ veci ako *dôkazu, nástroja* či *výnosu*. Odmietnutie uvedenej výkladovej pozície by znamenalo, že aplikáciou ustanovenia § 89a TP, možno „obísť“ aj ustanovenia § 116 TP a požadovať údaje o telekomunikačnej prevádzke, ktoré obdobne možno subsumovať pod ustanovenie § 130 ods. 2 TP, ako nehmotnú informáciu. Uvedený postup je potrebné odmietnuť ako právne vadný, nakoľko narúša zákonnú formu ochrany súkromnej sféry osoby.

Existencia špecializovanej právnej úpravy, *de facto* odsúva aj možnosť analógie /alt. argument *a simili*/ ustanovenia § 106a Trestného poriadku, ktoré z uvedeného dôvodu možno

⁶ Dôvodová správa k zákonu č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok

⁷ O inom obsahu pojmov mlčí aj dôvodová správa k novele č. 312/2021 Z.z.; dostupné na <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=482301>

⁸ MELZER, F. Metodologie nalézání práva, Úvod do právní argumentace, Plzeň: C.H.Beck, 2011. s.243 – 251. ISBN 978-80-7400-382-0

limitovať, gramatickým a systematickým výkladom, len k postupu o prehliadke priestorov advokáta, teda ako špecializovanú a lokalizovanú legálnu definíciu.

Postup získavania elektronických dôkazných prostriedkov v trestnom konaní, práve postupom § 89a Trestného poriadku, však nemožno *an bloc* vylúčiť, hoci sa podľa nášho názoru nejedná o generálny spôsob importu rýdzo elektronických dôkazných prostriedkov do trestného konania.

Aplikačnú prípustnosť uvádzame v prípadoch, ak OČTK disponujú konkrétnou informáciou na akom (fyzickom)elektronickom nosiči (PC, USB flash, SD, atď.) sa elektronické dôkazy nachádzajú resp. majú nachádzať, je aplikácia ustanovenia § 89a TP súladná s dosahovaním cieľa Trestného poriadku. Taktiež do úvahy pripadá aj možnosť vydania výzvy na okruh elektronických dôkazných prostriedkov, ktoré nemožno subsumovať pod množinu uvedenú v ustanovení § 91 Trestného poriadku (napr. špecifický formát) a ktoré nie je vylúčené iným ustanovením TP ako napríklad spomenuté ustanovenie § 116 TP, ktoré sa týka podmnožiny elektronických dôkazných prostriedkov, navyše chránených telekomunikačným tajomstvom.

Aplikačné problémy vystupujú aj v priebehu samotnej procedúry vyčerpávania inštitútu. Spomenúť možno obsah samotnej výzvy na vydanie veci, ktorá musí byť dostatočne určitá a jasná. Zároveň je potrebné uviesť, že samotný inštitút sa právne nekonzumuje aplikáciou samotnej výzvy, ale najmä procesným postupom zákonného „preberania“ veci v nadväznosti na ustanovenie § 93 ods. 1 TP, kde: *„Zápisnica o úkonoch podľa § 89a až 92 musí obsahovať aj dostatočne presný opis vydananej veci, odňatej veci, prevzatej veci alebo počítačových údajov, ktorý umožní určiť ich totožnosť.“* Uvedené ustanovenie možno priradiť najmä k postupu podľa § 91 Trestného poriadku, avšak je plne aplikovateľné aj pri samotnom inštitúte § 89a Trestného poriadku. Požiadavky vyplývajúce z ustanovenia § 93 ods. 1 TP, podľa nášho názoru implicitne, pri problematike elektronických dôkazných prostriedkov požaduje dostatočne určitelnú podobu nosiča. Vzhľadom ku skutočnosti, že cieľom uvedeného inštitútu majú byť najmä elektronické informácie na ňom obsiahnuté, je procesným postupom potrebná „stabilizácia“ integrity a informačného výťažku z elektronického dôkazného prostriedku. Vzhľadom k povahe elektronických dôkazných prostriedkov (nehmotný charakter, latentnosť, časová trasovateľnosť, obsažnosť, nízka životnosť, uchovateľnosť, dynamika prostredia, obnoviteľnosť a najmä originalita) je z nášho pohľadu nevyhnutný postup, ktorý je spôsobilý garantovať integritu informácií. Jednou z ciest je tvorba bitových kópií a aplikácia kontrolného súčtu tzv. Hash. V praxi, mimo znaleckú či odbornú činnosť podľa § 141 a § 142 a nasl. TP, sa s uvedeným postupom nie je možné obvykle stretnúť. Zápisničný súpis položiek „Folders“, nepredstavuje dostatočne dôveryhodný spôsob zaistenia elektronických dôkazných prostriedkov a nepredstavuje žiadnu ochranu pred pozmeňovaním či falšovaním obsahu. Prístupný sa javí byť postup, zaistenia stopy „*in natura*“ pre znalecké či odborné skúmanie. Uvedený postup však neúmerne časovo predlžuje samotné trestné konanie a nemožno ho považovať za hospodárny z hľadiska vyšetrovacej taktiky. Navyše, už v súčasnosti nie je po rozsahovej stránke v niektorých konaniach, možné zaisťovať všetky elektronické dôkazné prostriedky na hmotných nosičoch, ktoré je následne potrebné podrobiť znaleckému či odbornému skúmaniu. Z uvedeného záveru je možné predpokladať, že problematika kontrolného súčtu bude naberať na procesnom význame. Za samostatnú kategóriu možno označiť predloženie neprepisovateľných elektronických nosičov, či elektronicky overených informácií, na ktoré nie je potrebné aplikovať technológiu kontrolného súčtu.

Za odporúčaný postup pri aplikácii ustanovenia § 89a Trestného poriadku, možno uviesť, kumuláciu s ustanovením § 3 ods. 1 Trestného poriadku, ktorým OČTK môžu požiadať subjekt o poskytnutie súčinnosti za účelom identifikácie fyzického nosiča, na ktorom sa majú nachádzať vyhľadávané elektronické údaje. Následne je možné pristúpiť k realizácii výzvy na vydanie veci – identifikovaného fyzického nosiča dát. V prípade vydania veci v podobe menších dátových zariadení (USB, CD, SD atď.) je v súlade so štandardmi ISO/OEC 27037:2014⁹ najvhodnejšie

⁹ ISO/IEC 27037:2012(E) Guidelines for identification, collection, acquisition, and preservation of digital evidence, dostupné na <https://www.iso.org/standard/44381.html>

tieto po prevzatí zapečatiť vo vhodnom obale. Pre efektívnu procesnú manipuláciu sa OČTK odporúča, v prípade možnosti, duplicitné zaslanie dát prostredníctvom emailu a to v heslovanej prílohe emailu.

Záver

Predloženým príspevkom sme sa snažili upriamiť pozornosť na problematiku elektronických dôkazných prostriedkov v trestnom konaní ako komplexného právneho fenoménu. Priblížili sme možnosti aplikácie ustanovenia § 89a TP vzhľadom k elektronickým dôkazným prostriedkom, pričom sme taktiež priblížili problematické momenty správnej aplikácie uvedeného procesného inštitútu.

Zoznam bibliografických odkazov

ANDRAŠKO, J. a kol. Právo informačných a komunikačných technológií 2. Bratislava : TINCT, 2021, ISBN978-80-8793837-2-5, s. 256

BURDA, E. et al. Trestný zákona, Bratislava: C.H.Beck, 658 s. ISBN 9788074003943

ČENTÉŠ, J. et al. Trestný zákona – Veľký komentár, Bratislava: Eurokódex: 2013 ISBN 9788081550201 MELZER, F. Metodologie nalézání práva, Úvod do právní argumentace, Plzeň: C.H.Beck, 2011. 260 s. ISBN 978-80-7400-382-0 ŠAMKO, P. K zaist'ovaniu počítačových údajov v trestnom konaní in „Zo súdnej praxe“ č. 6/2017, vydavateľstvo Wolters Kluwer, dostupné na <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a626-k-zaistovaniu-pocitacovych-udajov-v-trestnom-konani>

Trestný poriadok č. 301/2005 Z .z.

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z.

Kontaktné údaje

mjr. JUDr. Miroslav Srholec

vyšetrovateľ OFV, NCODK, PPZ;

externý doktorand

Katedra trestného práva

Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach

Tel.0961 579 531

Email. miroslav.srholec@minv.sk , miroslav.srholec@student.upjs.sk

INŠTITÚT VÄZBY V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY¹

prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

JUDr. Stanislav MIHÁLIK, PhD.

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Anotácia

Autori sa v predkladanom príspevku zameriavajú na aktuálne otázky spojené s inštitútom väzby v podmienkach Slovenskej republiky. Jednotlivé východiská prezentujú nie len vo vzťahu k problematike tzv. možného nadužívania väzby, ale predovšetkým v tom smere, či je väzba ako zaisťovací inštitút využívaná v súlade s jej účelom. Špeciálne potom v komparácii s vybranými štátmi poukazujú na využívanie väzby prostredníctvom ukazovateľa, ktorým je percentuálne vyjadrenie počtu obvinených osôb vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb.

Kľúčové slová

Väzba, nadužívanie väzby, dĺžka väzby, zásahy do osobnej slobody.

Annotation

In the present paper, the authors focus on current issues related to the institution of detention in the Slovak Republic. They present individual starting points not only in relation to the issue of the so-called possible overuse of detention, but above all in the direction of whether detention as a restraining institute is used in accordance with its purpose. They then specifically compare the use of detention with selected countries by means of an indicator, which is the percentage of the number of accused persons in relation to the total number of detainees.

Keywords

Detention, overuse of detention, length of detention, interferences with personal liberty.

Úvod

Inštitút väzby, ako zaisťovací prostriedok, ktorým je zasahované do osobnej slobody jednotlivca, predstavuje jeden z kľúčových prvkov v systéme trestného konania. Je potom nesporné, že samotné fungovanie a nastavenie predmetného determinuje mnohé iné aspekty v podmienkach trestného práva. S ohľadom na uvedené preto možno poukázať na fakt, že dlhodobé a často neprimerané využívanie väzby môže byť predmetom kritiky ako zo strany rôznych inštitúcií a odborníkov, rovnako tak laickej verejnosti. Kritika je v danom zmysle slova potom spájaná nie len s vlastnou dĺžkou väzby a jej podmienkami, ale predovšetkým s rizikom jej potenciálneho zneužívania, resp. zneužitia. Je preto nevyhnutné, ako v kontexte východísk práva Európskej únie, tak aj národných podmienok, využitie väzby náležite zvažovať, resp. identifikovať použitie takých alternatívnych riešení, ktorými by boli zásahy do práv jednotlivca čo možno v najväčšom rozsahu minimalizované.

V popísaných konotáciách sa preto inštitútu väzby venujeme v podmienkach Slovenskej republiky, osobitne s ohľadom na využívanie väzby v porovnaní s okolitými štátmi (s využitím kvantitatívneho ukazovateľa celkového počtu väznených osôb). Dovolíme si totiž pripomenúť, že realizácia využívania inštitútu väzby má zároveň výrazný dopad na zachovanie kritéria spravodlivého a zákonného trestného procesu ako celku.

1 K všeobecným východiskám spojeným s možným nadužívaním väzby

S otázkou využívania inštitútu väzby boli v priebehu posledných rokov spájané mnohé teoretické a aplikačné otázky, pričom spomenúť možno okrem pre nás predmetného

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0102. This work was supported by the Slovak Research and Development Agency under the Contract no. APVV-19-0102.

a problematickeho naduživania väzby napríklad otázky ohľadom úpravy jej dĺžky (osobitne v súvislosti s kolúznou väzbou), jej humanizácie, či všeobecnejšie otázky spojené so zvýšením úrovne ochrany ľudských práv a slobôd osôb, ktoré boli vzaté do väzby v trestnom konaní (pričom podmienky v ústavoch na výkon väzby sú prakticky samostatným problémom). Nemožno totiž ignorovať fakt, že dĺžka väzby a jej podmienky v Slovenskej republike sú predmetom dlhodobej kritiky zo strany Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (CPT),² Európskej únie, či mnohých odborníkov. Jedným z faktorov pre takéto tvrdenia je aj to, že celková lehota väzby môže byť v zmysle zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“ alebo „TPor“) až šesťdesiat mesiacov, teda päť rokov. Hoci potom ide len o špecifické prípady, kedy sa vedie trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody na 25 rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie alebo pre trestné činy terorizmu, ktoré nebolo možné pre obťažnosť veci alebo z iných závažných dôvodov skončiť do uplynutia celkovej lehoty väzby v trestnom konaní a prepustením obvineného na slobodu hrozí, že bude zmarené alebo podstatne sťažnené dosiahnutie účelu trestného konania, v porovnaní s inými krajinami je táto lehota nastavená ako výrazne dlhšia. O to závažnejšie sa popisované javí v tých intenciách, kedy má byť väzba vnímaná a aplikovaná ako prostriedok *ultima ratio*.

S ohľadom na závažnosť zásahu do osobnej slobody jednotlivca prostredníctvom väzby je výrazným kritériom proporciálnosť a primeranosť takéhoto zásahu, osobitne za vnímania toho predpokladu, že takáto osoba je stále vnímaná za osobu nevinnú, v súlade s východiskami prezumpcie neviny (resp. za zvýraznenia toho, že väzba je zaisťovacím inštitútom a nie trestom³). Práve s ohľadom na uvedené je nevyhnutné dbať na to, aby využívanie väzby bolo minimalizované len na prípady, kde je to nevyhnutné, čo možno vnímať aj v tej línii, že samotná rýchlosť konania príslušných orgánov môže determinovať fakt, či bude využívanie väzby označované za potenciálne zneužívajúce. Z ustálenej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva zreteľne vyplýva, že nedostatočné kapacity zo strany orgánov činných v trestnom konaní nemôžu predstavovať dôvod pre ospravedlnenie zásahov do osobnej slobody a ľudských práv doposiaľ nevinných osôb. Nakoľko je využitie väzby krajným prostriedkom, v prvom rade by malo byť zvažované (čo aktuálne účinná právna úprava po novele Trestného poriadku s účinnosťou od 15. augusta 2021 zvýrazňuje) jej prípadné nahradenie, resp. využitie elektronického monitorovacieho systému. Prax v ostatných rokoch však ukazovala, že rozhodnutia o väzbe osoby boli prijímané pomerne často, čo možno rovnako označiť za nesúladne s ohľadom na prax iných štátov Európskej únie (dovolíme si však doplniť, že samotný poukaz na početnosť takýchto prípadov v iných štátoch nie je vlastným a dostatočným dôvodom na vyslovenie záverov, že možno hovoriť o nadužívaní inštitútu väzby).

Čo však možno v ostatných rokoch v podmienkach Slovenskej republiky vnímať za rozhodujúce aspekty v súvislosti s poukazom na potenciálne nadužívanie väzby? Vo vzťahu k nadužívaniu väzby možno konštatovať, že predmetné bolo konštatované jednak odborníkmi z aplikačnej praxe, advokátmi, ale aj niektorými sudcami Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. V súvislosti s uvedeným bolo poukazované na fakt, že väzba mala v niektorých prípadoch slúžiť ako prostriedok na dosiahnutie prípadného priznania, z čoho mohla vyplývať účelovosť

² Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018 [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/168094fd72>>. V obsahu odpovede vlády Slovenskej republiky bolo napríklad konštatované, že „...napriek modernej palete alternatívnych trestov a technickým možnostiam ich kontroly formou elektronického monitorovania nedochádza k viditeľnejšej zmene indexu väzenskej populácie“. K tomu pozri Odpoveď vlády Slovenskej republiky na správu pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018 [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=291B5992CAF0473FAF7D67625E17021B-98D519ED80A091E3D2FD2FD8C23ABD9D>>.

³ ONAČILLA, J. Väzba nie je trest [online]. Právne noviny, 19. októbra 2022 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <<https://www.pravenoviny.sk/vaezba-nie-je-trest>>.

využívania tohto prostriedku zaistenia osoby. Osobitne problematicky bolo potom nadužívanie väzby vnímané v súvislosti s väzbou kolúznou, najmä pokiaľ v neskorších štádiách prípravného konania trvá väzba z predmetného dôvodu dlhšie časové obdobie, P. Šamko uvádza, že v podmienkach Slovenskej republiky často aj v rozsahu viac ako dvanástich mesiacov.⁴ Argumentované bolo predovšetkým tým, že hoci pominula dôvodná obava kolúzneho konania vo vzťahu k osobám, ktoré by mali vypovedať ako svedkovia v predsúdnom konaní (nakolko už došlo k ich vypočutiu), dôvod kolúznej väzby trvá na tom základe, že tieto osoby budú vypovedať ako svedkovia aj v konaní pred súdom. P. Šamko hovorí v daných súvislostiach o tzv. obligatórnej kolúznej väzbe, pretože táto nie je závislá od stavu dokazovania v prípravnom konaní a trvá neustále. Zároveň dodáva, že išlo o stav abstrahovateľný z aplikačnej praxe, nakolko je uvedeným argumentované osobitne v súvislosti s rozhodnutiami, ktoré smerujú k zamietaniu žiadostí obvinených o prepustenie z väzby na slobodu.⁵ Nemožno však poprieť, že takýto stav je v rozpore s racionálnym nastavením Trestného poriadku. V daných súvislostiach, odôvodňujúc nesprávnosť popísaných záverov, bolo zároveň poukazované na judikatúru Ústavného súdu Českej republiky z roku 1998,⁶ v zmysle ktorej bol ako nesprávny označovaný prístup, ktorý viedol orgány činné v trestnom konaní (ale aj súdy) k presvedčeniu, že ak je obvinený v kolúznej väzbe a je obava, že bude pôsobiť na svedkov alebo spoluobvinených, nie je možné (za takejto situácie) prepustiť obvineného z väzby skôr, než bude vec prejednaná pred súdom, nie teda skôr, napríklad v priebehu prípravného konania. Aj v uvedenom sa totiž odráža nepopierateľné postavenie inštitútu väzby ako opatrenia výnimočného, teda krajného prostriedku.

Na vzniknutý stav reagovala začiatkom roka 2021 aj Slovenská advokátska komora (ďalej aj „SAK“) prostredníctvom listu smerovaného vtedajšej ministerke spravodlivosti Slovenskej republiky.⁷ S ohľadom na podnety z praxe, v súvislosti s podmienkami výkonu väzby v konkrétnych prípadoch, upozorňovala SAK na nadužívanie predmetného inštitútu. Okrem vlastného návrhu k novej zmene relevantných ustanovení týkajúcich sa väzby v zmysle Trestného poriadku (vo forme vecného zámeru jeho úpravy) poukázala SAK predovšetkým na potrebu otvorenia širokej odbornej diskusie na danú tému. Ako základné problémy boli potom vnímané jednak nedostatočné odôvodnenia rozhodnutí o väzbe a rovnako to, že reálne nastavenie trvania väzby je také, že nesporne porušuje podmienku jej trvania len na nevyhnutný čas. S ohľadom na navrhované zmeny v právnej úprave spomenieme predovšetkým záujem na zvýraznení podstaty väzby ako krajného prostriedku vo vzťahu k jednotlivým možnostiam jej nahradenia, rovnako tak návrh na stanovenie maximálnej lehoty kolúznej väzby.

Nakolko sa názory smerujúce k potrebe modifikovania podmienok výkonu väzby stupňovali, aj s ohľadom na potlačanie jej nadužívania bolo možné v priebehu roka 2021 identifikovať príslušné legislatívne aktivity. Na danom mieste si dovoľíme spomenúť aj poslancový návrh P. Hajšelovej,⁸ pričom dôvodová správa k predmetnému návrhu predstavuje pomerne významný gnozeologický prameň práva, osobitne vo vzťahu k otázke približovania právnej úpravy väzby krajinám strednej a západnej Európy. Okrem iného, *in concreto*, bol návrh koncipovaný aj vo vzťahu k zmenám smerujúcim k eliminovaniu nadužívania väzby, a to prostredníctvom prioritizovania jej nahradenia, prakticky zvýrazňujúc jej podstatu krajného

⁴ ŠAMKO, P. K nadužívaniu trvania kolúznej väzby v trestnom konaní [online]. Právne listy, 08. decembra 2020 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a909-k-naduživaniu-trvania-koluznej-vazby-v-trestnom-konani>>.

⁵ Tamtiež. P. Šamko v daných súvislostiach poukázal na fakt, že s takýmto stavom si nedokáže poradiť sama aplikačná prax, ale bude nevyhnutná zmena právnej úpravy v zmysle Trestného poriadku v súvislosti s obmedzením maximálneho trvania kolúznej väzby (prakticky po vzore vývoja pred viac ako 20 rokmi v Českej republike).

⁶ Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 09. apríla 1998, sp. zn. III. ÚS 240/1997.

⁷ SAK navrhuje zmenu podmienok výkonu väzby [online]. 27. januára 2021 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/link/display/446772/_event>.

⁸ Návrh poslankyne Národnej rady Slovenskej republiky Petry Hajšelovej na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=517>>. Navrhovateľka vzala listom z 26. júla 2021 svoj návrh zákona späť.

prostriedku, rovnako tak vo vzťahu k stanoveniu maximálnej dĺžky trvania kolúznej väzby (zvýrazňujúc, že práve táto predstavuje z hľadiska intenzity najzávažnejší zásah do osobnej slobody jednotlivca).

Konkrétnym výsledkom legislatívnych snáh sa stal v daných podmienkach zákon č. 308/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,⁹ prostredníctvom ktorého došlo k úprave viacerých pozitívnoprávnych otázok súvisiacich s inštitútom väzby. Okrem faktu, že vládny návrh reagoval na viaceré podnety doktríny a aplikačnej praxe, pristúpilo sa ním aj k úprave nastavenia maximálnej dĺžky trvania tzv. kolúznej väzby, a to na najviac päť mesiacov¹⁰ (uvedené sa však v zmysle zákonnej výnimky neuplatní za predpokladu, že väzba obvineného nie je založená na dôvodnej obave kolúzneho konania, ale že obvinený na príslušné osoby už kolúzne pôsobil). Uvedeným prístupom sa prakticky nastolila povinnosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov v tom zmysle, aby boli prednostne a urýchlene vykonávané dôkazy, pri ktorých hrozí kolúzne správanie obvineného (ako s ohľadom na intenzitu zásahu v prípade kolúznej väzby, tak aj s ohľadom na rámec prezumpcie nevinoty tejto osoby). V súvislosti s posilnením a praktickým zavedením obligatórneho súdneho preskúmavania možnosti nahradiť väzbu inštitútmi náhrady väzby je potrebné doplniť, že sa výslovne, prostredníctvom precizovania právnej úpravy, vylúčila možnosť náhrady kolúznej väzby a opätovnej väzby z kolúznych dôvodov v záujme odstránenia pochybnosti právneho výkladu doterajšej právnej úpravy¹¹ (a teda vlastné posilnenie preskúmavania možnosti nahradenia väzby je vo vzťahu ku kolúznej väzbe a opätovnej väzbe z kolúznych dôvodov bez významu). Zákonodarca preto v daných súvislostiach reagoval nie len na požiadavky aplikačnej praxe, ale predovšetkým aj na ustálenú rozhodovaciu činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky.¹²

2 Pohľady na využívanie väzby v kontexte celkového počtu väznených osôb – komparatívny pohľad

V predmetnej časti príspevku sa zameriame, s ohľadom na vyššie uvádzané konštatovanie o nadužívaní inštitútu väzby, na komparatívny pohľad v súvislosti s počtami osôb vo väzbe v kontexte celkového počtu väznených osôb. Hoci nám potom predmetné ukazovatele nepopisujú väzenský index ako taký, sú pomerne presným ukazovateľom vo vzťahu k početnosti využívania väzby a k možnosti formulovania záverov.

⁹ Dôvodová správa k zákonu č. 308/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=495932>>.

¹⁰ V daných súvislostiach je však potrebné doplniť, že s účinnosťou od 15.03.2024 bola maximálna dĺžka kolúznej väzby zmenená na maximálne 3 mesiace, a to zákonom č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony. V zmysle dôvodovej správy je uvedené odôvodnené záujmom minimalizácie závažného zásahu do základného práva na osobnú slobodu obvinených sa po vzore Českej republiky. Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9577>>.

¹¹ Nemožnosť nahradenia kolúznej väzby totiž v zmysle aktuálnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva nie je porušením čl. 5 ods. 3 Dohovoru, pokiaľ majú súdy možnosť nariadiť bezpodmienečné prepustenie obvineného na slobodu po celú dobu trvania trestného konania. Vid' dôvodová správa k zákonu č. 308/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=495932>>.

¹² V zmysle judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky bolo pomerne konštantne uvádzané, že „...súdy [sú] pri rozhodovaní o väzbe povinné zvážiť aj možnosti nahradenia väzby miernejšími prostriedkami poskytnutými Trestným poriadkom, pričom v rámci odôvodnenia rozhodnutia je povinnosťou súdu vysporiadať sa s rozhodnutím o tých prostriedkoch, ktorých použitie v konaní bolo sťažovateľmi navrhnuté alebo ktorých aplikácia prichádza do úvahy“. K tomu pozri uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 15. marca 2016, sp. zn. III. ÚS 144/2016 alebo nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 5. júna 2013, sp. zn. II. ÚS 67/2013.

Slovenská republika

Rok	Obvinení (k 31.12.)	Odsúdení (k 31.12.)	Spolu	Percentuálne vyjadrenie obvinených k celkovému počtu väznených osôb
2015	1346	8567	9913	13,58%
2016	1438	8557	9995	14,39%
2017	1516	8512	10028	15,12%
2018	1579	8715	10294	15,34%
2019	1631	8924	10555	15,45%
2020	1657	8862	10519	15,75%
2021	1430	8674	10104	14,15%
2022	1447	8492	9939	14,56%
2023	1419	8305	9724	14,59%
2024 (k 1.2.)	1381	8310	9691	14,25%

Tabuľka č. 1: Percentuálne vyjadrenie počtu obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v Slovenskej republike. Zdroj: Ročenky a mesačné prehľady Zboru väzenskej a justičnej stráže za príslušné roky. Vlastné spracovanie.

Česká republika

Rok	Obvinení (k 31.12.)	Odsúdení (k 31.12.)	Spolu (mimo počtu chovancov)	Percentuálne vyjadrenie obvinených k celkovému počtu väznených osôb
2015	1960	18850	20810	9,42%
2016	1907	20501	22408	8,51%
2017	1809	20271	22080	8,19%
2018	1816	19677	21493	8,45%
2019	1798	19155	20953	8,58%
2020	1570	17612	19182	8,18%
2021	1392	17243	18635	7,47%
2022	1438	17498	18936	7,59%
2023 (k 30.11.)	1565	17952	19517	8,02%
2024 (k 29.2.)	1560	18099	19659	7,94%

Tabuľka č. 2: Percentuálne vyjadrenie počtu obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v Českej republike. Zdroj: Štatistiky Väzenskej služby Českej republiky za príslušné roky (mesačné štatistické hlásenia). Vlastné spracovanie.

Maďarsko

Rok	Obvinení (k 31.12.)	Odsúdení (k 31.12.)	Spolu (vrátene ostatného počtu)	Percentuálne vyjadrenie obvinených k celkovému počtu väznených osôb
2017	3401	13390	17343	19,61%
2018	2694	13038	16303	16,52%
2019	2709	12987	16334	16,59%
2020	3421	12547	16752	20,42%
2021	4380	12867	18623	23,52%
2022	4787	13600	19347	24,74%

Tabuľka č. 3: Percentuálne vyjadrenie počtu obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v Maďarsku. Zdroj: Hungarian prison service (yearbooks, prison reviews) za príslušné roky. Vlastné spracovanie.

Predmetné štatistické ukazovatele možno potom hodnotiť jednak individuálne, jednak vzájomne v komparatívnom rámci. Pokiaľ nahliadneme na percentuálne vyjadrenie počtu

obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v Slovenskej republike (tabuľka č. 1) za roky 2015 až 2024 (k 01. februáru), možno vidieť, že uvedené má v sledovanom období pomerne ustálenú hodnotu s minimom práve v roku 13,58% (v roku 2015) a s maximom v roku 2020 s hodnotou 15,75%. V posledných rokoch možno vidieť klesajúcu tendenciu ako v prípade počtu obvinených vo väzbe, rovnako tak vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb. Ak vnímame ako kritérium vyššie popísané zmeny v Trestnom poriadku s možným dopadom na elimináciu nadužívania väzby (s účinnosťou od 15. augusta 2021), nesporne je tu identifikovateľný pokles v porovnaní s rokom 2020 (na úrovni viac ako 200 obvinených), do sledovaného percentuálneho vyjadrenia sa to v porovnaní rokov 2020 a 2021 nepremietlo osobitne s ohľadom na fakt, že pomerne výrazne klesol aj celkový počet väznených osôb. Pre sledované obdobie rokov 2021 až 2024 v súvislosti s počtom obvinených väznených osôb platí, že uvedená hodnota je pomerne stabilná, pričom percentuálne vyjadrenie počtu obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v Slovenskej republike bolo začiatkom roka 2024 na úrovni 14,25%.

V Českej republike s ohľadom na počet obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb (tabuľka č. 2) možno uviesť, že v sledovanom období rokov 2015 až 2024 mal pre nás relevantný údaj kolísavú tendenciu (s praktickým poklesom v rokoch 2015 až 2022 s následným vzostupom o takmer pól percentuálneho bodu). Aktuálne vyjadrenie predmetného kvantitatívneho ukazovateľa (k 29. februáru 2024) je na úrovni 7,94%. V súvislosti s predmetnými štatistickými údajmi je však potrebné si uvedomiť pomerne výrazný pokles počtu obvinených osôb v porovnaní rokov 2015 a 2024, až na úrovni 20%.

V Maďarsku je situácia v intenciách sledovaných ukazovateľov odlišná (tabuľka č. 3). V súvislosti s počtom obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb totiž platí (sledované obdobie rokov 2017 až 2022), že po poklese v rokoch 2018 a 2019 (na úroveň okolo 16,5%) prišiel pomerne veľký nárast predmetného percentuálneho vyjadrenia v rokoch 2020 až 2022, a to až na úroveň 24,74% (čo v sledovanom období predstavuje nárast o viac ako 5 percentuálnych bodov). Uvedené je spôsobené predovšetkým tým, že kým sa celková väzenská populácia zvýšila v sledovanom období o niečo vyše 11%, počet obvinených stúpol o viac ako 40%.

V komparatívnom rámci predmetných štatistických ukazovateľov sa zameriame nie len na vlastné porovnanie údajov, ale aj na ich vnímanie v kontexte väzenského indexu (t. j. väzenskej populačnej krivky na 100 000 obyvateľov). V prvom rade, ak nahliadneme na väzenský index (pričom s ohľadom na dostupné údaje v podmienkach Maďarska) budeme vychádzať z údajov pre rok 2022. To znamená, že v Slovenskej republike hovoríme o väzenskom indexe na úrovni hodnoty 183, v Českej republike na úrovni hodnoty 177 a v Maďarsku na úrovni hodnoty 200. Nakoľko sú tieto hodnoty pomerne blízke (a Slovenská republika je prakticky stredovou hodnotou), štatistický ukazovateľ vyjadrujúci počet obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb disponuje pomerne veľkou výpovednou hodnotou. Kým potom v Českej republike bol uvedený pomer v roku 2022 na úrovni 7,59%, v Slovenskej republike to bolo 14,56% (takmer dvojnásobok) a v Maďarsku 24,74% (čo predstavuje viac ako trojnásobok). Na uvedenom ukazovateli je možné vidieť, ako je inštitút väzby v Slovenskej republike využívaný v komparatívnom ponímaní, žiaľ nám však nedáva reálnu odpoveď na to, či možno hovoriť o nadužívaní. Štatisticky totiž nie je vyjadriteľné, s ohľadom na variabilitu vstupných faktorov, kedy už je možné hovoriť o nadužívaní inštitútu väzby. Je však pomerne jasne viditeľné, že v porovnaní s Českou republikou, vzhľadom na blízkosť právnych úprav a historické súvislosti, zrejme o nadužívaní väzby možno hovoriť.

Záver

Autori v článku analyzujú inštitút väzby, a to v porovnaní s okolitými štátmi (s využitím kvantitatívneho ukazovateľa celkového počtu väznených osôb). Štatistické ukazovatele možno hodnotiť individuálne, ale aj vzájomne v komparatívnom rámci. Pokiaľ nahliadneme na percentuálne vyjadrenie počtu obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v

Slovenskej republike (tabuľka č. 1) za roky 2015 až 2024 (k 01. februáru), možno vidieť, že uvedené má v sledovanom období pomerne ustálenú hodnotu s minimom práve v roku 13,58% (v roku 2015) a s maximom v roku 2020 s hodnotou 15,75%. V posledných rokoch možno vidieť klesajúcu tendenciu ako v prípade počtu obvinených vo väzbe, rovnako tak vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb.

V porovnaní s Českou republikou možno že v sledovanom období rokov 2015 až 2024 mal pre nás relevantný údaj kolísavú tendenciu (s praktickým poklesom v rokoch 2015 až 2022 s následným vzostupom o takmer pól percentuálneho bodu). Aktuálne vyjadrenie predmetného kvantitatívneho ukazovateľa (k 29. februáru 2024) je na úrovni 7,94%. V súvislosti s predmetnými štatistickými údajmi je však potrebné si uvedomiť pomerne výrazný pokles počtu obvinených osôb v porovnaní rokov 2015 a 2024, až na úrovni 20%. Celkové ukazovatele však poukazujú na dôležitú skutočnosť, a to že v roku 2022 bolo v Slovenskej republike vo väzbe v 1447 osôb kým oproti Českej republike ich v rovnakom období bolo 1 438, a to znamená, že oproti takmer dvakrát väčšej krajine má Slovenská republika dvakrát viac obvinených vo väzbe ako Česká republika. V Maďarsku je situácia podobná ako v Slovenskej republike, čo sa týka inštitútu väzby.

Zoznam bibliografických odkazov:

Dôvodová správa k zákonu č. 308/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=495932>>.

Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=9577>>.

Hungarian prison service (yearbooks, prison reviews) [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <<https://bv.gov.hu/en/node/3345>>.

Nález Ústavného súdu Českej republiky zo dňa 09. apríla 1998, sp. zn. III. ÚS 240/1997.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 5. júna 2013, sp. zn. II. ÚS 67/2013.

Odpoveď vlády Slovenskej republiky na správu pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018 [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=291B5992CAF0473FAF7D67625E17021B-98D519ED80A091E3D2FD2FD8C23ABD9D>>.

ONÁČILLA, J. Väzba nie je trest [online]. Právne noviny, 19. októbra 2022 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: <<https://www.pravnenoviny.sk/vazba-nie-je-trest>>.

Ročenky a mesačné prehľady Zboru väzenskej a justičnej stráže [online]. [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <<https://www.zvjs.sk/sk>>.

SAK navrhuje zmenu podmienok výkonu väzby [online]. 27. januára 2021 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.sak.sk/web/sk/cms/news/form/link/display/446772/_event>.

Správa pre vládu Slovenskej republiky o návšteve Slovenskej republiky, ktorú uskutočnil Európsky výbor na zabránenie mučeniu a neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (CPT) v dňoch 19. až 28. marca 2018 [online]. [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://rm.coe.int/168094fd72>>.

ŠAMKO, P. K nadužívaniu trvania kolúznej väzby v trestnom konaní [online]. Právne listy, 08. decembra 2020 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a909-k-naduzivaniu-trvania-koluznej-vazby-v-trestnom-konani>>.

Štatistiky Väzenskej služby Českej republiky (mesačné štatistické hlásenia) [online]. [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <<https://www.vscr.cz/sekce/mesicni-statisticke-hlaseni>>.

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 15. marca 2016, sp. zn. III. ÚS 144/2016.

Kontaktné údaje:

prof. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

profesor

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
tomas.stremy@flaw.uniba.sk

JUDr. Stanislav Mihálik, PhD.

odborný asistent

Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
stanislav.mihalik@flaw.uniba.sk

UPLATŇOVANIE INŠTITÚTU DOHODY O VINE A TRESTE Z POHĽADU APLIKAČNEJ PRAXE

mjr. PhDr. Mgr. Ján ŠUŠOTA
Krajské riaditeľstvo PZ v Trenčíne
externý doktorand
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

mjr. JUDr. Ing. Ľubomír SLOVÁK
Národná kriminálna agentúra PPZ
externý doktorand
Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: Cieľom príspevku je upriamiť akcent na procesný postup aplikácie inštitútu dohody o vine a treste, poukázať na jeho výhody a nevýhody. Budeme sa zaoberať legislatívnym zakotvením tohto inštitútu, jeho využívaním, ako aj aplikačnými problémami, ktoré vzišli z aplikačnej praxe jednak v prípravnom konaní a tiež v konaní pred súdom. Zaoberáme sa materiálным a formálnym postavením inštitútu dohody o vine a treste. Problematiku inštitútu dohody o vine a treste v podmienkach slovenského právneho poriadku, ako jednu z odklonov v trestnom konaní považujeme za inštitút reprezentujúci prvky tzv. restoratívnej justície, ktorá je aj v poslednom období stále aktuálna. Príspevok poukazuje na konkrétne aspekty tohto inštitútu v súvislosti s postavením obvineného ako jednou zo strán dohodovacieho vzťahu. V príspevok poukazuje na niektoré aplikačné postupy a vývojové trendy, ktorými tento inštitút v aplikačnej praxi prechádza.

Kľúčové slová: dohoda o vine a treste, obvinený, restoratívna justícia.

Annotacion: The aim of the contribution is to focus on the procedural procedure of the application of the plea agreement institute, to point out its advantages and disadvantages. We will deal with the legislative anchoring of this institute, its use, as well as application problems that arose from application practice both in preliminary proceedings and in proceedings before the court. We are dealing with the material and formal status of the institution of the plea agreement and punishment. The issue of the institution of the agreement on guilt and punishment in the conditions of the Slovak legal order, as one of the diversions in criminal proceedings, we consider the institute to represent elements of the so-called restorative justice, which is still relevant even in recent times. The paper points to specific aspects of this institution in connection with the position of the accused as one of the parties to the consensual relationship. In the contribution, he points out some application procedures and development trends that this institute is going through in application practice.

Keywords: plea bargain, accused, restorative justice.

Úvod

Už od dávnych čias je predpokladom existencie spoločnosti určovanie pravidiel správania sa. V snahe vybudovať harmonickú spoločnosť prichádzalo do úvahy poukázať na konanie osôb, ktoré systém vzájomnej konzistencie narúšali, čím bolo možné tieto označiť za prejavy disharmónie, vybočujúce z pravidiel správania sa, ktoré boli spoločnosťou akceptované. Ich porušenie má za následok sankciu. Podľa Madliaka a kol. „zahŕňa filozoficko – sociologický pohľad miery schopností a možností človeka vystupovať ako subjekt (autor) svojich činov, a teda obsahuje aj konkrétnejšie otázky: či je človek schopný vedome (zámerne, dobrovoľne) plniť určité požiadavky a uskutočňovať úlohy, ktoré pred ním stoja; či je schopný uskutočniť správne voľbu a dosiahnuť určitý výsledok, nakoľko je človek v práve a nakoľko je vinovatý, či jeho činy schvaľovať alebo odsudzovať, otázky odmeny a trestu.“¹

Samotné konanie páchatel'a, ktorým poruší alebo ohrozí záujem chránený Trestným zákonom a pritom súčasne naplní všetky obligatórne znaky konkrétneho trestného činu uvedeného v osobitnej časti trestného zákona býva spoločnosťou odsudzované a vyjadrujú sa názory na

¹ MADLIAK, J., MESÁROŠ, M. a kol. Prevencia kriminality, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Košice 2009, s. 6.

„spravodlivé potrestanie“ páchatel'a. Spoločenská objednávka oprávnene spočíva v očakávaní trestného stíhania páchatel'a za jeho protiprávne konanie a v spravodlivom uložení trestu. Na druhej strane býva spravidla poškodený (obet'), ktorému konkrétnym trestným činom bola spôsobená ujma. Z pohľadu verejnosti, keďže aj trestné právo radíme do oblasti verejného práva má byť prioritou čo najkratší časový úsek od spáchania trestného činu do právoplatného uložení trestu alebo ochranného opatrenia. Obe strany, rovnako tak páchatel' ako aj poškodený, sú v očakávaní spravodlivého uložení trestu. Neprimeraná dĺžka trestného konania determinuje zvýhodnenie páchatel'a a znevýhodňuje poškodeného. V tomto smere má nezastupiteľnú funkciu najmä regulatívna funkcia trestného práva hmotného, ktorá v regulácii spoločenských vzťahov stanovuje podmienky trestnej zodpovednosti a podmienky ukladania trestov páchatel'om trestných činov. V očakávaní ukončenia trestného konania uložením právoplatného rozhodnutia býva predovšetkým sám páchatel', pretože samotný uložený trest okrem individuálnej a generálnej prevencie bude výrazným determinantom zásahu do bežného života páchatel'a. Najmä od roku 2006 po účinnosti nových trestných kódexov a tiež z medzinárodných záväzkov vnímame novú koncepciu trestného práva, ktorá sa posúva z retributívnej dimenzie do restoratívnej.

V právnom dualizme je trestné právo súčasť slovenského právneho poriadku odvetvím verejného práva. Delenie práva na súkromné právo a verejné právo poznalo už rímske právo. V rímskom právnom poriadku sa stretávame s charakteristickým delením práva na verejné a súkromné. V zmiernenej forme sa s ním stretávame, aj keď nie celkom v rímskom zmysle dodnes. Slovenské trestné právo je súčasťou slovenského právneho poriadku a odvetvie verejného práva. Trestné právo hmotné sa uplatňuje prostredníctvom trestného práva procesného, a to tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia podľa zákona spravodlivo potrestaní, t.j. trestné právo procesné stanovuje pravidlá pre uplatnenie trestného práva hmotného.² Pri procesnom postupe v konaní o uzatvorení dohody medzi prokurátorom, ktorý zastupuje štát na jednej strane a obvineným na strane druhej dochádza k prelínaniu prvkov verejného a súkromného práva.

Ak budeme vychádzať z teórie právneho dualizmu potom môžeme dospieť k záveru, že pri inštitúte dohody o vine a treste v teórii záujmov rozlišujeme normy verejného práva slúžiace záujmom spoločnosti a normy súkromného práva slúžiace záujmom jednotlivcov.³ Pri dohode o vine a treste bude záujem spoločnosti nadradený záujmu jednotlivca. Zdôrazňuje sa postavenie subjektov dohody, ktorými sú prokurátor a obvinený, medzi ktorými sa pri dohode o vine a treste uplatňuje tzv. princíp subordinácie a nie princíp ekvivalencie, ktorý sa uplatňuje vo verejnom práve. Z právneho vzťahu pri dohode o vine a treste môžeme konštatovať, že na ňom participuje prokurátor, ktorý vystupuje v nadradenom postavení ako mocenská autorita (*dominus litis*), zastupujúci štát a obvinený, ktorý je v podriadenom postavení k prokurátorovi a zastupuje výlučne svoje vlastné záujmy. Uvedené subjekty dobrovoľne za splnenia nevyhnutných podmienok vstupujú do dohodovacieho vzťahu, ktorého výsledkom má byť uznanie viny obvineným a prejavenie ochoty prijatia trestu vyjadreného individuálnym právnym aktom. Vzhľadom na chránené záujmy a postavenie subjektov pri dohode o vine a treste, kde Trestný poriadok a Vyhláška Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z.z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu (ďalej len „vyhláška“) predstavujú právne normy kogentného charakteru, ktoré nepripúšťajú odlišnú reguláciu právnych vzťahov. To znamená, že sa nemožno od uvedených právnych noriem odchyliť. Vzájomné vzťahy si môžu strany dohody modifikovaním obsahu dohody o vine treste upraviť iba v minimálnej miere.

Inštitút priznania viny a konania o dohode (*plea bargaining*) má svoje pramene v anglo-americkom právnom systéme, kde funguje porotný rozhodovací proces, o ktorom je známe, že je časovo zdĺhavý, personálne a finančne náročný. Z tohto dôvodu nebolo možné viesť každý proces takouto formou a bolo žiaduce hľadať podstatne jednoduchšie riešenie na rýchlejšie vyriešenie

² KLÁTIK, J. a kol. Trestné právo hmotné Všeobecná časť, Plzeň, Aleš Čeňák, 2018, s. 16.

³ DUFALOVÁ, L., KRIŽAN, M., SKORKOVÁ, V. Repetitórium občianskeho hmotného práva, Bratislava : IURIS LIBRI, 2021, s 14.

sporu. Týmto riešením sa stal práve inštitút priznania viny a konania o dohode. Jeho cieľom je prispievať k zjednodušeniu, zefektívneniu a skráteniu dĺžky trvania trestného konania a zároveň aj k odbremeneniu súdov od prejednávania trestných vecí na hlavnom pojednávaní.⁴

Rekodifikáciou trestného zákona z roku 2005 došlo k zavádzaniu nových skutkových podstát trestných činov s cieľom poskytovania ochrany spoločenských vzťahov, u ktorých si to spoločenská situácia vyžadovala. Súčasne došlo k zvýšeniu trestných sadzieb najmä u kvalifikovaných skutkových podstát, čím pri ukladaní trestov začalo dochádzať k tvrdším penalizačným postihom. Zároveň je však potrebné uviesť, že pri rekodifikácii trestných kódexov bol v rámci legislatívneho procesu do zákona č. 301/2005 Z. z. s účinnosťou od 1.1.2006 implementovaný dovtedy úplne nový trestno-procesný inštitút dohody o uznaní viny a prijatí trestu. Spoločne s ďalšími trestno-procesnými inštitútmi bol zámerom zákonodarcu kladený akcent na ich efektívnejší, hospodárnejší a predovšetkým rýchlejší trestnoprávny postih páchatel'a a odbremeniť súdy od vykonávania rozsiahleho dokazovania.⁵ Nové trestno-procesné inštitúty kreovali nové alternatívne postupy v trestnom konaní spočívajúce v zefektívnení, zrýchlení a hospodárnosti trestného konania. Trestné konanie je ukončené schválením dohody o vine a treste, ktoré stavia páchatel'a do výrazne priaznivejšej pozície pri uložení výmery trestu a kladie akcent namiesto hlavného pojednávania na potrestanie páchatel'ov. Jedným z osobitných procesných postupov tzv. odklonov, ktoré predstavujú derivát v komparácii k trestnému poriadku účinnému do 1.1.2006, bol inštitút dohody o vine a treste.

Inštitút dohody o vine a treste predpokladá meritórne rozhodnutie súdu vo veci samej mimo hlavného pojednávania. Zákonodarca dal obvinenému za konkrétny trestný čin imanentnú možnosť alternatívneho výberu spôsobu meritórneho rozhodnutia, pričom mu za splnenie *conditio sine qua non* ponúka benefit vo forme zníženia trestu. Fundamentálnym indikátorom je prevzatie zodpovednosti obvineného za spôsobený následok, t.j. za to, čo svojim protiprávnym konaním spôsobil a znášanie trestnoprávnej zodpovednosti. Je potrebné, aby si svoje protiprávne konanie plne uvedomil, priznal sa, uznal si vinu, svoje konanie oľutoval a bol pripravený prevziať skutočnú, nie iba formálnu zodpovednosť. Je potrebné uviesť, že možnosť využitia jedného z osobitných spôsobov trestného konania - tzv. odklonov v trestnom konaní, medzi ktoré je subsumovaná aj dohoda o vine a treste je fakultatívna. Naďalej však zostáva základnou formou rozhodovania hlavné pojednávanie a obvinený kedykoľvek môže na jeho účasti trvať.

Význam a funkcie dohody o vine a treste v trestnom konaní

Trestné konanie je zákonom upravený postup orgánov činných v trestnom konaní a súdu, prípadne aj iných osôb zúčastnených na trestnom konaní, úlohou ktorého je bez dôvodných pochybností zistiť, či bol spáchaný trestný čin, ak áno, zistiť jeho páchatel'a a uložiť mu podľa zákona trest alebo ochranné opatrenie.⁶

Úlohou trestného práva procesného je teda právnymi normami upraviť postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov, prípadne aj iných osôb zúčastnených na trestnom konaní, ako aj vzťahy s tým súvisiace.⁷ Hlavným účelom trestného konania je náležite zistiť trestné činy a spravodlivo potrestať ich páchatel'ov.⁸

Osobitné spôsoby trestného konania predstavujú niektoré odchýlky od všeobecného spôsobu úpravy trestného konania v prípadoch, keď by postup podľa všeobecných ustanovení bol na ujmu cieľu, ktorý sa má v trestnom konaní dosiahnuť a zároveň umožňujú tzv. odklony od

⁴ PROKEINOVÁ, M. Odklony v trestnom konaní. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Bratislava, 2007, s. 55.

⁵ § 2 ods. 18 zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov Trestný poriadok.

⁶ IVOR, J. a kol. Trestné právo procesné. Druhé doplnené a prepracované vydanie Bratislava : ura Edition, 2010, s. 18.

⁷ Tamtiež, s. 418.

⁸ ŠIMONVČEK, J. a kol. Trestné právo procesné. 3. prepracované a doplnené vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2019, s. 15.

procesne náročného hlavného pojednávania na efektívnejšie dosiahnutie účelu trestného konania.⁹ Postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov v trestnom konaní pri uplatňovaní procesných práv alebo výkonom uložených procesných povinností predstavuje najvážnejšie zásahy do práv a oprávnených záujmov subjektov trestného konania.

Zámerom zákonodarcu pri kreovaní právnej úpravy rekodifikovaných trestných kódexov s účinnosťou od 1.1.2005 pri uplatňovaní tzv. odklonov bolo zefektívnenie, zjednodušenie, zrýchlenie a zhospodárnenie trestného procesu, čím súčasne došlo k účinnejšej ochrane práv a oprávnených záujmov fyzických osôb, právnických osôb a štátu. Môžeme konštatovať, že tzv. odklonmi došlo alternatívnymi riešeniami k naplneniu účelu trestného stíhania, ktorým je náležité zistenie trestných činov, spravodlivé potrestanie páchatel'ov a odňatie výnosov z trestnej činnosti. Odklony ako alternatívne procesné opatrenia, ktoré boli kodifikované v nových trestných kódexoch vyvolali racionalizáciu trestného procesu s cieľom skrátiť dĺžku trestného konania zredukovaním rozsahu dokazovania a tým dosiahnuť rýchlejšie rozhodnutie vo veci samej.

Gr'ivna odklony delí na tzv. jednoduché odklony a odklony s intervenciou. Za jednoduché odklony sa označujú také rozhodnutia, ktoré znamenajú upustenie od trestného stíhania bez akýchkoľvek podmienok (napr. zastavenie trestného stíhania či obsahovo totožné rozhodnutia v iných fázach trestného konania). Určitým nedostatkom právnej úpravy je konečnosť takého rozhodnutia, aj keď rozhodnutie samotné je založené na predpoklade, že dôjde k uloženiu sankcie v inom konaní, čo sa môže ukázať ako mylné. Preto za typické odklony v súčasnom trestnom poriadku Českej republiky považuje: podmienené zastavenie trestného stíhania (§ 307 – 308), urovanie (§ 309 – 314), podmienené upustenie od podania návrhu na potrestanie (§ 179g – 179h) a odloženie veci pri schválení urovnania v skrátanom prípravnom konaní (§ 179c). Naopak, za odklon nepovažuje trestný príkaz (rozkaz), pretože toto rozhodnutie má povahu odsudzujúceho rozsudku, obsahuje výrok o vine a treste. Z rovnakých dôvodov nepovažuje odklon ani schválenie dohody o vine a treste.¹⁰

Pojem odklonu zjednodušene znamená alternatívu štandardného trestného konania, pričom umožňuje odchýlenie od bežného priebehu trestného procesu. Týmto odchýlením môže byť skrátané konanie alebo vybavenie veci prokurátorom a súdom, v ktorom však nedôjde k vysloveniu viny a k uloženiu klasickej trestnej sankcie; niekedy dokonca za splnenia zákonných podmienok môže dôjsť k mimosúdnomu vybaveniu trestnej veci v rámci iného druhu konania (napr. v správnom konaní).¹¹

Odklony v aplikačnej praxi majú prinášať zníženie celkovej zaťažnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdov od vysokého počtu napadnutých trestných vecí. Vyznačujú sa redukciou v potrebe vykonania procesných úkonov v komparácii s dokazovaním vo veciach, ktoré končia v prípravnom konaní podaním obžaloby.

Základným účelom odsudzujúcich odklonov je zvláštny spôsob vybavenia veci v trestnom konaní, kedy je súdu umožnené nevykonať hlavné pojednávanie a namiesto toho v konaní postupovať a rozhodnúť jednoduchším spôsobom, čo je možné v prípadoch, ktoré nevyžadujú z hľadiska účelu trestného konania prerokovanie veci na hlavnom pojednávaní. Tento typ odklonov možno využiť iba v súdnom štádiu trestného konania a jeho výsledkom je vždy rozhodnutie, ktoré má povahu odsudzujúceho rozsudku. Avšak oproti odsudzujúcemu rozsudku nemôže byť odsudzujúci odklon dosiahnutý bez všeobecného súhlasu zainteresovaných subjektov s takýmto spôsobom meritórneho riešenia. Pri realizácii odklonu, vrátane nadobudnutia jeho platnosti a vykonateľnosti, sa súd nezaobíde bez konsenzu prokurátora, obvineného (jeho obhajcu alebo ďalších osôb) a príp. poškodeného (splnomocnenca) na tom, že obvinený spáchal skutok popísaný v návrhu na potrestanie) a medzi týmito subjektmi nie je spor o druhu ani výške uloženého trestu.

⁹ IVOR, J., ZÁHORA, J. Repetitórium rekodifikovaného trestného práva. Akadémia Policajného zboru, Bratislava : 2005, s. 150.

¹⁰ GR'IVNA, T. Odklon jako forma racionalizace trestní justici. In. Paneurópske právnické dni. 1. elektronická konferencia 20.-25. máj 2013 Branislava, Paneurópska vysoká škola. Žilina : Eurokódex s.r.o, 2013. s. 17-18.

¹¹ JELÍNEK, J. et al., 2013. Trestní právo procesní, s. 740 – 741

Zúbek charakterizuje odklon ako „*odchýlku od typického priebehu trestného procesu a znamená, že konanie nedospeje do svojho obvyklého konca, do vynesenia odsudzujúceho rozsudku, nedôjde k vysloveniu viny, k uloženiu klasickej trestnej sankcie, ale konanie sa od tejto cesty „odkloní“ a trestná vec sa vybaví inak, veľmi často tak, že sa trestné stíhanie zastaví, čo je ďalší charakteristický znak odklonu.*“¹²

Inštitút dohody o vine a treste je vyjadrením tzv. odklonu, teda určitého špecifického postupu odlišného čiastočne od štandardného trestného konania v zníženom rozsahu vykonania úkonov trestného konania. Pri schvaľovaní dohody o vine a treste súd nevykonáva hlavné pojednávanie. Dohodu o vine a treste súd schvaľuje na verejnom zasadnutí. Schválenie dohody o vine a treste súdom predstavuje zjednodušenie hlavného pojednávania, zároveň však nepredstavuje alternatívu potrestania (takým prípadom môže byť schválenie dohody o vine a treste, v ktorej súd upustí od potrestania, a u mladistvého o podmienecnom upustení od potrestania), inak verejné zasadnutie po schválení dohody o vine a treste dospeje meritórnym rozhodnutím do vyhlásenia odsudzujúceho rozsudku a uloženia trestu.

In abstracto dohoda o vine a treste predstavuje konsenzuálny a zároveň aj alternatívny spôsob ako ukončiť vec. Tento spôsob je odlišný od tradičného podania obžaloby na súd a následnom hlavnom pojednávaní. Ide o jeden z nových odklonov v trestnom konaní, ktorého podstata spočíva v tom, že prokurátor a obvinený uzavru dohodu v rámci ktorej obvinený prijme trest, ktorý navrhol prokurátor, čoho následkom je, že sa o danej trestnej veci nemusí viesť procesne náročné a často zdĺhavé súdne pojednávanie a na základe priznania obvineného sa nevykonáva dokazovanie o skutku.¹³

Spomedzi najdôležitejších výhod a obhajujúcich argumentov je možné spomenúť najmä zmiernenie konfliktného charakteru trestného konania so súčasným znížením rizika sekundárnej viktimizácie obetí trestnej činnosti, posilnenie úlohy procesných strán trestného konania, či zjednodušenie trestného konania, ktoré prispeje k zrýchleniu a zhospodárneniu tohto konania. Za najzávažnejšie dôvody odmietania tohto inštitútu je zase možné označiť nasledovné: deformácia cieľa trestného konania, ktorým má byť dosiahnutie materiálnej spravodlivosti, osoba obvineného a príslušné orgány činné v trestnom konaní nie sú v pozícií „zmluvných strán“ (verejnoprávny vzťah medzi štátom a páchatelom má tradične vrchnostenskú, horizontálnu povahu), aby mohli disponovať oprávnením na uzavretie dohody, riziko vývinu akýchsi dvoch druhov trestného konania (s dohodou a bez nej), kedy dochádza k nerovnosti občanov pred zákonom, problém dôveryhodnosti priznania obvineného, kedy takémuto priznaniu často chýba etický rozmer, pretože páchatel v ňom neprejavuje ľútosť nad spáchaným skutkom, ale používa ho v rámci osobného kalkulu, či napokon často opakovaný argument premeny trestného konania na určitý druh trhu so spravodlivosťou, ktorá má za následok stratu dôvery občanov v trestnú justíciu.¹⁴

V komparácii s inými trestno-procesnými inštitútmi odklonov je relevantným faktorom to, že dohoda o vine a treste má svoje uplatnenie okrem prečinov aj v prípade zločinov. Je notoriou, že na hlavných pojednávaniach dáva súd stranám možnosť uzatvorenia dohody o vine a treste a s vyjadrením postoja k uzatvoreniu dohody o vine a treste sa súd na strany obracia aj vo veciach, keď sa jedná o trestné konania pre obzvlášť závažné zločiny. Práve pri skutkovo a dôkazne komplikovaných prípadoch je relevantný zmysel a prínos predmetného inštitútu.¹⁵ Konanie o dohode o vine a treste je prípustné za akýkoľvek trestný čin rôznej závažnosti. Sme z jedna mála európskych krajín, kde v tomto smere nejestvuje žiadna limitácia. Obmedzenie sa vzťahuje len na ukladanie trestu v zmysle § 39 ods. 4 Trestného zákona, kde v rámci mimoriadneho zníženia trestu môže súd v konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu uložiť trest odňatia slobody znížený o jednu tretinu pod dolnú hranicu zákonom ustanovenej trestnej sadzby a v prípade trestných činov

¹² ZÚBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s.41.

¹³ ŠIMOVČEK, I. Trestné právo procesné. 2. rozšírené vydanie. Plzeň : Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. s.194.

¹⁴ KANALIKOVÁ, T. Dohoda o vine a treste v slovenskom právnom poriadku. In: Súčasné uplatňovanie prvkov restoratívnej justície. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Paneurópske právnické dni 1. elektronická konferencia 20.-25. máj 2013 Paneurópska vysoká škola, Bratislava. Žilina : Eurokódex s.r.o., 2013, s. 40-41.

¹⁵ § 255 ods. 3 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

uvedených v ods. 3 písm. a) trest odňatia slobody nie kratší ako dvadsať rokov.¹⁶ Dohoda o vine a treste je špecifická tým, že sa môže uplatniť voči ktorémukoľvek trestnému činu. No napriek tomu je potrebné podľa nášho názoru pri úvahách o uzatvorení dohody o vine a treste na strane prokurátora prihliadať najmä na povahu a závažnosť spáchaného trestného činu. Tieto kritéria by mali byť pre prokurátora jednými z najdôležitejších pri rozhodovaní o pristúpení k dohode o vine a treste. Len samotné verejné prejednanie osoby páchatel'a na hlavnom pojednávaní v „spoločensky citlivých“ prípadoch býva vyjadrením spoločnosťou odsudzujúceho postoja k jeho osobe bez ohľadu na samotný výsledok súdu.

Po skončení prípravného konania pokiaľ nemá prokurátor nepriestrelné penzum dôkazov a obvinený spáchanie skutku popiera bude zámerom obhajoby dosiahnutie exkulpácie obvineného. V takto zistenom skutkovom stave sa dá predpokladať, že pre prokurátora bude výhodnejšie uzatvorenie dohody a vine a treste, ako podávanie obžaloby s neistým predpokladom zníženej pravdepodobnosti unesenia dôkazného bremena a tým dosiahnutie odsúdenia obžalovaného. V prípade podania obžaloby na hlavnom pojednávaní by prokurátor navrhol opakovanie vykonania dôkazov z prípravného konania a zásadne už iné nové dôkazy, ktoré neboli v priebehu prípravného konania vykonané nenavrhol. Nedá sa predpokladať produkovanie nových usvedčujúcich dôkazov počas hlavného pojednávania.

V takýchto prípadoch býva výsledok a dĺžka hlavného pojednávania pomerne ťažko predvídateľná. Žiadna zo strán nemôže mať istotu dosiahnutia pre neho očakávaného rozhodnutia súdu. Kým snahou prokurátora je dosiahnuť uznanie obžalovaného za vinného a uloženie trestu v takom rozsahu ako navrhuje obžaloba, naproti tomu snahou obhajoby je oslobodenie spod obžaloby, resp. ak by bol obžalovaný uznaný za vinného, aby mu bol uložený oveľa nižší trest, ako navrhol prokurátor. V tomto spore prokurátor pomocou ním predložených dôkazov obžalobu dokazuje a naproti tomu obžalovaný s obhajcom pomocou nimi predložených dôkazov obžalobu vyvracia alebo spochybňuje. Výsledok sporu, teda dokazovania zhodnotí potom súd, ktorý na základe výsledku hodnotenia dôkazov aj rozhodne o vine a treste formou odsudzujúceho alebo oslobodzujúceho rozsudku, prípadne iným meritórnym spôsobom (napr. uznesením o postúpení veci, o zastavení trestného stíhania a pod.).¹⁷

Práve pri takýchto procesných situáciách môže byť motivačným indikátorom k uzatvoreniu dohody o vine a treste neistota meritórneho rozhodnutia. Po uzatvorení dohody o vine a treste je možné povedať, že každá zo strán môže istým spôsobom z takéhoto postupu profitovať. Prokurátor má absolútnu istotu, že obvinený bude schválením dohody o vine a treste uznaný za vinného a bude mu uložený trest, ktorý mu navrhol. Obvinený má naproti tomu po uzatvorení dohody o vine a treste istotu, že mu bude uložený miernejší trest od trestu, ktorý by mu hrozil pri ukladaní trestu na hlavnom pojednávaní. Poškodený pri dohodovacom konaní dosiahne jednoduchšiu, efektívnejšiu a účinnejšiu náhradu škody, ktorú mu obvinený trestným činom spôsobil. Náhrada škody, ktorá býva v majoritnej miere úhrada majetkovej škody môže nastať oveľa rýchlejšie a takáto satisfakcia je omnoho priaznivejšia, ako je to v prípade zdĺhavých súdnych konaní a ďalšieho finančného zaťaženia poškodeného v podobe neprimeraných výdavkov. *A contrario* s uvedeným sú názory, že ak prokurátor nadobudne presvedčenie, že obvinený by nebol v prípade podania obžaloby uznaný za vinného súdom, nemal by riešiť vec dohodou o vine a treste. Pravdepodobnosť neunesenia dôkazného bremena v súdnom konaní by prokurátor nemal riešiť dohodou o vine a treste.¹⁸

Dovolíme si vysloviť vlastný záver k vyššie uvedeným právnym úvahám. Jedným z dôkazných prostriedkov je výsluch obvineného. Nie je úlohou orgánov činných v trestnom konaní zisťovať materiálnu pravdu, ale v trestnom konaní je potrebné zistiť skutkový stav takom

¹⁶ PROKEINOVÁ, M. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVICEK, I., BURDA, E. a kol. Trestný poriadok II. § 196 – 569. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 278.

¹⁷ IVOR, J. POLÁK, P. ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II Priebeh trestného konania. 2. vydanie, Praha : Wolters Kluwer ČR, 2019, s.126.

¹⁸ PROKEINOVÁ, M. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVICEK, I., BURDA, E. a kol. Trestný poriadok II. § 196 – 569. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 278.

rozsahu, že tento nebude vyvolávať oprávnené pochybnosti o jeho úplnosti správnosti a zákonnosti. V aplikačnej praxi sa často krát vyskytujú okolnosti, keď sa skutkový dej odohráva iba medzi páchatelom a poškodeným, prípadne na opustenom mieste alebo vyjde na najavo možno aj v krátkom čase pred uplynutím lehoty premlčania a pod. Vtedy býva dokazovanie a produkovanie jednotlivých dôkazných prostriedkov problematické. Často krát veľmi náročné. Za predpokladu, že sa obvinený prizná, uzná si vinu a vyjadrí úprimnú ľútosť nad svojím konaním sme presvedčení, že je dôvodné v takýchto prípadoch uzatvoriť dohodu o vine a treste a to aj za predpokladu, ak by prípadnou zmenou postoja obžalovaného na hlavnom pojednávaní táto okolnosť odôvodňovala predpoklad neunesenia dôkazného bremena prokurátorom. Obvinený sám svojím priznaním v podstatnej miere prispieva k zisteniu skutkového stavu a zároveň napomáha pri jeho objasňovaní. Od priznania obvineného môžu byť sekundárne vykonané ďalšie dôkazy obsahovo nadväzujúce na výpoveď obvineného. V opačnom prípade by potom *ad absurdum* za predpokladu pochybnosti prokurátora o uznaní viny nemal uzatvoriť s obvineným dohodu o vine a treste, ale mal byť podať obžalobu, čo je v rozpore so zámerom zákonodarcu pri aplikácii inštitútu dohody o vine a treste, ktorým je dosiahnutie rýchlosti, efektívnosti účelnosti a hospodárnosti trestného konania. Podobný právny záver z časti nachádzame v rozhodnutí Najvyššieho súdu, ktorý uviedol: „*Podstatou dohody o vine a treste je uzavretie obojstranne výhodnej dohody, medzi prokurátorom na strane jednej a obvineným na strane druhej, o spôsobe skončenia trestnej veci. V prípade, ak procesné strany (v tomto prípade prokurátor a obvinený) dosiahnu konsenzus vo všetkých podstatných otázkach predstavujúcich náležitosti dohody o vine a treste, túto uzatvoria a následne ju predloží prokurátor na miestne a vecne príslušný súd s návrhom na jej schválenie, keďže uzavretá dohoda podlieha schváleniu súdom.*”¹⁹

V rámci konania o dohode o vine a treste je prokurátor povinný dbať na záujem poškodeného na dohode na náhradu škody. Ak je poškodený prítomný na konaní o dohode o vine a treste, vyjadrí sa najmä k rozsahu a spôsobu náhrady škody. Dohodu o vine a treste možno uzavrieť aj bez prítomnosti poškodeného, ktorý sa na konanie o dohode o vine a treste napriek riadnemu predvolaniu bez ospravedlnenia nedostavil. V takomto prípade môže prokurátor za poškodeného dohodnúť s obvineným rozsah a spôsob náhrady škody až do výšky uplatneného nároku na náhradu škody.²⁰

Dohoda o vine a treste je striktne viazaná na súhlas súdu, ktorý sa musí presvedčiť, či obvinený pochopil podstatu priznania k spáchanému skutku a úplnú akceptáciu uloženého trestu a vyjadrenie možnosti vzdania sa podať opravný prostriedok. Tieto formy skráteného konania by mali podstatne odbremeniť súdy od prejednávania vecí v hlavnom pojednávaní. Hlavné pojednávanie je v poradí druhým štádiom druhej časti trestného konania, teda konania na súde. Je najvýznamnejším štádiom trestného konania, pretože práve na hlavnom pojednávaní sa rozhoduje o základnej otázke, to znamená o vine obžalovaného, a v prípade zistenia a uznania jeho viny aj o treste, prípadne o ďalších súvisiacich výrokoch, napríklad o náhrade škody a o ochrannom opatrení. Preto teda možno tvrdiť, že hlavné pojednávanie je najdôležitejším štádiom trestného konania, v ktorom trestné stíhanie vrcholí.²¹ Podstata odklonnej funkcie spočíva v tom, že úlohou prípravného konania je zabezpečiť podklady (dôkazy) pre vybavenie trestnej veci ešte v prípravnom konaní niektorým z odklonov (napríklad zmier, podmienené zastavenie trestného stíhania alebo konanie o dohode o vine a treste), teda osobitným postupom odlišným od riadneho trestného konania, ktorý sa vyznačuje výrazným zefektívnením dosiahnutia účelu trestného konania.²² Preto by nemala byť odhaľovacia funkcia považovaná za jednu z hlavných špecifických funkcií prípravného konania, ale vo vzťahu k nemu len za akcesorickú. To isté platí, aj pokiaľ ide o odklonnú funkciu. Túto funkciu môže prípravné konanie plniť len vtedy, ak jeho výsledky nasvedčujú tomu, že sú splnené podmienky, aby bola trestná vec vybavená niektorým z odklonov, teda pre naplnenie účelu trestného konania netreba, aby prebehlo aj riadne konanie na súde. Keďže

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2Tost 33/2017 z 9.10.2017.

²⁰ ZÁHORA, J. Zákon o obetiach trestných činov komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 163.

²¹ IVOR, J. POLÁK, P. ZÁHORA, J. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019 s. 127.

²² IVOR, J. POLÁK, P. ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s.40.

prípravné konanie neplní túto funkciu vždy, nie je možné ju považovať za funkciu vlastnú (imanentnú), ale len za akcesorickú (odvodenú).²³

Dohoda o vine a treste de lege lata

V slovenskom právnom poriadku normatívne legislatívne vymedzenie inštitútu dohody o vine a treste nachádzame primárne vo vybraných ustanoveniach Trestného poriadku. Ďalším sekundárnym právnym aktom je vyhláška, ktorá je vydaná na základe zákonného splnomocnenia²⁴ podľa § 561 ods. 2 Trestného poriadku. Predmetná vyhláška precizuje podrobnosti o podmienkach postupe prokurátora pri konaní o dohode o vine a treste. Uvedené právne normy tvoria komplexný právny rámec legislatívneho vymedzenia dohody o vine a treste. Cieľom vyhlášky je ustanoviť podmienky a pravidlá postupu prokurátora pri iniciovaní, prijatí podnetu obvineného a vedení vyjednávania o dohode o uznaní viny a prijatí trestu, aby umožnili skončenie čo najväčšieho počtu trestných vecí v prípravnom konaní dohodou o vine a treste a zároveň poskytovali ochranu spoločnosti pred páchatel'mi trestných činov.²⁵

Dohodou o vine a treste sa rozumie dohoda prokurátora a obvineného a v prípadoch ustanovených zákonom aj poškodeného alebo aj inej oprávnenej osoby o priznaní spáchania skutku, uznaní viny a prijatí trestu obvineným a prípadne aj o ďalších výrokoch.²⁶

Materiálne podmienky uzatvorenia dohody o vine a treste sú reglementované v Trestnom poriadku v postupe prokurátora pri uzatváraní dohody o vine a treste a následne formálne (procesné) podmienky schválenia a následného vyhlásenia dohody o vine a treste súdom. Z uvedeného vyplýva, že procesný postup pri konaní o dohode o vine a treste je dvojinštančný. Právna úprava úkonov prokurátora v prípravnom konaní je vymedzená v ustanoveniach § 232-233 Trestného poriadku a právna úprava súdu v postupe pri schvaľovaní navrhutej dohody o vine a treste je vymedzená v ustanoveniach § 331-335 Trestného poriadku. Uzatvorením dohody o vine a treste dochádza jedným z možných spôsobov skončenia prípravného konania. Začatie konania o dohode o vine a treste je fakultatívne a preto sa ho nemôže obvinený domáhať. Tu je vyjadrené postavenie prokurátora v pozícii *dominus litis*, čo dáva prokurátorovi možnosť dispozície uzatvorenia dohody o vine a treste. Rovnako dáva prokurátorovi možnosť v prípade, ak bola dohoda uzatvorená a prokurátor podal návrh súdu na jej schválenie²⁷ je oprávnený predmetný návrh vziať späť. Procesné oprávnenia, týkajúce sa akejkoľvek dispozície s návrhom prináležia výlučne prokurátorovi. Ekvivalente obligatórne akceptovanie návrhu končného opatrenia²⁸ policajta nie je pre prokurátora záväzná a je na rozhodnutí prokurátora, aký ďalší procesný postup po skončení vyšetrovania a predložení vyšetrovacieho spisu s návrhom na konečné opatrenie určí.

Ak prokurátor podnet obvineného na začatie konania o dohode o vine a treste neprijme, nevydáva o tom následne žiadne rozhodnutie, iba to písomne oznámi obvinenému a rovnopis oznámenia založí do spisu. Naopak, ak prokurátor akceptuje návrh obvineného a rozhodne sa obvineným uzatvoriť dohodu o vine a treste obvineného a ostatné oprávnené osoby písomne vyzve na vyjadrenie k začatiu konania o dohode o vine a treste. Ak pôjde o mladistvého obvineného, bude predmetná výzva na vyjadrenie súhlasu so zamýšľaným postupom zaslaná zákonnému zástupcovi aj obhajcovi.²⁹

Indikátorom prokurátora na začatie konania o dohode o vine a treste môže byť podnet obvineného, resp. jeho obhajcu, ale prokurátor môže začať konanie o dohode o vine a treste tzv.

²³ IVOR, J. POLÁK, P. ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s.41.

²⁴ § 561 ods. 2 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

²⁵ § 1 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu.

²⁶ § 2 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu.

²⁷ § 231 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

²⁸ § 209 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

²⁹ PROKEINOVÁ, M. In ČENTĚŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVICEK, I., BURDA, E. a kol. Trestný poriadok II. § 196 – 569. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 277.

dohodovacie konanie aj bez výslovne vyjadreného podnetu. Z uvedeného je zrejmé, že zákonodarca určil na začatie konania o dohode o vine treste iba jediný subjekt, a to v postavení prokurátora a zároveň mu dal dispozičnú možnosť v konaní o dohode o vine a treste rozhodovať. Je tiež jediným subjektom, ktorý podáva návrh súdu na jej schválenie v rámci osobitného spôsobu konania.³⁰

Z poznatkov aplikačnej praxe môžeme uviesť, že prokurátor okrem vykonávania dozoru nad dodržiavaním zákonnosti v prípravnom konaní³¹ sa môže jednotlivých procesných úkonov policajta osobne zúčastniť alebo môže jednotlivé procesné úkony, ale aj celé vyšetrovanie sám vykonať a vydať rozhodnutie.

Z dikcie ustanovenia § 232 ods. 1 Trestného poriadku vyplýva, že k tomu, aby mohol prokurátor začať konanie o dohode o vine a treste, musia byť kumulatívne splnené nasledovné tri podmienky:

- výsledky vyšetrovania alebo skráteného vyšetrovania dostatočne odôvodňujú záver, že skutok je trestným činom³² a že ho spáchal obvinený,
- obvinený sa k spáchaniu skutku priznal, uznal svoju vinu a,
- doposiaľ získané dôkazy nasvedčujú pravdivosti jeho priznania.

Základom trestnej zodpovednosti je spáchanie trestného činu, teda vyžaduje sa požiadavka zákonodarcu na uloženie trestu za spáchanie trestného činu. Len kumulatívne splnenie všetkých zákonných znakov dáva predpoklad k začatiu konania o dohode o vine a treste zo strany prokurátora. Ten by mal brať na zreteľ aj skutočnosti uvedené v § 4 ods. 1 vyhlášky, kde sú určujúce kritéria, ktoré by mal prokurátor zohľadňovať ako indikátory k rozhodnutiu uzatvorenia dohody o vine a treste.

Zistenie splnenia prvých štyroch bodov z uvedeného ustanovenia byť nemalo byť pre prokurátora obtiažne ani problematické, nakoľko si ich vie prokurátor zistiť z vyšetrovacieho spisu. V opačnom prípade, ak by absentovala niektorá z uvedených skutočností, potom by uzatvorenie dohody o vine a treste už bolo špekulatívne. Treba uviesť, že ak by došlo za takých podmienok k uzatvoreniu dohody o vine a treste, potom by súd, ktorý takúto dohodu bude schvaľovať, sa má v rámci svojej prieskumnej povinnosti zaoberať okrem iných atribútov skúmania dohody zaoberať aj splnením podmienok na uzatvorenie dohody, prípadne brať do úvahy aj okolnosti, za ktorých bola dohoda uzatvorená. V poslednom čase vychádzajú informácie k rôznym praktikám orgánov činných v trestnom konaní k okolnostiam, ktoré predchádzali uzatvoreniu dohody o vine a treste, ba dokonca boli aj medializované informácie o podávaní sťažnosti na navodenie podmienok zo strany orgánov činných v trestnom konaní, ktoré mali participovať na úsudku obvineného uzatvoriť dohodu o vine a treste.

Preto, ak má prokurátor začať konanie o dohode o vine a treste nemôže mať pochybnosti tom, že skutok, v ktorom sa viedlo vyšetrovanie, je trestným činom. Treba uviesť, že posudzovanie konania páchatel'a v kontexte naplnenia všetkých obligatórných znakov skutkovej podstaty niektorého z trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona vyplýva prokurátorovi už pri preskúmaní uznesenia o vznesení obvinenia, ktoré sa spoločne s vyšetrovacím spisom doručuje prokurátorovi.³³ Už pri prieskumnej povinnosti prokurátora uznesenia o vznesení obvinenia posudzuje dôvodnosť postupu policajta podľa § 206 ods. 1 Trestného poriadku. Rovnako starostlivo posudzuje prokurátor dôvodnosť uznesenia o vznesení obvinenia aj pri rozhodovaní o sťažnosti, kde posudzuje výrok uznesenia, ako aj konanie, ktoré mu predchádzalo.³⁴ Vznesenie obvinenia je možné iba za skutok, ktorý vykazuje znaky trestného činu. V opačnom prípade, ak má orgán činný v trestnom konaní pochybnosti, či skutok je trestným činom, by nemal vzniesť obvinenie. Vznesenie obvinenia za skutok, ktorý nie je trestným činom, môže mať za

³⁰ postup podľa § 331-335 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³¹ § 230 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³² § 8 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

³³ § 206 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³⁴ § 192 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

následok nechválenie dohody o vine a treste, resp. odmietnutie takého návrhu pre zistenie závažných porušení procesných predpisov.³⁵ Následne by nevyhnutne výsledkom trestného stíhania obvineného bol postup podľa 215 Trestného poriadku alebo v prípade podania obžaloby oslobodenie obžalovaného podľa § 285 písm. b) Trestného poriadku. K uvedenej otázke Najvyšší súd SR v uznesení zo dňa 29.01.2018 uviedol: *Ten, proti ktorému bolo trestné stíhanie zastavené, alebo ten, kto bol spod obžaloby oslobodený, má zásadne právo na náhradu škody spôsobenej uznesením o vznesení obvinenia. Ak došlo k zastaveniu trestného stíhania alebo k oslobodeniu spod obžaloby, treba s prihliadnutím na konkrétne okolnosti a dôvody vychádzať z toho, že občan čin nespáchal, a že trestné stíhanie proti nemu nemalo byť vôbec začaté. Nárok na náhradu škody spôsobenej začatím trestného stíhania sa potom posudzuje ako nárok na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím. Táto fikcia je v uvedených prípadoch opodstatnená preto, lebo pri zastavení trestného stíhania, oslobodení spod obžaloby, nedochádza k formálnemu a výslovnému zrušeniu uznesenia o vznesení obvinenia, v dôsledku čoho nie je splnená zákonom stanovená podmienka vzniku zodpovednosti za škodu spôsobenú nezákonným rozhodnutím v zmysle § 6 ods. 1 zákona č. 514/2003 Z. z. (zrušenie rozhodnutia príslušným orgánom).*³⁶

Závažnosť vznesenia obvinenia je daná aj tým, že sa ním určuje predmet trestného konania, lebo návrh na schválenie dohody o vine a treste je možné podať len pre skutok, pre ktorý sa vznieslo obvinenie, a súd môže rozhodovať len o skutku, ktorý je uvedený v návrhu prokurátora na schválenie dohody o vine a treste uzatvorenej medzi prokurátorom a obvineným.³⁷ Právnou kvalifikáciou skutku v uvedeného v návrhu prokuratúra už súd nie je viazaný.

Je tiež potrebné poukázať, že pri vznesení obvinenia sa nevyžaduje, aby orgán činný v trestnom konaní bol presvedčený o vine, ale stačí, ak je presvedčený o dôvodnom podozrení, že skutok, ktorý je trestným činom a zavinila ho konkrétna fyzická osoba. Vznesenie obvinenia proti konkrétnej osobe nie je teda rozhodnutím o tom, že táto osoba trestný čin spáchala, ale vyjadruje iba vyšší stupeň pravdepodobnosti, že konkrétna osoba je páchatel'om činu, v ktorom sa vidí trestný čin. Z uvedeného vyplýva, že prokurátor priebežne hodnotí získané dôkazy tak jednotlivo ako aj v súhrne. Objektívne musí vedieť posúdiť už v čase vydania uznesenia o vznesení obvinenia, či po formálnej stránke napĺňa znaky skutkovej podstaty niektorého z trestných činov uvedeného v osobitnej časti Trestného zákona. Vyjadril to aj Najvyšší súd v rozhodnutí zo dňa 14.07.2016, kde uviedol: *Vznesenie obvinenia je najdôležitejším procesným úkonom prípravného konania, od ktorého sa odvíja ďalší procesný postup vo veci predovšetkým s ohľadom na zásahy do osobnej slobody obvineného. Na rozdiel od začatia trestného stíhania sa pri vznesení obvinenia vyžaduje záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, pričom tento záver musí byť dostatočne odôvodnený a musia mu predchádzať konkrétnejšie a presvedčivejšie zistenia než tie, ktoré sú potrebné na začatie trestného stíhania.*³⁸

Z pohľadu obvineného je pri výsluchu obvineného daná dispozičná voľba z nasledovných alternatívnych možností.

1. obvinený sa k spáchaniu skutku prizná v plnom rozsahu,
2. obvinený sa k spáchaniu skutku prizná iba z časti,
3. obvinený poprie spáchanie skutku,
4. obvinený sa k spáchaniu skutku nevyjadrí.

Priznanie obvineného ku skutkovým okolnostiam spáchaného trestného činu, pre ktorý je obvinený stíhaný nesmie byť vynútené nezákonným postupom a vykonané dôkazy musia nasvedčovať jeho pravdivosti.³⁹ Vykonané priznanie obvineného musí byť priznaním všetkých skutkových okolností uvedených v uznesení o vznesení obvinenia a z toho vyplývajúce naplnenie

³⁵ § 331 ods. 1 písm. b) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3Cdo/116/2017 z 29.01.2018.

³⁷ § 232 ods. 4 veta prvá zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

³⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. **4 Tdo 26/2016** z 14.07.2016.

³⁹ ČENTÉŠ. J. a kol. Trestný poriadok Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie Bratislava: Eurókodex, 2017. s. 510.

všetkých zákonných znakov skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu. Ergo priznanie obvineného je procesne realizované cez výsluch obvineného, ktorý vykonáva orgán činný v trestnom konaní potom, čo bolo obvinenému doručené uznesenie o vznesení obvinenia, v ktorom je v skutkovej vete popísaný trestný čin, ktorý sa obvinenému kladie za vinu. Otázne zostáva, ako široko máme chápať priznanie obvineného determinujúce akceptáciu podmienky začatia konania o dohode o vine a treste. Aplikčná prax v tomto smere nie je jednotná. Odborné názory, v ktorom štádiu prípravného konania a v akej forme je potrebné priznanie skutku, ktorý sa obvinenému kladie za vinu k tomu, aby vôbec mohlo byť začaté dohodovacie konanie. Inak povedané, v akom momente a v akej forme má byť učinené priznanie obvineného ako *conditio sine qua non* na prijatie záveru prokurátorom, že sú splnené zákonné podmienky, sa rôznia. Časť odbornej verejnosti zastáva názor, že na akceptáciu začatia konania o dohode o vine a treste je potrebné, aby sa obvinený priznal k spáchaniu skutku *ex nunc*. Opačný názor predstavuje chápanie splnenia podmienok na akceptáciu začatia konania o dohode o vine a treste učinenie priznania v ktoromkoľvek štádiu prípravného konania, napr. je postačujúce priznanie obvineného pri záverečnom preštudovaní spisu, kedy obvinený vykoná priznanie po tom, ako sa mal možnosť oboznámiť s celým vyšetrovacím spisom a podať návrhy na doplnenie dokazovania. Taktiež bývajú celkom bežné procesné situácie, keď obvinený pri svojom výsluchu po zákonom poučení v rámci vyjadrenia prehlási, že súhlasí s možnosťou konania o dohode o vine a treste zároveň ak sa má vyjadriť k spáchaniu skutku, ktorý sa mu kladie za vinu v uznesení o vznesení obvinenia využije zákonné oprávnenie podľa § 34 ods. 1 Trestného poriadku a vypovedať odmietne. Býva bežné, že obvinený sa vo svojom výsluchu prizná len k časti a ostatné skutkové okolnosti popiera. Rovnako tomu tak môže byť napr. pri trestných činoch triedených podľa časového hľadiska (trváce, pokračovacie, hromadné, opakovacie). Môže nastať aj situácia, keď návrh za obvineného podá oprávnená osoba, hoci sám obvinený záujem o konanie o dohode o vine a treste neprejaví. Ak bude obvinený stíhaný za viac zbíhajúcich sa trestných činov, môže vykonať priznanie iba k niektorému z nich a k zostávajúcim trestným činom môže svoju výpoveď modifikovať tak, že svoju vinu bude odmietať. Potom nastáva otázka aká forma priznania obvineného bude postačujúca k tomu, aby bolo priznanie obvineného na začatie konania o dohode o vine a treste akceptované.⁴⁰

Aplikácia inštitútu dohody o vine a treste

Z logického a gramatického výkladu ustanovenia § 232 ods. 1 Trestného poriadku vyplýva *expressis verbis* dobrovoľnosť priznania obvineného a táto je ponechaná len na výslovnú vôľu obvineného a musí vychádzať zo subjektívne prejavenej rozhodnutia obvineného. Zákonodarcu dobrovoľnosť priznania determinuje zásadou voľného hodnotenia dôkazov⁴¹, podľa ktorej je potrebné, aby bolo vykonané priznanie obvineného hodnotené najskôr separátne a následne vo vzájomných súvislostiach v komparácii s ďalšími dôkazmi. Inak povedané, aby o pravdivosti priznania nevznikli žiadne pochybnosti. Priznanie bude podrobené ďalšími dôkazmi a nebude dôkaz získaný priznaním obvineného osamotený.

Priznanie obvineného bude pri hodnotení dôkazov, tak jednotlivo, ako aj vo vzájomných súvislostiach tvoriť ucelenú sústavu na seba nadväzujúcich a vzájomne sa podmieňujúcich priamych, ako aj nepriamych dôkazov a orgán činný v trestnom konaní alebo súd po starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu nadobudne vnútorné presvedčenie o pravdivosti priznania obvineného. Pokiaľ obvinený priznáva vinu k určitému skutku na účely uzavretia dohody o vine a treste, musí byť jeho priznanie vykonané ku všetkým okolnostiam jeho spáchania, vrátane tých, ktoré podmieňujú jeho vyššiu trestnú sadzbu (ktoré naplňujú kvalifikovanú skutkovú podstatu). To znamená, že ak chce obvinený uzavrieť dohodu o vine a treste vo vzťahu k určitému skutku, musí jeho spáchanie priznať v celom rozsahu, bez výhrad, čo v rovine hmotnoprávnej znamená,

⁴⁰ § 3 ods. 3 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznání viny a prijatí trestu.

⁴¹ § 2 ods. 12 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

že musí priznať spáchanie skutku v zmysle jeho ustálenej právnej kvalifikácie, vrátane naplnených kvalifikačných znakov. V opačnom prípade, teda pokiaľ obvinený priznáva spáchanie skutku len v jeho základnej skutkovej podstate (napr. uznáva len spáchanie malej škody), avšak jeho spáchanie v kvalifikovanej skutkovej podstate nepriznáva (nesúhlasí so spôsobením väčšej škody), nemožno takéto priznanie akceptovať na účely úspešného uzavretia dohody o vine a treste.⁴²

Podľa Prokeinovej sa prihliadne aj na to, v ktorom štádiu konania došlo k priznaniu. Čím skôr, tým je to výhodnejšie pre páchatel'a.⁴³ S takouto právnou doktrínou sa dá súhlasiť. Ako sme už uviedli, rozdielnosť štádia priznania obvineného môže prokurátor zohľadniť v dohodovacom konaní pri návrhu výšky trestu. Priznanie obvineného *ex nunc* vyjadruje úprimný záujem obvineného prejavíť ľútosť, vyjadriť pocit viny a prevziať právnu zodpovednosť za spáchané protiprávne konanie.⁴⁴ Takého priznanie možno považovať za napomáhanie pri objasňovaní trestnej činnosti.⁴⁵ Priznanie obvineného ku všetkým skutočnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a k dôkazom o nich, predstavuje protipól k popieraniu viny, resp. k využitiu svojho práva nevyповeдаť.⁴⁶

Priznanie obvineného je podmienkou začatia konania o dohode o vine a treste (§ 232 ods. 1 Tr. por.); priznaniu však musí v zmysle označeného ustanovenia zodpovedať aj celková dôkazná situácia. V tomto konaní je teda predbežný záver o vine len východiskom pre uzavretie dohody o vine a treste. Ak ku konaniu o dohode o vine a treste nedôjde alebo ak v jeho rámci nedôjde k uzavretiu dohody o vine a treste (§ 232 ods. 9 Tr. por.), pôvodné priznanie obvineného je použiteľné ako podklad pre rozhodovanie prokurátora a súdu. Dôkazná nepoužiteľnosť priznania obvineného učineneho v konaní o dohode o vine a treste (§ 331 ods. 1 písm. b/, ods. 4, § 333 ods. 4 Tr. por.) sa netýka procesne relevantného priznania, ku ktorému došlo mimo dohodovacieho konania. Na priznanie sa páchatel'a k spáchaniu trestného činu ako na poľahčujúcu okolnosť podľa § 36 písm. l) Trestného zákona. zák. môže súd prihliadnuť, ak sa priznanie týka všetkých skutkových okolností, ktoré sú kvalifikačným momentom súdom použitej právnej kvalifikácie, vrátane okolností, ktoré podmieňujú použitie vyššej trestnej sadzby.⁴⁷

Počas verejného zasadnutia o návrhu na dohodu o vine a treste súd zisťuje postoj obvineného formou otázok k prednesenému návrhu dohody o vine a treste prokurátorom. Ak obvinený vyjadrí kladný postoj podľa formulácii otázok uvedených v ustanovení § 333 ods. 3 písm. a) až j) Trestného poriadku. Priznanie spáchania skutku obvineným v konaní o dohode o vine a treste nemožno na hlavnom pojednávaní použiť ako dôkaz⁴⁸ na rozdiel od priznania obvineného v prípravnom resp. v dohodovacom konaní.

Tu považujeme za potrebné poukázať na rozdiel priznania obvineného kedy výslovne priznáva spáchanie skutku, ktorý sa mu kladie za vinu v uznesení o vznesení obvinenia a vyhlásenia obžalovaného na hlavnom pojednávaní, kedy je postačujúce iba vyhlásiť, že obvinený je vinný zo spáchania skutku uvedeného v obžalobe, resp. že nepopiera spáchanie skutku uvedeného v obžalobe, bez toho, aby mal povinnosť priznania. Chceme poukázať na rozdiel v prípade, ak by obvinený v prípravnom konaní iba vyhlásil, že spáchanie skutku nepopiera alebo že sa cíti vinný podľa nášho názoru takéto vyhlásenie by nenapĺňalo materiálne znaky obligatórnej podmienky priznania a uznania viny k začatiu konania o dohode o vine a treste. Ďalším rozdielom je fakt, že súdom prijaté vyhlásenie o vine, ako aj súdom prijaté vyhlásenie, že nepopiera spáchanie

⁴² REPA, O. Forma a okamih priznania sa obvineného a jeho právne účinky v súvislosti s dohodou o vine a treste. [online]. [cit.14.02.2024]. Dostupné na internete: <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a596-forma-a-okamih-priznania-sa-obvineneho-a-jeho-pravne-ucinky-v-suvislosti-s-dohodou-o-vine-a-treste>>.

⁴³ PROKEINOVÁ, M. Odklony v trestnom konaní. Univerzita Komenského v Bratislave Právnická fakulta, Bratislava: 2007. s. 55.

⁴⁴ § 4 ods. 1 Vyhlášky Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky č. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu.

⁴⁵ § 36 písm. n) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁴⁶ § 34 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁴⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Tdo 35/2014 z 08.07.2014.

⁴⁸ § 331 ods. 4 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

skutku uvedeného v obžalobe, je neodvolateľné a v tomto rozsahu nenapadnuteľné odvolaním ani dovolaním okrem dovolania podľa § 371 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku na rozdiel od priznania obvineného v prípravnom konaní, ktoré môže už počas prípravného konania modifikovať. Ďalšími procesnými štádiami zmeny postoja obvineného je dohodovacie konanie a verejné zasadnutie o návrhu na dohodu o vine a treste.

Samotné priznanie obvineného je možné posudzovať aj ako napomáhanie pri objasňovaní a preto je možné pri ukladaní trestu obvinenému v konaní o dohode o vine a treste kumulatívne použiť dve poľahčujúce okolnosti uvedené v ustanoveniach § 36 písm. l), písm. n) Trestného zákona. Niektoré právne názory vychádzajú z rozdielnej argumentácie na používanie dvoch poľahčujúcich okolností súčasne za situácie, ak sa obvinený prizná k spáchaniu trestného činu a tento úprimne oľutuje. Ich argumentácia vychádza z chápania pojmu napomáhanie pri objasňovaní trestnej činnosti, kde sa vyžaduje aktívnejšia účasť páchatel'a pri objasňovaní trestnej činnosti, ako je len samotné priznanie a oľutovanie trestného činu. V prípade ak obvinený už ďalej aktívne nenapomáha pri objasňovaní trestnej činnosti, nie je možné už samotné priznanie a oľutovanie trestného činu subsumovať aj pod pojem napomáhanie pri objasňovaní trestnej činnosti.

Nachádzame prípady z aplikačnej praxe, keď súdy pri ukladaní trestu priznávajú obžalovanému dve poľahčujúce okolnosti podľa § 36 písm. l), písm. n) Trestného poriadku, hoci obvinený sa k spáchaniu trestného činu nepriznával, resp. nevypovedal a priznanie je vykonané až po prečítaní obžaloby a následnom poučení predsedom senátu, kde obžalovaný uvedie, že chce vykonať vyhlásenie v tom smere, že je vinný zo spáchania skutku uvedeného v obžalobe. V prípade viacerých skutkov môže obžalovaný vykonať vyhlásenie o uznaní viny ku všetkým skutkom uvedeným v obžalobe alebo iba k niektorým z nich.⁴⁹ Takúto argumentáciu prijal Najvyšší súd SR, keď uviedol: *V rámci súdneho konania podľa § 257 ods. 5 Tr. por., po priznaní viny páchatel'om (obžalovaným) sa postupuje primerane podľa § 333 ods. 3 aj písm. h/ Tr. por. , t. j. že súd pred rozhodovaním o prijatí alebo neprijatí vyhlásenia obžalovaného podľa § 257 ods. 1 Tr. por. formou otázok zisťuje, či sa obžalovaný „dobrovoľne priznáva a uznáva vinu za spáchaný skutok, ktorý sa v obžalobe kvalifikuje ako trestný čin“, čím pri kladnej odpovedi naplňa podmienku uvedenú v § 36 písm. n/ Tr. zák. V danej súvislosti treba tiež zdôrazniť, že prípadné využitie práva obvineného v prípravnom konaní (alebo v určitom štádiu prípravného konania) poprieť trestnú činnosť, resp. nevypovedať, nemôže byť hodnotené v jeho neprospech. Najvyšší súd ďalej rezultuje, že poľahčujúce okolnosti podľa § 36 písm. l/ a § 36 písm. n/ Tr. zák. môžu byť obžalovanému priznané a zohľadnené aj kumulatívne. Poľahčujúca okolnosť podľa § 36 písm. l/ Tr. por. spočíva v priznaní sa páchatel'a k trestnej činnosti a zároveň jej úprimnom oľutovaní.⁵⁰ Takého priznania nemožno považovať za priznanie a oľutovanie k spáchanému trestnému činu. K tomu uvádzame, že obžalovaný nevykonáva tzv. klasické priznanie k spáchanému trestnému činu, ale urobí vyhlásenie o priznaní viny, kde sa už nevyžaduje priznanie ku skutku, ktorý je obžalovanému kladený za vinu, ale postačuje iba urobiť vyhlásenie obžalovaného, že je vinný zo skutku označeného v prednesení obžaloby. Ide len o uznanie viny bez vykonania priznania. Podľa § 257 ods. 8 Trestného poriadku, ak súd rozhodne, že vyhlásenie obžalovaného o tom, že je vinný zo spáchania skutku v obžalobe súd prijíma, súčasne vyhlási, že dokazovanie v rozsahu, v akom obžalovaný priznal spáchanie skutku, sa nevykoná. Obžalovaný takýmto postupom umožní prevziať výsledky dokazovania z prípravného konania bez toho, aby tieto boli konfrontované s výsledkami dokazovania na hlavnom pojednávaní.*

Pri samotnom vyhlásení o uznaní viny, resp. už len samotnom nepopretí spáchania skutku neposkytuje podľa nášho názoru v tejto procesnej fáze dostatočný priestor na prejavenie úprimnej ľútosti nad spáchaním trestného činu, ako je to vo fáze prípravného konania. Spravidla nastávajú dve procesne odlišné situácie.

⁴⁹ § 257 ods. 1 písm. b) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁵⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Tdo 63/2016 z 25.10.2016.

Prvá situácia je taká, keď sa obvinený ešte v počiatočnom štádiu prípravného konania prizná k spáchaniu skutku a zistené skutočnosti nasvedčujú pravdivosti jeho priznania. Takýto obvinený následne prejaví sám záujem o konanie o dohode o vine a treste, ale z nejakého dôvodu v dohodovacom konaní k uzatvoreniu dohody o vine a treste medzi obvineným a prokurátorom nedôjde. Najčastejšími známymi dôvodmi, pre ktoré nedochádza k uzatvoreniu dohody o vine a treste medzi obvineným a prokurátorom býva výška trestu, ktorá zostáva sporná. Obvinený mávajú niekedy až príliš vysoké očakávania v znížení trestu. Navrhovaná výška trestu prokurátorom po zistení jej skutočnej výšky pri výpočte rozpätia navrhovaného trestu prokurátorom pri zhodnotení priťažujúcich a poľahčujúcich okolností nezodpovedá predstave obvineného, resp. jeho obhajcu, ktorí majú záujem dosiahnuť čo najnižšiu výšku trestu najmä pokiaľ ide o trest odňatia slobody. Ak sa už uloženie trestu odňatia slobody s akcentom na spáchaný trestný čin a trestnú sadzbu, ktorá obvinenému hrozí je motivačným faktorom dosiahnuť pri treste odňatia slobody jeho podmienený odklad. Považujeme za potrebné povedať, že aj na strane prokurátora je daný priestor na korekciu trestnej sadzby. Musí však ako strážca zákonnosti prihliadať na to, aby navrhovaný trest nebol spravodlivý len pre obvineného, ale bol spravodlivý pre spoločnosť. Limitom možnosti prokurátora je aj mimoriadne zníženie trestu odňatia slobody pod dolnú hranicu trestnej sadzby príslušných ustanovení Trestného zákona aj o viac ako o jednu tretinu trestnej sadzby ak usúdi, že ide o obvineného, pre ktorého je takto mimoriadne znížený trest pre jeho nápravu postačujúci a sú splnené zákonné podmienky na takého mimoriadne zníženie. Navrhovaný trest odňatia slobody spravidla býva znížený v dohodovacom konaní nie viac ako o jednu tretinu zákonnej trestnej sadzby. Rozsah úvah o navrhovanom treste odňatia slobody je v rozmedzí zákonom ustanovenej trestnej sadzby pre prokurátora kogentným limitom. Pre priznanie poľahčujúcej okolnosti podľa § 36 ods. 1 písm. l) Trestného zákona je preto posudzovať podľa konkrétnych okolností prejedávaného prípadu. Je však žiaduce, aby prejavená ľútosť bola skutočná, nie iba iluzórna. O prejavenie skutočnej ľútosťi nemôže ísť v prípade obvineného, ktorý sa síce priznal k spáchaniu skutku a formálne vyjadruje, že spáchaný trestný čin súčasne ľutuje avšak jedná a o viacnásobnú recidívu. Jediným cieľom prejavenej ľútosťi je iba dosiahnutie zníženia trestu odňatia slobody a po jeho vykonaní odsúdený znova pokračuje v trestnej činnosti a v prípade ďalšieho odhalenia opakovane deklaruje obvinený, že sa ku skutku priznáva a skutok ľutuje. Jeho ľútosťi spravidla prokurátor ani súd už nemôže uveriť a takto deklarovanú ľútosť nemôžu považovať za skutočnú a úprimnú. Takýto právny záver vyjadril Ústavný súd vo svojom uznesení, kde uvádza: „*Úprimná ľútosť páchatel'a, ktorý sa opakovane dopustil marenia výkonu súdneho rozhodnutia, napriek skutočnosti, že trest zákazu činnosti viesť motorové vozidlo mu bol uložený už viackrát, nie je dôveryhodná a nemožno ju z tohto dôvodu prijať ako poľahčujúcu okolnosť.*“⁵¹ Možno teda uzavrieť, že samotné priznanie obvineného nesmie byť urobené len formálne. Takého priznanie neobsahuje prvky úprimného oľutovania. Pri prejavení úprimného oľutovania spáchaného trestného činu je takúto prejavovanú ľútosť potrebné posudzovať podľa konkrétnych okolností a procesných prejavov a vyjadrenia vnútorného postoja obvineného, aby jeho úprimné oľutovanie nebolo iba cieľovým a účelovým prejavom v snahe dosiahnuť uloženie nižšieho trestu.

Druhá procesná situácia nastáva ak priznanie a oľutovanie k spáchaniu trestného činu nastane až v konaní pred súdom po podaní obžaloby. Obžalovaný po podaní obžaloby zmení svoj postoj k spáchanému trestnému činu, ktorý pred tým popieral a uvedomujúc si dôkaznú situáciu a hroziacu výšku trestu odňatia slobody obžalovaný po zákonom poučení urobí v zmysle § 257 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku vyhlásenie, že je vinný zo spáchania skutku uvedeného v obžalobe. Ak súd podľa § 257 ods. 7 Trestného poriadku vyhlásenie obžalovaného prijme, následne podľa § 257 ods. 8 Trestného poriadku dokazovanie v rozsahu, v akom obžalovaný priznal spáchanie skutku nevykoná a vykoná iba dôkazy súvisiace s výrokom o treste, náhrade škody alebo ochranného opatrenia. Musíme vychádzať z prejavenej vôle obžalovaného vykonať vyhlásenie o uznaní viny. Ide v zásade o dobrovoľnosť vyhlásenia obžalovaného. Obvineného už

⁵¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 708/2017 z 28. novembra 2017.

od začiatku trestného konania nijakým spôsobom nemožno nútiť k priznaniu v kontexte jeho procesných práv. K tomu Najvyšší súd SR, uviedol: *Obžalovaný priznaním viny (§ 257 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku) významným spôsobom „uľahčuje“ prácu prokurátorovi a súdu v ďalšom procesnom postupe, najmä ak ide o rozsiahlu vec, náročnú na dĺžku konania a rozsah predpokladaného dokazovania. Žiada sa doplniť, že úplné priznanie sa obžalovaného k trestnej činnosti, jeho úprimné oľutovanie, pomoc orgánom činným v trestnom konaní pri dokumentovaní trestnej činnosti, pomoc súdu vo forme priznania viny a tak zmiernenia rozsahu dokazovania, sú v súhrne takými okolnosťami prípadu, ktoré odôvodňujú zhovievavejší prístup súdu pri ukladaní trestu a možno ich zaradiť pod ustanovenie § 39 ods. 1 Trestného zákona. Obžalovaného totižto k priznaniu nemožno nútiť a jeho priznanie v konaní je vždy potrebné vyhodnotiť ako poľahčujúcu okolnosť bez ohľadu na štádium, v ktorom sa prizná. V prvom rade je potrebné uviesť, že páchatel, ktorý sa prizná k trestnému činu a jeho spáchanie úprimne oľutuje (v predmetnej veci je to splnené), prejavuje tým istú dávku racionality (zväčša pod ťarchou dôkazov), ale aj uvedomelosti. Nielenže tak formálne „získava“ poľahčujúcu okolnosť, ale je aj v materiálnom očakávaní zmierlivejšieho prístupu súdu k nemu, pri ukladaní trestu. Ak navyše obžalovaný prizná svoju vinu pred začatím procesu dokazovania na hlavnom pojednávaní, nepochybne tak koná v snahe získať ďalší benefit a to možnosť uloženia trestu pod dolnú hranicu trestnej sadzby.*⁵²

Výsledkom oboch procesných situácií je možnosť použiť ustanovenie § 39 ods. 2 písm. d), ods. 4 Trestného zákona a tak znížiť obžalovanému trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby avšak nie na základe analógie. Analógia v trestnom práve hmotnom je neprípustná iba v otázkach rozširovania podmienok trestnej zodpovednosti, a ukladaní druhu, výšky a podmienok trestov a ochranných opatrení.

V rámci krátkej komparácie inštitútu dohody o vine s českou právnou úpravou môžeme konštatovať, že česká právna úprava obsahuje povinnú obhajobu obvineného v procese dohodovacieho konania. Slovenská právna úprava povinnú obhajobu okrem taxatívne uvedených prípadov povinnej obhajoby⁵³ pri uzatváraní dohody o vine a treste neupravuje.

Nevýhodou pri uzatváraní dohody o vine a treste bez tzv. materiálnej obhajoby je nerovnováha medzi prokurátorom a obvineným, kedy obvinený ako osoba neznalá práva môže byť v tomto smere určitej nevýhode ak nemá dostatočné znalosti (vedomosti) s inštitútom uzatvorenia dohody o vine a treste najmä, ak nepozná svoje možnosti v dohodovacom konaní pri uplatňovaní práv obhajoby. Bude sa jednať o ukladanie trestu, za spáchaný trestný čin, kedy prokurátor môže ponúknuť obvinenému primerané zníženie výmeru trestu, ktorý môže byť znížený až o jednu tretinu pod dolnú hranicu zákonom ustanovenej trestnej sadzby.⁵⁴

Výsledok pri formálnej obhajobe býva spravidla iba akceptácia navrhnutého trestu bez možnosti pokusu o zníženie. Obvinený býva postavený do pozície „ber alebo nechaj tak“ Je potrebné uviesť, že ani na strane prokurátora už nie je veľký manévrovací priestor na dodatočné zníženie navrhnutého trestu, ale v určitých limitoch sa môže pohybovať pri navrhovaní trestu.⁵⁵ Materiálnou obhajobou v dohodovacom konaní je vyjadrený princíp tzv. rovnosti zbraní. Povinná obhajoba prispieva k ochrane práv obvineného, pretože *pro futuro* sa obvinený vzdáva uzatvorením dohody o vine a treste práva na riadny proces. Výhodu materiálnej obhajoby počas dohodovacieho procesu vidíme a limitoch obhajoby. Tieto limity subsidiárne odvodzujeme z práva obvineného oboznámiť sa so všetkými dôkazmi (svedčiacimi v prospech i neprospech obvineného) a to ešte pred prístupím k dohode o vine a treste. Spravidla býva taká možnosť úplného oboznámenia so všetkými dôkazmi umožnená obvinenému počas záverečného preštudovania, ak už orgán činný v trestnom konaní považuje vyšetrovanie alebo skrátené vyšetrovanie za skončené. Počas záverečného preštudovania prípadne aj *ex post* vykonaní

⁵² Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3To/2/2019 z 23.10.2019.

⁵³ § 37 Tr. por.

⁵⁴ § 39 ods. 2 písm. d) a ods. 4 Tr. zák.

⁵⁵ § 4 ods. 1 Vyhlášky MS SR š. 619/2005 Z. z. o podmienkach a postupe prokurátora pri konaní o dohode o uznání viny a prijatí trestu v znení neskorších predpisov.

preštudovania sa obvinený môže rozhodnúť pre uzavretie dohody o vine a treste. Obvinený vo formálnej rovine obhajoby pravdepodobne nebude relevantne schopný vyhodnotiť zistený skutkový stav a posúdiť možnosti prípadného skončenia hlavného pojednávania. Primárnym determinantom pre obvineného k uzatvoreniu dohody o vine a treste bude vízia možnosti zníženia trestnej sadzby pri ukladaní trestu odňatia slobody približne o jednu tretinu bez posudzovania kontextu ďalších skutkových okolností v jeho trestnom konaní.

K zachovaniu princípu kontradiktórnosti a rovnosti zbraní Ústavný súd Slovenskej republiky uviedol: *Princíp rovnosti zbraní ako jeden z prvkov širšej koncepcie spravodlivého konania vyžaduje, aby každému účastníkovi bola daná primeraná možnosť predniesť svoj prípad za podmienok, ktoré ho neumiestnia do zjavnej nevýhody voči jeho proti strane. Okrem tejto požiadavky zahŕňa koncepcia spravodlivého konania právo na kontradiktórne konanie, podľa ktorého účastníci musia mať možnosť nielen byť oboznámení s dôkazmi potrebnými na to, aby ich návrh bol úspešný, ale taktiež musia mať vedomosť o všetkých predložených dôkazoch a stanoviskách a vyjadriť sa k nim na účely ovplyvnenia rozhodnutia súdu. Napokon je podstatné, že konkrétny dopad nedoručeného stanoviska na rozhodnutie súdu je iba málo dôležitý, pretože je na účastníkoch konania, aby posúdili, či sa budú, alebo nebudú k dokumentu vyjadrovať. Výnimkou je iba situácia, keď udelenie takýchto práv a možností by nemalo žiaden vplyv na výsledok konania, lebo prijatý právny prístup nebol predmetom diskusie [za mnohé ďalšie Ringier Axel Springer Slovakia, a. s., proti Slovenskej republike (35090/07), odseky 84 - 90, zhodne aj napr. I. ÚS 230/03]⁵⁶*

Ako sme uvádzali dohodovacie konanie má charakter bilaterálny čo znamená, že je potrebné dosiahnutie vzájomného konsenzu. V tomto vzťahu je prokurátor v dominantnom postavení, keď má navrhovaciú právomoc. Obvinený má možnosť sa k navrhovanej výške budúceho trestu vyjadriť a prejaviť svoju vôľu, či navrhovaný trest prijíma prípadne či navrhovaný trest odmietne alebo využije manévrovací priestor na vytvorenie konsenzu pri výške uloženého trestu a pokúsi sa dosiahnuť uloženie trestu vo svoj prospech. Ak rámci konania o dohode o vine a treste nedôjde medzi prokurátorom a obvineným k spoločnému konsenzu na navrhovanom treste potom dohodovacie konanie bude ukončené návrhom na uložený trest, pretože vina už bola obvineným priznaná.

Tiež nachádzame výrazné rozdiely pri komparácii slovenskej a českej právnej úpravy. Podľa trestného poriadku Slovenskej republiky ak nedôjde k konsenzu na navrhovanom treste, prokurátor podá obžalobu v ktorej uvedie že obvinený sa ku skutku za ktorý je stíhaný priznal. Ďalej v obžalobe prokurátor uvádza už iba návrh na uloženie trestu. Priznanie obvineného v prípravnom konaní sa môže použiť aj v konaní pred súdom. Podľa českej právnej úpravy ak počas dohodovacieho konania dôjde k priznaniu obvineného ako základnej podmienky uzatvoreniu dohody o vine a treste, ale v samotnom dohodovacom konaní nedôjde ku konsenzu ďalej v navrhovanom treste. Ergo nebude uzatvorená dohoda o vine a treste potom štátny zástupca podáva na súd obžalobu. Pri českej právnej úprave súd na priznanie obvineného vôbec neprihliada.

Zatiaľ čo slovenská právna úprava úplne vylučuje možnosť obvineného podať riadny opravný prostriedok - odvolanie voči dohode o vine a treste, česká úprava takúto možnosť pozná, no iba pre prípad, že rozsudkom schválená dohoda nezodpovedá obsahu dohody predloženej štátnym zástupcom. Aj v tomto prípade je, podľa nášho názoru, možné diskutovať o zmene aktuálnej slovenskej procesnej úpravy, keďže je otáznou ako by sa postupovalo v prípade, ak by súdom schválená dohoda o vine a treste nezodpovedala obsahu tej, ktorá bola súdu predložená prokurátorom. Osobitosti súdneho konania o dohode o vine a treste plne zodpovedajú trestno-procesnej úprave súdneho konania v Slovenskej a v Českej republike. Všeobecne však možno konštatovať, že nová česká procesná úprava je na jednej strane opatrnejšia v porovnaní so slovenskou, no na strane druhej obsahuje viaceré záruky a limity, ktoré môžu viesť k jej lepšiemu a dôslednejšiemu aplikovaniu a zvyšovaniu kvality trestného konania.

⁵⁶ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 249/2012 z 18. 04. 2013.

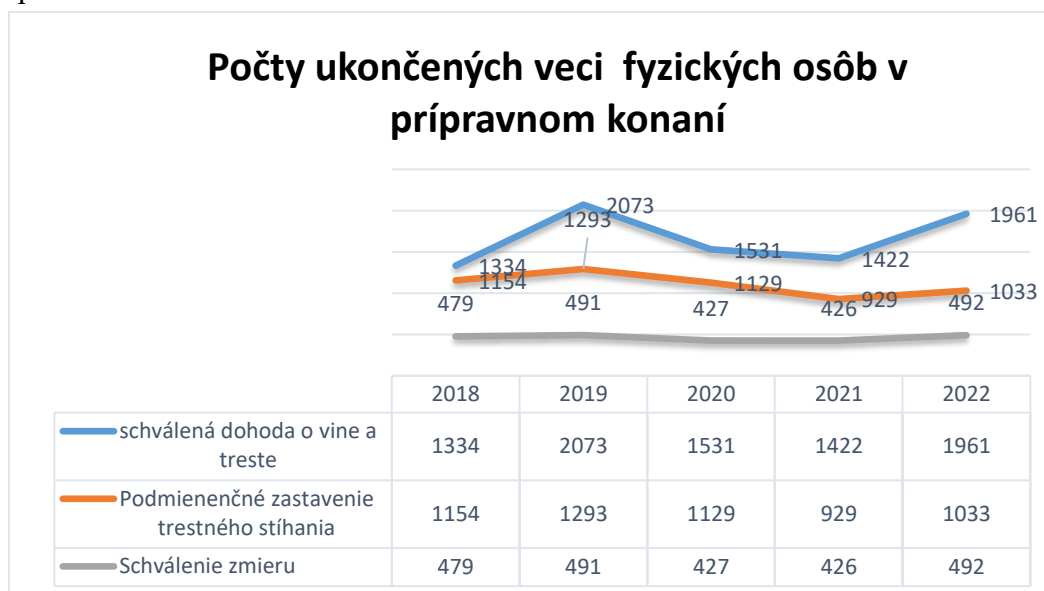
V nasledujúcich grafických prehľadoch uvádzame pre lepšiu orientáciu niekoľko štatistických údajov k uplatňovaniu inštitútu dohody o vine a treste v aplikačnej praxi.

Graf č. 1. Celkový počet obžalovaných fyzických osôb v porovnaní s počtom obvinených osôb s ktorými bola uzatvorená dohoda o vine a treste.

Zdroj: štatistické údaje Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky.

Graf č. 2, Tabuľka č. 1 – počty skončených trestných vecí stíhaných fyzických osôb v prípravnom konaní za obdobie rokov 2018 až 2022.

Zdroj: štatistické údaje Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky.

Zo štatistických údajov vyplýva, že v roku 2018 prokurátori uzatvorili s obvinenými celkom 1334 dohôd o vine a treste. V roku 2019 bolo uzatvorených s obvinenými 2073 dohôd o vine a treste. V roku 2020 bolo celkom 1531 dohôd o vine a treste. V roku 2021 bolo celkom 1422 dohôd o vine a treste a v roku 2022 prokurátori uzatvorili obvinenými celkom 1961 dohôd o vine a treste. Zo štatistických údajov môžeme pozorovať mierne zvyšujúci sa trend uzatvárania dohôd o vine a treste. Z čoho vyplýva, že inštitút dohody o vine a treste je aj v súčasnosti dostatočne využívaný. V komparácii s inštitútom podmieneného zastavenia trestného stíhania a inštitútom schválenia zmiery je najviac využívaným inštitútom v prípravnom konaní.

Najmarkantnejšie zvýšenie je zaznamenané v roku 2019, keď sa zvýšilo využitie inštitútu uzavretia dohody o vine a treste, a to v porovnaní s rokom 2018 až o 79,64 %. Generálny prokurátor Slovenskej republiky vydal pokyn všeobecnej povahy pod sp. zn. IV/1 Spr 233/19/1000-2 z 15. apríla 2019, ktorým upravil pravidlá pre aplikáciu inštitútu dohody o vine a treste a určil kontrolné mechanizmy vo vzťahu k podriadeným prokuratúram ohľadne zákonnosti využívania uvedeného inštitútu dozorovými prokurátormi za účelom toho, aby sa zamedzilo prípadnej nesprávnej aplikácie tohto inštitútu. Po línií prokuratúry došlo pri aplikácii citovaného pokynu k zvýšenej kontrole dodržiavania pravidiel využitia inštitútu dohody o vine a treste v rámci prokuratúry tak, aby nedochádzalo k nesprávnemu a nezákonnému postupu.

Stará rímska premisa hovorí, *confessio est regina probationum* (priznanie je korunou dôkazu), čo však v doktríne zásad trestného práva procesného nie je postačujúce. Samotné ustanovenie § 232 ods. 1 Trestného poriadku *expressis verbis* neobsahuje imperatív priznania a zákonodarca výslovne ponecháva na dobrovoľnej vôli obvineného, kedy tak môže urobiť pri svojom výsluchu a môže súčasne s priznaním vyjadriť kumulatívne uznanie viny zaprotokolovaním priamo do zápisnice o výsluchu obvineného. Podľa ustálenej judikatúry Najvyššieho súdu a tiež Únavného súdu Slovenskej republiky je potrebné, aby priznanie obvineného nebolo jediným osamoteným dôkazom, ale aby priznanie bolo verifikované ďalšími dôkazmi, ktoré vo svojom súrne tvoria ucelenú reťaz a vylučujú prijať iný záver o vine obvineného. Inak povedané, záver o vznesení obvinenia by mal vychádzať z produkovaných ďalších priamych alebo nepriamych dôkazov, ktoré vo svojom súhrne vytvárajú logickú a ničím nenarušenú sústavu dôkazov vzájomne sa dopĺňujúcich a na seba nadväzujúcich, ktoré vo svojom celku zhodne a spoľahlivo odôvodňujú vyššiu mieru pravdepodobnosti, že konkrétna fyzická osoba sa dopustila konkrétneho trestného činu.

Pri uzatvorenej dohode o vine a treste nie je po podaní návrhu na jej schválenie povinnosťou súdu uzatvorenú dohodou schváliť. Súd môže dohodu o vine a treste aj odmietnuť. „Návrh dohody o vine a treste súd preskúma a podľa obsahu tohto návrhu a obsahu spisu ju odmietne v prípade, že zistí závažné porušenie procesných predpisov, najmä porušenie práva na obhajobu alebo ak navrhovaná dohoda je zjavne neprimeraná. K odmietnutiu uzatvorenia dohody došlo v mediálnej známej kauze vraždy novinára a jeho snúbenice. Pôvodne bola uzatvorená z jedným s obvinených, ktorý sa *ex nunc* priznával a tiež pomáhal usvedčovať ďalších obvinených. Dohoda bola uzatvorená na uložení trestu odňatia slobody vo výške 10 rokov. Predloženú dohodu sudkyňa Špecializovaného trestného súdu odmietla schváliť a to pre zjavne nízky trest pre obvineného. Ergo sudkyňa považovala dohodu za nespravodlivú. Predsedníčka senátu vo svojom pôvodnom zamietnutí dohody zdôvodnila svoje rozhodnutie tým, že trest desiatich rokov by bol spravodlivý iba pre obžalovaného a nie pre poškodených a spoločnosť. „Obvinený zobchodoval ľudský život a následne zobchodoval aj trest.“ Následne bola dohoda modifikovaná počas verejného zasadnutia a obvinenému bol navrhnutý trest odňatia slobody do výške 15 rokov. Takto uzatvorenú dohodu už súd považoval za primeranú a spravodlivú.

Úloha súdu pri preskúmaní uzatvorenej dohody o vine treste nie je iba formálna. Súd má prieskumnú povinnosť v posudzovaní dodržania procesných predpisov. Jeho úlohou je zisťovať primeranosť uzatvorenej dohody o vine a treste, posudzovať a hodnotiť skutok a jeho právnu kvalifikáciu, pričom je limitovaný zásadou hodnotenia dôkazov. To znamená, že súd môže vychádzať iba zo zisteného skutkového stavu v rozsahu vykonaného dokazovania v prípravnom konaní. Ani v konaní o dohode o vine a treste súd totiž nesmie rezignovať na svoju úlohu nezávislého arbitra, ktorý sa musí pristupovať objektívne a nestranne k obom stranám dohody. Ak dohodu súd vyhodnotí ako neprimeranú podľa § 334 ods. 2 Trestného poriadku schválenie dohody odmietne. Akcent na primerané a spravodlivé posudzovanie uzatvorených dohôd súdov zdôraznil Najvyšší súd keď uviedol: „V dôsledku plnenia tejto úlohy je nevyhnutné zo strany súdu garantovať, aby aj pri „vyjednávanej“ spravodlivosti boli zachované a dodržané kritériá spravodlivosti aj vo vzťahu k ukladaniu trestov a s tým súvisiacich požiadaviek individuálnej a generálnej prevencie. Zo samotnej podstaty konania o dohode o vine a treste vyplýva, že dohoda by mala byť „obojsťranne výhodná“, teda by mala poskytovať určité bonusy tak pre štát

(prokurátora), ako aj pre páchatela. V prospech obojstrannej výhodnosti však nemožno obetovať požiadavku spravodlivosti, efektívneho účelu trestu a jeho úmernosti vo vzťahu k spáchanej trestnej činnosti. Pri rozhodovaní o schvaľovaní dohody o vine a treste a úvahách o jej prípadnej neprimeranosti musí súd zhodnotiť, či záujmy štátu (spoločnosti) a páchatela, najmä pri výške (dohodnutého) trestu, boli dostatočne vyvážené.“⁵⁷

Z aplikačnej praxe v rámci trestných konaní máme možnosť získať poznatky o skutočnostiach, kedy dochádzalo k uzatvoreniu dohody o vine a treste s obvinenými, ktorí sa síce formálne priznávali spáchaniu skutkov, ktoré sa im kládli za vinu, avšak ich priznanie nebolo verifikované ďalšími dôkazmi. Výsledkom takého postupu bolo uzavieranie dohody o vine a treste aj s osobami ktoré splnili podmienku priznania, avšak neskôr v priebehu vyšetrovania ďalšími dôkazmi bolo preukázané, že tieto osoby ďalej urobili priznanie ku skutku, ktorý vôbec nespáchali.

Ako príklad môžeme spomenúť medializovaný prípad, ktorý sa stal v Spojenom kráľovstve, kde bolo odsúdených 39 nevinných ľudí, z ktorých 35 urobilo dohodu o vine a treste. Ľudia sa priznali k trestným činom, ktoré nespáchali. 35 z nich sa falošne priznalo najmenej k jednému obvineniu vrátane krádeže, podvodu a falošného účtovníctva. Vyhlásenia o vine naznačujú, že tak urobili kvôli strachu z väzby, či aby sa vyhli väzeniu (z 39 obvinených iba štyria odmietli priznať vinu). Jednalo o tzv. poštový škandál, ktorý spôsobilo zavádzanie výpočtového softvéru Horizon. Poruchy v softvéri spôsobili, že peniaze vyzerali, že chýbajú a v dôsledku toho boli poštári obvinení z krádeže a falošného účtovníctva. Niektorí boli poslaní do väzenia. V rokoch 1999 – 2015 došlo k stíhaniu veľkého množstva poštárov. Dňa 11.01.2024 znova začalo vyšetrovanie poštového škandálu. V tomto prípade sa ukázalo, že dôkazy proti nevinným obžalovaným boli výsledkom poruchového počítačového softvéru Horizon. Vláda dňa 10.01.2024 prehlásila, že čo najskôr zavedú novú legislatívu s úmyslom rehabilitovať všetkých odsúdených v súvisi so systémom Horizon. Všetci majú byť aj odškodnení. Viac ako 700 poštových úradníkov bolo obžalovaných za chyby v účtovníctve, spoliehajúc sa pritom na dáta chybného systému Horizon.⁵⁸

Ďalší negatívny príklad uzatvorenia dohody o vine a treste môžeme spomenúť prípad Tyronea Daya. Dňa 24. 5. 2023 bol Day, ktorý uzatvoril dohodu o vine a treste, rehabilitovaný. Mal len 19 rokov, keď bol odsúdený za sexuálne napadnutie z roku 1989. V tom čase nebol k dispozícii žiadny DNA dôkaz a on bol identifikovaný iba na základe bieleho klobúka, ktorý mal na sebe. Tyrone totiž práve kráčal po ulici, keď bol nesprávne identifikovaný mladou ženou, ktorá nahlásila na políciu, že bola sexuálne napadnutá. Obet' bola presvedčená, že Day je páchatel', hoci ho videla zo vzdialenosti asi 50 stôp. Žena v skutočnosti nevidela Dayovu tvár, keď ho identifikovala ako jedného z útočníkov. Identifikovala ho z veľkej vzdialenosti iba na základe klobúka, ktorý sa podobal na klobúk, ktorý mal jeden z páchatel'ov. Obet' bola 19 ročná beloška, ktorá oznámila na políciu, že bola napadnutá tromi neznámymi mužmi. Day trval na svojej nevine, ale aj tak uzatvoril dohodu o vine a treste a bol odsúdený na 40 rokov. Dohodu urobil na radu svojho advokáta, kvôli tomu, že sa bál 99 ročného trestu, ak by išiel jeho prípad pred súd a ten by ho odsúdil. Za mrežami strávil takmer 26 rokov - bol podmienene prepustený, ale zostal doživotne registrovaný ako sexuálny útočník. Day prvý krát kontaktoval Innocence Project v roku 2000 a za svoju nevinu tak bojoval dovedna 33 rokov. V jeho prípade viedol k rehabilitácii dôkaz DNA - tento dôkaz ho vylúčil ako páchatel'a a potvrdil identitu dvoch alternatívnych podozrivých.⁵⁹

⁵⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2Tost 33/2017 z 9.10.2017.

⁵⁸ Poštový škandál - 39 odsúdených nevinných z toho 35 urobilo dohodu o vine a treste[online]. [cit.11.2.2024]. Dostupné na internete: < <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1339-postovy-skandal-39-odsudenych-nevinnych-z-toho-35-urobilo-dohodu-o-vine-a-treste>>.

⁵⁹ Innocence Project: Prečo nevinní ľudia uzatvárajú dohody o vine a treste? [online]. [cit.11.2.2024]. Dostupné na internete: < <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1242-innocence-project-preco-nevinni-ludia-uzatvaraju-dohody-o-vine-a-treste>>.

Záver

Inštitút dohody o vine a treste bol zavedený do právneho poriadku Slovenskej republiky rekodifikáciou Trestného poriadku v roku 2005. Pri kodifikovaní inštitútu dohody o vine a treste ďalej bolo pôvodne zámerom zákonodarcu tento inštitút využívať najmä pri prečinoch. Nebolo legislatívnym zámerom zákonodarcu využívať inštitút dohody o vine a treste napríklad pri obzvlášť závažných zločinoch. Postupne sa v aplikačnej praxi inštitút dohody o vine a treste začal rozširovať a je úplne bežné, že inštitút dohody o vine a treste našiel svoje uplatnenie širokom spektre prakticky všetkých trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona. Pri uzatvorení dohody o vine a treste je motivujúcim faktorom pre obvineného možnosť mimoriadneho zníženia trestu, pre prokurátora istota unesenia dôkazného bremena a pre súd odbremenenie od často krát náročného a rozsiahleho dokazovania. Môžeme konštatovať, že inštitút dohody o vine a treste a prispel v aplikačnej praxi k efektívnosti, rýchlosti a hospodárnosti trestného konania, čo bolo aj zámerom zákonodarcu. Tento inštitút je pomerne dostatočne využívaný. V zmysle úvah *de lege ferenda* navrhujeme pri uzatváraní dohody o vine a treste povinnú obhajobu, ktorá prispeje *pro futuro* pri kontradiktórnom konaní k zachovaniu zásady rovnosti zbraní. Opodstatnenosť inštitútu dohody o vine a treste môžeme vyvodiť aj z jej pomerne stabilnej právnej úpravy, kedy ani v poslednom období nedošlo k výraznej novelizácii inštitútu dohody o vine a treste.

Naše poznatky a názory o význame priznania obvineného nachádzame čiastočne v novelizovanom ustanovení § 257 ods. 7 Trestného poriadku s účinnosťou od 15.3.2024, kde zákonodarca na túto problematiku s častí reflektoval, keď ponecháva súdu fakultatívnu možnosť rozhodovať o prijatí resp. neprijatí vykonaného vyhlásenia. Po prednesení obžaloby stanovil *conditio sine qua non* nepopretie spáchania skutku v prípravnom konaní ak súčasne obžalovaný nebude zmenu svojho postoja pred súdom logicky a presvedčivo vysvetliť. Opozitum k popieraniu skutku je jeho priznanie. Uvedomujeme si, že zákonodarca ponecháva obvinenému právo k veci nevypovedať, ako ústavné právo obvineného. Ak by mal obvinený v zákone striktné danú povinnosť priznania v prípravnom konaní, takto stanovená podmienka by už bola v rozpore s princípom *nemo tenetur se ipsum accusare*. Podmienka priznania k uzatvoreniu dohody o vine a treste zostáva naďalej *pro futuro* nateraz bez legislatívne nedotknutá.

V našom článku sme sa venovali v rámci inštitútu uzatvorenia dohody o vine a treste iba osobám obvineným a nie osobám spolupracujúcim obvineným. K osobám spolupracujúceho obvineného sa pri uzatváraní dohody o vine a treste viažu určité špecifiká. V poslednom období je téma uzatvárania dohôd o vine a treste osobami spolupracujúcich obvinených veľmi často i mediálne pertraktovaná a je to téma na samostatnú diskusiu zohľadňujúc pritom i navrhovanú právnu úpravu Trestného poriadku v tejto oblasti, čo bude v budúcnosti možno námietom nášho ďalšieho článku.

Zoznam bibliografických odkazov

ČENTÉŠ, J. a kol. Trestný poriadok Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie Bratislava: Eurokódex, 2017, 971s. ISBN 978-80-8155-070-6.

GŘIVNA, T. Odklon jako forma racionalizace trestní justici. In. MEDELKSÝ a kol. (eds.) Paneurópske právnické dni. 1. elektronická konferencia 20.-25. máj 2013 Branislava Paneurópska vysoká škola, Žilina: Eurokódex s.r.o. 228 s. ISBN 978-80-8155-012-6.

DUFALOVÁ, L., KRIŽAN, M., SKORKOVÁ, V. Repetitórium občianskeho hmotného práva, Bratislava : IURIS LIBRI, 2021, 282 s. ISBN 978-80-89635-46-7.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 492 s. ISBN 978-80-8168-619-1.

IVOR, J., POLÁK, P., ZÁHORA, J. Trestné právo procesné II Priebeh trestného konania. 2. vydanie, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 496 s. ISBN 978-80-571-0334-9.

JELÍNEK, J. et al., Trestní právo procesní. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2013, 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

KANALIKOVÁ, T. Dohoda o vine a treste v slovenskom právnom poriadku. In: MEDELSKÝ a kol. (eds.) Súčasné uplatňovanie prvkov restoratívnej justície. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Paneurópske právnické dni 1. elektronická konferencia 20.-25. máj 2013 Paneurópska vysoká škola, Bratislava. Žilina : Eurokódex s.r.o., 2013, 228 s. ISBN 978-80-8155-012-6.

MADLIAK, J., MESÁROŠ, M. a kol. Prevencia kriminality: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach . Košice : 2009, 225 s. ISBN 978-80-89282-36-4.

PROKEINOVÁ, M. Odklony v trestnom konaní. Univerzita Komenského v Bratislave Právnická fakulta, Bratislava: 2007. 130 s. ISBN 978-80-7160-197-5.

REPA, O. Forma a okamih priznania sa obvineného a jeho právne účinky v súvislosti s dohodou o vine a treste. [online]. [cit.14.02.2024]. Dostupné na internete: <<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a596-forma-a-okamih-priznania-sa-obvineneho-a-jeho-pravne-ucinky-v-suvislosti-s-dohodou-o-vine-a-treste>>.

ŠIMOVČEK, I. Trestné právo procesné. 2. rozšírené vydanie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. Slovenské učebnice. ISBN 978-80-7380-617-0.

ZÁHORA, J. Zákon o obetiach trestných činov komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, 416 s. ISBN978-80-8168-850-8.

ZŮBEK, J. Odklony v trestním řízení. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 336 s. ISBN 978-80-7598-245-2.

Poštový škandal - 39 odsúdených nevinných z toho 35 urobilo dohodu o vine a treste[online]. [cit.11.2.2024]. Dostupné na internete: < <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1339-postovy-skandal-39-odsudenych-nevinnych-z-toho-35-urobilo-dohodu-o-vine-a-treste>>.

Innocence Project: Prečo nevinní ľudia uzatvárajú dohody o vine a treste? [online]. [cit.11.2.2024]. Dostupné na internete: < <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1242-innocence-project-preco-nevinni-ludia-uzatvaraju-dohody-o-vine-a-treste>>.

Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 249/2012 z 18. 04. 2013.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2 Tdo 35/2014 z 08.07.2014.

Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4 Tdo 26/2016 z 14.07.2016.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 2Tost 33/2017 z 9.10.2017

Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3Cdo/116/2017 z 29.01.2018.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3To/2/2019 z 23.10.2019

Kontaktné údaje

mjr. PhDr. Mgr. Ján Šušota
Krajské riaditeľstvo Policajného zboru
v Trenčíne
Jilemnického 1, 911 01 Trenčín
e-mail: jan.susota@akademiapz.sk

mjr. JUDr. Ing. Ľubomír Slovák
Prezídium Policajného zboru
národná kriminálna agentúra, odbor Západ
Pribinova 2, 812 72 Bratislava
e-mail: lubomir.slovak@minv.sk,
lubomir.slovak@akademiapz.sk

**SÚVISIACE VEDY,
VEDNÉ DISCIPLÍNY A ODBORY**

PERSPEKTÍVY TRESTNÉHO PRÁVA V SYSTÉME ŠTUDIJNÉHO ODBORU BEZPEČNOSTNÉ VEDY

prof. Dr. Jozef BALGA, PhD.

Katedra správneho práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

***Anotácia:** Realizácia študijných programov v rámci študijného odboru bezpečnostné vedy je podmienená systémom študijného plánu, ktorý obsahuje okrem povinných predmetov aj predmety povinne voliteľné a výberové predmety. Pre naplnenie obsahu opisu študijných programov a profilu absolventa je nutné stanoviť taký systém predmetov, ktoré v plnej miere napomôžu absolventom študijného odboru sa uplatniť na trhu práce. Osobitné postavenie v tomto systéme predmetov má trestné právo, ktoré ho zvládnutie študentami zdôrazňuje osobitný charakter študijného odboru. Musíme zdôrazniť aj skutočnosť, že absolventi uvedeného študijného odboru vo svojom budúcom zamestnaní v plnej miere aplikujú pramene trestného práva v riadiacich alebo kontrolných orgánoch či ako príslušníci policajných a bezpečnostných služieb alebo zamestnanci orgánov verejnej správy.*

***Kľúčové slová:** Bezpečnostné vedy, študijný odbor, študijný program, vysokoškolské predmety, trestné právo, pramene trestného práva, verejná správa*

***Annotation:** The implementation of study programs within the study field of safety science is conditioned by the study plan system, which, in addition to compulsory subjects, also includes compulsory electives and optional subjects. In order to fulfill the content of the description of the study programs and the profile of the graduate, it is necessary to establish such a system of subjects that will fully help the graduates of the study field to apply in the labor market. Criminal law has a special position in this system of subjects, the mastery of which by students emphasizes the special nature of the field of study. We must also emphasize the fact that graduates of the mentioned field of study fully apply the sources of criminal law in their future employment in management or control bodies or as members of the police and security services or employees of public administration bodies.*

***Keywords:** Security sciences, field of study, study program, university subjects, criminal law, sources of criminal law, public administration*

Úvod

Právo na bezpečnosť je základný prvok v rámci realizácie priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti. Skúmanie bezpečnosti z pohľadu niekoľkých vedných disciplín má za následok atomizáciu vedeckých poznatkov a tým aj možnú mieru nedostatočného pochopenia dôležitosti bezpečnosti pre fyzické osoby a právnické osoby. Postavenie bezpečnostných vied v súčasnom systéme vied skúmajúcich bezpečnosť jednotlivcov, spoločnosti, štátu alebo zoskupenie štátov je primárne. Problematika bezpečnosti zasahuje aj do vzdelávacieho systému každého štátu Slovenskej republiky nevynímajúc. Na strane druhej je dôležité vypracovať a realizovať vysokoškolské vzdelávanie, ktoré v plnej miere zabezpečí prípravu odborníkov podieľajúcich sa na riadení bezpečnostných systémov štátu. Uvedené je realizované prostredníctvom systému študijných odborov, ktoré majú stanovené teoretické a aplikačné východiská.

Z uvedených dôvodov sa sústredíme na charakteristiku študijného odboru bezpečnostné vedy a na študijné programy realizované Akadémiou Policajného zboru v Bratislave. Sú to študijný program bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku a študijný program bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe. Obe zo študijných programov prostredníctvom študijných plánov obsahujú predmety obsahujúce problematiku trestného práva.

Systém trestného práva

Vo všeobecnosti trestné právo patrí do systému verejnoprávnych disciplín a má svoj vlastný systém, ktorý sa vyvíjal v súlade so spoločenskými podmienkami a systémom spoločenských vzťahov, ktoré sa pretransformovali do trestno-právnych vzťahov.

V súčasnosti slovenské trestné právo chráni práva a oprávnené záujmy fyzických a právnických osôb, záujmy spoločnosti a ústavné zriadenie Slovenskej republiky pred trestnými

činmi taxatívne uvedenými v trestnoprávných normách tým, že určuje, čo je to trestný čin, ustanovuje podmienky trestnej zodpovednosti i beztrestnosti, druhy sankcií, spôsob ich ukladania a výkonu, upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov, práva a povinnosti obvineného, ako aj ďalších osôb zúčastnených na konaní tak, aby trestné činy boli náležite zistené a ich páchatelia spravodlivo potrestaní. Uvedená definícia je definíciou trestného práva v širšom slova zmysle a definícia v užšom slova zmysle sa orientuje do oblasti trestného práva hmotného a trestného práva procesného. Trestné právo hmotné chráni významné spoločenské vzťahy tým, že určuje čo je trestný čin a akú sankciu možno za jeho spáchanie uložiť, a zároveň toto odvetvie práva upravuje aj samotné skutkové podstaty trestných činov.¹

Trestné právo procesné je súčasťou slovenského trestného práva ako bolo uvedené a jeho predmetom je úprava trestno-procesných vzťahov, ktoré vznikajú medzi subjektami trestného konania pri realizácii úkonov trestného konania, pri vydávaní rozhodnutí, pri dokazovaní skutočností, ktoré sú dôležité pre trestné konanie, pri ukladaní trestov a ochranných opatrení, ako aj pri ďalších úkonoch, ktoré sú predpokladom vzniku, zmeny alebo zániku trestno-procesného vzťahu.²

Uvedenie systému trestného práva je dôležité z dôvodu stanovenie tematického plánu a obsahu predmetu, v ktorom sa vzdelávajú študenti z oblasti trestného práva a vyučujú sa v jednotlivých študijných programoch realizovaných vysokoškolskými učiteľmi Akadémie Policajného zboru v Bratislave.

Systém študijného odboru bezpečnostné vedy

Systém študijného odboru sa skladá z takých prvkov ako sú znalosti, vedomosti, zručnosti a kompetencie, ktoré musí ovládať absolvent odboru. Požiadavky sa realizujú prostredníctvom jednotlivých študijných programov pričom dôraz je kladený na naplnenie obsahu profilu absolventa programu. Nesmieme zabúdať taktiež na spracovaný opis študijného programu, ktorý sa musí bezpodmienečne realizovať. Podiel predmetov právnych a odborných sa určil v súlade s profilom absolventa a opisom študijného programu.

Skôr než sa budeme zaoberať systémom študijného odboru Bezpečnostné vedy musíme charakterizovať uvedenú vednú disciplínu. Bezpečnostné vedy skúmajú zákonitosti subjekt-objektových vzťahov identifikácie bezpečnosti (príroda, ľudia, technika), s cieľom vypracovania efektívnych metód predikcie, projektovania a realizácie bezpečnostných činností a opatrení, zameraných na monitorovanie, prevenciu a elimináciu bezpečnostných hrozieb a ohrozenia.³

Študijný odbor Bezpečnostné vedy (ďalej len študijný odbor) sa stal súčasťou vysokoškolského vzdelávacieho systému v Slovenskej republike (ďalej len SR) v roku 2019 nadobudnutím účinnosti Vyhlášky Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej len vyhláška)⁴ upravujúce systém študijných odborov. Nosnými témami jadra študijného odboru patria také oblasti ako ochrana osôb, majetku a informácií, občianska bezpečnosť, civilná ochrana, záchranné služby, teória policajných vied, kriminalistika, ochrana pred požiarimi či bezpečnostné verejno-správne služby. Okrem uvedených oblastí sú nosnými témami jadra študijného odboru aj znalosti z relevantných právnych oblastí najmä správneho práva, policajného práva a trestného práva. Dôležité je upozorniť na skutočnosť, že bezpečnostné vedy sú zaradené do skupiny študijných odborov spoločenské vedy spolu aj so študijným odborom právo.

V rámci obsahu študijného odboru máme systém vedomostí, zručností a kompetencie, ktoré profilujú absolventa študijného programu prvého stupňa, druhého stupňa a tretieho stupňa v súlade s príslušnou úrovňou národného kvalifikačného rámca. Dôležité pre študijný program

¹ MARKOVÁ, V., STRÉMY, T. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk. 2019, s. 15

² MARKOVÁ, V., STRÉMY, T., ŠANTA, J., JANKO, S. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021, s.15

³ PORADA, V. a kolektív. 2019. Bezpečnostní vědy. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 233

⁴ Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 244/2019 o sústave študijných odborov Slovenskej republiky

prvého stupňa je z hľadiska absolventa disponovanie všeobecnými vedomosťami na úrovni syntézy kľúčových pojmov a kategórií v kontexte hlavných tém súvisiacich s policajnými službami, záchrannými službami či ochranou pred požiarmi. Disponuje praktickými a metodologickými vedomosťami, ktoré sa týkajú kľúčových oblastí teórie práva, interpretácie a ich aplikácie v bezpečnostnom systéme štátu. Absolvent má vedieť určiť štandardy, štruktúru a funkčné väzby policajných systémov v bezpečnostných službách či obhájiť zvolené zásady a princípy ochrany pred požiarmi, zásady riadenia a vykonávania zásahov zložkami integrovaného záchranného systému. Ďalej je schopný samostatne analyzovať stav po vzniku bezpečnostných incidentov a mimoriadnych udalostí a rozhodovať o spôsobe vykonávania záchranných prác. Zároveň má vedieť tvorivo používať modely a nástroje spojené s predchádzaním vzniku krízových situácií, implementovať do činnosti záchranných zložiek požiadavky právnych noriem a vytvárať podmienky na riešenie kríz a odstraňovanie ich následkov. V neposlednej rade absolvent má vedieť samostatne efektívne využívať odborné zručnosti pre odhaľovanie, vyšetrovanie a klasifikovanie trestnej a inej protispoločenskej činnosti s využitím vedomostí aj z oblasti trestného práva.

Pre študijný program druhého stupňa je dôležité disponovať rozsiahlymi všeobecnými teoretickými a odbornými vedomosťami s ohľadom na konkrétnu profiláciu študijného programu. Absolvent má vedieť argumentovať komplexnými metodologickými vedomosťami z príslušnej oblasti práva, ktoré mu umožnia samostatne pripravovať a realizovať napríklad odborné postupy a bezpečnostné projekty. Má vedieť taktiež argumentovať relevantnými právnymi normami na úseku práva, bezpečnosti či súdneho inžinierstva. Má byť taktiež schopný samostatne a kvalifikovane spracovávať koncepčné návrhy na riešenie rôznych krízových scenárov s dôrazom na ochranu osôb a majetku. Po úspešnom absolvovaní študijného programu má dokázať viesť a riadiť analytické, policajné, vyšetrovacie a výkonné tímy a prijímať komplexné riešenia na zaistenie bezpečnosti. Okrem uvedeného musí dokázať prijímať rozhodnutia vo vzťahu k právnej zodpovednosti subjektov porušujúcich práva a chránené záujmy v oblasti bezpečnosti. Absolvent má preukázať vysoký stupeň samostatnosti pri riešení mimoriadnych udalostí rôzneho charakteru a iných krízových javov a problémov počas plánovaných činností v meniacom sa prostredí. Oproti prvému stupňu štúdia absolvent má vedieť riadiť bezpečnostné tímy, tímy vyšetrovateľov, záchranárov, koordinovať činnosť policajných a záchranných zložiek, komplexne organizovať činnosť pri vykonávaní záchranných prác počas havárií, živelných pohrôm a iných mimoriadnych udalostí. Pre realizáciu týchto činností je dôležité zvládnutie aplikácie prameňov trestného práva hmotného a trestného práva procesného.

Po absolvovaní študijného programu tretieho stupňa má mať absolvent rozsiahle všeobecné vedomosti na úrovni hodnotenia a má správne aplikovať konkrétne vedecké metódy základného výskumu a aplikovaného výskumu na takých úsekoch ako je napríklad ochrana osôb, majetku, bezpečnostných verejno-právnych služieb, projektovania najnáročnejších policajných a iných bezpečnostných činností. Zároveň dokáže formulovať nové hypotézy a stratégie pre ďalší výskum a rozvoj študijného odboru samostatne, ako aj v interakcii s inými študijnými odbormi. Okrem spôsobilosti samostatne prezentovať výsledky výskumu a vývoja pred odbornou komunitou v SR a v zahraničí má byť pripravený pôsobiť v pozícii vysokoškolského učiteľa a výskumného pracovníka v oblasti bezpečnostných vied a bezpečnosti.

Na základe uvedených požiadaviek na absolventa študijného odboru vyplýva, že okrem teórie bezpečnostných vied a teórie bezpečnosti majú nezastupiteľné miesto niektoré právne disciplíny. Zo systému právnych disciplín, ktoré majú primárny význam pre uvedený subjekt je dôležité zvládnuť predovšetkým správne právo, policajné právo a trestné právo. Z ďalších vedných disciplín je to predovšetkým teória verejnej správy ako základ pre zvládnutie činností súvisiacich s riešením krízových situácií zo strany orgánov verejnej správy.

V rámci identifikácie postavenia trestného ako vysokoškolského predmetu v študijnom odbore je dôležité upriamiť pozornosť na niekoľko dôležitých faktorov. Po prvé je nutné zohľadniť filozofiu študijného programu v ktorom prostredníctvom študijného plánu a profilu absolventa sú

zaradené predmety obsahujúce trestné právo hmotné a trestné právo procesné. Po druhé limitujúcim faktorom je systém kreditov, ktoré sa udeľujú študentom v konkrétnom semestri a akademickom roku prostredníctvom povinných predmetov, povinne voliteľných predmetov a výberových predmetov. Po tretie vplýva na zaradenie uvedených predmetov do študijného plánu počet pridelených hodín v súlade s dĺžkou semestra. Štvrtým faktorom je úroveň vysokoškolských pedagógov zabezpečujúcich vyučovací proces a ich vedecká a výskumná činnosť smerujúca k rozvoju študijného odboru, študijného programu ako aj daného predmetu. Následne piatim faktorom je úroveň vedeckých poznatkov, ktoré sa prezentujú v jednotlivých formách vyučovacieho procesu v rámci predmetov trestné právo hmotné a trestné právo procesné. Šiestym faktorom sa stávajú povinne voliteľné predmety, ktoré rozširujú znalosti a vedomosti z trestného práva. Posledným siedmim faktorom, ktorý je najdôležitejší je postavenie vysokej školy v systéme vysokoškolského vzdelávania v SR a schopnosť plniť štandardy stanovené Slovenskou akreditačnou agentúrou pre vysoké školstvo. Nutné je upozorniť na skutočnosť, že Akadémia Policajného zboru v Bratislave (ďalej len akadémia) má osobitné postavenie v systéme vysokých škôl v SR pretože je jedinou policajnou vysokou školou a patrí do subsystemu štátnych vysokých škôl. Z uvedeného dôvodu absolventov pripravuje predovšetkým pre pracoviská štátnych orgánov a inštitúcií a osobitne pre subjekty policajnej správy. Uvedené faktory zásadne vplývajú na vypracovanie informačných listov predmetov a tematických plánov a obsahov predmetov.

Perspektívy trestného práva v systéme študijného odboru bezpečnostné vedy

Z hľadiska perspektívy trestného práva je dôležité zdôrazniť, že organickou súčasťou systému bezpečnostných vied je teória policajno-bezpečnostných činností a jej právny základ. Pod právnym základom v užšom slova zmysle rozumieme právne normy trestného práva hmotného, trestného práva procesného a správneho (policajného) práva. Tieto normy majú bezprostredne regulatívny význam, lebo zásadným spôsobom a spravidla priamo upravujú policajno-bezpečnostné činnosti. Stanovia úlohy a postupy v oblasti boja s trestnou činnosťou (napríklad normy trestného práva procesného určujú policajným orgánom, ako orgánom činným v trestnom konaní, rámec a postup pri predchádzaní a odhaľovaní trestných činov), vymedzujú základné povinnosti a oprávnenia policajtov pri realizácii služobných úloh a zákrokov. V širšom slova zmysle do právnych základov zaraďujeme právne normy iných právnych odvetví, ktoré nemajú tak dôležitý význam napríklad právne normy pracovného práva, občianskeho práva procesného či rodinného práva.⁵

Súčasný systém predmetov obsahujúcich problematiku trestného práva vyplýva z charakteru študijného plánu a možnosti jeho realizácie z hľadiska personálneho zabezpečenia a materiálno-technických a priestorových možností akadémie.

V študijnom programe bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku študenti absolvujú niekoľko predmetov obsahujúcich materiu trestného práva prostredníctvom tematických plánov a obsahov predmetov.⁶ V bakalárskom štúdiu sú to predmety Trestné právo hmotné I a Trestné právo procesné I, ktoré sú povinnými predmetmi. Výsledkom vzdelávania v rámci Trestného práva hmotného I je nadobudnutie vedomostí a zručností z oblasti všeobecnej časti Trestného zákona pričom študent bude vedieť vysvetliť znaky trestného činu a samostatne analyzovať jednotlivé znaky skutkovej podstaty ako aj ďalšie teoretické pojmy vzťahujúce sa na všeobecnú časť Trestného zákona (okolnosti vylučujúce protiprávnosť činu, vývinové štádiá trestného činu, súbeh trestných činov, recidíva, tresty, ochranné opatrenia či zánik trestnosti). Výsledkom vzdelávania v predmete Trestné právo procesné I je nadobudnutie vedomostí a zručností zo všeobecnej časti trestného práva procesného so zameraním na podrobnejšiu analýzu inštitútov týkajúcich sa základných zásad trestného konania, subjektov trestného konania, či zásahov do

⁵ PORADA, V. a kolektív. 2022. Bezpečnostní vědy. Plzeň: Aleš Čeněk, , s. 531-532

⁶ Stručné obsahy predmetov sú uvádzané z dokumentácie Katedry trestného práva, ktoré poskytla vedúca katedry doc. JUDr. Veronika Marková, PhD.

základných ľudských práv a slobôd v trestnom konaní (rozhodnutia v trestnom konaní, zaistenie osôb a vecí pre účely trestného konania či dokazovanie).

V magisterskom štúdiu sú povinnými predmetmi Trestné právo hmotné II a Trestné právo procesné II. Výsledkom vzdelávania v predmete Trestné právo hmotné II je nadobudnutie vedomostí študentom z oblasti osobitnej časti Trestného zákona potrebné na podrobnejšiu analýzu a interpretáciu jednotlivých ustanovení. Študent po absolvovaní predmetu má vedieť aplikovať inštitúty všeobecnej časti Trestného zákona na jednotlivé skutkové podstaty trestných činov uvedených v jeho osobitnej časti. Predmetom Trestné právo procesné II študent nadobudne vedomosti a zručnosti z oblasti jednotlivých štádií trestného konania za využitia poznatkov, ktoré získal v predchádzajúcom štúdiu. Študent má vedieť okrem iného vysvetliť štádiá trestného konania, ako aj rozhodnutia, ktoré sú v rámci nich realizované taktiež aj inštitúty týkajúce sa právneho styku s cudzinou. Dôležité je upozorniť na skutočnosť, že z trestného práva študenti študijného programu bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku povinne vykonávajú štátnu skúšku v magisterskom štúdiu.

V rámci magisterského štúdia sú realizované ako povinne voliteľné predmety Trestno-právna ochrana spoločnosti pred korupciou a Európske trestné právo. Cieľom vzdelávania predmetu Trestno-právna ochrana spoločnosti pred korupciou je rozšíriť vedomosti študenta z oblasti právnej úpravy trestnej činnosti korupcie, ako aj súvisiacich skutočností. Absolvent zároveň má byť schopný samostatne a kvalifikovane viesť a riadiť policajné a vyšetrovacie tímy a kvalifikovane spracovávať návrhy a koncepčné riešenia na odstránenie problému a v tomto smere prijímať príslušné rozhodnutia. Predmet Európske trestné právo má za úlohu rozšíriť teoretické a odborné vedomosti, ktoré sa dotýkajú oblasti Európskeho trestného práva so zameraním na ingerencie Európskej únie s dopadmi na trestné právo hmotné a trestné právo procesné. Predmet sa zaoberá predovšetkým európskymi trestnými činmi, minimálnymi štandardmi trestného konania v členských štátoch EÚ, justičnou spoluprácou v trestných veciach a vzájomným uznávaním trestných rozsudkov a ďalších rozhodnutí.

Súčasný stav realizácie vyučovacieho procesu v uvedenom študijnom programe a didaktiky predmetov umožňuje predpokladať primárne postavenie taxatívne vymenovaných predmetov pričom v študijnom programe bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku sa povinné predmety stali predmetmi profilovými.

Študijný plán a možnosti úpravy alebo doplnenia tém súčasných predmetov sa prelína s dôrazom na realizáciu opisu študijného programu a profilu absolventa uvedeného programu. Implementácia uvedených povinných predmetov do systému profilových predmetov bola vykonaná na základe požiadaviek uvedených v profile absolventa a opisu študijného programu s dôrazom na možnosti uplatnenia absolventa akadémii v policajnej praxi alebo správnobezpečnostnej praxi.

Odlíšne postavenie má trestné právo v rámci študijného programu bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe. Predmety obsahujúce materiu trestného práva taktiež patria do systému povinných predmetov alebo povinne voliteľných predmetov, ale s ohľadom na dôraz kladený pre prípravu absolventov akadémie v tomto študijnom programe sa tieto predmety nestali predmetmi profilovými. Z právnych disciplín aj s ohľadom na profil absolventa a opis študijného programu stalo profilovým predmetom správne právo. Napriek uvedeným skutočnostiam je v rámci vzdelávania študentov v uvedenom študijnom programe kladená adekvátne pozornosť aj na zvládnutie predmetov Trestné právo hmotné a Trestné právo procesné.

Predmet Trestné právo hmotné vo svojom výsledku vzdelávania stanovuje nadobudnutie praktických a metodologických vedomostí, ktoré sa dotýkajú kľúčových oblastí trestného práva hmotného - všeobecnej časti Trestného zákona, ako aj osobitnej časti Trestného zákona, jeho interpretácie a aplikácie v činnostiach bezpečnostnoprávných služieb vo verejnej správe. Z oblasti osobitnej časti Trestného zákona sa predmet venuje predovšetkým trestným činom proti životu a zdraviu, trestným činom proti slobode a ľudskej dôstojnosti, trestným činom proti životnému prostrediu, trestným činom proti poriadku vo verejných veciach či trestným činom proti brannosti,

proti civilnej službe a proti obrane vlasti. Uvedené trestné činy zdôrazňujú osobitosť študijného programu oproti študijnému programu bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku. Následne predmet Trestné právo procesné sa sústreďuje na nadobudnutie vedomostí, ktoré sa dotýkajú kľúčových oblastí trestného práva procesného, jeho interpretácie a aplikácie subjektami bezpečnostných služieb so zameraním na základné inštitúty všeobecnej časti Trestného poriadku ako aj jednotlivých štádií trestného konania, pričom na základe získaných poznatkov študent nadobudne schopnosť ich analyzovať. Predmet obsahuje také témy ako zabezpečenie informácií, postup pred začatím trestného konania, dokazovanie, prípravné konanie, konanie na súde, opravné konanie či vykonávacie konanie.

V rámci magisterského štúdia je realizovaný taktiež predmet Trestno-právna ochrana spoločnosti pred korupciou má obdobný obsah tém ako v študijnom programe bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku ale dôraz je kladený na subjekty verejného sektora a predovšetkým na subjekty štátnej správy a samosprávy.

Dôležité pre zvýšenie kvality predmetu trestné právo sa stáva samotná didaktika a nasmerovanie nových foriem a metód vyučovania tak aby študenti pochopili, nadobudli vedomosti, schopnosti, zručnosti a kompetencie pre oblasť aplikácie prameňov trestného práva aj formálnej povahy. Bude úlohou vysokoškolských pedagógov pripraviť také didaktické náplne pre jednotlivé formy (prednáška, seminár, cvičenie, praktické zamestnanie) a metódy (slovné, názorné a praktické)⁷ vyučovania, ktoré v súčasnosti zodpovedajú požiadavkám stanoveným pre konkrétny študijný program v študijnom odbore bezpečnostné vedy.

Na strane druhej povinne voliteľné predmety podporujú rozšírenie vedomostí a znalostí absolventov v jednotlivých študijných programoch, Na základe návrhov predložených katedrou trestného práva v roku 2022 a po konzultácii s garantom študijného programu sa predpokladá rozšírenie možností vzdelávania v predmete trestné právo pre študentov študijného programu bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe. V tomto návrhu okrem iného je zdôraznená potreba zamerať pozornosť na také trestné činy, ktoré sa priamo dotýkajú činnosti zamestnancov orgánov verejnej správy ako sú subjekty štátnej správy, samosprávy, verejných korporácií či subjektov inej verejnej správy. V tejto časti bude nutné sústrediť sa na trestnoprávnu zodpovednosť zamestnancov verejnej správy a ich jednotlivých subsystémov uvedených vyššie.

V súčasnosti viac ako predtým je potrebné využiť nové vedecké poznatky z oblasti trestného práva a trestnej politiky štátu s ohľadom na zvýšenie efektívnosti správnej činnosti vo verejnej správe. Predpokladom k naplneniu uvedeného cieľa je identifikácia vzťahu správnej vedy, správneho práva a trestného práva. Osobitnú pozornosť si zasluhuje taktiež postavenie trestného práva v bezpečnostných vedách predovšetkým v oblasti právnych základov policajno-bezpečnostných činností.

Pre uvedené oblasti spoločenskej reality je charakteristických niekoľko rovín. Prvá rovina sa dotýka ich obsahu ako vedných disciplín s pomerne voľnými väzbami, avšak ich špecifikami v ich objekte a predmete záujmu. Druhá rovina sa odvíja od skutočnosti, že sú pedagogickými disciplínami, ktoré sa vyučujú na právnických, policajno-bezpečnostných a verejno-správnych typoch vysokých škôl či vzdelávacích inštitúciách pripravujúcich odborníkov pre verejnú správu. Tretia rovina sa dotýka systému spoločenských vied, ktoré obsahujú tieto spoločenskovedné disciplíny.

Záver

Súčasný systém trestného práva, ktorý je v jednotlivých stupňoch vysokoškolského vzdelávania prezentovaný študentom dáva predpoklad ku kvalitnej príprave budúcich príslušníkov policajných a bezpečnostných služieb a zamestnancov bezpečnostnoprávných služieb vo verejnej správe. Postavenie trestného práva v študijnom odbore je primárny a umožňuje študentom

⁷ ŠEBEŇ ZAŤKOVÁ, T. 2014. Úvod do vysokoškolskej pedagogiky. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave s. 47-83.

nadobudnúť vedomosti, znalosti, zručnosti a kompetencie, ktoré budú pre nich potrebné v rámci pracovnej alebo služobnej činnosti.

Realizácia systému základných práv a slobôd občanov SR je ovplyvnená aplikáciou princípov právneho štátu, ktoré vplývajú na činnosť verejnosprávnych, policajných a bezpečnostných orgánov plniacich úlohy na úseku ochrany verejného poriadku a vnútornej bezpečnosti štátu. Na základe hore uvedených skutočností má realizácia činností uvedených subjektov vplyv na bezpečnostnú situáciu SR. Znamená to záväzok zo strany zodpovedných štátnych orgánov a inštitúcií organizovať a realizovať také formy a metódy činností predovšetkým policajných a bezpečnostných orgánov, ktoré posilnia boj proti trestnej činnosti v systéme trestnej politiky štátu. Systém činností týchto orgánov realizujú zamestnanci alebo príslušníci v súlade s nadobudnutými vedomosťami z trestného práva.

Súčasný vedecký poznatok odovzdávaný študentom študijného odboru bezpečnostné vedy v predmete trestné právo dáva predpoklad k úspešnej príprave študentov na bezpečnostnú prax čím sa posilňuje personálny substrát štátnych orgánov a inštitúcií v oblasti realizácie trestnej politiky štátu a tým sa zvyšuje úroveň bezpečnosti jednotlivcov, spoločnosti a štátu.

Zoznam bibliografických odkazov

MARKOVÁ, V., STRÉMY, T. 2019. Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk. ISBN 978-80-7380-771-9.

MARKOVÁ, V., STRÉMY, T., ŠANTA, J., JANKO, S. 2021. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, ISBN 978-80-7380-861-7.

PORADA, V. a kolektív. 2022. Bezpečnostní vědy. 2. aktualizované a rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, ISBN 978-80-7380-903-4.

PORADA, V. a kolektív. 2019. Bezpečnostní vědy. Plzeň: Aleš Čeněk, ISBN 978-80-7380-758-0.

ŠEBEŇ ZAŤKOVÁ, T. 2014. Úvod do vysokoškolskej pedagogiky. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. ISBN 978-80-8105-611-6

Kontaktné údaje:

prof. Dr. Jozef BALGA, PhD.

Katedra správneho práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

POSTAVENÍ VYBRANÝCH SUBJEKTŮ PARTICIPUJÍCÍCH NA POMOCI OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ V ČESKÉ REPUBLICE

JUDr. PhDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M., MBA,

Panevropská univerzita

Katedra bezpečnostních a kriminologických studií

Anotace: Příspěvek se zabývá nastavením systému péče, podpory a pomoci obětem trestných činů v České republice a postavením vybraných subjektů v něm zapojených. Cílem autorky je především poukázat na existenci takového systému za současného zdůraznění určitých slabých míst, které komplikují jeho efektivní fungování v praxi.

Klíčová slova: oběť, péče, podpora, pomoc, systém

Annotation: The paper deals with the setting up of the system of care, support and assistance to victims of crime in the Czech Republic and the position of selected entities involved in it. The aim of the author is to point out the existence of such a system while highlighting certain weaknesses that complicate its effective functioning in practice.

Keywords: victim, care, support, help, system

Úvod

Pomoc obětem trestných činů, jako systémově pojatá činnost se začala na území České republiky pozvolna rozvíjet od devadesátých let minulého století. Česká republika se tak zařadila mezi další země, které usilují o efektivnější podporu obětí trestných činů již zhruba více jak čtyřicet let. Na mezinárodním poli byla od osmdesátých let přijímána řada dokumentů směřujících k podpoře států v úsilí o zlepšování postavení, péče a pomoci obětem trestné činnosti. Jedním z prvních takovýchto dokumentů byla Evropská úmluva o kompenzaci obětí násilných trestných činů, která byla přijata Radou Evropy v roce 1983 s odkazem na potřebu zajištění spravedlnosti a sociální solidarity, kdy je nutné zabývat se situací osob poškozených úmyslnými násilnými trestnými činy, u kterých došlo k ublížení na těle a zdraví, nebo situací osob, které byly v péči poškozených osob, jež zemřely na následky těchto trestných činů. Zdůrazněna byla též potřeba zavedení nebo rozvoje systémů odškodňování těchto obětí státem, na jehož území byly tyto trestné činy spáchány, zvláště pak v případech, kdy je pachatel trestného činu neznámý nebo bez prostředků. Úmluva se tak stala obecným rámcem pro přijetí zákonů v jednotlivých členských státech. Z této doby je vhodné zmínit též další evropské dokumenty, které přispěly významným způsobem k rozšíření zájmu odborné veřejnosti o viktimologickou problematiku. Jedná se především o¹:

- Doporučení o postavení obětí v rámci trestního práva a trestního řízení z roku 1985
- Doporučení o pomoci obětem a o prevenci viktimizace z roku 1987

Zvýšený zájem o oběti trestné činnosti dlouhodobě nalézáme ve Velké Británii, jež se stala, mimo jiné, inspirativní zemí při budování systému péče, podpory a pomoci obětem trestných činů v České republice. Již v roce 1974 došlo v Bristolu k založení lokální iniciativy „Victim Support“, která se soustředila na poskytování konkrétních služeb konkrétní oběti. Z této iniciativy postupem let vzniklo úspěšné celonárodní sdružení, které v současné době sdružuje cca 17 000 dobrovolníků poskytující služby více jak milionu obětí ročně. Hlavním posláním tohoto sdružení je *poskytovat respekt, uznání a podporu obětem zločinu, zprostředkovat jim informace o tom, jak se vyvíjí vyšetřování jejich případu, a pomoci jim při uplatnění nároků na finanční kompenzaci způsobených škod.*² Na obdobných principech je od devadesátých let realizována péče, podpora a pomoc obětem trestných činů především ze strany nevládních institucí též v České republice. Od

¹ Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu, Doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace

² VÁLKOVÁ, Helena, KUČHTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, s. 184-185. ISBN 978-80-7400-732-3.

roku 1991 rozvíjí svoji činnost v oblasti pomoci obětem trestné činnosti spolek **Bílý kruh bezpečí**.³ Bílý kruh bezpečí poskytuje obětem trestné činnosti:

- právní poradenství,
- psychologické a sociální poradenství,
- praktické rady a informace,

vše při respektu individuálních potřeb obětí a jejich osobností s přihlédnutím k okolnostem konkrétního trestného činu.

Bílý kruh bezpečí nabízí svým klientům, obětem trestné činnosti:

- *bezpečný prostor a podporu při ventilaci svých oprávněných emocí (stud, ponížení, lítost, hněv, zármutek, pocit viny aj.),*
- *znovuobnovení pocitu bezpečí,*
- *prověření základních potřeb (zdraví, bydlení, finance, zaměstnání, vztahy aj.) a hledání potřebných zdrojů,*
- *pomoc při zhodnocení aktuální situace, utřídění individuálních cílů,*
- *srozumitelné informace o právech obětí trestných činů a rady, jak na tato práva dosáhnout,*
- *stanovení priorit, první nezbytné kroky k nápravě škod poradenství při hledání strategií (krátkodobých i dlouhodobých),*
- *informování o navazujících službách, event. doporučení nebo zprostředkování takové služby,*
- *v mimořádně závažných případech nabídku doplňkových služeb BKB.*

Legislativní rámec péče, podpory a pomoci obětem trestných činů v ČR

K posílení postavení obětí trestných činů, rozšíření jejich práv za současného zavedení korespondujících povinností pro subjekty, které obětem poskytují pomoc došlo v České republice v roce 2013 přijetím zákona o obětech trestných činů⁴. Jednalo se o významný pozitivní posun ve prospěch obětí trestných činů naplňující závazky státu ve smyslu zajištění systematické pomoci a služeb pro oběti trestné činnosti.

Cílem zákona je nejen změna, posílení postavení oběti v rámci trestního řízení, ale též posílení mimoprocenálních práv obětí trestných činů. Mezi tato práva obětí neprocenálního charakteru patří zejména právo na respektování její důstojnosti, právo na poskytování a přijímání informací, právo být slyšen, právo na peněžitou pomoc a v neposlední řadě právo na usnadnění přístupu ke komplexní odborné pomoci.

Zákon o obětech trestných činů je rozdělen do tří hlavních částí:

- práva obětí trestných činů (§4-22)
- poskytování peněžitě pomoci obětem trestných činů (§23-37)
- podpora subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů (§38-48)

Práva obětí strukturuje zákon do několika částí:

Díl 1. Právo na poskytnutí odborné pomoci (§4-6)

Díl 2. Právo na informace (§7-13)

Díl 3. Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§14)

Díl 4. Právo na ochranu soukromí (§15-16)

Díl 5. Právo na ochranu před druhotnou újmou (§17-22)

³ Bílý kruh bezpečí. [online]. [cit. 15. 03. 2024]. Dostupné na: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

⁴ Zákon č. 45/2013Sb., o obětech trestných činů

Díl 6. Právo na peněžitou pomoc (§23-37)

Právo na poskytnutí odborné pomoci může být využito ve všech fázích trestního řízení, před jeho započatím i po jeho ukončení, pokud to vyžaduje účel pomoci. Pomoc tedy není striktně časově limitována, ve všech fázích se však sleduje její účel. Odborná pomoc může mít podle zákona tyto formy:

- a) *psychologické poradenství*,
- b) *sociální poradenství* (základní i odborné sociální poradenství),
- c) *právní pomoc* (například zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, udělování právních rad, sepisování listin, zpracovávání právních rozborů),
- d) *poskytování právních informací* (spočívá v podání informací o právní úpravě, především vysvětlení práv oběti),
- e) *restorativní programy* (programy směřující k naplnění konceptu restorativní (obnovující) justice).

Právo na informace je v ustanoveních zákona rozčleněno podle toho, kdo informace poskytuje, zda se tyto informace poskytují na žádost nebo bez žádosti a zda se poskytují ústně či písemně. Cílem je, aby se oběti bezprostředně po činu dostaly pouze ty nejdůležitější informace např. na jaké subjekty odborné pomoci se může oběť obrátit. Je proto velice důležité, aby o těchto subjektech měl kompetentní orgán – policista, lékař apod. dostatečné povědomí. Doporučuje se vypracování a pravidelná aktualizace seznamů těchto pro oběti dostupných subjektů. Důležitým aspektem je srozumitelnost podání informací s ohledem na věk oběti, její rozumovou a volní vyspělost, gramotnost a zdravotní stav včetně psychického stavu. S tím úzce souvisí i rozsah poskytovaných informací. Informace by měly být relevantní ve vztahu ke konkrétní situaci. Zákonem je stanoveno, aby se podávané informace vázaly na konkrétní potřeby oběti a povahu a závažnost trestného činu.

Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím zahrnuje určitý katalog opatření, která mohou být na základě jiných předpisů (zákon o Policii ČR, ZŘs apod.) učiněna za účelem zajištění bezpečí oběti (může jít např. o poskytnutí krátkodobé ochrany, využití institutu vykázaní, vydání předběžného opatření v civilním a v trestním řízení, zvláštní ochrana svědka apod.).

Právo na ochranu soukromí zahrnuje především zákaz zveřejňování informací umožňující zjištění totožnosti oběti. Zákon o obětech trestných činů odkazuje na tomto místě na Trestní řád, ve kterém nalezneme ustanovení dotýkající se ochrany osobních údajů obětí v probíhajícím trestním řízení.

Právo na ochranu před druhotnou újmou před tzv. sekundární viktimizací. O druhotné újmě (sekundární viktimizaci) bylo pojednáno výše. Zákon zde konkretizuje ochranu oběti ve vztahu k dílčím aspektům, které se mohou ve svém důsledku na sekundární viktimizaci podílet. Jedná se o:

- *Zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede* – kontakt s pachatelem může být pro oběť silným traumatizujícím zážitkem, před kterým je třeba oběť, především u vybraných druhů trestné činnosti (především násilného, mravnostního charakteru), ochránit.
- *Podání vysvětlení a výslech oběti* – výslech osoby by měl být veden ohleduplným, šetrným způsobem, co nejvíce šetřící osobnost oběti trestného činu. Zákon výslovně hovoří o omezení otázek směřujících do intimní oblasti oběti, které lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Vždy je třeba reflektovat věk oběti, osobní zkušenosti a psychický stav oběti.
- *Podání vysvětlení a výslech osobou stejného nebo opačného pohlaví* – bude využíváno zřejmě nejvíce u sexuálních deliktů, avšak toto omezení na konkrétní druh trestné činnosti ze samotného zákona nevyplývá. Zvýraznění tohoto práva nacházíme u kategorie zvlášť zranitelných obětí.

- *Podání vysvětlení a výslech zvlášť zranitelných obětí* – kategorii zvlášť zranitelných obětí je napříč zákonem věnována speciální pozornost, nejinak je tomu ohledně vedení jejich výslechů. Důraz je kladen na šetrný přístup s ohledem na konkrétní okolnosti, které činí oběť zvlášť zranitelnou /věk, přítomnost hendikepu, druh trestné činnosti/, pečlivost, přesnost vedení výslechu s cílem eliminace nutnosti jeho opakování, zabránění vizuálního kontaktu s pachatelem či požadavek na speciální přípravu subjektů vedoucích výslech či provádějících další procesní úkony.
- *Právo na doprovod důvěrníkem* představuje významný moment pro řadu obětí, kdy důvěrník může pro oběť představovat určitou psychickou podporu v okamžicích, které jsou pro ni často velice zatěžující (úkony trestního řízení, podání vysvětlení). Důvěrníkem bývají obětem osoby blízké, kterým důvěřují a mohou se o ně takřikajíc v těžkých chvílích opřít.
- *Prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život* - oběť má právo v kterémkoliv stadiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Je to velmi důležitý psychologický moment pro samotnou oběť, které toto prohlášení může významným způsobem přispět k vyrovnání se s trestným činem a jeho následky a zároveň může přispět též k tomu, aby si i pachatel uvědomil dopad svého jednání na oběť. Využíváno bývá v hojně míře v restorativních procesech typu mediaci.

Právo na peněžitou pomoc – peněžitá pomoc obětem trestné činnosti byla do zákona o obětech trestné činnosti převzata z původní právní úpravy zákona č. 209/1997 Sb., za dobu účinnosti původní úpravy byly detekovány její nedostatky a v návaznosti na to byla v modifikované podobě implementována do stávajícího zákona. Autoři komentáře k zákonu o obětech trestných činů⁵ poukazují na nejzásadnější rozdíly:

- *rozšíření osobní působnosti zákona (§ 23 – byl rozšířen okruh osob, které mají právo na peněžitou pomoc, i o občany ČR, kteří v ČR sice nepobývají, ale stali se zde obětí trestného činu),*
- *rozšíření okruhu příjemců peněžité pomoci (§ 24 – právo na peněžitou pomoc má i oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týraní svěřené osoby, jestliže jim vznikla nemajetková újma),*
- *úpravu paušálních částek peněžité pomoci (§ 28 – v zásadě došlo ke zvýšení paušálních částek),*
- *zavedení subjektivní a prodloužení objektivní prekluzivní lhůty pro uplatnění nároku (§ 30 odst. 2 – prodlužuje se subjektivní lhůta pro uplatnění nároku z 1 na 2 roky, zároveň byla doplněna objektivní lhůta pro podání žádosti na 5 let),*
- *nahrazení eventuální povinnosti vrátit poskytnutou pomoc principem přechodu nároku na stát (§ 33 – podle předchozí právní úpravy měla oběť, které byla poskytnuta pomoc, povinnost do 5 let ode dne, kdy jí byla poskytnuta pomoc, odvést na účet ministerstva částky, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci, nově bude poskytnutím pomoci oběti přecházet nárok na náhradu škody na stát, a to v rozsahu poskytnuté pomoci).*

Vybrané subjekty péče, podpory a pomoci obětem trestných činů v ČR a jejich podpora

Cílem nastavení efektivního systému péče, podpory a pomoci obětem trestných činů je vybudování dostatečné, koordinované, kompetentní, komplexní, vzájemně propojené sítě subjektů, jež mohou svou činností významně přispívat k funkčnosti celého systému v zájmu včasné, odborné pomoci obětem trestných činů. Síť subjektů do jejichž kompetence spadá pomoc obětem trestných činů se postupně od devadesátých let minulého století v České republice

⁵ GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář. 2. vydání.* Praha: C.H. Beck, 2020.

rozšiřuje. Jedná se o subjekty působící v rámci státní správy, samosprávy, ale především pak v neziskovém sektoru.

Ze subjektů státu, jež se v posledním období více angažují v práci s oběťmi trestných činů, ve smyslu naplňování konceptu restorativní justice, lze zmínit **Probační a mediační službu**⁶. Práce s oběťmi trestných činů se stala nedílnou součástí restorativních aktivit Probační a mediační služby, která vedle snahy o reintegraci pachatele, ochrany společnosti zapojuje do restorativního procesu též poškozeného, oběť trestného činu. Především v přípravném řízení, tedy ještě před rozhodnutím soudu v trestní věci, pomáhá poškozeným nejen odbornou radou, jak se domoci náhrady škody, ale zejména nabídkou mediace, mimosoudního jednání s pachatelem za účasti prostředníka, jejímž cílem je nejen hmotná náhrada újmy, ale také náprava vztahů, získání morální satisfakce. Probační a mediační služba nabízí bezplatně obětem trestných činů:

- právní informace,
- psychosociální podporu,
- restorativní programy – mediaci.

Stále významnější roli v oblasti podpory a pomoci obětem trestných činů sehrává též **Policie ČR**. Policie jakožto ozbrojený bezpečnostní sbor je v současné době vnímána především jako služba veřejnosti. Zákon o Policii ČR (zákon č. 273/2008 Sb.) hovoří v ustanovení § 14 o Policii České republiky jakožto o jednom z hlavních výkonných prvků bezpečnostního systému České republiky, jež spolupracuje při plnění svých úkolů s dalšími subjekty, ozbrojenými silami, bezpečnostními sbory, orgány veřejné správy, právníckými a fyzickými osobami. V ustanovení § 17 uvedeného zákona se hovoří přímo o spolupráci policie s ostatními právníckými a fyzickými osobami, jež vykonávají činnost v oblasti prevence kriminality a sociálně patologických jevů, vzdělávacích aktivit na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti, **poskytování podpory, péče a pomoci obětem trestných činů, zmírňování následků trestných činů** nebo prevence a řešení následků krizových situací a mimořádných událostí na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti.

Při kontaktu s oběťmi trestných činů musí policisté respektovat práva obětí upravené příslušnými právními předpisy. Apriori se jedná o trestní řád a již zmiňovaný zákon o obětech trestných činů. Již v rámci základní odborné přípravy jsou policisté proškolení v oblasti podpory obětí trestných činů, jsou podrobně seznamováni s výše uvedenou právní úpravou, velký důraz je ve vzdělávání kladen na prevenci tzv. sekundární viktimizace. V praxi se však setkáváme s případy, kdy tato práva nejsou ze strany policie ve prospěch obětí naplňována, obětem se tak ze strany policistů nedostává dostatečné péče, podpory a pomoci. Jako příklad lze uvést dlouhodobě diskutované poučení obětí v rámci trestního řízení. Za tímto účelem disponuje policie několikastránkovým, podrobně zpracovaným formulářem „Poučení poškozeného - oběti v trestním řízení“. Dle zákona o obětech trestných činů mají policisté povinnost při prvním kontaktu s obětí ji informovat o: **a) tom, kde může podat trestní oznámení**

b) kontaktech na subjekty odborné pomoci

c) podmínkám uplatnění práva na opatření k zajištění bezpečí dle jiného právního předpisu

d) tom, kde získá další informace k TČ

e) etapách trestního řízení

f) právu na peněžitou pomoc

g) právu na nápravu v případě kráčení na jejích právech

h) opatřeních vůči obětem s bydlištěm v jiném členském státě EU

o dalších právech dle zákona o obětech

⁶ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminologie a prevence kriminality I. Úvod do studia*. Praha: Armex publishing, 2021. s. 70. ISBN. 978-80-87451-83-0. Probační a mediační služba ČR. [online]. [cit. 20. 03. 2021]. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/pomoc-obetem/>

Všechny tyto informace jsou součástí již zmiňovaného formuláře. Zákon však ukládá povinnost policejnímu orgánu poskytnout informace uvedené v bodech a) až d) též ústně. Zaměříme-li se na téma našeho příspěvku a povinnost policejního orgánu poskytnout též ústně informace o subjektech odborné pomoci, je nutné upozornit na častou realitu, kdy oběti uvádějí, že obdržely nanejvýš pouhý (v řadě případů nic neříkající) seznam institucí s kontaktními údaji bez bližšího. Toto lze považovat z hlediska účelu sledovaného zákona za naprosto nevyhovující. Policista přicházející do kontaktu s obětmi trestných činů by měl mít přehled o spolupracujících subjektech péče, podpory, pomoci obětem trestných činů, včetně jejich aktivit a být tak pomocnou rukou pro oběti trestných činů se v tomto systému zorientovat, vysvětlit podstatu jednotlivých služeb, jež jsou tady ve prospěch obětí k dispozici. Pouhé předání seznamu institucí tak v řadě případů nepostačuje. Velice důležité je též, aby policisté v této otázce byli celoživotně vzdělávání, aby dokázali erudovaně odpovédět obětem na jejich dotazy dotýkající se uplatnění jejich dalších práv v rámci trestního řízení. Písemný formulář je pro řadu obětí nepřehledný, obsahuje řadu informací právního charakteru, ve kterých se málokterá oběť stoprocentně bez další odborné pomoci orientuje. Na tomto místě sehraává nezastupitelnou úlohu právě profesionální policista. Oběti často hovoří o formálním poučení bez dalšího a pokud v rozličných viktimologicky orientovaných výzkumech jsou dotazovány na okolnosti, které ovlivnily jejich rozhodnutí nevyužít pomoc ze strany subjektů péče, podpory a pomoci obětem trestných činů, hovoří o tom, že o takové možnosti vůbec nevěděly. Praxe by se v této oblasti měla určitě změnit tak, aby více posilovala využívání služeb pomáhajících subjektů.

Dalším významným aspektem dotýkajícím se činnosti policie na úseku péče, podpory a pomoci obětem trestným činů, který bych chtěla na tomto místě zmínit, je důvěra občanů – obětí v policii. Viktimologicky orientované výzkumy zabývající se mimo jiné též otázkou oznamování trestné činnosti a využíváním služeb odborné pomoci ze strany obětí trestných činů, poukazují právě v této souvislosti na aspekt nutnosti posilování důvěry veřejnosti v oficiální instance kontroly kriminality. Není tomu jinak ani v posledním realizovaném výzkumu ze strany pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci⁷ v České republice. Výzkumníci se dotazovali respondentů na to, zda nahlásili delikt, který byl na nich spáchán policií. Zajímavý je pohled na strukturu trestné činnosti z tohoto úhlu pohledu. Dotazovaní respondenti, kteří v rámci prezentovaného výzkumu uvedli, že byli ve sledovaném období /poslední tři léta/ viktimizováni ve výzkumu sledovanými delikty, nejčastěji jako delikty, které oznámili policii uváděli krádeže aut, krádeže kol či motocyklů. Častěji nahlášenými delikty byly též vloupání do chaty či do obydlí. Naopak nejméně oznamovanými delikty byly *Stalking*, *Sexuální napadení* či delikty souhrnně označované jako *Domácí násilí*. Jako důvody nekontaktování policie uváděli respondenti u deliktů dotýkajících se jejich domácnosti – vloupání – že nevěřili, že by policie případ vyřešila, případně odkazovali na nižší výši škody, která jim nestála za tu námahu. U deliktů proti osobě výzkumníci uvádějí širší škálu důvodů. Nejčastěji respondenti uváděli právě nedůvěru v policii, další důvody byly stud, obavy z pomsty ze strany pachatele či obecně negativní vztah k policii.

Posilování důvěry v policii ze strany obětí trestných činů se tak stává významným aspektem rozvoje celého systému péče, podpory a pomoci obětem trestných činů. V praxi však narážíme na situace, které tyto snahy značně komplikují a budování pozitivního postoje k oficiálním instancím ze strany široké veřejnosti často blokuje. Jako příklad můžeme uvést nedávný poněkud nešťastný mediální výrok policejního prezidenta Martina Vondráška,⁸ který v rozhovoru, jehož jedna dílčí pasáž se dotýkala otázek možnosti řešení případů sexuálního násilí ze strany policie, poměrně nevhodně odkazoval na to, že se policie v praxi setkává často s případy, kdy si oběti případy sexuálního násilí vymýšlejí. Dovoluji si na tomto místě uvést doslovnou citaci z tohoto rozhovoru: „*Velmi často, ale velmi často je oznámení ženy o nějakém sexuálním násilí*

⁷ ROUBALOVÁ Michaela a kol. *Obyvatelé ČR a viktimizace. Nové poznatky z výzkumu*, Praha: IKSP, 2023. ISBN 978-80-7338-202-5.

⁸ Šéf policie: Na extrémisty v ulicích jsem citlivý. Musíme ukázat rychlou reakci. [online]. [cit. 15. 03. 2024]. Dostupné na: <https://video.aktualne.cz/spotlight/spotlight-rozhovor-martin-vondrasek-video/r~c5a0e4a6329611ee8980ac1f6b220ee8/>

smyšlené, velmi často. “Jedná se určitě o moment, který k posilování důvěry veřejnosti v policejní sbor příliš nepřispěje. Motivovat tak oběti trestné činnosti tuto oznamovat orgánům činným v trestním řízení je pak velmi složité. Další z příkladů, který negativně zasáhl nejen oběti trestných činů, ale též celý systém, který je v České republice v zájmu efektivní pomoci obětem trestných nastaven, je z oblasti justice. Předseda Nejvyššího soudu použil stereotypní vtipy o znásilnění v prezentaci pro justiční kandidáty.⁹ Ani tento příklad jistě nepřispěje k vyšší důvěře v justiční orgány ze strany potenciálních, ale též skutečných obětí a k vyšší ochotě trestnou činnost v tomto případě především sexuálního charakteru oznamovat.

Samostatnou otázkou úzce související s důvěrou v nastavený systém pomoci obětem trestných činů v České republice je míra využívání služeb subjektů, které v systému působí v zájmu pomoci široké škále obětí. Již zmíněné viktimologické výzkumy zaměřují svoji pozornost i do této oblasti. Výzkum Institutu pro kriminologii a sociální prevenci zaměřil pozornost na využívání služeb pomoci obětem trestných činů či právníků poskytujících poradenství a zastupování obětí v rámci své profesní činnosti.¹⁰ Dle výpovědi respondentů využilo odbornou pomoc minimum z dotázaných. Nejčastěji respondenti uváděli, že kontaktovali právníka – více u majetkových deliktů. Služby odborné pomoci u deliktů, kde lze potřebu odborné péče předjímat, prioritně pak u tzv. zvláště zranitelných obětí, využil minimální počet respondentů předmětného výzkumu. Autoři výzkumu zde též poukazují na minimální funkčnost Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů Ministerstva spravedlnosti jakožto jednoho ze základních zdrojů informací pro veřejnosti o možnostech pomoci obětem trestných činů v České republice.

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů vede v elektronické podobě Ministerstvo spravedlnosti. Systém je dostupný všem zájemcům na stránkách <http://otc.justice.cz>. Do registru se zapisují nejen subjekty akreditované dle zákona o obětech trestných činů pro službu poskytování právních informací nebo pro službu restorativní programy, ale též na základě jejich žádosti subjekty pro služby psychologického a sociálního poradenství, a to pokud mohou doložit, že došlo k jejich registraci podle zákona o sociálních službách. Dále jsou asi nejčastěji v registru zapisováni advokáti na základě jejich žádosti (pro služby spočívající v právní pomoci, pokud souhlasí s poskytováním právní pomoci obětem vymezeným v § 5 odst. 1 alespoň v omezeném rozsahu bezplatně) a v neposlední řadě též střediska probační a mediační služby. Registr jakožto veřejně dostupný, aktualizovaný informační systém by měl umožnit všem, obětem i subjektům poskytujícím informace o dostupných službách, rychlou a pokud možnou snadnou orientaci v oblasti nabídky poskytovaných služeb péče, podpory a pomoci obětem trestných činů. Do jaké míry však tuto funkci plní se lze jen domnívat a na základě výše uvedených výsledků viktimologického výzkumu spíše uvažovat o jeho nepříliš vysokém využívání.

Z úvodu příspěvku je zřejmé, že významnými aktéry v systému péče, podpory a pomoci obětem trestných činů jsou různé neziskové organizace. Není možné v příspěvku popsat činnost všech subjektů z neziskového sektoru, jež tvoří nedílnou součást nastaveného systému, ale kromě již v úvodu uvedeného Bílého kruhu bezpečí, který je tím stabilním prvkem systému, zmíním na tomto místě jen některé vybrané subjekty.

In IUSTITIA¹¹ je obecně prospěšnou společností, která pomáhá lidem, kteří se stali, nebo mohou stát oběťmi násilí z nenávisti. Svoje aktivity zaměřuje též na oblast prevence projevů nesnášenlivosti ve společnosti. Téma násilí z nenávisti přináší do veřejného povědomí, odborného diskurzu a politické diskuse. Obětem poskytuje odborné sociální a právní poradenství a zastupování. Ve prospěch svých klientů, osob poškozených násilím z nenávisti, uplatňuje právo na soudní a jinou právní ochranu.

⁹ RAMBOUSKOVÁ, Michaela. *A pak se divme, že se tu dávají podmínky, zní kritika na vtipy o znásilnění*. [online]. [cit. 15. 03. 2024]. Dostupné na: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-a-pak-se-divme-ze-se-tu-davaji-podminky-zni-kritika-na-vtipy-o-znasilneni-237749>

¹⁰ ROUBALOVÁ Michaela a kol. *Obyvatelé ČR a viktimizace. Nové poznatky z výzkumu*, Praha: IKSP, 2023. ISBN 978-80-7338-202-5.

¹¹ In IUSTITIA, o.p.s. [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: <https://givi.cz/in-iustitia#pomozte>

La Strada¹² je nevládní neziskovou organizací, která se v České republice věnuje podpoře a pomoci vykořisťovaným, obchodovaným a vykořisťováním a obchodováním ohroženým osobám. Těmto osobám La Strada poskytuje sociální služby, věnuje se též prevenci a vzdělávání. Advokátními a lobby aktivitami usiluje o systémové či legislativní změny s cílem předcházet obchodování s lidmi a vykořisťování a chránit práva a zájmy cílové skupiny. La Strada je součástí mezinárodní organizace La Strada International.

Liga lidských práv¹³ je nevládní neziskovou organizací, která hájí práva a svobody těch, kteří se nemohou bránit. Upozorňuje na porušování lidských práv v rozličných oblastech společenského života. Usiluje o změny v legislativě a praxi institucí. Pořádá řadu vzdělávacích, osvětových akcí pro laickou i odbornou veřejnost, poskytuje bezplatné právní poradenství.

proFem¹⁴ je další z nestátních neziskových organizací, která již 30 let poskytuje pomoc obětem domácího a sexuálního násilí. Dlouhodobě usiluje o *vytvoření propojené sítě odborné empatické pomoci bez předsudků, která je k dispozici všem obětem domácího a sexuálního násilí a v takové podobě, ve které ji zrovna potřebují.*

Na tomto místě bych ráda zmínila iniciativu organizace proFem, která vyústila v otevření prvního specializovaného centra pro oběti sexuálního násilí v České republice PORT. Dochází tak k postupnému naplňování cílů řady strategických dokumentů dotýkajících se pomoci obětem trestných činů v České republice ve smyslu nastavení interdisciplinární spolupráce relevantních subjektů v rámci poskytovaných služeb. Centrum PORT nabízí komplexní služby v jednom bezpečném prostoru – sociální služby, psychoterapeutické, právní, zdravotní služby, realizaci procesních úkonů PČR reflektující individuální potřeby obětí trestných činů. Jedná se o jeden z příkladů dobré praxe přenositelný i do dalších měst v České republice v zájmu rozvoje, z mého pohledu již poměrně dobře nastaveného systému efektivní péče, podpory a pomoci obětem trestných činů.

Rozvoj systému péče, podpory a pomoci obětem trestných činů v České republice

Jak již bylo uvedeno na několika místech příspěvku, v České republice jistý základní organizační, legislativní rámec péče, podpory a pomoci obětem trestných činů nastaven máme. Otázkou však stále zůstává jeho efektivita. V předchozích pasážích již byly nastíněny určité momenty, které můžeme označit za tzv. slabá místa systému, na kterých je v zájmu rozvoje a vyšší efektivity systému stále nutné pracovat. Každý efektivní systém se musí opírat o tyto principy¹⁵:

- Aktivity založené na důkazech – výzkum, statistiky, data, indikátory a evaluace
- Sdílení kompetencí a odpovědnosti
- Spolupráce a koordinovaný přístup – zapojení více aktérů
- Sdílení dat a jejich analýza
- Diferenciace a komplexnost péče
- Přebírání pozitivních příkladů a zkušeností

Využívání dostupných dat, statistických údajů, výsledků vědecko-výzkumných aktivit primárně viktimologicky orientovaných výzkumů je základem každé efektivní práce. Česká republika disponuje v této oblasti solidní vědecko-výzkumnou základnou spočívající apriori v aktivitách Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, dílčí výsledky jednoho viktimologického výzkumu byly též výše prezentovány. Řadu zajímavých výzkumů dotýkajících se problematiky obětí trestných činů a systému pomoci osobám zasaženým trestnou činností nabízejí též akademická pracoviště českých vysokých škol a univerzit a další výzkumné organizace. Velmi důležité v této oblasti je přenos dat, výsledků vědecko-výzkumných aktivit do

¹² La Strada ČR, o.p.s. [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: <https://www.strada.cz/cz>

¹³ Liga lidských práv. [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: <https://llp.cz/>

¹⁴ proFem [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: proFem

¹⁵ Srov. *Strategie prevence kriminality na území ČR 2022-2027*. Ministerstvo vnitra ČR. 2022.

praxe. Stále se bohužel setkáváme s praxí, kdy je dělán tzv. výzkum pro výzkum, výsledky zůstávají někde v šuplíku a jejich využitelnost v zájmu zefektivnění praxe péče, podpory a pomoci obětem trestné činnosti je minimální, ne-li nulová. Setkáváme se i s tím, že praxe o tyto výsledky nemá zájem. Realizace vědecko-výzkumné činnosti je samozřejmě podmíněna dostatečnou finanční podporou, to se koneckonců dotýká celé oblasti podpory systému péče o oběti trestných činů. Určitá „slabá místa“ nacházíme též v možnosti využívání dostupných oficiálních statistik vedených kompetentními oficiálními subjekty. Podíváme-li se např. na statistiky Policie ČR jako na jeden ze základních zdrojů informací o registrované kriminalitě, zjišťujeme, že informace o obětech trestných činů zde nenalzáme. Opíráme se pak prioritně o statistická data, která mají k dispozici především neziskové organizace a dotýkají se tak především jejich činnosti.

S výše uvedeným souvisí též ucelený systém specializovaného vzdělávání především u profesí přicházejících do kontaktu s oběti trestných činů. Již jsem v příspěvku hovořila o potřebnosti celoživotního vzdělávání u příslušníků policie. Obdobný význam sehrává specializované vzdělávání i u dalších profesí. V České republice se stále intenzivně volá po specializovaném vzdělávání i dalších orgánů činných v trestním řízení – státních zástupců, soudců v zájmu prohloubení jejich specializace např. ve vztahu k řešení případů domácího a genderově podmíněného násilí. V kontextu práce se zvláště zranitelnými oběti nesmíme opomenout též vzdělávání dalších profesí – sociálních pracovníků, pedagogů, metodiků prevence, zdravotníků. Jako dobrá praxe se ukazuje tzv. společné vzdělávání, kdy se na jednom místě sejdou za účelem vzdělávání odborníci z různých profesí. Toto mezioborové vzdělávání nám nabízí širší, pružnější možnosti reakce, sdílení zkušeností, názorů či podnětů k řešení předmětné problematiky z různých úhlů pohledu, který je samozřejmě vždy ovlivněn profesní orientací příslušného účastníka vzdělávací akce. V kontextu vzdělávání nesmíme zapomenout na posilování osvěty veřejnosti v oblasti práv obětí trestných činů a možnostech péče, podpory a pomoci. Jak již bylo výše avizováno, informovanost veřejnosti v této oblasti je poměrně na nízké úrovni. K tomuto mohou zajisté přispět rozličně vzdělávací instituce. Jedná se oblast aktivit též řady neziskových organizací.

Napříč celým systémem péče, podpory a pomoci obětem trestných činů rezonuje potřeba mezioborové, koordinované spolupráce. Toto již bylo naznačeno jako efektivní model v rámci vzdělávání kompetentních subjektů. Jen koordinovanou, mezioborovou spoluprací můžeme dosáhnout kýženého cíle. V souvislosti s požadavky na komplexnost systému bývají v mnoha strategických dokumentech¹⁶ akcentovány tyto momenty:

- zapojení všech relevantních subjektů
- dílčí intervence součástí efektivního systému
- posílení komunikace, vzájemné zpětné vazby
- volba vhodné komunikační platformy, nové technologie
- sběr, sdílení dat – evaluace

Bez vzájemné, vyvážené spolupráce, ve prospěch které se doporučuje využívat nových komunikačních, technologických nástrojů, nemůže být dobře nastavený systém fungovat. V praxi nastávají situace, kdy zainteresované subjekty o sobě, o své činnosti vzájemně nevědí, nesdílejí data, informace, některé aktivity jsou tak realizovány duplicitně a bohužel některé zcela chybí. Určitá část obětí trestných činů tak zůstává i z tohoto důvodu mimo systém, jejich potřeby nejsou ošetřeny a práva naplněna. Strategické dokumenty tak volají logicky po nadefinování jasné intervenční struktury. Jako vhodný příklad dobré praxe tak lze uvést již výše zmiňované nové centrum PORT Centrum pro oběti sexuálního násilí, které nabízí jistou interní interdisciplinární spolupráci v rámci poskytovaných služeb společně s dalšími subjekty péče, podpory a pomoci obětem.

¹⁶ Srov. např. Úřad vlády ČR. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026*. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

Závěr

Ambicí příspěvku nebylo určitě popsat vyčerpávajícím způsobem systém péče, podpory a pomoci obětem trestných činů v České republice a subjekty na něm participující. S ohledem na jeho rozsah byla pozornost věnována pouze vybraným subjektům tento systém tvořícím a problémům, se kterými se systém v praxi nejčastěji potýká. Určitě nelze podceňovat význam dalších aktérů, kteří významně přispívají v oblasti práce s oběti na různých úrovních a v rozličných odbornostech.¹⁷ Na základě výše uvedeného, základní organizační a právní rámec péče, podpory a pomoci obětem trestných činů představeného „systému“ můžeme konstatovat, že v této oblasti došlo od poslední dekády minulého století k výraznému posunu. V České republice máme určitý organizační i legislativní rámec péče, podpory a pomoci obětem trestných činů nastaven a praxe ukazuje, že i aplikace jednotlivých institutů se nám postupně více méně daří. Bezesporu je však nezbytně nutné tento systém dále stále rozšiřovat, vyhodnocovat stávající praxi, učit se z chyb a zkušenosti využívat k jeho dalšímu rozvoji a zdokonalování.

Seznam bibliografických odkazů

Bílý kruh bezpečí. [online]. [cit. 15. 03. 2024]. Dostupné na: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu, Doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminologie a prevence kriminality I. Úvod do studia*. Praha: Armex publishing, 2021. ISBN. 978-80-87451-83-0. Probační a mediační služba ČR. [online]. [cit. 20. 03. 2021]. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/pomoc-obetem/>

GŘIVNA, Tomáš, ŠÁMAL, Pavel, VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Oběti trestných činů. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020.

In IUSTITIA, o.p.s. [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: <https://givt.cz/in-iustitia#pomozte>

La Strada ČR, o.p.s. [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: <https://www.strada.cz/cz>

Liga lidských práv. [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: <https://llp.cz/>

proFem [online]. [cit. 14. 03. 2024]. Dostupné na: [proFem](https://www.profem.cz/)

RAMBOUSKOVÁ, Michaela. *A pak se divme, že se tu dávají podmínky, zní kritika na vtipy o znásilnění*. [online]. [cit. 15. 03. 2024]. Dostupné na: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-a-pak-se-divme-ze-se-tu-davaji-podminky-zni-kritika-na-vtipy-o-znasilneni-237749>

ROUBALOVÁ Michaela a kol. *Obyvatelé ČR a viktimizace. Nové poznatky z výzkumu*, Praha: IKSP, 2023. ISBN 978-80-7338-202-5.

Strategie prevence kriminality na území ČR 2022-2027. Ministerstvo vnitra ČR. 2022.

Šéf policie: *Na extrémisty v ulicích jsem citlivý. Musíme ukázat rychlou reakci*. [online]. [cit. 15. 03. 2024]. Dostupné na: <https://video.aktualne.cz/spotlight/spotlight-rozhovor-martin-vondrasek-video/r~c5a0e4a6329611ee8980ac1f6b220ee8/>

Úřad vlády ČR. *Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2023-2026*. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef, HULMÁKOVÁ, Jana a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-732-3.

Zákon č. 45/2013Sb., o obětech trestných činů, v platném znění.

¹⁷ Mezi další významné subjekty systému řadíme především: Státní zastupitelství, soudy, sociální služby, intervenční centra, kraje, obce, obecní (městská) policie, další NNO, školy a školská zařízení, zdravotnický personál, vědecko – výzkumná sféra, podnikatelské subjekty, občané, vězeňská služba – restorativní programy ve vězeňství ...

Kontaktní údaje:

JUDr. PhDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M., MBA,
Panevropská univerzita
Katedra bezpečnostních a kriminologických studií
Spálená 14, 110 00 Praha 1
Email: jana.firstova@peuni.cz

POUŽITIE ZÁSAD UKLADANIA TRESTOV V SPRÁVNOM TRESTANÍ

pplk. doc. JUDr. Mgr. Janka HAŠANOVÁ, PhD.

Katedra správneho práva

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

***Anotácia:** Príspevok analyzuje trestnoprávne zásady ukladania trestov vyplývajúce z ustanovení Trestného zákona z hľadiska ich analogického použitia pri rozhodovaní o správnych deliktoch a ukladaní sankcií sa spáchanie správneho deliktu.*

***Kľúčové slová:** správne trestanie, správny delikt, zásady ukladania trestov, analógia, sankcia*

***Annotation:** The contribution analyzes the criminal law principles of imposing punishments resulting from the provisions of the Criminal Code from the point of view of their analogous use in deciding on administrative offenses and imposing sanctions for the commission of an administrative offense.*

***Keywords:** administrative punishment, administrative crime, principles of criminal procedure, analogies*

Úvod

Príspevok týkajúci sa aplikácie zásad ukladania trestov v správnom trestaní nadväzuje na moju prácu publikovanú v zborníku príspevkov z celoštátnej interdisciplinárnej medzinárodnej konferencie organizovanej katedrou trestného práva v roku 2023.¹ Vzhľadom na limitovaný rozsah príspevku nebolo možné analyzovať všetky trestnoprávne inštitúty, ktoré sú správne orgány povinné pri rozhodovaní o správnom delikte analogicky aplikovať, preto som sa v predchádzajúcom príspevku venovala výlučne trestnoprocesným zásadám aplikovaným v procese správneho trestania. V tomto príspevku je mojou ambíciou priblížiť použitie zásad trestného práva hmotného – zásad ukladania trestov – v správnom trestaní. Pre jednoduchšiu orientáciu v problematike bez nutnosti vyhľadať predchádzajúci príspevok, si dovoľím zopakovať charakteristiku najdôležitejších inštitútov potrebných pre pochopenie podstaty tohto príspevku.

Malo by byť samozrejmosťou, že právne predpisy upravujúce výkon verejnej správy dokonale ovládajú nielen fyzické a právnické osoby ako adresáti výkonu verejnej správy, ale najmä vykonávatelia verejnej správy teda správne orgány uskutočňujúce správne konanie. Nie vždy je však tomu tak a nie je ojedinelé, že ani správne orgány nepoznajú relevantné právne predpisy alebo ich síce poznajú, ale ich nevedia správne vyložiť, a to najmä v prípadoch, keď zákon určitú situáciu nerieši vôbec alebo ju nerieši dostatočne a je potrebné použiť analógiu. Mnohé správne orgány stále nevedia, že pri rozhodovaní o správnych deliktoch sú povinné primerane aplikovať nielen administratívnoprávne predpisy, a to zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „správny poriadok“), v prípade konania o priestupkoch zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“), ale musia ovládať aj ustanovenia zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný zákon“) a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“). Miera primeranej aplikácie trestnoprávnych inštitútov je ponechaná na úvahe správneho orgánu, ktorý ich má aplikovať tak, aby bol správny delikt prejednaný v súlade s princípmi a zásadami trestania páchatel'ov protispoločenských konaní.

Analógia v správnom trestaní

Použitie analógie je náročným myšlienkovým procesom. Najmä zamestnanci správnych orgánov, ktorí nemajú právnické vzdelanie a nepoznajú potrebné súvislosti medzi právnymi predpismi, k nej pristupujú s rešpektom a obavami. Aplikácia analógie tak, aby bola v súlade

¹ HAŠANOVÁ, J. Aplikácia trestnoprávnych inštitútov pri rozhodovaní o správnych deliktoch. In: *Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: zborník príspevkov z 11. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*, s. 256-279. ISBN 978-80-8054-992-3.

s princípmi právneho štátu, je však častokrát náročná aj pre osoby, ktoré sú právne zdatné, pretože použitie analógie má svoje obmedzenia a zákonitosti a je veľmi náročné aplikovať analógiu správne.

V rámci analógie sa rozlišuje analógia zákona (*legis*) a analógia práva (*iuris*). Pri analógii *legis* orgán aplikujúci právo vyplňa medzeru v práve tak, že postupuje podľa právnej normy upravujúcej prípad, ktorý je riešenému prípadu najbližší. To znamená, že „*tam kde chýba právna úprava, je možné pre výklad právnej úpravy alebo pojmu podporne použiť zákonné ustanovenie svojou povahou a účelom najbližšie*“.² Analógiu *iuris* použije správny orgán v prípade, keď sa pri riešení určitého prípadu nenájde ani podobná právna norma a orgán aplikácie práva postupuje podľa právneho poriadku ako celku, podľa všeobecných právnych princípov, ktoré platia pre celý systém platného práva, prípadne podľa princípov daného alebo príbuzného odvetvia.³ Prihliada pritom na zmysel a účel zákona (*ratio legis*). Z uvedeného vyplýva povinnosť orgánu aplikujúceho právo využiť analógiu *iuris* až po tom, ako je vylúčené použitie analógie *legis*.⁴ Prípustnosť analógie v správnom práve predstavuje problematickú otázku, pričom názory na jej aplikáciu sa rôznia.⁵ V minulosti bola analógia v správnom práve úplne odmietaná, v súčasnosti je použitie analógie najmä v oblasti správneho trestania prevažne akceptované,⁶ ale len v určitých prípadoch za splnenia konkrétnych podmienok, a to:

- existencia medzery v zákone,
- použitím analógie neutrpí páchateľ,
- použitím analógie neutrpí príslušný chránený záujem.⁷

Analógia *legis* používaná v rámci toho istého právneho odvetvia (teda správneho práva) sa v správnom trestaní aplikuje v prípade, ak správny orgán koná o inom správnom delikte, ktorý nie je priestupkom, a právna úprava konania o iných správnych deliktoch je nedostatočná (čo je v mnohých prípadoch). Vtedy správny orgán používa analógiu so zákonom o priestupkoch (napr. pri zásade prezumpcie neviny, ktorú zákon o priestupkoch vymedzuje v § 73, ale predpisy upravujúce konanie o iných správnych deliktoch o nej mlčia).⁸ Ani zákon o priestupkoch, ani správny poriadok však mnohé právne inštitúty súvisiace so správnym trestaním neupravujú, a preto je nutné primerane použiť inštitúty iných právnych odvetví vymedzujúcich právnu zodpovednosť fyzických a právnických osôb. Najprepracovanejšie predpisy upravujúce trestanie osôb sa nachádzajú v kódexoch trestného práva, a to v Trestnom zákone, Trestnom poriadku a zákone č. 91/2016 Z. z. trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Hoci správne orgány majú neraz pochybnosť, či je rozumné a najmä zákonné v konaní o správnom delikte používať trestnoprávne predpisy, nutnosť primerane aplikovať inštitúty trestného práva bola formulovaná už v dávnejšej minulosti vďaka rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“). Princípy správneho trestania vychádzajú z mnohých medzinárodných a vnútroštátnych prameňov práva. V európskom právnom priestore patrí k najvýznamnejším organizáciám, ktoré sa podieľali na formovaní štandardu ochrany ľudských práv vrátane štandardu pre oblasť správneho trestania, Rada Európy. Dokumenty Rady

² Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 9 Afs 141/2007.

³ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Sžf 41/2008.

⁴ HAMULÁKOVÁ, Z. a M. HORVAT. *Základy správneho trestania*, s. 49.

⁵ V súkromnom práve je analógia prípustná, v niektorých prípadoch na ňu zákonné normy priamo odkazujú (napr. § 853 ods. 1 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov).

⁶ Bližšie pozri rozhodnutia súdov, ktoré sa venovali analógii napr. nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 21/04, Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Sžo 251/2009, rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Sžo 7/2012, rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 1 as 27/2008-67.

⁷ KUKLIŠ, Ľ. Správne trestanie v judikatúre NS SR (súčasný vývoj). In: *Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike*, s. 329.

⁸ Občan je obvineným z priestupku, len čo správny orgán vykonal voči nemu prvý procesný úkon. Na takého občana sa hľadá ako na nevinného, kým jeho vina nebola vyslovená právoplatným rozhodnutím.

Európy zabezpečujú ochranu základných práv a slobôd aj v oblasti výkonu verejnej správy tým, že ustanovujú základné požiadavky, ktoré majú členské štáty (medzi ktoré patrí aj Slovenská republika) garantovať v rámci výkonu verejnej správy vrátane správneho trestania. Rada Európy pôsobí v rámci formulovania princípov aplikovaných pri rozhodovaní o správnych deliktach v troch základných smeroch: prostredníctvom Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd⁹ (ďalej len „Dohovor“, vo vzťahu k správne trestaniu má najväčší význam čl. 6 a 7 Dohovoru a čl. 4 Protokolu č. 7 k Dohovoru – ide o tzv. hard law), judikatúry ESLP a cez rezolúcie a odporúčania Výboru ministrov Rady Európy (v správnom trestaní má značný vplyv najmä odporúčanie R (91) 1 o ukladaní administratívnoprávnych sankcií upravujúce princípy a práva, ktoré by mali byť rešpektované v rámci správneho trestania – tzv. soft law).¹⁰

Z rozsiahlej judikatúry ESLP vyplýva, že pod *pojmom* „trestné obvinenie“ treba rozumieť nielen obvinenie zo skutku, ktorý je v danom štáte explicitne označený ako trestný čin, ale aj obvinenie zo spáchania správneho deliktu, pretože rozdiel medzi označením trestný čin a správny delikt môže byť častokrát len v trestnej politike toho ktorého štátu. V zmysle rozhodovacej činnosti ESLP je ustálené, že ESLP nebráni štátom, aby pri výkone úlohy strážcov verejného záujmu na účely svojho vnútroštátneho práva vytvárali alebo zachovávali rozdiel medzi určitými kategóriami deliktov a určovali deliacu čiaru. Z toho však nevyplýva, že takáto klasifikácia prijatá štátmi je rozhodujúca aj pre účely ESLP. Do sféry trestného práva všeobecne spadajú delikty, za ktoré ich páchatelom hrozia tresty, ktorých cieľom je, *inter alia*, odstrašovať a ktoré zvyčajne pozostávajú z pokút a opatrení zbavujúcich osobu jej slobody. Relatívny nedostatok závažnosti trestu, ktorý prichádza pri správnom delikte do úvahy, nemôže zbaviť delikt vrodeneho trestného charakteru. **Správne delikty sa spravidla považujú za veci trestného charakteru** a vzťahuje sa na ne čl. 6 Dohovoru, čo znamená, že **pri ich prejednávaní majú byť zaistené zásadne rovnaké garancie tzv. práva na spravodlivý (fair) proces ako pri konaní o trestných činoch**, označených takto vnútroštátnym zákonodarcom.¹¹ Pre účely konania pred ESLP, či má rozhodnutie o správnom delikte charakter trestného obvinenia a teda či je daná právomoc ESLP, súd vychádza z kritérií uvedených v rozsudku Engel a ďalší proti Holandsku.¹²

Analógiou s trestným právom sa zaoberali aj sudy Slovenskej republiky. Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojom rozhodnutí sp. zn. 7Sžo/1/2018 uvádza: „...Ústavný súd Slovenskej republiky v odôvodnení nálezu č. II. ÚS 476/2016-46 zo dňa 17. januára 2018 konštatuje, že už v predchádzajúcej judikatúre odôvodnil, že trestanie za správne delikty (priestupky, správne delikty právnických osôb a správne delikty fyzických osôb - podnikateľov) musí podliehať rovnakému režimu ako trestný postih za trestné činy a že je rovnako potrebné v rámci správneho trestania aplikovať čl. 7 ods. 1 Dohovoru a čl. 49 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky, ktoré sa podľa už popísaných východísk a na základe Engelovských kritérií vzťahujú aj na vec sťažovateľky, ústavný súd môže pristúpiť k samotnému prieskumu napadnutého rozsudku najvyššieho súdu prizmou komunikovaných princípov správneho trestania. Ústavný súd k tomuto v bode 11.3 odôvodnenia nálezu odkazuje, že vo svojej judikatúre opakovane zdôraznil, že analógia v neprospech páchatela v trestnom práve hmotnom, a teda aj v správnom trestaní v neprospech páchatela správneho deliktu je vylúčená (pozri sp.zn. PLz. ÚS 3/2014: «Vylúčená je analógia v neprospech páchatela v hmotnom práve trestnom. Toto vylúčenie vyplýva zo zásady „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“ zakotvenej v čl. 49 ústavy a v čl. 39 Listiny základných práv a slobôd»; ďalej pozri aj sp.zn. II. ÚS 792/2014, bod 13.5). K rovnakému záveru dospel napr. aj Najvyšší správny súd Českej republiky, ktorý výstižne a jasne vyriekol, že „použití analógie ve správním trestání je přípustné, a to v omezeném rozsahu, pouze tam, kdy to, co má být

⁹ Oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb. v znení neskorších oznámení

¹⁰ Dostupné on-line v anglickej verzii na: <<https://rm.coe.int/16804fc94c>>.

¹¹ FRUMAROVÁ, K. a kol. *Správni trestání*, s. 109.

¹² Rozsudok ESLP z 8. júna 1976 vo veci Engel a ďalší proti Holandsku, č. sťažnosti 5100/71. Pozri napr. aj rozsudok ESLP vo veci Lauko proti Slovensku č. sťažnosti 26138/95, rozsudok ESLP vo veci Kadubec proti Slovenskej republike č. sťažnosti 27061/95, rozsudok ESLP vo veci öztürk proti Nemecku zo dňa 21. 2. 1984

aplikovano, určitou otázku vôbec neřeší, nevedeli takový výklad k újmě účastníka řízení a ani k újmě na ochraně hodnot, nanejichž vytváření a ochraně je veřejný zájem“.¹³

Na judikaturu ESLP čiastočne reflektoval aj zákonodarca, ktorý v § 195 zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Správny súdny poriadok“) ustanovil, že správny súd nie je vo veciach správneho trestania viazaný rozsahom a dôvodmi žaloby, ak ide o **základné zásady trestného konania podľa Trestného poriadku, ktoré je potrebné použiť na správne trestanie, a ak ide o dodržanie zásad ukladania trestov podľa Trestného zákona**. Ustanovenia Trestného zákona týkajúce sa zásad ukladania trestov a ustanovenia Trestného poriadku týkajúce základných zásad trestného konania, je správny orgán povinný ex lege poznať a v primeranom rozsahu analogicky aplikovať aj pri rozhodovaní o správnych deliktoch. Uvedenú právnu dikciu však mnohé správne orgány nepoznajú a nevedia, že v konaní o správnych deliktoch je nutné ovládať aj predpisy trestného práva.

Primerané použitie prípadných iných ustanovení Trestného zákona a Trestného poriadku ako ustanovení upravujúcich základné zásady, je však stále ponechané na aplikáciu analógie zo strany správneho orgánu a nielen v aplikačnej praxi, ale aj medzi právnymi teoretikmi vzbudzuje ich použitie nejasnosti.

Základné zásady ukladania sankcií

Základné zásady ukladania sankcií sú vymedzené v § 34 Trestného zákona a rozvinuté v nasledujúcich ustanoveniach Trestného zákona nadväzujúcich na § 34. V rámci analógie s trestným právom je nutné vychádzať jednak zo všeobecných postulátov ukladania trestov, ktoré sa aplikujú vo všeobecnosti, a jednak z použitia analógie vzťahujúcej sa na konkrétny druh trestu, ktorý umožňuje uložiť Trestný zákon, ak daný trest/sankciu – napr. pokutu, môže uložiť aj správny orgán v správnom trestaní. Keďže za správny delikt nie je možné uložiť napr. trest odňatia slobody, logickým výkladom vieme dospieť k záveru, že ustanovenia týkajúce sa trestu odňatia slobody v správnom konaní nie je možné aplikovať. V správnom práve však existujú aj sankcie, ktoré trestné právo nepozná napr. v zmysle § 52 ods. 3 zákona č. 68/2014 Z. z. **o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov** za disciplinárne previnenie možno odsúdenému uložiť disciplinárne tresty zákaz telefonického volania až na dobu troch mesiacov, zákaz používania vlastného televízneho prijímača alebo rádioprijímača až na dva mesiace a pod. V prípadoch, keď Trestný zákon upravuje iné tresty/sankcie ako upravujú predpisy správneho práva, je možné analogicky aplikovať zásadne len všeobecné zásady ukladania trestov, nie zásady používané pri ukladaní konkrétneho druhu trestu/sankcie.

Jedným z charakteristických znakov trestu¹⁴ je, že trestom sa konkrétnej osobe spôsobuje určitá ujma na jej právach. Sú to citeľné zásahy do jej základných práv a slobôd.¹⁵ Ujma je základnou vlastnosťou trestu, vlastnosťou bez ktorej by trest ani nebol trestom (*conditio sine qua non*).¹⁶ Aj napriek tomu, že zásady ukladania trestov nie sú v § 34 Trestného zákona priamo pomenované, teória trestného práva v súvislosti s touto právnou úpravou vymedzuje niekoľko všeobecných zásad, ktoré je nutné aplikovať v každom jednotlivom prípade:

- zásada *nulla poena sine lege* (§ 34 ods. 2 Trestného zákona),
- zásada personality trestu (§ 34 ods. 3 Trestného zákona),
- zásada individualizácie trestu (§ 34 ods. 4 a 5 Trestného zákona),
- zásada primeranosti sankcie spáchanému trestnému činu (§ 34 ods. 5 Trestného zákona),
- zásada nezlučiteľnosti určitých druhov trestov (§ 34 ods. 7 Trestného zákona),

¹³ Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 1 As 27/2008 zo 16. apríla 2008

¹⁴ V tomto príspevku budem pojem trest (upravený normami trestného práva) stotožňovať s pojmom sankcia (upravená normami správneho práva).

¹⁵ KORČEK, F. *Trest a jeho účel v trestnom zákone*, s. 120.

¹⁶ KLÁTIK, J. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*, s. 219.

- zásada zákazu dvojitého pričítania (§ 38 ods. 1 Trestného zákona),
- zásada spravodlivosti trestu,
- zásada humánnosti trestu (čl. 3 Dohovoru),
- zásada *ne bis in idem* (čl. 4 Protokolu čl. 7 Dohovoru).¹⁷

Zásada nulla poena sine lege

§ 34 ods. 2 Trestného zákona ustanovuje, že *páchatel'ovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej výmere, ako je to ustanovené v tomto zákone, pričom tento zákon v osobitnej časti ustanovuje len trestné sadzby trestu odňatia slobody*. Uvedená zásada je konkretizáciou ústavného princípu legality zakotvenom v čl. 2 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. (ďalej len „Ústava Slovenskej republiky“), podľa ktorého *„štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“* Zásada *nulla poena sine lege* je plne aplikovateľná aj v správnom trestaní, v ktorom správny orgán môže v správnom konaní páchatel'ovi uložiť len taký druh sankcie a v takej výmere, ako mu umožňuje zákon. V súlade s touto zásadou správny orgán taktiež nemôže uložiť ani vyššiu alebo nižšiu výmeru sankcie, ako mu dovoľuje zákon, a to ani v prípade, ak by to pre páchatel'a, prípadne pre spoločnosť v rámci generálnej prevencie ukladania trestov, bolo účelnejšie.

Správny orgán samozrejme nemôže analogicky ukladať sankcie upravené Trestným zákonom. Páchatel'ovi správneho deliktu môže uložiť len takú sankciu, ktorú za spáchaný správny delikt dovoľujú uložiť normy správneho práva. Správny orgán nemôže páchatel'ovi uložiť trest odňatia slobody, trest prepadnutia majetku, trest domáceho väzenia a pod., pretože predpisy správneho práva uvedené tresty nepoznajú.

Treba mať však na zreteli, že v správnom práve je účinných viacero predpisov, ktoré umožňujú uložiť len fixne stanovený druh a výšku sankcie. V takom prípade správny orgán nemôže prihliadať na ďalšie zásady ukladania sankcií, ani použiť správnu úvahu, ale je striktnie viazaný zákonom. Napr. podľa § 182 ods. 1 písm. a) zákona č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o verejnom obstarávaní“) *Úrad pre verejné obstarávanie uloží verejnému obstarávateľovi alebo obstarávateľovi pokutu vo výške 5% zmluvnej ceny, ak sa vyhol povinnosti uzavrieť zmluvu, koncesnú zmluvu alebo rámcovú dohodu podľa tohto zákona, spôsobom alebo postupom ustanoveným týmto zákonom*. Úrad pre verejné obstarávanie je v prípade tohto správneho deliktu *ex lege* viazaný druhom aj výškou sankcie (pokuta vo výške 5 % zmluvnej ceny) a neprihliada na niektoré ďalšie zásady ukladania trestov (napr. zásadu individualizácie trestu).

Zásada *nulla poena sine lege* je rozobratá v mnohých rozsudkoch súdov. Napr. Najvyšší súd Slovenskej republiky po preskúmaní rozhodnutia správneho orgánu uviedol, že: *„princíp subsidiarity trestného postihu vo verejnom práve vyjadruje požiadavku obmedziť trestanie (sankcionovanie) na prípady, keď je to odôvodnené závažnosťou a spoločenskou škodlivosťou protispoločenského správania. Je špecifickým premietnutím princípu proporcionality, ktorý vyžaduje, aby obmedzenie základných práv jednotlivcov v dôsledku sankcií bolo primerané a súladné s účelom trestania v právnom štáte. Jednou zo zásad ukladania trestov podľa trestného zákona je zásada úmernosti sankcie spáchanému trestnému činu. Vyhodnotenie stupňa spoločenskej škodlivosti správneho deliktu v konkrétnom prípade sa premieta v rozhodnutí o druhu a rozsahu sankcie, ktorú vykonávateľ verejnej správy ukladá páchatel'ovi. Pri výbere druhu trestu sa uplatňuje princíp nulla poena sine lege. Primeranosť uloženej sankcie sa nepremieta len v druhu sankcie, ktorú správny orgán uložil, ale aj v jej výmere. Výmera sankcie (výška pokuty, dĺžka zákazu činnosti atď.) sa určuje na základe kritérií ustanovených zákonmi. Ak tak ustanovuje zákon v rámci výchovnej funkcie administratívnej zodpovednosti má správny orgán právomoc rozhodnúť o upustení od uloženia sankcie.“*¹⁸ Najvyšší súd Slovenskej republiky konštatuje: *„Aj v správnom*

¹⁷ KOŠIČIAROVÁ, S. *Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou*, s. 54.

¹⁸ Najvyšší súd Slovenskej republiky sp. zn. 4Asan/2/2020.

trestaní, je nutné rešpektovať základné princípy trestania, medzi ktoré patrí aj princíp zákonnosti (legality), ktorý je spojený s uplatnením zásady *nullum crimen sine lege* (žiadny trestný čin bez zákona), *nulla poena sine lege* (žiadny trest bez zákona), z ktorej taktiež vyplýva neprípustnosť analógie v neprospech páchatel'a. Tento princíp je zakotvený aj v čl. 49 Ústavy Slovenskej republiky, pričom táto ústavná ochrana sa týka nielen trestného konania, ale je potrebné ju aplikovať aj v konaní o správnych deliktoch. Podmienky trestnej (aj deliktuálnej) zodpovednosti a ukladania sankcií sa nesmú rozširovať prostredníctvom analógie a páchatel'a možno postihnúť len trestom, ktorý výslovne ustanovuje zákon.¹⁹ Ústavný súd Slovenskej republiky uvádza: „...Rada a najvyšší súd tým, že príkaz splniť povinnosť podľa § 18a písm. a/ zákona o vysielaní v každom mesiaci samostatne odvodili od analogického použitia zákona o digitálnom vysielaní v neprospech sťažovateľky, a teda tým, že dotvorili skutkovú podstatu správneho deliktu v jej neprospech a vytvorili možnosť potrestať sťažovateľku sankciou, nekonalí v súlade s princípom *nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*, podľa ktorého aj v správnom trestaní platí, že správne trestné právo nesmie byť aplikované extenzívnym spôsobom v neprospech porušovateľ'a povinnosti, najmä prostredníctvom analógie.“²⁰

Zásada personality trestu

Zásada personality trestu je obsiahnutá v § 34 ods. 3 Trestného zákona, ktorý ustanovuje, že: „trest má postihovať iba páchatel'a, tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby.“ Zmyslom tejto zásady je, aby uložený trest postihol len páchatel'a protiprávneho konania. V praxi je dodržiavanie tejto zásady pomerne náročné, keďže trest spravidla môže postihovať aj blízke osoby páchatel'a. V súvislosti s touto zásadou je preto nutné zabezpečiť, aby trest páchatel'a na jemu blízke osoby a rodinu mal čo najmenší vplyv. Preto pri ukladaní trestu, resp. sankcií súdy by mali prihliadať aj na oprávnené záujmy osôb, s ktorými páchatel' žije v spoločnej domácnosti ako aj iných osôb, ktoré by mohli uložením trestu utrpieť nejakú ujmu.²¹

Analogické uplatňovanie tejto zásady v správnom konaní je možné a žiadané, keďže aj správne orgány by mali pri ukladaní sankcií (najmä pokuty, či zákazu činnosti) dbať, aby sankcia mala čo najmenší dosah na osoby, ktoré sú odkázané na páchatel'a správneho deliktu (vyživované osoby) a nemali by ukladať sankcie poškodzujúce osoby žijúce v spoločnej domácnosti s páchatel'om, či iné osoby, ktoré sú vo vzťahu k páchatel'ovi osobou jemu blízkou. V kontexte tejto zásady by správne orgány mali zisťovať osobné aj majetkové pomery páchatel'a správneho deliktu.

Zásada individualizácie trestu

Táto zásada je zakotvená v odsekoch 4 a 5 paragrafu 34 Trestného zákona. Podľa ods. 4 Trestného zákona *pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy. Súd pri určovaní druhu trestu a jeho výmery prihliadne aj na to, že páchatel' trestného činu získal trestným činom majetkový prospech; ak tomu nebránia majetkové alebo osobné pomery páchatel'a alebo to nebude na ujmu náhrady škody, uloží mu s prihliadnutím na výšku tohto majetkového prospechu popri inom treste aj niektorý trest, ktorým ho postihne na majetku, pokiaľ mu takýto trest za splnenia podmienok podľa odseku 6 neuloží ako samostatný.*

Na naplnenie tejto zásady slúžia určité kritéria, za pomoci ktorých súdy a v správnom konaní správne orgány určujú resp. by mali určovať druh a výmeru konkrétnych sankcií tak, aby

¹⁹ Najvyšší súd Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžf/22/2011.

²⁰ Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PLz. ÚS 3/2014.

²¹ JANKO, S. Komentár k § 34. In: STRÉMY, T., L. KURILOVSKÁ. a kol. *Trestný zákon. Komentár*. 1 zväzok. 1. vydanie, s. 205.

zodpovedali spoločenskej nebezpečnosti. Individualizácia trestu má význam najmä z pohľadu dosiahnutia účelu trestu pri každom jednom páchatelovi a pri každom jednom protiprávnom čine.²²

Vo viacerých predpisoch správneho práva upravujúcich správne trestanie je táto zásada premietnutá a nie je nutná analogická aplikácia s Trestným zákonom. Napr. v zmysle § 12 ods. 1 zákona o priestupkoch správny orgán *pri určení druhu sankcie a jej výmery sa prihliadne na závažnosť priestupku, najmä na spôsob jeho spáchania a na jeho následky, na okolnosti, za ktorých bol spáchaný, na mieru zavinenia, na pohnútky a na osobu páchatela, ako aj na to, či a akým spôsobom bol za ten istý skutok postihnutý v kárnom alebo disciplinárnom konaní*. Podľa § § 182 ods. 5 zákona o verejnom obstarávaní *pri ukladaní pokuty podľa odsekov 2 až 4 Úrad pre verejné obstarávanie prihliada najmä na povahu, závažnosť, spôsob a následky porušenia povinnosti ako aj na to, či už bola účastníkovi konania v minulosti uložená pokuta za ten istý správny delikt. Ak sa verejný obstarávateľ alebo obstarávateľ v jednom verejnom obstarávaní dopustí viacerých správnych deliktov, ktoré sú prejednané v jednom konaní, úrad uloží pokutu len za ten správny delikt, za ktorý možno uložiť najvyššiu pokutu; tým nie je dotknuté uloženie pokuty podľa odseku 2 písm. b) až d), g) a i). Uloženie pokuty za správny delikt v konkrétnom verejnom obstarávaní nebráni uloženiu pokuty tomu istému verejnému obstarávateľovi alebo obstarávateľovi za správny delikt v inom verejnom obstarávaní*.

V niektorých prípadoch je zásada individualizácie sankcie modifikovaná, aby zodpovedala úseku a oblasti správneho práva, v ktorej sa páchatel dopustil protiprávneho konania. Podľa § 28 ods. 10 zákona č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov *orgán úradnej kontroly potravín pri určení výšky pokuty prihliada na závažnosť, trvanie, následky protiprávneho konania, minulosť prevádzkovateľa a na to, či ide o opakované protiprávne konanie. Ak sa prevádzkovateľ dopustí podvodných alebo klamlivých praktík, orgán úradnej kontroly potravín pri určení výšky pokuty prihliada aj na hospodársku výhodu, ktorú mohol prevádzkovateľ protiprávnym konaním získať*.

Zásade individualizácie sankcie venovali pozornosť aj súdy, napr. Ústavný súd Slovenskej republiky prízvukuje: *„Z charakteru pokuty ako majetkovej sankcie nutne vyplýva, že ak má byť individualizovaná a primeraná, musí reflektovať aj majetkové pomery potrestaného. Rovnaká výška pokuty uložená majetnému sa bude javiť ako smiešna a neúčinná, kým v prípade postihu nemajetného môže pôsobiť drakonicky a likvidačne. Nie je teda porušením princípu relatívnej rovnosti, keď dvom osobám v rôznych situáciách bude uložená pokuta v rôznej výške, aj keď by jediným rozdielom ich situácie mali byť práve rozdielne majetkové pomery.*“²³ Najvyšší súd Slovenskej republiky uvádza, že: *“..úlohou krajského súdu bude v ďalšom konaní opakovane vec posúdiť, prihliadnúť na poľahčujúce okolnosti prípadu napr. na skutočnosť, že žalobca disponoval vodičským oprávnením skupiny BE už v čase prejednania priestupku, žalobca svoje konanie oľutoval, konaním žalobcu nevznikla žiadna škoda na cudzom majetku, alebo zdraví, vedením jazdnej súpravy neohrozil plynulosť ani bezpečnosť cestnej premávky..*“²⁴

V rámci analogickej aplikácie zásady individualizácie trestu v správnom konaní s Trestným zákonom by správny orgán v prípadoch, kedy predpisy správneho práva vôbec neupravujú, na aké okolnosti by mal správny orgán pri rozhodovaní o sankcii prihliadať som toho názoru, že pri určovaní druhu a výmery sankcie by mal nepochybne brať do úvahy aj poľahčujúce okolnosti vymedzené v § 36 Trestného zákona, a to či páchatel:

- a) spáchal trestný čin v ospravedlňiteľnom silnom citovom rozrušení,
- b) spáchal trestný čin v dôsledku nedostatku vedomostí alebo skúseností,
- c) spáchal trestný čin v spojitosti s negatívnymi dôsledkami svojej choroby,

²² HAMULÁKOVÁ, Z. Zásady ukladania sankcií. In: *Princípy trestania a správne delikty*. Zborník príspevkov z česko-slovenskej vedeckej konferencie, s. 69-70.

²³ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 9. marca 2004, sp. zn. PL. ÚS 38/02.

²⁴ Najvyšší súd Slovenskej republiky v rozhodnutí sp. zn. 4Asan/2/2020.

- d) spáchal trestný čin vo veku blízkom veku mladistvých alebo ako osoba vo vyššom veku, ak táto skutočnosť mala vplyv na jeho rozumovú alebo vôľovú spôsobilosť,
- e) spáchal trestný čin pod tlakom odkázanosti alebo podriadenosti,
- f) spáchal trestný čin pod vplyvom hrozby alebo nátlaku,
- g) spáchal trestný čin v dôsledku núdze, ktorú si sám nespôsobil,
- h) spáchal trestný čin pod vplyvom tiesnivých osobných pomerov alebo rodinných pomerov, ktoré si sám nespôsobil,
- i) spáchal trestný čin, odvracajúc útok alebo iné nebezpečenstvo alebo konajúc za okolností, ktoré by za splnenia ďalších predpokladov inak vylučovali trestnosť činu, ale konal bez toho, že by boli celkom splnené podmienky nutnej obrany, krajnej núdze, výkonu práva a povinnosti alebo súhlasu poškodeného, oprávneného použitia zbrane, dovoleného rizika alebo plnenia úloh agenta,
- j) viedol pred spáchaním trestného činu riadny život,
- k) pričínal sa o odstránenie škodlivých následkov trestného činu alebo dobrovoľne nahradil spôsobenú škodu,
- l) priznal sa k spáchaniu trestného činu a trestný čin úprimne oľutoval,
- m) sám oznámil trestný čin príslušným orgánom,
- n) napomáhal pri objasňovaní trestnej činnosti príslušným orgánom, alebo
- o) prispel k odhaleniu alebo usvedčeniu organizovanej skupiny, zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny.²⁵

Čo sa týka prítazujúcich okolností, tak analogická aplikácia prítazujúcich okolností upravených v Trestnom zákone je otázna z dôvodu, že sudy viackrát konštatovali, že analógia je prípustná len v prípade, ak je v prospech páchatel'a. Zohľadnenie prítazujúcich okolností, nech je akokoľvek logicky odôvodnené najmä v kontexte analogickej aplikácie poľahčujúcich okolností, by mohlo byť vyhodnotené v neprospech páchatel'a, a teda ako neprípustné, a to aj v prípade že Správny súdny poriadok explicitne odkazuje na analogické použitie zásad ukladania trestov upravené Trestným zákonom.

Zásada primeranosti sankcie spáchanému trestnému činu (zásada proporcionality sankcie)

Zmyslom tejto zásady je, že nikomu by nemal byť uložený prísnejší alebo miernejší trest, ako ten, ktorý vyžaduje závažnosť spáchaného trestného činu a ktorý je potrebný nato, aby bol dosiahnutý účel trestu. Úmernosť trestu závažnosti činu je v Trestnom zákone vymedzená tým, že pre jednotlivé trestné činy sú stanovené určité rozpätia trestných sadzieb, v rámci ktorých by sa mal trest ukladať pre konkrétneho páchatel'a trestného činu. To znamená, že trest má páchatel'ovi spôsobiť len takú ujmu, ktorá je obsahom trestu a nemal by tak prevyšovať potrebu nevyhnutnú na ochranu spoločnosti.²⁶ V správnom práve majú správne orgány spravidla na výber z viacerých druhov sankcií v rôznych výmerách tak, aby mohli páchatel'ovi uložiť presne taký druh a výšku sankcie, ktorá bude primeraná. Správne orgány sú pri ukladaní sankcii povinné zhodnotiť a v odôvodnení rozhodnutia uviesť všetky okolnosti spáchaného správneho deliktu. V prípade, že zákon pripúšťa rozpätie sankcie, tak musia zdôvodniť aj výšku uloženej sankcie. Aj keď určovanie výšky sankcie v rámci vymedzeného rozpätia je ponechané na voľnej úvahe správneho orgánu, sankcie nesmú byť ukladané ľubovoľne, ale správne orgány ich musia pri ukladaní tak, aby naplňali tak represívny, ale aj preventívny účel.²⁷

Najvyšší súd Slovenskej republiky sa v kontexte primeranosti sankcie vyslovil aj ukladaníu sankcií, ktoré majú likvidačný charakter. V zmysle § 198 Správneho súdneho poriadku môže súd

²⁵ Bližšie k poľahčujúcim okolnostiam pozri napr. JANKO, S. Komentár k § 34. In: STRÉMY, T., L. KURILOVSKÁ, a kol. *Trestný zákon. Komentár*. 1. zväzok. 1. vydanie, s. 210 – 215.

²⁶ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*, s. 404

²⁷ VRABKO, M. *Správne právo procesné, Všeobecná časť*. 2. vydanie, s. 36.

sankciou uloženú správnym orgánom znížiť alebo rozhodnúť o upustení od potrestania. V rozhodnutí sp. zn. 8Asan/4/2019 Najvyšší súd Slovenskej republiky uvádza: „*Zákon pre uplatnenie sankčnej moderácie ustanovuje 3 dôvody, ktoré sa viažu na spôsob rozhodovania správneho súdu, a to a) neprimeranosť sankcie povahe skutku, b) likvidačný charakter sankcie pre žalobcu a c) dosiahnutie účelu správneho trestania samotným prejednaním veci. Prvé dva dôvody sú spojené so zmenou druhu sankcie a jej výšky a tretí dôvod má za následok zmenu sankcie na upustenie od potrestania. Pri sankčnej moderácii sa nerieši otázka deliktuálneho zodpovednosti, teda vina žalobcu za správny delikt v širšom zmysle, posudzuje sa otázka primeranosti alebo likvidačného dopadu uloženej sankcie, resp. zmysel uloženia sankcií vo vzťahu k dosiahnutiu účelu správneho trestania.*

Zásada nezlučiteľnosti určitých druhov trestov

V zmysle § 34 ods. 6 a 7 Trestného zákona možno tresty uvedené v § 32 uložiť samostatne alebo možno uložiť viac týchto trestov popri sebe. Za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody, ak tento zákon neustanovuje inak. Popri sebe nemožno uložiť trest:

- odňatia slobody a domáceho väzenia,
- odňatia slobody a povinnej práce,
- peňažný a prepadnutia majetku,
- prepadnutia vecí a prepadnutia majetku,
- zákazu pobytu a vyhostenia.

Zásadu nezlučiteľnosti určitých druhov trestov upravuje v správnom práve napr. zákon o priestupkoch, ktorý v § 11 ods. 2 uvádza, že *sankciu možno uložiť samostatne alebo s inou sankciou; pokarhanie nemožno uložiť spolu s pokutou*. Iné predpisy upravujúce správne trestanie zväčšia nezlučiteľnosť sankcií spravidla neupravujú, ale vzhľadom na druhy trestov vymedzených v § 34 ods. 6 Trestného zákona, ktoré sú nezlučiteľné, analogická aplikácia neprichádza do úvahy, keďže v správnom konaní nie je možné uložiť trest odňatia slobody, trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, ani trest prepadnutia majetku. V správnom práve je síce možné uložiť administratívne vyhostenie cudzinca²⁸ a ochranné opatrenie – obmedzujúce opatrenie²⁹, ktorým sa páchatelovi zakazuje navštevovať určité miesta alebo miestnosti, v jednom konaní je však uloženie administratívneho vyhostenia a obmedzujúceho opatrenia nepravdepodobné, preto uvedenú zásadu nezlučiteľnosti trestov pri realizácii správneho trestania správny orgán neaplikuje a je viazaný len predpismi správneho práva.

Zásada zákazu dvojitého pričítania

Na túto zásadu odkazuje ustanovenie § 38 ods. 1 Trestného zákona, v ktorom sa zakotvuje výslovný zákonný zákaz dvojitého pričítania tej istej okolnosti a to na ťarchu páchatel'a ako aj v jeho prospech. Ide o to, že ak určitá okolnosť je znakom základnej skutkovej podstaty toho istého trestného činu, nemožno ju páchatel'ovi pripočítať opakovane v zmysle predmetného ustanovenia za priťažujúcu alebo poľahčujúcu, ale ani za takú, ktorá dovoľuje uložiť trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby stanovenej zákonom.³⁰ Uvedenú zásadu je možné obdobne aplikovať aj v správnom trestaní za predpokladu, že predpisy správneho práva ukládajú správnemu orgánu zohľadniť všetky okolnosti spáchania správneho deliktu.

²⁸ Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁹ Zákon o priestupkoch, zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

³⁰ ŠAMKO, P. Niekoľko kritických poznámok k aktuálnej judikatúre Najvyššieho súdu SR. Dostupné na: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a155-niekolko-kriticky-ch-poznamok-k-aktualnej-judikaturenajvyssieho-sudu-sr>

Zásada spravodlivosti trestu

Zásada spravodlivosti trestu nemá svoje konkrétne legislatívne vyjadrenie v Trestnom zákone. Za spravodlivý trest sa vo všeobecnosti považuje taký, ktorý je výsledkom starostlivého zváženia všetkých podstatných okolností prejednávaneho prípadu, a to s použitím hmotnoprávnych princípov trestného postihu osôb zabezpečujúcich účel trestania v súlade s čl. 1 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky:

- princíp nulla crimen sine lege, nulla poena sine lege,
- zákaz retroaktivity,
- princíp ne bis in idem,
- princíp proporcionality,
- princíp rešpektovania humánnosti a ľudskej dôstojnosti.³¹

Zásada spravodlivosti trestu úzko súvisí s prechádzajúcimi zásadami, predovšetkým zásadou primeranosti uloženej sankcie a individualizácie trestu. Prejavuje sa predovšetkým v tom, aby bol páchatelovi uložený taký druh trestu a v takej výmere, ktorú je možné považovať za dostatočnú a o ktorej aj poškodené osoby, či verejnosť s pocitom zadosťučinenia konštatujú, že uvedený trest si páchatel zaslúžil a bude nielen represiou za spáchaný delikt, ale povedie aj k všeobecnej a individuálnej prevencii.

K uvedenej zásade môžeme nájsť aj názor **Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý v rozhodnutí sp. zn. 1 To 2/2014** uvádza: „*Všeobecne treba uviesť, že Trestný zákon vychádza zo zásady, že základným účelom a cieľom je ochrana spoločnosti pred trestnými činmi a ich páchatelmi. Zmysel existencie a prípadnej aplikácie noriem trestného práva je predovšetkým v tom, aby sa trestné činy buď vôbec nepáchali, alebo páchali v čo najmenšej miere. Ochrana spoločnosti pred páchatelmi trestných činov vrátane ochrany práv a slobôd jednotlivých občanov robí tak z trestu prostriedok sebaobrany spoločnosti pred trestnými činmi. Trest má však okrem toho pôsobiť výchovne, a to nielen na páchatela, ale aj na ostatných členov spoločnosti, pričom generálna prevencia sa má uskutočňovať prostredníctvom individuálnej prevencie. Ak sa teda páchatelovi zabráni aj v ďalšej trestnej činnosti, dáva sa tým najavo aj ostatným členom spoločnosti, ktoré správanie je nežiaduce, proti čomu je namierený Trestný zákon a takýmto spôsobom možno ovplyvňovať pozitívnu hodnotovú orientáciu občanov spoločnosti. Z hľadiska týchto úvah odvolacieho súdu možno potom dospieť k záveru, že účel trestu v zmysle § 34 ods. 1 Tr. zák. tvorí jednotu, lebo sa musí vzájomne dopĺňovať. Záver súdov o možnosti nápravy páchatela musí byť vždy v plnom súlade s ochranou, ktorú uloženým trestom poskytuje chráneným záujmom spoločnosti, štátu a občanom pred útokmi páchatelov trestných činov. Pri úvahách, aký druh a výmera trestu by spravodlivo zohľadňovali konanie obžalovaného, jeho zavinenie, následok, pohnútku, osobu, pomery a možnosti jeho nápravy a v neposlednom rade aj poľahčujúce a priťažujúce okolnosti, vychádzal aj odvolací súd zo zásady, že trest je právnym následkom trestného činu, a teda musí byť úmerný k spáchanému trestnému činu (zásada proporcionality trestu). Trest je jedným z prostriedkov na dosiahnutie účelu Trestného zákona. Tým je určená aj jeho funkcia v tých smeroch, v ktorých má pôsobiť zákon na ochranu spoločnosti, jednak pred páchatelom trestného činu, voči ktorému sa prejavuje prvok represie (zabráneniu trestnej činnosti) a prvok individuálnej prevencie (výchovy k riadnemu životu - rehabilitácia), a jednak aj voči ďalším občanom - potencionálnym páchatelom, voči ktorým sa prejavuje prvok generálnej prevencie (výchovné pôsobenie trestu na ostatných členov spoločnosti). Trest samozrejme musí vyjadrovať aj morálne odsúdenie páchatela (retribúcia).“*

Zásada humánnosti trestu

Zásada humánnosti trestu nemá priame zakotvenie v Trestnom zákone, ale významne ovplyvňuje ukládanie trestov. Považuje sa za základ trestného práva hmotného. Jej právnym

³¹ KOŠIČIAROVÁ, S. *Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou*, s. 54.

základom je čl. 16 ods. 2 Ústavy a čl. 3 Dohovoru. Z týchto článkov vyplýva, že nikomu nemožno uložiť trest, ktorý by bol neľudský a ponižujúci. Zásada humánnosti trestu má opodstatnenie aj v rámci správneho trestania. Z tejto zásady sa vytvárajú dve požiadavky. Za prvé, aby pred hrozbu správneho trestu boli postavené len také protiprávne konania, pri ktorých je to nevyhnutné vzhľadom na ochranu spoločnosti a na potrebu dodržiavania verejnoprávnych povinností, a zároveň aby sa vytvoril taký systém správnych trestov, ktorý by bol s ohľadom na účel správneho trestania primeraný.³² Zásada humánnosti trestu je úzko spojená aj so zásadou *nulla poena sine lege* a prejavuje sa v tom, že ani pri dodržaní všetkých legislatívnych a formálnych kritérií nemôže byť právna úprava trestania ponechaná na ľubovôli zákonodarcu, naopak, musí vyhovovať aj materiálnym kritériám právneho štátu, najmä zákazu mučenia, neľudského a ponižujúceho trestania požiadavke primeranosti trestu.³³

Potrebu prihliadať na zásadu humánnosti v správnom trestaní prízvukoval aj Krajský súd v Banskej Bystrici, ktorý v rozsudku sp. zn. 20Sa/3/2019-67 zo dňa 07. mája 2019 uvádza: „*Krajský súd poukazujúc na možnosť aplikovať na preskúmanú vec základné zásady ukladania trestov, v tomto prípade trestnoprávnu zásadu spravodlivosti, resp. humánnosti a primeranosti trestu dospel k záveru, že rozhodnutie žalovaného v spojení s rozhodnutím prvostupňového orgánu verejnej správy vychádza z nesprávneho právneho posúdenia veci, a preto napadnuté rozhodnutie v spojení s rozhodnutím prvostupňového orgánu verejnej správy zrušil.*“

Zásada ne bis in idem

Uvedená zásada - nie dvakrát v tej iste veci - vychádza najmä z čl. 5 Ústavy Slovenskej republiky a z čl. 4 Protokolu č. 7 Dohovoru, ktorý upravuje právo nebyť opakovane súdený alebo trestaný. V zmysle uvedeného článku *nikoho nemožno stíhať alebo potrestať v trestnom konaní podliehajúcim právomoci toho istého štátu za trestný čin, za ktorý už bol oslobodený alebo odsúdený právoplatným rozsudkom v súlade so zákonom a trestným poriadkom tohto štátu.*

Zásada *ne bis in idem* má v oblasti správneho trestania dvojité aspekt – hmotnoprávny (zákaz dvojitého potrestania, ktorý zabraňuje uloženiu ďalšieho trestu) a procesnoprávny (zákaz dvojitého trestného stíhania, ktorý zabraňuje vedeniu ďalšieho trestného konania). V konaní o deliktoch (správnych aj trestných) vyjadruje, že nikto nesmie byť stíhaný a potrestaný opätovne pre ten istý skutok.³⁴ Pojem „ten istý skutok“ žiadna právna norma nedefinuje, a často sa vychádza z judikatúry EŠLP.

Vo veci dvojitého postihu - za priestupok a trestný čin - rozhodoval EŠLP v mnohých prípadoch, pričom možno povedať, že jeho rozhodnutia sú značne zmätočné, plné nejasností a nepredvídateľnosti o budúcich možných záveroch EŠLP. Napr. rozsudok *Gradinger proti Rakúsku* z 23. 10. 1995 (sťažnosť č. 15963/90). V tomto prípade sa jednalo o vodiča, ktorý pri dopravnej nehode zapríčinil smrť cyklistu a v krvi mu bol zistený 0,8 g/l alkoholu. Za spôsobenie dopravnej nehody bol odsúdený v trestnom konaní a zároveň mu bola uložená pokuta v správnom konaní za vedenie motorového vozidla pod vplyvom návykových látok. V rozsudku EŠLP konštatoval, že došlo k porušeniu zásady *ne bis in idem*, lebo obidve sporné rozhodnutia sa vzťahovali na rovnaké konanie. Za základ pre výklad pojmu "trestný čin" bolo vzatá totožnosť skutku bez ohľadu na jeho právnu kvalifikáciu.

V prípade *Oliveira proti Švajčiarsku* z 30. 7. 1998 (sťažnosť č. 25711/94) však EŠLP zaujal úplne opačný postoj. V tomto prípade sa jednalo o dopravnú nehodu, pri ktorej pani Oliveira dostala na zľadovatelej vozovke šmyk, narazila do dvoch iných vozidiel a jednej osobe spôsobila ťažkú ujmu na zdraví. Sťažovateľka bolo postihnutá jednak za nezvládnutie vedenia vozidla z dôvodu neprispôsobenia rýchlosti poveternostným podmienkam a jednak za ublíženie na zdraví z nedbanlivosti. EŠLP konštatoval, že nejde o porušenie *ne bis in idem*, pretože ide o typický príklad,

³² PRÁŠKOVÁ, H. *Základy odpovědnosti za správní delikty*. 1. vydání, s. 48.

³³ JANKO, S. Komentár k § 34. In: STRÉMY, T., L. KURILOVSKÁ a kol. *Trestný zákon. Komentár*. 1 zväzok. 1. vydanie, s. 205. Pozri aj rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011.

³⁴ HAMULÁKOVÁ, Z. a M. HORVAT. *Základy správneho trestania*, s. 61.

keď jeden skutok predstavuje viac trestných deliktov (súbeh). Charakteristickou črtou tohto pojmu je, že jediný kriminálny čin predstavuje dva samostatné trestné delikty. Neexistuje nič, čo by v takej situácii porušovalo článok 4 Protokolu č. 7, pretože toto ustanovenie zakazuje súdiť ľudí dvakrát za ten istý trestný delikt, zatiaľ čo v danom prípade jeden skutok predstavuje viac trestných deliktov (ideálny súbeh), jeden kriminálny čin predstavuje dva samostatné delikty.³⁵ V rozhodnutí *Zolotukhin proti Ruskej federácii* z 10. 2. 2009 (sťažnosť č. 14939/03) sa EŠLP snažil zjednotiť rozhodovaciu svoju činnosť, keď sa vyjadril, že pre posúdenie, či ide o ten istý delikt, nie je rozhodujúce ako sú delikty právne posúdené či ide o delikty s rovnakým názvom, ani či ide o "trestné" delikty podľa toho istého zákona (môže ísť o "trestný" delikt, ktorý bude v jednom konaní posúdený podľa trestného zákona a v ďalšom napríklad podľa zákona o priestupkoch alebo zákona o cestnej premávke). Pre posúdenie, či ide o ten istý delikt je rozhodujúce, či ide v oboch prípadoch o "zhodné konanie" alebo aspoň o konanie, ktoré "je v podstate rovnaké", ktoré sa vyznačuje zhodným "súborom konkrétnych skutkových okolností, neoddeliteľne spojených v čase a priestore."³⁶

Z pohľadu naplnenia zásady *ne bis in idem* je irelevantné, či obvinený bol právoplatným rozhodnutím potrestaný alebo bol uznaný za nevinného (bolo správne konanie zastavené). Hmotnoprávnym dôsledkom nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia je vznik prekážky vo veci rozhodnutej, tzv. *res iudicata*, podľa ktorej každé právoplatné rozhodnutie o správnom delikte o tom istom skutku tvorí prekážku veci rozhodnej vo vzťahu k tej istej osobe.³⁷ Totožnosť skutku je daná, ak je súčasne daná totožnosť protiprávneho a spoločensky škodlivého správania páchatel'a deliktu, totožnosť páchatel'a deliktu a totožnosť záujmu chráneného zákonom, ktorý páchatel' ohrozil alebo porušil. *Ne bis in idem* nie je dotknutý a nemožno sa ho úspešne dovolať v prípade súbehu³⁸ a v prípade zrušenia právoplatného rozhodnutia o delikte z dôvodu jeho nezákonnosti (vtedy sa neuplatňuje prekážka *res iudicata* – čl. 4 ods. 2 Protokolu k čl. 7 Dohovoru).³⁹

Z uvedeného vyplýva, že zásada *ne bis in idem* musí byť aplikovaná aj v správnom trestaní a správne právo procesné na túto zásadu reflektuje tým, že ukladá správnomu orgánu povinnosť správne konanie o správnom delikte zastaviť podľa § 30 ods. 1 písm. i) správneho poriadku z dôvodu, že v tej istej veci sa právoplatne rozhodlo a skutkový stav sa nezmenil. V prípade správneho deliktu, ktorý je priestupkom, správny orgán konanie zastaví podľa § 76 ods. 1 písm. g) zákona o priestupkoch – o skutku už bolo právoplatne rozhodnuté správnym orgánom alebo orgánom činným v trestnom konaní.

Záver

V príspevku boli naznačené zásady ukladania trestov vymedzené Trestným zákonom, ktoré by v zmysle rozhodovacej činnosti EŠLP a Správneho súdneho poriadku mal primerane aplikovať aj správny orgán rozhodujúci o správnom delikte. O povinnosti použiť zásady trestného práva však správne orgány častokrát nevedia, navyše ich použitie má v správnom práve svoje obmedzenia a ich aplikácia nie je vždy jednoznačná, preto je najvyšší čas, prijať všeobecný správnoprávny kódex, ktorý by kodifikoval správne trestanie. Konanie o správnom delikte je nesmierne zložitý

³⁵ VAEO, M. *Ne bis in idem* v slovenskom (európskom) trestnom práve. In: *Justičná revue*. Roč. 61, č. 11, 2009, s. 1129-1146.

³⁶ Obdobne sa Najvyšší súd Českej republiky vo svojom uznesení zo dňa 23. 3. 2011 sp. zn. 8 Tz 10/2011, v ktorom uviedol, že zásadné východisko pre posúdenie otázky, či sú skutky v oboch konaniach totožné predstavujú popisy skutkového stavu, a to bez ohľadu na prípadné odlišnosti v právnej kvalifikácii tohto skutku v oboch konaniach. Totožnosť skutku je teda daná vtedy, ak sa jedná o konkrétne skutkové okolnosti týkajúce sa toho istého obvineného a sú neoddeliteľne spojené v mieste a čase. Bližšie k zásade *ne bis in idem* pozri HAŠANOVÁ, J. Trestanie príslušníkov Policajného zboru v kontexte zásady *ne bis in idem*. In: *Bezpečnostní teorie a praxe*, č. 2, 2018, s. 23-34.

³⁷ HAMUEÁKOVÁ, Z. a M. HORVAT. *Základy správneho trestania*, s. 62.

³⁸ Za porušenie zásady *ne bis in idem* sa napríklad zásadne nepovažuje konanie, ktorým sa páchatel' dopustil správneho deliktu (napr. priestupku) a zároveň správneho disciplinárneho deliktu, keďže objekty protiprávneho konania nie sú totožné.

³⁹ KOŠÍCIAROVÁ, S. *Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou*, s. 21.

právny proces a nie je vhodné, aby orgány, ktoré v niektorých prípadoch ukladajú aj miliónové pokuty a niekoľkoročné zákazy činnosti, museli improvizovať a boli odkázané na primeranú analógiu s inštitútmi iných právnych odvetví.

Zoznam bibliografických odkazov

FRUMAROVÁ, K. a kol. Správni trestání. Praha: Leges, 2017, 396 s. ISBN 978-80-7502-250-9.

HAMULÁKOVÁ, Z., HORVAT, M. Základy správneho trestania. Bratislava : Wolters Kluwer, 2019, 305 s. ISBN 978-80-571-0142-0.

HAŠANOVÁ, J. Aplikácia trestnoprávných inštitútov pri rozhodovaní o správnych deliktoch. In: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi: zborník príspevkov z 11. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2023, s. 256-279. ISBN 978-80-8054-992-3.

KOŠIČIAROVÁ, S. Zákon o priestupkoch. Podrobný komentár s judikatúrou. Praha: Leges, 2020, 830 s. ISBN 978-80-7502-465-7.

KUKLIŠ, Ľ. Správne trestanie v judikatúre NS SR (súčasný vývoj). In: Pôsobnosť a organizácia správneho súdnictva v Slovenskej republike. Bratislava : Univerzita Komenského, Právnická fakulta, 2012. s 329.

PRÁŠKOVÁ, H. Základy zodpovednosti za správni delikty. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400456-8.

STRÉMY, T., L. KURILOVSKÁ, a kol. Trestný zákon. Komentár. 1 zväzok. 1. vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7676-429-3.

ŠAMKO, P. Niekoľko kritických poznámok k aktuálnej judikatúre Najvyššieho súdu SR.[online]. [cit.18.1.2024]. Dostupné na internete: <https://www.pravnelisty.sk/clanky/a155-niekoľko-kritických-poznamok-k-aktualnej-judikature-najvyššieho-sudu-sr>

VAEO, M. Ne bis in idem v slovenskom (európskom) trestnom práve. In: Justičná revue. Roč. 61, č. 11, 2009, s. 1129-1146. ISSN 1335-6461.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd – oznámenie Federálneho ministerstva zahraničných vecí č. 209/1992 Zb. v znení neskorších oznámení

Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov

Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 91/2016 Z. z. trestnej zodpovednosti právnických osôb a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 68/2014 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 152/1995 Z. z. o potravinách v znení neskorších predpisov

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov

Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 1/2014 Z. z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Odporúčanie Výboru ministrov Rady Európy R (91) 1 o ukladaní administratívnoprávnych sankcií

Rozsudok ESĽP z 8. júna 1976 vo veci Engel a ďalší proti Holandsku, č. sťažnosti 5100/71

Rozsudok ESĽP vo veci Lauko proti Slovensku č. sťažnosti 26138/95

Rozsudok ESĽP vo veci Kadubec proti Slovenskej republike č. sťažnosti 27061/95

Rozsudok ESĽP vo veci Öztürk proti Nemecku zo dňa 21. 2. 1984

Rozsudok Gradinger proti Rakúsku z 23. 10. 1995 č. sťažnosti 15963/90

Rozsudok Oliveira proti Švajčiarsku z 30. 7. 1998 č. sťažnosti 25711/94

Rozsudok Zolotukhin proti Ruskej federácii z 10. 2. 2009 č. sťažnosti 14939/03

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 476/2016-46

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 9. marca 2004, sp. zn. PL. ÚS 38/02

Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. Pl. ÚS 21/04

Rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. PLz. ÚS 3/2014

rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 106/2011.

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4Asan/2/2020

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 To 2/2014

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 7Sžo/1/2018

Najvyšší súd Slovenskej republiky sp. zn. 4Asan/2/2020

Najvyšší súd Slovenskej republiky sp. zn. 3Sžf/22/2011

Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 9 Afs 141/2007

Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 1 as 27/2008-67

Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Českej republiky sp. zn. 1 As 27/2008

Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 8Asan/4/2019

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Sžf 41/2008.

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2 Sžo 251/2009

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 6 Sžo 7/2012

Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 20Sa/3/2019-67

<<https://rm.coe.int/16804fc94c>>.

Kontaktné údaje:

pplk. doc. JUDr. Mgr. Janka Hašanová, PhD.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Katedra správneho práva

janka.hasanova@akademiapz.sk

PROBLEMATIKA PRIENIKU ZAKÁZANÝCH LÁTOK DO VÄZENSKÝCH ZARIADENÍ

pplk. JUDr. Ivan HRČKA

pplk. Mgr. Ľuboš NÁROŽNÝ

Odbor preventívno-bezpečnostnej služby

Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

Anotácia: *V súčasnosti je najaktuálnejšou bezpečnostnou hrozbou, ktorá ovplyvňuje výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody, resp. bezpečnosť objektov Zboru väzenskej a justičnej stráže, prienik omamných a psychotropných látok, liekov viazaných na lekársky predpis, ako aj látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom do priestorov väzenských objektov. Cieľom príspevku je krátká analýza rozsahu prezentovanej bezpečnostnej hrozby a navrhnutie možných východísk, či riešení tohto neželaného stavu.*

KLúčové slová: *výkon väzby, výkon trestu odňatia slobody, omamné a psychotropné látky, lieky viazané na lekársky predpis, látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom*

Annotation: *Nowadays, the most challenging security threat affecting the due execution of remand detention and prison sentence, and thus affecting the security in the facilities of the Corps of Prison and Court Guard, is the penetration of narcotic and psychotropic substances, prescription medications, and substances with anabolic or other hormonal effects into prison premises. The objective of this paper is to briefly analyse the extent of this security threat and propose possible solutions to address this concerning issue.*

Keywords: *remand detention execution, prison sentence execution, narcotic and psychotropic substances, prescription medications, substances with anabolic or other hormonal effects*

Úvod

Úlohy väznenstva v Slovenskej republike zabezpečuje Zbor väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „zbor“), ktorý sa ako jedna z ozbrojených bezpečnostných zložiek štátu zabezpečujúcich výkon spravodlivosti v Slovenskej republike okrem iného spolupodieľa aj na zaisťovaní bezpečnosti verejnosti a štátu.

Zbor zabezpečuje dočasné obmedzenie slobody pohybu osôb dôvodne podozrivých zo spáchania trestného činu na účely trestného stíhania (výkon väzby) a osôb právoplatne odsúdených za spáchanie trestného činu (výkon trestu odňatia slobody) a vytvára podmienky na spravodlivé vysporiadanie sa s následkami trestného činu a ucelenú prípravu odsúdených na život po prepustení, ktorá by mala chrániť spoločnosť pred opakovaným páchaním trestných činov ich páchatelmi.

Zabezpečenie výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody, ako aj zabezpečenie ochrany objektov zboru a objektov detenčného ústavu patria medzi základné úlohy zboru, ktorými participuje na zabezpečovaní vnútornej bezpečnosti štátu.

Neustály vývoj spoločnosti, technologický pokrok a zmeny v spoločnosti ovplyvnené krízami s celosvetovými dopadmi, teroristické útoky vo svete, utečenecká kríza v súvislosti s vojnovými konfliktmi v krajinách Blízkeho východu a na Ukrajine, pandémie choroby COVID-19, či prvý teroristický útok v Bratislave stavajú pred zbor nové výzvy v oblasti bezpečnosti a zabezpečovania základných úloh zboru.

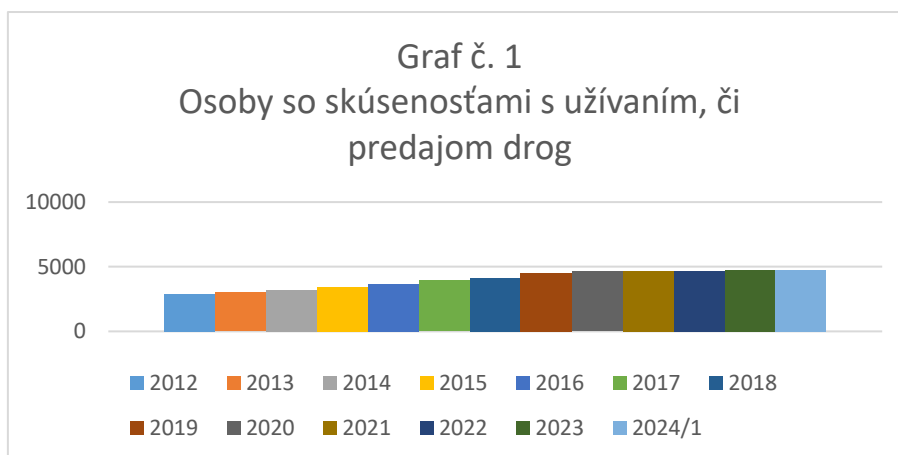
Zbor sa v rámci svojich možností a zákonných oprávnení snaží odhaľovať a potláčať všetky bezpečnostné hrozby, ktoré by mohli ohroziť výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody, resp. bezpečnosť objektov zboru a objektov detenčného ústavu.

V súčasnosti je najaktuálnejšou bezpečnostnou hrozbou, ktorá ovplyvňuje výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody, resp. bezpečnosť objektov zboru prienik omamných a psychotropných látok, liekov viazaných na lekársky predpis, ako aj látok s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom do priestorov väzenských objektov.

Analýza súčasného stavu

Zbor eviduje neustále rastúci trend počtu väznených osôb, ktoré sa nachádzajú vo výkone väzby, resp. výkone trestu odňatia slobody za podozrenie, resp. spáchanie drogových trestných činov, alebo tieto osoby sami uviedli, že v civilnom živote užívali omamné a psychotropné látky, alebo táto informácia bola zistená z iných zdrojov.

Z grafu č. 1 a tabuľky č. 1 vyplýva, že počet osôb s drogovou skúsenosťou sa v priebehu posledných desiatich rokov zvýšil viac ako o jednu polovicu, keďže z priemerného počtu 2878 v roku 2012 sa priemerný počet v roku 2023 zvýšil na počet 4772. Aktuálne ku dňu 31.01.2024 číni 4723 osôb, čo predstavuje takmer 49 % z celkového počtu 9724 osôb vo výkone väzby a výkone trestu odňatia slobody.

Tabuľka č. 1

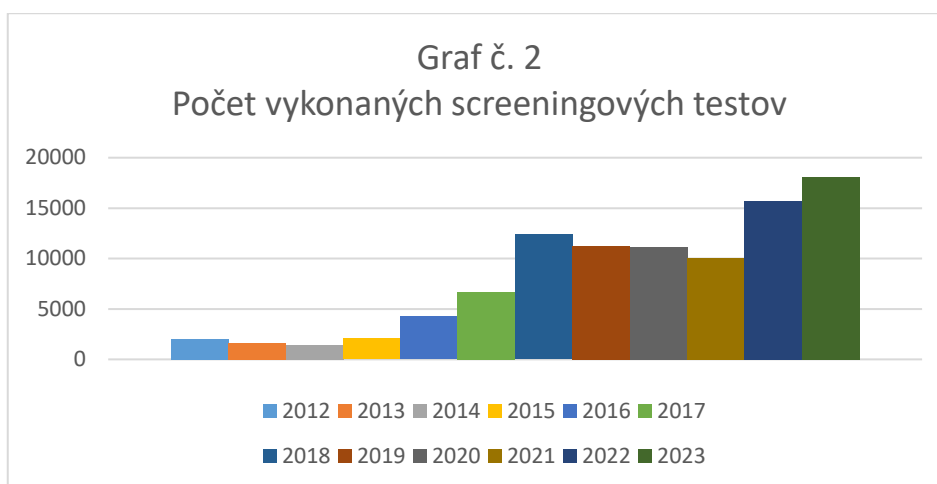
Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	1-2024
Počet osôb	2878	3010	3183	3439	3638	3934	4145	4501	4641	4660	4682	4772	4723

Vo väzenskom prostredí sa zbor snaží s takýmito osobami pracovať v rámci cielene stanovených programov zaobchádzania, spoluprácou v problematike angažovanými organizáciami, dobrovoľnou účasťou v bezdrogových zónach a pod. Zbor sa v rámci svojej preventívnej a kontrolnej činnosti medzi väznenými osobami snaží postupne zvyšovať počet vykonaných screeningových testov na prítomnosť nepovolených látok. Screening sa vykonáva cielene v prípade konkrétneho podozrenia vychádzajúceho z neobvyklého správania väznenej osoby, na základe operatívnych informácií o užití nepovolených látok alebo preventívne (napr. v prípadoch výkonu ochranného liečenia väznenou osobou).

Z hľadiska protidrogovej politiky je nevyhnutné prijať opatrenia a vyvinúť maximálne úsilie s cieľom zabrániť prieniku omamných a psychotropných látok do väzenských objektov a súčasne eliminovať ich užívanie väznenými osobami.¹

Z grafu č. 2 vyplýva, že v porovnaní počtov vykonaných screeningových testov zborom v roku 2012 s rokom 2024 evidujeme takmer ich 9-násobné navýšenie.

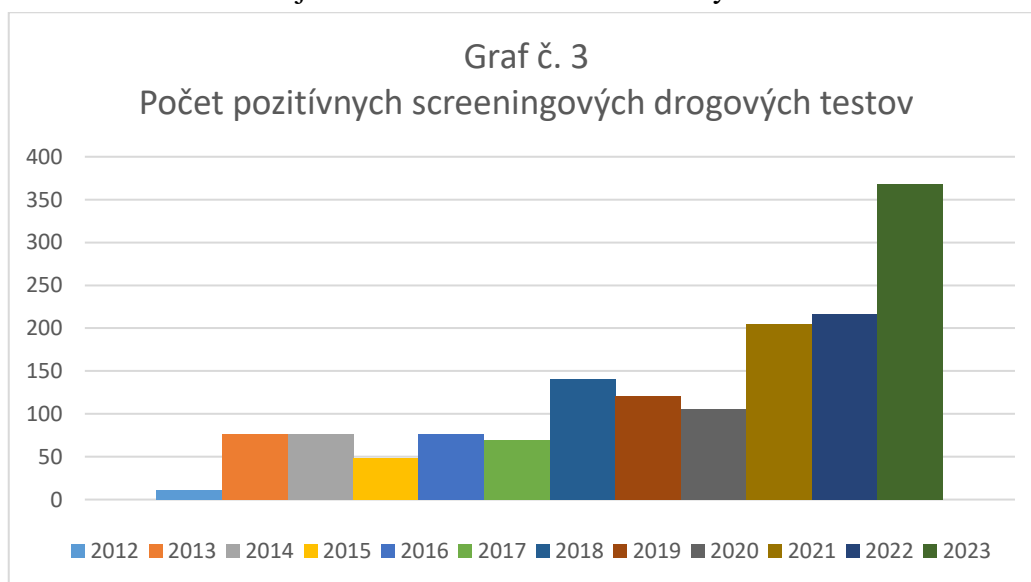
¹ VRÁBLOVÁ, M., KLÁTIK, J., RÍSOV, V. Drogové trestné činy. Praha: Leges, 2018. s. 181 – 185. Dostupné na: https://iuridica.truni.sk/sites/default/files/dokumenty/katedry/tpak/monografia_-_drogove_trestne_ciny.pdf

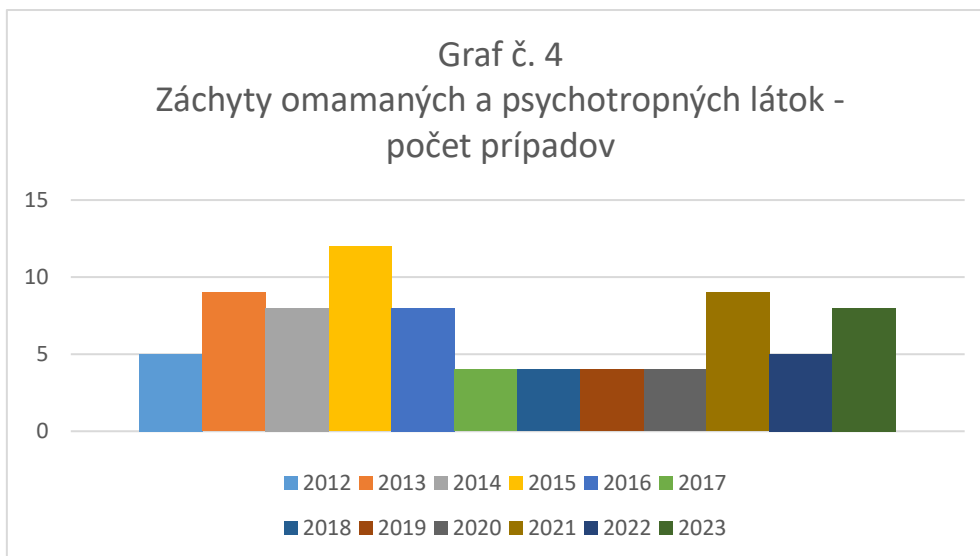
Treba poznamenať, že stúpajúci počet vykonaných testov zborom bol ovplyvnený aj tou skutočnosťou, že v minulosti neboli dostupné screeningové testy na vybrané druhy liekov, resp. ich účinných látok. S postupnou dostupnosťou nových screeningových testov na benzodiazepíny, tramadol, pregabalín, opiáty (morfín), tricyklické antidepresíva a pod. sa zvýšila efektívnosť odhaľovania a overovania prípadov zneužívania liekov viazaných na lekárske predpis. Postupne sa na trhu objavujú aj screeningové testy na doteraz bežne netestované lieky, ako napr. fentanyl, či buprenorfín. V prípade potreby zbor už dlhodobo využíva aj služby certifikovaných laboratórií klinickej biochémie a to za účelom komplexného rozboru príslušnej biologickej vzorky väznenej osoby.

Zároveň treba konštatovať, že s počtom vykonaných screeningových testov sa úmerne zvyšoval aj počet pozitívnych prípadov, z čoho môžeme usudzovať, že len samotná detekcia neprispieva k prevencii (aspoň nie v dostatočnej miere) zneužívania nepovolených látok väznenými osobami. Predmetný screening je sám o sebe skôr len pomocným nástrojom v rámci operatívno-pátracej činnosti vybraných príslušníkov zboru a kontrolnej činnosti vykonávanej zborom, jedným z dôkazov v rámci disciplinárneho konania, priestupkového konania, trestného konania a zároveň slúži na verifikáciu informácií, že prišlo k "úspešnému" preniku (vneseniu) a distribúcii nepovolených látok do väzenských objektov alebo zneužitiu nepovolených látok väznenými osobami, napr. na pracoviskách mimo väzenských objektov.

Z grafu č. 3 vyplýva, že porovnaním počtu pozitívnych vykonaných screeningových testov roku 2012 s rokom 2023 evidujeme takmer ich 35-násobné navýšenie.

V prípade, že je zbor úspešný v odhalení a zaistení nepovolených látok (omamné a psychotropné látky, lieky, látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom), tak následne v závislosti od typu nepovolenej látky nasleduje proces interného šetrenia, priestupkového konania, trestného konania, resp. postúpenia podnetu vecne a miestne príslušnému orgánu činnému v trestnom konaní.

Záchyt omamných a psychotropných látok a liekov vyplývajúcich z grafov č. 4, 5 a 6 je potrebné interpretovať vo viacerých rovinách, napriek tomu, že vývoj počtu prípadov zachytených omamných a psychotropných látok a liekov vyzerá byť konštantný, tak vo svetle neustále sa zvyšujúceho počtu pozitívnych screeningových testov možno oprávnene predpokladať, že počet nezachytených prípadov omamných a psychotropných látok a liekov sa zvyšuje. Tento trend potvrdzujú aj operatívne informácie príslušníkov zboru vykonávajúcich operatívno-pátraciu činnosť, kooperujúcich bezpečnostných zložiek, nárast počtu osôb s drogovou skúsenosťou (graf č. 1, tabuľka č. 1) a v neposlednom rade zvýšený výskyt väznených osôb, ktoré v civilnom prostredí páchali závažnú drogovú trestnú činnosť organizovanou formou.

Zbor napriek veľkému úsiliu o elimináciu prieniku nepovolených látok do priestorov väzenských objektov (aj v spolupráci s Policajným zborom SR), zostáva v súčasnosti technologicky v nevýhode, keď napr. zabezpečenie rôznych typov RTG prístrojov batožín a vecí, bezpečnostných (telesných) skenerov, skenerov automobilových prostriedkov, prístrojov na vyhľadávanie nepovolených látok a výbušnín je finančne náročné. Z uvedeného dôvodu sa zbor musí v prevažnej miere spoliehať len na vlastné ľudské zdroje a dlhodobé skúsenosti s bojom proti tomuto typu nepovolenej a trestnej činnosti väznených osôb a iných osôb. Potláčanie tohto negatívneho javu vo väzenských objektoch je výrazne ovplyvnené a limitované taktiež nepriaznivou personálnou situáciou v zbere. Personálna poddimenzovanosť v jednotlivých ústavoch zboru je vnímaná aj väznenými osobami, čo považujeme aj za jeden z faktorov, ktorý môže uľahčovať páchanie nedovolenej a trestnej činnosti.

Základným problémom, ktorý spája oba faktory (technologický a personálny) je dlhodobé finančné poddimenzovanie zboru, ktoré neumožňuje nákup modernej detekčnej techniky (veľkokapacitné skenery a röntgeny, detektory nepovolených látok), ako aj priaznivejšie platové podmienky, ktoré by službu v zbere robili pre budúcich uchádzačov o prijatie do služobného pomeru atraktívnejšou.

Ďalším aspektom problému prieniku omamných a psychotropných látok a liekov do väzenských priestorov je možnosť postihu takéhoto konania. V trestnoprávnej rovine je v Trestnom zákone už dlhodobo stanovený postih za nedovolenú výrobu omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi.

Novelou Trestného zákona účinnou od 01.01.2022, ktorou bolo stanovené množstvo predstavujúce väčší rozsah látky s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom na základe odvodenia od množstva jednej dávky a nie na základe výšky škody vo väčšom rozsahu, ktorá fakticky spôsobovala nepostihnuteľnosť tzv. bežných priekupníkov s touto nebezpečnou látkou, sa vytvoril použiteľný nástroj na trestnoprávne "zastrašenie" a prípadné potrestanie páchatel'ov tejto častej trestnej činnosti vo väzenských zariadeniach. Maskulínne väzenské prostredie, v ktorom fyzická sila ako nástroj zastrasovania, či zvyšovania prestíže zo strany väznených osôb, je vysoko cenená, tak spôsobuje vysoký dopyt po látkach s anabolickým alebo hormonálnym účinkom, ktoré môžu želaný efekt rýchlo zabezpečiť.

Ako trestnoprávne nepostihnuteľné môžeme v súčasnosti uviesť držanie a obchodovanie s liekmi viazanými na lekárske predpis, ktoré majú analgetické, utlmujúce, či povzbudivé účinky a vo väzenskom prostredí plnia úlohu lacnejšej náhrady omamných a psychotropných látok, či platobný prostriedok v rámci čierneho trhu väzenského mikrosvetu.

V súčasnosti v rámci zákonnej represie za držanie a obchodovanie s liekmi viazanými na lekárske predpis existuje len možnosť disciplinárneho potrestania obvineného a odsúdeného za spáchanie disciplinárneho previnenia v zmysle príslušných ustanovení zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby v znení neskorších predpisov, resp. zákona č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Postihnutie civilných osôb, ktoré sú v drvivej väčšine tohto konania aktívne účastné je v súčasnosti možné len za spáchanie priestupku, za priestupok špeciálne upravený v zákone č. 4/2001 Z. z. o Zbere väzenskej a justičnej strážne v znení neskorších predpisov.

Úplnú nepostihnuteľnosť v súčasnosti predstavuje prechovávanie a používanie elektronických cigariet, ale aj iných produktov obsahujúcich látku HHC (hexyhydrokanabidol). Látka HHC je novou psychoaktívnou látkou s podobnými účinkami ako látka THC, pričom jej efekt možno prirovnať k účinkom slabším polo-syntetických látok, ako napr. delta 8 THC, či delta 10 THC.

Príklady ohrozenia bezpečnosti prienikom nepovolených látok

V spoločnosti v mesiaci október 2022 zarezoval prípad, keď sa zbor podieľal v rámci spolupráce s Policajným zborom SR na rozložení organizovanej skupiny osôb vo výkone trestu, ako aj v civilnom živote, ktorá sa dlhodobo, cielene a vo veľkom rozsahu podieľala na prechovávaní, distribúcii a v neposlednom rade na prieniku nepovolených látok do ústavu v Leopoldove. Dňa 14. októbra 2022 vyšetrovateľ Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Trnave vzniesol obvinenie celkovo trom odsúdeným osobám a dvom osobám z civilného prostredia za obzvlášť závažný zločin nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 ods. 3, ods. 4 písm. c), ods. 6 písm. b) Trestného zákona.

Ako ďalší príklad z roku 2022 je možné spomenúť mimoriadnu udalosť v zbore, keď prišlo na základe operatívnych informácií príslušníkov zboru v priestore nestráženého pracoviska mimo ústavu s voľným pohybom k nájdeniu a zaisteniu väčšieho množstva tabliet u odsúdeného v celkovom počte 1654 ks tabliet (Pregabalin 150 mg - 462 ks, Pregabalin 300 mg - 502 ks, Stanazol 10 - 4 balenia - 400 ks, Dianabol 10 - 2 balenia - 200 ks, okrúhle tabletky žltohnedej farby bez označenia - 90 ks). Predmetné nepovolené látky predstavovali lieky viazané na lekársky predpis (Pregabalin), ktoré sú využívané napr. pri liečbe epilepsie, úzkostných stavov a anabolické steroidy (Dianabol a Stanazol). V časti zaistených steroidov bolo príslušným orgánom činným v trestnom konaní vedené trestné stíhanie pre prečin neoprávnené zaobchádzanie s látkami s anabolickým alebo iným hormonálnym účinkom podľa § 176 ods. 3 písm. d) Trestného zákona.

Koncom roka 2023 pri dôkladnej osobnej prehliadke odsúdených vracajúcich sa z nestráženého pracoviska mimo ústavu s voľným pohybom bola u odsúdeného v spodnom prádle zaistená elektronická cigareta s označením CCELL - C4722. Vo veci bolo pôvodne začaté trestné stíhanie z dôvodu podozrenia na spáchanie prečinu nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 ods. 3 Trestného zákona. Na základe výsledkov znaleckého posudku, ktorý identifikoval predmetnú látku ako HHC, ktorá nie je zaradená do zoznamu omamných a psychotropných látok v zmysle zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov, muselo byť predmetné trestné stíhanie zastavené podľa § 215 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku.

V uvedených príkladoch, ako aj vo všeobecnosti možno uviesť, že príslušníci zboru sa pri odhaľovaní tohto druhu nepovolenej a trestnej činnosti stretávajú s rôznymi sofistikovanými spôsobmi prienikov nepovolených látok do väzenských objektov, napr.:

- ich ukrytím v kovových polotovarochoch alebo v inom materiály/tovare, či pracovnom náradí, ktorý je privázaný na pracoviská v ústavoch civilnými osobami v dopravných prostriedkoch, kde sú konkrétnymi odsúdenými prevzaté alebo extrahované a následne ďalej ukryté, resp. distribuované v ústave,
- prostredníctvom návštev blízkych alebo iných osôb obvinených alebo odsúdených, ktoré pred alebo po návštevách ukrývali nepovolené látky v miestach dostupných odsúdeným s voľným pohybom alebo nepovolené látky odovzdali skryte odsúdeným priamo počas návštevy, pričom takto prevzaté nepovolené látky bývajú ukrývané najčastejšie v telesných dutinách, prípadne v oblečení,
- ich predchádzajúcim ukrytím vo vonkajších priestoroch pracovísk mimo ústavu, kde ústav poskytuje odsúdených na vykonávanie zmluvných prác, kde sú konkrétnymi odsúdenými z dohodnutého úkrytu vyzdvihnuté a následne vložené

do telesných dutín a takýmto spôsobom prenášané do väzenských objektov po návrate z pracovísk mimo ústavu,

- ich zaslaním v korešpondencii alebo v balíku určeného pre odsúdeného.

Možné závažné následky

- ohrozenie života a zdravia obvinených a odsúdených intoxikáciou nepovolenými látkami,
- sekundárne ohrozenie života a zdravia obvinených, odsúdených, príslušníkov a zamestnancov zboru a iných osôb intoxikovanými väznenými osobami.

Záver

Stavebné, žienijné, technické, spojovacie a signálno-bezpečnostné prostriedky jednotlivých ústavov zboru je potrebné zosúladiť s aktuálnymi bezpečnostnými potrebami zboru, súdov a prokuratúr a zabezpečiť ich technickú úroveň a kvalitu zodpovedajúcu dnešnej modernej dobe. Dlhodobým nedofinancovaním potrieb zboru na priebežnú obnovu a modernizáciu má za následok, že viaceré bezpečnostné systémy v jednotlivých ústavoch sú v nedostatočnom stave. Tu sa javí ako nádejná úspešná implementácia projektu „Optimalizácia procesov riadenia a prevádzky Zboru väzenskej a justičnej stráže“ v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra. Tento projekt je aktuálne vo fáze implementácie, ukončenie sa predpokladá v priebehu roka 2024. Je však potrebné zdôrazniť potrebu spolufinancovania zo štátneho rozpočtu na prevádzku a priebežnú údržbu softvérového a hardvérového vybavenia, ako aj financovanie potrieb, ktoré projekt neobsahuje, ako napr. dobudovanie častí integrovaného bezpečnostného systému v ubytovaniach väznených osôb (signalizačná a komunikačná technika).

Zároveň na zabránenie prieniku nepovolených vecí do ústavov a do detenčného ústavu je nutné obstaráť röntgeny batožín a vecí, detektory kovov, nepovolených látok a výbušnín, bezpečnostné (telesné) skenery overené dobrou praxou v zahraničných väzenských službách², resp. obdobné zariadenia určené na detekciu nepovolených vecí, ako aj detekčné zariadenia umožňujúce vyhľadať v priestore ústavu mobilné telefóny a iné mobilné elektronické zariadenia.

Zbor si v rámci schválenej Koncepcie väznenstva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030³ stanovil koncepčné ciele a úlohy, ktoré by mohli čiastočne pomôcť v rámci technologického zaostávania zboru za predpokladu finančného krytia jednotlivých cieľov.

V neposlednom rade by mohla pomôcť právna úprava novej skutkovej podstaty trestného činu držania a obchodovania s liekmi viazanými na lekársky predpis s analgetickým účinkom, utlmujúcim, či povzbudivým účinkom, ktorá by bola naviazaná na väzenské prostredie a väznené osoby, t. j. na prípady, keď cieľovým adresátom má byť konkrétna osoba vo výkone väzby, resp. výkone restu odňatia slobody alebo na prípady, keď sa konkrétna osoba, ktorá mala byť adresátom síce nepreukázala, ale k samotnému prieniku takýchto liekov do väzenského prostredia prišlo a to napr. v balíku, korešpondencii, či pred vykonaním návštevy s väznenou osobou a ich konkrétne množstvo by zakladalo trestnoprávny postih.

Uvedené podporuje aj skutočnosť, že väznené osoby dokážu lieky viazané na lekársky predpis vo väzenskom prostredí predať až za desaťnásobnú cenu oproti reálnym nákupným cenám v lekárnach. Tým sa vytvára prostredie na nelegálnu zárobkovú činnosť, keď sa spolčia osoby z civilného prostredia, ktoré získavajú vo väčšine nelegálnym spôsobom vo väzení žiadané lieky a tieto sa snažia doručiť spoločníkom vo väzení, ktorí následne zabezpečia ich distribúciu. Spôsob odplaty za takúto činnosť je tiež vysoko sofistikovaný a rôznorodý a to od jednoduchého

² Napríklad v Anglicku a Walese začali používať takéto technické zariadenia a za 4 mesiace v 28 väzniciach, v ktorých sa používali, odhalili viac ako 1376 nezákonných predmetov vrátane drog, zbraní a telefónov, ktoré sa dostávali do väzenia. Dostupné online na: <https://www.gov.uk/government/news/x-ray-scanners-stop-over-1-000-illegal-items-entering-prisons>

³ Pre ďalšie informácie a úlohy bližšie pozri Koncepcia väznenstva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030. Dostupné online na <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/688>

výmenného obchodu za spotrebný tovar, či tabak, až po zasielanie finančných prostriedkov na bankový účet v civilnom prostredí rodinnými príslušníkmi väznených osôb.

Zoznam bibliografických odkazov

VRÁBLOVÁ, M., KLÁTIK, J., RÍSOV, V. Drogové trestné činy. Praha: Leges, 2018. 214 s. Dostupné online na:

https://iuridica.truni.sk/sites/default/files/dokumenty/katedry/tpak/monografia_-_drogove_trestne_ciny.pdf

GOV.UK: X-ray scanners stop over 1,000 illegal items entering prisons. Dostupné online na: <https://www.gov.uk/government/news/x-ray-scanners-stop-over-1-000-illegal-items-entering-prisons>

Koncepcia väznenstva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030. Dostupné online na <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/688>

Kontaktné údaje:

pplk. JUDr. Ivan Hrčka
riaditeľ

odbor preventívno-bezpečnostnej služby
Generálne riaditeľstvo
Zboru väzenskej a justičnej stráže
Šagátova ul. č. 1
813 04 Bratislava 1
ivan.hrcka@zvjs.sk

pplk. Mgr. Ľuboš Nárožný
vedúci odborný referent špecialista III.
referát operatívno-pátracej činnosti a skráteného vyšetřovania
odbor preventívno-bezpečnostnej služby
Generálne riaditeľstvo
Zboru väzenskej a justičnej stráže
Šagátova ul. č. 1
813 04 Bratislava 1
lubos.narozny@zvjs.sk

FALŠOVANIE LIEKOV VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH

Mgr. Michaela KIŠŠOVÁ, PhD.

Katedra kriminológie

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Anotácia: *Falšovanie liekov predstavuje závažnú hrozbu, ktorá vo výraznej miere narúša zdravie a život osôb, ako aj obmedzuje legálny farmaceutický priemysel. Falšovanie liekov je fenomén pôsobiaci vo všetkých krajinách vo svete vo väčšej či v menšej miere. V súčasnosti je práve páchanie tohto trestného činu o to závažnejšie, že lieková nedostatočnosť je viditeľná vo viacerých krajinách a ani rozvinuté krajiny nie sú výnimkou. V príspevku sa autorka zameriava na viaceré krajiny, v ktorých je falšovanie liekov pomerne výrazné oproti iným krajinám. V úvode sa vymedzuje svetové trhy s falšovanými liekmi a následne charakterizuje dve vybrané krajiny EÚ.*

Kľúčové slová: *falšovanie liekov, falšované lekárskej produkty, farmaceutické výrobky, výroba, distribúcia, nelegálne laboratória, faktory.*

Annotation: *Counterfeiting of medicines is a serious threat that significantly disrupts the health and life of individuals as well as constraining the legitimate pharmaceutical industry. Counterfeiting of medicines is a phenomenon operating in all countries in the world to a greater or lesser extent. At present, the commission of this crime is all the more serious because drug shortages are evident in many countries, and developed countries are no exception. In this paper, the author focuses on a number of countries where counterfeiting of medicines is relatively high compared to other countries. It starts by focusing on the global markets for counterfeit medicines and then characterises two selected EU countries.*

Keywords *counterfeiting of medicines, falsified medical products, pharmaceutical products, production, distribution, illegal laboratories, factors.*

Úvod

Slovenská republika je aktuálne už niekoľko mesiacov v "liekovej kríze", ktorá spôsobuje nedostatok vybraných liekov ako sú napríklad antibiotiká či lieky na tlmenie teploty alebo bolesti. Nedostatok daných liekov je registrovaný aj v ďalších krajinách Európy ako napríklad vo Francúzku, v Českej republike alebo v Rakúsku. Aj napriek tomu, že Európska komisia v októbri 2023 prijala súbor opatrení na lepšiu prevenciu a zmiernenie nedostatku kritických liekov v EÚ, vrátane identifikácie kľúčových antibiotík a špecifických pediatrických prípravkov.

Medzi príčiny krátkodobej či dlhodobej nedostupnosti liekov môžeme zaradiť napríklad výrobné dôvody, logistické problémy či zvýšený dopyt po vybraných liekoch.

K výrobným dôvodom patrí nedostatok surovín, technické problémy vo výrobe (poruchovosť výrobných zariadení), regulačné postupy (prísnejšie požiadavky na kvalitu liekov alebo zmeny v regulačných postupoch, ale aj „energetická kríza a zvýšené náklady na výrobu liekov, nedostatočné kapacity, zmeny vo výrobných procesoch (zmeny vo formuláciách liekov), nedostatok personálu či zistené nedostatky v kvalite. K logistickým problémom môžeme zaradiť napríklad oneskorené dodávky vstupných surovín vrátane účinných látok, logistické obmedzenia (komplikácie pri medzinárodnej preprave) alebo distribučné obmedzenia (nedostatočná distribúcia liekov do určitých oblastí) či reexport (vyvážanie liekov z jednej krajiny do inej krajiny). Zvýšený dopyt po liekoch je zaznamenaný najmä pri mimoriadnych situáciách ako napríklad v prípadoch vzniku pandémie (COVID-19) či pri ohrozeniach vojnovým konfliktom (vojenský konflikt na Ukrajine), alebo pri rozšírení určitého ochorenia vo väčšej miere medzi obyvateľmi danej krajiny.“¹

Práve nedostatok niektorých liekov môže vytvoriť dopyt, ktorý prevyšuje ponuku a následne to môže byť spúšťacím faktorom falšovania liekov vo väčšej miere ako to bolo doteraz vo viacerých krajinách. Z dôvodu, že osoby potrebujú lieky a nedokážu si ich legálnou cestou zabezpečiť. Podobná kríza bola zaznamenaná aj v pomerne nedávnom období v prípade pandémie COVID-

¹ ŠTÁTNY ÚSTAV PRE KONTROLU LIEČIV. 2022. *Druhy liekov - aké sú možnosti pacientov?* [online]. [cit.2023-02-05]. Dostupné na internete: https://www.sukl.sk/hlavna-stranka/slovenska-verzia/media/tlacove-spravy/v-lekarnach-mozu-chybat-niektore-druhy-liekov-ake-su-moznosti-pacientov?page_id=6050.

19, keď „trvalo vysoký dopyt po vakcínach predstavoval vysoké lákadlo pre páchatel'ov aj organizovanej kriminality.“²

Trhy s falšovanými liekmi vo svete

História falšovania liekov siaha niekoľko storočí do minulosti a môžeme ho považovať za jeden z najstarších zločinov, ktoré sa objavujú v dejinách ľudstva. Existujú záznamy o falšovaní liekov z rôznych historických období. Napríklad v starovekom Ríme boli zaznamenané prípady falšovania liekov, kde boli niektoré zložky nahradené lacnejšími látkami alebo boli úplne falošné. V stredoveku boli falšované rôzne lieky a elixíry, ktoré boli považované za liečivé, ale často mali iba minimálny alebo žiadny lekársky účinok. V časoch koloniálneho obchodu boli falšované lieky často súčasťou obchodných praxí medzi Európou a inými krajinami vo svete. Objavujú aj ponuky týkajúce sa falšovania antimalarík na začiatku 16. storočia a okolo roku 1800 sa objavuje falšovanie chinínu.³

Na základe uvedeného môžeme povedať, že v každom historickom období sa objavovali viaceré príklady falšovania liekov, čo poukazuje na to, že tento jav má dlhú a rozmanitú tradíciu vo viacerých krajinách. S nárastom globalizácie, technologického pokroku výroby a zvýšením dopytu po liekoch sa stalo falšovanie liekov čoraz sofistikovanejšie páchané a do istej miery aj latentné.

V modernej dobe predstavuje falšovanie liekov vážnu hrozbu pre zdravie a bezpečnosť užívateľov po celom svete a čoraz viac sa nekontrolovateľne rozrastá do ďalších a ďalších krajín. Na základe výskumu Svetovej zdravotníckej organizácie je približne každý desiaty zdravotnícky výrobok, ktorý je v obehu v krajinách s nízkymi a strednými príjmami, buď neštandardný alebo falšovaný. Z čoho vyplýva nielen to, že jednotlivci plytvajú vlastnými finančnými prostriedkami, ale aj to v horšom prípade, že dané neštandardné alebo falšované lieky môžu spôsobiť vážne ochorenie alebo dokonca až smrť osobám.

Svetová zdravotnícka organizácia dostala správy o neštandardných alebo falšovaných liekoch, vakcínach a diagnostikách in vitro zo všetkých regiónov sveta. Falšované môžu byť generické aj inovatívne lieky, od veľmi drahých produktov na liečbu rakoviny až po veľmi lacné produkty na liečbu bolesti.⁴

V súčasnosti analytici odhadujú hodnotu svetového trhu s falošnými liekmi na 200 až 400 miliárd amerických dolárov. Z hľadiska počtu spáchaných trestných činov falšovania liekov v jednotlivých krajinách vo svete je odlišný trend vývoja. Počet spáchaných daných trestných činov je ovplyvnený viacerými faktormi ako napríklad reguláciou farmaceutického priemyslu, účinnosťou trestných stíhaní či transparentnosťou trhu s liekmi a liečivami v danej krajine. Napriek týmto faktorom celosvetovo prvé miesta v páchaní trestného činu falšovania liekov patria Číne, Indii, Nigérii, Rusku a Thajsku. V daných krajinách je zaznamenaný celosvetovo vyšší počet páchania trestného činu falšovania liekov oproti iným krajinám.

Podľa údajov Úradu OSN pre drogy a kriminalitu sa odhaduje, že v subsaharskej Afrike je každý rok takmer pol milióna ľudí usmrtených falšovanými liekmi. Predpokladá sa, že 267 000 z týchto úmrtí je spojených s falšovanými alebo neštandardnými antimalarikami, zatiaľ čo ďalších

² EURÓPSKA KOMISIA, 2021. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov o stratégii EÚ na boj proti organizovanej trestnej činnosti na roky 2021 - 2025.* [online]. [cit.2023-02-05]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0170>.

³ PATHAK R, GAUR V, SANKRITYAYAN H, GOGTAY J. 2023. *Tackling Counterfeit Drugs: The Challenges and Possibilities.* p. 281.

⁴ WORLD HEALTH ORGANIZATION. 2023. *Substandard and falsified medical products.* [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: https://www.who.int/health-topics/substandard-and-falsified-medical-products#tab=tab_1.

169 271 úmrtí je spojených s falšovanými alebo neštandardnými antibiotikami na liečbu ťažkého zápalu pľúc u detí.⁵

Na základe správy z roku 2023 "Obchodovanie s liekmi v Saheli" je síce ťažké odhadnúť celkové množstvo liekov, s ktorými sa obchoduje, ale viaceré štúdie naznačujú, že podiel falšovaných a neštandardných liekov v tomto regióne sa pohybuje medzi 19 - 50 %. Ku krajinám v regióne Sahel sa zaraďuje Burkina Faso, Čad, Mali, Mauritánia a Niger. Práve tieto krajiny sa spoliehajú na dovoz zdravotníckych výrobkov z dôvodu, že ich vlastný priemysel je iba na začiatku vývoja.

Obchodovanie so zdravotníckymi výrobkami, ktoré zahŕňa aj falšovanie liekov a neštandardných zdravotníckych výrobkov sa v tomto regióne prejavuje najčastejšie v šiestich formách.

Prvou formou je distribúcia zdravotníckych výrobkov, ktorá je povolená národnými regulačnými orgánmi, ale je nelegálne dovezená do regiónu.

Druhou formou je zákonná distribúcia autorizovaných produktov, ktorá je dovezená autorizovanými subjektmi, ale prostredníctvom neautorizovaných kanálov akými sú napríklad pouliční predajcovia liekov alebo predaj liekov prostredníctvom internetu.

Tretou formou je distribúcia zdravotníckych výrobkov odcudzených z legálneho dodávateľského reťazca vrátane výrobcov, veľkoobchodníkov, lekárni alebo predpisujúcich lekárov. Napríklad lieky sa do regiónu dostali na nelegálny trh prostredníctvom sprenevery darov, ktoré boli pôvodne určené pre mimovládne organizácie a denominačné zdravotnícke centrá.

Štvrtou formou je distribúcia liekov, ktoré obsahujú vyššie dávky účinnej látky, ako je to národne schválené alebo terapeuticky doporučené.

Piatou formou je distribúcia získaných liekov podvodným spôsobom prostredníctvom skorumpovaných zdravotníckych pracovníkov alebo pomocou sfalšovaných lekárskeho predpisov.

Šiestou formou je distribúcia odklonených liekov od legálneho a oprávneného použitia, ako je to v prípade ľudí, ktorým sú predpísané opioidy a dané osoby časť z ich predpísaných liekov predávajú iným osobám.⁶

Medzi hlavné faktory, ktoré podporujú alebo uľahčujú páchanie falšovania liekov v danom regióne sú najmä obmedzený prístup ku kvalitným a bezpečným liekom, účinné a cenovo dostupné zdravotnícke výrobky, korupcia medzi orgánmi činnými v trestnom konaní a colnými orgánmi, ako aj nedostatok kontroly na hraničných priechodoch.

Na základe zaistených falšovaných liekov bolo zistené, že krajinami pôvodu a tranzitu falšovaných liekov do regiónu Sahel sú najmä Belgicko, Francúzsko, Čína a India, ktorých produkty boli odklonené z legálneho dodávateľského reťazca, alebo boli vyrobené v susedných krajinách.⁷

Na základe odborných analýz sa zistilo, že Čínska ľudová republika, Honkong (Čína), Singapur a India sú hlavnými krajinami pôvodu viacerých falšovaných liekov vo svete. Zatiaľ čo Čína a India sú najväčšími identifikovanými výrobcami falšovaných liekov.⁸ Čína je jedným z hlavných dodávateľov zdrojov pre falšovanie liekov vo svete a to najmä z dôvodu rozsiahleho farmaceutického priemyslu. Taktiež aj z dôvodu, že niektoré oblasti výroby nemajú dostatočnú

⁵ FLECK, A. 2023. *Up To 500,000 Killed by Fake Medicines in Sub-Saharan Africa*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://www.statista.com/chart/30068/falsified-medicines-in-sub-saharan-africa/>.

⁶ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. 2023. *Trafficking in medical products in the Sahel*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta_sahel/TOCTA_Sahel_medical_2023.pdf.

⁷ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. 2023. *Trafficking in medical products in the Sahel*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: https://www.who.int/health-topics/substandard-and-falsified-medical-products#tab=tab_1.

⁸ OECD, EUIPO. 2020. *Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products, Illicit Trade*, OECD Publishing, Paris. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1787/a7c7e054-en>.

kontrolu a reguláciu, čo vo výraznej miere uľahčuje výrobu a distribúciu falšovaných liekov. Zároveň Čína presúva aj časť výroby do ďalších vybraných krajín a to najmä do oblasti juhovýchodnej Ázie.

India je ďalšou krajinou, kde je pomerne vysoká miera páchania falšovania liekov. India je veľkoproducentom a výrobcom najmä generických liekov na svete. K najčastejšie falšovaným liekom patria lieky na liečbu ochorení srdca, cukrovky, infekcií a žalúdočných problémov. K týmto liekom tiež sa zaraďujú aj antimalariká, antibiotiká a lieky na liečbu ochorení dýchacích ciest. Tieto lieky sú najčastejšie falšované z dôvodu vysokého dopytu a veľkým maržiam zisku.

Dané výrobky z oboch krajín sú dodávané do celého sveta, ale s osobitným zameraním sú určené primárne na africké trhy, európske hry a americké trhy.⁹

Napríklad v roku 2019 boli colnými orgánmi najčastejšie zistené falšované lieky z krajín pôvodu ako bola Čína, India a Singapur. Avšak následne v roku 2020 boli krajiny ako Singapur a India nahradené Tureckom a v menšej miere aj Vietnamom.¹⁰ Na základe aj tejto správy môžeme vidieť, že výroba falšovania liekov sa presúva aj do ďalších krajín vo svete a následne je zvýšený predpoklad rozvoja tejto výroby.

Ďalšiu skupinu tvoria krajiny, ktoré sa podieľajú na falšovaní liekov vo forme tranzitu týchto zdravotníckych výrobkov na jednotlivé trhy. Do tejto skupiny sa zahŕňajú najmä také krajiny, v ktorých je zložitá infraštruktúra, s obvykle slabou kontrolou alebo s nedostatočnými právnymi predpismi, ktoré sa týkajú falšovania liekov.

K týmto krajinám podľa výskumu sú zaradené najmä Spojené arabské emiráty, v ktorých falšované zdravotnícke výrobky prechádzajú cez voľný obchod na ceste do Európy. Osobitné obavy vzbudzujú falšované lieky a ich nelegálny spätný dovoz do krajín, pričom dané výrobky môžu spôsobiť vážne až fatálne dôsledky na verejné zdravie osôb. Na základe laboratórnych výsledkov zaistených falošných liekov bola zistená prítomnosť rôznych chemických látok, ako sú napríklad pesticídy, jedy na potkany, tehlový prach, olovnaté farby, atrament z kaziet či leštadlo na podlahy. Práve tieto látky môžu ohroziť zdravie a život osoby, ktorá dané lieky užíva. Odhady Svetovej zdravotníckej organizácie uvádzajú, že až 35 % všetkých farmaceutických výrobkov na Blízkom východe môžu byť nelegálne a to od antibiotík a liekov proti bolesti až po lieky na liečbu schizofrénie či rakoviny.¹¹

K ďalším tranzitným krajinám, ktoré realizujú obchod s falšovanými liekmi, môžeme zaradiť aj Singapur a Honkong (Čína), ktoré v malých balíkov vyvažujú falošné lieky najmä do Spojených štátov amerických, Európy, Japonska a do niektorých juhoamerických krajín. Okrem uvedených krajín sú ďalšími významnými tranzitnými krajinami pre falošné lieky aj Jemen a Irán. Z týchto krajín sú falošné lieky a ďalšie farmaceutické výrobky distribuované letecky alebo po mori najmä do afrických krajín ako napríklad do Egyptu alebo do Etiópie, prípadne sú posielané poštou do Európy, alebo do Spojených štátov amerických.¹² V súčasnosti sa k týmto tranzitným krajinám pridáva aj Švajčiarsko a Spojené štáty americké.

Najmä po pandémie COVID-19 sa prejavil celosvetový nárast počtu falšovaných liekov vo svete. Falšované lieky sú vo veľkej miere aj propagované k predaji aj cez sociálne siete. Tento

⁹ OECD, EUIPO. 2020. *Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products, Illicit Trade*, OECD Publishing, Paris. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1787/a7c7e054-en>.

¹⁰ EUROPOL. 2022. *Intellectual Property Crime Threat Assessment 2022*. [online]. [cit.2023-02-09]. Dostupné na internete: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2022_IP_Crime_Threat_Assessment/IP_Crime_Threat_Assessment_2022_FullR_en.pdf.

¹¹ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUG AND CRIME. *Regional Programme for the Arab States (2016-2021), To Prevent and Combat Crime, Terrorism and Health Threats and Strengthen Criminal Justice Systems in Line with International Human Rights Standards*. [online]. [cit.2023-02-09]. https://www.unodc.org/romena/uploads/documents/RegionalProgrammes/Regional_Programme_for_the_Arab_States_2016-2021.pdf.

¹² OECD, EUIPO. 2020. *Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products, Illicit Trade*, OECD Publishing, Paris. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1787/a7c7e054-en>.

online predaj obvykle zahŕňa zaplatenie za tovar dopredu prostredníctvom kreditnej karty alebo kryptomeny. Online obchodovanie s falošnými liekmi ponúka páchatelom určitú prevádzkovú bezpečnosť prostredníctvom šifrovaných správ vo forme e-mailovej komunikácie alebo rôznych aplikácií určených na rýchle zasielanie správ.¹³

Svetová zdravotnícka organizácia uviedla, že sa celkovo zvýšil aj počet digitálnych lekární. Práve tieto digitálne platformy poskytujú možnosti zamaskovania pôvodu liekov, čo je výzvou aj pre vyškolených lekárníkov, ktorí niekedy majú problém rozlíšiť falšované lieky od nefalšovaných. Svetová zdravotnícka organizácia uviedla, že táto skutočnosť umožňuje prenikanie nelegálnych výrobkov do verejných ambulancií vo svete.¹⁴

Na prepravu falošných liekov z internetových lekární sú najčastejšie využívané expresné kuriérske a poštové zásielky, ktoré predstavujú najobľúbenejšie spôsoby prepravy falošných liekov do sveta a to aj za pomerne veľmi nízke náklady. Práve tieto cesty vo výraznej miere komplikujú proces kontroly falošných liekov a taktiež znižujú riziko odhalenia a sankcionovania páchatel'a.¹⁵

Trhy s falšovanými liekmi v Európe

Falšovanie liekov a zdravotníckych pomôcok prebieha aj vo viacerých krajinách Európy či už vo forme zadováženia, prechovávanía, dovezenia, vyvezenia, prevezenia, ponuky alebo predaja týchto výrobkov. V niektorých prípadoch sú nelegálne farmaceutické výrobky vyrobené v nelegálnych laboratóriách v krajinách EÚ, ktoré je veľmi ťažké odhaliť. Tajné laboratóriá je možné zriadiť s pomerne nízkymi finančnými zdrojmi. Okrem toho na výrobu falšovaných liekov nie sú vždy potrebné odborné skúsenosti a znalosti s chemickou výrobou. Vo väčšine prípadov tieto laboratóriá prevádzkujú zločinecké siete páchatel'ov, ktoré zasobujú viacerých distribútorov, pričom niektorí páchatelia prevádzkujú aj vlastné menšie laboratóriá na výrobu falšovaných liekov.¹⁶ Napríklad v roku 2019 bolo odhalené takého tajné laboratórium v Taliansku – v San Maríne, v ktorom vyšetrovatelia identifikovali zariadenia slúžiace na výrobu, označovanie a balenie dopingových prípravkov. Podozrivý údajne dovážal čistý nandronol (anabolický steroid) a jeho obchodné trasy boli rozmiestnené po celej Európe a niektoré siahali až do Číny.¹⁷

Z celkového počtu prípadov, ktoré evidujú colné orgány v Európe, tak 47 % falšovaných farmaceutických produktov boli pôvodom z Indie. Následne 37 % výrobkov pochádzalo z Číny a 8 % výrobkov bolo z Hong Kongu (Čína). V rámci veľkoobchodného reťazca sa páchatelia snažia prenikať do dodávateľských reťazcov, v ktorých je prienik zložitejší, ale pri maloobchodných reťazcov je situácia opačná. V rámci odhaľovania falzifikátov je daný proces zložitý z hľadiska viacerých faktorov a to napríklad výkonu expertízy, vynakladania finančných prostriedkov či balenia falošných výrobkov, aby boli čo najviac podobné, až nerozlišiteľné, s originálnymi

¹³ EUROPOL. 2022. *Intellectual Property Crime Threat Assessment 2022*. [online]. [cit.2023-02-09]. Dostupné na internete: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2022_IP_Crime_Threat_Assessment/IP_Crime_Threat_Assessment_2022_FullR_en.pdf.

¹⁴ WORLD HEALTH ORGANIZATION. 2023. *Substandard and falsified medical products*. [online]. [cit.2023-02-09]. Dostupné na internete: https://www.who.int/health-topics/substandard-and-falsified-medical-products#tab=tab_1.

¹⁵ WORLD HEALTH ORGANIZATION. 2023. *Substandard and falsified medical products*. [online]. [cit.2023-02-09]. Dostupné na internete: https://www.who.int/health-topics/substandard-and-falsified-medical-products#tab=tab_1.

¹⁶ EUROPOL. 2022. *Intellectual Property Crime Threat Assessment 2022*. [online]. [cit.2023-02-09]. Dostupné na internete: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2022_IP_Crime_Threat_Assessment/IP_Crime_Threat_Assessment_2022_FullR_en.pdf.

¹⁷ EUROPOL. 2024. *Fake medicines worth EUR 64 million off EU markets*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/fake-medicines-worth-eur-64-million-eu-markets>.

liekmi.¹⁸ Organizovaná kriminalita, s jej nejasnou povahou činností, operuje skryto pred verejnosťou a tvorí významnú hrozbu pre občanov, podniky a štátne inštitúcie v Európe, a to aj pre hospodárstvo ako celok aj v oblasti falšovania a pozmeňovania medicínskych produktov.¹⁹ Jeden z odhalených prípadov obchodovania s falošnými liekmi bol aj v roku 2019 v Grécku. V danom prípade bolo obchodované s falošným botoxom a vitamínovými prípravkami, ktoré sa využívajú v kozmetickej chirurgii. Daná nelegálna činnosť prebiehala vo viacerých regiónoch v Grécku a zaistené výrobky boli dovezené prostredníctvom kuriérskych spoločností alebo prevezené priamo členom skupiny z Turecka a z Poľska.²⁰

Následne sme vybrali dve európske krajiny s poukázaním na to, akým spôsobom reflektujú na problém týkajúci sa falšovania liekov.

Prvou krajinou je Taliansko, ktoré vníma falšovanie liekov ako vážny problém, ktorý si vyžaduje zvýšenú pozornosť a prijímanie preventívnych opatrení. Falšovanie liekov na území Talianska má výskyt menej ako 0,1 %, ktorý je spojený najmä s nelegálnymi obchodnými kanálmi. V porovnaní s Európou, kde toto percento stúpa na 1 %. Avšak celkovo v porovnaní s explóziou 20 – 30 % v rozvojových krajinách pri tomto páchaní je dosiahnutá aj hranica 50 % v prípadoch krízových období alebo nedostatku určitých liekov. Celosvetovo sa výskyt a páchanie tohto javu odhaduje na 6 % až 7 % v porovnaní s inými trestnými konaniami páchatel'ov.²¹

V rámci páchania trestného činu falšovania liekov sa v Taliansku objavujú tri trendy. Prvým trendom je zvyšujúci sa počet prípadov falšovania liekov, aj napriek tomu, že Taliansko má pomerne prísne právne regulácie týkajúce sa dohľadu nad farmaceutickým priemyslom. Príčinou páchania môžu byť viaceré faktory a to napríklad zvýšený obchod s falšovanými liekmi prostredníctvom internetu alebo globalizácia trhov.

Druhým faktorom je falšovanie populárnych značiek liekov ako napríklad aspirínu, antidepresív či rôznych druhov vitamínov. Avšak často falošné výrobky sú nerozoznateľné od originálnych balení.

Tretím faktorom je distribúcia liekov prostredníctvom internetu, čo môže vo výraznej skomplikovať overenie originality liekov oproti deklarovaným liekom, ktoré sú ponúkané. Aj napriek pomerne nízkemu páchaniu falšovania liekov sa Taliansko rozhodlo prijať viaceré preventívne opatrenia odlišné oproti iným štátom Európy. V januári 2024 bola zriadená organizácia NMVO Taliansko²², ktorá je určená pre overovanie liekov z dôvodu zníženia falšovania liekov a vysledovania liekov. Tento orgán predstavuje prvý krok v príprave farmaceutického sektora na taliansku implementáciu smernice EÚ 2011/62 a delegovaného nariadenia EÚ 2016/161 o prevencii falšovania liekov. Zriadená organizácia má za cieľ posilniť opatrenia na prevenciu a predchádzanie šírenia potenciálne nebezpečných liekov v Taliansku. V súlade s právnymi predpismi EÚ mechanizmus predchádzania falšovania liekov znamená pre Taliansko, zrušenie systému nálepiek, ktorý výrobný priemysel nahradí zavedením jedinečného dvojrozmerného čiarového identifikátora s kódom Data Matrix vytlačeným na všetkých baleniach etických liekov. V tomto prípade to znamená, že lekáreň bude musieť každé balenie pred vydaním pacientovi liek naskenovať, aby sa overila jeho pravosť. Ďalším ochranným opatrením v tejto oblasti je plánovanie zriadenia národného archívu liekov, ktorý by bol prepojený s EÚ. Prenos

¹⁸ CEHLÁRIK, L. 2022. *Farmaceutická kriminalita ako globálny fenomén*, s. 24.

¹⁹ EURÓPSKA KOMISIA, 2021. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov o stratégii EÚ na boj proti organizovanej trestnej činnosti na roky 2021 - 2025*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0170>.

²⁰ EUROPOL. 2024. *Fake medicines worth EUR 64 million off EU markets*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/fake-medicines-worth-eur-64-million-eu-markets>.

²¹ MORELLI, F. 2024. *NMVO Italia: la risposta della filiera alla contraffazione dei farmaci*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.farmacianews.it/nmvo-italia-la-risposta-della-filiera-alla-contraffazione-dei-farmaci/>.

²² The National Medicines Verification Organization.

údajov vykonávajú výrobcovia prostredníctvom európskeho uzla (European Medicines Verification System).²³

Zistenie pohybu liekov či už originálnych alebo falošných je dôležitým a citlivým aspektom farmaceutického manažmentu. Aj uvedené opatrenia zavádzané v Taliansku, podľa nášho názoru, zvýšia informovanosť o všetkých baleniach liekov, s ktorými sa manipuluje, ale aj o takých ktoré sú prítomné na trhu v krajine a následne sa dostávajú do nemocníc či lekární.

Druhou krajinou je Španielsko, ktoré stojí na prvých priečkach v Európe v oblasti falšovania liekov najmä kvôli svojej výhodnej geografickej polohe ako aj blízkosti k Afrike. Páchanie v oblasti falšovania liekov v krajine sa prejavovalo najmä vo forme falšovania populárnych značiek liekov a vo výraznej miere sa objavovala aj distribúcia falošných liekov prostredníctvom internetu.

Aj z tohto dôvodu sa Španielsko v pomerne krátkom čase zapojilo do európskej iniciatívy proti falšovaniu liekov a to už v roku 2019. Následne bol vytvorený Španielsky systém overovania liekov²⁴, prostredníctvom ktorého je možné rozlíšiť jedno balenie liekov od druhého pomocou jedinečného identifikátora, čo prakticky znemožňuje príliv falošných liekov do reťazca legálneho zásobovania liekov v krajine. Arvato Systems²⁵ zaviedlo IT riešenie na overovanie pravosti liekov. Aktuálne sa na túto platformu pripojilo 465 držiteľov povolenia na uvedenie liekov na trh, 302 distribučných skladov a takmer všetky lekárne a 178 nemocníc v Španielsku.²⁶

Od tohto obdobia sa v Španielsku vo výraznej miere obmedzilo falšovanie liekov či už vo forme výrobných laboratórií prostredníctvom nelegálnych distribútorov a lekární.

Následne v rámci predchádzania falšovania liekov v Španielsku v roku 2023 boli prijaté aj tri zákony a tri nariadenia, ktoré reflektovali jednak na dôležité regulačné zmeny na trhu a tak aj na vývoj v oblasti právnych predpisov v oblasti farmaceutických výrobkov. Cieľom týchto dokumentov bolo zosúladiť právne predpisy s aktuálnymi právnymi predpismi na národnej a na európskej úrovni.²⁷

Falšovanie liekov a zdravotníckych pomôcok je páchané aj v krajinách Európy, aj keď ešte dané páchanie nedosahuje takých rozmerov ako v iných krajinách vo svete. Svetová zdravotnícka organizácia v súvislosti s falšovaním liekov poukázala na viaceré priority, ktoré by predchádzali páchaniu daného trestného činu.

Dané priority sa zameriavali na tri hlavné oblasti. Prvou oblasťou je posilnenie alebo rozvoj národných a regionálnych stratégií na prevenciu a boj proti trestným činom súvisiacich s falšovaním lekárskeho výrobku. Druhá oblasť je zameraná na možnosti zlepšenia reakcie trestného súdnictva na odhaľovanie, vyšetrovanie a stíhanie trestných činov súvisiacich s falšovaním liekov a lekárskeho výrobku. V tretej oblasti sú rozpracované možnosti podpory verejno-právnych partnerstiev, ako aj regionálnej a medzinárodnej spolupráce so zameraním sa na

²³ DLA PIPER. 2024. *Life Sciences News in Italy: January 2024*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.dlapiper.com/en-kr/insights/publications/life-sciences-news-italy/2024/january-2024-roundup>.

²⁴ The Spanish Drug Verification System.

²⁵ Arvato Systems je spoločnosť, ktorá podporuje jednotlivých výrobcov a aj národné systémy overovania pravosti liekov. Táto spoločnosť bola schválená a certifikovaná ako oficiálny poskytovateľ služieb Európskou organizáciou pre overovanie liekov (EMVO). Okrem Španielska využívajú Arvato Systems pri predchádzaní falšovania liekov aj ďalšie krajiny v Európe ako napríklad Portugalsko, Poľsko, Nórsko, Nemecko, Holandsko, Rakúsko a Francúzsko. (ARVATO SYSTEMS, *European Security in the Pharmaceutical Industry*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.arvato-systems.com/industries/industries-overview/healthcare-pharma/national-verification-systems>).

²⁶ DISTEFAR. 2023. *Spain, a pioneer country against counterfeiting drugs*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://distefar.com/en/spain-a-pioneer-country-against-counterfeiting-drugs/>.

²⁷ PIACHAUD-MOUSTAKIS, B. 2023. *Changes Afoot in Pharmaceutical Laws and Regulations in Spain*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.pharmtech.com/view/ema-validates-parallel-applications-for-datopotamab-deruxtecan-in-two-types-of-cancer>.

zachytenie a predchádzanie trestných činov súvisiacich s falšovaním liekov a so zdravotníckymi výrobkami.²⁸

Napriek tomu, že Svetová zdravotnícka organizácia sa pri kreovaní týchto priorít zamerala na región arabských krajín, myslíme si, že vymedzené priority by bolo vhodné uplatňovať aj v krajinách Európskej únie, z dôvodu, že ich rozsiahlosť zasahuje do všetkých oblastí predchádzania páchania trestného činu falšovania liekov.

Veľká časť nelegálneho obchodu s liekmi v Európe sa uskutočňuje cez internet a na sociálnych médiách. Na základe tejto skutočnosti Európsky Koncil v spolupráci s výborom expertov pripravil krátku publikáciu, ktorá je vypracovaná na podporu regulačných orgánov na vnútroštátnej úrovni, pokiaľ ide o využívanie sociálnych médií pri komunikácii so širokou verejnosťou. Cieľom tohto materiálu je nielen minimalizovať riziká pre verejné zdravie, ktoré predstavuje páchanie trestného činu falšovania liekov. Ďalším cieľom je poskytnúť súhrn osvedčených postupov, ktoré môžu pomôcť príslušným vnútroštátnym orgánom pre zdravotnícke výrobky účinnejšie komunikovať prostredníctvom sociálnych médií so širokou verejnosťou, aby ju lepšie informovali o dôležitých otázkach verejného zdravia a najmä ako účinnejšie bojovať proti falšovaniu zdravotníckych výrobkov a proti podobným trestným činom.²⁹

Záver

Výroba a distribúcia falošných liekov prebieha vo viacerých krajinách sveta. Niektoré krajiny sú iba veľkoproducenti a iné krajiny pôsobia ako tranzitné krajiny. Tieto lieky sú často prepravované rôznymi cestami či už letecky, po mori alebo poštou či kuriérskymi spoločnosťami. V období posledných rokov sa tieto cesty rozšírili aj o internetové kanály, vrátane internetových stránok, neautorizovaných distribútorov alebo falošných lekární. Z tohto dôvodu je dôležité dbať na ostražitosť pri zaobstarávaní si liekov a to nielen pri spotrebiteľoch, ale aj pri zdravotníckych pracovníkoch.

Falšované a neštandardné lieky môžu spôsobiť značné problémy jednotlivcom, ktorí ich užívajú a to napríklad viaceré zdravotné riziká od zhoršenia aktuálneho zdravotného stavu až po úmrtie osoby, nedostatočnú liečbu od predĺženia ochorenia až po zhoršenie prejavov ochorenia, ekonomické straty najmä v prípade drahých liekov alebo liekov pre osoby s nízkou či strednou výškou príjmu a ohroziť dôveru v zdravotnícky systém či už ako celku alebo k jednotlivým zdravotným pracovníkom.

Zároveň falšovanie liekov spôsobuje škody aj širšej spoločnosti napríklad aj vo forme organizovanej kriminality, ktorá sa vo výraznej miere zúčastňuje aj na páchaní farmaceutickej kriminality najmä v období posledných rokov. V spojitosti s falšovaním liekov sa vo výraznej miere pácha aj korupcia, ktorá sa prejavuje či vo forme nedostatočnej regulácie farmaceutického priemyslu, alebo nezákonných distribučných kanálov či v podplácaní zdravotníckych pracovníkov. V tejto oblasti sa často objavuje aj falšovanie licencií či povolení pre výrobu či distribúciu liekov v rámci jednej krajiny či viacerých krajín, ako aj falšovanie dokumentácie napríklad o pôvode liekov či o lekárskejších certifikátoch, aby falšované lieky mali čo najautentickejší vzhľad k legálnym liekom. Práve aj tieto faktory ovplyvňujú celkovú stabilitu a bezpečnosť v štáte.

Páchanie predmetného trestného činu v neposlednej rade aj ohrozuje ekonomickú stabilitu jednotlivých štátov. V tomto smere páchanie falšovanie liekov ohrozuje činnosť legálnych farmaceutických spoločností, ktoré často nemôžu konkurovať produktom na nelegálnom trhu, čo

²⁸ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUG AND CRIME. *Regional Programme for the Arab States (2016-2021), To Prevent and Combat Crime, Terrorism and Health Threats and Strengthen Criminal Justice Systems in Line with International Human Rights Standards*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: https://www.unodc.org/romena/uploads/documents/RegionalProgrammes/Regional_Programme_for_the_Arab_States_2016-2021.pdf.

²⁹ COUCIL OF EUROPE. 2021. Social media best practices for health authorities. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.edqm.eu/en/publications-on-falsified-medical-products-and-related-crimes>.

môže znižovať celkové investície určené na výskum a vývoj nových liekov. Taktiež to môže predstavovať aj hrozbu pre turistický priemysel a ohrozenie pocitu bezpečia v danej krajine. V neposlednej miere falšovanie liekov spôsobuje stratu dôvery občanov v riadiace a kontrolné mechanizmy štátu.

Zoznam bibliografických odkazov

ARVATO SYSTEMS, *European Security in the Pharmaceutical Industry*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.arvato-systems.com/industries/industries-overview/healthcare-pharma/national-verification-systems>.

CEHLÁRIK, Ľ. 2022. *Farmaceutická kriminalita ako globálny fenomén*, s. 24. In: Pokroky v kriminalistike 2022 – Zborník vedeckých prác a štúdií, 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave. ISBN 978-80-8054-947-3.

COUCIL OF EUROPE. 2021. *Social media best practices for health authorities*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.edqm.eu/en/publications-on-falsified-medical-products-and-related-crimes>.

DISTEFAR. 2023. *Spain, a pioneer country against counterfeiting drugs*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://distefar.com/en/spain-a-pioneer-country-against-counterfeiting-drugs/>.

DLA PIPER. 2024. *Life Sciences News in Italy: January 2024*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.dlapiper.com/en-kr/insights/publications/life-sciences-news-italy/2024/january-2024-roundup>.

EURÓPSKA KOMISIA, 2021. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov o stratégii EÚ na boj proti organizovanej trestnej činnosti na roky 2021 - 2025*. [online]. [cit.2023-02-05]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0170>.

EUROPOL. 2022. *Intellectual Property Crime Threat Assessment 2022*. [online]. [cit.2023-02-09]. Dostupné na internete: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/2022_IP_Crime_Threat_Assessment/IP_Crime_Threat_Assessment_2022_FullR_en.pdf.

EUROPOL. 2024. *Fake medicines worth EUR 64 million off EU markets*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/fake-medicines-worth-eur-64-million-eu-markets>.

EURÓPSKA KOMISIA, 2021. *Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov o stratégii EÚ na boj proti organizovanej trestnej činnosti na roky 2021 - 2025*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0170>.

FLECK, A. 2023. *Up To 500,000 Killed by Fake Medicines in Sub-Saharan Africa*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://www.statista.com/chart/30068/falsified-medicines-in-sub-saharan-africa/>.

MORELLI, F. 2024. *NMVO Italia: la risposta della filiera alla contraffazione dei farmaci*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.farmacianews.it/nmvo-italia-la-risposta-della-filiera-alla-contraffazione-dei-farmaci/>.

OECD, EUIPO. 2020. *Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products, Illicit Trade*, OECD Publishing, Paris. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1787/a7c7e054-en>.

PATHAK R, GAUR V, SANKRITYAYAN H, GOGTAY J. 2023. *Tackling Counterfeit Drugs: The Challenges and Possibilities*. *Pharmaceut Med*. 2023 Jul;37(4):281-290. doi: 10.1007/s40290-023-00468-w. Epub 2023 May 15. PMID: 37188891; PMCID: PMC10184969.

PIACHAUD-MOUSTAKIS, B. 2023. *Changes Afoot in Pharmaceutical Laws and Regulations in Spain*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: <https://www.pharmtech.com/view/ema-validates-parallel-applications-for-datopotamab-deruxtecan-in-two-types-of-cancer>.

ŠTÁTNY ÚSTAV PRE KONTROLU LIEČIV. 2022. *Druhy liekov - aké sú možnosti pacientov?* [online]. [cit.2023-02-05]. Dostupné na internete: https://www.sukl.sk/hlavna-stranka/slovenska-verzia/media/tlacove-spravy/v-lekarnach-mozu-chybat-niektore-druhy-liekov-ake-su-moznosti-pacientov?page_id=6050.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUG AND CRIME. *Regional Programme for the Arab States (2016-2021), To Prevent and Combat Crime, Terrorism and Health Threats and Strengthen Criminal Justice Systems in Line with International Human Rights Standards*. [online]. [cit.2023-02-22]. Dostupné na internete: https://www.unodc.org/romena/uploads/documents/RegionalProgrammes/Regional_Programme_for_the_Arab_States_2016-2021.pdf.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. 2023. *Trafficking in medical products in the Sahel*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta_sahel/TOCTA_Sahel_medical_2023.pdf.

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUG AND CRIME. *Regional Programme for the Arab States (2016-2021), To Prevent and Combat Crime, Terrorism and Health Threats and Strengthen Criminal Justice Systems in Line with International Human Rights Standards*. [online]. [cit.2023-02-09]. https://www.unodc.org/romena/uploads/documents/RegionalProgrammes/Regional_Programme_for_the_Arab_States_2016-2021.pdf.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. 2023. *Substandard and falsified medical products*. [online]. [cit.2023-02-07]. Dostupné na internete: https://www.who.int/health-topics/substandard-and-falsified-medical-products#tab=tab_1.

Kontaktné údaje:

Mgr. Michaela Kiššová, PhD.
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
e-mail: michaela.kissova@akademiapz.sk

HODNOTIACE A PLÁNOVACIE NÁSTROJE V NÁRODNOM PROJEKTE ŠANCA NA NÁVRAT

JUDr. Jakub ĽORKO, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

JUDr. Barbora TALLOVÁ, PhD.

Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže

***Anotácia:** V rámci príspevku sa autori zameriavajú na predstavenie nástrojov využívaných v Zbore väzenskej a justičnej stráže na hodnotenie rizík a určenie potrieb väznených osôb. Implementáciu nástrojov tohto typu v akčnom poli Zboru väzenskej a justičnej stráže možno považovať za jeden z prvkov výskumom riadenej praxe (angl. evidence based practice) resp. aplikácie trestnej politiky riadenej vedeckými poznatkami (angl. evidence based criminal policy) v slovenskom prostredí.*

***Kľúčové slová:** nástroje, recidíva, predikcia, väznené osoby*

***Annotation:** In the article the authors focus on the presentation of tools used in the Corps of Prison and Judicial Guard, to assess risks and determine the needs of incarcerated persons. The implementation of tools of this type in the field of action of the Corps of Prison and Judicial Guard can be considered as one of the elements of evidence-based practice or application of evidence-based criminal policy in the Slovak environment.*

***Keywords:** tools, recidivism, prediction, prisoners*

Úvod

Národný projekt Šanca na návrat (ďalej len „NP ŠNN“), implementovaný Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže od 10/2018, je súhrnom tvorby, implementácie a evaluácie inovatívnych prvkov smerujúcich k efektívnej resocializácii odsúdených osôb. Jedným z týchto prvkov sú i nástroje na hodnotenie rizík a určenie potrieb odsúdených osôb vo výkone trestu odňatia slobody.

Nástroje na hodnotenie rizík a určenie potrieb páchatel'a (angl. „Risk and Needs Assessment Tools“) sú nevyhnutnou súčasťou celkového procesu prípadového manažmentu páchatel'a, ich výsledok určuje zameranie (obsah) a intenzitu (rozsah) následných odborných intervencií nielen v rámci penitenciárneho zaobchádzania. Čím je vyššia kvalita resp. prediktívna (riziko) a identifikačná (potreby) sila nástroja, tým sa vytvára predpoklad pre potenciálne vyššiu kvalitu ďalších procesov. Na kvalifikované výstupy z nástrojov nadväzujú špecifické intervencie, ako i následná evaluácia. Za dôležité možno považovať, že uvedené nástroje (ich modifikácie) sa môžu využiť v rôznych fázach prípadového manažmentu páchatel'a (pred vstupom osoby do systému trestnej justície, počas pobytu vo výkone trestu odňatia slobody (ďalej len „VTOS“), ako aj pri výstupe z neho) a kľúčové sú najmä vo vzťahu k efektivite intervencií. Implementáciu nástrojov tohto typu v akčnom poli Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „ZVJS“) možno považovať za jeden z prvkov výskumom riadenej praxe (angl. evidence based practice) resp. aplikácie trestnej politiky riadenej vedeckými poznatkami (angl. evidence based criminal policy) v slovenskom prostredí.

V kontexte pôsobnosti Zboru väzenskej a justičnej stráže (ďalej len „ZVJS“) bol do roku 2020 využívaný primárne hodnotiaci nástroj s názvom Hodnotenie rizika sociálneho zlyhania (ďalej len „HRSZ“), ktorý bol od roku 2017 postupne modifikovaný a od 1/2021 bol nahradený diagnostickým nástrojom na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti (angl. Crime Risk Assessment, skr. CRA). Nástroj CRA je spracovaný a vyhodnotený v striktne zadefinovaných situáciách, najmä v procese hodnotenia odsúdeného ku konaniu o podmienecnom prepustení, konkrétne na preukázanie plnenia podmienok na podmienecné prepustenie a určenie resocializačnej prognózy.

Obdobne od roku 2019 prebiehal v rámci NP ŠNN vývoj nástroja zameraného na hodnotenie rizika opakovaného násillia, skr. HRON (resp. nástroj na hodnotenie rizika spôsobenia závažnej ujmy po prepustení z väzenského zariadenia). Nástroj na základe výskytu a závažnosti prediktorov recidívy násillného kriminálneho správania identifikuje potenciálnych páchatel'ov závažnej násillnej trestnej činnosti po prepustení z väzenského zariadenia.

Dôležitým intervenčným a plánovacím nástrojom, využívaným vo výstupných oddieloch v rámci NP ŠNN odborným personálom je Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia (skr. „IAPSZ“). Ten obsahuje základné údaje o odsúdenom a jeho aktuálnom stave, rizikové či protektívne faktory z hľadiska resocializácie, ako aj určenie najvhodnejších intervencií pre odsúdeného v procese zaobchádzania. IAPSZ je dokumentom, ktorý je po ukončení VTOS sprístupnený sociálnemu kurátorovi v mieste bydliska prepustenej osoby, pričom na základe jeho výstupov sociálny kurátor poskytne potrebnú sociálnu pomoc a podporu osobe prepustenej z VTOS. Intervenčný a plánovací nástroj IAPSZ vytvára tzv. most medzi penitenciárnou a postpenitenciárnou starostlivosťou.

Hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti/Crime Risk Assessment – skr. CRA

CRA (angl. „Crime Risk Assessment“, slov. „nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti“) je prediktívny nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti osôb vo VTOS do dvoch rokov od prepustenia z VTOS. Využíva kombináciu štatistických, klinických a intuitívnych metód, pričom pracuje s údajmi zistenými o odsúdenej osobe počas predchádzajúcej kriminálnej kariéry a v priebehu aktuálne vykonávaného trestu odňatia slobody. CRA sa zaraďuje do skupiny hodnotiacich nástrojov, ktoré sa celosvetovo v justičnej praxi označujú ako tzv. nástroje na hodnotenie rizík a určenie potrieb hodnotenej osoby (angl. Risk and Needs Assessment Tools).

Základná charakteristika a popis nástroja

Diagnostický nástroj CRA je využívaný v ZVJS v procese hodnotenia odsúdeného k určení resocializačnej prognózy. Hodnotenie odsúdeného nástrojom CRA sa vykonáva na najmä na účely:

- konania o podmienечnom prepustení,
- konania o podmienечnom prepustení s nariadenou technickou kontrolou,
- konania o zmene spôsobu výkonu trestu,
- konania o premene zvyšku trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia a iné.

Proces používania nástroja CRA je súčasťou procesu zaobchádzania a procesu individuálneho sociálneho začleňovania, pričom sa podieľa na naplnení účelu výkonu trestu odňatia slobody.

Diagnostický nástroj CRA má dva varianty: CRA-CR (angl. „Crime Risk Assessment - Conditional Release“) a CRA-RU (angl. „Crime Risk Assessment - Reentry Unit“). Obsahuje celkovo 37 (CRA-CR) resp. 38 (CRA-RU) položiek zameraných na kriminogénne rizikové faktory so stanovenou prediktívnou hodnotou vo vzťahu k recidíve trestnej činnosti. Tieto položky sú rozdelené do 5 (CRA-CR) resp. 6 (CRA-RU) obsahovo a kompetenčne samostatných sekcií (položiek zoskupených podľa kompetencií hodnotiteľ'ov). Za spracovanie jednotlivých sekcií zodpovedá príslušný člen z kolektívu hodnotiteľ'ov, ktorý je zložený zo sociálneho pracovníka, pedagóga, psychológa, pracovníka preventívno-bezpečnostnej služby a v prípade používania CRA RU v ústavoch zapojených do NP ŠNN aj sociálneho kurátora-metodika z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Hodnotitelia sú pri administrácii konkrétneho dotazníkového formulára (hodnotení konkrétneho odsúdeného) nezávislí a využívajú pri svojej činnosti informácie o kriminálnej kariére odsúdeného, charaktere trestnej činnosti, osobnosti odsúdeného, správaní počas výkonu trestu a pod. Jednotlivé položky CRA-CR a CRA-RU sa vyplňajú poloautomatizovaným spôsobom - časť údajov je reportovaná, resp. kontrahovaná z informačného

systému zboru a zvyšná časť údajov je dopĺňaná hodnotiteľmi na základe aktuálnej situácie a ich úsudku.

Výstupom nástroja CRA z konkrétneho diagnostického formulára je určenie miery rizika recidívy trestnej činnosti (nízka/stredná/vysoká) odborným väzenským personálom, tzn. resocializačná prognóza odsúdenej osoby z pohľadu ZVJS.

Prínosy v porovnaní s predchádzajúcim stavom

Počas rokov 2017-2022 bol v rámci ZVJS vyvinutý vlastný špecifický nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti CRA, ktorý postupne nahradil dovtedy v zbere využívaný nástroj hodnotenia rizika sociálneho zlyhania (HRSZ). Ten sa používal vo forme printového dokumentu.

S cieľom zlepšenia užívateľského prístupu hodnotiteľov k administrácii dotazníkov CRA, zjednodušenia sumarizácie a vyhodnocovania výsledkov všetkých dotazníkov, ale najmä s cieľom zabezpečenia nezávislosti hodnotiteľov bola vytvorená elektronická internetová aplikácia eCRA. Pre prácu s aplikáciou eCRA boli definované užívateľské role s rôznym rozsahom oprávnení a vykonávaných činností (v závislosti od kompetencií hodnotiteľov). Nástroj eCRA je v súčasnosti súčasťou elektronickej webovej platformy, kde sa okrem nástroja CRA nachádza aj nástroj IAPSZ. Hodnotitelia vstupujú do systému na základe poskytnutých individualizovaných prístupových údajov.

Nástroj CRA na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti spĺňa potreby moderného slovenského väznenstva a je prvý zo skupiny nových postupne vyvíjaných a implementovaných nástrojov hodnotiacich protektívne faktory, riziká, potreby a recidívu trestnej činnosti v rámci ZVJS.

Dôvody vývoja CRA a rozdiely medzi HRSZ a CRA

Vývoj CRA začal v rámci implementácie výskumného projektu „Hodnotenie rizika sociálneho zlyhania“ (schválený generálnym riaditeľom ZVJS dňa 5. júna 2017) ako jedného z výskumných zámerov „Konceptie aplikovaného penologického výskumu na roky 2016 až 2026 a dlhodobej orientácie analyticko-výskumnej činnosti v podmienkach ZVJS“. Hlavným cieľom výskumného projektu realizovaného kolektívom 10-tich riešiteľov z oblasti výkonu trestu odňatia slobody, sociálnej práce, psychológie a pedagogiky bolo modifikovať v tom čase v zbere používaný nástroj HRSZ¹. V štyroch projektových fázach prešiel nástroj CRA externou odbornou konzultáciou na národnej a medzinárodnej úrovni, bol prezentovaný na viacerých vedeckých fórach (Európska kriminologická spoločnosť, Europris a i.) a najmä prešiel pilotným testovaním (overovaním v praxi) v troch samostatných katamnestickej sledovaniach prognostickej „hodnoty“, validity a reliability nástroja.

Na základe výsledkov prieskumných sond bol riešiteľským tímom vytvorený nový nástroj CRA, ktorý nahradil HRSZ. Dotazník HRSZ vyplňal sociálny pracovník v spolupráci s pedagógom, pričom vybrané položky sa odporúčalo konzultovať so psychológom. Za administráciu konkrétnych dotazníkov nástroja CRA zodpovedajú 4 resp. 5 navzájom nezávislí hodnotitelia (sociálny pracovník, pedagóg, psychológ a pracovník preventívno-bezpečnostnej služby, v prípade používania CRA v ústavoch zapojených do NP ŠNN aj sociálny kurátor-metodik z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Súčasťou nástroja je podrobná príručka pre

¹ Hodnotenie rizika sociálneho zlyhania (HRSZ) bol nástroj vytvorený metodickými pracovníkmi odboru výkonu väzby a výkonu trestu Generálneho riaditeľstva ZVJS. Ideovým východiskom jeho obsahu bol kanadský nástroj Level Service Inventory – Revised (skr. LSI-R), o aplikácii ktorého boli príslušní pracovníci ZVJS oboznámení počas zahraničnej služobnej cesty realizovanej v roku 2004. LSI-R sa aktuálne využíva napr. v Kanade, Austrálii a pod. Nástroj LSI – R je zameraný na identifikáciu rizika recidívy trestnej činnosti, ako i potrieb páchatel'a (od veku 16 rokov), obsahuje 54 položiek diferencovaných do 10 oblastí, akými sú napr. kriminálna kariéra, zamestnanie, závislosti a pod.

hodnotiteľov (manuál), ktorý pri každej položke nástroja určuje zdroj údajov, ktorý hodnotiteľ využíva, vysvetlenie preddefinovaných možností číselníka a modelové príklady hodnotenia. Ďalším rozdielom oproti HRSZ je, že hodnotiteľom v rámci nástroja CRA nie je sprístupnené bodové skóre jednotlivých položiek a ani celková kalibrácia. Osobitosťou nástroja CRA je, že popri štatistických a klinických položkách obsahuje aj položku označenú ako „expertné posúdenie“. Táto umožňuje každému hodnotiteľovi vyjadriť sa na základe jeho teoretických znalostí a praktických skúseností (expertné posúdenie rizika recidívy trestnej činnosti ako kvalitatívny prvok nástroja). Z pohľadu celkovej kalibrácie nástroja síce nejde o položku, ktorá by sama určovala hodnotu rizika recidívy, avšak umožňuje doplniť „tvrdé“ štatistické údaje o vlastný subjektívny ale odborný pohľad hodnotiteľa. Ďalším špecifikom nástroja (aj z pohľadu jeho medzinárodnej komparácie) je položka „overenie pravdivosti autoanamnestických údajov“. Prostredníctvom predmetnej položky sa zaznamenáva náhodné overenie informácií poskytovaných odsúdeným počas VTOS, ktoré nie je možné zisťovať automatizovane z externých informačných. Cieľom tejto položky je, aby hodnotenie predikcie potenciálneho rizika recidívy trestnej činnosti odsúdeného odrážalo aj možné účelové správanie odsúdeného počas VTOS.

Informácie o pilotných testovaniach a výsledky vyhodnotenia recidívy

Pilotné testovanie prvej verzie nástroja CRA prebiehalo od 1. septembra 2018 do 31. decembra 2018 v ÚVV a ÚVTOS Banská Bystrica, ÚVTOS Banská Bystrica-Kráľová, ÚVTOS Hrnčiarovce nad Parnou, ÚVV a ÚVTOS Košice, ÚVTOS Nitra-Chrenová a ÚVTOS Ružomberok. Počas testovania bolo vyhodnotených celkom 122 dotazníkov CRA. Po zvážení a zapracovaní výsledkov z prvého pilotného testovania bol nástroj CRA (ako druhá verzia) podľa obsahu položiek a počtu hodnotiteľov rozdelený do dvoch variantov:

- a) CRA-CR („Crime Risk Assessment – Conditional Release“, v preklade „Hodnotenie rizika recidívy pri podmienčnom prepustení“ a
- b) CRA-RU („Crime Risk Assessment – Reentry Unit“, v preklade „Hodnotenie rizika recidívy odsúdeného umiestneného vo výstupnom oddiele“).

Pilotné testovanie druhej verzie nástroja CRA prebiehalo od 1. októbra 2019 do 31. januára 2020 vo všetkých ústavoch na výkon trestu odňatia slobody. Cieľom bolo pokračovať v zhromažďovaní podkladov k overeniu validity a reliability nástroja a identifikácii problematických oblastí elektronického spracovávanía dotazníkov. Počas pilotného testovania bolo spolu spracovaných 2 122 dotazníkov CRA-CR a 229 dotazníkov CRA-RU. Na základe výsledkov pilotného testovania druhej verzie nástroja došlo k poslednej úprave textácie niektorých položiek nástroja, doplneniu dvoch nových položiek a jeho finálnej kalibrácii. Ako súčasť procesu po ukončení pilotného testovania bola zadefinovaná operacionalizácia sledovania penitenciárnej recidívy kohorty pilotného testovania druhej verzie nástroja CRA. Sledovanie bolo rozvrhnuté do troch časových období, tzv. vln. Predmetom sledovania je opätovný návrat do VTOS za trestný čin spáchaný po prepustení z VTOS (tzv. nový trestný čin). Prvé časové obdobie (tzv. prvá vlna) sledovania recidívy znamená opätovný návrat osôb do VTOS do 16 mesiacov po prepustení z VTOS (10 mesiacov – priemerná dĺžka trestného konania + 6 mesiacov). Druhé časové obdobie (druhá vlna) bolo stanovené ako opätovný návrat do VTOS do 22 mesiacov po prepustení z VTOS. Tretie časové obdobie (tretia vlna), ktoré aktuálne prebieha a končí k 31. októbru 2023, je sledovanie opätovného návratu do VTOS do 34 mesiacov.

Výskumnú kohortu tvorilo 2 047 osôb vo VTOS, ktoré boli hodnotené nástrojom CRA. Osoby, ktoré boli opäť vo VTOS, avšak nedopustili sa spáchania nového trestného činu, boli z kohorty vyňaté (214 osôb). Vyňatie osôb za trestný čin nespáchaný po prepustení z VTOS, (celkom 10,45% z pôvodnej kohorty) bolo z dôvodu preukázania efektivity predikcie spáchania trestného činu po prepustení z VTOS. Predikcia trestného činu spáchaného pred realizáciou hodnotenia nástrojom CRA a nástup do VTOS za uvedený trestný čin, je čo sa týka preukázania efektivity aktuálneho hodnotenia nástrojom CRA irelevantná.

Zber dát penitenciárnej recidívy realizovaný k 31. januáru 2023:

Výsledky vyhodnotenia recidívy kohorty pilotného testovania druhej verzie nástroja CRA v prvej a druhej vlne v členení podľa predikcie úrovne rizika recidívy sú nasledovné:

Miera recidívy pri nízkej úrovni rizika recidívy/priaznivej resocializačnej prognóze:

- do 16 mesiacov od prepustenia sa vrátilo do VTOS celkom 4,40 % osôb s nízkym rizikom. Z 386 prepustených s priaznivou resocializačnou prognózou sa vrátilo do VTOS z dôvodu spáchania trestného činu celkom 17 osôb.
- do 22 mesiacov od prepustenia sa vrátilo do VTOS celkom 6,48 % osôb s nízkym rizikom. Z 386 prepustených s priaznivou resocializačnou prognózou sa vrátilo do VTOS z dôvodu spáchania nového trestného činu celkom 25 osôb.

Miera recidívy pri strednej úrovni rizika recidívy/menej priaznivej resocializačnej prognóze:

- do 16 mesiacov od prepustenia sa vrátilo do VTOS celkom 15,32 % osôb so stredným rizikom. Z 1 142 prepustených s menej priaznivou resocializačnou prognózou sa vrátilo do VTOS z dôvodu spáchania nového trestného činu celkom 175 osôb.
- do 22 mesiacov od prepustenia sa vrátilo do VTOS celkom 19,88 % osôb so stredným rizikom. Z 1 142 prepustených s menej priaznivou resocializačnou prognózou sa vrátilo do VTOS z dôvodu spáchania nového trestného činu celkom 227 osôb.

Miera recidívy pri vysokej úrovni rizika recidívy/nepriaznivej resocializačnej prognóze:

- do 16 mesiacov od prepustenia sa vrátilo do VTOS celkom 26,56 % osôb s vysokým rizikom. Z 305 prepustených s nepriaznivou resocializačnou prognózou sa vrátilo do VTOS z dôvodu spáchania nového trestného činu celkom 81 osôb.
- do 22 mesiacov od prepustenia sa vrátilo do VTOS 33,11 % osôb s vysokým rizikom. Z 305 prepustených s nepriaznivou resocializačnou prognózou sa vrátilo do VTOS z dôvodu spáchania nového trestného činu celkom 101 osôb.

Hodnotenie rizika opakovaného násillia – skr. HRON (hodnotenie rizika spôsobenia závažnej ujmy po prepustení z väzenského zariadenia)

Predikcia budúceho násilného správania, ktorého následkom je spôsobenie závažnej ujmy, je dôležitá na účel identifikácie nebezpečných páchatel'ov a diferenciaciu od ostatných páchatel'ov, ktorých trestná činnosť nespôsobuje z pohľadu nebezpečnosti pre spoločnosť závažný dopad alebo ujmu.

Cieľom predikcie násillia z pohľadu spoločnosti je zachovanie bezpečnosti a ochrana pred páchatel'mi závažných násilných trestných činov. Dôsledná predikcia z pohľadu páchatel'a je zase významná pre zachovanie jeho práv, ktoré by nemali byť na základe chybných predikcií neprimerane obmedzené, v dôsledku čoho môže dôjsť k zadržiavaniu jednotlivcov na dlhšie obdobie, ako je potrebné a s tým súvisiacimi hospodárskymi, sociálnymi a občianskymi dôsledkami.

Základná charakteristika a popis nástroja

„Hodnotenie rizika opakovaného násillia“ (akronym HRON, angl. ROSH - „Risk of Serious Harm“) je prediktívny nástroj vyvinutý v rámci NP ŠNN na hodnotenie rizika násilnej recidívy u osoby odsúdenej za spáchanie trestného činu násilnej povahy na nepodmienečný trest odňatia slobody. Jeho cieľom je predikcia úrovne rizika spáchania násilného trestného činu, pri ktorom je obeť usmrtená alebo je jej spôsobená iná závažná ujma, ktorej následok je neodstrániteľný alebo len ťažko odstrániteľný, a to v období do 12 mesiacov od prepustenia z VTOS. Teda ide o trestné činy, ktorých potenciálnym následkom je spôsobenie smrti, ťažkej ujmy na zdraví alebo závažnej psychickej ujmy.

Ide o skriningovú verziu nástroja, ktorá obsahuje 12 všeobecných prediktorov recidívy násilného správania a 3 špecifické položky orientované na jedinečnosť hodnotenej osoby. Jednotlivé položky sú výberom relevantných kriminogénnych rizikových faktorov súvisiacich s násilným správaním, ktoré majú stanovenú prediktívnu hodnotu. Nástroj zahŕňa statické faktory (napr. vek posudzovanej osoby, kriminálnu históriu a pod.) a dynamické faktory (napr. interpersonálne konflikty, závislosti a pod.) alebo prediktory násilného správania. Výhodiskom predikcie násilného správania po prepustení z VTOS je najmä analýza a charakter správania posudzovanej osoby v minulosti, teda kriminálnej histórie odsúdenej osoby (napr. početnosť spáchaných násilných trestných činov, ich typová závažnosť, druhová rôznorodosť alebo rovnorodosť spáchanej trestnej činnosti, prípadná gradácia násilného správania). Zároveň obsahuje aj položku pre prípadné doplňujúce vyjadrenia a iné závažné skutočnosti ovplyvňujúce riziko recidívy trestnej činnosti (násilného správania), ktoré môže vyplniť hodnotiteľ.

Hodnotitelia sú pri administrácii konkrétneho dotazníkového formulára (hodnotení konkrétneho odsúdeného) nezávislí a využívajú pri ňom informácie o kriminálnej kariére odsúdeného, charaktere trestnej činnosti, osobnosti odsúdeného a správaní počas výkonu trestu. Využívajú poznatky z informačného systému zboru, z rozhovorov s hodnotenou osobou, z oficiálnych záznamov o kriminálnej kariére, rozsudku, údaje z osobného spisu a pod.

Prínosy v porovnaní s predchádzajúcim stavom

V rámci ZVJS doposiaľ neexistoval nástroj na hodnotenie rizika spôsobenia závažnej ujmy po prepustení z väzenského zariadenia. Za posledných tridsať rokov bolo v zahraničí vyvinutých množstvo nástrojov na predikciu všeobecnej recidívy, v rámci ZVJS je od 1. januára 2021 využívaný nástroj na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti CRA. Avšak následok spôsobený pri rôznych trestných činoch je rozdielny, preto s ohľadom na zachovanie bezpečnosti jednotlivcov i celej spoločnosti je nevyhnutná identifikácia páchatel'ov, ktorých trestná činnosť je spôsobilá vyvolať závažný následok zasahujúci do fyzickej a psychickej integrity osôb a ich diferenciacia od ostatných páchatel'ov trestnej činnosti (napr. majetkovej), ktorých následok nie je z pohľadu ujmy pre obeť závažný. Z uvedeného dôvodu sa pristúpilo k vývoju a overovaniu autorsky chráneného špecifického hodnotiaceho nástroja. Bol vyvinutý v súvislosti s dvoma typmi páchatel'ov, ktorí predstavujú potenciálne alebo skutočné nebezpečenstvo pre ostatných násilným správaním. Ide o páchatel'ov sexuálnych trestných činov a páchatel'ov násilných trestných činov.

Vývoj hodnotiaceho nástroja prebiehal od októbra 2019. Počas jednotlivých projektových fáz prešiel od vyselektovania kľúčových rizikových kriminogénnych faktorov vo vzťahu k príslušnej cieľovej skupine (ktoré bolo podmienené rozsiahlym štúdiom a podrobnou analýzou odborných a vedeckých zdrojov) k viacerým modifikáciám položiek nástroja a úpravám kalibrácie na základe dvoch pilotných overovaní.

Kľúčovým prínosom uvedeného nástroja je predikcia rizika potenciálneho budúceho násilia osoby po prepustení z väzenského zariadenia. To umožňuje efektívnejšie a kvalitnejšie vypracovanie stratégií dohľadu a príp. liečby pri zachovaní ústavných práv a požiadavky, aby poškodené alebo potenciálne obeť zostali chránené a neboli vystavené nebezpečenstvu.

Výstup z nástroja HRON je uplatniteľný pre externé oprávnené orgány v rámci hodnotenia nebezpečnosti odsúdeného a tvorí predikcia jeho násilného kriminálneho správania po prepustení z väzenského zariadenia. ZVJS v súlade s platnou legislatívou nesprístupňuje externým subjektom hodnotenie jednotlivých položiek dotazníka, sprístupňuje sa iba úroveň rizika (nízke, stredné, vysoké). Rozhodovacia právomoc oprávnených orgánov zostáva zachovaná, je na rozhodnutí oprávneného orgánu, či na výsledok hodnotenia bude prihliadať.

Plánovaná digitalizácia nástroja umožní optimalizáciu času potrebného na administráciu nástroja, efektívnejšie sprístupnenie položiek medzi príslušné hodnotiace pracovné pozície podľa kompetencií, možnosť prepojenia s inými analytickými nástrojmi a dátovými zdrojmi v rámci informačných systémov ZVJS.

Dôvody vývoja nástroja HRON

Hodnotenie rizika spôsobenia závažnej ujmy po prepustení z väzenského zariadenia s následkom spôsobenia závažnej ujmy (angl. Serious Harm) napĺňa základný cieľ národného projektu znížiť riziká opakovaného páchania trestnej činnosti a obmedziť vznik možných krízových situácií v bezprostrednom okolí osôb vracajúcich sa z výkonu trestu odňatia slobody.

ZVJS v „Konceptii väznenstva Slovenskej republiky na roky 2021 až 2030“ deklaruje v krátkodobom horizonte (do konca roku 2023) snahu o systémovú zmenu v rámci posilnenia princípu individualizácie spôsobu výkonu trestu, ktorých súčasťou je aj vývoj a implementácia nových nástrojov hodnotiacich protektívne faktory, riziká, potreby a recidívu trestnej činnosti. Nástroj HRON umožní dôslednejšiu diferenciáciu cieľových skupín páchatel'ov trestnej činnosti a cielenejšie využívanie prevýchovných a terapeutických zdrojov a dôslednejšieho využívania synergických potenciálov u skupiny rizikových odsúdených osôb, a to najmä v kontexte prepojenia intervencií v penitenciárnej a postpenitenciárnej sfére. Okrem znižovania rizika recidívy sa preto predpokladá aj zmena atmosféry vo väzenských skupinách a vo vzťahoch väzňov medzi sebou.

Informácie o pilotných testovaniach

Za účelom preukázania validity a reliability nástroja boli doposiaľ vykonané dve pilotné testovania. V prvej fáze pilotných testovaní pracovné materiály boli zaslané na profesorskú oponentúru odborníkom z oblasti psychológie a kriminológie. Trestnoprávne otázky boli konzultované s odborníkmi z oblasti trestného práva. Po zapracovaní pripomienok sa pristúpilo k pilotným testovaniam. Pilotné testovanie č. 1. prebiehalo v období od decembra 2020 do februára 2021. Analýze bol podrobený výskumný súbor 33 respondentov. Typ výberu súboru bol zámerný, na základe kritérií: muž, vek ≤ 50 , deskriptor v internom informačnom systéme „násilie“, „násilník“, „sklony k násiliu“. Na základe preddefinovaných kritérií bol vyselektovaný výskumný súbor na pilotné testovanie č. 1. U výskumnej vzorky sa zisťoval výskyt, frekvencia a stupeň závažnosti prediktorov násilnej recidívy. Zdrojom dát boli oficiálne záznamy o kriminálnej kariére, údaje z osobného spisu odsúdenej osoby a údaje z informačného systému zboru. Na uvedenom výskumnom súbore bola identifikovaná vysoká frekvencia výskytu navrhovaných kriminogénnych faktorov. Pilotné testovanie č. 1 overilo relevanciu vybraných prediktorov násilnej recidívy a dospelo sa k výskumným zisteniam, ktoré boli zapracované do ďalšej verzie nástroja.

Pilotné testovanie č. 2 prebiehalo v období od júla 2021 do septembra 2021 a malo charakter retrospektívnej štúdie. Typ výberu súboru bol zámerný, kritériá boli stanovené vrátane operacionalizácie závažnej ujmy nasledovne: osoba odsúdená za spáchanie trestného činu násilnej povahy na nepodmienečný trest odňatia slobody, ktorá po prepustení z VTOS spáchala do 12 mesiacov úmyselný trestný čin násilnej povahy, pri ktorom bola obeť usmrtená alebo jej bola spôsobená iná závažná ujma, ktorej následok je neodstrániteľný alebo len ťažko odstrániteľný. Výskumnú vzorku tvorilo 30 odsúdených mužov. Na základe vyhodnotenia výskytu a závažnosti prediktorov násilnej recidívy boli hodnotené osoby zaradené do príslušných úrovní rizika. Z výskumnej vzorky vykazovalo úroveň vysokého rizika 28 respondentov, čo tvorí percentuálny podiel 93%. Počas pilotného testovania č. 2 sa dospelo k viacerým parciálnym zisteniam ovplyvňujúcim ďalšie praktické využívanie nástroja v praxi. Po realizácii pilotného testovania č. 2 sa pristúpilo k finalizácii kalibrácie položiek nástroja a odborného manuálu k hodnoteniu jednotlivých položiek.

Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia – skr. IAPSZ

Pre úspešné zníženie recidívy a začlenenie odsúdenej osoby do spoločnosti po prepustení z VTOS je dôležité, aby prepustená osoba dostala pomoc čo najrýchlejšie a v nadväznosti na intervencie indikované vo VTOS. Tento nástroj predstavuje istým spôsobom „most“ medzi ZVJS a inštitúciami, ktoré pomáhajú prepustenému so životom na slobode. Vďaka digitalizácii nástroja

sa v praktickej rovine podarilo prepojenie s príslušnými úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „UPSVR“) pri procese skvalitnenia sprevádzania klientov po ukončení VTOS, riešenia prípadných problémov a poskytovania adekvátnych intervencií.

Cieľom je, aby odborní pracovníci poznali:

- základné informácie o klientovi
- rizikové oblasti klienta
- plán intervencií
- kroky, ktoré smerovali k resocializácii
- kľúčové informácie, týkajúce sa prepustenia a života na slobode
- aktuálny stav klienta

Cieľom je, aby odborní pracovníci pokračovali:

- v intervenciách
- v aktualizácii informácií
- v úprave plánu intervencií

Cieľom je zefektívnenie práce s klientom:

- obojsmerným zdieľaním informácií
- kontinuitou práce s klientom
- poskytnutím spätnej väzby personálu (katamnesticke sledovanie)
- intervenciami zameranými na riziká (RNR princíp)

Nástroj IAPSZ od 1. októbra 2019 nahradil pôvodný program zaobchádzania. S účinnosťou od uvedeného dňa je nevyhnutné, aby každá odsúdená osoba umiestnená vo VODD mala vypracovaný/priebežne dopĺňaný/ IAPSZ. V deň vyradenia odsúdenej osoby z VODD je nutné, aby v IAPSZ bolo zaznamenané vyhodnotenie plánu resocializačnej pomoci /záverečné vyhodnotenie/ z dôvodu premietnutia výsledkov resocializácie do komplexného hodnotenia programu zaobchádzania.

Základná charakteristika a popis nástroja

Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia je nástroj – aplikácia na webovej platforme, v ktorom sa zaznamenávajú informácie z rôznych oblastí života klienta. Zároveň patrí k nástrojom, podľa ktorých sa odsúdenej osobe určia intervencie vo VTOS, na základe ktorých je možné pokračovať po prepustení z VTOS.

IAPSZ obsahuje tieto oblasti:

1. Základné údaje o klientovi;
2. Analýza silných a slabých stránok, príležitostí a ohrození v 7 oblastiach;
3. Riziká a dohľad
4. Potreby a plán
5. Programy (evidencia absolvovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov, indikácia vhodných programov)
6. Aktuálny stav – katamnesticke údaje – od pracovníkov z ÚVTOS/UPSVR
7. Administrácia
8. Evidencia prepojení v rámci „mostov“

Prínosy v porovnaní s predchádzajúcim stavom

Pred vývojom nástroja IAPSZ neexistoval v rámci ZVJS žiadny systém resp. dokument, ktorý by prepájal anamnesticke údaje a plánovanie smerujúce do prostredia mimo ZVJS. Prvý

výsledok vývoja nástroja mal formu dokumentu MS Excel. Ten prešiel pilotným overovaním, počas ktorého dochádzalo k revíziám jednotlivých verzií dokumentov. V priebehu vývoja vznikli postupne tri verzie dokumentu, pričom posledná verzia bola digitalizovaná, výsledkom čoho je aplikácia na webovej platforme. Digitalizácia IAPSZ umožnila cez vytvorené prístupy prepojiť všetky UPSVR na Slovensku s ústavmi na výkon trestu odňatia slobody, čo v konečnom dôsledku znamená, že v deň prepustenia klienta je IAPSZ automaticky pridelené (po súhlase klienta) konkrétnemu UPSVR, aby mohol v prípade potreby s osobou prepustenou z VTOS začať čo najrýchlejšie pracovať a poskytnúť adekvátne intervencie.

Celá platforma má veľký potenciál v súvislosti so zdieľaním informácií. Hlavný tok dát je medzi ZVJS a UPSVR. V rámci vytvárania „mostov“ je využívaný priestor IAPSZ na zdieľanie informácií týkajúcich sa prejavu záujmu zo strany odsúdených osôb o zaradenie do zoznamu potenciálnych uchádzačov o zamestnanie pre sociálne podniky. Prejavovaný záujem a pracovné zručnosti sú zaznamenané taktiež v uvedenom systéme.

IAPSZ je prepojený s databázou sociálnych podnikov, ktoré prejavili záujem o spoluprácu s NP ŠNN. V prípade prejavu záujmu o poskytnutie pracovnej pozície odsúdenej osobe sa v IAPSZ zaznamená záujem zo strany sociálneho podniku. Všetko je plne digitalizované, pričom sa vyžadujú minimálne zásahy užívateľa aplikácie. Systém je nastavený tak, že nové informácie prichádzajú užívateľom formou notifikácie. Toto nastavenie je efektívne, nakoľko užívateľ nemusí dohľadávať zmeny v informáciách. V praxi to znamená, že ak konkrétny sociálny podnik prejaví záujem o konkrétnu osobu, pracovník VODD sa o tejto skutočnosti dozvie prostredníctvom notifikačnej správy. Prejavovaný záujem a potrebu ďalšej intervencie vidí v reálnom čase/po prepustení osoby aj sociálny kurátor pre plnoletú fyzickú osobu ÚPSVR prostredníctvom kľúčovej flash správy, ktorá je dôležitá pre jeho ďalšiu spoluprácu v postpenitenciárnej oblasti.

Vďaka IAPSZ je v priamom kontakte s klientom zabezpečená všestranná informovanosť zainteresovaných subjektov, čo predpokladá úspešné uplatnenie sa klienta na trhu práce, čím sa predchádza prípadnej recidíve.

Prostredníctvom notifikácií a flash správ sú na pozadí IAPSZ zvýraznené aj dôležité informácie, týkajúce sa ďalších línií „mostov“ - línie „závislosti“ či línie „mesto/obec“.

IAPSZ je dokumentom, ktorý sumarizuje o. i. riziká a potreby, určuje intervencie potrebné k úspešnej resocializácii odsúdeného, ako aj riziko sociálneho zlyhania. Z dôvodu svojej komplexnosti je rovnoprávnym dokumentom k programu zaobchádzania a je možné ním v plnom rozsahu nahradiť resp. kvalitatívne doplniť program zaobchádzania v častiach:

- a) edukácia – z IAPSZ správanie vo výkone trestu odňatia slobody, vzdelanie,
- b) aktivity vo voľnom čase – z IAPSZ voľný čas,
- c) zaraďovanie do práce – z IAPSZ zamestnanie,
- d) vzťahy s vonkajším prostredím – z IAPSZ rodina a blízke osoby; rodina, vzťahy a komunita; bývanie,
- e) iné metódy a postupy zaobchádzania - absolvovanie „Základného resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu“ alebo „Špecializovaného resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu“ /podľa potrieb: Finančná gramotnosť, Zamestnanosť, Život v komunite, Reštart, Rodina a vzťahy, Rozdielnosť nás spája, Druhá šanca, Chcem sa zmeniť, Šanca pre psie oči/.

Dôvody vývoja IAPSZ

Nástroj napĺňa ciele národného projektu prepojiť oddelené politiky penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti /poskytovanie postpenitenciárnej starostlivosti sa začne už počas výkonu trestu odňatia slobody/, znížiť riziká opakovaného páchania trestnej činnosti a obmedziť vznik možných krízových situácií v bezprostrednom okolí osôb vracajúcich sa z výkonu trestu odňatia slobody.

Výhody využívania IAPSZ

Vytvorený IAPSZ je jednoduchý, prehľadný a štruktúrovaný dokument, ktorý obsahuje základné údaje o odsúdenom, jeho aktuálny stav a rizikové či protektívne faktory z hľadiska resocializácie, ako aj najvhodnejšie intervencie pre odsúdeného v procese zaobchádzania. IAPSZ je dokumentom, ktorý bude po ukončení výkonu trestu odňatia slobody dostupný aj sociálnemu kurátorovi v mieste bydliska prepusteného odsúdeného, a na základe jeho výstupov bude sociálny kurátor poskytovať potrebnú sociálnu pomoc a podporu prepustenému odsúdenému. Ide o nástroj, ktorý je neodmysliteľnou súčasťou case manažmentu. Je v maximálnej miere digitalizovaný. Automaticky saturuje údaje, aktualizuje stav, prepája užívateľov s dôrazom na zvýraznenie kľúčových informácií. Vytvára priestor pre efektívnu prácu s klientom po prepustení.

Indikačný nástroj (angl. Needs Indication Tool)

Indikačný nástroj je ďalší z nástrojov vyvinutých v rámci NP ŠNN, ide o špecifický hodnotiaci nástroj, ktorý pomáha personálu vo VTOS určiť prioritu/tému kľúčového kriminogénneho faktora spojenú s identifikovaním potreby odsúdenej osoby absolvovať príslušný resocializačný a výchovný vzdelávací program.

Od 05/2021 je súčasťou digitalizovaného Individuálneho akčného plánu sociálneho začlenenia (v jeho samostatnej sekcii/časti „Programy“). Indikačný nástroj obsahuje 6 sekcií s rovnomenným názvami kľúčových kriminogénnych faktorov priradených príslušnému špecializovanému resocializačnému a výchovnému vzdelávaciemu programu, napr. zamestnanosť, závislosti, finančná gramotnosť a i. Každá sekcia má max. 5 samostatných položiek, napr. jednou z položiek sekcie „Zamestnanosť“ je položka s názvom „dĺžka zamestnania rok pred nástupom do výkonu trestu odňatia slobody“.

V prvej fáze pilotného testovania bol IN aplikovaný pri odsúdených osobách, ktoré boli účastníkmi jedného z piatich špecializovaných resocializačných a výchovných vzdelávacích programov (Reštart, Život v komunite, Finančná gramotnosť, Zamestnanosť a Rodina a vzťahy). Pilotného overovania sa zúčastnilo 75 odsúdených osôb (15 na každý ŠRaVVP), z toho 16 z nich bolo zaradených do VODD. Cieľom pilotného testovania IN bola komparácia výsledného skóre jednotlivých programov so zaradením do konkrétneho programu a následné prehodnotenie a úprava kalibrácie jednotlivých položiek. Na základe komparácie výsledného skóre jednotlivých programov so zaradením do konkrétneho programu bol nástroj modifikovaný a prekalibrovaný. Indikačný nástroj automaticky na základe vyhodnotenia kriminogénnych faktorov automaticky kompetentnej osobe vygeneruje mieru potreby absolvovania konkrétneho špecializovaného resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu.

Záver

Validné a reliabilné nástroje na hodnotenie rizík a určenie potrieb sú kľúčovými prvkami prípadového manažmentu páchatel'a. V praxi je nevyhnutné, aby tieto nástroje boli využívané efektívne a systémovo, čiže celoplošne a nadväzujúco (resp. prierezovo príslušnými aktérmi systému trestnej justície) a aby boli z výskumného hľadiska komplementárne (nielen kvantitatívne dáta, ale aj kvalitatívne údaje).

V kontexte pôsobnosti Zboru väzenskej a justičnej stráže bol do roku 2020 využívaný najmä nástroj Hodnotenie rizika sociálneho zlyhania (skr. HRSZ), ktorý bol od januára 2021 modifikovaný a nahradený Nástrojom na hodnotenie rizika recidívy trestnej činnosti (angl. Crime Risk Assessment, skr. CRA). Pilotné testovania nástroja CRA potvrdili validitu a reliabilitu nástroja. Vyhodnotenie recidívy (1. a 2. vlny) kohorty pilotného testovania druhej verzie CRA preukázalo vysokú predikciu úrovni rizika u jednotlivých osôb. Odbornosť nástroja CRA je zabezpečená tým, že za administráciu konkrétnych dotazníkov zodpovedajú štyria/piati navzájom nezávislí hodnotitelia - sociálny pracovník, pedagóg, psychológ a pracovník preventívno-bezpečnostnej služby, pri hodnotení odsúdených zaradených do výstupných oddielov NP ŠNN aj

sociálny kurátor-metodik z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Digitalizácia nástroja prináša časovú úsporu pri jeho administrácii. Nástroj CRA predikuje riziko všeobecnej recidívy trestnej činnosti s dostatočnou spoľahlivosťou, avšak spôsobený následok pri rôznych druhoch trestných činov je rozdielny, preto bolo nevyhnutné zamerať sa na identifikáciu páchatel'ov, ktorých trestná činnosť je spôsobilá vyvolať závažný následok (spôsobiť závažnú ujmu), teda páchatel'ov závažných násilných trestných činov. Dopad a spôsobený následok v prípade napr. majetkových trestných činov na spoločnosť a samotnú obeť je neporovnateľný s následkom spôsobeným násilnou a sexuálne motivovanou trestnou činnosťou. Z uvedeného dôvodu sa v októbri 2019 pristúpilo k vývoju nástroja na hodnotenie rizika spôsobenia závažnej ujmy bezprostredne po prepustení z väzenského zariadenia (Hodnotenie rizika opakovaného násillia skr. HRON, angl. Risk of Serious Harm).

V súčasnosti prebieha v rámci národného projektu Šanca na návrat 2, vývoj nástroja na hodnotenie rizika násilného správania vo väzenskom zariadení. Účelom nástroja je identifikácia potenciálne nebezpečných osôb vo vnútri väzenského zariadenia, ktorá je nevyhnutná na zachovanie bezpečnosti väznených osôb, väzenského personálu a ochranu majetku štátu. Snahou väzenských služieb je v čo najväčšej možnej miere zabráňovať vzniku násilných prejavov medzi väznenými osobami. Napriek vysokej heterogenite väzenskej populácie je možné skupinu tzv. problémových, konfliktných odsúdených narúšajúcich poriadok a spôsobujúcich násilné konflikty odlišiť od zvyšnej väzenskej populácie. Výsledky štúdií nepriniesli preukázateľné závery o vzťahu medzi určitým typom násilnej trestnej činnosti páchanej na slobode a následným násilným správaním vo väzenskom zariadení. Prostredie väzenia sa zásadne líši od prostredia a života na slobode. Predikcia násilného správania vo väzenskom zariadení je založená na interakcii medzi osobnosťou jedinca a situačnými faktormi.

Pre úspešné zníženie recidívy a začlenenie odsúdenej osoby do spoločnosti po prepustení z VTOS je dôležité, aby v prípade potreby dostala pomoc v potrebných oblastiach čo najrýchlejšie a pokračovalo sa s intervenciami indikovanými vo VTOS, preto sa v rámci NP ŠNN pristúpilo k tvorbe dokumentu, ktorý predstavuje istým spôsobom „most“ medzi VTOS a životom na slobode. V praktickej rovine ide o prepojenie VTOS s UPSVR. Cieľom je, aby pomáhajúci profesionáli pokračovali v začatých intervenciách aj po prepustení, k čomu im pomôže práve vytvorený Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia (skr. IAPSZ). Nástroj IAPSZ od 1. októbra 2019 nahradil vo výstupných oddieloch NP ŠNN pôvodný program zaobchádzania. Dokument sumarizuje o. i. riziká a potreby, určuje intervencie potrebné k úspešnej resocializácii odsúdeného ako aj riziko sociálneho zlyhania, a z dôvodu svojej komplexnosti je rovnoprávnym dokumentom k programu zaobchádzania a je možné ním v plnom rozsahu nahradiť resp. kvalitatívne doplniť program zaobchádzania.

Aplikácia uvedených nástrojov v praxi systéme trestnej justície je prvkom, ktorý je súčasťou efektívneho intervenčného procesu (nielen prípadového manažmentu páchatel'a). Z uvedenej empirickej matérie, z jej rozsahu a personálnej a časovej náročnosti týkajúcej sa zberu dát, vyhodnotenia a evaluácie je evidentné dlhodobé smerovanie penitenciárneho zaobchádzania v kontexte ZVJS smerom k výskumom riadenej praxi resp. výskumom riadenej trestnej politike (angl. evidence based criminal policy). Je však nevyhnutné, aby orientácia v zmysle výskumom riadenej trestnej politiky bola súčasťou nastavenia všetkých aktérov trestnej justície a aby bola politicky a prakticky (stratégiami, akčnými plánmi, opatrenia) podporovaná.

Zoznam bibliografických odkazov

ARBACH-LUCIONI, K., MARTINEZ-GARCÍA, M. & ANDRÉS-PUEYO, A. 2012. Risk Factors for Violent Behavior in Prison Inmates: A Cross-Cultural Contribution. *Criminal Justice and Behavior*, 39(9), 1219–1239. ISSN 0093-8548.

- BLATNÍKOVÁ, Š. a kol. 2021. Kriminální historie pachatelů závažného násilí v ČR. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 160 s. ISBN 978-80-7338-194-3.
- BLATNÍKOVÁ, Š. & NETÍK, K. 2008. Predikce vývoje pachatele. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. 174 s. ISBN 978-80-7338-075-5.
- BOSMA A. Q., VAN GINNEKEN, E. F. J. C., SENTSE M. & PALMEN H. 2020. Examining prisoner misconduct: A multilevel test using personal characteristics, prison climate, and prison environment. *Crime & Delinquency*, 66(4), 451–484. ISSN 0011-1287.
- CIHAN, A., DAVIDSON, M., & SORENSEN, J. 2017. Analyzing the Heterogeneous Nature of Inmate Behavior: Trajectories of Prison Misconduct. *The Prison Journal*, 97(4), 431–450, ISSN 0032-8855.
- CIHAN, A. & SORENSEN, J. R. 2019. Examining Developmental Patterns of Prison Misconduct: An Integrated Model Approach. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(14), 2406–2421, ISSN 0306-624X.
- CAO, L., ZHAO, J. & VAN DINE, S. 1997. Prison disciplinary tickets: A test of the deprivation and importation models. *Journal of Criminal Justice*, 25(2), 103–113, ISSN 0047-2352.
- HARRIS, G. T., RICE, M.E. & QUINSEY, V.L. 1993. Violent recidivism of mentally disordered offenders: The development of a statistical prediction instrument. *Criminal Justice and Behavior*, 20(4), December 1993, 315-335, ISSN 0093-8548.
- HEISE, L. L., PITANGUY, L. a GERMAIN, A. 1998. Násilie páchané na ženách. Skrytá ujma na zdraví. Bratislava, Humenné: Aspekt, Pro Familia, 72 s., ISBN 80-967964-0-2.
- HERETIK, A. 1999. Extrémna agresia I.: Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky: Psychoprof, 280 s, ISBN 80-968083-3-8.
- HERETIK, A. 2004. Forenzná psychológia. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Mladé letá, 376 s. ISBN 80-10-00341-7.
- HERETIK, A. 2010. Forenzná psychológia pre psychologov, právnikov, lekárov a iné pomáhajúce profesie. 3. prepracované a rozšírené vydanie, Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, Eurokódex, s.r.o., 544 s. ISBN 978-80-89447-22-0.
- HERETIK, A. 2012. Extrémna agresia I. Forenzná psychológia vraždy. Nové Zámky: Psychoprof, 277 s., ISBN 978-80-89322-11-4.
- HERETIK, A. sr., HERETIK, A. jr. a kol. 2016. Klinická psychológia. 2. vydanie. Nové Zámky: Psychoprof, 912 s. ISBN 978-80-89322-24-4.
- HODGINS, S. 1990. Prevalence of mental disorders among penitentiary inmates in Quebec. *Canada's Mental Health*, 38(1), 1-4, ISSN 0008-2791.
- HOFFMAN, P.B. & BECK, J.L. 1985. Recidivism among Released Federal Prisoners: Salient Factor Score and Five-Year Follow-Up. *Criminal Justice and Behaviour*, 12(4), 501-507, ISSN 0093-8548.
- IRELAND, T. O. & SMITH, C. A. 2009. Living in Partner violent Families: Developmental Links to Antisocial Behavior and Relationship Violence. *Journal of Youth and Adolescence*, 38 (3), 323 – 339, ISSN 1857-7881.

KLASSEN, D. & O'CONNOR, W.A. 1994. Demographic and case history variables in risk assessment. In: Monahan, J. & Steadman, H.J. (Eds.), *Violence and Mental Disorder: Developments in Risk Assessment*, p. 229-258. Chicago: University of Chicago Press, 334 p., ISBN 0-226-53406-5.

LATTIMORE, P.K., VISHER, C.A. & LINSER, R.L. 1995. Predicting rearrest for Violence among Serious Youthful Offenders. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 32(1), February 1995, 54-83, ISSN 0022-4278.

LOVAŠ, L. 1997. Agresivita a stratégie správania v náročných situáciách. In: Lovaš, L., Výrost, J. (Eds.), *Stratégie správania v náročných životných situáciách*. Košice: Spoločenskovedný ústav SAV Košice, 1997, 126 s., ISBN 80-96762-1-7. s 89-93.

MARTÍNEK, Z. 2009. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana. Praha: Grada Publishing, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

MATOUŠKOVÁ, I. 2013. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada Publishing, 304 s. ISBN 978-80-247-4580-0.

MENZIES, R., WEBSTER, C.D. & HART, S.D. 1995. Observations on the rise of risk in psychology and law. *Proceedings of the Fifth Symposium on Violence and Aggression*. Saskatoon, Canada: University Extension Press, University of Saskatchewan. 91-107.

SEPEJAK, D., MENZIES, R.J., WEBSTER, C.D. & JENSEN, F.A.S. 1983. Clinical Predictions of Dangerousness: Two Year Follow-up of 408 Pre-Trial Forensic Cases. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 11(2), June 1983, ISSN 0091-634X. 171-181.

STAŇKOVÁ, L, ŠČERBA, F. & VICHLENDÁ, M. 2014. *Násilná kriminalita*. Praha: Nakladatelství Leges, 264 s., ISBN 978-80-7502-069-7.

STEADMAN, H.J. & COCOZZA, J.J. 1974. *Careers of the criminally insane: Excessive social control of deviance*. Lexington, MA: Lexington Books, 206 p., ISBN 978-0669965032.

STEADMAN, H.J., MONAHAN, J., APPELBAUM, P.S., GRISSO, T., MULVEY, E.P., ROTH, L.H., ROBBINS, P.C. & KLASSEN, D. 1994. Designing a new generation of risk assessment research. In: Monahan, J. & Steadman, H.J. (Eds.), 1994, *Violence and Mental Disorder: Developments in Risk Assessment*, p. 297-318. Chicago: University of Chicago Press, 334 p., ISBN 0-226-53406-5.

THOMAS, CH.W., PETERSON, D.M. & ZINGRAFF, R.M. 1978. Structural and Social Psychological Correlates of Prisonization. *Criminology: An Interdisciplinary Journal*, 16(3), November 1978, 383-394, ISSN 1486-9195.

RIZIKA ZNEUŽITÍ UMĚLÉ INTELIGENCE KE GENEROVÁNÍ SEXUÁLNĚ EXPLICITNÍHO OBSAHU

Aleš MAJER

doc. JUDr. David ZÁMEK, Ph.D., LL.D.

Panevropská univerzita

Fakulta VŠPP

Katedra bezpečnostních a kriminologických studií

Anotace: Příspěvek pojednává o používání volně šiřitelného software, který ve svém popisu sám sebe uvádí jako prostředek zábavy. Volná zábava pak spočívá v úpravě jakékoliv fotografie. Obrázky generované umělou inteligencí zaplavují internet. Může nás zaskočit, jak realistické tyto fotomontáže jsou. Ještě překvapivější ale může být, jak snadné je takové snímky vytvořit. Není k tomu už totiž potřeba profesionálních grafických editorů a znalosti práce s nimi. V letošním roce zaznamenali markantní vzestup tzv. „svlékací aplikace“. Vygenerované montáže občas obsahují podivné artefakty, celkově jsou ale výsledky na vysoké úrovni a velmi fotorealistické. Pokud není na snímku zrovna vaše tělo, jen těžko lze na první pohled poznat, že jde o fikci. Rozlišit takové fotomontáže od skutečných fotografií bude v budoucnu stále obtížnější ne-li nemožné.

Klíčová slova: AI, cybercrime, zábava, protiprávnost, software, deep fake

Annotation: The post discusses the use of open source software that describes itself as a means of entertainment. Free fun then consists in editing any photo. Images generated by artificial intelligence are flooding the internet. You may be surprised by how realistic these photo montages are. But what may be even more surprising is how easy it is to create such images. There is no longer a need for professional graphic editors and knowledge of working with them. This year saw a marked rise in so-called "undressing applications". The generated montages occasionally contain strange artifacts, but overall the results are of a high standard and very photorealistic. If your body isn't in the picture, it's hard to tell at first glance that it's fiction. Distinguishing such photomontages from real photographs will become increasingly difficult, if not impossible, in the future.

Keywords: AI, cybercrime, entertainment, illegality, software, deep fake

Úvod

Na úvod předesíláme, že všechny fotografie byly pořízeny za účelem této studie, fotografovaná osoba souhlasila s fotografováním, souhlasila s úpravou fotek a následném zveřejnění, a to pouze pro účely tohoto příspěvku. Jde o původní téma, které odborné literatura prozatím v tomto kontextu neřeší. V současné době pracujeme na detailních analýzách možného odhalování takto upravených fotografií, ale dopředu víme, že jde o úsilí srovnatelné s bojem rytíře Dona Quijota de la Mancha. Ten z nás, kdo vyrostl jsem na „západních“ akčních filmech 80. let minulého století a jeho hrdiny byly hvězdy jako Chuck Norris, Sylvester Stallone, Dolph Lundgren, Michael Dudikoff, ale hlavně Arnold Schwarzenegger. Právě z jeho filmografie nás tehdy mohl zaujmout snímek The Running Man (v ČSSR nelegálně a pokoutně distribuovaný na videokazetách jako Běžící muž) z roku 1987, natočený Paulem Michaellem Glaserem podle knihy známého amerického literáta Stephena Kinga, konkrétně jedna scéna popsána níže. Děj akčního sci-fi thrilleru je založen na jednoduchém herním principu „last man standing“. Arnold zde neohroženě likviduje jednoho soupeře za druhým a když se stává favoritem bookmakerů sázkových kanceláří, promotér celé hry využije pokročilé techniky, ve filmu nazvané „digital matte tracking“, v podstatě naskenuje ve 3D „Arnoldovu“ tvář a přenesení ji na poraženého soupeře a virtuálně tak zvrátí průběh hry ve svůj prospěch. Část tohoto procesu je zachycena cca v 82. minutě filmu. Připomeňme, že tento sci-fi film se odehrává v tehdy daleké budoucnosti – v roce 2019. Již tehdy nás mohly napadat myšlenky, zda bude jednou možné podobným způsobem manipulovat realitou a jak je vidět, tvůrci filmu se ani moc nespletli v časovém zasazení děje. V současné době jsme svědky neuvěřitelné technologické transformace a v horizontu pár let bude pravděpodobně existovat umělá inteligence (AI), která dokáže rozhodovat a přemýšlet daleko efektivněji než mozek člověka. Z toho rezultuje řada sociálních, etických i politických a bezpečnostních otázek a rizik. V minulých letech byl rozvoj těchto digitálních technologií doménou filmového průmyslu a „velkého businessu“. Rozvoj tzv. CGI (Computer Generated Imagery) otevřel nové možnosti ve světě vizuálních efektů právě hlavně filmařům. Rozmach

digitálních postav nastal již v 90. letech 20. století se slavnými filmy Terminátor 2 Jamese Camerona a Jurský Park neméně slavného Stevena Spielberga. První použití technologie Motion Capture proběhlo při natáčení filmové adaptace Tolkienova Pána prstenů v roce 2002.

AI v posledních letech, stírá dokonale rozdíl mezi skutečným a umělým a science fiction se stává realitou. Schopnost vytvářet realistické zvukové a obrazové podvrhy pomocí AI a strojového učení neustále roste a tento přesvědčivý foto, video nebo zvukový obsah lze snadno použít k šíření dezinformací. K tomuto účelu jsou obvykle využity tváře známých osob (herci, politici, sportovci, businessmani) a v těchto tzv. deep fake videích většinou říkají nebo dělají nepravdivé věci. Už dnes najdeme na internetu poměrně přesvědčivá deep fake videa všech možných celebrit a je zde samozřejmě obrovský potenciál pro šíření dezinformací a potenciální kriminalitu. Téměř každý z nás má profil na sociálních sítích a někteří lidé ho mají plný obrazových a zvukových záznamů z různých fází života. Doposud se diskuse o ochraně osobních dat točila téměř výhradně kolem naší aktivity na internetu, zájmů a vlastností. V blízké době se však bude týkat i ochrany našeho vzhledu a hlasu. Majoritní podíl na rozvoji těchto možností má bezpochyby pandemie Covid-19, v jejímž průběhu se většina komunikace, práce i zábavy přesunula do on-line světa a AI má tedy k dispozici nepřehledné množství zdrojů dat pro strojové učení a zdokonalování. Deep fake, jakožto nová technika sociálního inženýrství v brzké době zásadně změní a ovlivní prostředí kybernetických hrozeb, protože se současnými nástroji bude dostupná v podstatě komukoliv bez nutnosti erudice v oblasti počítačové grafiky a programování. Zneužití v politických kampaních už jsme svědky byli a technologie deep fake má určitě potenciál k destabilizaci celých politických systémů příp. finančních trhů. Je možné se proti podvodnému obsahu bránit, resp. jej spolehlivě poznat? Někteří odborníci navrhuji vytvořit jakýsi ekvivalent blockchainu, tedy aby každý obrázek či video obsahoval jedinečný kód, jakousi známku, pomocí které lze zjistit, zda bylo s obrazem nějakým způsobem manipulováno, a zobrazit historii všech manipulací. Byť je to technologicky zatím poměrně těžko představitelné, mohlo by to do budoucna pomoci uživatelům rozeznat, co je reálné a co ne.

2. AI Nudifiers & Undress AI

Problematické deep fake a jejím konsekvencím by bylo možné věnovat daleko rozsáhlejší projekt, než jsou ambice, které si klademe pro zpracování tohoto příspěvku. V dalším obsahu se tedy zaměříme na fenomén, který v roce 2023 zaznamenal výrazný vzestup na poli deep fake nástrojů. Takzvané „svlékáčské aplikace“ se poprvé objevily už v roce 2019. Výsledky ovšem nebyly přesvědčivé a jednalo se obvykle o ne příliš fotorealistické snímky. Aplikace také neuměla doplnit nahé tělo pod šaty, a fungovala jen na snímcích v plavkách, spodním prádle nebo strečovém oblečení. Nástup vyššího výpočetního výkonu počítačů, lepších algoritmů a sítí vytrénovaných větším množstvím dostupných fotek výsledky generátorů obrázků razantně zlepšil. Retuš je stará jako fotografie sama. Jedná se o metodu úpravy klasické nebo digitální fotografie, jejímž účelem je zejména vyvolat iluzi či dojem z výsledného obrazu, kterého by nebylo původní fotografií možno dosáhnout. K manipulacím s obrazovými informacemi docházelo historicky na různých místech světa. I v naší historii máme některé známé retušované snímky např. „zmizelé“ osoby (Slánský, Dubček) z oficiálních dobových fotografií, poté co se znelíbili tehdejšímu režimu. V minulosti však nástroje pro úpravu fotografií vyžadovaly značné odborné znalosti – pouze zkušený grafik vybavený profesionálním software dokázal vytvořit realisticky vypadající fotomontáž. Obvykle k tomu používal jiné fotografie, ze kterých klonoval části obrazu. S nástupem AI se vytváření zmanipulovaných obrázků stalo dostupnějším a sofistikovanějším. Generátory využívají miliony snímků na internetu, dokážou chápat kontext obrázku, tvoří snímky na základě jednoduchých pokynů a nevyžadují žádné další zdroje ani podklady. Současné nástroje umožňují manipulovat s obrázky v reálném čase, výsledky jsou hotové za desítky sekund a rozlišit takovéto fotomontáže od skutečných fotek je stále obtížnější. Nejsem fanda tzv. NSFW (Not Safe for Work) aplikací, ale čistě z profesionálního zájmu ex počítačového grafika a nyní středoškolského pedagoga vyučujícího ICT, jsem se rozhodl některé volně dostupné aplikace vyzkoušet.

Už asi rok jsou na internetu k dispozici výkonné nástroje postavené na open source modelu Stable Diffusion vyvinutého společností Stability AI, který umí generovat obrázky a fotografie dle textového zadání. Generování snímků bylo relativně snadné, ale náročné na čas. Obvykle také snímky nevypadaly úplně realisticky a bylo jednoduché poznat, že nejde o skutečné fotografie. Tím, že je model Stable Diffusion open source, mohou jej vývojáři integrovat a implementovat do svých produktů zdarma a brzy se tak objevily různé varianty tohoto nástroje. Hlavní funkce Stable Diffusion jsou kromě generování obrazů také vylepšování obrázků, kontextové úpravy barev v obraze a schopnost napodobování stylu konkrétních umělců. Model pak „opraví“ jen vybranou část snímku a zbytek nechá nedotčený. To otevírá svět fotomontáží prakticky komukoli, kdo má o tuto problematiku zájem. Generování vybrané části obrazu a fotky nově nabízí také známý profesionální grafický nástroj Adobe Photoshop, verze uvedená na trh v létě 2023 nebo bezplatný on-line editor Photopea, podporující i nativní formát Photoshopu. Uživatel může vybrat část snímku, zadat, co tam má být, a generativní umělá inteligence se pokusí doplnit tuto část tak, aby odpovídala kontextu zbytku obrázku.

3. Jak Undress AI funguje?

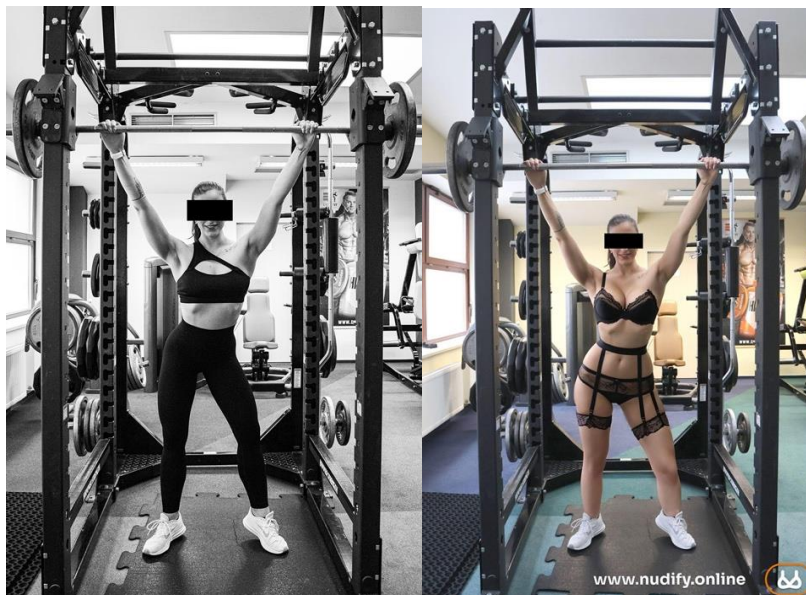
Aplikace využívá typ umělé inteligence známý jako generativní adversariální síť neboli GAN. Ten se skládá ze dvou komponent – generátoru a diskriminátoru. GAN trénuje na rozsáhlé databázi reálných obrázků aktů, generátor umožňuje vytvářet falešné akty, diskriminátor se zase učí rozpoznávat, zda je obrázek skutečný, nebo falešný. V tomto iterativním procesu síť postupně zlepšuje svůj výkon, takže generované obrázky jsou postupem času stále přesvědčivější a dokonalejší.

4. Nejlépe hodnocené free aplikace v současnosti

S modelkou fitness sparing partnerkou Michaelou R. jsme nafotili snímky v posilovně, které jsme následně s jejím svolením použili k testu některých „svlékacích“ aplikací.

4.1 Nudify.online

Ve většině recenzí na internetu je za číslo jedna považována aplikace Nudify.online. Ačkoliv tvrdí, že poskytuje bezplatnou službu, kterou můžete zdarma využít na libovolný počet fotografií, po několika pokusech vyžaduje placený upgrade. Ten by bylo možné obejít vytvořením nového účtu a přihlášením pod jinou identitou. Ovládání aplikace je velmi snadné a intuitivní, proto asi ty přední příčky v ratingu. Zkoušeli jsme v ní „vyměnit“ sportovní oblečení modelky (top a legíny) za erotické spodní prádlo. Výsledek nebyl příliš přesvědčivý, obsahuje řadu nedokonalostí a je snadné na první pohled poznat, že jde o fake.

Obr. 1 – Ukázka práce aplikace Nudify.online. Na první pohled patrný fake – chybí ramínko podprsenky, nedokonalé napojení dolní končetiny a celkově nevhodně vybraný somatotyp dolní poloviny těla a špatné proporční vyvážení. Zdroj: fotoarchiv A. Majer

4.2 Undress.app

Daleko lépe si vedla Undress.app. Je zde volba mezi automatickým a manuálním módem. V manuálním režimu je možný přesný výběr oblasti retuše editovatelným štětcem. V placeném upgrade aplikace je dále možné ještě upravovat věk jak do záporných, tak kladných hodnot a typ postavy. Výsledky jsem byl příjemně překvapen i když po detailnějším studiu vygenerovaného snímku lze odhalit některé artefakty, napovídající, že se jedná o fake. Počet snímků k volnému vyzkoušení je rovněž omezen a následně aplikace vyžaduje placený upgrade, byť řádu jednotek USD.

Obr. 2 – Ukázka práce aplikace Undress.app. Na první pohled poměrně zdařilý fake. Stíny pod ňadry odpovídají pozici světla, při podrobnější prohlídce fotografie ve vyšším rozlišení, lze odhalit lehce odlišný tón pleti a rozostření na přechodové oblasti. Zdroj: fotoarchiv A. Majer

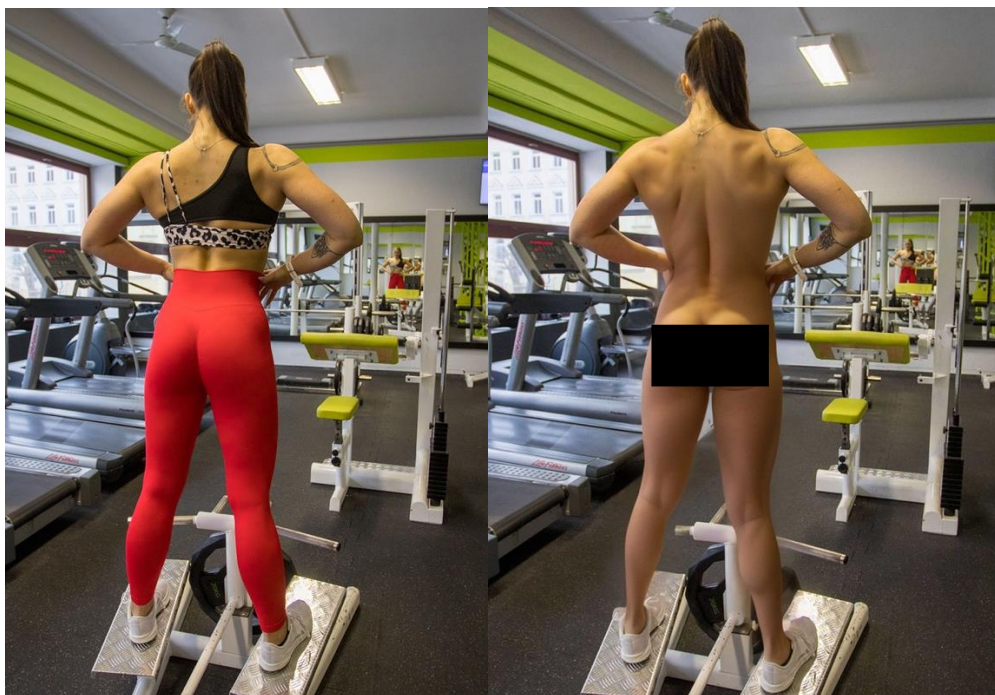
4.3 Promptchan.ai

Nejlépe výsledků ve „svlékání“ jsme dosáhli aplikací Promptchan.ai. Stejně jako v předchozím případě jsme ručně volili výběr oblasti k retuši oblečení. Nejpersvědčivější jsou případy s použitím černobílé fotografie (resp. ve stupních šedi), kde aplikace nemá problém s odstínem pleti v navazujících partiích reálného a umělého těla. Vybrané snímky jsou upravené aplikací Promptchan.ai ale nikoho ani na okamžik nenapadlo, že by se mohlo jednat o deep fake!

Obr. 3 – Ukázka práce aplikace Promptchan.ai. Velmi zdařilý fake. AI doplnila fyzicky odpovídající typ postavy, dokonalým přechodům v odstínech pleti patrně výrazně napomohl monochromatický styl obrázku. Zdroj: fotoarchiv A. Majer

Další ukázka práce aplikace Promptchan.ai. Tentokrát s barevným obrázkem. Aplikace velmi dobře nahradila části těla s oděvem, ovšem již na první pohled jsou vidět patrné rozdíly ve struktuře a pigmentu původní pokožky a té uměle domodelované.

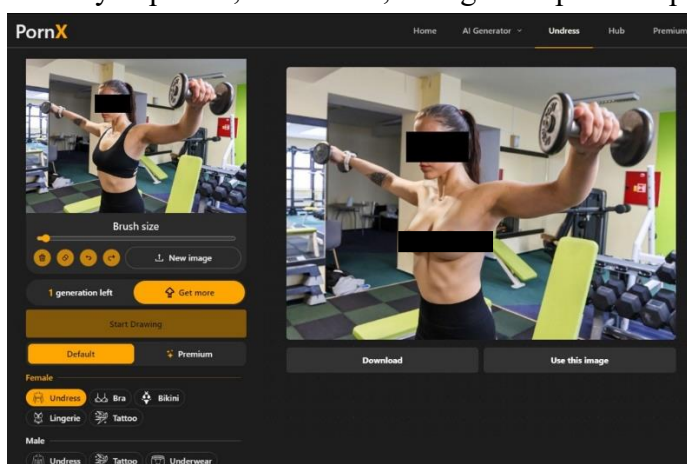

Obr. 4 Opět ukázka práce aplikace Promptchan.ai. Velmi dobře si poradila i se zad – ním pohledem. Pozorné oko fake okamžitě odhalí odrazem původního pohledu v zrcadle a chybějící částí madla T-držáku. Zdroj: fotoarchiv A. Majer

Aplikace Promptchan.ai umí hlavně vytvářet také mimořádně realistické obrázky osob v libovolném prostředí. Ty jsou natolik dokonalé, že při běžném shlédnutí nejsem schopen posoudit, zda se jedná o reálnou fotografii nebo fake. Vybrané obrázky vygenerované touto aplikací jsme použili v malém testu při hodinách ICT, kdy měli žáci 3. a 4. ročníků vždy na dvojici snímků rozhodnout, který je pravá fotografie a který fake. Ani tito mladí lidé, kteří jsou na rozdíl od nás od dětství dennodenně konfrontováni s obsahem sociálních sítí, nedokázali správně určit původ snímků. O kolezích z pedagogického sboru, věkové kategorii (50+) ani nemluvě. Kromě zcela realistických obrázků umí aplikace generovat i obrázky ve stylu anime.

4.4 PornX.ai

Aplikace, kterou provází reklamní slogan „Create your own AI porn“ má v sobě integrovány opět moduly jak pro kreativní tvorbu fotorealistických scén a to jak statických obrázků tak videa (zatím v beta verzi) i modul pro odstranění oblečení z nahrané fotografie. Lze zde vytvářet modely nejen ženských postav, ale i mužů, transgender postav a párů či skupin osob.

Obr.5 Ukázka prostředí pro práci s aplikací PornX.ai v módu Undress. Zdroj: PornX.ai a fotoarchiv A. Majer

4.5 Candy.ai a DreamGF.ai

Další aplikací generující neuvěřitelně reálné výjevy jsou Candy.ai a DreamGF.ai. Ty jsme rovněž použili pro již zmíněný rozpoznávací test pravosti fotografií. Můžete si zde stvořit libovolnou virtuální osobu dle zadaných parametrů (etnikum, věk, tělesný typ, typ obličeje, barva vlasů a styl účesu, velikost poprsí a pozadí atd.) a následně s ní prostřednictvím AI chatovat. Kromě velmi realistických snímků nástroj nabízí i styly hentai, artistic či anime. Kromě obrázků umí DreamGF vytvářet i krátká videa.

5. Etika a právní rámec

Většina těchto aplikací ve svém popisu tvrdí, že slouží výhradně k zábavě. Některé „svlékací“ aplikace mají v podmínkách informovaný souhlas osoby, na jejíž fotografie jsou aplikovány či zakazují nahrávání fotek nezletilých. V nedávné době (září 2023) se v médiích objevil případ z jižního Španělska, kde žáci tímto způsobem zneužili fotografie svých spolužaček ve věku 11–17 let, které po úpravě sdíleli na internetu. Poškozené dívky čelily posměchu, některé nechtěly chodit na veřejnost či měly následně psychické problémy. Policie identifikovala několik podezřelých, kteří původně celou věc zamýšleli jako vtip, aniž by si uvědomovali dopady svého počínání.

Riziko zneužití těchto aplikací ke kyberšikaně se v tomto případě nabízí zcela evidentně. Pachatel již nepotřebuje záludnými metodami sociálního inženýrství vylákat ze své oběti reálné fotografie s nudistickým či dokonce pornografickým obsahem, ale může použít zdánlivě nevinné snímky prezentované na sociálních sítích dobrovolně a spontánně (např. z dovolené) a po patřičné úpravě s nimi svoji oběť třeba vydírat.

Samostatnou kapitolou je pak přímo tvorba virtuální pornografie, obzvláště její nejzávažnější formy – pornografie dětské. Zde se objevuje několik sporných otázek: Základem virtuální dětské pornografie je, že zde nedochází ke zneužívání či jinému využívání skutečného dítěte, ale dítěte ve skutečnosti neexistujícího. Vystává však otázka, zda virtuální pornografická díla mohou být předmětem trestního postihu, neboť primárním důvodem, proč problematika dětské pornografie byla upravena, byl zájem na ochraně skutečných dětí před jejich zneužíváním a vykořisťováním v sexuální oblasti. Původním objektem trestných činů souvisejících s dětskou pornografií byl a nadále i zůstává zájem společnosti na ochraně mravního vývoje dětí a jejich ochraně před sexuálním zneužíváním. Abychom mohli mluvit o virtuální dětské pornografii, musí být splněna podmínka, že se musí jednat o dílo, které má pornografický charakter ve smyslu trestního práva, tzn. že se musí jednat o charakter veřejnoprávní. Při takovém hodnocení totiž zejména zde vystupuje do popředí otázka zásahu do ústavně zaručeného práva na svobodu projevu. Musí se jednat o dílo, jehož obsahem bude sexuální aktivita zneužívající nebo jinak využívající neexistující dítě. Z tohoto důvodu nemůžou být trestné například animace, které zobrazují sexuální chování dospělých animovaných osob, tj. starších 18 let. V případě virtuální dětské pornografie zájem na ochraně před sexuálním zneužíváním dětí nelze přímo dovodit, neboť zde nevystupuje konkrétní skutečný jednotlivec, a proto primárním objektem je ochrana mravního vývoje dětí. Lze se setkat i s názorem, že individuálním objektem je ochrana společnosti před potencionálně nebezpečným jednáním, které může vést až ke skutečnému zneužívání dětí. Někteří autoři zabývající se touto problematikou dovozují, že objektem ochrany v případě virtuální dětské pornografie nemá být mravnost, nýbrž ochrana dětí. Jelikož v rámci virtuální dětské pornografie nejde o skutečné dítě, vyvstává otázka co, popř. kdo bude jejím předmětem. Možnost, že předmětem dětské pornografie bude neexistující dítě, upravuje Rámcové rozhodnutí Rady o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii, tzn. že v rámci Evropské unie je připuštěno, že předmětem dětské pornografie mohou být i virtuální pornografická díla. Vdaném případě je však podmínkou, že se musí jednat o realistické znázornění dítěte, tj. případ, kdy dílo z hlediska průměrného pozorovatele vypadá jako dokument o skutečném pohlavním zneužívání dítěte. Důležitá bude míra realističnosti virtuálního pornografického díla. S ohledem na stále pokračující technický vývoj bude čím dál obtížnější rozeznat dítě skutečné a nereálné (tuto úvahu

nelze vztáhnout na animace, neboť zde vždy víme, že se nebude jednat o skutečné dítě). Konzumenti takového díla by se mohli obhajovat právě tím, že se nejedná o skutečné dítě. Základní otázkou zůstává, zda je možné v České republice trestně stíhat virtuální dětskou pornografii. Trestní zákoník nerozlišuje mezi dětskou pornografií skutečnou a virtuální. Dětskou pornografií ve virtuálním prostředí je možné stíhat podle ustanovení § 192 trestního zákoníku, tj. její výrobu a nakládání. K virtuální dětské pornografii se vztahuje okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, která je spojována s nakládáním s dětskou pornografií prostřednictvím veřejně přístupné počítačové sítě. Ke stíhání virtuální dětské pornografie může dojít jen v případě, že bude připuštěno, že virtuální dítě lze subsumovat pod pojem dítě používaný v předmětném ustanovení trestního zákoníku. Lze konstatovat, že trestní právo tento přístup zastává, neboť na základě novely trestního zákoníku byl rozšířen dosah skutkové podstaty ustanovení § 192 na osobu, jež se jeví být dítětem. Dle důvodové zprávy se jedná o transpoziční bod článku 1 písm. b) Rámcového rozhodnutí o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii, v němž se dětskou pornografií rozumí materiál, který znázorňuje skutečné dítě, ale i materiál obsahující realistické zobrazení neexistujícího dítě. V rámci ustanovení § 192 je trestné i přechovávání pornografického díla, jež znázorňuje osobu, jež se jeví být dítětem. Vzhledem k argumentu, že virtuální dětská pornografie může u jedinců se sexuální deviací ve vztahu k dětem nahrazovat reálný stimul „k akci“, může být polemizováno, zda přechovávání takové dětské pornografie má být trestné. V současné době je tedy možné postihovat virtuální dětskou pornografii z hlediska trestního práva. I podle dřívějšího výkladu se nabízela alternativa pro skutečnost, že virtuální dětská pornografie může být předmětem trestního stíhání. Lze tak dovodit z použitého výrazu „jinak využívá dítě“, přičemž tento výraz se měl zřejmě vztahovat na pornografický materiál, u něhož z povahy věci chybí prvek zobrazení, avšak na druhé straně tento výraz vyžaduje, aby dítě bylo nějakým způsobem v díle přítomno, byť ne přímo zobrazeno (Pobořilová, 2012, s. 84–89).

Závěr

Virtuální svět a jeho prostředí nabývá pro společnost i jedince v posledních letech stále většího významu. Zastavit tvorbu AI montáží a generátory využívající schopnosti vytrénovaného modelu je nemožné. Přestože nejde o skutečné nahé snímky, dopady na psychiku oběti v případě zneužití, mohou být podobné, jako při úniku pravých intimních fotek. Společnost se s tímto novým fenoménem musí naučit žít a lidé si musí uvědomit, že všechny osobní fotografie, které na internetu sdílejí, lze zneužít, a to nejen v sexuálně explicitním kontextu, narušení soukromí a intimity. Závažné důsledky to může mít zvláště na psychiku dětí. Nejen u nich může případné zneužití popsaných aplikací, přestože nejde o skutečnou nahotu, vyvolávat stavy úzkosti, paniky, strachu, sebepoškozování až k pokusům o sebevraždu. Náš současný právní řád umožňuje účinně postihovat dětskou virtuální pornografii i v případě materiálu obsahujícího realisticky zobrazené neexistující dítě.

Seznam bibliografických odkazů

- 1) Fiala, M. (2022). Umělá inteligence v Hollywoodu aneb Herecká kariéra i po smrti. Kontexty, 2022(1), 30–38. <https://casopiskontexty.cz/wp-content/uploads/2022/02/kontexty-1-2022.pdf>
- 2) Zdravko, L. (2023, 03.12). Criminals Increasingly Interested in Deep Fake Technology. OCCRP. <https://www.occrp.org/en/daily/13600-expert-criminals-increasingly-interested-in-deep-fake-technology>
- 3) Wikipedie. (2023, 03.12). Fotomanipulace. Wikipedie. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Fotomanipulace>
- 4) Viejo, M. (2023, 03.12). Madres de las menores afectadas por el caso de los desnudos de Almendralejo: A mi hija le ha dicho uno que ha hecho cosas con su foto. El País. <https://elpais.com/sociedad/2023-09-19/madres-de-las-menores-afectadas-por-el-caso-de-los->

desnudos-de-almendralejo-mi-hija-tiene-11-anos-yo-he-visto-hasta-un-video-con-siete-ninas.html

5) Pobořilová, M. (2012). Virtuální dětská pornografie. Acta Universitatis Carolinae, Iuridica 2012(4), 75–94. https://karolinum.cz/data/clanek/664/Iuridica_4_2012_05_Poborilova.pdf

Kontaktní údaje:

Aleř Majer

majera@seznam.cz

doc. JUDr. David Zámek, Ph.D., LL.D.

david.zamek@peuni.cz

Katedra bezpečnostních a kriminologických studií

Fakulta VřPP

Panevropská univerzita

Spálená 76/14

110 00 Praha 1 – Nové Město

VIRTUÁLNE MENY- PRÁVNA ÚPRAVA EURÓPSKEJ ÚNIE A SLOVENSKEJ REPUBLIKY

doc. JUDr. Ján ŠANTA, PhD., LL.M., MBA, MSc.

Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR Bratislava

Právnická fakulta TU Trnava

Mgr. Ivo ŠANTA, LL.M., MBA

finančný analytik, konzultant v oblasti kryptomien Eesti Estonia

***Anotácia:** V predkladanom príspevku sa jeho autori zameriavajú na najaktuálnejšiu právnu úpravu virtuálnych mien jednak v Európskej únii a jednak v Slovenskej republike. Analyzujú tri konkrétne nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) (a zmieňujú ďalšie) a ich dosah na slovenskú právnu úpravu, ktorá bude najmä v dôsledku tzv. nariadenia MiCA aktualizovaná v najbližšom čase. V Slovenskej republike zatiaľ problematiku virtuálnych mien upravuje osem právnych noriem, ktoré sú predmetom tohto príspevku.*

***Kľúčové slová:** virtuálna mena, blockchain, nariadenia, MiCA, DORA, DLT, Trestný zákon, Trestný poriadok*

***Annotation:** In the presented contribution, its authors focus on the most current legal regulation of virtual currencies both in the European Union and in the Slovak Republic. They analyze three specific regulations of the European Parliament and the Council (EU) (and mention others) and their impact on Slovak legislation, which will be mainly due to the so-called MiCA regulations updated in the near future. In the Slovak Republic, the issue of virtual currencies is currently regulated by eight legal norms, which are the subject of this article*

***Keywords:** virtual currencies, blockchain, regulation, MiCA, DORA, DLT, Criminal Code, Criminal Procedural Code*

Úvod

Prvé aktivity týkajúce sa vytvorenia proto-formy elektronických peňazí, v základných črtách pripomínajúce súčasné virtuálne meny (ďalej aj „kryptomeny“), možno datovať do 80. rokov minulého storočia. Za jeden z hlavných katalyzátorov vzniku kryptomien, ako ich poznáme dnes, je možné považovať globálnu finančnú krízu z rokov 2007 - 2008, v reakcii na ktorú bola vytvorená prvá a doteraz najpopulárnejšia a najznámejšia kryptomena – bitcoin. Finančný sektor prešiel na rôznych úrovniach mnohými kľúčovými zmenami, definujúcimi jeho súčasný stav. Okrem sprísnených regulácií, dané zmeny na odlišných úrovniach odrážali technologický pokrok v symbióze so značne negatívnym postojom k tradične stabilne vnímaným bankovým inštitúciám. Ako reakcia, resp. súčasť danej tendencie bol daný priestor tzv. alternatívnym metódam financovania odkláňajúcim sa od tradičných modelov, ako napr. crowdfunding, s nim súvisiace nebankové subjekty a podobne. Napriek momentálnej absencii významného globálneho vplyvu na existujúci finančný systém je potrebné venovať pozornosť DeFi – sektoru decentralizovaných financií, s relatívne krátkou históriou, ktorý v porovnaní s vyššie zmieňovanými technológiami prináša pre používateľov bezprecedentné a inovatívne možnosti managementu osobných financií, s nemenej zaujímavým potenciálom pre inštitucionálnych aktérov v danej sfére.

S poukazom na takto stručne vnímaný technologický pokrok v oblasti decentralizovaných financií sa v tomto príspevku zameriame na jeden z jeho segmentov, a to základy právnej úpravy virtuálnych mien v EÚ a v SR.

Právna úprava Európskej únie

K najdôležitejším a najaktuálnejším právnym úpravám EÚ v tejto oblasti patrí **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/1114 z 31. mája 2023 o trhoch s kryptoaktívami a o zmene nariadení (EÚ) č. 1093/2010 a (EÚ) č. 1095/2010 a smerníc 2013/36/EÚ a (EÚ) 2019/1937 („MiCA“)**. Jeho ustanovenia o stablecoinoch, nadobúdajú účinnosť 30. júna 2024 a celé nariadenie bude platné od 31. decembra 2024. Predstavuje najrozsiahlejší rámec pre reguláciu kryptoaktív na úrovni EÚ. Pokrýva široké spektrum činností vrátane emitovania, obchodovania a súvisiacich služieb s cieľom chrániť investorov a zabezpečiť integritu trhu. MiCA zavádza

štandardizované definície a ochranné opatrenia na zabránenie zneužitia finančných prostriedkov, na ktoré dohliadajú úrady EÚ, ako aj národné orgány jednotlivých členských krajín. Uľahčuje cezhraničné operácie pomocou pasportizácie, zlepšuje transparentnosť a bojuje proti manipulácii na trhu. Toto nariadenie vyžaduje od spoločností pre obchodovanie s kryptoaktívami predloženie tzv. bielej knihy (White Paper) a definuje služby, ktoré vyžadujú povolenie. MiCA sa inšpirovala reguláciou cenných papierov a prináša komplexný rámec pre trh s kryptoaktívami v celej EÚ. Tieto pravidlá nezabránia len zneužívaniu investorov, ale podporia inovácie a rast nových projektov. Licenčný proces a dohľad budú podobné ako v iných finančných sektoroch. Nové pravidlá znamenajú potrebu povolenia od NBS pre spoločnosti poskytujúce služby kryptoaktív. Doposiaľ totiž týmto spoločnostiam stačila len bežná živnosť. MiCA stanovuje jasné pravidlá a znižuje právnu neistotu, čo môže prilákať kapitál do krajiny. Vďaka pasportizácii sa otvárajú dvere pre slovenské kryptopodniky, ktoré môžu teraz voľne pôsobiť na trhoch celej EÚ s jedným povolením, čím sa zvýši konkurencieschopnosť. Regulačné kroky EÚ, ako je MiCA a ďalšie, môžu ovplyvniť regulačné snahy aj v iných častiach sveta vrátane Spojených štátov amerických, ak EÚ úspešne implementuje tieto pravidlá a zabezpečí stabilný a predvídateľný kryptotrž. Ak by táto regulácia prispela k zvýšeniu dôvery na trhu s kryptoaktívami v EÚ, mohlo by to viesť k zvýšenému záujmu investorov o tento sektor. Dôvera investorov je často kľúčovým faktorom, ktorý ovplyvňuje schválenie takýchto finančných nástrojov regulačnými orgánmi. Zároveň, ak by MiCA posilnila európsky trh s kryptoaktívami a vytvorila lepšie regulačné podmienky pre spoločnosti v tomto sektore, zvýšil by sa konkurenčný tlak na americké krypto ETF fondy. Americké regulačné úrady by museli reagovať na medzinárodné zmeny, aby tak udržali konkurencieschopnosť svojho trhu. MiCA so sebou nesie aj potenciálne nevýhody a nedostatky, ako napríklad fakt, že zatiaľ neadresuje decentralizované financovanie (DeFi) ani neupravuje NFT, čo môže spôsobiť právne nejasnosti a otázky. Stablecoiny neviazané na menu EÚ budú zakázané, ak budú mať viac ako 1 milión transakcií denne, čo môže mať negatívny dopad na inovácie v oblasti kryptomien. Dodržiavanie pravidiel MiCA môže znamenať zvýšenú byrokraciu a náklady pre podniky, najmä pre menšie spoločnosti, ktoré predtým neboli podrobené obdobným finančným reguláciám. Tieto potenciálne nevýhody by mohli mať vplyv na konkurencieschopnosť a inováciu v oblasti kryptomien a blockchain technológií v rámci EÚ. Regulácia MiCA prináša Slovensku a celej EÚ nové príležitosti a perspektívy v oblasti kryptoaktív, vytvára podmienky pre dynamický a inovatívny rozvoj digitálnej ekonomiky a posilňuje postavenie Európy ako lídra v tomto sektore. Je to krok vpred, ktorý nás posúva do digitálnej budúcnosti, plnej príležitostí a bezpečnosti. Zostáva ale otázka, či tieto pravidlá splnia svoje stanovené ciele a či budú férové pre všetky spoločnosti, najmä tie menšie, pre obchodovanie s kryptoaktívami.

Európska únia v rámci svojich komplexných snáh o čo najširšie uchopenie problematiky regulovania kryptomien dopĺňa vyššie uvedené primárne nariadenie MiCA ďalšími dvoma nariadeniami.

Konkrétne sa jedná o **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2022/2554 zo 14. decembra 2022 o digitálnej prevádzkovej odolnosti finančného sektora a o zmene nariadení (ES) č. 1060/2009, (EÚ) č. 648/2012, (EÚ) č. 600/2014, (EÚ) 909/2014, (EÚ) 2016/1011, označované ako DORA** (skratka pozostávajúceho z anglického názvu Digital Operational Resilience Act). Toto nariadenie vychádza z existujúcej legislatívy EÚ a zameriava sa predovšetkým na minimalizovanie informačných a komunikačných rizík sietí a štruktúr finančného systému spojených s prebiehajúcou digitálnou transformáciou. Vzhľadom na rôznu úroveň regulácií a odlišné súčasné postojе členských krajín k danej problematike sa dané nariadenie usiluje o harmonizáciu uplatňovaných štandardov a vytvorenie jednotného regulatívneho rámca naprieč celou EÚ. Pre komplexnejšie pochopenie kontextu je potrebné uviesť, že DORA, rovnako ako MiCA spadá pod širšiu iniciatívu Stratégiu pre digitálne financie, ktorej cieľom je regulácia prechodu čoraz väčšieho množstva subjektov a všetkých ich aspektov do digitálneho priestoru. Za nemenej dôležité je možné považovať aj bezpečnostné nedostatky určitých subjektov spojené so zmieňovanými zmenami, využitie týchto defektov útočníkmi a v konečnom dôsledku snaha o zabezpečenie čo najväčšej ochrany spotrebiteľa na základe vytvorenia

normatívnej bázy eliminujúcej uvedené riziká. Nariadenie DORA do platnosti vstúpilo 16.01.2023, pričom účinným sa stáva od 17.01.2025. Ako subjekty spadajúce do poľa pôsobnosti DORA sú identifikované úverové a platobné inštitúcie, investičné spoločnosti, inštitúcie operujúce s elektronickými peniazmi, poskytovatelia služieb spojených s virtuálnymi menami, emitenti virtuálnych mien a tokenov krytých inými aktívami (taktiež tokenov, ktorých cena kopíruje iné podkladové aktívum), centrálni depozitári cenných papierov, centrálné zúčtovacie protistrany, platformy umožňujúce obchodovanie na burze, repozitári derivátov, manageri alternatívnych investičných fondov, manažerské spoločnosti, poskytovatelia služieb dátového reportingu, poisťovne, zaist'ovne a všetci sprostredkovatelia s nimi spojení, penzijné sporenia, spoločnosti poskytujúce úverový rating, audítorské spoločnosti a štatutárni audítori, administrátori referenčných hodnôt, poskytovatelia crowdfundingu, archívy sekuritizačných údajov a tretie strany poskytujúce služby spojené s informačnými a komunikačnými technológiami. Obsahovo nariadenie pracuje s pojmom informačné a komunikačné technológie (ďalej aj „IKT“), bez ktorých fungovanie virtuálnych mien nie je možné.

Za bázu, z ktorej vychádzajú početné požiadavky na vyššie uvedené subjekty je možné považovať päť hlavných oblastí, a to riadenie rizika IKT, incidenty súvisiace s IKT, testovanie digitálnej prevádzkovej odolnosti, riadenie IKT rizika tretej strany a výmena informácií medzi subjektami. Ako IKT riziko definuje článok 3 kapitoly I: „každá primerane identifikovateľná okolnosť v súvislosti s používaním sietí a informačných systémov vrátane poruchy, prekročenia kapacity, zlyhania, narušenia, poškodenia, nesprávneho používania, straty alebo iného druhu udalosti spôsobenej zlomyseľným zámerom alebo neúmyselne, ktorá, ak k nej dôjde, môže ohroziť bezpečnosť sietí a informačných systémov, akéhokoľvek nástroja alebo procesu závislého od technológií, priebehu prevádzky a procesu alebo poskytovania služieb, čím dôjde k ohrozeniu integrity alebo dostupnosti údajov, softvéru alebo akýchkoľvek iných zložiek IKT služieb a infraštruktúr, alebo ktorá spôsobí narušenie dôvernosti údajov, poškodenie fyzickej infraštruktúry IKT alebo má iné nepriaznivé účinky.“ V praxi patria medzi najčastejšie prípady IKT rizík najmä kybernetické útoky (inými slovami hacking, alebo v slovenskom trestnom zákone neoprávnený prístup do počítačového systému upravený § 247 Trestného zákona). Okrem cielených útokov sa za riziko považuje napr. nefunkčnosť systému v dôsledku prírodnej katastrofy, zlyhanie ľudského faktora, výpadok systému v dôsledku nedostatočných výpočtových kapacít, zastaranosti hardwaru, príliš veľkého množstva používateľov atď.

Subjektom spadajúcim pod DORA vyplýva z daného nariadenia povinnosť mať zavedené a zdokumentované interné procesy založené na medzinárodných normách (taktiež nazývané aj ako rámec zavedenia riadenia IKT rizika) zabezpečujúce správu, riadenie a kontrolu rizík, pričom existenciu a fungovanie uvedeného zabezpečuje riadiaci orgán daného subjektu. Zmieňovaný rámec podlieha pravidelnému auditu odborníkov z oblasti IKT, pričom jeho frekvencia a konkrétne kritéria závisia od konkrétneho subjektu, avšak minimálne raz ročne alebo po relevantných a významných zmenách (napr. vstup na nový trh, značné navýšenie používateľov, implementácia nových technológií a podobne). Okrem zaistenia internej bezpečnosti a odolnosti voči možným hrozbám je riadiaci orgán povinný monitorovať a identifikovať aj externá riziká a aplikovaním preventívnych opatrení im prispôbovať svoj zmieňovaný rámec. Subjekty taktiež musia mať vypracované stratégie uplatnené v prípade zlyhania bezpečnostných systémov (konkrétne definované ako incident) s dôrazom na zálohovanie, čo najrýchlejšiu reakcie schopnosť a obnovu fungovania systému. Na zmieňované krízové scenáre nadväzuje aj povinnosť pripraveného komunikačného plánu pre verejnosť a medzi zamestnancami a ďalšími kompetentnými osobami. Informačná povinnosť obeť incidentu sa týka aj vzťahu ku kompetentným orgánom (EBA, ESMA, EIOPA, ECB, prípadne úrady pre dohľad nad finančným trhom na národnej úrovni. Pred nahlásením musí byť incident klasifikovaný na základe zasiahnutých počtu používateľov alebo protistrán, jeho trvania, geografického rozloženia, straty údajov, závažnosti vplyvu na IKT systémy, kritickosti zasiahnutých služieb a hospodárskeho vplyvu incidentu.

Na povinnosť existencie primeraného rámca riadenia rizika nadväzuje aj zavedený súbor opatrení a procesov zameraných na testovanie digitálnej prevádzkovej odolnosti identifikujúci nedostatky, doplnený čo najrýchlejším vykonaním nápravných opatrení v prípade ich detekcie. Medzi takéto formy testovania spadá napr. kontrola zdrojového kódu, E2E, test hypotetického scenáru incidentu (pričom sa nemusí jednať iba o ciele kybernetický útok), kompatibility so súvisiacimi systémami, výkonnosti systému s ohľadom na konkrétny stupeň vyťaženia, penetračný test a podobne. Všetky formy testov sú vykonávané minimálne raz ročne akreditovanými nezávislými internými alebo externými stranami, s tzv. prístupom založeným na rizikách (taktiež aplikovanom napr. v AML legislatíve EÚ), inými slovami s dôrazom na identifikáciu hrozieb. Dosah rizika a povinnosť jeho riadenia sa na základe piatej kapitoly DORA rozširuje aj na tretie strany, resp. na inštitúcie, ktorých IKT služby využíva daná inštitúcia. Posúdenie možného rizika pochádzajúceho od tretej strany spadá do bezpečnostného rámca analyzovaného vyššie. Vo svojej základnej podobe sa daná povinnosť riadi princípom proporcionality, čo v praxi znamená zhodnotenie, nakoľko dôležitý je poskytovateľ daných IKT služieb a zhromaždenie, s ohľadom na formu spolupráce, dostatočného množstva informácií o jeho systémoch riadenia rizika pred začiatkom obchodného vzťahu. S riadením rizika tretej strany úzko súvisí aj vypracovanie stratégií ukončenia angažovanosti, ktoré stanovujú kritériá, na základe ktorých musí byť spolupráca ukončená a prechodné plány obsahujúce konkrétne kroky na nahradenie problémových partnerov novými bez výraznejšieho narušenia svojich aktivít. Pre zjednodušenie relatívne náročnej problematiky riadenia rizika a zlepšenia celkovej digitálnej odolnosti subjektov umožňuje DORA tzv. dojednania o výmene informácií, na základe ktorých si finančné subjekty medzi sebou môžu medzi sebou vymieňať relevantné dáta a spravodajské informácie o kybernetických hrozbách vrátane ukazovateľov ohrozenia, taktík, techník a postupov, kybernetických bezpečnostných varovaní.

Pre prípady nedodržania uvedených povinností DORA stanovuje členským štátom povinnosť zaviesť primerané administratívne sankcie a nápravné opatrenia, pričom stanovenie ich presných foriem a rozsahu je v kompetencii orgánov na národnej úrovni. Ich následná aplikácia v praxi musí brať ohľad na relevantné faktory, ako napr. významnosť, závažnosť a trvanie porušenia, mieru zodpovednosti fyzickej alebo právnickej osoby, ktorá je zodpovedná za porušenie, finančnú silu zodpovednej fyzickej alebo právnickej osoby, rozsah ziskov, ktoré zodpovedná fyzická alebo právnická osoba dosiahla, alebo strát, ktorým zabránila, pokiaľ ich možno určiť, straty tretích strán spôsobené porušením, pokiaľ ich možno určiť, úroveň spolupráce zodpovednej fyzickej alebo právnickej osoby s príslušným orgánom bez toho, aby tým bola dotknutá potreba zabezpečiť vrátenie ziskov, ktoré táto osoba dosiahla, alebo strát, ktorým zabránila a predchádzajúce porušenia, ktorých sa dopustila zodpovedná fyzická alebo právnická osoba.

Ďalšie z uvádzaných nariadení je **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2022/858 z 30. mája 2022 o pilotnom režime pre trhové infraštruktúry založené na technológii distribuovanej databázy transakcií a o zmene nariadení (EÚ) č. 600/2014 a (EÚ) č. 909/2014 a smernice 2014/65/EÚ**, platné od 23.03.2023, v praxi označované ako Pilotný režim DLT (skratka z anglického Distributed Ledger Technology, v preklade technológia distribuovanej databázy transakcií. Daná cudzojazyčná skratka sa využíva aj v slovenskej odbornej literatúre a relevantnej legislatíve v slovenskom jazyku.) sa zameriava na vytvorenie jednotného regulačného rámca pre širokú plejádu aspektov spojených s aplikovaním danej technológie s dôrazom najmä na využitie DLT finančných nástrojov. Podobne ako v prípade DORA, v úvodnej časti nariadenia je zdôraznená potreba reagovať na digitálnu transformáciu kľúčových elementov trhovej ekonomiky a vytvorením jednotného regulačného rámca zabezpečiť jej bezproblémové fungovanie prioritne s ohľadom na ochranu investorov a zachovania stability finančného trhu. Nariadenie je možné považovať za skúšobné, keďže ESMA (Európsky orgán pre cenné papiere a trhy) k 24.03.2026 publikuje report zhodnocujúci efektivitu prijatého pilotného režimu, na základe ktorého Komisia prijme konkrétne stanovisko ponechávajúce nariadenie v platnosti, navrhujúce zmeny alebo kompletne zrušenie. Vzhľadom na inovatívnosť danej technológie nariadenie dopĺňa a čiastočne upravuje existujúcu nedostačujúcu legislatívu, a to konkrétne Nariadenie č.

600/2014 o trhoch s finančnými nástrojmi (MiFIR), Nariadenie č. 2014/65 (MiFID II) a Nariadenie č. 909/2014 o zlepšení vyrovnaní transakcií s cennými papiermi v Európskej únii, centrálnych depozitároch cenných papierov (CSDR). Medzi širokou verejnosťou je daný pojem často zamieňaný s blockchainom, avšak pre správne pochopenie problematiky je potrebné uviesť, že blockchain predstavuje iba jednu, vo všeobecnosti najznámejšiu, z foriem DLT. V analyzovanom nariadení je DLT relatívne stručne definovaná ako „technológia, ktorá umožňuje prevádzku a používanie distribuovaných databáz transakcií“. Distribuovaná databáza transakcií je ďalej charakterizovaná ako „informačný archív, v ktorom sa uchovávajú záznamy o transakciách a ktorý je zdieľaný v súbore sieťových uzlov DLT a synchronizovaný medzi sieťovými uzlami DLT, pričom využíva mechanizmus konsenzu“, definovaný ako „pravidlá a postupy, na základe ktorých sa dosiahne dohoda medzi sieťovými uzlami DLT o tom, že transakcia je overená“. Distribuovaná databáza je na rozdiel od centralizovanej charakteristická najmä uchovávaním dát na rôznych serveroch (vyššie zmieňované sieťové uzly alebo nody) nachádzajúcich sa v geograficky odlišných lokalitách v rovnakom čase. Vo svojej zjednodušenej forme je možné si centralizovanú databázu predstaviť ako množinu bodov napojených na jeden, centrálny a naopak distribuovanú databázu ako sieť s absenciou hlavného bodu. Aj keď decentralizácia predstavuje kľúčovú podobnosť medzi DLT a blockchainom, pozornosť je potrebné venovať aj ich odlišnostiam. Na rozdiel od blockchainu nie sú informácie nachádzajúce sa na DLT uchovávané v blokoch, transakcie môžu, ale nemusia využívať kryptografiu na ich overenie a rovnako relatívna je aj miera transparentnosti, v závislosti od konkrétnej aplikácie. Nemenej dôležitým rozdielom je aj status dostupnosti DLT širokej verejnosti, keďže možnosť využívať blockchain má de facto každý s prístupom na internet, pričom u určitých foriem DLT môže byť prístup obmedzený iba vybranej skupine používateľov napr. disponujúcim členstvom v organizácii alebo spĺňajúcim konkrétne kritéria. Ako príklady DLT okrem blockchainu je možné uviesť napr. Holochain, Hashgraph alebo acyklický orientovaný graf.

Pôsobnosť nariadenia je obmedzená na tri subjekty využívajúce DLT, a to DLT MTF, DLT SS a DLT TSS. Prvý zo subjektov DLT Multilateral Trading Facility predstavuje multilaterálny obchodný systém, ktorý prijíma na obchodovanie len DLT finančné nástroje, druhý DLT Settlement System označuje systém vyrovnaní, ktorý vyrovnáva transakcie s DLT finančnými nástrojmi proti zaplateniu alebo proti dodaniu bez ohľadu na to, či bol tento systém vyrovnaní určený a oznámený v súlade so smernicou 98/26/ES, a ktorý umožňuje prvotné zaznamenanie DLT finančných nástrojov alebo umožňuje poskytovanie služieb úschovy v súvislosti s DLT finančnými nástrojmi a tretí je definovaný ako systém DLT MTF alebo systém DLT SS, kombinujúci služby poskytované systémom DLT MTF a systémom DLT SS. Ako vyplýva z vyššie uvedenej terminológie, pre všetky zmieňované subjekty sú kľúčové DLT finančné nástroje, definované ako finančné nástroje, ktoré sú emitované, zaznamenávané, prevádzané a uchovávané s použitím technológie distribuovanej databázy transakcií.

Z hľadiska terminológie je kľúčové rozlišovať medzi finančným nástrojom, definovaným smernicou MiFID II, do ktorej vo väčšine prípadov nespádajú kryptomeny, čo v praxi znamená, že Pilotný režim ako celok sa na väčšinu kryptomien nevzťahuje. Ako bolo uvedené vyššie, regulatívnu medzeru v legislatíve sa snaží zaplniť MiCA svojou definíciou kryptoaktíva ako „digitálne vyjadrenie hodnoty alebo práv, ktoré možno prenášať a elektronicky uchovávať s použitím technológie distribuovanej databázy transakcií alebo podobnej technológie“, v ktorej absentuje termín finančný nástroj. Problematike možnosti klasifikácie konkrétnej kryptomeny ako finančného nástroja sa MiCA venuje na viacerých miestach, pričom zdôrazňuje možnosť takejto klasifikácie za predpokladu splnenia podmienok stanovených MiFID II. V takomto prípade sa z hľadiska regulácie na kryptomenu klasifikovanú ako finančný nástroj MiCA nevzťahuje, keďže je regulovaná podľa MiFID II. Analyzované nariadenie stanovuje aj kritériá vzťahujúce sa na emitenta finančných nástrojov, ich trhovú kapitalizáciu a hodnotu.

Aj keď sa v súčasnej podobe pilotný režim DLT zameriava iba na aktíva finančného trhu, v budúcnosti je možné očakávať rozšírenie legislatívy na širšie spektrum aktív, keďže už súčasné technológie umožňujú tokenizáciu prakticky akéhokoľvek aktíva, ako napr. nehnuteľnosti, autá

atď. Nariadenie taktiež vytyčuje právnu zodpovednosť v prípade straty finančných prostriedkov, kolaterálu alebo iných DLT finančných inštrumentov, do ich trhovej hodnoty v prípade, že ich strata je dokázateľná poskytovateľovi DLT infraštruktúry. Daná prax je štandardná pre burzy operujúce s klasickými finančnými nástrojmi (alebo CFD kontraktmi na nich viazaných), v prípade finančných nástrojov DLT sa jedná o relatívnu novinku, keďže tie boli doteraz obchodované prevažne na decentralizovaných burzách charakteristických okrem iného absenciou vyššie uvedenej povinnosti.

Právna úprava virtuálnych mien v Slovenskej republike

Ministerstvo financií Slovenskej republiky predložilo v tomto čase do medzirezortného pripomienkového konania (ktoré skončí 14.3.2024) návrh **zákona o niektorých povinnostiach a oprávneniach v oblasti kryptoaktív a o zmene a doplnení niektorých zákonov**.

Cieľom návrhu tohto zákona je v prvom rade implementácia niektorých ustanovení uvádzaného nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/1114 z 31. mája 2023 o trhoch s kryptoaktívami a o zmene nariadení (EÚ) č. 1093/2010 a (EÚ) č. 1095/2010 a smerníc 2013/36/EÚ a (EÚ) 2019/1937 - MiCA. Ako to už bolo naznačené, nariadenie MiCA je prvým európskym komplexným harmonizovaným rámcom pre trhy s kryptoaktívami, ktorým sa upravuje ponúkajúce kryptoaktív verejnosti, stanovujú sa osobitné pravidlá pre kryptoaktíva a súvisiace služby a činnosti. Poskytovatelia služieb súvisiacich s kryptoaktívami budú po novom licencovanými subjektami. Hoci nariadenie MiCA bude priamo účinné, návrh zákona obsahuje niektoré ustanovenia, ktoré sú nevyhnutné k harmonizácii slovenského právneho poriadku s týmto nariadením. Je najmä potrebné ustanoviť orgán dohľadu, ktorý bude dohliadať na dodržiavanie ustanovených povinností podľa nariadenia MiCA. Týmto príslušným orgánom s potrebnými právomocami bude Národná banka Slovenska, ktorá bude v súlade s nariadením MiCA oprávnená udeľovať povolenie verejne ponúkať tokeny naviazané na aktíva a žiadať o ich prijatie na obchodovanie, udeľovať povolenie poskytovateľom služieb kryptoaktív. Národná banka Slovenska bude tiež oprávnená udeľovať sankcie za porušenie povinností vyplývajúcich z nariadenia MiCA. Cieľom niektorých ďalších ustanovení návrhu zákona týkajúcich sa napríklad rezervy aktív vydavateľov tokenov naviazaných na aktíva alebo tokenov elektronických peňazí je hladká aplikácia nariadenia MiCA v Slovenskej republike. Súčasťou návrhu zákona budú aj novely ďalších zákonov súvisiace s implementáciou nariadenia MiCA, ďalej úpravy súvisiace so spresnením transpozície smerníc v oblasti bankovníctva a platobných služieb, ako aj legislatívne úpravy spočívajúce v spresnení niektorých platných ustanovení s cieľom reagovať na poznatky a skúsenosti z aplikačnej praxe. Verejná ponuka kryptoaktív a ich prijatie na obchodovanie na obchodnej platforme totiž nie sú v súčasnosti v slovenskom právnom poriadku špeciálne regulované. Tiež poskytovanie služieb súvisiacich s kryptoaktívami je regulované len veľmi okrajovo. Poskytovanie služieb zmenárne virtuálnej meny a peňaženky virtuálnej meny je len viazanou živnosťou podľa prílohy živnostenského zákona.

Prvým z analyzovaných zákonov upravujúcich virtuálne meny v SR je **zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov** v zmysle novely zákona č. 279/2020 Z. z.

Cieľom tejto aktuálnej slovenskej právnej úpravy, ktorá nadväzuje na medzinárodnú úpravu, je transpozícia smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/843 z 30. mája 2018, ktorou sa mení smernica (EÚ) 2015/849 o predchádzaní využívania finančného systému na účely prania špinavých peňazí alebo financovania terorizmu a smernice 2009/138/ES a 2013/36/EÚ – piata AML smernica – ktorá sleduje ochranu finančného systému a posilnenie mechanizmu zavedeného na predchádzanie legalizácii príjmu z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu v rámci Európskej únie. Tento zákon, v intenciách piatej AML smernice, reviduje existujúce pravidlá zamerané na predchádzanie legalizácii príjmu z trestnej činnosti a financovaniu terorizmu a jeho cieľom je vo všeobecnosti, okrem iného, zlepšiť prístupnosť k registru konečných užívateľov výhod, prijať prísnejšie opatrenia na zníženie rizík legalizácie a financovania terorizmu

spojených s anonymnými predplatenými nástrojmi a monitorovať neobvyklé obchodné operácie vykonávané prostredníctvom virtuálnej meny. S ohľadom na riziká, ktoré predstavujú virtuálne meny, povinnými osobami sú aj subjekty poskytujúce služby spojené s virtuálnymi menami, pričom podmienkou poskytovania uvedených služieb je získanie živnostenského oprávnenia. Z dôvodov právnej istoty je v zákone definovaná virtuálna mena, poskytovateľ služieb peňaženky virtuálnej meny a poskytovateľ služieb zmenárne virtuálnej meny.

V súvislosti s identifikáciou klienta a jeho overením sa zabezpečil súlad s ustanoveniami o elektronickej identifikácii a autentifikácii klientov podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 910/2014 z 23. júla 2014 o elektronickej identifikácii a dôveryhodných službách pre elektronicke transakcie na vnútornom trhu a o zrušení smernice 1999/93/ES, keďže jedným z cieľov piatej AML smernice je náležite identifikovať a overiť strany transakcie z dôveryhodných a nezávislých zdrojov.

Ako to už bolo naznačené, transakcie s virtuálnymi menami poskytujú výhodu vyššieho stupňa anonymity oproti klasickým prevodom finančných prostriedkov, čo zvyšuje ich riziko zneužitia napríklad teroristickými organizáciami alebo inými osobami na financovanie terorizmu alebo legalizáciu príjmov z trestnej činnosti a pod. Ďalšie riziká, ktoré v sebe môžu niesť virtuálne aktíva, sa môžu týkať „nezvratnosti transakcií“ (nemožnosť reklamácie, storno transakcie a pod.), problematického riešenia podvodných operácií (zložitá dosledovateľnosť transakcií), nejasnej a technologicky zložitej povahy a nedostatku regulačných bezpečnostných opatrení.

Virtuálne meny (napr. bitcoin, litecoin, ethereum, IOTA, ripple, stellar) nie sú v Slovenskej republike uznané ako oficiálna tuzemská či zahraničná mena, nepredstavujú elektronicke peniaze v zmysle zákona o platobných službách a nemajú fyzickú protihodnotu vo forme zákonného platidla. Aktuálna európska legislatíva vrátane slovenského právneho poriadku neupravuje a nevymedzuje bližšie činnosti súvisiace s virtuálnymi aktívami. V súvislosti s virtuálnymi menami začínajú na slovenskom finančnom trhu pôsobiť rôzni poskytovatelia služieb spojených s týmito menami, pričom pre takéto obchodovanie nie sú v súčasnosti zavedené žiadne osobitné požiadavky (napr. povolenie Národnej banky Slovenska) a na podnikanie postačuje všeobecné živnostenské oprávnenie vo forme živnosti. Na rizikovosť virtuálnych mien upozornil aj Európsky orgán pre bankovníctvo (European Banking Authority), ako aj Európska centrálna banka v správe „Virtual Currency Schemes – A Further Analysis“ z februára 2015, kde poukázali na nedostatok transparentnosti a kontinuity, závislosť na IT platforme a sieťach, ako aj na anonymitu účastníkov finančného systému, zvlášť príjemcov takýchto platieb. Hlavným legislatívnym nástrojom, ako na dané riziká reagovať, je zahrnúť poskytovateľov služieb s virtuálnymi menami medzi povinné osoby a uložiť im zákonnú povinnosť vykonávať príslušnú starostlivosť vo vzťahu ku klientovi, najmä s cieľom identifikovať vlastníka príslušnej adresy virtuálnej meny. V zmysle uvedeného sú preto medzi povinnými osobami zaradené aj subjekty poskytujúce služby spojené s virtuálnymi menami (poskytovatelia, ktorí sa profesionálne zaoberajú zmenárenskými službami medzi virtuálnou menou a nekrytými menami – fiat menami, resp. poskytovateľov služieb peňaženky). Vzhľadom na to, že piata AML smernica v článku 20a vyžaduje, aby poskytovatelia zmenárenských služieb medzi virtuálnymi aktívami a nekrytými menami (fiat menami), resp. poskytovatelia služieb peňaženky boli registrovaní, podmienkou poskytovania uvedených služieb bude získanie živnostenského oprávnenia.

Virtuálnou menou sa v zmysle tohto zákona rozumie digitálny nositeľ hodnoty, ktorý nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo a ktorý nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaný niektorými fyzickými osobami alebo právnickými osobami ako nástroj výmeny, ktorý možno elektronicke prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicke obchodovať. Poskytovateľom služieb peňaženky virtuálnej meny sa rozumie osoba, ktorá poskytuje služby na ochranu súkromných kryptografických kľúčov v mene jej klientov, na držbu, uchovávanie a prevod virtuálnej meny. Poskytovateľom služieb zmenárne virtuálnej meny je osoba, ktorá v rámci svojej podnikateľskej činnosti ponúka alebo vykonáva obchody s virtuálnou menou, ktorých predmetom je nákup

virtuálnej meny za eurá alebo cudziu menu alebo predaj virtuálnej meny za eurá alebo cudziu menu.

V súvislosti s danou problematikou je potrebné spomenúť aj **§ 80ag Živnostenského, zákona č. 455/1991 Zb. v platnom znení**, podľa ktorého živnostenské oprávnenie vydané na živnosť, ktorá svojím obsahom spĺňa znaky poskytovania služieb zmenárne virtuálnej meny alebo poskytovania služieb peňaženky virtuálnej meny vydané do 31. októbra 2020, zaniklo 28. februára 2021. Predmetné služby zákon zaraďuje do tzv. viazaných živností.

Poskytovaním služieb peňaženky virtuálnej meny sa rozumie činnosť, v rámci ktorej podnikateľ poskytuje služby na ochranu súkromných kryptografických kľúčov v mene jeho klientov, na držbu, uchovávanie a prevod virtuálnej meny. Inými slovami, fyzická alebo právnická osoba si takto môže nakúpiť alebo uchovať určité množstvo vybranej kryptomeny a ďalej takýto poskytovateľ uvedených služieb zodpovedá za jej bezpečné držanie či prípadne iné, v zmluve stanovené úkony (napr. prevod, staking a pod.). Na poskytovanie takýchto služieb, v súčasnosti, je okrem živnosti potrebné realizovať len uvádzané opatrenia proti praniu špinavých peňazí. Po prijatí zmieňovanej MiCA bude musieť takýto podnikateľský subjekt -spĺňať množstvo rôznych právno-účtovných náležitostí a dodržiavať postupy, ktoré budú k tomu schválené regulátorom.

Poskytovanie služieb zmenárne virtuálnej meny v rozsahu podnikania umožňuje ponúkať alebo vykonávať obchody s virtuálnou menou, ktorých predmetom je nákup virtuálnej meny za eurá alebo cudziu menu, alebo predaj virtuálnej meny za eurá alebo cudziu menu. To znamená, že podnikateľ môže za svoj alebo cudzí kapitál takto zobchodovať kryptomeny na burze. Trestnoprávnym dôsledkom porušenia týchto ustanovení môže byť spáchanie trestného činu neoprávneného podnikania podľa § 251 Trestného zákona.

Opomenúť v tomto kontexte nemožno už teraz vznikajúce aplikačné problémy súvisiace s účtovaním a zdaňovaním virtuálnej meny podľa **zákona č. 431/2002 Z. z. v platnom znení o účtovníctve a zákona č. 595/2003 Z. z. v platnom znení o dani z príjmov**. Keďže v súvislosti so zdaňovaním virtuálnych mien, resp. s porušovaním daňových povinností v tomto smere možno očakávať ďalší nápad nových foriem aj daňovej trestnej činnosti, najmä trestného činu skrátenia dane a poistného podľa § 276 Trestného zákona, uvádzame (v intenciách metodického usmernenia Ministerstva financií SR MF 10386/2018) základné informácie k zdaňovaniu virtuálnych mien.

Podľa § 2 písm. b) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov je predmetom dane daňovníka príjem (výnos) z činnosti daňovníka a z nakladania s majetkom daňovníka. Podľa § 12 ods. 2 tohto zákona je predmetom dane daňovníka, ktorý nie je založený alebo zriadený na podnikanie, príjem z činností, ktorými dosahuje zisk alebo ktorým sa dá zisk dosiahnuť, pričom zdaneniu podlieha iba zdaniteľný príjem podľa § 2 písm. h) zákona o dani z príjmov, t. j. príjem, ktorý je predmetom dane a nie je od dane oslobodený podľa zákona o dani z príjmov alebo podľa medzinárodnej zmluvy. Príjem (výnos) plynúci z predaja virtuálnej meny je predmetom dane, ktorý nie je od dane oslobodený, a preto je považovaný za zdaniteľný príjem podľa zákona o dani z príjmov. Za predaj virtuálnej meny sa na účely zdanenia považuje akákoľvek výmena, napr. výmena virtuálnej meny za majetok alebo výmena virtuálnej meny za poskytnutie služby alebo jej odplatný prevod, a to aj výmena za inú virtuálnu menu. U daňovníka podľa § 2 písm. d) prvého bodu zákona o dani z príjmov, ktorý nemá virtuálnu menu zaradenú do obchodného majetku podľa § 2 písm. m) zákona o dani z príjmov, je príjem z jej predaja ostatným (iným) príjmom podľa § 8 zákona o dani z príjmov. Dosiahnuté zdaniteľné príjmy je možné znížiť o preukázateľne vynaložené výdavky na ich dosiahnutie, ak sú však výdavky vyššie ako dosiahnuté príjmy, na rozdiel sa neprihliada. U daňovníka, u ktorého sa zisťuje základ dane podľa § 17 ods. 1 zákona o dani z príjmov, je príjem dosiahnutý z predaja virtuálnej meny zdaniteľným príjmom podľa § 2 písm. h) zákona o dani z príjmov. Možno naň nahliadať primerane ako na príjem plynúci z finančného majetku. Takýto daňovník pri zisťovaní základu dane alebo daňovej straty vychádza z výsledku hospodárenia zisteného z účtovníctva alebo z rozdielu príjmov a výdavkov. Takto zistený výsledok hospodárenia alebo rozdiel príjmov a výdavkov sa transformuje na základ dane prostredníctvom § 17 až § 29 zákona o dani z príjmov. Na základe uvedeného, k dosiahnutému príjmu z predaja virtuálnej meny

je možné uplatniť daňové výdavky podľa § 19 zákona o dani z príjmov do výšky príjmov z predaja primerane podľa § 19 ods. 2 písm. f) zákona o dani z príjmov. V ostatných prípadoch pri zahrňovaní nákladov a výnosov do základu dane sa postupuje v súlade s uvádzaným zákonom č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov.

Podľa nového znenia uvádzaného zákona o dani z príjmov, ktorý mal platiť v tomto roku, sa nemali platiť zo zisku zdravotné odvody, a po viac ako roku držby sa daňová sadzba sa mala znižovať na sedem percent. Táto zmena mala motivovať k investovaniu a odradiť od krátkodobej špekulácie, ktorá verejnosti málokedy prináša zisk a je skôr vhodná pre odborníkov. Okrem toho novela prinášala ďalšie pozitívne zmeny. Spomedzi nich bolo relevantné najmä oslobodenie od kurzového zisku pri použití kryptoaktíva na nákup tovarov a služieb do sumy 2 400 eur ročne, teda v priemere 200 eur mesačne. Táto novela je však dôsledku následných zmien neaktuálnou a platí pôvodný právny stav o vyššom daňovom a odvodovom zaťažení.

Na účely účtovníctva sa odplatne nadobudnutá virtuálna mena spĺňajúca definíciu majetku podľa § 2 ods. 4 písm. a) zákona č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov považuje za krátkodobý finančný majetok iný ako peňažné prostriedky, pri ktorom sa na účely ocenenia postupuje ako pri cenných papieroch určených na obchodovanie v ocenení podľa § 25 ods. 1 písm. e) bodu 3a zákona o účtovníctve; ustanovenie § 25 ods. 7 zákona o účtovníctve sa v takomto prípade nepoužije. Virtuálna mena získaná v procese tzv. ťaženia sa do dňa jej vyradenia výmenou alebo iným spôsobom eviduje v podsúvahe, resp. v pomocnej knihe; v deň realizácie výmeny sa zaúčtuje v ocenení podľa § 25 ods. 1 písm. e) bodu 3a zákona o účtovníctve. Na ocenenie majetku okrem peňažných prostriedkov a služby nadobudnutých výmenou za virtuálnu menu sa použije ocenenie virtuálnej meny podľa § 27 ods. 2 písm. a) zákona o účtovníctve ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu. Takéto ocenenie sa považuje za vstupnú cenu majetku aj na účely zdanenia. Na ocenenie virtuálnej meny nadobudnutej za inú virtuálnu menu sa použije ocenenie virtuálnej meny podľa § 27 ods. 2 písm. a) zákona o účtovníctve ku dňu jej pripísania do peňaženky virtuálnej meny. V súlade s § 13 ods. 2 zákona o účtovníctve sa do účtovného rozvrhu účtovnej jednotky účtujúcej v sústave podvojného účtovníctva doplní syntetický účet majetku nadväzujúci na ekonomický obsah účtovej skupiny, v rámci ktorej vytvorený syntetický účet dopĺňa rámcovú účtovú osnovu. Analytická evidencia sa vedie podľa jednotlivých druhov virtuálnych mien. V účtovníctve účtovnej jednotky, ktorá nie je založená na účel podnikania, sa odplatne nadobudnutá virtuálna mena účtuje na analytickom účte k účtu 251 – Majetkové cenné papiere na obchodovanie. Pre potreby preukázania a vykazovania odplatne nadobudnutej virtuálnej meny sa v účtovníctve účtovnej jednotky účtujúcej v sústave jednoduchého účtovníctva vytvorí v súlade s § 15 ods. 1 zákona o účtovníctve pomocná kniha finančného majetku. Rozdiely vzniknuté v účtovníctve do času pripísania alebo úbytku virtuálnej meny sa účtujú s vplyvom na výsledok hospodárenia. Pri stanovení ocenenia úbytku virtuálnej meny sa primerane postupuje podľa § 25 ods. 5 zákona o účtovníctve. Virtuálna mena sa ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, neoceňuje reálnou hodnotou, resp. trhovou cenou.

Pri hľadaní ďalších odpovedí na zložité otázky – kedy v prípade zdaňovania virtuálnych mien ide o postup *lege artis* vrátane daňovej optimalizácie a kedy by už mohol byť spáchaný uvádzaný trestný čin skrátenia dane podľa § 276 Trestného zákona, je potrebné zohľadňovať nielen výšku aktuálnej sadzby dane, základu dane, ale aj ďalšie skutočnosti, napr. mieru slobodnej dispozície nakladania s finančnými zdrojmi u fyzickej osoby a u právnickej osoby, záujem a vôľu podnikateľ, riziká spojené s právnou formou podnikania a ďalšie. Zjednodušené pohľady na túto zložitú problematiku, ktoré vychádzajú len z matematických výpočtov sadzieb dane, sú zavádzajúce a nesledujú ďalšie súvislosti. Ako príklad uvidíme obchodnú spoločnosť, ktorá vlastní virtuálnu menu. Zdroje získané jej predajom sú majetkom tejto spoločnosti, ktorá je povinná o nich účtovať v sústave podvojného účtovníctva. Miera dispozície spoločníka ako vlastníka tejto spoločnosti s týmito zdrojmi je právnymi predpismi značne limitovaná, teda vlastník obchodnej spoločnosti nemôže rovnakým spôsobom nakladať s peniazmi obchodnej spoločnosti tak ako napr. živnostník, ktorý účtuje v sústave jednoduchého účtovníctva. To sú bežné otázky občana SR ako daňovníka s neobmedzenou daňovou povinnosťou (daňového rezidenta

SR), ktorý v SR podlieha celosvetovej daňovej povinnosti, resp. zdaňuje v SR svoje celosvetové príjmy. Slovenské daňové právne normy pri predaji virtuálnej meny však pamätajú aj na daňovníka s obmedzenou daňovou povinnosťou (daňový nerezident SR), ktorým je napr. právnická osoba, ktorá nemá na území SR sídlo a ani miesto skutočného vedenia. Ak vychádzame z pozície obchodnej spoločnosti so sídlom v zahraničí, ktorá vykonáva obchodovanie s virtuálnou menou na území SR, potom zdaneniu podlieha len predaj virtuálnej meny. Podľa nášho názoru, ak osoba konajúca v mene daňového nerezidenta SR realizuje predaj virtuálnej meny z PC zariadenia umiestneného na Slovensku, je tým dané právo na zdanenie tohto príjmu v SR. Tu však treba následne skúmať, či SR má so štátom, v ktorom je sídlo daňového nerezidenta, uzatvorenú zmluvu o zamedzení dvojitého zdanenia. Ak ide o štát, s ktorým nemá SR uzatvorenú takúto zmluvu, aplikuje sa zákonné ustanovenie § 16 ods. 1 písm. e) bod 13 zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v platnom znení. Ak ide o štát, s ktorým má SR uzatvorenú zmluvu, zdanenie v SR je možné vtedy, ak je tento príjem zdaniteľný v SR aj podľa príslušnej zmluvy. Nestačia v tomto prípade na zdanenie v SR len ustanovenia tohto zákona. Zmluvy o zamedzení dvojitého zdanenia sú pomerne náročné a výslovne nemusia obsahovať pojem virtuálna mena. Okrem toho štáty majú alebo budú mať prehľad o svojich daňovníkoch obchodujúcich s virtuálnou menou. Podmienky obchodovania a identifikácie subjektu sa čoraz viac sprísňujú, čo je pochopiteľné, najmä v záujme ochrany pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti. Obchodovanie s virtuálnou menou je celosvetový fenomén a štáty vrátane SR majú tento pojem zakotvený vo svojej legislatíve. Daňová optimalizácia je vždy odborný proces z hľadiska aplikácie daňových a súvisiacich právnych predpisov na konkrétny prípad. Daňová optimalizácia prebieha počas celého zdaňovacieho obdobia. Je preto chybným to, ak povinné subjekty riešia daňovú optimalizáciu po skončení zdaňovacieho obdobia alebo na poslednú chvíľu. Ak má takýto subjekt zámer predat' virtuálnu menu napr. v roku 2022, je potrebné byť na takýto obchod vopred pripravený. Aj pri virtuálnej mene sa dá dosiahnuť veľmi výrazná daňová optimalizácia legálnym postupom, pričom každý krok musí mať právnu oporu v zákone. Na daňovú optimalizáciu virtuálnej meny nie je potrebný žiaden zahraničný prvok.

U fyzickej osoby – občana je príjem z predaja virtuálnej meny súčasťou ostatných príjmov podľa § 8 ods. 1 písm. t) citovaného zákona o dani z príjmov. Čiastkový základ dane z tohto príjmu vstupuje do základu dane podľa § 4 ods. 1 písm. a) uvádzaného zákona, ktorý tvorí súčet čiastkového základu dane z príjmov zo závislej činnosti podľa § 5, ktorý sa zníži o nezdaniteľné časti základu dane alebo ich časť podľa § 11 a čiastkových základov dane podľa § 6 ods. 3 a 4 (príjmy z prenájmu a príjmy z použitia diela a umeleckého výkonu). Sadzba dane pre tento základ dane je 19 % z tej časti základu dane, ktorá nepresiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima, t. j. do sumy 37 981,94 eura vrátane alebo 25 % z tej časti základu dane, ktorá presiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima, t. j. sumy, ktorá presiahne 37 981,94 eura. Príjem z predaja virtuálnej meny, ktorý realizuje podnikateľ – fyzická osoba napr. v rámci svojho predmetu podnikania, je príjmom zo živnosti podľa § 6 ods. 1 písm. b) tohto zákona a je súčasťou základu dane podľa § 4 ods. 1 písm. b) citovaného zákona. Čiastkový základ dane z príjmov podľa § 6 ods. 1 a 2 sa zníži o nezdaniteľné časti základu dane alebo ich časť podľa § 11 a o daňovú stratu podľa § 30. Sadzba dane pre tento základ dane je 15 %, ak jej zdaniteľné príjmy (výnosy) z príjmov z podnikania a inej samostatnej zárobkovej činnosti nepresiahli sumu 49 790 eur alebo ak jej zdaniteľné príjmy (výnosy) z podnikania alebo z inej samostatnej zárobkovej činnosti presiahli za zdaňovacie obdobie výšku 49 790 eur, sadzba dane je 19 % zo základu dane neprevyšujúceho sumu 37 981,94 eura a 25 % zo základu dane prevyšujúceho 37 981,94 eura.

Príjem z predaja virtuálnej meny ako ostatný príjem podľa § 8 citovaného zákona o dani z príjmov je v zmysle § 10b ods. 1 písm. d) **zákona č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení v platnom znení** považovaný za zárobkovú činnosť a podlieha aj zdravotnému poisteniu, podobne aj príjem zo živnosti, teda na zdanenie podľa zákona o dani z príjmov nadväzuje odvod zdravotného poistenia. Pre právnickú osobu (PO) je sadzba dane zo základu dane zníženého o daňovú stratu 15 % pre PO, ktorá dosiahla zdaniteľné príjmy neprevyšujúce sumu 49 790 eur a 21 % pre PO, ktorá dosiahla zdaniteľné príjmy prevyšujúce sumu 49 790 eur.

Daňový trestný čin na uvedenej báze v prípade zdaňovania virtuálnej meny v Slovenskej republike zatiaľ evidovaný nebol.

Ďalšou právnou normou aktuálne zakotvujúcou pojem virtuálna mena je **Trestný zákon a jeho novela zákon č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku** účinný, s výnimkami, od 1. januára 2021, obsahom ktorého je tiež pojem virtuálna mena ako súčasť definície majetku a jeho zaistenia podľa § 2 a § 6.

Trestný zákon v § 131 ods. 7 virtuálnu menu v zhode s uvedenou definíciou vymedzuje takto: „*Virtuálnou menou sa na účely tohto zákona rozumie digitálny nositeľ hodnoty, ktorý nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo a ktorý nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaný niektorými osobami ako nástroj výmeny, ktorý možno elektronicky prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicky obchodovať.*“

Za súvisiace právne normy možno považovať smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2018/1673 o boji proti praniu špinavých peňazí prostredníctvom trestného práva a najmä smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/713 o boji proti podvodom s bezhotovostnými platobnými prostriedkami a proti ich falšovaniu a pozmeňovaniu, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/413/SVV, ktorá v článku 2 písm. d) definuje virtuálnu menu obdobne ako Trestný zákon.

Súvisiacim pojmom je pojem platobný prostriedok, ktorým sa podľa § 131 ods. 6 Trestného zákona rozumie nehmotné alebo hmotné chránené zariadenie, predmet, záznam alebo ich kombinácia vrátane platobnej karty, ktorá je chránená pred falšovaním alebo neoprávneným použitím a ktorá držiteľovi alebo používateľovi sama alebo spolu s nejakým postupom alebo súborom postupov umožňuje prevod peňazí, elektronických peňazí alebo virtuálnej meny. Novela Trestného zákona uskutočnená zákonom o zaistení majetku teda zaviedla nový definičný pojem – platobný prostriedok. Definícia bola zavedená v súvislosti s transpozíciou smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/713 zo 17. apríla 2019 o boji proti podvodom s bezhotovostnými platobnými prostriedkami a proti ich falšovaniu a pozmeňovaniu.

V Trestnom zákone tak ide o jediné dve ustanovenia, ktoré používajú pojem virtuálna mena a nachádzajú sa v jeho všeobecnej časti. Dôležité je však poznamenať, že v osobitnej časti Trestného zákona neexistuje žiadne ustanovenie používajúce tento pojem, a teda ani skutková podstata niektorého z trestných činov špecificky postihujúca do úvahy prichádzajúcu trestnú činnosť priamo či nepriamo spojenú s virtuálnymi menami. Aplikovateľnými sú preto skutkové podstaty trestných činov majúcich všeobecnejší charakter.

Novela Trestného poriadku, zákon č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku, účinný od 1. januára 2021 zakotvila do **Trestného poriadku ustanovenie § 96d** upravujúceho zaistenie virtuálnej meny.

Toto ustanovenie v odsekoch 1 a 2 stanovuje, že ak zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že virtuálna mena je nástrojom trestnej činnosti alebo výnosom z trestnej činnosti, môže vydať príkaz na zaistenie virtuálnej meny:

- v prípravnom konaní prokurátor alebo
- v konaní pred súdom predseda senátu.

Ak vec neznesie odklad, môže vydať takýto príkaz prokurátor aj pred začatím trestného stíhania. Taký príkaz musí najneskôr do 48 hodín potvrdiť sudca pre prípravné konanie, inak stráca platnosť.

S poukazom na špecifiká virtuálnych mien a trestnú činnosť s nimi spojenú možno dôvodne predpokladať, že z hľadiska aplikačnej praxe bude pravidlom, že virtuálna mena bude zaistená ako nástroj trestnej činnosti alebo ako výnos z trestnej činnosti, a nie na účely dokazovania ako vec dôležitá pre trestné konanie v intenciách § 89 ods. 1 písm. a), ods. 2 a § 89a, § 90, § 92 až § 94 Trestného poriadku (určité výnimky sú však predstaviteľné napr. ak by bolo potrebné proces prevodu virtuálnych mien skúmať v rámci znaleckého dokazovania).

Podľa § 96d ods. 3 až 6 Trestného poriadku príkaz na zaistenie virtuálnej meny vydaný podľa ods. 1 a 2 tohto ustanovenia obsahuje 3 výroky pozostávajúce zo zákazu, príkazu a ďalších jeho obligatórnych údajov, teda v tomto príkaze sa podľa ods. 3:

1. zakáza akékoľvek dispozície s virtuálnou menou a
2. prikáže sa:
 - a) vydanie virtuálnej meny vrátane
 - b) vydania hesla,
 - c) prístupového kódu alebo
 - d) podobných údajov umožňujúcich nakladanie s virtuálnou menou.

Právne úkony urobené v rozpore s takýmto zákazom (ďalší predaj, ich umiestnenie na burze virtuálnych mien a pod.) sú neplatné.

Podľa ods. 4 príkaz doručí predseda senátu a v prípravnom konaní prokurátor bezodkladne vlastníkovi virtuálnej meny alebo osobe, o ktorej možno dôvodne predpokladať, že má prístupové údaje k virtuálnej mene. Uvádzaný príkaz vydaný podľa ods. 1 a 2 musí byť vydaný písomne a musí byť odôvodnený. V príkaze sa ďalej podľa ods. 6 uvedie:

- a) adresa úložiska virtuálnej meny orgánu, ktorý spravuje zaistený majetok podľa osobitného predpisu,
- b) označenie virtuálnej meny a
- c) počet jednotiek.

Podľa ods. 5, ak pominuli dôvody na zaistenie virtuálnej meny, vydá predseda senátu v konaní pred súdom a v prípravnom konaní prokurátor bezodkladne príkaz na zrušenie zaistenia virtuálnej meny. Ak bola žiadosť zamietnutá, vlastník virtuálnej meny alebo iná osoba, ktorej bola virtuálna mena zaistená, ju môže, ak v nej neuvedie iné dôvody, opakovať až po uplynutí 30 dní odo dňa, keď rozhodnutie o jeho predchádzajúcej žiadosti nadobudlo právoplatnosť; inak sa o nej nekoná (ods. 7). Nakoniec, ak je v trestnom konaní potrebné zaistiť virtuálnu menu na zabezpečenie nároku poškodeného na náhradu škody, postupuje sa primerane podľa odsekov 1 až 7 (ods. 8).

De lege ferenda

Ako to vyplynulo z predchádzajúceho textu, novelou zákona č. 595/2003 Z. z. v platnom znení o dani z príjmov, prijatou parlamentom v júni 2023, ktorá mala byť účinná od 1.1.2024, mali byť prijaté významnejšie zmeny v tomto smere, avšak toto znenie zákona o dani z príjmov bolo opäť novelizované v zmysle pôvodnej právnej úpravy, čo nepovažujeme za vhodné riešenie, pretože výrazne zaťažuje platcu dane, zvyšuje riziko krátenia dane a obmedzuje dynamicky sa rozvíjajúci trh s kryptomenami. Pripomenieme preto, že virtuálna mena bola v zmysle pôvodného § 2 novelizovaného zákona o dani z príjmov definovaná ako digitálny nositeľ hodnoty, ktorý:

- nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou, ani orgánom verejnej moci,
- nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo,
- nemá právny status meny alebo peňazí,
- je akceptovaný niektorými fyzickými alebo právnickými osobami ako platobný prostriedok,
- možno ho prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicky obchodovať.

Zákon o dani z príjmov definoval v § 2 aj stablecoin a staking. Stablecoinom sa rozumie akákoľvek virtuálna mena, ktorej cena je relatívne stabilná z dôvodu jej naviazania na určitú komoditu, peňažnú menu alebo z dôvodu regulácie jej ponuky na základe stanoveného algoritmu. Prírastok virtuálnej meny získaný overovaním transakcií vo virtuálnej sieti sa označuje ako staking. K definičnej zmene došlo i v prípade pojmu predaja virtuálnej meny. Pôvodne sa za predaj virtuálnej meny považovala výmena virtuálnej meny za majetok, inú virtuálnu menu, za

poskytnutie služby alebo jej odplatný prevod. Od 1. januára 2024 sa za predaj virtuálnej meny nemala považovať výmena virtuálnej meny za virtuálnu menu, ale za predaj mala byť považovaná výmena za stablecoin. Podľa dôvodovej správy nie je primerané, aby bol príjem z výmeny jednej virtuálnej meny za inú virtuálnu menu zdaňovaný daňou z príjmu. Do základu dane, resp. čiastkového základu dane sa mali zahŕňať len príjmy z predaja virtuálnej meny, ak k ich predaju dôjde do jedného roka od ich nadobudnutia alebo v prípade, ak dochádza k výmene virtuálnej meny za stablecoin. Takýto príjem sa zdaní spolu s ostatnými príjmami sadzbou 19 %, resp. 25 % v závislosti od výšky príjmu. Pri predaji virtuálnej meny po uplynutí jedného roka od jej nadobudnutia sa príjem zahrnie do osobitného základu dane podľa § 51e ods. 5 a 6 zákona o dani z príjmov a mala sa uplatniť sa sadzba dane vo výške 7 % (podľa súčasnej právnej úpravy 19 %, resp. 25 %). Rovnaký princíp sa mal vzťahovať aj na príjmy z predaja kapitálového majetku plynúceho od subjektov kolektívneho investovania. Do základu dane sa v zmysle novelizovaného § 17 ods. 3 písm. n) zákona o dani z príjmov nemal zahŕňať, okrem príjmu z virtuálnej meny nadobudnutej ťažbou v zdaňovacom období, ani príjem z virtuálnej meny nadobudnutý stakingom. Tento príjem (výnos) sa mal zahrnúť do základu dane v zdaňovacom období realizácie predaja virtuálnej meny. Z doterajšieho znenia zákona vyplývalo, že ak fyzická osoba nakúpila za virtuálnu menu napríklad potraviny, nastal moment zdaniteľného plnenia, a s tým súvisiaca byrokratická a daňová záťaž. Podľa uvádzanej novely sa v § 9 zákona o dani z príjmov dopĺňalo, že do základu dane daňovník zahrnie len rozdiel z výmeny virtuálnej meny za majetok alebo poskytnutie služieb a úhrnu výdavkov v sume 2 400 eur. Ak úhrn príjmov z výmeny znížený o výdavky nepresiahne v zdaňovacom období 2 400 eur, príjem je od dane oslobodený.

Zo súvisiacej novely zákona č. 580/2004 Z. z. v platnom znení o zdravotnom poistení vyplývalo oslobodenie fyzickej osoby od povinnosti platenia odvodov na zdravotné poistenie z príjmu z predaja virtuálnej meny, ak virtuálna mena nebola súčasťou ich obchodného majetku, a to bez ohľadu na tzv. časový test. Príjem z predaja virtuálnej meny tak nemal podliehať zdravotným odvodom od 1. januára 2024 (podľa aktuálnej úpravy je tak sadzba zdravotných odvodov 14 %). Do kategórie vhodných zmien je potrebné zaradiť správne pojmové označenie, doteraz používané ako virtuálna mena. Nemožno totiž toto aktívum označovať pojmom mena, pretože nemá základné atribúty tohto pojmu. Ako to vyplýva z viacerých právnych noriem vrátane Trestného zákona a citovaného zákona o dani z príjmov, virtuálna mena

- nie je vydaná ani garantovaná centrálnou bankou, ani orgánom verejnej moci
- nie je nevyhnutne naviazaná na zákonné platidlo a
- nemá právny status meny alebo peňazí.

Je teda zjavné, že pre absenciu týchto znakov typických pre definíciu akejkoľvek meny (euro, dolár, koruna a pod.) nemôže byť správnym pojemom virtuálna mena, ale napr. virtuálne aktívum. Nakoniec sme toho názoru, toto aktívum by mal výslovne definovať Občiansky zákonník, aby sa tak predišlo jeho možnému nejednotnému ponímaniu a len výkladom definovaného ako iná peniazmi oceniteľná hodnota podľa § 130 ods. 1 písm. f Trestného zákona.

Záver

Sumarizujúc vyššie uvedený text je potrebné uviesť, že s fenoménom tzv. virtuálnych mien prichádza v roku 2009 osoba, resp. osoby, označujúce sa menom Satoshi Nakamoto. Uvedené a nasledujúce obdobie je preto obdobím absentujúcej priamej právnej úpravy regulujúcej virtuálne meny. Masívny nárast virtuálnych mien vo svete a tiež ich nárast v Európskej únii, ako aj v Slovenskej republike, postupne viedol k potrebe čoraz intenzívnejšej právnej regulácie virtuálnych mien v oblasti ich obchodovania, a tiež v oblasti trestného práva.

Výsledkom naznačených legislatívnych aktivít v Európskej únii je v súčasnosti najaktuálnejšie Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2023/1114 z 31. mája 2023 o trhoch s kryptoaktívami a o zmene nariadení (EÚ) č. 1093/2010 a (EÚ) č. 1095/2010 a smerníc 2013/36/EÚ a (EÚ) 2019/1937 (MiCA), Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č.

2022/2554 zo 14. decembra 2022 o digitálnej prevádzkovej odolnosti finančného sektora a o zmene nariadení (ES) č. 1060/2009, (EÚ) č. 648/2012, (EÚ) č. 600/2014, (EÚ) 909/2014, (EÚ) 2016/1011 (DORA) a Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 2022/858 z 30. mája 2022 o pilotnom režime pre trhové infraštruktúry založené na technológii distribuovanej databázy transakcií a o zmene nariadení (EÚ) č. 600/2014 a (EÚ) č. 909/2014 a smernice 2014/65/EÚ – DLT, ktoré sú predmetom skoršej analýzy.

V právnom prostredí Slovenskej republiky z prvého z týchto nariadení vychádza návrh Zákona o niektorých povinnostiach a oprávneniach v oblasti kryptoaktív a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý je v tomto čase v štádiu medzirezortného pripomienkového konania a ktorý doplní doteraz absentujúcu alebo už nevyhovujúcu právnu úpravu v tomto smere (príspevok je spracovávaný ku dňu konferencie, t. j. ku dňu 12.3.2024).

Aktuálne platnými v Slovenskej republike je osem právnych noriem upravujúcich virtuálne meny, ktorými sú:

Trestný zákon, ktorý v § 131 ods. 7 virtuálnu menu definuje ako digitálny nositeľ hodnoty, ktorý nie je vydaný ani garantovaný centrálnou bankou ani orgánom verejnej moci, nie je nevyhnutne naviazaný na zákonné platidlo a ktorý nemá právny status meny ani peňazí, ale je akceptovaný niektorými osobami ako nástroj výmeny, ktorý možno elektronicky prevádzať, uchovávať alebo s ním elektronicky obchodovať.

Trestný poriadok v § 96d zakotvuje zaistenie virtuálnej meny, ako súčasť zaistenia nástrojov a výnosov z trestnej činnosti.

Zákon č. 312/2020 Z. z. o výkone rozhodnutia o zaistení majetku a správe zaisteného majetku upravuje postup pri zaisťovaní majetku vrátane zaisťovania a správy zaistených virtuálnych mien (na tento účel bola napr. zriadená osobitná peňaženka virtuálnych mien).

Zákon č. 297/2008 Z. z. o ochrane pred legalizáciou príjmov z trestnej činnosti a o ochrane pred financovaním terorizmu a o zmene a doplnení niektorých zákonov v § 9 písm. l taktiež (ako vyššie) definuje virtuálnu menu a, okrem iného, tiež neobvyklú obchodnú operáciu, povinné osoby a formy starostlivosti povinných osôb.

Zákon č. 455/1991 Zb. v platnom znení - Živnostenský zákon zakotvuje poskytovanie služieb zmenárne alebo peňaženky virtuálnej meny ako viazané žiadosti.

Nakoniec zákon č. 595/2003 Z. z. v platnom znení o dani z príjmov, zákon č. 580/2004 Z. z. v platnom znení o zdravotnom poistení a zákon č. 431/2002 Z. z. v platnom znení o účtovníctve upravujú daňové, odvodové a účtovné povinnosti osôb obchodujúcich s virtuálnymi menami.

Zoznam bibliografických odkazov

FISCHER-PRESSLER, D. a kol.: Information technology and risk management in supply chain, International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 2020,

GAVUROVÁ, D., LIPTÁK, A. Podvodné konanie realizované prostredníctvom virtuálnych mien. In : Policajná teória a prax. č. 2, r. 2023,

LIPTÁK, A. : Odhaľovanie páchatel'a trestnej činnosti súvisiacej s kryptoaktívami. In : Justičná revue, roč. 76, č. 1, r. 2024,

MARKOVÁ, V., STRÉMY, T., ŠANTA, J., JANKO, S. Trestné právo procesné. Všeobecná časť. Plzeň: Aleš Čeněk, 2021,

PALOMINO, A. a kol.: The Cyberphysical Power System Resilience Testbed: Architecture and Applications, IEEE, 2020,

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ, L. a kol. Trestný zákon. Komentár. I. zväzok. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022,

ŠANTA, J., ŠANTA, I.: Virtuálne meny – trestnoprávne a niektoré analyticko-ekonomické aspekty. Praha: Teoretik, 2023

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Ján Šanta, PhD., LL.M., MBA, MSc.

Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR Bratislava

Právnická fakulta TU v Trnave

e-mail: jan.santa@genpro.gov.sk

Mgr. Ivo Šanta, LL.M., MBA

finančný analytik, konzultant v oblasti kryptomien Eesti Estonia

e-mail: ivo.santa1997@gmail.com

ZÁVERY

Na základe cieľov interdisciplinárnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou „Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi – 12. ročník,“ môžeme za vedecký a organizačný výbor skonštatovať, že 12. ročník bol úspešný a naplnil ciele stanovené účastníkmi pri realizácii tejto konferencie.

V oblasti **trestného práva hmotného** účastníci konferencie za najdôležitejšie považujú riešenie tých teoretických otázok, ktoré majú význam pre legislatívnu činnosť, a teda i konkrétny výklad niektorých právnych pojmov, inštitútov a v konečnom dôsledku i jednotlivých ustanovení v Trestnom zákone Slovenskej republiky a Českej republiky. V dôsledku výrazných zmien trestných kódexov je tento výklad nevyhnutný pre pochopenie a následnú aplikačnú prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Ide najmä o tieto okruhy otázok a problémov:

- Šírenie poplašnej správy môže mať v určitých smeroch veľmi veľkú súvislosť so šírením rôznych dezinformácií, pričom správne nastavenie skutkovej podstaty trestného činu je nevyhnutnosťou pri posúdení toho, či je možné niekoho trestne stíhať za tento trestný čin. Vzhľadom na vágne formulácie ktoré si vedú orgány činné v trestnom konaní vykladať značne subjektívne, čo možno súvisí aj s počtom odsúdených šíritel'ov niektorých dezinformácií, sa preukazuje chybnosť tézy o dostatočnosti právnej úpravy v § 361 ods. 1 a § 362. Rovnako vyvstáva otázka spojená s obmedzovaním slobody slova. Je nutné povedať, že trestný čin šírenia poplašnej správy v aktuálnom znení je svojou vágnosťou schopný značne slobodu slova obmedzovať, no zatiaľ stále platí prezumpcia jeho ústavnosti, pokiaľ ústavný súd nevysloví opak.
- Napriek historickým faktom, archívnym záznamom, fotografiám a spomienkam preživších, sa už od druhej svetovej vojny objavujú hlasy, ktoré holokaust spochybňujú. Odsúdiť holokaust najlepšie dokážeme ak bude jeho popieranie, spochybňovanie a schvaľovanie sankcionované v trestnoprávnej rovine. Napriek tomu, že slobodu slova si ceníme, v určitých prípadoch a najmä pokiaľ ide o historické, medicínske a právne fakty, mali by tieto byť zachované a nespochybňované.
- Dedičské konanie je spojené s majetkovým prospechom dedičov, ktoré im vzniká smrťou poručiteľa. Avšak nie každý dedič, každá osoba je spokojná s veľkosťou svojho dedičského podielu a s veľkosťou nadobudnutého majetku a snaží sa rôznymi nezákonnými spôsobmi ovplyvniť konečné rozhodnutie notára ako súdneho komisára za účelom dosiahnutia čo najväčšieho zisku. Takéto konanie by malo byť potrestané a osoba by mala byť braná na trestnú zodpovednosť
- Materiálny korektív v zmysle ustanovení Trestného zákona je dôležitou súčasťou posudzovania možnej trestnej zodpovednosti. Pri majetkových trestných činoch je jeho použitie viazané na splnenie podmienok, ktoré vyplývajú z § 9 Trestného zákona. Ich správne posúdenie je založené na posudzovaní každého jedného skutku, ktorý orgány činné v trestnom konaní riešia.
- Boj proti obchodovaniu s ľuďmi na všetkých úrovniach od pomoci obetiam, cez trestné konanie a prevenciu nevynímajúc, by nebol efektívny, ak by sa nerealizoval v spojení so spoluprácou zainteresovaných subjektov tak na národnej, ako aj na medzinárodnej úrovni. Prevenciu obchodovania s ľuďmi a boj proti nemu EÚ vníma ako jednu z priorít spoločenstva a vyzýva k tomu aj členské štáty. Bez cielene nasmerovanej prevencie, a to v rôznych formách a podobách, by boj proti obchodovaniu s ľuďmi nebol komplexne realizovateľný.
- Zodpovedný prístup fyzických osôb v pozícii štatutárnych orgánov v prípadoch rozhodovania o zložitých daňových otázkach je možné považovať za prevenciu vzniku trestnej zodpovednosti, najmä vylúčenie vzniku zavinenia. Je na orgánoch činných v trestnom konaní a súdoch, aby prikladali skúmaniu obhajobných námietok náležitú právnu a skutkovú pozornosť, najmä v prípadoch keď takéto námietky dôvodne odkazujú na závery odborne spôsobilej osoby, s ktorou sa štatutárny orgán radil. V tomto o. i. považujeme za

podstatné na strane štatutárneho orgánu vopred skúmať a riadne si preveriť predpokladanú kvalifikáciu odborného radcu, kedy sa často v praxi stáva, že odborné rady poskytujú najmä účtovníci, ktorí potrebnú kvalifikáciu na poskytovanie daňového poradenstva zjavne nemajú. V neposlednom rade musí každý štatutárny orgán pamätať na to, že samotná prevencia delegáciou riešenia odborne náročného daňového problému bezvýhradne nevylučuje úmyselné zavinenie tam, kde štatutárny orgán mal vierohodné signály o nesprávnosti takej rady.

- Virtuálne meny majú vzťah k významne širšiemu spektru základných a kvalifikovaných skutkových podstát jednotlivých trestných činov, v porovnaní s aktuálnym všeobecným konsenzom. Možno usúdiť, že virtuálne meny okrem skutočnosti, že môžu mať formu výnosu z trestnej činnosti alebo môžu byť jednou z foriem úplatku poskytovaného alebo prijímaného pri trestných činoch korupcie, môžu byť v zmysle §140 písm. a) považované aj za formu predom dohodnutej odmeny pri objednávkach. Virtuálne meny možno považovať aj za majetkový prospech ako aj za plnenie majetkovej alebo nemajetkovej povahy. Izolácia virtuálnych mien iba vo vzťahu k ekonomickej kriminalite teda nie je na mieste aj vzhľadom na skutočnosti ovplyvňujúce objekty chránené prvou hlavou osobitnej časti Trestného zákona.
- Trestná zodpovednosť právnických osôb je súčasťou právnej úpravy Slovenskej republiky od roku 2016. Slovenská republika si prijatím tohto inštitútu splnila svoje medzinárodnoprávne záväzky. Je však potrebné zdôrazniť, že primárnym účelom by mala byť ochrana spoločnosti pred právnickými osobami, ktoré sa dopúšťajú protiprávnej činnosti na úrovni trestného práva. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby dotknuté inštitúcie v spolupráci s akademickou obcou pracovali na zefektívnení existujúcich ustanovení a pripravili kvalitný podklad pre aplikačnú prax, kde môžu OČTK a sudy tieto ustanovenia efektívne aplikovať.
- Sexuálne zneužívanie detí má celosvetový dopad a ide o závažnú trestnú činnosť, nakoľko predmetom útoku sú najzraniteľnejšie obeť – deti. Z pohľadu právnej úpravy je nevyhnutné venovať pozornosť vymedzeniu pojmu detská pornografia, ktorej vymedzenie je rôzne nielen v podmienkach Českej republiky, ale aj v jednotlivých krajinách EÚ, či v iných krajinách. Ak ide o detskú pornografiu, ktorá je vytvorená AI, tak táto bude v Českej republike rovnako postihnutelná ako trestná. Aký postup je potrebné zvoliť, ak sa bude jednať o kreslenú, či virtuálnu detskú pornografiu? Ak by sa jednalo čisto o formálny prístup, tak aj táto by bola rovnako postihnutelná.
- Z právnych analýz skutkových podstát trestného činu vyzvedačstva a ohrozenia utajovanej skutočnosti možno dospieť k záverom, že objektom týchto trestných činov je ochrana utajovaných skutočností so stupňom utajenia Prísne tajné a Tajné, ktorých vyzradenie cudzej moci alebo cudziemu činiteľovi by bolo na ujmu nielen Slovenskej republiky, ale aj medzinárodným, nadnárodným alebo inými štátnym zoskupeniam. Pri vymedzení informácie, ktorá je označená týmito stupňami existuje právne vákuum a použitie tejto skutkovej podstaty trestného činu je zjavne zložitá. Ako návrh by mohol byť smer, kedy by sa odstránil odkaz na stupeň utajenia, ale uviedlo by sa vyzvedanie neverejnej informácie a stupeň utajenia Prísne tajné alebo Tajné by sa použil až v prípade kvalifikovanej skutkovej podstaty.
- Z vybranej rozhodovacej praxe Ústavného súdu Českej republiky je zrejmé, že trestný čin ohovárania by mal byť vyhradený len pre výnimočné prípady tých najzávažnejších rokovaní a zásahov do osobnostných práv (cti a dobrej povesti jednotlivca), ktoré nemožno úplne zahojiť súkromnoprávnymi prostriedkami. Úvahy o nedostatočnosti uplatnenia súkromnoprávnej zodpovednosti a neaplikovateľnosti subsidiarity trestnej represie budú podľa Ústavného súdu namieste najmä v prípade zásahov do najintímnejšej osobnej sféry jednotlivca či obdobne silne zraňujúcich zásahov. S týmito závermi sa možno určite stotožniť, a treba pripomenúť, že ochrana osobnej cti a dobrej povesti je adekvátne zabezpečená aj v českej správnej rovine.

- Poskytovanie rád na spáchanie trestného činu, alebo navádzanie na jeho spáchanie, nie je a nikdy nebolo poskytovaním právnych služieb v zmysle zákona o advokácii. Obhajca môže poskytovať právnu pomoc (služby) obvinenému, teda už osobe ktorá je stíhaná za konkrétny trestný čin. Vtedy sa s ním môže baviť o taktike obhajoby, a ako sa prípadne vyviníť z obvinenia, avšak podľa nás ani v tomto smere nemôže obhajca vykonávať kroky v rozpore so všeobecne záväznými právnymi predpismi, teda dopúšťať sa trestnej činnosti alebo na ňu navádzať. Ma zabezpečiť predovšetkým spravodlivé trestné konanie pre obvineného. Poskytovanie právnych služieb v súlade so zákonom o advokácii doteraz nemohlo, a ani po vykonanej zmene nemôže naplňať kritériá pomoci na trestnom čine. Ide teda o nadbytočnú a nesystémovú zmenu ustanovení Trestného zákona týkajúcich sa účastníctva.

V oblasti **trestného práva procesného** boli okruhy príspevkov zamerané na rôzne inštitúty trestného konania, pričom išlo o najrôznejšie otázky zákonnej úpravy, či aplikačné problémy z oblasti vyšetrovania trestnej Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby dotknuté inštitúcie v spolupráci s akademickou obcou pracovali na zefektívnení existujúcich ustanovení a pripravili kvalitný podklad pre aplikačnú prax, kde môžu OČTK a súdy tieto ustanovenia efektívne aplikovať činnosti. Na základe jednotlivých príspevkov je možné stanoviť nasledujúce závery:

- Neformálne nástroje uplatnenia záujmov v súdnych konaniach postupne prenikajú aj do českej procesnej kultúry a súdy stále častejšie zohľadňujú širší dopad svojich rozhodnutí na tretie subjekty. Inštitút *amicus curiae* je v tomto ohľade typickým atribútom systému common law a súdne konanie v istom zmysle „privatizuje“. V českom právnom poriadku postavenie *amici curiae* síce nie je upravené, Ústavný súd však v náleze sp. zn. Pl. ÚS 32/17 vyvodil možnosť zohľadniť takéto pripomienky. Predovšetkým treba vyjsť z toho, že v trestnom konaní môže byť ako dôkazný prostriedok využité všetko, čo môže prispieť k objasneniu veci. Ak si teda môže súd stanoviská sám aktívne vyžiadať, nie je zrejme dôvod, aby tiež neprijal také stanoviská, ktoré si síce aktívne nevyžiadal, ale považuje ich za prínosné pre rozhodovanú vec. Je to stále súd, ktorý rozhoduje o tom, či k takému stanovisku prihliadne alebo nie bez toho, aby bolo jeho povinnosťou o tom podateľ a vôbec upovedomiť. Súd si totiž vyberá, koho za svojho „priateľa“ bude chcieť považovať.
- Je veľmi dôležité, aby už v úvodnej fáze výsluchu bola navodená zo strany vypočúvajúceho príjemná atmosféra a aby došlo ku kladnému pôsobeniu na psychiku vypočúvaného. V prípade potreby je tiež na mieste pozitívne emočné pôsobenie na obvineného, ktoré ešte nesiahne do roviny nezákonných príslubov ako odplatu za priznanie obvineného. Je potrebné i v štádiu dialógu zvoliť správne poradie a formuláciou otázok, tak aby osoba na uvedené otázky dobrovoľne odpovedala. V prípade potreby, ak je vypočúvanému známe, že obvinený vo svojom výpovedi klame, môže kľásť otázky, ktoré vyvracajú tvrdenia obvineného a zároveň môže poukázať i na jeho klamlivú výpoveď, čo v niektorých prípadoch môže mať za následok spôsobenie psychického rozpoloženia obvineného, ktorý stratí vieru v tom, že môže vypočúvajúceho zavádzať a spontánne sa počas svojho výsluchu začne priznávať.
- Dokazovanie je veľmi dôležitou súčasťou trestného konania, kedy sa musia prípadne rozpory a pochybnosti odstrániť dôveryhodným spôsobom. Veľmi dôležité je vykonať všetky dôkazné prostriedky zákonným spôsobom podľa ustanovení Trestného poriadku, pretože následne je možné získané informácie z týchto inštitútov využiť ako dôkaz v trestnom konaní. Korupciu je nutné vnímať ako významný právny problém, ktorý nemôže byť bagatelizovaný a spoločnosťou tolerovaný, pretože predstavuje ohrozenie právneho štátu, demokratických hodnôt a ľudských práv. Zároveň je veľmi potrebné kľásť oveľa väčší dôraz na prevenciu a vysvetliť nežiadúce účinky korupcie občanom.
- Aj známe a najčastejšie sa vyskytujúce nelegálne drogy môže byť extrémne náročné nájsť a zaistiť v rámci prehliadok, pretože sa môžu vyskytovať vo veľmi dobre skrytých formách. V prípade drog v kvapalnom skupenstve je možné tieto napustiť do v podstate akéhokoľvek

vhodného absorpčného nosiča, ktorý nebude budiť ani známku podozrenia a môže veľmi jednoducho uniknúť pozornosti osôb, vykonávajúcich prehliadku. Rovnako nelegálne drogy v práškových a kryštalických formách môžu byť pridaním tmeliacich zložiek tvarované do rôznych predmetov bežnej potreby alebo umeleckých predmetov. Charakter omamných a psychotropných látok teda bezpodmienečne vyžaduje vysokú odbornosť príslušníkov Policajného zboru, ktorí prehliadky pri drogovej kriminalite vykonávajú a ako vhodným, a v niektorých prípadoch aj nevyhnutným, sa javí aj osobná účasť znalca, prípadne odborného konzultanta pri ich výkone.

- Zásady ústnosti a zásada bezprostrednosti sú tradičné zásady moderného trestného procesu. Ide o zásady dokazovania a zásady konania pred súdom. Hoci sa o týchto zásadách niekedy pojednáva spoločne, ide o dve samostatné zásady. Obe zásady majú priamy aj odvodený ústavnoprávny rozmer a sú súčasťou koncepcie spravodlivého trestného procesu. Konsenzuálne spôsoby vybavenia trestných vecí a odklony predstavujú výnimky zo skúmaných zásad. Nielen na príklade zásady ústnosti a zásady bezprostrednosti sa potvrdzuje jednak téza, že sú dôležité vzťahy medzi základnými zásadami (systém základných zásad), jednak téza, že základné zásady trestného konania sú často stručné vyjadrenia dôležitého a zložitého obsahu.
- Európska prokuratúra začala svoju činnosť dňa 1. júna 2021. Je nezávislým orgánom Európskej únie do právomoci ktorého patrí odhaľovanie trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy EÚ, odhaľovanie a trestné stíhanie ich páchatel'ov, ako aj podávanie žalôb na páchatel'ov trestných činov poškodzujúcich finančné záujmy EÚ. Konkrétne ide o trestné činy podvodov, korupcie, pranie špinavých peňazí a cezhraničné podvody v oblasti DPH.
- Trestné kódexy účinné počas socialistického zriadenia bývalej ČSSR boli v určitom smere ohľadupľnejšie k právam obvinených osôb, ako je tomu v demokratickom zriadení. Ako príklad možno uviesť zákon č. 64/1956 Zb. o trestnom konaní súdom (Trestný poriadok), ktorý v § 3 ods. 12 stanovoval, že osoba, proti ktorej sa vedie trestné konanie, musí byť v každej fáze konania informovaná o svojich procesných právach, ktoré jej umožňujú plne sa brániť, a musí byť informovaná, že si môže vybrať obhajcu. S prihliadnutím na obdobie rokov 2005 a vrcholiac rok 2023 je však potrebné zamyslieť sa nad otázkou, či má obhajca v trestnom konaní iba formálne postavenie, prípadne či je iba subjektom konania, ktorý orgány činné v trestnom konaní a súdy iba akceptujú ako „nutné zlo“ a snažia sa tejto osobe sťažiť všetkými možnými prostriedkami jej postavenie a výkon práv, ktoré mu Trestný poriadok priznáva? V budúcnosti by bolo určite viac ako vhodné uvažovať nad určitými zmenami v oblasti obhajoby obvineného (najmä jej výkonu), s prihliadnutím aj na potreby komunikácie obvineného so svojím obhajcom, predovšetkým s obvineným, ktorý je stíhaný väzobne.
- Zvýšený trend zaist'ovania majetku (v rámci vecí dôležitých pre trestné konanie, nielen výnosov z trestnej činnosti, ale aj nástrojov trestnej činnosti a vecí, ktoré môžu slúžiť na účely dokazovania), vytvára najmä pre Policajný zbor a jeho súčasť značné ťažkosti, ktoré súvisia aj s obmedzenými kapacitami uskladnenia zaisteného majetku a ochrany jeho úžitkových vlastností. Uvedený problém sa podarilo čiastočne riešiť Úradom pre správu zaisteného majetku, ktorý svoju činnosť začal vykonávať 1. augusta 2021. V budúcnosti bude nevyhnutné riešiť aj otázku, či zotrvať na tzv. „silnom prípravnom konaní“ so značnou formálnou a časovou náročnosťou na vykonávanie a početnosť procesných úkonov alebo ho zjednodušiť s tým, aby ťažisko dokazovania bolo vykonávané na hlavnom pojednávaní.
- Orgány činné v trestnom konaní sa v súčasnosti stretávajú s prvkom elektronických dôkazných prostriedkov čoraz intenzívnejšie. Nielen celkový nárast popularity užívania elektronických zariadení v bežnom živote, ale aj celkovo, rastúci trend informatizácie spoločnosti, vytvára tlak na aplikačné schopnosti OČTK riadne vyhľadávať, zaistiť a následne vyhodnocovať elektronické dôkazné prostriedky.
- Pokiaľ nahliadneme na percentuálne vyjadrenie počtu obvinených vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb v Slovenskej republike za roky 2015 až 2024, možno vidieť, že

uvedené má v sledovanom období pomerne ustálenú hodnotu. V posledných rokoch možno vidieť klesajúcu tendenciu ako v prípade počtu obvinených vo väzbe, rovnako tak vo vzťahu k celkovému počtu väznených osôb. Celkové ukazovatele však poukazujú na dôležitú skutočnosť, a to že v roku 2022 bolo v Slovenskej republike vo väzbe v 1447 osôb kým oproti Českej republike ich v rovnakom období bolo 1 438, a to znamená, že oproti takmer dvakrát väčšej krajine má Slovenská republika dvakrát viac obvinených vo väzbe ako Česká republika. V Maďarsku je situácia podobná ako v Slovenskej republike, čo sa týka inštitútu väzby.

- Inštitút dohody o vine a treste bol zavedený do právneho poriadku Slovenskej republiky rekodifikáciou Trestného poriadku v roku 2005. Opodstatnenosť inštitútu dohody o vine a treste môžeme vyvodiť aj z jej pomerne stabilnej právnej úpravy, kedy ani v poslednom období nedošlo k výraznej novelizácii inštitútu dohody o vine a treste. Naše poznatky a názory o význame priznania obvineného nachádzame čiastočne v novelizovanom ustanovení § 257 ods. 7 Trestného poriadku s účinnosťou od 15.3.2024, kde zákonodarca na túto problematiku s častí reflektoval, keď ponecháva súdu fakultatívnu možnosť rozhodovať o prijatí resp. neprijatí vykonaného vyhlásenia. Uvedomujeme si, že zákonodarca ponecháva obvinenému právo k veci nevypovedať, ako ústavné právo obvineného. Ak by mal obvinený v zákone striktné danú povinnosť priznania v prípravnom konaní, takto stanovená podmienka by už bola v rozpore s princípom *nemo tenetur se ipsum accusare*. Podmienka priznania k uzatvoreniu dohody o vine a treste zostáva naďalej pro futuro nateraz bez legislatívne nedotknutá.

Účastníci konferencie v jednotlivých príspevkoch poukazujú na možné problémy, ktoré vznikajú v predmetných oblastiach a zároveň navrhujú nové možnosti riešenia pre účely aplikačnej praxe, ako aj možnosti nových legislatívnych nástrojov v boji proti trestnej činnosti.

Príspevky publikované v oblasti **súvisiacich vied, vedných disciplín a odborov** poukazujú predovšetkým na význam týchto odborov pre rozvoj trestnoprávnej vedy, tvorbu a uplatňovanie noriem trestného práva v praxi. Účastníci konferencie zdôrazňujú, že:

- Súčasný systém trestného práva, ktorý je v jednotlivých stupňoch vysokoškolského vzdelávania prezentovaný študentom dáva predpoklad ku kvalitnej príprave budúcich príslušníkov policajných a bezpečnostných služieb a zamestnancov bezpečnostnoprávných služieb vo verejnej správe. Postavenie trestného práva v študijnom odbore je primárny a umožňuje študentom nadobudnúť vedomosti, znalosti, zručnosti a kompetencie, ktoré budú pre nich potrebné v rámci pracovnej alebo služobnej činnosti. Súčasná vedecké poznatky odovzdávané študentom študijného odboru bezpečnostné vedy v predmete trestné právo dáva predpoklad k úspešnej príprave študentov na bezpečnostnú prax čím sa posilňuje personálny substrát štátnych orgánov a inštitúcií v oblasti realizácie trestnej politiky štátu a tým sa zvyšuje úroveň bezpečnosti jednotlivcov, spoločnosti a štátu.
- Systém starostlivosti, podpory a pomoci obetiam trestných činov v Českej republike a subjekty na ňom participujúce prechádza neustálym vývojom, pričom v rámci systému je možné pozorovať aj neustále problémové oblasti. V súčasnosti existuje určitý organizačný i legislatívny rámec starostlivosti, podpory a pomoci obetiam trestných činov nastavený a prax ukazuje, že aj aplikácia jednotlivých inštitútov sa nám postupne viac-menej darí. Bezpochyby je však nevyhnutné tento systém ďalej stále rozširovať, vyhodnocovať existujúcu prax, učiť sa z chýb a skúsenosti využívať na jeho ďalší rozvoj a zdokonaľovanie.
- Zásady ukladania trestov vymedzené Trestným zákonom by v zmysle rozhodovacej činnosti EŠLP a Správneho súdneho poriadku mal primerane aplikovať aj správny orgán rozhodujúci o správnom delikte. O povinnosti použiť zásady trestného práva však správne orgány častokrát nevedia, navyše ich použitie má v správnom práve svoje obmedzenia a ich aplikácia nie je vždy jednoznačná, preto je najvyšší čas, prijať všeobecný správny kódex, ktorý by kodifikoval správne trestanie. Konanie o správnom delikte je nesmierne zložitý právny proces a nie je vhodné, aby orgány, ktoré v niektorých prípadoch ukladajú aj miliónové

pokuty a niekoľkoročné zákazy činnosti, museli improvizovať a boli odkázané na primeranú analógiu s inštitútmi iných právnych odvetví

- Stavebné, žienijné, technické, spojovacie a signálno-bezpečnostné prostriedky jednotlivých ústavov zboru je potrebné zosúladiť s aktuálnymi bezpečnostnými potrebami zboru, súdov a prokuratúr a zabezpečiť ich technickú úroveň a kvalitu zodpovedajúcu dnešnej modernej dobe. Tu sa javí ako nádejná úspešná implementácia projektu „Optimalizácia procesov riadenia a prevádzky Zboru väzenskej a justičnej stráže“ v rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra. Zároveň na zabránenie prieniku nepovolených vecí do ústavov a do detenčného ústavu je nutné obstaráť röntgeny batožín a vecí, detektory kovov, nepovolených látok a výbušnín, bezpečnostné (telesné) skenery overené dobrou praxou v zahraničných väzenských službách, resp. obdobné zariadenia určené na detekciu nepovolených vecí, ako aj detekčné zariadenia umožňujúce vyhľadať v priestore ústavu mobilné telefóny a iné mobilné elektronické zariadenia. V neposlednom rade by mohla pomôcť právna úprava novej skutkovej podstaty trestného činu držania a obchodovania s liekmi viazanými na lekárske predpis s analgetickým účinkom, utlmujúcim, či povzbudivým účinkom, ktorá by bola naviazaná na väzenské prostredie a väznené osoby, t. j. na prípady, keď cieľovým adresátom má byť konkrétna osoba vo výkone väzby, resp. výkone restu odňatia slobody alebo na prípady, keď sa konkrétna osoba, ktorá mala byť adresátom síce nepreukázala, ale k samotnému prieniku takýchto liekov do väzenského prostredia prišlo a to napr. v balíku, korešpondencii, či pred vykonaním návštevy s väznenou osobou a ich konkrétne množstvo by zakladalo trestnoprávny postih.
- Validné a reliabilné nástroje na hodnotenie rizík a určenie potrieb sú kľúčovými prvkami prípadového manažmentu páchatel'a. Pre úspešné zníženie recidívy a začlenenie odsúdenej osoby do spoločnosti po prepustení z VTOS je dôležité, aby v prípade potreby dostala pomoc v potrebných oblastiach čo najrýchlejšie a pokračovalo sa s intervenciami. Cieľom je, aby pomáhajúci profesionáli pokračovali v začatých intervenciách aj po prepustení, k čomu im pomôže práve vytvorený Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia. Dokument sumarizuje o. i. riziká a potreby, určuje intervencie potrebné k úspešnej resocializácii odsúdeného ako aj riziko sociálneho zlyhania, a z dôvodu svojej komplexnosti je rovnoprávnym dokumentom k programu zaobchádzania a je možné ním v plnom rozsahu nahradiť resp. kvalitatívne doplniť program zaobchádzania.
- Výroba a distribúcia falošných liekov prebieha vo viacerých krajinách sveta. Niektoré krajiny sú iba veľkoproducenti a iné krajiny pôsobia ako tranzitné krajiny. Tieto lieky sú často prepravované rôznymi cestami či už letecky, po mori alebo poštou či kuriérskymi spoločnosťami. V období posledných rokov sa tieto cesty rozšírili aj o internetové kanály, vrátane internetových stránok, neautorizovaných distribútorov alebo falošných lekární. Z tohto dôvodu je dôležité dbať na ostražitosť pri zaobstarávaní si liekov a to nielen pri spotrebiteľoch, ale aj pri zdravotníckych pracovníkoch. Falšované a neštandardné lieky môžu spôsobiť značné problémy jednotlivcom, ktorí ich užívajú a to napríklad viaceré zdravotné riziká od zhoršenia aktuálneho zdravotného stavu až po úmrtie osoby, nedostatočnú liečbu od predĺženia ochorenia až po zhoršenie prejavov ochorenia, ekonomické straty najmä v prípade drahých liekov alebo liekov pre osoby s nízkou či strednou výškou príjmu a ohroziť dôveru v zdravotnícky systém či už ako celku alebo k jednotlivým zdravotným pracovníkom.
- Virtuálny svet a jeho prostredie nadobúda pre spoločnosť v posledných rokoch neustále väčší význam. Predovšetkým v oblasti AI. Zrealizovať to, aby prestala vytvárať a generovať určitý obsah je takmer nemožné, hlavne ak ide o obsah, ktorým sa vytvárajú snímky, ktoré môžu útočiť na osobnú integritu osoby. Aj napriek tomu, že vytvorené nahé snímky nie sú skutočné, dopady na psychiku obete v prípade ich zneužitia môžu byť podobné, ako v prípade reálnych snímok. Ľudia si musia uvedomiť, že osobné fotografie, ktoré sú zdieľané cez sociálne siete, môžu byť takýmto spôsobom zneužitú. Závažné dôsledky to môže mať v prípade detí. Český

Trestný zákonník však umožňuje účinnejšie postihovať aj detskú pornografiu aj v prípade, že ide o materiál obsahujúci realisticky zobrazené neexistujúce dieťa.

- Osoba, s ktorou sa spája fenomén virtuálnej meny je osoba označená ako Satoshi Nakamoto už v roku 2009. Nasledujúce obdobie je obdobím absentujúcej priamej právnej úpravy regulujúcej virtuálne meny. Masívny nárast virtuálnych mien vo svete a tiež ich nárast v Európskej únii, ako aj v Slovenskej republike, postupne viedol k potrebe čoraz intenzívnejšej právnej regulácie virtuálnych mien v oblasti ich obchodovania, a tiež v oblasti trestného práva.

Oblasť súvisiacich vedných odborov je vždy prínosom aktuálnych otázok trestného práva predovšetkým pri riešení praktických problémov a problémov aplikačnej praxe. Je preto nevyhnutné, aby aj táto oblasť bola dopĺňovaná o najnovšie poznatky, ktoré budú môcť byť využívané v aplikačnej praxi príslušných orgánov.

Pre oblasť trestného práva hmotného a rovnako aj pre oblasť trestného práva procesné je potrebné sa zamyslieť nad otázkou budúcej rekodifikácie trestných kódexov, ktorú je v tomto okamihu potrebné považovať za nevyhnutnú, vzhľadom na to, že v nesystémových zmien sa ustanovenia trestných kódexov už stali neprehľadné a v niektorých prípadoch môžeme konštatovať, že aj nemožné na uplatňovanie vzhľadom na charakter novej trestnej činnosti. Vo vzťahu k záverom vlastnej konferencie je však možné za všetkých účastníkov konferencie skonštatovať, že jednotlivé závery prijaté v rámci konania konferencie budú mať význam aj pre ďalšie plánovanie konferencie v budúcom roku, ktorá môže rozšíriť formy vzájomnej spolupráce ako aj nové možnosti informovania o problémoch v rámci teórie ako aj v rámci aplikačnej praxe.

pplk. doc. JUDr. Veronika Marková, PhD.
vedúca katedry trestného práva

**Program interdisciplinárnej
celoštátnej vedeckej konferencie
s medzinárodnou účasťou**

12. 03. 2024

**AKTUÁLNE OTÁZKY
TRESTNÉHO PRÁVA
V TEÓRII A PRAXI**

12. ROČNÍK

Vedecký výbor konferencie:

prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD.

pplk.doc. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.

doc. JUDr. Miroslava VRÁBLOVÁ, PhD.

Program konferencie

Miesto konania:

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Prednášková miestnosť P - 9

Termín konania:

12. 03. 2024

Rokovací jazyk:

slovenský, český

08³⁰ – 08⁵⁵ – prezencia účastníkov konferencie

1. časť (cca 09.00 – 10.30)

Otvorenie konferencie (úvodné slovo)

Dr. h. c. prof. JUDr. Lucia KURILOVSKÁ, PhD.

(1. štátna tajomníčka Ministerstva vnútra SR)

pplk. doc. JUDr. Veronika MARKOVÁ, PhD.

/ Akadémia Policajného zboru v Bratislave /

§ Úvodný referát k aktuálnym otázkam trestného práva

JUDr. PhDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M., MBA

/ Panevropská univerzita, Fakulta Vysoká škola podnikání a práva /

§ Postavení subjektů participujících na pomoci obětem trestných činů v ČR

prof. JUDr. Tomáš STRÉMY, PhD. – JUDr. Stanislav MIHÁLIK, PhD.

/ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva,
kriminológie a kriminalistiky /

§ Inštitút väzby v podmienkach Slovenskej republiky

doc. JUDr. Ján ŠANTA, PhD., LL.M, MBA – Mgr. Ivo ŠANTA, LL.M, MBA

/ Úrad špeciálnej prokuratúry GP SR - finančný analytik /

§ Virtuálne meny - právna úprava SR a EÚ

JUDr. Rastislav REMETA, PhD.

/ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva,
kriminológie a kriminalistiky, /

§ Finančné vyšetrovanie v podmienkach prokuratúry

JUDr. Miroslav SRHOLEC

/ Národná centrála osobitných druhov kriminality, odbor finančného vyšetrovania /

§ Zaisťovanie e-evidence prostredníctvom procesného postupu podľa § 89a Trestného poriadku

DISKUSIA K PRÍSPEVKOM

10.30 – 10.45 COFFEE BREAK

2. časť (cca 10.45 – 12.30)

doc. JUDr. Adrián VAŠKO, PhD. – Mgr. Róbert ČUHA

/ Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín /

§ Trestné činy proti bezpečnosti republiky

JUDr. Ing. František VOJTUŠ, PhD.

/ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta /

§ Pomoc na trestnom čine a poskytovanie právnych služieb advokátom

mjr. PhDr. Ján ŠUŠOTA – mjr. JUDr. Ing. Ľubomír SLOVÁK

/ Krajské riaditeľstvo Policajného zboru Trenčín / Národná kriminálna agentúra /

§ Dohoda o vine a treste

JUDr. Barbora TALLOVÁ, PhD. – JUDr. Jakub LORKO, PhD.

/ Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže /

§ Hodnotiace a plánovacie nástroje v národnom projekte „Šanca na návrat“

JUDr. Ivan HRČKA – Mgr. Ľuboš NÁROŽNÝ

/ Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže /

§ Problematika prieniku zakázaných látok do väzenských zariadení

JUDr. Michaela VILHANOVA – JUDr. Barbora KLÚČIKOVÁ

/ Okresná prokuratúra Bratislava II - Ministerstvo spravodlivosti SR/

§ Zločin obchodovania s ľuďmi

Mgr. Ondrej KNIRSCH

/ Stredná odborná škola PZ Bratislava/

§ Osobitosti prehliadok v trestnom konaní pri drogovej kriminalite

DISKUSIA K PRÍSPEVKOM

PRESTÁVKA - OBED

3. časť (cca 13.30 – 15.00)

JUDr. Andrej LIPTÁK

/ Národná centrála osobitných druhov kriminality, odbor finančného vyšetrovania /

§ Vzťah virtuálnych mien k skutkovým podstatám vybraných trestných činov

Mgr. Maximilián KIKO

/ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky /

§ Materiálny korektív pri vybraných majetkových trestných činoch

Mgr. Roland HOCHMANN

/ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky /

§ Dokazovanie pri trestných činoch korupcie

Mgr. Marek ADAMKOVIČ

/ Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky /

§ Šírenie poplačnej správy a aplikačné problémy v kontexte súčasného smerovania

prof. Dr. Jozef BALGA, PhD.

/ Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Katedra správneho práva /

§ Perspektívy trestného práva v systéme študijného odboru bezpečnostné vedy

mjr. doc. PhDr. JUDr. Mgr. Jozef MEDELSKÝ, PhD.

/ Katedra verejnoprávných vied, Akadémia Policajného zboru v Bratislave /

§ Trestná zodpovednosť právnických osôb, úskalia a vízie/

ZÁVER

Organizačný a programový výbor konferencie

mjr. JUDr. Daniela Benedeková, PhD.

npor. Mgr. Sebastián Janko, PhD.

JUDr. Vladimír Baláž

JUDr. Tomáš Benčík

JUDr. Andrej Lipták

Mgr. Marek Matulík

Mgr. Natália Paulíčková

JUDr. Ing. Lubomír Slovák

Miriám Švirecová

Názov: Aktuálne otázky trestného práva v teórii a praxi. Zborník príspevkov z 12. ročníka interdisciplinárnej celoštátnej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou.

Zostavovateľ: pplk. doc. JUDr. Veronika Marková, PhD., Mgr. Natália Paulíčková

Recenzenti: prof. JUDr. Peter Polák, PhD.
doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.

Vydala: Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Rozsah: 340 s., 1 114 517 znakov vrátane medzier

Náklad: 72 výtlačkov

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8293-020-0

EAN 9788082930200